

שבוע פרשת ואתחנן – נחמו

(29 July – 4 August 12)

י' – ט"ז מנחם אב ה'תשע"ב

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם (משיחת י"א שבט תשכ"ח).

היום, על לבבך. וּשְׁנַנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. וְהָיָה אִם שָׁמַעַתָּ תִּשְׁמָעוּ אֶל מְצוֹתַי, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוָּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לֵאמֹר אֵת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדּוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרָצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמִלְקָשׁ, וְאֶסַּפְתִּי דִּגְגָךְ וְתִירְשְׁךָ וְיִצְהָרְךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשֹׁדְךָ לְבִהְמֹתֶיךָ, וְאֶכְלָתָּ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְׁמִרוּ לָכֵם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וּעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֶבְדַּתֶּם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וּלְמַדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לְאַבְתִּיכֶם לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל בְּנֵפֵי בְגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתַנוּ עַל צִיצֵת הַכֶּנֶף, פֶּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אוֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מְצוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתְּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זִנִּים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מְצוֹתַי, וְהָיִיתֶם קֹדְשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהוֹיֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקְבֵּל עָלֵי מְצוֹת עֲשֵׂה שָׁל וְאַהֲבָה לְרַעְךָ בְּמוֹךְ מְצוּה לְהַתְּפִלָּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תַּפִּילַת שַׁחֲרִית כּוֹלֵל שִׁיעוֹר תַּהֲלִים כְּפִי שְׂמֵחַתֶּלֶק לִימֵי הַחוּדֶשׁ.
יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁבְכָנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ כְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צִדִּיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך. **בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:**

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תִבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמַר לָהֶם: וּבִרְכֶךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרְךָ: יֵאָר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחַדְךָ: יֵשֹׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיִשֶּׁם לְךָ שְׁלוֹם: וְשָׁמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תַּפִּילִין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מְצוֹת תַּפִּילִין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:
בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
וְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְּךָ

כדאי לשכלל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיתכנו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשיתיות ב"ל"ה"י) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קיא

זה המזמור נאמר בא"ב ובכל פסוק שני אותיות ובב' פסוקים אחרונים ג' אותיות, והמזמור קצר ונכבד ידבר במעשה הקדוש ברוך הוא וגדולים מעשי ה':

א הַלְלוּיָהּ | אֹדָה יְהוָה בְּכָל־לֵבב בְּסֹד יִשְׁרָיִם וְעֵדָה: ב גְּדֹלִים מַעֲשֵׂי יְהוָה יְרוּשָׁיִם
לְכָל־חַפְצֵיהֶם: ג הוֹדִיָּהֶר פָּעִלָּו וְצִדְקָתוֹ עֲמִידַת לָעֶד: ד זָכַר עֲשֵׂה לְנַפְלְאוֹתָיו חֲנוּן וְרַחוּם
יְהוָה: ה טָרַף נָתַן לִירָאָיו יִזְכָּר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ: ו כַּח מַעֲשָׂיו הַגִּיד לְעַמּוֹ לָתֵת לָהֶם נַחֲלַת
גוֹיִם: ז מַעֲשֵׂי יָדָיו אֲמַת וּמִשְׁפַּט נְאֻמָּנִים כָּל־פְּקוּדָיו: ח סְמוּכִים לָעֶד לְעוֹלָם עֲשׂוּיִם בְּאֲמַת
וְיִשָּׁר: ט פְּדוּת | שָׁלַח לְעַמּוֹ צִוָּה לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ קְדוּשׁ וְנוֹרָא שְׁמוֹ: י רִאשִׁית חֲכָמָה | יִרְאֵת
יְהוָה שֶׁכֶּל טוֹב לְכָל־עֲשִׂיהֶם תַּהַלְתּוֹ עֲמִידַת לָעֶד:

קיב

גם זה המזמור נאמר בא"ב, בכל פסוק שני אותיות ובשני אחרונים שלש, ומספר על מדות טובות שיבור לו אדם והיאך יתן צדקה ושכרו שלא יצטרך לבריות:

א הַלְלוּיָהּ | אֲשֶׁר־אֵישׁ יִרְאֵת אֶת־יְהוָה פִּמְצוֹתָיו חֲפִץ מֵאֵד: ב גִּבּוֹר בְּאֶרֶץ יְהוָה זִרְעוּ דוֹר
יִשְׁרָיִם יִבְרָךְ: ג הוֹן־וְעֶשֶׂר בְּבֵיתוֹ וְצִדְקָתוֹ עֲמִידַת לָעֶד: ד זָרַח בַּחֲשֶׁךְ אֹר לַיִּשְׁרָיִם חֲנוּן
וְרַחוּם וְצִדִּיק: ה טוֹב־אֵישׁ חוֹנֵן וּמְלֹאָה יִכְלָל דְּבָרָיו בְּמִשְׁפָּט: ו כִּי־לְעוֹלָם לֹא־יִמוּט לְזָכַר
עוֹלָם יְהוָה צִדִּיק: ז מִשְׁמוּעָה רָעָה לֹא יִירָא נִכּוֹן לָבוֹ בַּטַּח בִּיהוָה: ח סְמוּךְ לְבוֹ לֹא יִירָא
עַד אֲשֶׁר־יִרְאֶה בְּצַרְיוֹ: ט פֶּזֶר | נָתַן לֶאֱבִיוֹנִים צִדְקָתוֹ עֲמִידַת לָעֶד קָרְנוֹ תְרוּם בְּכָבוֹד:
י רָשָׁע יִרְאֶה | וְכַעַם שָׁנָיו יַחַלֵּק וְנֶמֶס תְּאוֹת רִשְׁעִים תֹּאכֵד:

המשך ביאור למס' נדה ליום רביעי עמ' א

1 לטור גם כשראתה בתוך אחד עשר שאו ראיה דבקה היא, שמצוי
2 הוא שטועים ומחליפים ראיה בראיה, אלא בדין רב הונא היכא
3 דלא ראתה כששומרת בתוך אחד עשר, מאי נגזר בה, הלא אין
4 לחוש שיטהרו גם כשתראה, שניכר שלא טיהרו אלא משום שלא
5 ראתה כל היום.
6 עתה מקשה הגמרא סתירה לדינו של רב הונא: ועוד קשה, הנה

7 במסכת זבים (פ"א מ"א), הרוצה ראיה אחת של זוב, בית שמאי
8 אומרים, הרי דינו אחר טבילתו בשומרת יום כנגד יום, שכשם
9 שמוגעה לאחר שטבלה תלוי ועומד בספק, שאם תראה תטמאנו ואם
10 לא תראה טהור הוא, אף זה מה שנוגע בו אחר שטבל תלוי ועומד
11 בספק, שאם יראה עוד מצטרף לזיבה וטמא הוא. ובית הלל אומרים,
12 אין מגעו תלוי, אלא דינו כבעל קרי שמיד שטבל טהור לגמרי הוא.

המשך ביאור למס' נדה ליום רביעי עמ' ב

1 פגי' (תצריך) שימור למחרתו. ב. ולא שימור לעשירי תוי' – ואף אינו
2 נעשה שימור לעשירי, שאם ראתה בעשירי שלפניו אינה שומרת יום
3 האחד עשר.
4 מקשה הגמרא: הני תלכות נינהו – וכי דינים אלו מהלכה למשה
5 מסיני הם, הני קראי נינהו – הרי נלמדים הם מהכתובים, דתניא –
6 שהרי שנינו על מה שאמרה תורה (ויקרא טו כה, כח, כט) 'ואשה כי
7 זיוב זוב דמה ימים רבים וגו' בימי נדתה תהיה טמאה הוא וגו'. וספרה
8 לה שבעת ימים ואחר תטהר. ובימים השמיני תקח לה שתי תרים או

9 שני בני יונה והביאה אותם אל הכהן אל פתח אהל מועד, שואלת
10 הברייא: יכול היית לפרש שאף הרוצה שלשה ימים בתחילת נדה
11 רצופים תהא זבה הצריכה שבעה נקיים וקרבה. ואם כן מה (כיצד)
12 אני מקיים מה שנאמר 'אשה כי תהיה זבה דם יהיה זבה'
13 שבפרשה זו לא הצריכה התורה שבעה נקיים וקרבה, ברוצה יום
14 אחד (אבל הרוצה שלשה ימים בתחילת תהיה זבה). משיבה
15 הברייא: תלמוד לומר (שם כה)

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין	ב	כ) עין יעקב מסכת יומא	קכא
ב) מזמורי תהלים קי"א קי"ב	ג	כא) מסכת נדה וברכות עם ביאורים	
ג) מאמר ד"ה נחמו נחמו עמי		נדה מדף סט עד דף עג ברכות מדף ב עד דף ג	קכב
ה) שבת פרשת ואתחנן שבת נחמו ה'תשמ"ה	ה	מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:	
ד) מכתב כ"ק אדמו"ר שליט"א	טו	כב) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים	
ה) משיחות שבת פרשת ואתחנן		אדמו"ר הזקן	קמט
ו) לקוטי שיחות – פרשת ואתחנן		כג) שולחן ערוך הלכות שבת	
ז) שבת נחמו, ט"ז מנחם אב ה'תשמ"ה	יז	אדמו"ר הזקן	קנא
ח) לקוטי שיחות – פרשת ואתחנן		כד) לקוטי תורה	
ט) בלה"ק) כרך יט	כג	אדמו"ר הזקן	קנב
י) ליקוטים מתורת לוי יצחק לכ"ק הרה"ג הרה"ח המקובל ר' לוי		כה) שערי אורה	
יא) יצחק שניאורסאהן זצ"ל	לא	אדמו"ר האמצעי	קנו
יב) זכרונות אם המלכות הרבנית הצדקנית מרת חנה ע"ה		כו) מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרס"ו	
יג) ז"ל שניאורסאהן חוברת א, תרגום מאידיש	לב	אדמו"ר ה"צמח צדק"	קנח
יד) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת ואתחנן	לג	כז) תורת שמואל תרל"ב	
יז) שיעור יומי חומש לשבוע פרשת ואתחנן	לד	אדמו"ר מוהר"ש	קנח
יח) שיעורי תהלים לשבוע פרשת ואתחנן	נח	כח) שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב	
יט) שיעורים בספר התניא (מוגה)		אדמו"ר מוהרש"ב	קנט
יז) לשבוע פרשת ואתחנן	נט	כט) ספר המאמרים קונטרסים	
יח) לוח "היום יום" לשבוע פרשת ואתחנן	סט	אדמו"ר מוהרי"צ	קס
יט) הלכה יומית לעיון ברמב"ם	עב	ל) לקוטי דיבורים	
שיעורי רמב"ם – מהדורת חזק:		אדמו"ר מוהרי"צ	קסא
טו) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת ואתחנן	עה	לא) דברי ימי חיי אדמו"ר הזקן	
טז) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת ואתחנן	צו	אדמו"ר מוהרי"צ	קסא
יז) – ספר המצוות לשבוע פרשת ואתחנן	קו	לב) אגרות קודש	
יח) נביאים וכתובים		אדמו"ר מוהרי"צ	קסב
מלכים א פרק ב, תהלים פרק נח	קיב	לג) הלכות בית הבחירה	קסד
יט) משניות כתובות		לד) ביאורים לפרקי אבות פרק ג	קסה
ביאור קהתי	קיד	לה) חומש לקריאה בציבור	קסז
		לו) לוח זמנים לשבוע פרשת ואתחנן	קעד
		לז) סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש	קעה

ביאור בדרך אפשר

41 **הַשְּׁבוּעוֹת** שאִינוֹ חַל בִּט"ו בַּחוּדֵשׁ שִׁיף גַּם כֵּן לֹט"ו בַּחוּדֵשׁ, מִכִּיּוֹן
42 **שֶׁהַקְּבִיעוֹת דָּחַג הַשְּׁבוּעוֹת אֵינָהּ בְּיוֹם מִסֵּדִים בַּחוּדֵשׁ סִיּוֹן, כִּי**
43 **אִם קְבִיעוֹתוֹ הִיא בְּהַמָּשָׁף לְקִבְעוֹת חַג הַפֶּסַח⁶, ט"ו נִסָּן**
44 כַּמְפּוֹרֵשׁ בַּתּוֹרָה שִׁישׁ לִסְפּוֹר חֲמִישִׁים יוֹם 'מִמַּחֲרַת הַשַּׁבָּת', הֵינּוּ מִיּוֹם שְׁנֵי שָׁל

45 פֶּסַח וְאִזּוֹ יִחּוֹל חַג הַשְּׁבוּעוֹת, וְאִם

46 כֵּן גַּם חַג הַשְּׁבוּעוֹת שְׁלֹמֶעֶשֶׁה

47 אִינוֹ חַל בְּיוֹם ט"ו בַּחוּדֵשׁ, קָשׁוֹר

48 בַּתַּאֲרִיךְ זֶה כִּי קְבִיעוֹתוֹ הִיא לִפִּי

49 חַג הַפֶּסַח שֶׁקְּבֹעַ בְּיוֹם ט"ו

50 בְּנִיסָן, וְיִמֵּהי הַמַּעֲלָה בִּט"ו

51 בָּאֵב שֶׁהוּא יוֹם טוֹב⁷

52 גְּדוֹל יוֹתֵר מִהַיּוֹם טוֹב⁸

53 דָּג' רְגָלִים, וְאֶפִּילוֹ

54 מִפֶּסַח וְסָכּוֹת שֶׁגַּם הֵם חֲלִים

55 בִּט"ו בַּחוּדֵשׁ?

56 וּמִבָּאֵר זֶה⁷ בַּמֶּאמָרִי

57 הַחֲסִידוֹת הַנּוֹכְרִים, עַל הַפֶּסֶק

58 'נַחֲמִי עַל-פִּי מֶה שִׁדְּוָעָה⁸

59 הַכָּלל בְּעֵלִיּוֹת וִירִידוֹת,

60 דָּכָל שֶׁהִירִידָה הִיא

61 בְּיִתְרִי, הִרִי הַעֲלִיָּה שֶׁבָּאָה

62 אַחֲרֵי הִירִידָה הִיא גַּם כֵּן

63 בְּיִתְרִי כִּי מִטְרַתָּהּ וְכוּנָתָהּ שֶׁל

64 הִירִידָה הִיא כְּדִי שְׁלֹאֲחַר מִכֵּן

65 תִּהְיֶה עֲלֶיהָ לְדִרְגָּה יוֹתֵר גְּבוּהָהּ

66 מֵאֲשֶׁר קוֹדֵם הִירִידָה וְכִדִּי לְהַגִּיעַ

67 לְעֲלִיָּה גְּדוּלָּה בְּיִתְרִי יֵשׁ צוּרֶךְ

68 בְּיִרִידָה גְּדוּלָּה בְּיִתְרִי. וְזוֹהִי

69 מַעֲלַת חֲמִשָּׁה עֶשֶׂר

70 בַּחוּדֵשׁ אֵב עַל חֲמִשָּׁה

71 עֶשֶׂר בְּנִיסָן וְתִשְׁרִי,

72 שֶׁכְּתוּבָהּ מֵהַמַּעֲלָה הַזֶּה דְּרוּקָא

73 עַל חֲמִישֶׁה עֶשֶׂר בָּאֵב נֶאֱמָר "לֹא

74 הָיוּ יָמִים טוֹבִים לְיִשְׂרָאֵל"

75 מִשּׁוּם שֶׁהַעֲלִיָּה

76 וְהַשְּׁלֵמוֹת דִּט"ו בָּאֵב,

77 בָּאָה אַחֲרֵי הִירִידָה הַגְּדוּלָּה דִּתְשַׁעָּה בָּאֵב, עֲנִין הַחֲרָפֶן

78 וְהַגְּלוּת, שֶׁהִיא יִרִידָה גְּדוּלָּה בְּיִתְרִי וְלָכֵן הַעֲלִיָּה שֶׁאַחֲרֵי הִירִידָה הַזֶּה

79 הִיא עֲלִיָּה גְּדוּלָּה בְּיִתְרִי זֶה מַעֲלָה שֶׁקִּיָּמַת בִּט"ו בָּאֵב וְלֹא בִּשְׁאֵר

80 הַחֲגִגִּים שֶׁחֲלִים גַּם הֵם בִּט"ו בַּחוּדֵשׁ.

ביאור בדרך אפשר

1 בַּפֶּסֶק הַפּוֹתָח אֶת הַפֶּטֶר הַשַּׁבָּת, "שַׁבַּת נַחֲמִי", שֶׁהִיא הַהִפְטָרָה הָרִאשׁוֹנָה
2 מִתּוֹךְ שֶׁבַע הַהִפְטָרוֹת הַנִּקְרָאוֹת "שֶׁבַע נַחֲמִתָּא" (שֶׁבַע הַפֶּטֶרֹת שֶׁל נַחֲמָה)
3 לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה, נֶאֱמָר:

4 **נַחֲמִי נַחֲמִי עַמִּי יֹאמַר אֲלֵיכֶם¹, וּמִדִּיקִים בָּזָה בְּדְרוּשִׁים²**

5 בַּמֶּאמָרִי (דְּרוּשִׁי) הַחֲסִידוֹת עַל

6 פֶּסֶק זֶה, דְּצָרִיף לְהִבִּין כָּפֶל

7 הַלְשׁוֹן דְּנַחֲמִי נַחֲמִי שֶׁהִי

8 אֵין סִפֵּק שֶׁכָּפֶל הַלְשׁוֹן מַעֲיֵד עַל

9 כַּפִּילוֹת בַּתּוֹכֵן הָעוֹנִין. וְלְהִבִּין

10 זֶה כְּדִי לִישֵׁב אֶת הַשְּׁאֵלָה לִגְבִּי

11 כַּפֶּל הַלְשׁוֹן מִקְדִּימִים רְבוּתוֹ

12 נִשְׂאִי חֲב"ד בְּדְרוּשִׁים²

13 בַּמֶּאמָרִי הַחֲסִידוֹת הַנּוֹכְרִים מֶה

14 דְּאִתָּא, מוֹבָא בְּמִשְׁנָה³ לֹא

15 הָיוּ יָמִים טוֹבִים לְיִשְׂרָאֵל

16 בְּחֲמִשָּׁה עֶשֶׂר בָּאֵב וְכִיּוֹם

17 הַכְּפּוּרִים, וְהַטֶּעַם עַל-זֶה

18 לִפִּי פְּנִימִיּוֹת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, שִׁיּוֹם

19 חֲמִישֶׁה עֶשֶׂר בָּאֵב הוּא יוֹם כָּל כֵּךְ

20 נִעֲלָה וְחָשׁוּב עַד כְּדִי כֵךְ שֶׁ"לֹא

21 הָיוּ יָמִים טוֹבִים לְיִשְׂרָאֵל"

22 אִתָּא מוֹבָא בְּפָרִי עֵץ

23 חֲיִים⁴ מִכְּתָבִי הָאֲרִיז"ל

24 מִשּׁוּם שֶׁאִזּוֹ בְּיוֹם חֲמִישֶׁה

25 עֶשֶׂר בַּחוּדֵשׁ הוּא מְלֹוֹ

26 הַלְבֵּנָה בְּשִׁלְמוֹת, הִירַח

27 שֶׁנִּלְוֵד בַּתְּחִלַּת הַחוּדֵשׁ הַזֶּה

28 וְגַדֵּל מִיּוֹם לַיּוֹם עַד שְׁבִיעִים ט"ו

29 לַחוּדֵשׁ הוּא מְגִיעַ לְהִיּוֹת 'מֵלֵא'

30 וּבִלְשׁוֹן הַזֹּהָר קִיָּיָא סִיְהָא

31 בְּאִשְׁלִמוֹתָא⁵ הִירַח עוֹמֵד

32 בְּשִׁלְמוֹתָא. וּמִקְשָׁה עַל-

33 זֶה², הַרְבֵּי הַרְשָׁב נִשְׁמַת־עֵדֶן

34 בַּמֶּאמָרֹו דִּיבּוֹר הַמַּתְחִיל 'נַחֲמִי'

35 מִשְׁנַת עַתִּיר דְּמִמָּה שֶׁאֲמָרוּ

36 חֲכָמֵינוּ בַּמִּשְׁנָה לֹא הָיוּ יָמִים

37 טוֹבִים לְיִשְׂרָאֵל כִּט"ו בָּאֵב, מִשְׁמַע שֶׁהוּא יוֹם ט"ו בָּאֵב יוֹם

38 טוֹב, גְּדוֹל יוֹתֵר גַּם מִשְׁלַשׁ רְגָלִים, וְאִינוֹ מוֹכֵן, שֶׁהִרִי גַּם חַג

39 הַפֶּסַח וְחַג הַסָּכּוֹת הֵם בִּט"ו לַחוּדֵשׁ וְאִם כֵּן גַּם בְּהֵם קִיָּמַת הַמַּעֲלָה

40 שֶׁל ט"ו בָּאֵב שֶׁבִּי הִירַח מְגִיעַ לְשִׁלְמוֹתוֹ [וְיִתְרִיָּה מְזוֹ, דְּאֶפִּילוֹ חַג

(1) ישע"י מ, א. 2) סה"מ עת"ר ע' רכא ואילך. אוה"ת נ"ך כרך ב' ע' א'צו. וראה ד"ה נחמו תרכ"ו. 3) סוף תענית. 4) שער חגה"ש (בסופו). 5) ראה זח"א קנ, א. שמו"ר פט"ו, כו. 6) ראה שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס תצד. וש"נ. 7) סה"מ עת"ר שם ע' רכו ואילך. אוה"ת נ"ך שם. 8) ראה סה"מ עת"ר שם ע' ריט. לקו"ת שה"ש יא, ג. סה"מ תקס"ד ע' כה. ובכ"מ. 9) ראה גם ד"ה לא היו ימים טובים כו' תשד"מ (סה"מ תשד"מ ע' קצח-קצט).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 והגם⁹ שגם העליה דט"ו בניסן חג הפסח קשורה עם יציאת
2 מצרים, ואם כן גם עליה זו היא לאחרי הירידה דגלות,
3 ולמה אם כן יש לט"ו באב עדיפות ומעלה יתירה לגבי חג הפסח? על כך
4 בא המענה: הרי גלות מצרים היתה לפני מתן-תורה, קדם

5 שנעשו ישראל ממלכת

6 כהנים וגוי קדוש¹⁰

7 והתארים והמעלות הללו ניתנו

8 לבני ישראל רק במתן תורה,

9 ומכיון שלא נעשו עדין

10 ממלכת כהנים וגוי

11 קדוש, אין הירידה

12 שפגולות גדולה כל כך,

13 למרות שבגלות מצרים, בני

14 ישראל אכן היו בירידה גדולה

15 ולכן חג הפסח הוא עלייה לאחר

16 הירידה, מה-שאין-כן

17 הגלות דתשעה באב

18 שהיה לאחרי שפבר

19 נעשו ממלכת כהנים,

20 הרי הירידה דגלות זה

21 (שפמלכת כהנים וגוי

22 קדוש נמצאים בגלות)

23 היא ירידה גדולה

24 ונעצומה ביותר, שהרי לא

25 דומה הירידה של בן מלך –

26 למשל – למשל שנמצא בגלות

27 ובשבי, לירידה של אדם פשוט

28 שנמצא באותו מצב, ומוכן

29 שכאשר בן מלך הרגיל לחיות

30 בארמון המלכות נמצא בשבי זו

31 ירידה גדולה במיוחד, וכן

32 בענייננו – כיוון שבמתן תורה

33 בני ישראל התעלו להיות

34 "ממלכת כהנים וגוי קדוש" הרי

35 הירידה לגלות אחרי חורבן הבית

36 היא ירידה גדולה יותר מהירידה

37 שהייתה בגלות מצרים קודם

38 שהתעלו לדרגה זו ולכן העליה דט"ו באב שלאחרי ירידה זו

39 (דתשעה באב) שהיא ירידה גדולה ביותר היא עליה גדולה ביותר

40 למעלה ממהעליה של חג הפסח.

41 ומבאר במאמר¹¹, דענן העליה דט"ו באב שלאחרי הירידה

42 דתשעה באב הוא דגמת העליה דגאלה העתידה הבאה

קשורה עם יציאת מצרים, ואם כן גם עליה זו היא
לאחרי הירידה דגלות, הרי גלות מצרים היתה לפני
מתן-תורה, קדם שנעשו ישראל ממלכת כהנים וגוי
קדוש¹⁰, ומכיון שלא נעשו עדין ממלכת כהנים וגוי
קדוש, אין הירידה שפגולות גדולה כל כך, מה-שאין-כן
הגלות דתשעה באב שהיה לאחרי שפבר נעשו ממלכת
כהנים, הרי הירידה דגלות זה (שפמלכת כהנים וגוי
קדוש נמצאים בגלות) היא ירידה גדולה ונעצומה
ביותר, ולכן העליה דט"ו באב שלאחרי ירידה זו
(דתשעה באב) היא עליה גדולה ביותר.

ומבאר במאמר¹¹, דענן העליה דט"ו באב שלאחרי
הירידה דתשעה באב הוא דגמת העליה
דגאלה העתידה הבאה לאחרי הירידה דגלות דוקא.
דמעלת הגלוי דלעתיד-לבא שיהיה בבית המקדש
השלישי היא, שיהיה גלוי כזה שאין שיף בו הפסק.
דבית ראשון ובית שני היה בהם הפסק, מה-שאין-כן
הגלוי דבית שלישי, מכיון שבא לאחרי הירידה דגלות,
הוא גלוי כזה שאין שיף בו הפסק כלל, אהל כל יצן
כל יסע יתדותיו לנצח¹². ועל-דרך-זה הוא בעליה דט"ו
באב הבאה לאחרי הירידה דתשעה באב, שבט"ו באב
מאיר מעין הגלוי דלעתיד-לבא שאין בו הפסק. וזהו
הקשר והשיכות דט"ו באב עם ענן נחמו נחמו, דענן
נחמו נחמו הוא הנחמה על החרבן והגלות, ונאמר
נחמו נחמו ב' פעמים, נחמו על בית ראשון ונחמו על
בית שני¹³, היינו שהיא נחמה גם על החרבן דבית שני
שהיא ירידה גדולה ביותר, אפילו יותר מהירידה דחרבן
בית ראשון¹⁴, ומכיון שהעליה היא לפי אפן הירידה

דבית שני שהיא ירידה גדולה ביותר, אפילו יותר מהירידה

דחרבן בית ראשון¹⁴, כמו שמצינו בהלכה שקבעו צום בשבעה עשר

בתמוז כי זה היום שבו הובקעה העיר בחורבן בית שני ולא קבעו תענית ביום

ט' בתמוז שבו הובקעה העיר בחורבן בית ראשון כי חורבן בית שני חמור

יותר ומכיון שהעליה היא לפי אפן הירידה כנ"ל, וככל

43 לאחרי הירידה דגלות דוקא שאף היא עלייה גדולה ביותר שבאה
44 לאחר ירידה גדולה ביותר. והולך ומפרט את מעלת העלייה הגדולה שתהיה
45 לעתיד לבוא (לאחר הירידה הגדולה בגלות) דמעלת הגלוי דלעתיד-
46 לבא שיהיה בבית המקדש השלישי היא, שיהיה גלוי כזה
47 שאין שיף בו הפסק ולכן

48 בית המקדש השלישי הוא בית

49 נצחי. דבית ראשון ובית

50 שני היה בהם הפסק

51 מה-שאין-כן

52 הגלוי דבית שלישי,

53 מכיון שבא לאחרי

54 הירידה דגלות, הוא גלוי

55 כזה שאין שיף בו הפסק

56 כלל, ובלשון הכתוב בנבואת

57 ישעיהו על לעתיד לבוא אהל

58 כל יצן ולא יזוז ממקומו כל

59 יסע יתדותיו לנצח¹².

60 ועל-דרך-זה הוא בעליה

61 דט"ו באב הבאה לאחרי

62 הירידה דתשעה באב,

63 שתוכן העלייה הוא שבט"ו

64 באב מאיר מעין הגלוי

65 של האור האלוף דלעתיד-

66 לבא שהוא גלוי נצחי שאין

67 בו הפסק. וזהו הקשר

68 והשיכות דט"ו באב שחל

69 תמיד בסמיכות לשבת נחמו בה

70 מפטירים בהפסדה זו עם ענן

71 נחמו נחמו, דענן נחמו

72 נחמו הוא הנחמה על

73 החרבן והגלות, ונאמר

74 בפסוק נחמו נחמו ב'

75 פעמים, בכפל לשון כי הכוונה

76 לשתי נחמות נחמו על בית

77 ראשון ונחמו על בית

78 שני¹³, היינו שהיא

79 נחמה גם על החרבן

80 דבית שני שהיא ירידה גדולה ביותר, אפילו יותר מהירידה

81 דחרבן בית ראשון¹⁴, כמו שמצינו בהלכה שקבעו צום בשבעה עשר

82 בתמוז כי זה היום שבו הובקעה העיר בחורבן בית שני ולא קבעו תענית ביום

83 ט' בתמוז שבו הובקעה העיר בחורבן בית ראשון כי חורבן בית שני חמור

84 יותר ומכיון שהעליה היא לפי אפן הירידה כנ"ל, וככל

(10) יתרו יט, ו. (11) סה"מ עת"ר שם ע' רכט ואילך. (12) ישעי' לג, כ. וראה סה"מ עת"ר שם ע' רכח. (13) יל"ש ישעי' רמז תמה.

(ועוד. (14) ראה שו"ע או"ח ס"ו תקמט. וראה גם ד"ה לא היו ימים טובים כו' תשמ"ג (סה"מ תשמ"ג ס"ע קפ ואילך). ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

1 שהייתה גדולה יותר כך העלייה גדולה יותר לכן גם הנחמה (העליה)
2 היא נחמה כפולה שרומזת על עלייה כפולה, דענן בפילות הלשון
3 שיף לגאלה, כמובא במאמר מהידוע¹⁵ בענן אותיות
4 מנצפ"ך (אותיות כפולות שקיימות גם כאותיות רגילות וגם כאותיות

5 'סופיות') שמורים על

6 הגאולה¹⁶, כדברי המדרש
7 שכל אחת מהאותיות הללו
8 קשורה במיוחד בגאולה - גאולת
9 אברהם באות כ', "לך לך",
10 גאולת יצחק באות מ', "עצמת
11 ממנו", גאולת יעקב באות נ',
12 "הצילני נא", גאולת בני ישראל
13 ממצרים באות פ', "פקדו
14 פקדתי" והגאולה העתידה באות
15 צ' "יצאנו צדיק" והכפילות היא
16 כי ענן הגאולה הוא מצד
17 התחברות סוכב בממלא,
18 כמבואר בקבלה וחסידות שהאור
19 האלוקי בא לעולם בשני אופנים
20 הנקראים "אור הסוכב כל
21 עלמין" ו"אור הממלא כל
22 עלמין". אור הסוכב הוא התגלות
23 האור האינסופי הבלתי מוגבל
24 שמאיר על כל העולמות
25 והנבראים בשווה, בדרך 'מקיף',
26 ונקרא 'סוכב' על שם שמאיר על
27 העולמות 'מלמעלה' מבלי
28 להתלבש בתוכם, ואור הממלא
29 הוא התגלות האור כפי שבא
30 בגבול וצמצום בהתאמה לכל
31 עולם ולכל נברא לפי ענינו
32 ומתלבש בכל אחד מהם

33 בפנימיות. אלא שזהו המצב הרגיל, בזמן הגלות, אבל עם בוא הגאולה, כאשר
34 תהיה התגלות של האור האלוקי הבלתי-גבול, ה'סוכב' ה'ממלא' יתחברו זה
35 עם זה, כך שגם ה'ממלא' יהיה אור בלתי מוגבל. וההתחברות של הסוכב
36 והממלא היא פעולה ש'על-ידי גלוי אור הסוכב דוקא שלמעלה
37 מהשתלשלות ואופן ההתגלות שלו מלמעלה למטה הוא לא בסדר והדרגה
38 של ירידה מדרגה לדרגה בצורה מסודרת כמו טבעות של שלשלת שאחוזות
39 זו בזו [ולהעיר גם ממה שמוציא בדרוש המאמר הנזכר משנת עת"ר
40 (לענן השכיכות דכפילות לגאלה) ל'דבור המתחיל' לך לך
41 תר"ל¹⁷, דרוש מאמר חסידות דפ"ק אדמו"ר מהר"ש,

ביאור בדרך אפשר

42 לכתחלה אריבער¹⁸ שכן אמר הרבי מהר"ש (ואמרה זו הפכה ל'סיסמה'
43 של דרכו והנהגתו: העולם אומרים שכאשר אי אפשר ללכת ולהתקדם מלמטה,
44 אזי יש ללכת מלמעלה. ואני אומר שמלכתחילה צריך ללכת מלמעלה, והגישה
45 הזו היא גישה של התעלות מגדרים והגבלות, גישה של גאולה), דגלוי זה
46 התגלות האור האלוקי שלמעלה

47 מ'סדר השתלשלות' הוא גילוי
48 ללא גבול גם מבחינת הזמן ולכן
49 הוא באופן שאין שיף בו
50 הפסק כלל, אלא הוא נמשך
51 לנצח, כלשון הכתוב שהובא
52 לעיל לגבי הקיום הנצחי של בית
53 המקדש אהל כל יציען כל
54 יסע יתדותיו לנצח.
55 ויש לקשר זה עם מה
56 שכתוב בפ'שנתנו¹⁹
57 ואתחנן אל ה' בעת
58 ההיא גו' אעברה נא
59 ואראה את הארץ הטובה
60 גו', דענן²⁰ הטעם והתוכן
61 הפנימי של בקשת משה
62 לפנס לארץ ישראל,
63 ושידוקא הוא יכניס את
64 בני ישראל לארץ הוא,
65 כי אם משה היה מכניסם
66 לארץ ובונה את בית
67 המקדש, אזי היתה
68 הכניסה באופן נצחי,
69 שלא היה שיף כלל
70 מלכתחילה ענן הגלות
71 ושעבוד מלכיות והכניסה
72 לארץ והמקדש שהיה נבנה אז
73 היו נצחיים ללא הפסק [על-

74 דרך מה שאמרו רבותינו ז"ל²¹ לענן לוחות הראשונות,
75 דכתיב בהו²² שכתוב בהם חרות על הלוחות, אל-תקרי חרות
76 אלא חרות, ושחרור מכל ענין של גלות וחורבן שמצד לוחות
77 הראשונות שניתנו לבני ישראל כשהיו במעלה ומדרגה גבוהה (לפני חטא
78 העגל) היו ישראל בחירות אמיתית במצב דאין כל אמה ולשון
79 שולטת בהם], מה-שאין-פן הכניסה לארץ שהיתה למעשה
80 על-ידי יהושע היא באופן ששיף אחריה גלות כפי שאכן היה
81 בפועל. והטעם הפנימי לזה²³ שאילו הכניסה הייתה על ידי משה לא
82 הייתה כל נתינת מקום לגלות וחורבן הוא כי כדברי חכמינו ז"ל פני

(15) ראה אוה"ת לך עדרת, א ואילך. וישלח ע' תתעד, ב. ועוד. (16) יל"ש ר"פ לך. וש"נ. (17) סה"מ תר"ל ע' ח ואילך. (18) ראה אגרות קודש אדמו"ר מהור"י צ"ח ע' תריז. (19) ד, כג ואילך. (20) אוה"ת פ'שנתנו ע' סה. וש"נ. כרך ו ע' ב'רא. וש"נ. (21) עירובין נד, א. (22) תשא לב, טז. (23) אוה"ת שם ע' ע ואילך. (24) ב"ב עה, סע"א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 מִלֶּשֶׁה כִּפְנֵי חֲמָה²⁴, מעלתו המיוחדת של משה רבנו נמשלה לאור השמש
 2 דְּעִנְיָן פְּנֵי חֲמָה ברוחניות הוא בְּחִינַת הַמְּשֻׁכָּת והתגלות
 3 אֲתֵּירוֹתָא דְלַעֲלִילָא התעוררות הרצון העליון האלוקי מצד עֲצֻמָּה ולא
 4 כתוצאה מפעולה של האדם למטה [מִה־שְּׁאִין־כֵּן פְּנֵי יְהוֹשֻׁעַ כִּפְנֵי
 5 לְכִנְיָה²⁴ והדרגה שלו נמשלה
 6 לאור הירח הנחות בהרבה מאור
 7 השמש הוא בְּחִינַת
 8 אֲתֵּירוֹתָא דְלַעֲלִילָא
 9 התעוררות מלמעלה שְׁעַל־יְדֵי
 10 אֲתֵּירוֹתָא דְלַתָּא
 11 התעוררות מלמטה דְּוָקָא שהיא
 12 התעוררות מוגבלת בהתאם
 13 להתעוררות הבאה מלמטה ולא
 14 יוֹתָר¹⁴, דְּהַמְשֻׁכָּה זו של
 15 'אתערותא דלעילא' מצד עצמה
 16 היא מִמְּקוֹם גְּבוּהָ מְאֹד,
 17 בְּחִינָה שְׁאִין אֲתֵּירוֹתָא
 18 דְלַתָּא מִגַּעַת לְשָׁם²³
 19 ולעבודת האדם התחתון אין
 20 השפעה באותה דרגה גבוהה,
 21 בְּחִינַת הַסּוֹכֵב שְׁלִמְעָלָה
 22 מִהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת ומאחר שהיא
 23 נעלית מ'סדר השתלשלות', הרי
 24 כאשר היא כן מתגלית ויורדת
 25 למטה, ההתגלות היא בלי גבול
 26 ואיננה נתונה למגבלות המקום
 27 והזמן, דְּבְּחִינָה זו אין שָׂף
 28 בֶּה הַפֶּסֶק וְשָׁנִי. וכמו
 29 שְׁנַתְּבָאָר לַעֲלִי (מ'דבור
 30 הַמִּתְחַלֵּל, נִחְמוּ הַנִּי²⁵)
 31 שְׁתַּגְלוֹי דְּבְּחִינַת הַסּוֹכֵב
 32 הוא בְּאֶפֶן שְׁאִין שָׂף בו
 33 הַפֶּסֶק כָּלֵל אלא הוא נמשך
 34 לנצח.
 35 וְזִהוּ²⁶ גַם עֲנִין תְּפִילָּתו של

36 משה רבנו להיכנס לארץ ישראל (ולאכניס את בני ישראל לארץ באופן
 37 שהכניסה תהיה נצחית ובית המקדש יהיה נצחי) שעליה נאמר וְאֶתְחַנֵּן אֶל
 38 ה' גו', וְאֶתְחַנֵּן הוא לְשׁוֹן מִתְנַת חָנָם, או לְשׁוֹן נְשִׂיאת
 39 חֵן²⁷, ולפי שני הפירושים שָׂדָה קָאִי מכוון על הַמְשֻׁכָּה והתגלות
 40 האלוקית הנעלית האמורה לעיל, מִבְּחִינַת הַסּוֹכֵב שְׁלִמְעָלָה
 41 מִהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת. דְּבְּבְּחִינַת הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת, באור האלוקי המדוד

42 והמוגבל הַמְשֻׁכָּה מִשָּׁם היא עַל־יְדֵי אֲתֵּירוֹתָא דְלַתָּא,
 43 התעוררות מלמטה מצד האדם, והיא לא באה דווקא בתור מתנת חנים אלא
 44 יכולה להיות כתוצאה וכתגובה למעשי האדם מִה־שְּׁאִין־כֵּן בְּבְּחִינַת
 45 הַסּוֹכֵב שְׁלִמְעָלָה מִהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת, מִכִּיּוֹן שְׁמַעְשָׁה הַתְּחַתּוֹנִים
 46 אֵינֻ תּוֹפֵס מְקוֹם שָׁם
 47 כָּלֵל, דָּאִם צְדִיקָתָּ מִה תִּתֵּן
 48 לוֹ גו'²⁸, כלשון הכתוב
 49 שלאדם אין מה לתת לקדוש־
 50 ברוך־הוא כביכול לְכֵן
 51 הַמְשֻׁכָּה מִשָּׁם מִבְּחִינַת
 52 ה'סוכב' היא רַק דְּרָף
 53 מִתְנַת חָנָם, בְּאֶפֶן
 54 דְּמִצִּיאַת חֵן כמשל אדם
 55 הנותן לחברו מתנה (לא כשכר
 56 על עבודה או מעשה מצידו של
 57 המקבל) אלא אך ורק מפני
 58 שמצא חן בעיניו. וְזִהוּ
 59 שְׁכָתוֹב²⁹ במקום אחר
 60 בבקשת משה רבנו מאת ה' אִם
 61 נָא מִצִּיאַת חֵן בְּעֵינֶיךָ גו',
 62 וְנִפְלִינוּ אֲנִי וְעַמְּךָ גו',
 63 שגם שם משה רבנו מבסס את
 64 בקשתו שבני ישראל יהיו נבדלים
 65 משאר האומות, "ונפלינו", וה'
 66 יִשְׁרָה את שכינתו דווקא עליהם,
 67 רק על מציאת חן בעיני ה' ולא
 68 כשכר על מעשיהם וכד'
 69 דְּמִכִּיּוֹן שְׁעִנְיָן הַחֵן הוא
 70 הַמְשֻׁכָּה והתגלות האור
 71 האלוקי מִבְּחִינָה שְׁלִמְעָלָה
 72 מִסְדֵּר הַהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת,
 73 שְׁמַעְשָׁה הַתְּחַתּוֹנִים אֵינֻ
 74 תּוֹפֵס מְקוֹם שָׁם כָּלֵל,
 75 כלשון הכתוב אִם חֲטָאָתָּ
 76 מִה תִּפְעַל בּוֹ וְרַבּוֹ

וְזִהוּ²⁶ גַם עֲנִין וְאֶתְחַנֵּן אֶל ה' גו', וְאֶתְחַנֵּן לְשׁוֹן מִתְנַת
 חָנָם, או לְשׁוֹן נְשִׂיאת חֵן²⁷, שָׂדָה קָאִי על
 הַמְשֻׁכָּה מִבְּחִינַת הַסּוֹכֵב שְׁלִמְעָלָה מִהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת.
 דְּבְּבְּחִינַת הַהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת, הַמְשֻׁכָּה מִשָּׁם היא עַל־יְדֵי
 אֲתֵּירוֹתָא דְלַתָּא, מִה־שְּׁאִין־כֵּן בְּבְּחִינַת הַסּוֹכֵב
 שְׁלִמְעָלָה מִהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת, מִכִּיּוֹן שְׁמַעְשָׁה הַתְּחַתּוֹנִים אֵינֻ
 תּוֹפֵס מְקוֹם שָׁם כָּלֵל, דָּאִם צְדִיקָתָּ מִה תִּתֵּן לוֹ גו'²⁸, לְכֵן
 הַמְשֻׁכָּה מִשָּׁם היא רַק דְּרָף מִתְנַת חָנָם, בְּאֶפֶן דְּמִצִּיאַת
 חֵן. וְזִהוּ שְׁכָתוֹב²⁹ אִם נָא מִצִּיאַת חֵן בְּעֵינֶיךָ גו' וְנִפְלִינוּ
 אֲנִי וְעַמְּךָ גו', דְּמִכִּיּוֹן שְׁעִנְיָן הַחֵן הוא הַמְשֻׁכָּה
 מִבְּחִינָה שְׁלִמְעָלָה מִסְדֵּר הַהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת, שְׁמַעְשָׁה
 הַתְּחַתּוֹנִים אֵינֻ תּוֹפֵס מְקוֹם שָׁם כָּלֵל, אִם חֲטָאָתָּ מִה
 תִּפְעַל בּוֹ וְרַבּוֹ פִּשְׁעֶיךָ גו'³⁰, הָרִי אֶפְשָׁר שְׁיִמְשֹׁךְ מִשָּׁם
 גַּם לְאַמּוֹת הָעוֹלָם, וְלָכֵן הֶצְרַךְ לְבַקֵּשׁ וְנִפְלִינוּ אֲנִי וְעַמְּךָ
 מִכָּל הָעָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאָדָמָה, שְׁגַם הַמְשֻׁכָּה
 מִהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת תִּהְיֶה לְיִשְׂרָאֵל דְּוָקָא.

פִּשְׁעֶיךָ גו'³⁰, היינו שלגבי הקדוש־ברוך־הוא בעצמו אין למעשי האדם
 שום משמעות וגם חטאים ופשעים לא פועלים דבר הָרִי אֶפְשָׁר שְׁיִמְשֹׁךְ
 מִשָּׁם שפע של אור אלוקי והשראת השכינה גַּם לְאַמּוֹת הָעוֹלָם, וְלָכֵן
 הֶצְרַךְ משה רבנו לְבַקֵּשׁ בקשה מיוחדת וְנִפְלִינוּ שנהיה נבדלים אֲנִי
 וְעַמְּךָ מִכָּל הָעָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאָדָמָה, שְׁגַם הַמְשֻׁכָּה
 מִהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת שְׁמַעְשָׁה מִהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת שְׁמַעְשָׁה יכולה להיות השפעה

(25) סה"מ עת"ר ע' רכח ואילך. (26) ראה אוה"ת שם ע' נג ואילך. סט ואילך. (27) ראה אוה"ת שם. ספרי ופרש"י ריש פרשתנו.
 שמו"ר רפ"ב. (28) איוב לה, ז. (29) תשא לג, יג"טז. וראה אוה"ת שם ע' נג. סד"ה ועתה אם נא תרע"ח (סה"מ תרע"ח ע' רכד).
 (30) איוב שם, ו.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 גם לאומות העולם תהיה לישראל דוקא. וזהו ואתחנן גו'
 2 אַעבְרָה נָא את הירדן וְאַרְאֶה אֶת הָאָרֶץ, דְּמַשֶּׁה רָצָה שֶׁהַכְּנִיסָה
 3 לָאָרֶץ יִשְׂרָאֵל תִּהְיֶה עַל-יְדֵי הַמִּשְׁכָּת, והתגלות למטה של בְּחִינַת
 4 אור אלוקי שְׁלַמְעֵלָה מִהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת, בְּחִינַת וְאַתְחַנֵּן לְשׁוֹן
 5 מִתְּנֵת חֲנָם, וּבְמִילָא
 6 תִּהְיֶה אֲזִי הַכְּנִיסָה בְּאֶפֶן
 7 נִצְחִי, מִכִּיּוֹן שֶׁבְּבִחִינַת
 8 אור זֶה שֶׁהוּא אור בלי גבול
 9 ואין גבול להארתו והשפעתו
 10 אין שִׁיף הַפֶּסֶק וְשָׁנׁוּי,
 11 כַּנִּל.
 12 וְהִנֵּה עֲנִין הַהִמְשָׁכָה
 13 והתגלות למטה מִבְּחִינַת
 14 האור האלוקי הַסּוֹכֵב
 15 שְׁלַמְעֵלָה מִהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת
 16 (שהוא האור שהיה מתגלה על
 17 ידֵי הַכְּנִיסָה לָאָרֶץ עַל-יְדֵי
 18 מִשָּׁה) בַּעֲבוּדַת הָאָדָם
 19 בכל זמן ובכל מקום הוּא עֲנִין
 20 הַמִּשְׁכָּת בְּחִינַת רֹאֵה
 21 בְּאֵלְקוֹת בִּנְפֹשׁ הָאָדָם, כִּי
 22 שִׁתְּבָאָר לֵהֲלֹךְ. דְּזֶהוּ מָה
 23 שֶׁכְּתוּב בְּבִקְשַׁת מֹשֶׁה לְהִיכָסֵּן
 24 לְאֵרֶץ וְאַתְחַנֵּן גּו' אַעבְרָה
 25 נָא וְאַרְאֶה (וְאַרְאֶה
 26 דִּיִּיקָא וּמֹשֶׁה רַבְּנוּ מְדִיִּין
 27 וּמֹסִיף לְבַקֵּשׁ "וְאַרְאֶה"), כִּיּוֹן
 28 שֶׁמִּשָּׁה רָצָה לִפְעֹל
 29 בְּאִמְצָעוֹת תְּפִילָּתוֹ, וְהַעֲבֹדָה
 30 שֶׁהוּא יִהְיֶה זֶה שִׁכְנִיס אֶת בְּנֵי
 31 יִשְׂרָאֵל לְאֶרֶץ שֶׁהַעֲבֹדָה
 32 עֲבוּדַת ה' הִרְחִינִת דְּכָל
 33 יִשְׂרָאֵל תִּהְיֶה בְּבִחִינַת
 34 רֹאֵה³¹, כְּמֹשֶׁל אָדָם הִרְוָה
 35 דְּבַר בְּמוֹ עֵינֵי דְּהִתְאַמְתוֹת הוֹדָאוֹת הַמוֹחֲלֹט בְּאִמַּת שֶׁל הַדְּבַר
 36 שֶׁבְּרֹאֵה הִיא בְּוֹדָאוֹת הַכִּי חֲזָקָה, וְאֵין שִׁיף לֹא יִיתְּכֵן שִׁיחָה
 37 בְּזֶה אֵיזוֹ חֲלִישוֹת וְשָׁנׁוּי (וְכֵן כְּתוּב בְּהַקְשֶׁר זֶה ב'לְקוּטֵי תוֹרָה' לְרַבְּנוּ
 38 חֻזְקָן פֶּרֶשֶׁת וְאַתְחַנֵּן: "וְיֻבֵּן קֶצֶת עֲנִיין בְּחִינַת רֹאֵה מִהוּ בְּרוּחָנוּת מִמֶּה שֶׁכְּתוּב
 39 ב'פְּרִי עֵץ חַיִּים' שֶׁעַר אֶפְרַח אַחַת נִכְנָס ר' אֲבֵרָהם הָלֹוּ אֶצֶל הָאֲרִיז"ל
 40 וּמִצָּאוּ שֶׁהִיא יֶשֶׁן וְהִקִּין וְאָמַר שֶׁמֶע בִּישִׁיבָה שֶׁל מַעֲלָה סוּדוֹת וְרוּיִן עֵלְאִין
 41 בְּפֶרֶשֶׁת בִּלְק וּבִלְעָם שֶׁאֵם הִיא דּוֹרֵשׁ שְׁמוּנִים שְׁנִים רְצוּפִים יוֹמָם וּלְיָלָה לֹא
 42 יוֹכֵל לְהַשְׁלִים. וְאֵין הוּא זֶה שִׁישִׁיג בְּשָׁנֵי שְׁעוֹת מִה שֶׁצִּירֵךְ זְמַן שְׁמוּנִים שְׁנָה

43 ויותר לאומרים, העניין כי השגה וגילוי זה נקרא בחינת ראה שהוא למעלה
 44 מבחינת תבונה והשגה ממש"). וכידוע³² בענין מעלת הראיה על
 45 השמיעה, דאֵינָה דוֹמָה שְׁמִיעָה לְרֹאֵה³³, דְּכֹאֲשֶׁר שׁוֹמֵעַ
 46 אֵיזוֹ דְּבַר הָרִי אֵפִילוּ אִם הַשְׁמִיעָה הִיא מֵאֲנָשִׁים נְאֻמִּים, אֶף-עַל-
 47 פִּי שָׁגָם אֲזִי נִתְאַמֵּת הַדְּבַר
 48 אֶצְלוֹ, שְׁהִי מְדוּבָר בְּאִנְשִׁים
 49 נִאֻמִּים וְלֹכֵן הָאָדָם הַשׁוֹמֵעַ לֹא
 50 מִפְּקֶק בְּאִמִּיתוֹת הַדְּבָרִים
 51 מִכָּל-מָקוֹם אֵין זֶה בְּתִקְוָה
 52 כָּל כָּךְ, וְיִיתְּכֵן לְעֹרֵעַ אֶת
 53 הָאִמּוֹן שֶׁל בְּדָבָרִים מִה-
 54 שְׁאִין-כֵּן הִתְאַמְתוֹת
 55 שְׁעַל-יְדֵי רֹאֵה שֶׁל יִיתְּכֵן
 56 לְעֹרֵעַ אֶת וְלִהְיוֹת אֶת
 57 בְּשׁוֹם אֹפֶן. וכידוע³⁴ בענין
 58 אֵין עַד נִעְשֶׂה דִּין, הִרְוָה
 59 דְּבַר בְּמוֹ עֵינֵי אֵינוֹ יוֹכֵל לְהִיֹּת
 60 הַדִּין בְּאוֹתוֹ מִקְרָה דְּכֹאֲשֶׁר
 61 הַדִּין שׁוֹמֵעַ אֶת תִּיאור
 62 הַמַּעֲשֶׂה מִפִּי עֲדִים, הִנֵּה
 63 אֶף שֶׁהֵם עֲדִים כְּשֶׁרִים
 64 וְנִאֻמִּים וְהַדִּין מִקְבֵּל אֶת
 65 דְּבָרֵיהֶם וּמִאֲמִין לָהֶם, מִכָּל-
 66 מָקוֹם אֶפְשָׁר יִיתְּכֵן
 67 שְׁמִימָצָא זְכוּת וְסִיכָה לְזִכּוֹת
 68 אֶת הַנֹּאשֵׁם מֵאֲשֵׁמָה, מִה-
 69 שְׁאִין-כֵּן כִּשְׁהוּא הַדִּין
 70 בְּעֶצְמוֹ רֹאֵה אֶת הַדְּבַר,
 71 לֹא חֲזִי לִיָּה זְכוּתָא אֵינוֹ
 72 רֹוֵה לוֹ (לְנֹאשֵׁם) שׁוֹם זְכוּת כִּי
 73 כִּיּוֹן שֶׁרֹוֵה אֶת הַמַּעֲשֶׂה בְּעֶצְמוֹ,
 74 הַדְּבַר נִקְלָט עֲמוּק בְּנִפְשׁוֹ וְהוּא
 75 כְּבֹר מִשׁוֹכֵנֵע שֶׁהַנֹּאשֵׁם חַיִּיב
 76 וְלֹכֵן אֵין עַד נִעְשֶׂה דִּין. וּמִכָּאֵן
 77 לְמוֹדִים עַל גֹּדֵל מַעֲלָתָה שֶׁל הָרֹאֵה וּפְעוּלָתָה בְּנִפְשׁ הָאָדָם לְעוֹמֵת שְׁמִיעָה
 78 שֶׁהִיא יוֹתֵר חֲלֹשָׁה וְנִתְּנָה לְעֹרֵעַ. וְכֵן הוּא גַם בַּעֲבוּדַת ה',
 79 דְּכִשְׁשִׁשְׁנָה רַק שְׁמִיעָה בְּאֵלְקוֹת (הַכְּנָה וְהַשְׁגָּה שְׁכִלִית בְּלָבָד),
 80 אֲזִי שִׁיף שִׁיחָה בְּזֶה אֵיזוֹ שָׁנׁוּי וְיֻכּוּלָה לְהִיֹּת חֲלִישוֹת מִסִּיּוּמָה
 81 בְּקִלְיֹת הַדְּבָרִים בְּנִפְשׁ הָאָדָם חֲסִי-וְשָׁלוֹם, מִה-שְׁאִין-כֵּן בְּרֹאֵה
 82 בְּאֵלְקוֹת, הִתְאַמְתוֹת הַוֹּדָאוֹת הִיא מוֹחֲלֹט, וְהַקִּלְיָה בְּנִפְשׁ הִיא עֲמוּקָה
 83 וּפְנִימִית בְּיוֹתֵר וְלֹכֵן אֵין שִׁיף לֹא יִיתְּכֵן בְּזֶה שׁוֹם חֲלִישוֹת וְשָׁנׁוּי
 84 חֲסִי-וְשָׁלוֹם.

(31) ראה לקו"ת פרשתנו ג, ג ואילך. אוה"ת ריש פרשתנו. שערי תשובה לאדמו"ר האמצעי ח"ב חינוך. ובכ"מ. (32) ראה לקו"ש ח"ו ע' 121 ואילך. (וש"נ. 33) מכילתא יתרו יט, ט. (34) ר"ה כו, א.

נחמו נחמו עמי יאמר אליכם

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 וְזֶהוּ הַתּוֹכֵן הַפְּנִימִי שֶׁל בְּקֶשֶׁת מֹשֶׁה רַבְּנוּ מֵה' אָעֲבָרָה נָא וְאַרְאֶה אֶת
2 הָאָרֶץ, דְּמֹשֶׁה רָצָה לְהִיכָסֵּן לָאָרֶץ בַּעֲצֻמוֹ וּלְהַכְנִיס אֹתוֹ אֶת כָּל בְּנֵי
3 יִשְׂרָאֵל וְעַל יְדֵי כֵךְ לְהַמְשִׁיךְ בְּכָל יִשְׂרָאֵל בַּחֲנִינָת הָרֹאִיָּה
4 בְּאֻלְקוֹת, וְאִזּוֹ הִיָּתָה הַכְּנִיסָה לָאָרֶץ שֶׁל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֶפֶן
5 נִצָּחִי, מִבְּלִי שְׁתִּיתֵכֶן אִפְשָׁרוֹת
6 שֶׁל גְּלוּת מִפְּנֵי שְׁבָרָאָה 1
7 לֹא שִׁיף שׁוֹם שְׁנוֹי וְהָרִי כֹל 2
8 עֵינֵי גְלוּת נֹכַע מִהָעֵלֶם וְהַסֵּתֶר 3
9 הָאוֹר הָאֱלֹקִי. וְזֶהוּ מֵה 4
10 שְׂרָצָה מֹשֶׁה שֶׁהוּא דֹקָא 4
11 יִכְנִיס אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל 5
12 לָאָרֶץ, כִּי אֲצֵל מֹשֶׁה 6
13 עֲצֻמוֹ הָיָה בַּחֲנִינָת רֹאִיָּה 7
14 בְּאֻלְקוֹת, וְעַד לְרֹאִיָּה 8
15 הָכִי נִעְלִית, הִינּוּ שֹׁם 9
16 בְּרֹאִיָּה עֲצֻמָּה יֵשׁ דְּרוּגָת, וְהָרֹאִיָּה 10
17 שֶׁל מֹשֶׁה הִיָּתָה בִּדְרָגָה הַגְּבוּהָה 11
18 בִּיּוֹתֵר וּכְמֹאֲמֵר רַבּוֹתֵינוּ 12
19 וְלִגְבִי 35 לְגַבִּי דְּרָגַת הַנְּבוּאָה שֶׁל 13
20 מֹשֶׁה רַבְּנוּ כָּל הַנְּבִיאִים 14
21 נִתְּנָבְאוּ בְּכֹה' וְהַנְּבוּאוֹת 15
22 שֶׁלֹּהֶם נִפְתַּחוּת בִּכְהָ אָמַר ה' 16
23 וּמֹשֶׁה נִתְּנָבֵא בְּזֶה' כִּכְתוּב 17
24 "זֶה הַדְּבָר". וְשֵׁנִי הַבִּיטִיִּים הַלֵּלוּ 18
25 הַמוֹפִיעִים בַּפְּסוּקִים, דּוּמִים 19
26 לְכַאוּרָה אֲבֵל לְאֻמִּיתוֹ שֶׁל דָּבָר 20
27 יֵשׁ בִּינֵיהֶם הַבְּדֵל מִשְׁמַעוֹתֵי 21
28 וְדוּקָא הַבִּיטִי "זֶה" מִשְׁמַעוֹ 22
29 רֹאִיָּה מִוֹחֶשֶׁת (כְּמוֹ "מִרְאֵה" 23
30 בִּאֲצַבְעוֹ וְאוֹמֵר זֶה"). וּכְמֹאֲמֵר 24
31 בְּרַמְבַּם³⁶ בְּאֻרְכָּה 25
32 וּבִפְרָטִיּוֹת מַעֲלַת נְבוּאָה 26
33 מֹשֶׁה עַל שְׂאֵר הַנְּבִיאִים, 27
34 וּבִגְלֵל הַמַּעֲלוֹת הַרְבוּת שֶׁל נְבוּאָת מֹשֶׁה עַל נְבוּאָת שְׂאֵר הַנְּבִיאִים הוּא נִקְרָא
35 "רֵבֶן שֶׁל כָּל הַנְּבִיאִים" וְעַד שֶׁהַנְּבוּאָה שְׁלֹוֹ הִיָּתָה בְּאֶפֶן דְּפָנִים
36 אֶל פָּנִים³⁷ כְּדִבְרֵי הַרְמְבַם "... מֹשֶׁה רַבְּנוּ לֹא עַל יְדֵי מִלָּאךְ, שֶׁנֶּאֱמַר פֶּה
37 אֵל פֶּה אֲדַבֵּר בּוֹ, וְנֶאֱמַר וְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה פִּנִּים אֶל פִּנִּים" (וְנְבוּאָה בְּאוֹפֶן
38 שֶׁל "פִּנִּים אֶל פִּנִּים" הִיא דְּרָגָה שְׁלֹמְעֵלָה מִבְּחִינַת פָּנִים בְּפָנִים³⁸
39 שֶׁהִיא הַבְּחִינָה שֶׁבָּה ה' הַתְּגַלָּה לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִתֵּן תּוֹרָה), דְּכָל זֶה הוּא
40 מִצַּד הַנְּבוּאָה דְּמֹשֶׁה בְּלִבּוֹ, וְכָל-שִׁפְן וְקַל-וַחֲמֵר מִצַּד הַיּוֹתוֹ
41 מְקַבֵּל הַתּוֹרָה שֶׁזֶּהוּ לְמַעֲלָה מַעֲנִין הַנְּבוּאָה (גַּם מִהַנְּבוּאָה
42 דְּמֹשֶׁה)³⁹ וְהִיא מַעֲלָה גְדוּלָּה עוֹד יוֹתֵר שְׁמִיּוּחַדָּת דּוּקָא לְמֹשֶׁה רַבְּנוּ. וְלִכְּן

אָעֲבָרָה נָא וְאַרְאֶה אֶת הָאָרֶץ, דְּמֹשֶׁה רָצָה לְהַמְשִׁיךְ בְּכָל
יִשְׂרָאֵל בַּחֲנִינָת הָרֹאִיָּה בְּאֻלְקוֹת, וְאִזּוֹ הִיָּתָה הַכְּנִיסָה
לָאָרֶץ בְּאֶפֶן נִצָּחִי, מִפְּנֵי שְׁבָרָאָה לֹא שִׁיף שׁוֹם שְׁנוֹי.
וְזֶהוּ מֵה שְׂרָצָה מֹשֶׁה שֶׁהוּא דֹקָא יִכְנִיס אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לָאָרֶץ, כִּי אֲצֵל מֹשֶׁה הָיָה בַּחֲנִינָת רֹאִיָּה בְּאֻלְקוֹת, וְעַד
לְרֹאִיָּה הָכִי נִעְלִית, וּכְמֹאֲמֵר רַבּוֹתֵינוּ וְלִגְבִי³⁵ כָּל הַנְּבִיאִים
נִתְּנָבְאוּ בְּכֹה' וּמֹשֶׁה נִתְּנָבֵא בְּזֶה, וּכְמֹאֲמֵר בְּרַמְבַּם³⁶
בְּאֻרְכָּה וּבִפְרָטִיּוֹת מַעֲלַת נְבוּאָה עַל שְׂאֵר
הַנְּבִיאִים, וְעַד שֶׁהַנְּבוּאָה שְׁלֹוֹ הִיָּתָה בְּאֶפֶן דְּפָנִים אֶל
פָּנִים³⁷ (שְׁלֹמְעֵלָה מִבְּחִינַת פָּנִים בְּפָנִים³⁸), דְּכָל זֶה הוּא
מִצַּד הַנְּבוּאָה דְּמֹשֶׁה, וְכָל-שִׁפְן וְקַל-וַחֲמֵר מִצַּד הַיּוֹתוֹ
מְקַבֵּל הַתּוֹרָה שֶׁזֶּהוּ לְמַעֲלָה מַעֲנִין הַנְּבוּאָה (גַּם
מִהַנְּבוּאָה דְּמֹשֶׁה)³⁹. וְלִכְּן רָצָה מֹשֶׁה שֶׁהוּא יִכְנִיס אֶת
יִשְׂרָאֵל לָאָרֶץ, כִּי אִזּוֹ הִיָּתָה נִמְשָׁךְ עֵינֵי הָרֹאִיָּה בְּאֻלְקוֹת
(בְּחִינַתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה) בְּכָל יִשְׂרָאֵל, וּבְמִילָא הִיָּתָה אִזּוֹ
הַכְּנִיסָה בְּאֶפֶן נִצָּחִי, כְּנִל.

וּבִאֹר הָעֵינֵי (דְּוֹאֲתַחֲנֵן, וְכֵן הַשִּׁכּוֹת דְּוֹאֲתַחֲנֵן עִם עֵינֵי
נִחְמוֹ נִחְמוֹ, וְעִם עֵינֵי ט"ו בָּאָב) בְּפִרְטִיּוֹת יוֹתֵר,
הִנֵּה מְבַאֵר בְּדִירוֹשׁ הַנִּל ('דְּבִירוֹ הַמִּתְחִיל' נִחְמוֹ⁴⁰)
דְּעֵינֵי ט"ו בָּאָב (מִסְפֵּר ט"ו) יוֹכֵן יוֹתֵר עַל-פִּי מֵה
שִׁידוּעַ בְּעֵינֵי תַקט"ו תְּפִלוֹת שֶׁהַתְּפִלָּה מֹשֶׁה כְּמִנֵּי
וְאֲתַחֲנֵן⁴¹, דְּעֵינֵי תַקט"ו הוּא חֲבוּר ת"ק עִם ט"ו, ט"ו
הוּא בְּחִינַת י"ה (בְּחִינַת חֲכָמָה וּבִינָה) וְת"ק הוּא בְּחִינַת
ה' חֲסִדִּים דְּאֵרִיף [כִּי הַסְּפִירוֹת דְּאֵרִיף כָּל אַחַת כְּלוּלָה

רָצָה מֹשֶׁה שֶׁהוּא דּוּקָא יִכְנִיס אֶת יִשְׂרָאֵל לָאָרֶץ, כִּי אִזּוֹ הִיָּה
נִמְשָׁךְ עֵינֵי הָרֹאִיָּה בְּאֻלְקוֹת (בְּחִינַתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה) בְּכָל
יִשְׂרָאֵל, וּבְמִילָא הִיָּתָה אִזּוֹ הַכְּנִיסָה בְּאֶפֶן נִצָּחִי, כְּנִל.
וּבִאֹר הָעֵינֵי (דְּוֹאֲתַחֲנֵן, וְכֵן הַשִּׁכּוֹת דְּוֹאֲתַחֲנֵן עִם עֵינֵי
נִחְמוֹ נִחְמוֹ, וְעִם עֵינֵי ט"ו בָּאָב) בְּפִרְטִיּוֹת יוֹתֵר,
הִנֵּה מְבַאֵר בְּדִירוֹשׁ הַנִּל ('דְּבִירוֹ הַמִּתְחִיל' נִחְמוֹ⁴⁰)
דְּעֵינֵי ט"ו בָּאָב (מִסְפֵּר ט"ו) יוֹכֵן יוֹתֵר עַל-פִּי מֵה
שִׁידוּעַ בְּעֵינֵי תַקט"ו תְּפִלוֹת שֶׁהַתְּפִלָּה מֹשֶׁה כְּמִנֵּי
וְאֲתַחֲנֵן⁴¹, דְּעֵינֵי תַקט"ו הוּא חֲבוּר ת"ק עִם ט"ו, ט"ו
הוּא בְּחִינַת י"ה (בְּחִינַת חֲכָמָה וּבִינָה) וְת"ק הוּא בְּחִינַת
ה' חֲסִדִּים דְּאֵרִיף [כִּי הַסְּפִירוֹת דְּאֵרִיף כָּל אַחַת כְּלוּלָה
וְהַבְּחִינָה... נְכַלֵּת וְנִרְמֹזֶת בְּאוֹת ה"א שִׁישׁ לֵה בְּחִינַת הַתְּפִשּׁוֹת לְרוּחָב... וְגַם
לְאוֹרָךְ] וְת"ק הַמְּסַפֵּר חֲמֵשׁ מֵאוֹת הוּא בְּחִינַת ה' חֲסִדִּים כְּמֹבָאֵר
בְּקַבְלָה וְחִסְדוֹת שְׁחֵמֶשׁ הַמִּידוֹת חֶסֶד, גְּבוּרָה, תְּפָאֶרֶת, נִצָּח וְהוֹד הֵן עֵיקֶר
הַמִּידוֹת (וְאֵילוּ הַמִּידוֹת יִסּוֹד וּמִלְכוּת נֹעֲדוּ בַּעֲיָקֵר לְהַשְׁפֵּעַ הַחוּצָה) וְה'
חֲסִדִּים הֵם עֵינֵי הַקִּירוּב וְהַגִּילּוּי שִׁישּׁוֹ בְּחֲמֵשׁ הַמִּידוֹת, לְעוֹמֵת ה' גְּבוּרוֹת
שֶׁהֵם עֵינֵי הַמִּידוֹת וְהַגְּבֻלָּה שֶׁבְּחֲמֵשׁ הַמִּידוֹת דְּאֵרִיף בְּחִינַת הַכְּתָר נִחְלָקָה
לְשִׁנִּים – אֵרִיךְ אֲנִפִּי' (עֵינֵי הַרְצוֹן) רַעֲתִיק יוֹמִי' (עֵינֵי הַעוֹנֵג) וְחֲמֵשׁ
הַחֲסִדִּים כְּפִי שֶׁהֵם בְּאֵרִיךְ' הֵם בְּמִסְפֵּר חֲמֵשׁ מֵאוֹת [כִּי הַסְּפִירוֹת דְּאֵרִיף
שֶׁהוּא אֲמִנִּם בְּכַתֵּר' שְׁלֹמְעֵלָה מִהַאֲצִילוֹת אֲבֵל

(35) ספרי ר"פ מטות. (36) הל' יסוה"ת פ"ז ה"ו. פיה"מ סנהדרין פ' חלק היסוד הז'. מו"ע ח"ב פל"ה. (37) ברכה לר', י. (38) ראה אוה"ת ראה כרך ה' ע' בילה ואילך. סה"מ תרכ"ז ריש ע' רנ. ועוד. (39) ראה חגיגה י', ב. וש"נ. לקו"ש ח"ט ע' 177 ואילך. וש"נ. (40) עת"ר ע' רל ואילך. (41) דב"ר פ"א, ו.

ביאור בדרך אפשר

1 בהעלם יש גם בו ספירות במספר עשר, אשר כל אחת מעשר הספירות
2 כלולה ממאה (היינו שכל ספירה כלולה מיו"ד, כי כל אחת
3 מהספירות כלולה מכל שאר הספירות. ובחכמה, למשל, יש "חכמה
4 שבחכמה", בינה שבחכמה" וכך הלאה ויו"ד העשר עצמם גם כן כלולות

5 מיו"ד) ונמצא ש'ה'

6 חסדים דאריך הם בסך 1
7 הכול במספר ת"ק, 2
8 פמבא בדרוש], ולמעלה 3
9 יותר בדרגה יותר גבוהה 4
10 בחינת ת"ק הוא חסדים 5
11 דעתיק הבחינה הנעלית יותר 6
12 שב'כתר' [שגם ה' חסדים 7
13 דעתיק הם בגימטריא 8
14 ת"ק, לפי אותו חשבון של 9
15 מספר הה' חסדים כפי שהם 10
16 באריך פמבאר בארפה 11
17 בדרוש], וענין תקט"ו 12
18 (חבור ת"ק עם ט"ו) 13
19 הוא ה' חסדים דאריך 14
20 וה' חסדים דעתיק גם יחד 15
21 שמאירים ביו"ה שמספרו 16
22 חמש עשרה שזהו ענין החיבור 17
23 בין "ת"ק" ו"ט"ו" וביחד תקט"ו 18
24 (חמש מאות וחמש עשרה כמניין 19
25 "ואתחנן"). 20
26 ומוסיף שם, במאמר 21
27 שלעתידי-לבא יהיה 22
28 הגלוי דה' חסדים דעתיק 23
29 (ת"ק) לא רק ביו"ה (שתי 24
30 האותיות הראשונות של שם הוי' 25
31 שבגימטריא ט"ו) אלא גם 26
32 ביו"ה, שתי האותיות 27
33 האחרונות של שם הוי' דגם ו"ה 28
34 שעל דרך הרגיל שתי האותיות 29

35 האחרונות הן בדרגה יותר נמוכה מהראשונות (הראשונות הן חכמה ובינה
36 והאחרונות הן המידות ומלכות) אבל לעתיד לבוא ו"ה, שתי האותיות
37 האחרונות של שם הוי', יהיה כמו י"ה, וכמו שכתוב⁴² בפסוק
38 המדבר על לעתיד לבוא פיוס יהיה, יהיה הוא ב' פעמים
39 י"ה, פי גם ו"ה יהיה בבחינת י"ה עד כדי כך שהפסוק אומר
40 "יהיה, פעמים י"ה.

41 ויש לבאר זה על-פי המבאר ב'אור התורה' לאדמו"ר ה'צמח
42 צדק' פ'רשת ואתחנן 'דבור המתחיל' ואתחנן גו', אמרו

ביאור בדרך אפשר

43 רבותינו ז"ל תקט"ו תפלות⁴³ [ברשימת אדמו"ר הרבי הרש"ב
44 נשמתו-עדן לדרוש ה"ל⁴⁴ מציין לספר דברים, והוא 'דבור
45 המתחיל ואתחנן ה"ל] שבענין התוכן הפנימי של תקט"ו יש
46 ב' פרושים. פרוש א' הוא שת"ק המספר חמש מאות הוא

47 למעלה בדרגתו הרוחנית
48 מט"ו המספר חמש עשרה,
49 דט"ו הוא בחינת י"ה
50 (חכמה ובינה דאצילות,
51 כמבואר לעיל), ות"ק המספר
52 חמש מאות הוא ה' חסדים
53 דאריך וה' חסדים
54 דעתיק פנ"ל (שבהיותם
55 כלולים ממאה הרי החמש הם
56 במספר חמש מאות, כמבואר
57 לעיל) וכיוון ש'עתיק' ו'אריך' הם
58 בכתר שלמעלה מאצילות, נמצא
59 שת"ק הוא למעלה מט"ו.
60 ופרוש ב' הוא דת"ק
61 המספר חמש מאות הוא
62 למטה מט"ו, המספר חמש
63 עשרה דת"ק כי המספר חמש
64 מאות כאן קאי על
65 האורות האלקיים העליונים אלא
66 על העולמות שהם
67 במספר ת"ק, כמאמר
68 חכמינו ז"ל שהמרחק מאריך⁴⁵
69 לרקיע מהלך ת"ק שנה
70 כו' וכן הוא גם המרחק בין
71 פל רקיע ורקיע כו', הרי
72 שהמספר חמש מאות מתייחס
73 לעולמות ולמעלה יותר
74 בדרגה גבוהה יותר, המספר
75 חמש מאות מכון על המדות
76 (שרש העולמות כמבואר)

77 בחסידות שהעולם נברא בששה ימים, בששת המידות כי המידות שבספירות
78 העליונות הם השורש הרוחני של העולם, וכך גם לגבי העולמות העליונים
79 שגם הם המידות במספר ת"ק (פמבאר ב'אור התורה'
80 שם⁴⁶), ולפי פירוש זה החלוקה בענין תקט"ו היא כזו שבחינת ת"ק (חמש
81 מאות) היא בדרגה יותר נמוכה מבחינת ט"ו כיוון שהמדות שהם שורש
82 העולמות (וכל-שכן העולמות) שמספרם ת"ק הם למטה מחכמה
83 ובינה (י"ה) שמספרם ט"ו. ועל-פיו, ענין תקט"ו כאשר הת"ק
84 בא ביחד עם הט"ו ומחובר לו הוא המשכת בחינת י"ה (חכמה

ביאור בדרך אפשר

1 וּבִינָה, ט"ו) בּו"ה (מדות, ת"ק), כּמבאָר ב'אור התורה'
2 שם.

3 וַיֵּשׁ לְקֶשֶׁר שְׁנֵי הַפְּרוּשִׁים אף שלכאורה כל אחד מפרש את משמעות
4 תקט"ו באופן אחר על-פי מה שִׁמְצִינוּ עַל-דֶּרֶךְ-זֶה⁴⁷ בְּעֵנִן

5 מִסְפָּר י"ג (שהוא המספר של

6 שלוש עשרה מדות

7 הַרְחָמִים), שֵׁשׁ בָּזָה ב'

8 פְּרוּשִׁים. א' דְּמִסְפָּר יו"ד

9 מוֹרָה עַל עֶשֶׂר סְפִירוֹת

10 דְּאֲצִילוֹת, וּמִנִּין הַג'

11 המספר שלוש (שכנוסף לעשר)

12 מוֹרָה עַל תְּלַת רָאשֵׁי

13 רָאשִׁין שְׁלֹמֶעֱלָה

14 מְאֲצִילוֹת. דְּלָפִי פְרוּשׁ

15 זֶה בּמספר י"ג הַג' המספר

16 שלוש שהוא מספר ה"ראשי

17 ראשים" שלמעלה מאצילות

18 (הנקראות "אור צח", "אור

19 מצוחצח" ו"אור קדמון") הוא

20 לְמַעַל מֵהַיּוֹד המספר

21 עשר שהוא מספר העשר ספירות

22 שַׁיָּקֵרן מְעוֹלָם האצילות ומטה.

23 ב' הפירוש השני במספר שלוש

24 עשרה (המספר של י"ג מידות

25 הַרְחָמִים) הוא דְּמִסְפָּר יו"ד

26 קָאִי גַם כֵּן כּמו בפירוש

27 הַרְאשׁוֹן עַל הָעֶשֶׂר

28 סְפִירוֹת, וְהַמִּסְפָּר ג' קָאִי

29 עַל ג' שְׁלוֹשׁ עוֹלָמוֹת

30 בְּרִיאָה-יְצִירָה-עֲשִׂיָּה

31 שְׁלֹמֶטָה מְאֲצִילוֹת. דְּלָפִי

32 פְּרוּשׁ זֶה, הַג' המספר שלוש

33 הוא לְמַטָּה מֵהַיּוֹד

34 המספר עשר. וּמִבְּאֵר בְּמָקוֹם

35 אַחֵר⁴⁸ בַּחֲסִידוֹת דָּלָא

36 פְּלִיגִי שְׁאִינִם חֲלוּקִים (שני

37 הפירושים) כָּלֵל, אֵלָא

38 מְשֻׁלָּמִים זֶה אֵת זֶה, כִּי שְׁרֵשׁ ג' עוֹלָמוֹת בְּרִיאָה-יְצִירָה-עֲשִׂיָּה

39 שֶׁהֵם אֲכָן לְמַטָּה מִהַאֲצִילוֹת (שבו מתחיל עניין עשר הספירות) הוא מַג'

40 רָאשֵׁי רָאשִׁין דְּקָא שֶׁהֵם לְמַעַל מְאֲצִילוֹת כֵּן שְׁנֵי הַפְּרוּשִׁים

41 נִכּוֹנִים כִּי הַמִּסְפָּר שְׁלוֹשׁ בִּי"ג מִידוֹת הַרְחָמִים הוּא גַם מַעַל לְעֶשֶׂר (בשורש

42 הַדְּבָרִים) וְגַם לְמַטָּה מִהַעֲשֶׂר (כפי שהדבר בא בפועל).

43 וְעַל-דֶּרֶךְ-זֶה יֵשׁ לּוֹמֵר גַּם בְּעֵנִן ב' הַפְּרוּשִׁים הַנ"ל בְּמִסְפָּר

ביאור בדרך אפשר

44 תַּקט"ו, שְׁשִׁנְיָהֶם שְׁיִיכִים זֶה לָזֶה, וּמְשֻׁלָּמִים זֶה אֵת זֶה כִּי עֵנִין
45 הַתְּחַבְּרוֹת הַמִּדּוֹת (ת"ק) עִם י"ה (ט"ו), כְּפָרוּשׁ הַב', שֶׁעַל פִּי זֶה

46 הַט"ו הוּא מַעַל הַת"ק זֶהוּ מַה שְׁלַעֲתִיד-לָבֹא הו"ה שֶׁהוּא הַחֶלֶק הַשְּׁנִי

47 וְהַתְּחַתּוֹן שֶׁל שֵׁם הו"ה יִתְעַלֶּה וְגַם הוּא יִהְיֶה בְּבַחֲנֵינָת י"ה. וְהָרִי מַה

48 שְׁהו"ה יִהְיֶה בְּבַחֲנֵינָת

49 י"ה הוּא עַל-יְדֵי הַמְּשַׁכֵּת

50 ה' חֲסִדִּים דְּאֵרִיף וְה'

51 חֲסִדִּים דְּעֵתִיק כְּנ"ל,

52 שְׁזֵהוּ תִּכְן הַפְּרוּשׁ הָא',

53 שְׁה' חֲסִדִּים דְּאֵרִיף וְה'

54 חֲסִדִּים דְּעֵתִיק מְאִירִים

55 בְּבַחֲנֵינָת י"ה (ט"ו) וְעַל פִּי

56 זֶה הַט"ו הוּא מַעַל הַת"ק אֲבָל

57 כְּמוּ בִי"ג שֶׁל (מידות הרחמים)

58 אֵין זֶו מִחֲלּוּקָת אֵלָא שְׁנֵי

59 הַפְּרוּשִׁים מְשֻׁלָּמִים זֶה אֵת זֶה,

60 כִּי אִמְנֵם הַמַּעַלָּה שֶׁתִּהְיֶה לְעֵתִיד

61 לְבּוֹא הִיא שְׁגֵם הָאוֹתוּתִית ו"ה

62 יִתְעַלּוּ לְדִרְגַּת הָאוֹתוּתִית י"ה, אֲבָל

63 זֶה גּוֹפֵא בֹא עַל יְדֵי הַמְּשַׁכָּה

64 וְהַתְּגַלּוֹת שֶׁל הַת"ק שְׁבֵאָה עַל

65 יְדֵי הַמְּשַׁכָּה וְהַתְּגַלּוֹת שֶׁל חֲמִשָּׁת

66 הַחֲסִדִּים שֶׁל 'עֵתִיק ו'אֵרִיךְ' כִּפִּי

67 שֶׁהֵם כְּלוּלִים מִמָּאָה.

68 וַיֵּשׁ לּוֹמֵר, דְּעֵנִין וְאֶתְחַנֵּן

69 בְּגִימְטְרִיא תַּקט"ו, שִׁיף

70 לְעֵנִין וְאֶתְחַנֵּן מְלִשׁוֹן

71 מִתְּנָת חֲנָם שְׁעִלּוֹ מְבּוֹאֵר

72 לְעִיל שֶׁהוּא עֵנִין הַהִמְשַׁכָּה

73 וְהַתְּגַלּוֹת מְאֹר ה'סוֹבֵב'

74 שֶׁלְמַעַל מ'סֹדֵר הַשְּׁתַּלְשּׁלוֹת.

75 כִּי עֵנִין תַּקט"ו הוּא

76 הַמְּשַׁכֵּת ה' חֲסִדִּים

77 דְּאֵרִיף וְדְעֵתִיק (כפי שהם

78 כְּלוּלִים מִמָּאָה בְּחִינַת ת"ק)

79 וְכֵן 'עֵתִיק ו'אֵרִיךְ' הֵם בַּחֲנִינוֹת

80 בְּכַתֵּר שְׁלֹמֶעֱלָה

81 מִהַשְּׁתַּלְשּׁלוֹת, וְהָרִי גַם הָעֵנִין דּוֹאֲתַחְנֵן מְלִשׁוֹן מִתְּנָת חֲנָם

82 הוּא לְמַעַל מִהַשְּׁתַּלְשּׁלוֹת שֶׁהָרִי הוּא בְּחִינַת אֲתַעֲרוּתָא דְּלַעֲלֵלָא

83 הַתְּעוּרוֹת וְהַתְּגַלּוֹת מִלְּמַעַל מְצַד עֲצָמָה, לֹא כְּתוּצָאָה מִהַתְּעוּרוֹת

84 וּמַעֲשִׂים שֶׁל הָאָדָם חֲזוּ דִּרְגָה גְּבוּהָה כֹּל כֵּךְ שְׁאֵין אֲתַעֲרוּתָא דְּלַתְתָּא

85 הַתְּעוּרוֹת מִלְּמַטָּה מִצַּד הָאָדָם מְצַעַת לְשֵׁם, דְּהַהִמְשַׁכָּה שְׁמִבְּחִינַת

86 אֲתַעֲרוּתָא דְּלַעֲלֵלָא מִצַּד עֲצָמָה, הִיא הַמְּשַׁכֵּת בְּחִינַת ה'סוֹבֵב

ביאור בדרך אפשר

1 שְׁלֹמֶעֱלָה מֵהַשְׁתַּלְשָׁלוֹת, כמו עניינה של מתנת חנם שאינה באה ואינה
2 תלויה בהתעוררות מצד האדם ובמעשיו אֶלָּא שְׁבֻזָּה גּוּפָא בזה עצמו,
3 היינו בהמשכה מאור הסובב שלמעלה מהשתלשלות יֵשׁ שְׁנֵי אוֹפְנִים,
4 כפי שהולך ומבאר. עניין אחד - עֲנִין וְאַתְחַנֵּן מִתֵּנָת חֲנָם הוּא
5 שְׁהַמְשַׁכְת הָאֹר ה'סובב'

6 שְׁלֹמֶעֱלָה מֵהַשְׁתַּלְשָׁלוֹת
7 היא בבחינת אֶתְעֲרוּתָא
8 דְלַעֲיֵלָא מִלְמַעְלָה (וְשָׁלָא)
9 עַל-יְדֵי אֶתְעֲרוּתָא
10 דְלַתְתָּא), עֲנִין הַתּוֹרָה
11 כמבואר בחסידות לגבי ההבדל
12 בין תורה לתפילה שהתורה היא
13 התגלות אלוקות מלמעלה למטה
14 והתפילה היא התקרבות של
15 האדם לאלוקות בדרך מלמטה
16 למעלה (וּמִפְּיִן שְׁזָה הַגִּילוי
17 של התורה בֶּא מִלְמַעְלָה,
18 אֵין זֶה שִׁיף לִ'תַּחְתּוֹן' כֹּל
19 כֶּף וגם לאחר שהתורה ירדה
20 למטה, בעצם אין זה חיבור
21 מושלם בין 'למטה' ו'למעלה'),
22 מֵה-שְׁאִין-כֵּן עֲנִין
23 וְאַתְחַנֵּן בְּגִימְטְרִיא
24 תַקט"ו (שֶׁבְחִינָת ת"ק
25 שְׁלֹמֶעֱלָה מֵהַשְׁתַּלְשָׁלוֹת
26 נִמְשַׁכְת בבחינת ט"ו,
27 וְעַד שְׁנִמְשַׁכְת בבחינת
28 ת"ק שְׁלֹמֶעֱלָה מִבְּחִינָת
29 ט"ו כִּנ"ל לפי הפירוש השני
30 במשמעות החיבור בין "ת"ק"
31 ו"ט"ו" שמדגיש עוד יותר את
32 המשכת הבחינות העליונות (י"ה
33 של שם הוי") גם בבחינות
34 התחתונות (ו"ה של שם הוי")
35 היינו המשכת אלוקות בעולמות
36 הוּא עַל-יְדֵי הַתְּפִלָּה
37 מִלְמַטָּה לְמַעְלָה.

38 וְכַמְבָּאָר ב'אֹר הַתּוֹרָה' שֶׁם⁴³ בְּפִסּוּק וּרְגִלֵּיהֶם רָגַל יִשְׂרָאֵל⁵⁰,
39 יִשְׂרָאֵל בְּגִימְטְרִיא תַקט"ו⁵¹, שֶׁמֶפְסוּק זֶה לְמַדּו רַבּוּתֵינוּ ז"ל
40 לְעֲנִין הַתְּפִלָּה⁵² שבתפילת שמונה עשרה צריך לעמוד ברגליים ישרות
41 בדומה למלאכים שנאמר בהם "רגל ישרה". וְהַשִּׁיכּוֹת הַפְּנִימִית דְּתַקט"ו
42 לְתַפְלָה הִיא, כִּי עֲנִין הַתְּפִלָּה הוּא יְהִי רְצוֹן, התפילות נאמרות

ביאור בדרך אפשר

43 בְּנוֹסַח בְּקִשָּׁה שֶׁל יְהִי רְצוֹן שְׁפִירוּשׁ הַמְשַׁכְת וְהַתְּעוּרוֹת בְּחִינָת רְצוֹן
44 חֲדָשׁ שְׁלֹמֶעֱלָה מֵהַשְׁתַּלְשָׁלוֹת (בְּחִינָת ת"ק)⁵³ שהרי בדרך כלל
45 התפילה היא על דבר שעדיין לא נמשך והתגלה מלמעלה והבקשה היא
46 שלמרות שעדיין איננו בגדרי העולם ירד ויומשך בו, וְאֹר זֶה שְׁלֹמֶעֱלָה
47 מֵהַשְׁתַּלְשָׁלוֹת שֶׁנִּפְעַל עַל יְדֵי

48 הַתְּפִלָּה נִמְשַׁךְ גַּם
49 בְּנִבְרָאִים שְׁלֹמֶעֱלָה
50 (בְּבְחִינָת ט"ו, וְגַם
51 בְּבְחִינָת ת"ק שְׁלֹמֶעֱלָה
52 מִט"ו כפי ששני העניינים
53 מְבֹאָרִים לְעֵיל), לְפַעֲל בְּהֶם
54 שְׁנֵי מִכְמו שְׁהִיו,
55 לְרַפָּאוֹת הַחוּלִים וּלְכַרְךָ
56 הַשָּׁנִים⁵⁴ ולמרות שעל פי
57 'סדר השתלשלות' פלוני הוא
58 חולה, ושנה מסויימת חסרה
59 ברכה לפרנסה, התפילה מחוללת
60 שינוי וחידוש במצב, כי על ידי
61 התפילה פועלים התגלות חדשה
62 מִמְקוֹר שֶׁלִּמְעַל מִסֵּדֶר
63 הַשְׁתַּלְשָׁלוֹת.
64 וְזֶהוּ הַטַּעַם הַפְּנִימִי בְּמֵאמֶר
65 חֲכִימֵנוּ ז"ל לֹא הָיוּ יָמִים
66 טוֹבִים לְיִשְׂרָאֵל כְּמִשְׁחָה
67 עֶשֶׂר בָּאָב כו', כִּי
68 כְּמִשְׁחָה עֶשֶׂר בָּאָב מֵאִיר
69 בְּחִינָת עֲתִיק שֶׁלִּמְעַל מ'סדר
70 הַשְׁתַּלְשָׁלוֹת' בְּמַלְכוּת,
71 הַבְּחִינָה הַכִּי אַחֲרֹנָה וְהַכִּי נִמּוּכָה
72 ב'סדר השתלשלות' שְׁגָם ו"ה
73 (הַחֶלֶק הַשְּׁנִי וְהַתַּחְתּוֹן שֶׁל שֵׁם
74 הו"י הֵינּוּ שֶׁשֶׁת הַמִּידוֹת וְסִפִּירַת
75 הַמַּלְכוּת) הוּא בְּבְחִינָת י"ה
76 וְהַחֲכָמָה וְהַבִּינָה מֵאִירוֹת בו,
77 מִעֵין הַגִּלּוֹי דְלַעֲתִיד,
78 כֹּאשֶׁר גַּם הַחֶלֶק הַשְּׁנִי שֶׁל הַשֵּׁם
79 הוּא מֵאוֹתִיּוֹת י"ה - "יִהִי"

80 וְלִכֵּן אֵין בּוֹ בְּגִילּוֹי זֶה הַפֶּסֶק, דְּהֶאֱרַת בְּחִינָת עֲתִיק בְּמַלְכוּת
81 הוּא עֲנִין נִצָּחִי. וְזֶהוּ גַם עֲנִין נִחְמו נִחְמו עַמִּי, שְׁמוּרָה עַל
82 הַגִּלּוֹי דְלַעֲתִיד-לְבָא (כִּנ"ל בְּאַרְפָּה), שֶׁהוּא גִלּוֹי נִצָּחִי.
83 וְכַלְלוֹת הָעֲנִין בְּזָה, כַּעֲשֹׂר הָאֵדָם הוּא דְכָאֲשֶׁר בָּאִים מִהֶזְמָן
84 דְּבִין הַמְצָרִים, וְנִמְצָאִים תַּחַת הָרוּשָׁם שֶׁל יְמֵי הַחוּרְבָן, מִכָּל מְקוֹם יֵשׁ

(49) אוה"ת שם ע' נא ואילך. עא ואילך. (50) יחזקאל א, ז. (51) תוספות חגיגה שם. מגלה עמוקות אופן לה. (52) ברכות י, ב. (53) ראה גם אוה"ת שם ס"ע קיד. כרך ו' ע' ב'קצד. (54) קו"א (בתניא) קנה, א.

ביאור בדרך אפשר

1 לְדַעַת שְׁלֹא לְהִתְיָאֵשׁ חֶסֶד-וְשִׁלּוּם, וְאִפִּילוּ לֹא לְהִיּוֹת
2 בְּעֻצְבוֹת, שֶׁהִיא מוֹשִׁלֶּת לַחֲלוּטִין וְאִפִּילוּ עֲנִין הַמְרִירוֹת שֶׁצָּרִיף
3 לְהִיּוֹת (כַּמְבָּאָר בַּתְּנִיָּא⁵⁵ הַחֲלוּק שְׂפִינֵיהֶם בֵּין עֻצְבוֹת שֶׁהִיא
4 'טַמְטוּם הַלֵּב' וְחוֹסֵר חַיּוֹת לַמְרִירוֹת שֶׁהִיא בִּטּוּי חַי לְצַעַר. וּבַעֲבוּדַת ה' עֻצְבוֹת
5 וַיֵּאוּשׁ מוֹשִׁלִּים, וּמְרִירוֹת עַל
6 רִיחוֹק מֵאֵת ה' צְרִיכָה לְהִיּוֹת) 1
7 הָרִי זֶה רַק לְרַגַע קָטָן, 2
8 לְהִיּוֹת מְזָה עַל מִנֵּת 3
9 שֶׁהַמְרִירוֹת תְּבִיא תוֹעֵלַת 4
10 שֶׁכְּתוּצָה מִהַמְרִירוֹת וְצַעַר יִהְיֶה 5
11 מִן הַמְצַר קָרָאֵתִי גו'⁵⁶, 6
12 שֶׁעַל-יְדֵי-זֶה בָּאִים 7
13 לְבִחְיִנֵּת עֲנִי בַּמְרָחֵב 8
14 י'ה, בַּגְּאֻלָּה הָאֲמַתִּית 8

ביאור בדרך אפשר

15 וְהַשְׁלָמָה עַל-יְדֵי מְשִׁיחַ צְדָקָנוּ, וְהִקִּיצוּ וְרָנְנוּ שׁוֹכְנֵי עֶפְרָיִם⁵⁷,
16 וּמִשָּׁה רַבְּנוּ בְּתוֹכָם, וְכָל נְשִׂאֵי יִשְׂרָאֵל בְּתוֹכָם, וְכָל זֶה
17 בְּקָרוֹב מִמֶּשׁ, וְתַחֲזִינָה עֵינֵינוּ כו', כַּמְבּוּאָר לְעִיל בִּאֲרִיכוֹת בַּמַּעֲלָה
18 הָרְאִיָּה דְּזָהוּ "וְתַחֲזִינָה" הִיא רְאִיָּה בְּלִשׁוֹן תַּרְגוּם (חֲזוֹן), וְאַחֲרֵי-כֵן
19 יִתְרָה מְזָה, וְנִגְלָה כְבוֹד
20 ה' וְרָאוּ כָל בְּשָׂר גו'⁵⁸,
21 רְאִיָּה בְּלִשׁוֹן הַקּוֹדֵשׁ שֶׁלֹּא מַעֲלָה
22 מִלִּשׁוֹן הַתַּרְגוּם בַּמְהִירָה
23 בְּיָמֵינוּ מִמֶּשׁ.

וְהַשְׁלָמָה עַל-יְדֵי מְשִׁיחַ צְדָקָנוּ, וְהִקִּיצוּ וְרָנְנוּ שׁוֹכְנֵי עֶפְרָיִם⁵⁷, וּמִשָּׁה רַבְּנוּ בְּתוֹכָם, וְכָל נְשִׂאֵי יִשְׂרָאֵל בְּתוֹכָם, וְכָל זֶה בְּקָרוֹב מִמֶּשׁ, וְתַחֲזִינָה עֵינֵינוּ כו', וְאַחֲרֵי-כֵן יִתְרָה מְזָה, וְנִגְלָה כְבוֹד ה' וְרָאוּ כָל בְּשָׂר גו'⁵⁸, בַּמְהִירָה בְּיָמֵינוּ מִמֶּשׁ.

(55) (פל"א. 56) תהלים קיח, ה. (57) ישעי' כו, יט. 58) שם מ, ה.

המשך ביאור למס' נדה ליום חמישי עמ' א

1 הַרְוָה בְּלִילָה זְבֵה הִיא.
2 הַגְמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא מִדְּבַרְתָּ בַּמַּעֲלָה לִימּוּד הַלְכוֹת, כְּדִי לִסְיִים
3 בְּדַבֵּר טוֹב: תֵּנָּה דְּבִי – שֶׁנּוּ בֵּית מִדְּרָשׁוֹ שֶׁל אֱלֹהֵינוּ כָּל הַשּׁוֹנָה
4 הַלְכוֹת – מִשְׁנָה בְּרִייתָא וְהַלְכָה לְמִשְׁנָה מְסִינִי כָּל יוֹם, מוֹכֵמֶת לוֹ
5 שֶׁהוּא בֶן הָעוֹלָם הַבָּא, שְׁנֵאמַר (חֲבִיקוּ ג' ו') 'הַלְכוֹת עוֹלָם לוֹ', אֵל

6 תִּקְרִי הַלְכוֹת אֱלָא הַלְכוֹת, שֶׁכֵּן נִדְרַשׁ, 'הַלְכוֹת' – הַשּׁוֹנָה הַלְכוֹת,
7 מוֹבֵטֶחַ לוֹ שֶׁעוֹלָם הַבָּא 'לוֹ' – שֶׁהוּא בֶן עוֹלָם הַבָּא.
8 הַדְרִין עַל־ךָ תִּינוּקָת וּסְלִיקָא לָהּ מִסַּבֵּת נִדָּה

המשך ביאור למס' ברכות ליום שישי עמוד א

1 אָמַר מֶר – שֶׁנִּשְׁנִי בַּמִּשְׁנָתָנוּ, שֶׁתְּחִילַת זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע בַּעֲרַבִית הוּא
2 מִשְׁעָה שֶׁהַכֹּהֲנִים נִכְנְסִים לְאֹכֹל בְּתְרוּמָתָן.
3 הַגְמָרָא מְבִאֵרַת מִדּוּעַ תִּלְתֵּה הַמִּשְׁנָה אֵת זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע בְּזִמְנָא
4 אֲכִילַת תְּרוּמָה. שׁוֹאֵלַת הַגְמָרָא: מִכֵּרִי [–הֲרִין] בְּהִנֵּים שֶׁנִּשְׁמָאוּ
5 וְטַבְלוּ, אִימַת קָא אֲכָלִי – אִימַתִּי הֵם רִשָּׁאִים לְאֹכֹל תְּרוּמָה, מִשְׁעָת
6 צֵאת הַכּוֹכְבִּים, וְאִם כֵּן, לִתְנִי – הִידָּה לְתַנָּא לֹמַר שׁוֹמֵן קְרִיאַת שְׁמַע
7 הוּא מִשְׁעָת צֵאת הַכּוֹכְבִּים, וּמִדּוּעַ תִּלְתֵּה זֹאת בְּזִמְנָא אֲכִילַת תְּרוּמָה.
8 מְשִׁיבָה הַגְמָרָא: מִלְּתָא אֲנִי אֹרְחִיָּה קְמִשְׁמַע לָן – הַשְּׁמִיעֵנוּ הַתַּנָּא
9 בְּדֶרֶךְ אֲגַב דִּין נֹסֶף, שֶׁבְּהִנֵּים שֶׁנִּשְׁמָאוּ וְטַבְלוּ, אִימַת קָא אֲכָלִי –
10 אִימַתִּי הֵם רִשָּׁאִים לְאֹכֹל בְּתְרוּמָה, מִשְׁעָת צֵאת הַכּוֹכְבִּים. וְהָא
11 קְמִשְׁמַע לָן – וְהַחֲדִישׁ שֶׁהַשְּׁמִיעֵנוּ בֹּזֵה הוּא, דְּכַפְרָה לֹא מַעֲבָבָא –
12 שֶׁגַּם אִם נִשְׁמָאוּ הַכּוֹכְבִּים בַּטּוּמָא שֶׁהִתְרַתָּה תְּלוּיָה בִּקְרָבָן, כִּגוֹן זִיבָה
13 וְצַרְעַת, אֵין הַבֵּאת הַקְרָבָן מַעֲבַבַּת אֵת אֲכִילָתָם בַּתְּרוּמָה, אֵלָא מִיד
14 כִּשְׁטַבְלוּ וְהָעִרִיב שְׁמֶשׁ, מוֹתֵרִים הֵם בִּאֲכִילַת תְּרוּמָה.
15 הַגְמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא בְּהַ מְבּוּאָר חֲדִישׁ זֶה, וְכֵן מְקוּרָא בַּפְּסוּקִים.
16 אֹמֶרַת הַגְמָרָא: חֲדִישׁ זֶה שֶׁאֲמַרְנוּ, שֶׁחֲסֵרוֹן הַכִּפְרָה אֵינוּ מַעֲבָב

17 בִּאֲכִילַת תְּרוּמָה, הוּא בְּתְנִיָּא – כִּמוּ שֶׁנִּשְׁנִי בַּבְּרִייתָא, נִאֲמַר בַּתּוֹרָה
18 (וַיִּקְרָא כב ז) 'וְכָא הַשְּׁמֶשׁ וְיָחֵד' וְאַחֲרַיִם יֵאָכֵל מִן הַקִּדְשִׁים, וַיֵּשׁ
19 לְלִמּוּד מִפְּסוּק זֶה [כִּפִּי שִׁיבּוּאָר מִיד] שֶׁאִפִּילוּ כִּהֵן הִטְמֵא בַּטּוּמָא
20 שֶׁהִתְרַתָּה תְּלוּיָה בִּקְרָבָן, מִכָּל מְקוֹם רַק בִּיָּאֵת שְׁמִשׁוֹ [–שְׁקִיעַת
21 הַחֲמָה] מַעֲבָבָתוֹ מְלֵאכֹל בְּתְרוּמָה, שֶׁכֵּל זְמַן שֶׁלֹּא שִׁקְעָה הַחֲמָה,
22 אִף עַל פִּי שֶׁטַבֵּל מִטּוּמָאָתוֹ, אֵינוּ אוֹכֵל בַּתְּרוּמָה [שֶׁהִיא ה'קִדְשִׁים'
23 הַמְּזוּכָרִים בַּפְּסוּק]. אֲבָל אַחֲרַיִם שֶׁשִּׁקְעָה הַחֲמָה הוּא רִשָּׁאִי לְאֹכֹל בְּה,
24 וְאֵין הַבֵּאת בְּפִרְתּוֹ מַעֲבָבָתוֹ מְלֵאכֹל בְּתְרוּמָה, שֶׁאִף עַל פִּי שֶׁהוּא
25 עֲדִיין בְּכָלל 'מַחוּסֵר כִּיפּוּרִים' [–כִּפְרָה], וְאֵינוּ מְבִיא אֵת קְרָבָן כִּפְרָתוֹ
26 אֵלָא לְמַחֵר, מִכָּל מְקוֹם אֵין זֶה מַעֲבָבָא מֵאֲכִילַת תְּרוּמָה.
27 הַגְמָרָא דְּנָה בְּבִיאוֹר הַפְּסוּק שֶׁהוּבָא בַּבְּרִייתָא. שׁוֹאֵלַת הַגְמָרָא:
28 וּמִמָּאִי דְּהָאִי – וּמִנֵּין לְבְּרִייתָא לְפָרֵשׁ שְׁמָה שֶׁנִּאֲמַר 'וְכָא הַשְּׁמֶשׁ'
29 הַכּוֹנוּנָה לְבִיָּאֵת הַשְּׁמֶשׁ – שְׁקִיעַת הַחֲמָה, וְהָאִי – וְהָאִי שֶׁנִּאֲמַר 'וְיָחֵד'
30 הַכּוֹנוּנָה שֶׁתֵּהָרִי יוֹמָא – נִטְהַר הַיּוֹם, כְּלוּמַר הַתְּפַנָּה אוֹר הַשְּׁמֶשׁ
31 מִהָעוֹלָם, וְלִפִּי זֶה חֲוִנַת הַכְּתוּב לֹמַר, שֶׁכֹּאשֶׁר תִּשְׁקַע הַחֲמָה וְתוֹסִיף
32 לְשִׁקּוֹעַ עוֹד עַד שֶׁתִּשְׁקַע לְגַמְרִי וְיִרְאוּ הַכּוֹכְבִּים יְדִידָה הַכֵּהן מוֹתֵר
33 בִּאֲכִילַת תְּרוּמָה, מִנֵּין לְבְּרִייתָא לְפָרֵשׁ כֵּן,

ב"ה, ט"ו במנ"א,

חודש דמזלו ארי', ארי' שאג מי לא יירא,
ה'תשמ"ה. ברוקלין, נ.י.

לכל המשתתפים בכינוס השלוחים הששי

בארצנו הקדושה תובב"א

ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

בנועם קבלתי ההודעה ע"ד קביעות זמן כינוס השלוחים השישי בארצנו הקדושה, ארץ אשר
"תמיד עיני הוי' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה",

"ביום השלישי שהוכפל בו כי טוב לס' תמיד עיני ה"א בה מרשית השנה ועד אחרית שנה, ערב כ"ף
מנחם אב – יום ההילולא של הרה"ג והרה"ח המקובל מוהר"ר לוי יצחק זצ"ל, בישיבת תומכי תמימים
ליובאוויטש, רחוב אליהו הנביא 5 קרית גת",

כינוס אשר קבעו הנושא שלו "עשר שנות שליחות" אשר עשר הוא שלימות המנין ועושה קביעות.

ויה"ר שיהא בהצלחה רבה בכל – באופן **דקביעות**, דקבוע לא בטיל, ובפרט דבנ"א וכיו"ב, שבמשך
כל השנה, שכוללת כל שינויים האפשריים, בטח פעלו בהתאם להחלטות הכינוסים הקודמים.

ובאופן **דכינוס** – דיש בזה זכות ותוקף דרבים, ויתרה מזו – דציבור, שהרי בודאי יתאחדו כולם
למציאות (חדשה) אחת בלב אחד,

ט"ו במנ"א: ראה משנה סוף תענית וגמרא שם. זח"ב (קלה, א). פעי"ח דרוש סוד ט"ו באב (הובא ונתבאר בד"ה
נחמו, עת"ר). לקי"א להח"מ (לא, ג – בהוצאת קה"ת). רשימות הצ"צ לאיכה (אוה"ת נ"ך כרך ב' ע' א'צו). ליקוטי
לוי"צ אגרות ע' תיג.

דמזלו... יירא: ראה יל"ש ירמ"י בראשו ובתחתיו רמז נטר.

ארי'... יירא: עמוס ג, ח.

ארי' שאג: וידוע הרי"ת דארי' אלול ר"ה יוהכ"פ הוי"ר (שלי"ה ריש מס' ר"ה ריג, א). הובא ונתבאר באוה"ת ר"ה
ע' א'תכב). עבודת התשובה, דבתשובה נגאלין וארי' יבנה אריאל. ובלקו"ת ר"פ עקב: וגם ימים נוראים נקראים ע"ש
ארי' כי ארי' אותיות יראה.

ארץ... שנה: פרשת השבוע בו חל הכינוס יא, יב.

ביום... גת: ל' ההזמנה השלוחה להשלוחים שי – ובמילא חלה על זה אריכות הביאור בתורת הה"מ (לקו"א
סרי"ג) "שכל המקורות שיקרה לאדם זהו כמשל מי שרואה במראה כנגדו פרצופו וכו'" – בכל תיבה.
בישיבת תומכי תמימים: שכל השלוחים תלמידי (בני"י).

אלי' הנביא 5: הבא לקרב (עדיות בסופה). וראה לקו"ת ס"פ פנחס (וש"ג) בנוגע לחמשה.

קרית גת: אתהפכא דאל תגידו בגת (שמואל ב א, כ) – שתה"י קרית מלך רב.

שלימות המנין: ראה ראב"ע שמות ג, טו. פרדס בתחתיו. ועוד.

ועושה קביעות: ופרהסיא. ולהעיר ממשנה ברכות פ"ז, מ"ג: אחד עשרה ואחד כו'.

דקבוע לא בטיל: ראה כתובות טו, א. וראה תוס' זבחים (עג, ב ד"ה אלא) דמצד חשיבותו לא בטל, ושזהו
הטעם דהדין (זבחים שם). ועוד דכל קבוע כמחצה על מחצה. וראה עט סופר (להרא"ז סופר) על סוגיות הש"ס כלל
קבוע. וש"כ.

כל השנה... האפשריים: ראה ביאורי מעלת אתרוג הדר באילנו כו' (סידור ש' הלולב (רסה, א). אוה"ת סוכות
(ע' א'תשלט). המשך וככה תרל"ז פצ"ד ואילך).

ובאופן דכינוס: מתורת הבעש"ט בתכלית פגישת שני אנשים (כש"ט הוספות סקכ"ו) מובן גודל התכלית
דפגישה בכינוס דרוב עם.

זכות ותוקף דרבים: ראה ברכות ח, רע"א. שו"ע אדה"ז סי' צ' סעיף י', וראה ד"ה פדה בשלום לאדמו"ר
האמצעי פי"ב. ד"ה עשרה שיושבים, תרפ"ח.

דציבור... (חדשה): ראה צפ"נ – כללי התורה והמצוה ערך צבור.

יתאחדו... בלב אחד: כלשון המכילתא עה"פ ויחן שם ישראל (יתרו יט, ב). פרש"י שם. וראה תו"א ס"פ נח.
מאמרי אדה"ז – ענינים ע' פו ואילך.

אגרות קודש

ובתור **שלוחים** של אחד ומיוחד, כ"ק מו"ח אדמו"ר, נשיא דורנו, שהנשיא הוא הכל –

ביום השלישי – שהוכפל בו כי טוב, טוב לשמים וטוב לבריות,

לס' תמיד עיני ה"א גוי' שזוהי כוונת ומטרת השליחות לפעול בכאו"א מבנ"י, **ארץ** חפץ דה' אלקינו, שיוכר בו תמיד אשר עיני ה"א בו בגלוי,

ויה"ר שיקיימו שליחותם בשלימות המתאימה לפעולות הבאות **לאחרי** החלטות הכוללות **ומוסיפות** (כהציווי **להעלות** בקודש) על החלטות הקודמות, ובלשון הכתוב: ילכו מחיל אל חיל,

ובודאי תבואנה ברכות ה' לכאו"א וב"ב שי' – בשלימותו, שהרי כאו"א פועל בכח ויכולת הכינוס לציבור, עשרה (ויותר) מישראל, מלכתחילה אריבער.

ובמהרה בימינו ממש – נזכה לברכה העיקרית: "אשר נשבע השם לאבותיך לאברהם ליצחק וליעקב" "לרשת את הארץ הזאת" "והם עמך ונחלתך" ותיכף ומיד בנחלה זו ירושלים – לבנין בית הבחירה, מקדש אדני-כונו ידך, בגאולה האמתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.

ויקויים היעוד: יראה אל אלקים בציון.

בברכת הצלחה בכל הנ"ל

שהנשיא הוא הכל: פרש"י חוקת (כא, כא) מהתנחומא. וראה רמב"ם הל' מלכים (פ"ג ה"ו): לבו (של מלך) הוא לב כל קהל ישראל.

השלישי... לבריות: ראה קדושין מ, א. פיה"מ להרמב"ם פאה בהתחלתה. מכתב כ"ק אדנ"ע בסה"מ תשי"ט ע' יח. מכ' כ"ק מו"ח אדמו"ר שם. ועוד. ועיין פרש"י לבראשית (א, ז) בסופו – דגם העבר נעשה טוב. מבנ"י, ארץ חפץ: ראה מלאכי (ג, יב). כש"ט – הוספות סמ"ד (הוצאת קה"ת) וש"נ. להעלות בקודש: ברכות (כח, א). וש"נ. ילכו... חיל: תהלים פד, ח.

דציבור: דעיקרו בארצנו הקדושה, משא"כ בחו"ל "דלית נשיא עמך" שיגזור עליהם (ירושלמי תענית רפ"ב. הובא במג"א סתקע"ה סק"י (ובמ"מ לרמב"ם תעניות ספ"ג מהרמב"ן – משא"כ לרש"י פסחים נד, ב. תוד"ה אין תענית יא, ב. מאירי שם. הגר"א לאו"ח סתקע"ו סי"ד. ואכ"מ)). מלכתחילה אריבער: פתגם הידוע דאדמו"ר מהר"ש – הובא באגרות קודש אדמו"ר מוהרי"צ ח"א מכתב ש"מ.

אשר... ונחלתך: שיעור החומש דיום הכינוס (עקב ט, ה. שם ד. שם כט). וידועה תורת אדה"ז לחיות בשיעור היומי (סה"ש תשי"ב ע' כט ואילך).

בנחלה זו ירושלים: ספרי (פרש"י ראה יב, ט. זבחים קיט סע"א). מקדש... ידיד: בשלח טו, יז. וראה פרש"י סוכה מא, סע"א. ועוד. יל"ש תהלים רמז תתמח בסופו. וראה תקו"ז תי' יב. אוה"ת בשלח ע' תקסד ואילך.

יראה... בציון: תהלים פד, ח (בהמשך לילכו מחיל אל חיל). ועיין סיום מס' ברכות. שו"ע אדה"ז חאו"ח ר"ס קנה. וש"נ.

בס"ד. שיחת שבת פרשת ואתחנן, שבת נחמו, ט"ז מנחם-אב ה'תשמ"ה.

בלתי מוגה

- א. התוועדות זו, ב"שבת נחמו", יש לה קשר ושייכות גם עם חמשה עשר באב – מכיון ש"שבת נחמו" וחמשה עשר באב שייכים זה לזה:
- "שבת נחמו" היא השבת הראשונה שלאחרי תשעה באב, שהרי "שבת חזון" היא לעולם השבת שלפני תשעה באב, או בתשעה באב עצמו (כקביעות שנה זו), ומיד לאחר-יזה באים "שבעה דנחמתא", ז' שבתות שבהם מפטירים בעניני נחמות, החל מההפטרה הראשונה – "נחמו נחמו עמי"¹, שזוהי ההפטרה דשבת זו, אשר על שמה נקראת השבת כולה – "שבת נחמו".
- ונמצא, שהתוכן ד"שבת נחמו" הוא – נחמה ותיקון על הענינים הבלתי-רצויים דתשעה באב. וזהו גם ענינו של חמשה עשר באב:
- אודות חמשה עשר באב – אמרו חכמינו ז"ל²: "לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב". והטעם הראשון – בזמן – על 'יום טוב' זה הוא: "יום שכלו בו מתי מדבר"³, שהרי בכל תשעה באב היו עושין קבריהן ושוכבין בתוכן, ולמחר הכרוז יוצא הבדלו החיים, ואותה השנה שכלתה הגזרה, קמו כולם, והיו סבורים שמא טעו בחודש, עד שראו שנתמלאה הלבנה בט"ו בחודש, ואז ידעו שכלתה הגזרה, ועשאוהו 'יום טוב'⁴.
- ונמצא, שגם חמשה עשר באב הוא ענין של תיקון על תשעה באב – גזירת מתי מדבר, שזהו הענין הבלתי-רצוי הראשון דתשעה באב, והתיקון לזה היה בחמשה עשר באב, שאז כלתה הגזירה כו'.
- ויש לקשר ענין זה עם פרשת השבוע, פרשת ואתחנן, שקורין לעולם ב"שבת נחמו" (כי ב"שבת חזון" קורין לעולם פרשת דברים) – שבה נאמר "ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כולכם היום"⁵, והרי פסוק זה נאמר על אלו שנשארו לאחר הגזירה דמתי מדבר, ובלשון רש"י⁶: "כבר כלו מתי מדבר, ואלו – מאותן שכתוב בהן חיים כולכם היום".
- ב. ויש להוסיף בביאור הקשר דחמשה עשר באב עם שבת נחמו – שלא זו בלבד שבשניהם מצינו תיקון על ענינים שאירעו בתשעה באב ("שבת נחמו" – התיקון על החורבן והגלות, וט"ו באב – התיקון על הגזירה דמתי מדבר, אשר שניהם היו בתשעה באב), אלא עוד זאת, שגם חמשה עשר באב הוא התיקון על החורבן והגלות דתשעה באב (כמו "שבת נחמו"):
- מבואר בספרי קבלה וחסידות⁷ שהעילוי דחמשה עשר באב – "לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב" – קשור עם מילוי הלבנה, "קיימא סיהרא באשלמותא"⁸.
- ואף שהענין דמילוי הלבנה ישנו בכל ט"ו לחודש, מכל-מקום, ישנו עילוי מיוחד בט"ו באב לגבי יום ט"ו דכל שאר חדשי השנה, ואפילו לגבי ט"ו ניסן שהוא חג הפסח, וט"ו תשרי שבו חג הסוכות – להיותו לאחר גודל הירידה דתשעה באב, שאז היה כללות ענין החורבן והגלות כו'.
- והענין בזה:
- ידוע הכלל שכל ירידה היא צורך עליה, ומזה מובן, שכל שהירידה היא ביותר, אזי גם העליה היא באופן נעלה יותר.
- והנה, תשעה באב הוא ענין של ירידה גדולה ביותר שאין למטה ממנה, שהרי מכל ד' הצומות הקשורים עם ענין החורבן והגלות, הרי הצום דתשעה באב הוא החמור מכולם, לילו כיומו⁹, וכיוצא בזה. ומזה מובן,

(6) חוקת כ, כב.

(7) פרע"ח שער חגה"ש בסופו. אוה"ת נ"ך (כרך ב) ע' אצו. ד"ה נחמי עת"ר (סה"מ עת"ר ע' ריח ואילך).

(8) זח"א קנ, רע"א. ח"ב פה, א. וראה גם שם רטו, א. שמו"ר פט"ו, כו.

(9) רמב"ם הל' תעניות פ"ה ה"ז. שו"ע או"ח סתקנ"ג ס"ב.

(1) ישעי' מ, א.

(2) תענית כו, רע"ב – במשנה. ב"ב קכא, א.

(3) תענית ל, סע"ב. ב"ב שם.

(4) ירושלמי סוף תענית. פתיחתא דאיכ"ר לג. הובא בפרש"י ותוס'

תענית שם. וברשב"ם ותוס' ב"ב שם.

(5) ד, ד.

1 שגם העליה שבאה לאחר ירידה גדולה זו – העליה דט"ו באב, שאז "קיימא סיהרא באשלמותא" – היא עליה
2 גדולה ביותר שאין למעלה ממנה.

3 ולכן, "לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב", היינו, שהיום טוב' דט"ו באב גדול יותר מהימים
4 טובים' דט"ו בניסן (חג הפסח) וט"ו תשרי (חג הסוכות) – שכן, אף שגם ב'ימים טובים' דפסח וסוכות ישנו
5 העילוי ד"קיימא סיהרא באשלמותא", מכל-מקום, מכיון שעליה זו אינה באה לאחר ירידה גדולה כזו כמו
6 הירידה דתשעה באב, לכן, אין זו עליה גדולה כל כך כמו העליה דט"ו באב שבאה לאחר גודל הירידה דתשעה
7 באב.

8 ובפרטיות יותר:

9 גם העילוי דחג הפסח (ט"ו ניסן) בא לאחר הירידה דענין הגלות – גלות מצרים, אבל אף-על-פי-כן, מכיון
10 שגלות מצרים היתה לפני מתן-תורה, לפני שהוכתרו ישראל להיות "ממלכת כהנים וגוי קדוש"¹⁰, הרי מובן,
11 שאין זו ירידה גדולה כל כך לגבי ירידת הגלות דתשעה באב, לאחר שנעשו ישראל "ממלכת כהנים וגוי קדוש"
12 במתן-תורה, שהרי כאשר "ממלכת כהנים וגוי קדוש" נמצאים במצב של גלות, הרי זו ירידה גדולה ביותר וביותר,
13 ובמילא, גם העליה שלאחרי-זה היא עליה גדולה יותר.

14 וכן בנוגע לחג הסוכות (ט"ו תשרי) – אשר למרות היותו לאחר עבודת התשובה דעשרת ימי תשובה וחדוש
15 אלול (כמבואר בחסידות¹¹ בענין "זמן שמחתנו" – שזוהי השמחה הבאה לאחר עבודת התשובה), והרי עבודת
16 התשובה קשורה עם ענין של ירידה כו' – מכל-מקום, מובן וגם פשוט שישנו חילוק גדול ביותר בין מצב
17 הירידה דתשעה באב, למצב שבו נמצאים בימים שלאחרי-זה, ובפרט בחמשה עשר באב, לאחר התיקון דעניני
18 תשעה באב, ועל-אחת-כמה-וכמה כשמגיע ראש-חודש אלול, התחלת חודש התשובה והחשבון על כל השנה כולה
19 – ריחוק עצום, שלא בערך כלל, לגבי המצב דתשעה באב!

20 גם יהודי פשוט שבפשוטים יודע ומרגיש בעצמו את ריחוק הערך שבין תשעה באב לראש-חודש אלול –
21 כפי שמתאר כ"ק מו"ח אדמו"ר¹² את האווירה ששררה בליובאוויטש, אפילו אצל אנשים פשוטים ביותר,
22 בתקופות השנה אלו; האווירה שהיתה במשך ג' השבועות, עד לתשעה באב, שהיו באמת ימי צער ("טרויער
23 טעג"), לעומת האווירה בימים שלאחרי-זה – החל מ"שבת נחמו" שאז התחילו ללמוד לאחר מעריב, לקיים
24 מה שכתוב קומי רוני בלילה¹³, וכאשר הגיע שבת מברכין אלול (עוד לפני ראש-חודש אלול) הרגישו כבר את
25 האוויר והריח של חודש אלול, "עס האָט זיך שוין אָנגעהויבן פילן דער אלול-ריח, עס האָט שוין געפלאָזן אַ
26 תשובה-ווינט"... דבר שבא לידי ביטוי באמירת תהלים, לימוד חסידות, וכיוצא בזה, כמסופר שם בארוכה
27 ובפרטיות.

28 ולכן, עם היות שעבודת התשובה דחודש אלול קשורה עם מצב של ירידה כו' – הרי מובן וגם פשוט שמצב
29 זה נעלה יותר באיך-ערוך לגבי הירידה דתשעה באב, ולכן, העליה דט"ו באב, לאחר גודל הירידה דתשעה באב,
30 גדולה יותר מאשר העליה דחג הסוכות (בט"ו תשרי) ביחס למצב דחודש אלול.

31 ומכל זה מובן עוד יותר הקשר דחמשה עשר באב עם "שבת נחמו" – שכן, העילוי דחמשה עשר באב לגבי
32 כל שאר הימים טובים', קשור עם התיקון והעליה שלאחרי גודל הירידה דענין החורבן והגלות כו' בתשעה
33 באב, שזהו גם כללות הענין ד"שבת נחמו" – נחמה ותיקון על כללות ענין החורבן והגלות דתשעה באב.

34 ג. מאמר המוסגר:

35 בקשר להמוזכר לעיל אודות האווירה ששררה בליובאוויטש אפילו אצל אנשים פשוטים כו' – מובן, שאין
36 זה ענין השייך לנחלת העבר בלבד, מצב שהיה בעיירה ליובאוויטש, בזמן שונה ובמצב שונה כו', כי:
37 ענינה של ליובאוויטש הוא – ש"משם אורה יוצאה לכל העולם"¹⁴, ובלשון הידוע¹⁵: "נרות להאיר", כלומר,

(10) יתרו יט, ו. (13) איכה ב, יט. וראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד פ"ח.

(11) אזה"ת שמע"צ ס"ע א'תשעט ואילך, וראה לקו"ש ח"י ע' (14) ל' חז"ל – ירושלמי ברכות פ"ד סה"ה. שהש"ר פ"ד, ד (ו).

וראה "התמים" ח"ב ע' קכו.

(15) ראה לקו"ש ח"ב ע' 484 ואילך. וש"נ.

(12) לקו"ד ח"א קטז, א.

(16) לקו"ד ח"א קטז, א.

לא להסתגר בד' אמות שלו, ועל-כל-פנים – י"ב מיל, ולומר "אני את נפשי הצלתי", אלא צריכים להאיר את כל העולם, עד שפועלים את הגאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו, כמבואר בשיחה הידועה¹⁶ בענין "כל היוצא למלחמת בית דוד"¹⁷, שתפקידם של "חיילי בית דוד" הוא להלחם עם "אויבך ה' אשר חרפו עקבות משיח"¹⁸, עד שפועלים את ביאת משיח צדקנו, וכל זה – כפי שממשיך ומסיים בפסוק שלאחרי-זה – באופן ד"ברוך ה' לעולם אמן ואמן" (כמדובר לפני-זה¹⁹).

ומזה מובן, שגם אופן ההנהגה בליובאוויטש (כמוזכר לעיל תיאור כ"ק מו"ח אדמו"ר) – נמשך ומתפשט בכל מקום ובכל זמן.

ובפרט, שדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר הנ"ל אודות אופן ההנהגה בליובאוויטש, נאמרו כמה וכמה שנים לאחר היציאה מהעיירה ליובאוויטש, ויתירה מזה – לאחר היציאה ממדינה ההיא, כאשר העיירה ליובאוויטש נשארה "מאחורי מסך הברזל", ובמצב של חורבן כו'.

ואף-על-פי-כן, סיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר בשיחתו הקדושה אודות אופן ההנהגה בליובאוויטש – שיחה כזו שאינה "שיחה נאה" בלבד, כי אם על-דרך ובדוגמת "שיחה" דתפילה או "שיחה" דתורה, כלומר, ענין של הוראה, ובפרט אחרי שכתב את הדברים, וצוה להדפיסם לדורות²⁰, שמזה מובן עד כמה נוגעים הדברים באופן של הוראה לדורות.

והגע עצמך:

מובן וגם פשוט שאצל כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו היה כל רגע ורגע יקר ביותר, ובודאי ניצל כל רגע ורגע לעניני קדושה, עבודת התפילה, לימוד התורה וקיום המצוות כו' – שהרי אפילו פשוט שבפשוטים יודע עד כמה חמור הענין דביטול תורה אפילו רגע אחד בלבד, כמבואר הענין בעמוד הראשון ד"פנים" ספר התניא. ואפילו אם לא למד עדיין את העמוד הראשון דספר התניא – הרי כאשר מסבירים לו, מבין היטב את חומר הדבר:

משל למה הדבר דומה – לאדם חשוב ונכבד ביותר, מלך גדול, שנותן לו מתנה חשובה ביותר, הרי בוודאי שלא יניח את המתנה של המלך על הצד, וילך לעסוק בענינים אחרים, ועל-אחת-כמה-וכמה – בעמדו לפני המלך! ... ואם יתנהג באופן הפכי (להניח הצדה את מתנתו של המלך בפניו של המלך) – הרי מובן וגם פשוט עד כמה חמור הדבר!

וככל הדברים האלה – בנמשל: הקב"ה נתן לכל אחד ואחד מישראל דבר הכי יקר – "ונתן לנו את תורתו", תורתו של הקב"ה! ואם כן, כיצד יתכן שבעמדו לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה – כפי שאומר בכל ברכה: "ברוך אתה ה'", לשון נוכח, מכיון שהקב"ה עומד לנגדו תמיד – יניח את התורה, מתנה הכי יקרה של הקב"ה, על הצד, וילך לעסוק בענינים אחרים! ...?

ומכיון שכן, הרי כאשר כ"ק מו"ח אדמו"ר מצא לנכון להקדיש מזמנו – זמן שהיה יכול לנצלו לעבודת התפילה, ללימוד התורה וקיום המצוות – כדי לספר ולכתוב סיפור זה, ולצוות לפרסמו באופן של דפוס, מובן וגם פשוט עד כמה נוגע וחשוב סיפור זה בתור הוראה לדורות!

ד. ונחזור לענינו – הקשר ד"שבת נחמו" עם חמשה עשר באב: האמור לעיל אודות הקשר ד"שבת נחמו" עם חמשה עשר באב – שייך בכל שנה ושנה. ונוסף לזה, יש הדגשה יתירה בקביעות שנה זו – כאשר חמשה עשר באב חל בערב "שבת נחמו".

ויש להוסיף, שהעילוי בקביעות שנה זו היא לא רק לגבי הקביעות דט"ו באב בשאר ימי השבוע, אלא גם לגבי הקביעות דט"ו באב ב"שבת נחמו" עצמו.

ובהקדמה:

בהשקפה ראשונה, הרי הקשר ד"שבת נחמו" עם חמשה עשר באב מודגש יותר כאשר חמשה עשר באב חל ב"שבת נחמו" עצמו. אמנם, מכיון שכל ענין שבעולם הוא בהשגחה פרטית (כתורת הבעל-שם-טוב הידועה²¹),

(19) שיחת שבעה עשר בתמוז (נדחה) סי"ד.

(20) ראה אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ב ע' שפב. לקו"ש ח"ב ע'

.522. ועוד.

(21) ראה בארוכה כש"ט הוספות סק"ט ואילך. וש"נ.

(16) נדפסה בלקו"ד ח"ד תשפז, ב ואילך. סה"ש תש"ב ס"ע 141

ואילך.

(17) שבת נו, א.

(18) תהלים פט, נב.

1 ועל-אחת-כמה-וכמה בענינים הקשורים עם תורה ומצוותיה, כבנידון-דידן, קביעות השנה, הרי כאשר חמשה
2 עשר באב חל בערב "שבת נחמו", בהכרח לומר שיש מעלה מיוחדת בקביעות כזו גם לגבי הקביעות דחמשה
3 עשר באב ב"שבת נחמו" עצמו.

4 וענין זה צריך להיות מובן לכל אחד ואחד מישראל, גם לאיש פשוט – דמכיון שכל ענינים אלו, תשעה
5 באב, שבת נחמו וחמשה עשר באב כו', שייכים גם אליו, הרי גם הביאור בענינים אלו צריך להיות באופן המובן
6 אליו, כדלקמן.

7 ה. ובהקדמה, שהקשר והשייכות דערב שבת עם יום השבת הוא – בשנים:
8 (א) "מי שטרם בערב שבת יאכל בשבת"²², וככל שהטירחא דערב שבת גדולה ונעלית יותר, כך תגדל יותר
9 מעלת האכילה (תענוג) דיום השבת, וכמו כן מובן שכאשר בערב שבת נמצא האדם במצב נעלה יותר, אזי
10 התענוג דיום השבת הוא באופן נעלה יותר. – אמנם, מובן וגם פשוט שלא יתכן לומר שיום השבת הוא בכחית
11 "מקבל" מימי החול, בודאי ישנו העילוי דיום השבת מצד עצמו, אבל אף-על-פי-כן, כאשר בערב שבת נמצא
12 כבר בדרגא ומצב של עילוי מיוחד, אזי נוסף עוד יותר בתענוג דשבת.

13 (ב) ביום השבת נפעל העילוי ד"ויכולו"²³ בכל עניני ערב שבת (וכל ימי השבוע), ועד לעילוי שבאיך-ערוך
14 לגמרי, שכן, החילוק שבין יום השבת לימי החול הוא באופן שבאיך-ערוך, עד כדי כך, שצריך להיות ענין של
15 "קידוש" – כאשר נכנסים מימי החול ליום השבת (מלמטה למעלה), וכן ענין של "הבדלה" – כאשר יוצאים
16 מיום השבת לימי החול (מלמעלה למטה).

17 ובנידון-דידן – כאשר ערב שבת הוא חמשה עשר באב:

18 (א) כאשר בערב "שבת נחמו" ישנו כבר העילוי דחמשה עשר באב – הרי מובן שהתענוג ד"שבת נחמו"
19 הוא באופן נעלה יותר. (ב) ונוסף לזה, נפעל גם העילוי ד"ויכולו" בכל עניני חמשה עשר באב.

20 ומזה מובן העילוי דחמשה עשר באב שחל בערב "שבת נחמו" לגבי חמשה עשר באב שחל ב"שבת נחמו"
21 עצמו – שכן, אינו דומה דבר שנוסף בו עילוי לאחר שכתב נשלם לגבי דבר השלם שלא נוסף בו עילוי:

22 חמשה עשר באב שחל בשבת, יש בו אמנם עילוי מיוחד – "א שבת-דיקער חמשה עשר באב", אבל לאידך,
23 אין כאן ענין של הוספה לאחר שכתב נשלם הדבר;

24 מה-שאיין-כן כאשר חמשה עשר באב חל בערב שבת – יש כאן ענין של עילוי והוספה גם לאחר שכתב
25 נשלם הענין, שהרי בערב שבת ישנו הענין דחמשה עשר באב בתכלית השלימות [ואף שאין בו העילוי דחמשה
26 עשר באב שחל בשבת – הרי מכיון שכן הוא על-פי תורה, מצד קביעות השנה, מובן, שלא חסר בו דבר],
27 ולאחרי זה ישנו ענין של הוספה – הן ההוספה ב"שבת נחמו" מפני העילוי המיוחד שהיה עוד בערב שבת, והן
28 ההוספה בחמשה עשר באב מצד הענין ד"ויכולו".

29 ומובן, שאף שלכאורה אין זה אלא ענין של המשך בלבד, שהרי עיקר הענין היה כבר בחמשה עשר באב –
30 מכל-מקום, המשך זה הוא באופן של הוספה ועילוי, "מעלין בקודש"²⁴, וכפי שמצינו דוגמתו בנוגע ל"פנים
31 חדשות" בשבעת ימי המשתה דנישואין, שאף שכתב היתה עיקר שמחת הנישואין, ואין זה אלא המשך
32 בלבד לעיקר השמחה, מכל-מקום, פועל הדבר הוספה בענין השמחה, ומכיון שזהו ענין של הוספה – הרי זה
33 בודאי באופן ד"מעלין בקודש" לגבי עיקר שמחת הנישואין.

34 ו. אמנם, עילוי הנ"ל ישנו, לכאורה, גם כאשר חמשה עשר באב חל באמצע השבוע – שכן, גם אז בא יום
35 השבת לאחר העילוי דחמשה עשר באב, ובו נפעל העילוי ד"ויכולו" בכל עניני חמשה עשר באב, ואם כן, מהי
36 איפוא המעלה המיוחדת כאשר הקביעות דחמשה עשר באב היא בערב שבת?

37 והביאור בזה – בפשטות:

38 "ערב שבת" – אינו רק יום ששי בשבוע, אלא יש בו מעלה יתירה לגבי כל שאר ימי השבוע – להיותו
39 "ערב שבת".

כרך ג – תקח, א ואילך.
(24) ברכות כח, א. וש"נ.

(22) ע"ז ג, א.
(23) בראשית ב, א. וראה אוה"ת עה"פ (כרך א – מב, ב ואילך).

וכפי שידוע גם יהודי פשוט – ובפרט "תושב ליובאוויטש" – שעיקר ההכנה ליום השבת היא ביום ששי,¹ שהרי אף שבמשך כל השבוע, החל מיום ראשון בשבת, חושב ועוסק בענינים של הכנה ליום השבת, היינו,² שהענין ד"מי שטרם בערב שבת" הוא במשך כל ימי השבוע, מכל-מקום, אין זה בדומה לאופן ההכנה לשבת בערב-שבת ממש, ביום ששי.⁴

וכפי שמצינו בהלכה שהדין ד"רץ ברשות", מפני שעוסק בהכנות לשבת – אינו אלא ביום ששי, ערב שבת ממש.²⁵

ולכן, כאשר חמשה עשר באב חל ב"ערב שבת" – הרי זה באופן נעלה יותר לגבי הקביעות בשאר ימי השבוע, מפני העילוי המיוחד ד"ערב שבת" לגבי שאר ימי השבוע.

ובמילא, גם העילוי שנפעל ב"שבת נחמו" להיותו לאחר ששכר ישנו מקודם לכן העילוי דחמשה עשר באב – עיקרו כאשר חמשה עשר באב חל בערב-שבת, שכן, עיקר ההכנה לשבת היא – בערב-שבת ממש.

ונוסף לזה: גם העילוי ד"ויכולו" שפועל יום השבת בכל עניני חמשה עשר באב שלפניו, הוא באופן נעלה יותר כאשר חמשה עשר באב חל בערב-שבת – שכן, אף שהעילוי ד"ויכולו" הוא בנוגע לכל ימי השבוע, מכל-מקום, יש מעלה יתירה בנוגע לערב-שבת, מפני שייכותו המיוחדת ליום השבת.

ז. והנה, על-פי האמור לעיל אודות גודל העילוי שבקביעות שנה זו – מובן, שכל עניני העבודה השייכים לחמשה עשר באב צריכים להיות באופן נעלה ביותר, ביתר שאת וביתר עוז.

ובכן: ענינו של חמשה עשר באב (בנוגע למעשה בפועל) הוא – כדברי הגמרא²⁶: "מכאן ואילך דמוסיף יוסיף", "מחמשה עשר באב ואילך, דמוסיף לילות על הימים לעסוק בתורה, יוסיף חיים על חייו"²⁷.

והוראה זו שייכת לכל אחד ואחד מישראל, גם ליהודי פשוט – שעליו להוסיף בלימוד התורה, אף שגם מקודם לכן יצא ידי-חובת לימוד התורה על-ידי לימוד פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית²⁸. ובפרט על-פי המבואר לעיל (סעיף ג) שגם הוא מבין את הווקר והחשיבות דלימוד התורה כו'.

וכאמור, מצד המעלה המיוחדת שבקביעות שנה זו – מובן, שההוספה בלימוד התורה צריכה להיות באופן נעלה יותר, הן בכמות והן באיכות.

וענין זה נמשך על כל השנה כולה – ככל הענינים שהם "אחת בשנה", ועל-אחת-כמה-וכמה בנוגע לחמשה עשר באב שמעלתו היא בדוגמת יום הכיפורים, "לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכיפורים"²⁹, שענינו – "אחת בשנה"²⁹.

וכפי שידוע ומבין גם יהודי פשוט: יום השבת – הוא חמישים פעמים (לערך) במשך השנה. חג הפסח וחג הסוכות – שבעה או שמונה ימים. ואפילו חג השבועות – שני ימים (שהרי אינו מבין שיום השני דחג השבועות אינו אלא מצד ספיקא דיומא); ורק יום הכיפורים הוא יום אחד בלבד, וכן חמשה עשר באב – יום אחד בלבד, "אחת בשנה".

ח. ויהי-רצון שהדיבור בכל הענינים האמורים יבוא למעשה בפועל – שהרי "המעשה הוא העיקר"³⁰. והרי גם ענין זה – "המעשה הוא העיקר" – מובן לאיש פשוט, ואדרבה: מכיון שהקב"ה העמידו במעמד ומצב שאינו שייך לענינים של הבנה והשגה כו' [אין זה באשמתו, שהרי "לא בשופטני עסקינן"³¹ ו"לא ברשיעי עסקינן"³² כי אם מפני שהקב"ה העמידו במצב כזה] – הרי כל ענינו וכל עבודתו אינם אלא בענין המעשה. ועל-פי הכלל ש"איני מבקש כו' אלא לפי כחן"³³, מובן, שביחס אליו, ענין המעשה בלבד הוא תכלית השלימות, "כדבעי ליה למיעבד"³⁴, ועל-ידי-זה זוכה לשכר ד"ונתתי גשמיכם בעתם"³⁵ עד ל"ואולך אתכם קוממיות"³⁶, באותה מדה כפי שזוכה יהודי שבבחינת "ראשיכם שבטיכם"!

(30) אבות פ"א מ"ז.

(31) ראה ב"ק פה, א. ועוד.

(32) ראה יומא ו, א. ועוד.

(33) תנחומא נשא יא. במדב"ר פ"ב, ג.

(34) ראה כתובות סז, רע"א.

(35) בחוקותי כו, ד.

(36) שם, יג.

(25) ב"ק לב, א. רמב"ם הל' חובל ומזיק פ"ו ה"ט. טושו"ע חו"מ סשע"ח ס"ח.

(26) תענית בסופה. ב"ב קכא, ב.

(27) פרש"י תענית שם.

(28) ראה מנחות צט, ב. רמ"א יו"ד רסרמ"ו. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ג.

ס"ד.

(29) ס"פ תצוה. אחרי טז, לד.

- 1 והעיקר – שעל-ידי המעשה בפועל זוכים שגם בנין בית המקדש השלישי (תיקון החורבן דתשעה באב) יהיה
2 באופן של מעשה בפועל:
- 3 "מקדש העתיד שאנו מצפין בנוי ומשוכלל הוא"³⁷, אלא שנמצא בשמים, וצריכים לפעול ש"יגלה ויבוא
4 משמים", במעשה בפועל בעולם הזה הגשמי.
- 5 וענין זה נפעל על-ידי כללות מעשינו ועבודתנו [וכן עבודתו של כל יהודי – שהרי "כל אחד ואחד חייב
6 לומר בשבילי נברא העולם"³⁸] במעשה בפועל בעולם הזה התחתון, שכללות העבודה היא – לעשות
7 מ"חומרות" "גשמיות", ולהמשיך קדושה בגשמיות, ולכן, עבודה זו היא ה"כלי" להמשכת "בית המקדש"
8 בגשמיות העולם.
- 9 וזוכים גם לקיום היעוד³⁹ "הקיצו ורגנו שוכני עפר", ובראשם – משה רבינו, "גואל ראשון הוא גואל
10 אחרון"⁴⁰, שיבוא ביחד עם כל בני דורו, דור המדבר⁴¹ (התיקון ד"מתי מדבר" בתכלית השלימות), וביחד עם
11 כל בני ישראל שבכל הדורות – אל הגאולה האמיתית והשלמה,
12 במהרה בימינו ממש, בעגלא דידן.

- (37) פרש"י סוכה מא, סע"א. וראה לקו"ש חי"ח ע' 418 הע' 64. (40) ראה שמו"ר פ"ב, ד. זח"א רנג, א. שעה"פ פ' ויחי (מט, י).
וש"נ. תו"א ר"פ משפטים.
(38) סנהדרין לו, סע"א – במשנה. וראה רמב"ם הל' סנהדרין פי"ב (41) תנחומא חוקת י. במדב"ר פי"ט, ג. דב"ר פ"ב, ט. וראה לקו"ש
ה"ג. שם ע' 249. וש"נ.
(39) ישע"י כו, יט.

אגרות קודש

ב"ה, י"א מנ"א ה'תשי"ז

ברוקלין, נ.י.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מכ"ג תמוז.

בעת רצון אזכיר בנו... שי, וכן את אלו שכותב אודותם, על ציון כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה
נבג"מ זי"ע.

גמגום בלשון בגיל זה לעתים תכופות בא מפחד פתאום, וכיו"ב, וכשמבררים הסיבה אז בנקל יותר
לתקן המצב עד שיבריא לגמרי. ולכן מהנכון שיתיעץ עם רופא מומחה במקצוע זה.

בודאי למותר לעוררו אשר ככל שיוסיף בעניני תורה ומצותי יתוסף שיפור בכל הענינים ובהנ"ל
ביחוד.

בודאי מחנך את בנו בגן ילדים (וימשיך חינוכו בבית ספר) על טהרת הקדש.

בברכה לבשורות טובות,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

ניסן מינדעל

מזכיר

לקוטי שיחות פרשת ואתחנן כרך יט

מתורגם ללשון הקודש

התנהגות טובה שחלה עליו, אלא משום שהשדה שייך
לבר-המצר, כנאמר ב"נימוקי יוסף"⁶: "כאילו יש לו קצת
קנין בגופו של קרקע".

ג.

ההבדל בין שני ההסברים

ההבדל בין שני ההסברים הוא: לפי ההסבר הראשון,³⁰
שדין בר מצרא הוא התנהגות טובה, הרי הוא נאמר ללוקח,³¹
שהוא צריך להתנהג באופן ישר וטוב ולמסור את השדה
לבר-המצר, ורק במקרה שהוא מסרב, בית דין מחייב
אותו.³⁴

לפי ההסבר השני, שזהו דין לגבי קנין הקרקע, הרי
שלמרות שגם כאן מכוון הפסוק "ועשית הישר והטוב"³⁶
כלפי הלוקח, הרי הציווי וקיומו בפועל הוא גם כלפי בית
דין: משום "ועשית הישר והטוב" נתנו חכמים לבר-המצר
קנין מסויים בשדה, והם החלישו את קנינו של הלוקח,³⁹
ולכן צריך הלוקח להסתלק.⁴⁰

ד.

המחלוקת בין רש"י לבין הרמב"ם

לפי זה יש לומר שזוהי מחלוקת בין "ראשונים",⁴¹
ובמיוחד מודגשים חילוקי הדעות בין רש"י לרמב"ם:⁴²

לגבי הטעם לדין של בר מצרא, משום "ועשית הישר
והטוב", אומר רש"י⁷: "דבר שאי אתה נחסר כל כך
שתמצא קרקעות במקום אחר ולא תטריח על בן-המצר
להיות נכסיו חלוקים"⁸.

הרמב"ם⁹ מסביר את הדין ואת טעמו: "יש לחבירו
שהוא בצד המצר שלו ליתן דמים ללוקח ולסלק אותו..
ודבר זה משום שנאמר ועשית הישר והטוב, אמרו חכמים
הואיל והמכר אחד הוא טוב וישר הוא שיקנה מקום זה
בן-המצר יותר מן הרחוק"¹⁰.

כלומר, לדעת רש"י זוהי התנהגות נאותה¹¹ הנאמרת

א.

דין "בר מצרא"

מז הפסוק¹ "ועשית הישר והטוב בעיני ה'" נלמד הדין
של "בר מצרא"². כאשר אדם מוכר שדה לזולתו, זכותו
של "בר-המצר" – האדם שיש לו שדה הגובל לשדה
הנמכר – לסלק את מי שלקח את השדה ולקנות את השדה
לעצמו, כי טובתו של "בר מצרא" היא ששדותיו יהיו
סמוכים זה לזה.⁶

הדין של בר מצרא, כפי שהוא מובא בגמרא, וכך פוסק
גם הרמב"ם ועוד², הוא: כאשר הלוקח כבר קנה את
השדה, ומסלקים אותו מן השדה משום "ועשית הישר
והטוב"³. מכך מובן, שהחובה של "ועשית הישר והטוב"
חלה בעיקר על הלוקח, כיון שלגביו אין הבדל בין רכישת
שדה זה או אחר, ואילו לגבי בר-המצר "ישר וטוב" לו
לקנות שדה זה⁴.

כך מובן גם מהדין בגמרא⁵, ש"זבין (= מכר) לעכו"ם
לית בה משום דינא דבר מצרא... עכו"ם ודאי לאו בר
ועשית הישר והטוב". כלומר, זהו דין החל על הלוקח,
ולכן אינו חל כאשר "זבין לעכו"ם".

ב.

שני הסברים למהותו של דין "בר מצרא"

אך את מהותו של דין בר מצרא ניתן לבאר בשני
אופנים:¹⁹

(א) זהו ענין של הנהגות ישרות וטובות בלבד. כלומר,
תוקף הקנין של הלוקח אינו נפגם, אלא שחכמים חייבו
לנהוג בדרך של "ישר וטוב", ולכן חייב הקונה למסור זאת
לבר-המצר, וכך גם בהלכות השונות של בר מצרא.²³

(ב) החובה של "ועשית הישר והטוב" גורמת לכך
שבר-המצר זוכה בבעלות מסויימת על השדה. ולכן חייב
הקונה למסור את השדה לבר-המצר לא רק משום חובת

(* וסיום מס' סוכה.

(1) פרשתנו ו, יח.

(2) ב"מ קח, א. רמב"ם הלכות שכנים פ"ב ה"ה (אבל אינו מעתיק "בעיני
הוי".) כן ממשיך אה"כ בהיפך הסדר "טוב וישר הוא" וכן בסוף הל' שכנים.
וכן הוא בכ"מ בטור וכו'. וצ"ע. – ובשו"ע אדה"ז הל' מכירה כו' סוס"ה
"ועשית הישר והטוב בעיני ה' אלקיך". – וכנראה הוא טה"ד. ויש לברר
בדפוסים הקודמים.

(3) וכן בטושו"ע חו"מ ריש הלכות מצרנות (ס' קעה).

(4) וכמפורש בכמה מקומות, וראה לקמן בהערות.

(5) שם קח, ב. וראה לקמן בפנים.

(6) ב"מ שם ד"ה והלכתא צריך למקנא מיני'. וראה לקמן הערה 16.

(7) שם קח, א ד"ה ועשית.

(8) וברא"ש ב"מ שם ס"ס כ: אף בזה שייך הישר והטוב כי ימצא להחזיק

במקום אחר.

(9) הלכות שכנים שם.

(10) עד"ז הוא לשון הטור שם, אבל: (א) לא כתבו בתחילת דבריו כטעם
על עצם דין דבר מצרא אלא כהקדמה "לפיכך אם יש שום הפסד למוכר כו'".

(ב) בשינוי לשון קצת: דינא דבר מצרא תקנת חכמים הוא משום ועשית הטוב
והישר הואיל והוא רוצה למכור כו'.

(11) וראה לשון הרא"ש (שם ס' כג): וכיון שלא גילה ללוקח מיד שידע

בקניי' שהוא חפץ שיעשה עמו טובה ויניח לו השדה.

1 ללוקח – "דבר שאי אתה נחסר... ולא תטריח על בן
2 המצר..." וכפי שמדגיש זאת רש"י בהמשך הסוגיא, בענין
3 "זבין לעכו"ם, עכו"ם לאו בר ועשית..." – "ואין לנו לומר
4 על דין בר-מצר ועשית הישר והטוב אלא ללוקח... ללוקח
5 נאמר משוך ירך ויקחנה זה".

6 ואילו לדעת הרמב"ם, אין זה מעשה טוב של הלוקח
7 בלבד (לטובת בר-המצר), אלא זוהי התנהגות טובה באופן
8 כללי, כדברי חכמים¹² שזהו הטוב והישר (ובהתחלה –
9 בעיקר לגבי בר-המצר): "יש לחבירו... אמרו חכמים... טוב
10 וישר הוא שיקנה..." – זהו דבר שהוא טוב וישר בעצם
11 הענין. והוא נעשה בכח שנתנו חכמים¹³ לבר-המצר קנין
12 מסויים בגוף השדה.

13 בכך מובן מדוע אומר הרמב"ם¹⁴ לגבי הענין של "זבין
14 לעכו"ם" כך: "המוכר לעכו"ם משמתין אותו עד שיקבל
15 עליו כל אונס מן העכו"ם, עד שינהוג העכו"ם עם
16 בן-המצר שלו בדיני ישראל" – א) הוא משמיט את הטעם
17 הנאמר בגמרא "עכו"ם ודאי לאו בר ועשית הטוב והישר
18 הוא"¹⁵ (ב) הוא מוסיף על דברי הגמרא "עד שינהוג העכו"ם
19 עם בן המצר שלו בדיני ישראל"¹⁶ – כי הדין של בר-המצר
20 אינו מחייב רק את הלוקח לנהוג באופן של "ישר וטוב"¹⁷.

ה.

המשמעות הכללית של מחלוקת זו

21 כבר הוסבר פעמים רבות, שישנם כמה ענינים והלכות

(12) ולהעיר מתשובות מיימוניות לספר קנין (ס' טז): הרי הוא קרוב למ"ע.

(13) להעיר מביאור הרגזובי במחלוקת דר"ע ור"י (צפע"נ לירושלמי
סנהדרין פ"א ה"א. מהדו"ת עט, ג) אם המשפט עושה קנין או רק חיוב. וראה
צפע"נ עה"ת (עה"פ ועשית הישר והטוב) במחלוקת דר"ע ור"י ובהנסמן שם.
(14) שם פ"ב ה"ז.

(15) ומה שבגמרא קאמר "עכו"ם ודאי לאו בר ועשית הישר והטוב", יש
לפרש להרמב"ם דמכין דלעכו"ם אין שייך כל ענין המצות לא תקנו בזה
בכלל דין בר מצרא.

(16) ואולי י"ל עוד נפק"מ: לדעת הרמב"ם חיוב "ועשית הישר והטוב"
חל כשנעשה זה בר מצר (וראה גם נמוק"י שבהערה 6) וא"כ זהו גם בנוגע
להמוכר שהרי חסר גם בבעלות המוכר (אף שדין בר מצרא דועשית הישר
והטוב לא הטילו חכמים על המוכר). וכן משמע קצת ממ"ש בהנוגע להמוכר
לעכו"ם ולא כמ"ש בגמרא (וכפפנים). וראה דבריו שם ריש פ"ד (טוש"ע שם
סעיף לא).

משא"כ אם זהו רק דין של הנהגה טובה דלוקח הרי זה נעשה רק כאשר
כבר קנאה לוקח, ואין שייכות להמוכר כמפורש בפרש"י שם ד"ה עכו"ם לאו
בר כו'. וראה רא"ש שם סוף ס"ד "אלא שתקנת חכמים היא משום הישר
והטוב והתקנה אינו אלא כשנתחזק בה כבר הלוקח ובהא לרשותו", וכן הביא
שם (ס' כח) מ"ש בגמרא "עכו"ם לאו בר ועשית הישר והטוב" (וראה לעיל
הערה 11, 8 דעת הרא"ש). וראה בהערה הבאה.

וראה לקר"ש [המתורגם] ח"י"ע ע' 31 הערה 11 שעל המוכר יש האיסור
דלפני עור.

(17) ועפ"י יש לבאר כמה שינויים בין פרש"י ורמב"ם בפי' המשך הסוגיא
שם, ולדוגמא: א) בגמרא שם (קח רע"ב) "מכר כל נכסיו לאחד לית בה משום
דינא דבר מצרא". ובפרש"י ד"ה לית "שלא תקנו חכמים ללוקח להסתלק

בתורה, אשר למרות שבמבט ראשון נראה שהם ענינים
שונים אשר אין קשר ביניהם, בכל זאת, כיון שזוהי תורה
אחת, ניתן, באמצעות עיון כראוי, למצוא נקודה משותפת
ביניהם, או למצוא שהם בנויים על בסיס משותף, כפי
שמוצאים בספריהם של גדולי ישראל, ובמיוחד אצל הגאון
הראגוטשובי.

לפי האמור לעיל יש לומר, ששני ההסברים בענין בר
מצרא יש להם משמעות כללית, שניתן ליישמה בכל ענין
בהתאם לפרטיו המיוחדים: האם הענין של שכנות יוצר
קשר עמוק ופנימי בין השכנים, שינוי במהותו של השכן
(בענינו – קנין מסויים בשדה). או שהקשר הוא חיצוני
בלבד (בענינו – חובת התנהגות מסויימת על האנשים)¹⁸.

התוצאות מכך מתבטאות בכמה וכמה ענינים. ובאופן
כללי, לפי ההגדרה הידועה, בשלושת ההיבטים הכלליים:
עולם, שנה, נפש¹⁹.

בעולם: הקשר עקב שכנות מקום בענין בר מצרא,
כדלעיל.

ו.

"שכנות בזמן" תוספת שבת

בשנה: בענין של זמן. בדין של תוספת מחול על
הקודש ביום הכפורים (אשר לדעת הכל היא מן התורה)²⁰
ובשבת ויום טוב (לפי הדעות השונות בזה, אם היא מן
התורה או מדרבנן)²¹, אשר יש בה ענין של "שכנות" בין

לעשות הישר והטוב לבעל המצר שהוא רעה למוכר שזה לא יקנה השאר כו'.
וברמב"ם (פ"ב ה"ו) "אין בעל המצר של שדה אחת מסלק את הלוקח מאותה
השדה שהרי רואה ואחרת קנה כאחד". דרש"י מדגיש צד ההפסד הלוקח "לא
תקנו חכמים ללוקח להסתלק... שהוא רעה למוכר" (ועד"ז הוא ברא"ש שם
ס"ז), והרמב"ם מדגיש (הדין) הקנין שכזה והבר מיצר. וראה לח"מ שם פ"ג
ה"ח.

(ב) שם בגמרא "לאשה וליתמי כו' לית בה משום דינא דבר מצרא",
ובפרש"י שם: "מכר לאשה לא מסלקין לה דלאו אורח ארעא לאהדורי ולבקש
מי שיש לו קרקעות למכור ומה שבא לידה ראשון אין לנו לומר ועשית הישר
והטוב להרחיקה מעליו וכן יתמי", וברמב"ם (שם ה"ג ו"ד): המוכר
ליתומים קטנים אין בו דין בעל המצר הטוב והישר שעושה חסד עם אלו יתר
מבעל המצר. וכן המוכר לאשה.. חסד הוא שתעמוד הקרקע בידה". דלרש"י
מספיק השלילה "אין לנו לומר כו' להרחיקה מעליו", ולהרמב"ם צריך טעם
חיובי (ובהקנין) שידחה לדין בר מצרא. וראה מלחמות ה' ב"מ שם.

גם יש לבאר עפ"י מש"כ הרא"ש (שם ר"ס כג) "אין ליפות כח המצרן
כ"כ כו'" (המשך הלשון נעתק לעיל הערה 11). ועוד.

(18) ראה גם לקר"ש ח"ג ע' 11 ואילך.

(19) "אשר על ענין ג' בחינות אלו הוא יסוד של הספר יצירה" (אוה"ת
יתרו ע' תתטז ואילך).

(20) ראה ביצה (ל, א): תוס' יוה"כ פ' מדאורייתא. יומא פא, ב. וש"נ.
רמב"ם הל' שביית עשור פ"א ה"ו (לצום ולהתענות). טוש"ע (ואדה"ז)
סתר"ח (בעניני ובאיסור מלאכה).

(21) ר"ף יומא שם. רא"ש שם פ"ח ס"ח. שו"ע אור"ח (ואדה"ז) סרס"א
ס"ב (ס"ד). שו"ע אדה"ז ר"ס תר"ח. ודעת הרמב"ם בזה כו' – ראה נ"כ
לרמב"ם שם. ולטוש"ע בס' רס"א, תר"ח. שו"ע כללים מערכת תיו כלל נד.

- 1 הזמן שלפני שבת ולאחריה לבין השבת. שגם כאן ייתכנו
- 2 ב' אופנים²²;
- 3 (א) השכנות יוצרת קשר פנימי: הזמן שלפני ולאחרי
- 4 השבת משתנה עקב "שכנותו" לשבת, ומקבל²³ מעצם
- 5 קדושת השבת²⁴.
- 6 (ב) הזמן עצמו אינו מתקדש בקדושת שבת, אך עקב
- 7 "שכנותו" לשבת חלה על האדם חובת ההכנה לשבת²⁵.

ז.

ההבדל בדיעות לגבי קדושת התוספת

- 8 לפי זה ניתן לומר שזהו ההסבר למחלוקת בין
- 9 הפוסקים, אם בזמן התוספת ניתן לקיים את מצות קידוש
- 10 וכדומה:
- 11 לפי הדעות²⁶ שבזמן התוספת ניתן לקיים את מצות
- 12 קידוש ואכילת שבת וכדומה, הרי זה משום שלדעתם זמן
- 13 התוספת מתקדש בקדושת שבת ויום טוב²⁷.
- 14 (אך למרות זאת גם לפי דעות אלו²⁸ הרי בחג הפסח
- 15 אסור לקדש ולקיים את מצות אכילת פסח בזמן התוספת,

(22) בכל הבא לקמן ראה בארוכה לקו"ש (המתורגם) חט"ז ע' 248 ואילך.
 (23) אלא שלזה צריך להיות גם קבלה כדמשמע מפשטות הל' בשו"ע או"ח שם. וכן מפורש בקו"א לשו"ע אדה"ז סרס"א סק"ג. אבל להעיר דכתב שם, שגם הביה"ש הוא בכלל התוס' בע"כ אף אם הוא יום כיון שהוא סמוך לחשיכה ממש, ואף שלא קבלו הרי מקובל ועומד הוא מהר סיני. וראה ריטב"א ר"ה ט, א (ד"ה יכול קרוב לסופו) ובהמציין לקמן הערה 32.
 (24) להעיר ממכילתא יתרו עה"פ זכור: זכור מלפניו ושומר מלאחריו מכאן אמרו מוסיפין מחול על הקודש משל לזאב שהוא טורף מלפניו ומלאחריו, שהטרף נעשה דם ובשר הובא, אבל – לא ידך גיסא – זהו לא בשעה שטורף והורג כ"א לאחר זמן. וראה בארוכה לקו"ש שם.
 (25) ראה לשון הרמ"א או"ח סי' רנו. והוספת אדה"ז שם: "שצריך להוסיף כו".

(26) כ"מ דעת הר"י מקורביל בתוס' פסחים צט, ב ד"ה עד. רא"ש שם ס"ב. ובברכות פ"ד ס"ו. הרי"א ורבינו ירוחם הובאו בב"י סרס"ז. ט"ז או"ח סר"ס רצא. סר"ס תרסח בארוכה. דיעה הא' בשו"ע אדה"ז סרס"ז ס"ג (וראה מ"א שם סק"א בסופו). שו"ע אדה"ז סתע"ב ס"ב.
 (27) ראה לשון הט"ז סר"ס תרסח "והיה כמו בלילה ומחר ממש". וראה תודה"ה יכול (מו"ק ג, ב) לענין תוס' שביעית: "איכא למימר דמבחריש ובקציר מפקין דצריך תוספות כלומר שהשביעית מתחלת משנה הששית וכל דין שביעית יחי' לששית דהכי קאמר רחמנא דשביעית מתחלת קודם שנת השביעית" (ואף שכתבו רק להקס"ד. הרי במסקנא י"ל שממעט רק מחיוב מלקות וכמו דממעטין (ביומא שם ע"א) תוספות מעונש ואזהרה). ולהעיר מט"ז שם סתר"ח דמאן דילף מחריש וקציר תשבות ס"ל ה"ה נמי כל שבת ויו"ט בעי תוס'.

(28) תוס' ורא"ש שבהערה 24. שו"ע או"ח (ואדה"ז) סתע"ב סרס"א (ס"ב).

- 16 משום שמצוות אלו תלויות במציאות של לילה, וה"שכנות"
- 17 אינה יכולה לשנות את מציאות הזמן, למציאות של
- 18 לילה²⁹).
- 19 לעומת זאת, לפי הדעות שהתוספת היא רק לגבי איסור
- 20 האדם במלאכה³⁰, הרי זה משום שלשיטתם קשור זמן
- 21 התוספת לזמן השבת רק באופן חיצוני, ואינו נעשה חלק
- 22 מן השבת. לפיכך יכול האדם בזמן זה להוסיף על עצמו
- 23 בלבד את איסור עשיית מלאכה וכדומה³¹, אך אינו יכול
- 24 לקיים בזמן זה את המצוות³² הקשורות לזמן השבת
- 25 דוקא³².

ח.

הקנס של משמרת "בילגה" והסיבות לכך

- 26 בנפש: בסוף מסכת סוכה נאמר במשנה, שקנסו את
- 27 משמרת הכהנים של "בילגה" נלמרות שההלכה היא
- 28 "שהנכנסין חולקין בצפון"³³ – המשמרת המתחילה את
- 29 עבודתה מקבלת את חלקה בקדשים בצפון, שזהו החלק
- 30 העיקרי³⁴ אף-על-פי-כן "בילגה לעולם חולקת בדרום
- 31 (כמו ה"יוצאין") וטבעתה קבועה וחלונה סתומה"³⁵.

וברמ"א (ואדה"ז) או"ח סתרל"ט ס"ג (ס"כ) – מב"י בשם או"ח לענין אכילה בלילה הא' בסוכה.

(29) אבל ראה לשון הט"ז שבהערה 25. מג"א או"ח סרס"ז סוסק"א.
 (30) ראה תוס' כתובות מז, א ד"ה דמסר (בתי' הא'). שו"ע אדה"ז סרס"א שם. סתע"א ס"ג. מנ"ח מצוה שכג סק"א.
 (31) ראה גאונים הובאו ברשב"א ברכות (כו, ב), ב"י לטאו"ח סו"ס רסו – שאינו אומר קידוש ולא הבדלה עד הערב. וראה לענין אכילת סעודת שבת – מהרש"ל הובא בט"ז שם סרצ"א. ועוד. דיעה הב' בשו"ע אדה"ז סרס"ז שם [אבל שם "צריך לאכלן בעיצומו של יום ולא בתוספתו" (ראה ב"ח לטאו"ח ר"ס תעב). ולהעיר גם מרש"ל בתשובה שהובא בט"ז שם סתרס"ח].
 (32) לכאורה מזה נפק"מ גם: אם מצות תוס' היא מ"ע פרטית, דהוי מעצם קדושת היום (והוי מ"ע שה"ז), או דהוי מ"ע כללית לכל היי"ט כו'. ראה ביאור הרי"פ פערלא לסהמ"צ רס"ג עשה לד (קצח, א ואילך).
 ולהעיר ע"ד כהנ"ל מצפעי' להרמב"ם הל' שביעית עשור שם, לענין תוס' דיוהכ"פ בעינו: דזה הוה גדר מצוה לא גדר איסור... וגם נ"מ אם על התוספות יש שם יוהכ"פ או הוא דבר בפני עצמו. ונ"מ אם יוהכ"פ מכפר כו'. וראה שו"ת צפע"נ (דויונסק) ח"ב סוסל"ב.

(33) כדי שיראו שהן נכנסין והיוצאין חולקין בדרום כדי שיראו שהן יוצאין.

(34) ראה רש"י במשנה סוכה שם ד"ה הנכנסים ש"הצפון עיקר שהרי קבעו הכתוב לשחיטת קדשי קדשים". ובפיה"מ שם: "כי השחיטה בצפון כו".
 ולכאורה הול"ל הטעם (עה"פ – כעוד טעם) דלח"ה"פ שולחנו בצפון. וי"ל דחלוקה זו ה"ה גם בקרבנות המזבח* (סוכה נה, ב (במשנה**)) והמזבח ה"ה לדעת הרוב (רובו) בדרום העזרה (ראה זכח"ס נט, א).

(35) הפירוש בזה – ראה לקמן בפנים ס"ט.

(* ומה שהרמב"ם (הל' תמידין ומוספין פ"ד ה"ב) הביא רק דחלוקת לחה"פ (להנכסין) היא בצפון (ולא בנוגע חלוקת שאר קדשים כו') – כי "הרמב"ם כו' אינם אלא מעתיקי הגמ' כו" (יד מלאכי כללי הרמב"ם ס"ס ב), ובמשנה מפורש רק בנוגע לחלוקת לחה"פ.

(** כן מוכרח לומר בנוגע לחלוקת שתי הלחם בחגג"ש (במשנה שם), שחלוקתם היא בצפון – שהרי מכיון שחלוקתם היא ביחד עם חלוקת לחם הפנים*

(*) ואין להקשות מפרש"י פסחים (הובא לקמן בפנים ההערה) דחלוקת לחם הפנים נעשית בהשגה דביוכין ואח"כ מקריבין (המוספין) (והתמיד כו', וא"כ אין זמן לחלק עוד דברים עם לחה"פ – שהרי אין בפרש"י שא"פ לחלקו בפחות משנה – ובלא"ה"כ מסתבר לומר של' רש"י וחולקין הלחם מיד כולל גם אכילתו, שהרי תכלית החלוקה היא האכילה. ולהעיר דכשאין אוכלים אותם מיד מתחלקות לערב (משנה מנחות הלכות לקמן בפנים ההערה). ולהעיר, דלכאורה צ"ע האם ברהמ"ז (שריא מה"ת) אחרי אכילת לחה"פ היא הפסק או רישח הדעת בעבודת המקדש – אבל אינו דכ"כ"כ היא מברכה ועשה"ד וכו' (תמיד רפ"ה).

1 בגמרא מובאים לכך שני טעמים: (א) משום "מעשה
2 במרים בת בילגה שהמירה דתה..." כפי שהסיפור מובא
3 בגמרא בהרחבה. (ב) משום ש"משמרתו שוהה לבוא".

4 לאחר מכן שואלת הגמרא: "בשלמא למאן דאמר
5 משמרתו שוהה לבוא היינו דקנסין לכולה משמרה (=)
6 משום כך קונסים את כל המשמרת), אלא למאן דאמר
7 מרים בת בילגה שהמירה דתה, משום ברתיה קנסין ליה
8 לדידיה (= משום בתו קנסו אותו)? אמר אביי: אין (=)
9 כן). כדאמרי אינשי שותא דינוקא בשוקא או דאבוה או
10 דאימיה (= כפתגם המקובל: שיחתו של תינוק בשוק היא
11 משל אביו או משל אמו). ומשום אבוה ואימיה קנסין
12 לכולה משמרה? אמר אביי: אוי לרשע אוי לשכיננו, טוב
13 לצדיק טוב לשכיננו, שנאמר³⁶ אמרו צדיק כי טוב, כי פרי
14 מעלליהם יאכלו".

15 מכך שהדיון בגמרא הוא על הטעם הראשון, "מעשה
16 במרים בת בילגה..." נראה, שזהו הטעם העיקרי³⁷ לכך
17 שמשמרת זאת נקנסה³⁸.

18 והנה בסוף המסכת ממשיך רש"י ואומר "מכאן אמרו
19 אוי לרשע אוי לשכיננו, וממילא טוב לצדיק טוב לשכיננו,
20 דמדה טובה מרובה".

21 מכך שלצורך הענין של "טוב לצדיק טוב לשכיננו"
22 נזקק רש"י לכלל "מדה טובה מרובה", מובן, שאין הוא
23 גורס בגמרא את ההוכחה מן הפסוק "אמרו..." ואמנם
24 הוכחה זו אינם נמצאת במספר דפוסי הגמרא³⁹, ויש להבין

25 את הסיבה לכך, מהו ההבדל אם ההוכחה היא מן הפסוק
26 או מן הכלל "מדה טובה מרובה".

ט.

"טבעתה קבועה וחלונה סתומה"

27 כדי להבין זאת יש להסביר תחילה את המשמעות של
28 "טבעתה קבועה וחלונה סתומה", אשר בכך ישנם שני
29 פירושים:

30 רש"י מפרש⁴⁰, שב"טבעתה קבועה" הכוונה היא
31 לטבעות "שהיו בעזרה במקום בית המטבחים... והיו
32 נתונות באבני רצפה, והטבעת פתוחה מצד אחד, והופכה
33 למעלה ומכניס צואר הבהמה לתוכה וחוזר והופך פתחה
34 לתוך הרצפה, וטבעת של בילגה קבועה ואינה נהפכת כדי
35 שתשתמש בשל אחרים"⁴¹.

36 ולגבי "חלונה סתומה" מפרש רש"י "חלונות היו בבית
37 החליפות בעובי כתלי התאים ששם גונזים את סכיניהם⁴²...
38 וסתמו חלונה של בילגה". כלומר, הן ה"טבעת" והן
39 ה"חלון" היו לצורך השחיטה וכליה.

40 הרמב"ם בפירוש המשניות מפרש: "טבעתה קבועה
41 וחלונה סתומה" – "טבעת לכל משמר היו תולין בהם
42 הבהמות ומפשיטין אותם והיו כולם קבועות בכתלים
43 וכשהיתה נכנסה משמרה היתה תולה אותה טבעת לרמוז
44 שהעבודה שלה. וכמו כן היו שם עשרים וארבע חלונות
45 ושם בגדי כהונה חלון לכל משמרה..." – הטבעת היא
46 לצורך הפשטת הקרבן והחלונות לצורך בגדי כהונה.

(40) במשנה שם נו, סע"א ד"ה וטבעתה וד"ה חלונה.

(41) וכן הובא במאירי כאן. ועד"ז פ"י בר"ח כאן שהיו לתועלת השחיטה.

(42) וכן פירש בירושלמי כאן בסוף המסכת. פ"י ב' במאירי כאן. ובר"ח
הובא זה, וגם חלונות שהיו
נותנים שם בגדיהם (כברמב"ם דלקמן בפנים).

(36) ישע"י ג, י.

(37) ועד"ה להלל בפסק הלכה – ראה יד מלאכי כללי הש"ס כלל תט"ח.

אבל ראה בפ"י ר"ח כאן "ומסקנא דשמעתין מפני ששהתה כו".

(38) וטעם זה דוקא כתב הרמב"ם בפירוש המשניות.

(39) כהובא בדק"ס.

– כלשון המשנה שרי' אומר בחדא מחתא "הילך מצה הילך חמץ" וכפ' – ששולל שלא נאמר שמחליף, שהשליה אינה מודגשת כשאומר בהפסק זמן בין זל"ו ובפרט להגירסא
(ראה שנינו נוסחאות במשנה שם) "הילך מצה הילך חמץ" (ב' פעמים), דפירוש הפשוט בזה הוא. ד"הילך מצה (הילך חמץ) לכהן העני הוא לאחר י" (הילך
מצה) הילך חמץ לכהן הראשון –
הרי מובן, שב' החלוקות היו במקום אחד.

ורגה בנוגע לחלוקת עורות התמידין ומוספין (כברש"י ד"ה באימורי (במשנה שם) ד"ה ובמוספין (שם נו, ב), שבפשוט אין החלוקה ביחד עם חלוקת לחה"פ
– כי חלוקת לחה"פ היא תיכף לאחר הקטרת הביצים כפרש"י פסחים (נח, א ד"ה בויכס) (במשנה מנחות (צט, ב) "הקטירו הביצין והחלות מתחלקות כו" – אבל שם אפשר
לפרש דכוותה רק לבאר דבויכין מתירין החלוקה (או דשולל שלא לאחר למוצש"ק כבשבת שביה"כ"פ (כבהמשך המשנה שם), משא"כ בפרש"י פסחים שם מפורש "חולקין
הלחם מיד" – שנכללת באותה השעה דבויכין, ועורות התמידין והמוספין – הרי לא הקריבו תמיד של בין הערביים עד לאחר חלוקת לחה"פ, וכן המוספין – לדעת ר"ע (פסחים
שם) בויכין קודמין למוספין.

ועוד ועיקר גם לדעת ר"י וכ"פ הרמב"ם (הל' תמידין ומוספין פ"ד ה"ב) דמוספין קודמין לבויכין – העורות אין ראויים להשתמש בהם בשבת (ראה פרש"י ד"ה בתרתי שבת
קטן, סע"ב. תוד"ה סומנין שם מט, סע"א) ובפרט – שהחלוקה הצריכה חתיכת העור (כן – כיון דגם מליחתם הייתה בעזרה (מדות פ"ה מ"ג) מסתבר שרייתה סמוכה לחלוקתם,
היתה צ"ל חלוקתם וגם עור דהתמיד דהבוקר במוצש"ק*** (ע"ד חלוקת לחה"פ בשבת שחל ביי"ח דמתחלקות לערב – משנה מנחות שם) –
אפשר לדחוק ולומר דחלוקתם לא היתה דוקא במקום חלוקת לחה"פ. וראה לקמן הערה 48.

(** וראה ערוך לנר (לסוכה נו, א ד"ה והילך מצה) שקו"ס בזה וצע"ק בלשון המאירי כאן.

(*** בערוך לנר סוכה נו, ב) דמקשה על פרש"י וממשיך "דא"ל דהפי' הוא שיחלקו במו"ש דא"כ מאי פריך לקמן ואלו במוספין חולקין לא קתני דלמא לכך לא קתני דלא איירי
רק מה שחלקו בשבת כשרוי נכנסין שנים ממשמר זה ושנים ממשמר זה – אבל תירוצו פרש"י מובן, שהרי החלוקה שבמשנה כוללת גם חלוקת שבת דיהי"כ"פ, ואז כל החלוקה
היא במוצש"ק ולא כשרוי נכנסין כו'. (גם: תירוצו "דלא איירי רק כו" – צריך תירוץ למה לא איירי כו'). ואולי מביאו רק לסיוע לפירושו.

י.

ההבדל בין פירוש רש"י לפירוש הרמב"ם

- 1 ההבדל בין הפירושים הוא: לפי פירוש רש"י הקנס של
- 2 בילגה הוא בענינים הקשורים גם לנשים, כי שחיטה
- 3 "כשירה בזרים ובנשים", ואפילו מלכתחילה שוחטין
- 4 (בסכין ארוך)⁴³, ורק "מקבלה ואילך מצות כהונה"⁴⁴.
- 5 אך לפי פירוש הרמב"ם, קנסו את בילגה בדברים
- 6 שאינם קשורים לנשים – הפשטת הקרבנות⁴⁵ על הטבעות
- 7 בעזרה⁴⁶, ובגדי כהונה לצורך העבודה⁴⁷, והרי נשים
- 8 פסולות לעבודה.
- 9 היסוד למחלוקתם הוא: לדעת רש"י קונסים את
- 10 המשמרה, עקב ה"שכינות", רק בדברים הקשורים לשכן
- 11 הרשע, לנערה (מרים) – מפני שגם היא יכולה לעשות
- 12 דברים אלו⁴⁸, וכך מודגש בעונש ובכזיון שזה בגלל
- 13 הנערה.
- 14 ואילו לדעת הרמב"ם, הקנס הוא גם בענינים שאין
- 15 להם כלל קשר⁴⁹ לרשע – לנערה⁵⁰.

- 16 וזה קשור למשמעות הכללית של המושג "שכינות":
- 17 האם השכינות גורמת לקשר מהותי-פנימי ולשינוי, עד שזו
- 18 נעשית מציאות השכן, או שהקשר הוא חיצוני בלבד,
- 19 וכל אחד מהנ"ל נוקט בשיטתו: לשיטת רש"י השכינות
- 20 היא קשר חיצוני בלבד ואינה משפיעה על מהותו של
- 21 ה"שכן", כאמור לעיל בענין השדה של בר-מצרא.
- 22 וכן הוא נוקט בשיטתו באופן כללי לפרש פשוטם של
- 23 דברים, והמשמעות הפשוטה של "קנסטין לכולה משמרה",
- 24 היא לקנס ועונש מצד הרשע.
- 25 מכך לומד רש"י שגם העונש והכזיון שלה, עקב
- 26 השכינות, הוא רק בענין השחיטה אשר יש לו קשר לרשע
- 27 עצמו (אשה)⁵¹, כי זוהי רק תוצאה ממעשהו של הרשע.
- 28 ואילו לשיטת הרמב"ם, שהשכינות יוצרת קשר
- 29 מהותי⁵², ובענינו, שב"אוי לשכינו" אין הכוונה רק לענין
- 30 חיצוני, עונשו של ה"שכן", אלא גם לגבי הרשעות
- 31 שהשכינות משפיעה על מהותו של השכן,

(49) ומודגשת ביותר שיטתו, בזה שפירש "טבעתה קבועה" בנוגע להפשט הבהמה, ואילו במשנה (מדות שם) נאמר מפורש הטבעות "שעליהן שוחטין", וכ"פ הרמב"ם עצמו בפיה"מ מדות שם וברפ"ד דתמיד. סוף מע"ש (אלא שהוא כ' שאוסרין בהם רגלי הנשחט ויכולו לשוחטו, וע"ד פ"י הר"ח כאן). ובהל' ביה"ש שם הי"ד. משא"כ הפשט הבהמה ה' ב"אונקלית של ברזל" – משנה תמיד ומדות שם ובפיה"מ שם. משנה פסחים סד, א (ובפיה"מ שם). וגם בנוגע לחלונות הרי מפרש לא כמפורש בירושלמי כאן (כנ"ל הערה 42). ולהעיר שבפיה"מ כאן כ' "היו שם כד*** חלונות" ובפ"ח מהל' כלי המקדש ה"ג "ששה ותשעים". וראה כ"מ שם.

(50) אבל זה שכתב שחולקת בדרום בלחם הפנים (שאסור לנשים) דוקא כמפורש בדבריו – הוא כמבואר לעיל שוה"ג הא' להערה 34*.

(51) ומ"מ הרי ה' הקנס גם בחלוקת לחה"פ שאינה שייכת לנשים.

(52) ואף שמפשטות לשון הגמרא "ומשום אבוה ואימי" קנסינן לכולה משמרה אמר אביי אוי לרשע אוי לשכינו" משמע לכאורה ד"אוי לרשע כ"ר" הוא לא מצד הנערה אלא מצד אבוה ואימי (דשוחא דינוקא.. או דאבוה כר), הרי: א) קאמר בגמרא לפנ"ז או דאבוה או דאימי, ודברים אלה אינם שייכים לאימי. ב) ועיקר: מזה שבנוגע לקנס האב "אמר אביי אין כדאמרי אינשי כר". משא"כ בהנוגע לקנס המשמרה לא קאמר "אין" משמע שהקנס למשמרה בא לא מצד אבוה ואימי אלא מצד הנערה שעלי' אמרו "אוי לרשע כר". וכן מוכח מפרש"י לפנ"ז ד"ה סתמו חלונה: ולקמן פריך ומשום דידה קנסינן לכולה משמרה. וראה דק"ס שהובאה גירסא "משום הכי קנסינן". אבל ראה רע"ב סוף המסכתא. יד דוד כאן.

(52) ומה שהרמב"ם לא ס"ל תוס' בשבת ויו"ט (לכמה דיעות) – ראה בהמצוין לעיל הערה 21 – י"ל.

(43) זבחים לא, סע"ב ואילך. רמב"ם ריש הל' פסוה"מ.

(44) שם לב, א. רמב"ם הל' ביאת המקדש פ"ט ה"ו. הל' פסוה"מ פ"א הכ"ב.

(45) אף שנקשרה בזרים – יומא כו, ב ואילך. רמב"ם הל' ביאת מקדש פ"ט ה"ו. ובתוס' קדושין עו, ב ד"ה אין: "אפילו בעבודות הכשירות בזרים כגון שחיטה או הפשט אע"ג דשחיטה כשירה בנשים ובעבדים כר" (וראה תוד"ה חד כתובות כד, סע"ב). ולהעיר מרד"ק לדה"י ב כט, לד עה"פ רק הכהנים היו למעט ולא יכלו להפשית כר' ויחזקום אחיהם הלויים: ואע"פ שמקבלת הרים ואילך מצות כהונה שעת הרוחק ה' זה.

(46) ראה תמיד פ"ג מ"ה. מדות פ"ג מ"ה. רמב"ם הל' ביה"ב פ"ה הי"ג. וראה קידושין נב, ב ורש"י ותוס' שם ד"ה וכי אשה. ירושלמי מע"ש פ"ה ה"ג. תוספתא ערכין פ"ב ה"א. שעה"מ על הרמב"ם שם פ"ז הי"ח. ועוד.

(47) ובסנה"מ צ' להרמב"ם מ"ע לג: בזמן שבגדיהם עליהם כהונתם עליהם כר'.

(48) ולפ"ז צ"ל שהקנס ש"חולקת בדרום" הוא לא בשביל חלוקת לחם הפנים שנאכלים רק לזכרי כהונה (תוספתא זבחים פ"ו, ז), כ"א בעיקר בשביל שאר דברים הנחלקים שם, וכגון עזרות המוספין** ועוד. ראה סוכה שם, ב. פרש"י שם ד"ה ובמוספין. דהא דאתותב ר"י בגמרא הוא רק בזה ששתי משמרות חולקין, אבל לא בהנוגע לזה שהמשמרה "חולקין ביניהם" (כל' רש"י במשנה ד"ה הנכנסים). וראה בפ"י ר"ח בגמרא: ונתברר כי המוספין של משמר היוצא הן בלבד.

ולהעיר שבכרייתא שבגמרא "מעשה במרים בת בלגה" מסיים: "וכשמשעו חכמים בדבר קבעו את טבעתה וסתמו את חלונה" (ולא הובא זה ש"חולקת בדרום" כ"א בסימו "אע"פ ששכנו כר").

(*) דלכאורה חלוקת כל הענינים דיום השבת היתה במקום אחד. וראה לעיל הערה 34* ובשוה"ג ה' שם.

ולכאורה גם חלוקת משמרת בלגה בימי הסוכות שעל סדר המשמרות (משנה סוכה נה, ריש ע"ב) והיתה בדרום, דזיל בתר טעמא.

וצ"ע וחיפוש האם גם החלוקה דמשמרת בלגה בימות החול דמשמרתה (שבוה גם השייך לנשים) היתה בדרום (דלשון המשנה "לעולם חולקת בדרום" אפשר לפרש גם במובן הכי כולל – כל החלוקות דמשמרת בלגה).

ובכל אופן צ"ע בנוגע להחלוקה דקרבנות הרגלים ד"כל המשמרות שוות" (משנה סוכה נה, ב) – האם גם בזה כהן ממשמרה דבלגה הבא לעבוד חולק בדרום (וגם זה נכלל ב"לעולם חולקת בדרום"), או אולי כיון שבוה הא ד"כל המשמרות שוות" אינו מפני שעתה זמנה של משמרה דבלגה, כ"א מפני עבודתו דדחיד – חולק כשאר המשמרות.

(**) אבל ראה לעיל שוה"ג ה' להערה 34*. דלכאורה חלוקת עזרות המוספין והתמידין היתה בלילה.

(***) ביד דוד כאן כ' דס"ם ברמב"ם וצ"ל כהל' כלי המקדש שם. אבל להעיר ש"כ"ה בתוספתא כאן (פ"ד, יב). אבל ל"ג למה הם משמרות.

1 ויש לומר שהוא סובר בכך גם לפי שיטתו בהלכות
2 דעות⁵³: "דרך ברייתו של אדם להיות נמשך בדעותיו
3 ובמעשיו אחר ריעיו וחביריו..."⁵⁴, כפי שהוא מרחיב שם –
4 ולכן מובן שגם העונש והבזיון אינם מוגבלים לענינים
5 הקשורים לגורם, לרשע (הנערה)⁵⁴, כי העונש הוא עקב
6 רשעותו של השכן עצמו⁵⁵.

יא.

ההבדל שבין ההוכחות השונות ל"טוב לצדיק טוב לשכיניו"

7 לפי זה מובן ההבדל, אם "טוב לצדיק טוב לשכיניו"
8 נלמד מההוכחה "שנאמר אמרו צדיק כי טוב..."⁵⁶, או
9 שלומדים ענין זה מן הכלל והסברא, כדלעיל:

10 ההוכחה מן הפסוק "אמרו צדיק כי טוב כי פרי
11 מעלליהם יאכלו" היא בפשטות⁵⁶: כיון שהפסוק פותח
12 בלשון יחיד – "אמרו צדיק כי טוב" – ומסיים בלשון
13 רבים: "כי פרי מעללי הצדיק" אלא, שאכן לכך מתכוונת
14 הגמרא בהוכחה הנלמדת מן הפסוק: מפני השכינות, לא
15 זו בלבד שהשכנים מקבלים את התוצאה, השכר משום
16 מעשי הצדיק, אלא יותר מכך, "פרי מעלליהם יאכלו" –
17 חל בהם עצמם שינוי עד אשר מעללי הצדיק נעשים גם
18 "מעלליהם".

19 ואת זאת "אמרו צדיק כי טוב", אומרים לצדיק – או
20 אודות הצדיק, בשבח הצדיק⁵⁷ – מפני שהענין של "פרי
21 מעלליהם יאכלו" הוא עקב שכנותם לצדיק – הם למדו
22 ממנו⁵⁸ והשתנו.

23 ומובן, שלפי שיטת רש"י כדלעיל, שהשכינות אינה
24 משפיעה על מהותו של השכן⁵⁹, אלא זהו קשר חיצוני
25 בלבד⁶⁰, אי אפשר להביא הוכחה מן הפסוק "אמרו צדיק
26 כי טוב..."⁶¹.

27 ולכן הוא מביא את ההוכחה לענין של "טוב לצדיק
28 טוב לשכיניו" מן הכלל "דמדה טובה מרובה": אם בצד
29 השלילי רואים שמפני שכינות חיצונית לרשע "אוי
30 לשכיניו", ק"ו שהשכינות לצדיק היא "טוב לצדיק טוב
31 לשכיניו".

יב.

"מדה טובה מרובה"

32 אך עדיין אין ברור: לשם מה יש צורך, לדעת רש"י,
33 בפרט ש"מדה טובה מרובה", והרי אף אילו היתה ה"מדה
34 טובה" זהה למדה ההפוכה לה, גם אז היה ניתן להסיק
35 מ"אוי לרשע אוי לשכיניו" שגם "טוב לצדיק טוב
36 לשכיניו"?

37 ההסבר לכך הוא:

38 הקנס של משמרת בילגה לא פגע בפנימיות מהותה,
39 אלא בחיצוניות בלבד: לא אסרו עליה את העבודה או חלק
40 ממנה, אלא קנסו אותה בגנאי ובזיון⁶¹ בפרטים מסויימים
41 בעבודה.

42 וזאת בהתאם לענין של "אוי לרשע אוי לשכיניו" בכלל,
43 כי הענין של פורענות ועונש על ישראל בכלל הוא
44 בחיצוניות בלבד ולא בפנימיות. כמאמר חז"ל⁶² על העונש
45 הקשה ביותר "אי אתה עכור לעולם הבא".

46 בהתאם לכך שבכלל, הרע אצל יהודי הוא חיצוני
47 בלבד⁶³ וטפל בנוסף למציאותו⁶⁴, ולכן גם העונש הוא
48 חיצוני וזמני בלבד.

49 לעומת זאת, ב"טוב לצדיק טוב לשכיניו", השפע הטוב
50 המגיע על ידי השכינות לצדיק, הוא מהותי ונצחי ומשפיע
51 על פנימיות היהודי.

52 ולכן מובן שאין די אילו "טוב לצדיק טוב לשכיניו"
53 היא במדה זהה לכיוון ההפוך, "אוי לרשע אוי לשכיניו",

קנסין להמשמרה עצמה כ"א מסובב זה מעונש הנערה כו'.

(60) ועפ"ז מובן מה שהביא רש"י בתחילת פירושו "בתורת כהנים תניא וחלצו את האבנים נגע באבן שבמקצוע שניהן חולצין ואע"פ שהנגע לא נראה אלא בביתו של זה מחמת שהיתה עינו צרה בכליו חבירו לקה בשבילו מכאן אמרו כו'". שזה ששכיניו לקה הוא רק בזה "שבמקצוע", ולא כגירסתנו (ופשטות הפירוש) בתו"כ עה"פ (מצורע

יד, מ). ורש"י לשיטתו בחולין קכח ב ד"ה שבזוית. וראה נגעים פ"ב מ"ו. וברע"ב ומשנה אחרונה שם.

(61) ראה לעיל הערה 55 דעת רש"י.

(62) סנהדרין מג, ב.

(63) ראה מאמר דש"פ בראשית תרנ"ט.

(64) ראה רמב"ם הל' גרושין ספ"ב.

(53) רפ"ו.

(54) ובדבריו מפורש רק ע"ד הנערה ולא באבנה ואימי. ומסיים: וגזרו חכמי אותו הדור על כל המשמרה* שיצאה מתוכה תרבות רעה זו כו'.

(55) ועפ"ז מובנים השינויים דפרש"י והרמב"ם בתוכן הקנס: בפרש"י במשנה ד"ה וטבעתה כ' דהקנס הוא "כדי שתשתמש בשל אחרים וגנאי הוא לה". וברמב"ם "ולא הניחו לה סימן שורה עלי' שנעבדה שלה". ולהעיר מירושלמי כאן "ויעקרו אותה ממקומה כו'". וראה לשון המאירי. ולקמן בפנים סי"ב.

(56) עיון יעקב לע"י.

(57) מפרשים שם (ישעי' ג, יוד).

(58) להעיר מפרש"י במדבר ג, לח.

(59) ומוזה שעל השאלה "ומשום אבנה ואימי" קנסין לכולה משמרה – אמר אביי אוי לרשע" ולא "אין" כבקנס האב (כדלעיל הערה 51) מוכח, שלא

(* כ"ה בתרגום קאפח. וכ"כ במאירי. אבל בתרגום שלפנינו: כל המשפחה.

וכך גם בענין של "בר מצרא" באופן כללי, שאין
מדובר בעניני קדושה ומצוה, אלא בקשר לשדה וכדומה,
עניני הרשות, ששם יש לדאוג בעיקר ל"סור מרע".
לעומת זאת, ב"תוספת שבת ויום טוב" מדובר על
עשה טוב: תוספת בעניני שבת ויום טוב, תוספת טוב
וקדושה לעולם.

יד.

אלול - "אוי לרשע ואוי לשכיננו"

לפי האמור לעיל, בפירוש השני של "אוי לרשע אוי
לשכיננו" יובן הנאמר ב"מגלה עמוקות"⁶⁸ ש"אלול" ראשי
תיבות "אוי לרשע ואוי"⁶⁹ לשכיננו: כי, לכאורה ניתן
לשאול: חודש אלול הוא חודש הרחמים והסליחות, ומהו
הקשר בינו לבין ענין הפורענות של "אוי לרשע ואוי
לשכיננו"?

אלא לפי האמור לעיל המשמעות היא, ש"אוי לרשע"
היא שבירת הרע על ידי תשובה בחודש אלול, ו"אוי
לשכיננו" היא ההשפעה של שבירת הרע בחודש אלול על
שכיננו הסמוך לו, חודש אב.

ההסבר לכך הוא: נאמר בזהר⁷⁰, שהחדשים הקשורים
ליעקב אבינו הם ניסן, אייר וסיון, חדשים של קדושה.
ולפי זה צריך היה גם עשיו לקבל שלושה חדשים, אך הוא
קיבל רק "תרין ירחין" (= שני חדשים) תמוז אב, ואיהו
לא אשתכח ואתאביד (= לא מצא, ונאבד ממנו) דהא אלול
לאו דיליה הוא. בחודש אב עצמו יש רק תשעה ימים
דיליה ולא יותר מכך.

מכך מובן⁷¹ שיש הבדל בין חודש אב – לאחר תשעה
באב – לבין אלול.

ולכן רומז "אוי לרשע" לאלול עצמו: אז שוכרים
ומכניעים את הרע והרשע לגמרי, אין נותנים לו להיאחז
בזמן, למרות שזמן זה היה צריך להיות שייך לו, "אוי
לשכיננו" – ההשפעה של שבירת הרע שמשפיע חודש
אלול על הזמן הסמוך לו, "שכיננו", שגם בחודש אב –
מתשעה באב ואילך "אתאביד ולא אשתכח",

כי, כאמור, על ידי שכינות חיצונית לרשע גם ההשפעה היא
חיצונית, ואילו השכינות לצדיק, ואפילו קשר חיצוני
בלבד, משפיע הצדיק על היהודים-שכניו השפעה פנימית
ומהותית, ומביא להם טובה בפנימיות.
לפיכך צריך רש"י לומר "דמדה טובה מרובה", ובכך
מובן ש"טוב לשכיננו" של הצדיק היא השפעה פנימית
ומהותית⁶⁵.

יג.

"סור מרע" ו"עשה טוב" בעניני "בר מצרא" ו"תוספת שבת ויו"ט"

בשני ענינים אלו, "אוי לרשע אוי לשכיננו" – טוב לצדיק
טוב לשכיננו, נרמזת המשמעות של שני הענינים הכלליים
אשר בענין השכינות כדלעיל: "בר מצרא" ו"תוספת שבת
ויום-טוב":

המשמעות של "אוי לרשע אוי לשכיננו" בעבודת האדם
היא: הביטוי "אוי" מורה על צער, כפי שנראה בטבעם
של בני-אדם, שאדם השרוי בצער עמוק מתבטא בזעקה
"אוי", והצער על החטאים היא עבודת התשובה הגורמת
להכנעת וביטול הרע⁶⁷.

ואלה הם שני הענינים: "אוי לרשע..." היא שבירת
הרע. כלומר, עבודה של "סור מרע", ובנפש האדם –
מרירות וכובד ראש. ואילו "טוב לצדיק..." היא עבודה של
"עשה טוב", ובנפש האדם – שמחה.

כאשר יהודי עובד על עצמו ומגיע לשני כיוונים אלו
נגרם גם "אוי לשכיננו" – שבירת וביטול הרע, סור מרע,
גם אצל "שכיננו", וכן "טוב לשכיננו" – "עשה טוב" אצל
"שכיננו".

ובעולם, באופן כללי, אלה הם שני הענינים של "בר
מצרא" ו"תוספת שבת ויום טוב":

הדין של "בר מצרא" כפשוטו מחייב את האדם לנהוג
להיפך מטבעו – למסור את השדה הקנויה כדי לא לגרום
נזק או אפילו רק טרחה לזולתו, וזוהי העבודה של סור
מרע.

איכה (ע' 12) ואילך. אוה"ת נ"ך ע' א'מא.

(68) עה"ת פ' עקב (נה, א).

(69) בגמ' שלפנינו (ובתו"כ ובנגעים שם: אוי לשכיננו (בלא וא"ו). אבל
בע"י כאן (ובהד"ה שברש"י בגמ', ובע"י, פ"י הר"ח כאן, פרש"י במדבר ג,
כט) הוא כפנים.

(70) ח"ב עח, ב. ולהעיר מזהר שם יב, א. וראה מגלה עמוקות שם. ושם
לפניו (נד, ג): משה גרם שנסתלק חודש אלול לטב ולא יהי לחולקי' של עשו
רק ג' חדשים (תמוז אב טבת) ולא ד'.

(71) וכן משמע במגלה עמוקות אופן קו. וראה לקולו"צ אגרות-קודש (ע'
תו, תי) בהחילוק דאב ואלול.

(65) ועפ"י יומתק מ"ש הר"ח "אשרי לצדיק אשרי לשכיננו" (שמשנה
מלשון הגמרא "טוב לצדיק כו"), כי "אשרי" הוא לשון הילול ושבח והוא
על עוצם ריבוי התענוג שבמצוות (לקו"ת בשלח א, ד. במדבר יח, ב. ועוד)
שהוא טוב פנימי ונצחי.

– וראה צ"צ הוספה לתהלים בתחילתה (בהוצאת קה"ת תשמ"ח – נדפס
במקומו בריש תהלים ע' ט) בפ"י אשרי ואין שווה היפך ד "אוי".

(66) ע"פ חסידות ראה צ"צ לאיכה (ע' 11) ואילך. אוה"ת לנ"ך ח"ב ע'
א"מ, לתהלים (הוספה בתחלתה. ובהוצאת תשמ"ח – ע' ט).

(67) ראה ד"ה תקעו חצרות בצעקת "איי". וראה מלאכת שלמה לנגעים
שם: "מצאתי מוגה אי לרשע". – "איי" ע"ד החסידות ראה צ"צ לאיכה עה"פ

- 1 ולכן נאמר ב"קרבן נתנאל"⁷², שהנאמר על חודש אב:
 2 "מאן דאית ליה דינא (= מי שיש לו משפט) בהדי עכו"ם
 3 (= עם גוי) לישתמיט מיניה (= יתחמק ממנו) "מכוון רק
 4 עד הזמן שלאחר תשעה באב.

טו.

המטרה: תוספת קדושה

- 5 אך מטרת שבירת הרע היא להגיע על ידי כך להוספה
 6 ב"עשה טוב", בגילוי אור.
 7 וזוהי גם תכלית שבירת הרע בחודש אב, שבאמצעותו
 8 מביאים לתוספת אור – "מנחם אב", שלאחר שבירת הרע

- 9 – אוי לרשע – בכל אחד מתשעת הימים, נעשה "אב"
 10 עצמו "מנחם", ועד כדי נחמה בכפליים⁷³, "נחמו נחמו
 11 עמי"⁷⁴, עד "אנכי אנכי הוא מנחמכם"⁷⁵.
 12 לאחר מכן מגיעים לחודש אלול, חודש הרחמים⁷⁶,
 13 המשכת השפע לעולם מי"ג מדות הרחמים שלמעלה
 14 מהשתלשלות, שזוהי הכנה לכתיבה וחתימה טובה בראש
 15 השנה, שכל אחד ואחת נכתבים ונחתמים לאלתר בספרן
 16 של צדיקים גמורים⁷⁷.

(משיחת כ' מנ"א תשי"ד, ו' תשרי תשכ"ח)

(72) על הרא"ש תענית פ"ד סק"ה.

(73) איכה רבתי ספ"א.

(74) ישעי' מ, א.

(75) שם נא, יב.

(76) ראה אור"ח ר"ס תקפא. לקו"ת ראה לב, א ואילך.

ולהעיר מלקו"ש [המתורגם] ח"ט (ע' 79. 92) שחודש אב בכלל הוא
 העבודה דמיריות וחודש אלול (מ' יום אחרונים שהיו ברצון) הוא העבודה
 מתוך שמחה. ולפ"ז באלול ב' הענינים "אוי לרשע ואוי לשכינו" – שכירה
 וביטול הרע, וגם טוב לצדיק טוב לשכינו.
 (77) ר"ה טז, ב.

אגרות קודש

ב"ה, ט"ו מנ"א, תשי"ז

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מער"ח מנ"א והקודמו, בו שואל שעומד הוא להזמין פרשיות לתפילין לבני משפחתו שהם ממוצא חסידי
 חב"ד ומסתפק באיזה אופן יכתבו.

ולפלא הספק בזה, כי הרי כלל ופס"ד הוא, דבאתרי' (השייכים) דרב נהוג רכב, והקושיא ששואל כי לדעתו, הנהגה הנרצה
 בעיני הקב"ה היא שנהגים בה רוב כלל ישראל. לפלא על קושיא זו, שהרי פשוט שגם רבנו הזקן רצה לתקן תפילין באופן שיהי
 רצוי בעיני הקב"ה, ופשוט שבזמן רבנו הזקן היו הנהגים באופנים שחורה פחות מאשר עתה שנתפשטה תורת החסידות בכו"כ
 חוגים ובכל זה ציוה לתקן דוקא באופן שחורה, והלואי כבה הי' עוזב דרכו לחפש קושיות וסתירות ויתחיל ללכת בדרך הישרה
 בהקדמת נעשה לנשמע, הוא הדרך שחורו רבותינו נשיאינו הק' שהוא גם דרך כללי לכלל ישראל, ע"ד המבואר מהרב המגיד [שהוא
 רבו גם של בעל ההפלאה, רבו של הר"ן אדלער רבו של החתם סופר], במעלת שער הי"ג הכולל כל הי"ב שערים עיין בהקדמת שער
 הכולל להסידור.

ומ"ש שעדיין אינו מרגיש יכולת ללמוד ולהרגיש את תורת החסידות, גם נוסף על זה יש לו עכובים בזמן.

הנה פשוט שאין הקב"ה עושה ח"ו תורתו פלסטר, ובתורתו כתוב שאין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו, וכיון שמכבר
 הגיעה אליו הידיעה על דבר תורת החסידות, ולא עוד אלא שגם התחיל ללמדה, חל עליו בכל תוקף ציווי רז"ל, (עירובין סד, א)
 כל האומר שמועה זו נאה וזו אינה נאה [ז.א. שגם הוא מודה שגם היא שמועה היא כמו השמועה הנאה, אלא שבשבילו אינו נאה]
 העונש ר"ל מבהיל הוא, עיי"ש, שמהנ"ל פשוט שיכול הוא, והעכובים אפשר להתגבר עליהם, וכל יום שעובר מבלי לימודו תורת
 החסידות היא אבדה שאינה חוזרת לא רק בלימוד החסידות אלא גם בנוגע ללימוד תורת הנגלה, כיון שבזהר הק' קורא לפנימיות
 התורה נשמתא דאורייתא, משא"כ לנגלה - בשם גופא דאורייתא, והתוארים שבתורה מדוייקים הם, ורואים במוחש שחסרון קטן
 בנשמה נרגש בכל הגוף, וק"ל.

בברכה לבשו"ט,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

ההשגחה העליונה מבני אדם ונעזבים תחת יד המקרה ח"ו⁸, היפך עיני ה' אל צדיקים⁹, הנה עין ה' אל יראיו¹⁰. והוא מצד הפשעים והעוונות, שנמשלים לעב המאפיל ומסתיר, כמו שכתוב¹¹ מחיתי כעב פשעך, והם הגורמים סילוק ההשגחה, כעב המפסיק, כדכתיב¹² עוונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין ה' אלקיכם. והיינו מה שראש השנה נקרא בכסה¹³, לשון כיסוי. זהו ראה תראה דוקא — ההיפך של ולא יראה. וכן בעקדת יצחק, שנכבשו הגבורות והדינים¹⁴, אמר אברהם ה' יראה. . בהר ה' יראה¹⁵ — ההיפך של ולא יראה.

(הערות לזהר ב עמ' תי)

ותעלהו עמה כאשר גמלתהו בפרים שלשה¹⁶ פ"ר — גימטריא מנצפ"ך, בחינת גבורות. שמואל היה משבט לוי¹⁷, סטרא דגבורה¹⁸, וכשנגמל הביאה חנה שלשה פרים, בחינת גבורות. והביאה שלשה פרים, כי יש שלש בחינות גבורות, על דרך שלש חלוקות הלויים, גרשון קהת ומררי. לכן מפטירין זה ביום ראשון של ראש השנה לפני תקיעת שופר, שאז הוא זמן בנין המלכות מהגבורות. והבנין הוא על ידי בינה, בחינת שמאלו (אותיות שמואל) תחת ראשי¹⁹.

חנ"ה — גימטריא ס"ג, בינה²⁰.

(תורת לוי יצחק עמ' שצא, ליקוטים ואגרות עמ' שפט)

נוסח התפלה

שתחדש עלינו שנה טובה ומתוקה¹

טובה — מצד חסד.

מתוקה — מצד גבורות שנמתקו.

(ליקוטים ואגרות עמ' שיא)

והיפקד את שרה²

תוכן הקריאות בתורה בראש השנה, הכל הוא ביצחק, ביום הראשון לידתו וביום השני עקידתו. כי ראש השנה הוא גבורה, מדתו של יצחק. ועם כל זה נולד יצחק בפסח³, לא בראש השנה, כי מדתו גבורה, ואם היה נולד בראש השנה, שהוא גם גבורה, היה תוקף הגבורות ביותר. לכן נולד בפסח, כדי להמתיקו⁴.

ועל דרך שיעקב ארמי מיא, חסד, לגו חמרא, גבורה, שנתן ליצחק⁵, היינו שהמתיק במים דחכמה את הגבורות דבינה.

(ליקוטים ואגרות עמ' רלד, הערות לזהר ב עמ' רעז)

אם ראה תראה בעני אמתך⁶

כתיב עבים סתר לו ולא יראה⁷, והוא מה שמסתלקת

(1) ברכת ליל ראשון של ראש השנה.

(2) וירא כא, א. — קריאת התורה של יום ראשון של ראש השנה.

(3) ראש השנה יא, א. בחדא"ג מהרש"א שם (י, ב), שיצחק, ששהוא מדת הדין, נולד בפסח, שבו שלט מדת הדין על המצריים. אבל בוח"ג רנז, ב (ועוד), שפסח כנגד אברהם, והוא מסטרא דימין. וכן הוא לכאורה פשוט הענין, שעיקר ענינו של פסח הוא גאולת ישראל, ענין של חסד, לא עונש המצריים (לקוטי שיחות ח"ל עמ' 104).

(4) בלקוטי שיחות שם, יצחק מדתו יראה ופחד, אבל כמה ענינים בו מורים על אהבה וחסד: הוא נולד בפסח, רגל דאברהם; שמו מורה על צחוק ושמחה; נאמר בו (תולדות כו, יג) ויגדל האיש גו' עד כי גדל מאד, תכלית החסד והגדולה; כתיב (יהושע כד, ג) וארבה את זרעו ואתן לו את יצחק; ועוד. והענין הוא, כי יראתו של יצחק היתה הכנה והכשרה לשמחה ופתיחות הלב בעבודת ה' הבאה על ידי הקדמת הביטול, וביראה וביטול של צחק מתגלה תגבורת החיות, הרחבות האמיתית דקדושה. עיי"ש בארוכה.

(5) זח"ג קפט, א. לקוטי תורה להאריז"ל פרשת תולדות.

(6) שמואל א, יא. — הפטרת יום ראשון של ראש השנה.

(7) איוב כב, יד.

(8) מורה נבוכים ח"א פכ"ג.

(9) תהלים לד, טז.

(10) שם לג, יח.

(11) ישעיה מד, כב.

(12) שם יט, ב.

(13) תהלים פא, ד.

(14) לקוטי תורה להאריז"ל פרשת וירא.

(15) וירא כב, יד.

(16) שמואל א, כד. — הפטרת יום ראשון של ראש השנה.

(17) כי אביו אלקנה היה מבני אביאסף בן קרח (דברי הימים א ו, יב).

(18) לקוטי תורה להאריז"ל שמואל א.

(19) שיר השירים ח, ג. וראה לקוטי תורה דרושים לסוכות פא, ב.

(20) לקוטי תורה להאריז"ל שם.

שמחת-תורה ביחידות

לאחר-מכן הגיע חג הסוכות¹⁰⁸. סוכה — בנינו על חשבוננו כתוספת לבית, כביכול כחדר-מבוא אל חדרנו, כדי שהקור לא יחדור ישירות אל החדר עם פתיחת הדלת. בעלת-הבית דרשה שנבנה גם גג על-גבי החדר, ואמרנו לה שבינתיים אין לנו כסף לכך, ובחורף — כשיגיעו ימי הכפור — נעשה זאת. לאחר-מכן הגיע יום שמחת-תורה. ספר-תורה עדיין לא היה אז ברשותנו. האורח שהיה אוכל אצלנו בימים באותה תקופה — קיבל עבודה כשומר, ובלייל שמחת-תורה היה עליו לשהות בשדה ולשמור שהתבואה הצומחת שם לא תיגנב. היינו איפוא אני ובעלי לבדנו בחדר. הגיע זמן ההקפות. קשה לאדם קטן-ערך כמוני לתאר את החווייה הרוחנית שניכרה על פני בעלי, כשהחל להכריז בקול רם: "אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלוקים אין עוד מלבדו!" הוא אמר את מלות הפסוק באותו ניגון שבו נהג לעשות זאת בעירנו — בלילה הראשון בבית-הכנסת, בנוכחות מאות רבות של יהודים, ולמחרת — בלילה השני — בביתנו, בנוכחות המקורבים בלבד, שמנו מניינים אחדים¹⁰⁹. בבית כמו בבית-הכנסת — לא זו בלבד שהיו ריקודים, אלא שנראה היה שגם האבנים רקדו מגודל השמחה... בשמחה כזו התאזר בעלי גם כאן. הוא אמר כל פסוק, ולאחר כל הקפה שר ורקד — בינו לבין עצמו, כמוכן — כשבפיו הניגון שכונה בעירנו "ניגונו של הרב"¹¹⁰. בין השולחן למיטה היה שטח פנוי קטן, ושם הלך בעלי סביב סביב בעריכת ההקפות: "זך וישר הושיעה נא... טוב ומטיב עננו ביום קראנו" — ניתן היה לחוש במלים אלה את רגשי לבבו, את שאיפתו שהשמחה תהיה שמחה זכה וטהורה. "יודע מחשבות הושיעה נא... לובש צדקות עננו ביום קראנו"...

היתה זו עבורי חווייה קשה ביותר. ישבתי לי בפינה, על שרפרף העץ, והתבוננתי בגודלה ובעוצמתה של אהבת התורה של אדם זה, שרקד כך את כל שבע ההקפות. למחרת בבוקר אמר בעלי מתוך אותה חיות את הפיוט "שישו ושמחו בשמחת-תורה".

ימים נוראים בדמעות שלישי

כאמור לעיל, בשנה זו¹¹¹ — שבה כבר היתה בעיירתנו כמות ניכרת של יהודים מפונים — התכנס קיבוץ של יהודים לתפילות הימים הנוראים. ברוסיה מקובל, שגם אלו שבימים כתיקונם אינם שומרי תורה, נוטים בחודש תשרי — ברובם — למצב-רוח דתי יותר. יהודים רבים החלו איפוא לפנות לבעלי כאל גוף מרכזי לעניין זה, איש איש בשאלותיו ובבקשותיו. היו ביניהם אנשים מבסרביה, מפולין וממקומות רבים נוספים. ברוב המקרים היו אלה נשים, שכן המפונים היו ברובם מבסרביה, שם עצרו השלטונות משפחות שלמות כשהם מפרידים בדרך את הגברים משאר בני המשפחה, וכל הנשים התרוצצו ממקום למקום כדי לברר את מקום הימצאם של בעליהן. לבבותיהם של כולם, כמעט, היו מרים עליהם מאוד.

רק חלק מהמפונים — אלו שהגיעו ממוסקבה ומערים דומות נוספות — שמחו על יציאתם מאזור סכנת המלחמה, ומאחר שעלה בידם להביא עמהם מעט מרכושם — החלו מיד לסחור בו בשוק. אבל גם אנשים המשך בעמוד לג

108) תש"ג (הרבנית ממשיכה בתיאור זכרונותיה מהשנה הקודמת, בה חגגו את החגים ביחידות, בניגוד לשנת תש"ד שבה כבר התכנס מניין, כאמור).

109) ראה לעיל ע' 000.

110) אולי הכוונה ל"ניגון הקפות לר' לוי יצחק" — ספר הניגונים ח"ב ניגון קפה. ושם: הרלו"צ אמר שמקובל בידו שהניגון הזה שרו בעת הקפות אצל כ"ק אדמו"ר הזקן.

111) תש"ד.

בשמו. וכמו שמצינו סגולה לעורר אדם משנתו ע"י קריאת שמו מטעם כי נפש ח' הוא שמו.

צמח דוד פ' במדבר

ב. עלה ראש הפסגה ושא עיניך וגו' וראה בעיניך וגו'.
עמ"ש לקמן סוף פ' ברכה בזה, ולעיל בפ' פינחס לא כתיב "בעיניך", וכתיב "וראית" לשון מצוה עשה שתראה, וגדר הבטה וכוונה במציאות כי ע"י זה נתקדש האויר של ארץ ישראל, משא"כ כאן רק לשון "ראה" לא [חיוב], ולא נתקדש, כי כאן ראה גם הג' אומות, ע"י ב"ב דף נו ע"א בזה, ולכן כאן גם [ארבע] רוחות, ובפ' פינחס לא נקט וכן בפ' ברכה, ושם הוה ב' ראיות, ראי' א' "ויראהו ה'", ור"ל זה מ"ע, וזה הוה ז' אומות, וראיה של הראיתך נקט "בעיניך".⁵

צפנת פנחנ – הרצ'בי גאון

(2) שם: עלה אל הר העברים הזה וראה את הארץ וגו' וראית אותה וגו' (במדבר כז, יב-ג), ור"ל דלכך שנה עליו הכתוב: וראה, וראית.

(3) שם: כל שהראהו הקב"ה למשה (בשעת מיתתו, כדכתיב – דברים לד – ויראהו ה' את הארץ, רש"ב"ם) חייב במעשר לאפוקי מאי לאפוקי קנייז וקדמוני.

(4) ושא עיניך ימה וצפונה ותימנה ומזרחה וגו' (ר"ל משום דכאן ראה כל י' אומות).

(5) ויעל משה מערבות מואב אל הר נבו ראש הפסגה וגו' ויראהו ה' את כל הארץ וגו' ויאמר ה' אליו וגו' הראיתך בעיניך ושמה לא תעבור (דברים לד). כוונת הגאון הרצ"ב, כנראה, לרמז על ההבדלים בין הכתוב כאן, ובין לשון הכתוב בפ' פנחס, ובין שניהם למה שכתב בפ' וזאת הברכה, כאן כתוב "עלה ראש הפסגה", ובפ' פנחס "עלה הר העברים", ובפ' ברכה "אל הר נבו (שהוא הר העברים) ראש הפסגה", כאן כתוב "בעיניך" וגם בפ' ברכה בסוף, אבל בפ' פנחס לא כתוב בעיניך, ולכן מחדש רבנו שהיו שם שתי ראיות נפרדות (ואולי גם משני מקומות נפרדים) אחת כדי לקדש האויר של ארץ ישראל ועוד כמה דברים (ראה לקמן פ"ד, מ"א), וזה חל רק על של ז' אומות ולזה צריך כוונה ורצון, ולא די "בראית עינים" לבד, ואחת ראי' של רשות בלי שום כוונה, זה ה' על הארץ של כל עשר אומות, וע"ז נאמר "וראה בעיניך", ובפ' ברכה כולל שתייהן.

ג. כז – עלה ראש הפסגה ושא עיניך ימה וצפונה ותימנה ומזרחה וראה בעיניך כי לא תעבור את הירדן הזה

א. במסורה [ושא ג], ושא את מספר שמוותם (במדבר ג, מ). ואידך ושא עיניך ימה וצפונה ותימנה ומזרחה. (תהלים כה, יח) ושא לכל חטאתי:

ונראה לבאר ולתת טעם על זה הסדר, ימה. וצפונה. ותימנה. ומזרחה. והוא דמערב מקום שקיעת החמה והוא בח' מיתה (בראשית מט, לג) ויאסף רגליו אל המטה. וכן צפון בח' חושך וצלמות. ותימנה ומזרחה הוא בח' חיים [דרום ג' נר מזרח ג' הנר]:

והנה כאשר נאמר למשה שהוא מוכרח למות כעת. בישר לו השי"ת כי לעתיד יעמוד ובזכותו יעמוד כל ישראל לתחיית המתים. וזהו שנאמר לו שא עיניך ימה וצפונה הוא בח' מיתה. ותימנה ומזרחה הוא בח' תחי' כנ"ל:

והנה איתא (תענית ב.) כי המפתח של תחי' הוא ביד הקב"ה. וקשה הלא אלקנו כהן הוא (סנהדרין לט.). והתירוץ הוא כי ישראל נקראים בנים למקום כמו שהקשו המפורשים למה יועיל תשובה הלא מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול. ותירצו כי ישראל נקראים בנים למקום ואב שמחל וכו':

וזהו כוונת המסורה ושא לכל חטאתי. פי' כי מכאן מוכח שמועיל תשובה כי ישראל נקראים בנים למקום. ועי"כ יזכו ישראל לתחי'. ע"כ תשא ותכפר לכל חטאתי. והנה איתא כי התחי' יהי בזכות משה וזהו שנאמר לו ושא את מספר שמוותם היינו שיתעוררו לעמוד ע"י שתקרא לכל או"א

(1) כמו שהקשו המפורשים: עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת

המשך מעמוד לב

רשימת הרבנית הצדקנית מרת חנה ע"ה ז"ל שניאורסאהן

אלה התקשו מאוד לסבול את הצפיפות והתנאים הקשים בדירות ואת מזג-האוויר. רבים מהצעירים השתלבו בבתי-מסחר אלה, אבל הציבור בכללותו הביט עליהם מיד בעין רעה, והם חיו חוסר-מנוחה. מכל אלו התקבץ ציבור ניכר לתפילות. יהודים בעלי-צורה, שניתן יהיה למנותם כשליח-ציבור, כבעל-קריאה וכבעל-תקיעה — לא היו ביניהם; היו אלה יהודים פשוטים ורחוקים משמירת תורה. ומאחר שספר-תורה כבר היה ברשות בעלי, וגם שופר הבאתי מביתי — נאלץ בעלי לעשות את כל זאת בעצמו, הכל מתוך רגש כה רב — "כל עצמותיו תאמרנה". הן זה חמש שנים שלא ראה תפילה שכוז!

האווירה ששררה בקרב הציבור כולו — ההזדככות, הבכיות — היתה מלאת-חרדה. כדי ללכת מהמקום שבו התפלל המניין אל ביתנו, היה צורך לעבור דרך שני עמקים, לרדת ולעלות במעלה הר. המרחק היה גדול למדי. במוצאי יום-הכיפורים, כשנכנס בעלי אל החדר לאחר קידוש-לבנה, פשוט לא יכולתי להכירו. שינוי כה רב התחולל במראה פניו! הוא — לעומת זאת — שמח מאוד על כך שעלה בידו לחגוג את הימים הנוראים בצורה כה נאה.

♦ יום ראשון י' מנחם-אב ♦

כג וצליתי קדם יי בעדנא ההיא למימר:

ג (כג) וְאַתְחַנֵּן אֶל־יְהוָה בָּעֵת הַהוּא לֵאמֹר:

יט"ו • וְאַתְחַנֵּן • אין חנון בכל מקום, אלא לשון מתנת חנם, אף על פי שיש להם לצדיקים לתלות במעשיהם הטובים, אין מבקשים מאת המקום אלא מתנת חנם, לפי שאמר לו (שמות ל): "וְחַנְּתִי אֶת־אֲשֶׁר אֲחֹן", אמר לו בלשון "וְאַתְחַנֵּן". דבר אחר: זה אחד מעשרה לשונות שנקראת תפלה, כדאיתא בספרי. **בעת ההוא •** לאחר שכבשתי ארץ סיחון ועוג, דמייתי שמא התר הנדר (ספרי). **לאמר •** זה אחד משלושה מקומות שאמר משה לפני המקום: 'איני מניחך עד שתודיעני אם תעשה שאלתי, אם לא'.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטר שיחות חלק כ"ד עמוד 28 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

פַּעֲלַת מֹשֶׁה בְּבִטּוֹל הַגִּזְרָה

וְאַתְחַנֵּן אֶל־יְהוָה

אין חנון . . אלא לשון מתנת חנם . . דבר אחר זה אחד מעשרה לשונות שנקראת תפלה. (ג, כג. ובפירוש רש"י) ויש לבאר טעם החלוק בין ב' פרושים אלו, דהנה אף שמשה התפלל לכנס לארץ כי חשב "שמא התר הנדר" (רש"י 'דבור המתחיל' שלאחריו) הרי אף הוא ידע שכבר "נגזרה גזירה" (לשון רש"י לקמן פסוק כד) שלא יכנס לארץ. ונהנה בראש השנה' (וי, ב ואילך) יש מחלוקת אם תפלה מועילה לאחר גזר דין. ומסקנת הגמרא שם דבגזר דין על היחיד לא מהני, ועל הצבור מהני.

ועל-פי-זה יש לומר דבזה נחלקו שני פרושים ברש"י הנ"ל, דיש אומרים דהגזירה על משה כגזרת הצבור הוי, דהרי "משה הוא ישראל וישראל הם משה" (רש"י 'חוקת כא, כא' 'דבור המתחיל' וישלח ישראל) ולכן שפיר הוי וְאַתְחַנֵּן לשון תפלה, כי בגזר דין על הצבור מהני תפלה גם אחר גזר דין, אבל יש אומרים דהגזירה על משה היא כגזרה על יחיד גרידא. ולכן אי-אפשר לומר דוְאַתְחַנֵּן לשון תפלה הוא, וצריך לומר דבקש משה "מתנת חנם". רמב"ן

כד יי אלהים את שריאת אחזאזה ית עבדך ית רבויתך וית ידך תקפתא די את הוא אלהא דשכנתך בשמא מלעלא ושלט בארעא ולית דיעבד כעובדיך וכגברתך:

(כד) אֲדַנִּי יְהוָה אַתָּה הַחֲלוֹת לְהִרְאוֹת אֶת־עַבְדְּךָ אֶת־גְּדֻלָּךְ וְאֶת־יָדְךָ הַחֲזָקָה אֲשֶׁר מִי־אֵל בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה כַּמַּעֲשִׂיךָ וּכְגִבּוּרְתְּךָ:

יט"ו • ה' אֱלֹהִים • רחום בדין. אַתָּה הַחֲלוֹת לְהִרְאוֹת אֶת־עַבְדְּךָ • (שם) פתח, להיות עומד ומתפלל, אף על פי שנגזרה גזירה, אמר לו: ממך למדתי, שאמרתי לי (שמות לב): "וְעַתָּה, הַנִּיחָה לִּי", וכי תופס הייתי בך? אלא לפתח פתח, שבי היה תלוי להתפלל עליהם, כמו כן הייתי סבור לעשות עכשו. **את-גדולך •** זו מדת טובך, וכן הוא אומר (במדבר יד): "וְעַתָּה יִגְדַּל נָא כַחַ ה'". **ואת-ידך •** זו ימינך שהיא פשוטה לכל באי עולם. **החזקה •** שאַתָּה כּוֹבֵשׁ בְּרַחֲמִים אֶת מִדַּת הַדִּין הַחֲזָקָה. **אשר מי-אל וגו' •** אינך דומה למלך בשר ודם, שיש לו יועצים וסנקטדרין הממחין בידו בשרוצה לעשות חסד ולעבר על מדותיו. אַתָּה, אין מי ימחה בידך אם תמחל לי ותבטל גזרתך. ולפי פשוטו: "אַתָּה הַחֲלוֹת לְהִרְאוֹת אֶת עַבְדְּךָ", מלחמת סיחון ועוג, כדכתיב (דברים ה): "רָאָה הַחֲלוֹתִי תַת לִפְנֶיךָ", הראני מלחמת ל"א מלכים. רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

(כד) ה' אֱלֹהִים. רחום בדין, לשון רש"י. ולא השגית הרב כי השם הראשון הוא כתוב באל"ף דל"ת והשני הוא כתוב ביו"ד ה"א, שבו אמרו כל מקום שנאמר ה' זו מדת רחמים, אלהים זו מדת הדין. אבל השמות הנזכרים כאן, אדון במדת רחמים. וכך אמרו בילמדנו, אמר לו רבון העולמים אי מתבצי לי בדין הב לי ואי לא מתבצי לי בדין רחם עלי, כשם שאמר אברהם ה' אלהים מה תתן לי וגו', וגם באברהם כף הם כתובים הראשון אל"ף דל"ת והשני יו"ד ה"א:

וחלקתי הארץ לשני השבטים, והיה זה כאשר נאמר לו (במדבר כז יב) עֲלֶה אֶל הַר הָעֵבְרִים הַזֶּה, כי אז בקש רחמים על הדבר והתחנן התחנה הזאת. וכאשר לא שמע השם בקולו, חזר והתפלל: יפקד ה' אֱלֹהֵי הַרוּחוֹת לְכָל בָּשָׂר אִישׁ עַל הָעֵדָה, כְּמוֹ שֶׁנֶּזְכָּר שָׁם (פסוק טז). וזהו וצו את יהושע (להלן פסוק כח). אבל הזכיר שם התפלה אשר נענה עליה, וכאן הזכיר זה להודיע כי הארץ היתה חביבה עליו מאד ולא זכה אליה בעצבורם, וכל זה מתוכחתו:

(כג) וְאַתְחַנֵּן אֶל ה' בעת ההיא לאמר. כאשר הזכיר כבוש ארץ סיחון ועוג ואמר (לעיל פסוק כא) וְאַתָּה יְהוֹשֻׁעַ צִוִּיתִי בַּעֲת הַהִיא, הזכיר כי אני לא אעבר שם, כי התחננתי אל השם הנכבד ולא שמע אלי, וצוה אותי לחזק את יהושע כי הוא יעבר: וטעם בעת ההיא. רמז לעת הגזירה שהזכיר (לעיל א לו) גם כי התאנף ה', ולא נזכרה שם התחנה ביום המעשה. והנכון כי "בעת ההיא", בעת הנזכרת שכבשתי סיחון ועוג והתחלתי להלחם בעממין שנתנו לישראל

שיעור יומי ליום ראשון י' מנחם-אב ושנים מקרא ואחד תרגום – ג – פרשת ואתחנן לה

(כה) אַעֲבֹרֶה-נָּא וְאֶרְאֶה אֶת-הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הַהוּא הַטּוֹב הַזֶּה וְהַלְבֵנּוּ:

כה אַעֲבֹרֶה-נָּא וְאֶרְאֶה אֶת-הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הַהוּא הַטּוֹב הַזֶּה וְהַלְבֵנּוּ:

כה אַעֲבֹרֶה-נָּא וְאֶרְאֶה אֶת-הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הַהוּא הַטּוֹב הַזֶּה וְהַלְבֵנּוּ:

כז"א אַעֲבֹרֶה-נָּא • אֵין 'נָא' אֵלָא לְשׁוֹן בְּקָשָׁה. הַהוּא הַטּוֹב הַזֶּה • זֶה יְרוּשָׁלַיִם. וְהַלְבֵנּוּ • (יזמא לט) זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי שיחת ליל ד' דחול-המועד סוכות תשמ"ו – מתוך 'לקראת שבת')

רצון מִשֶׁה לְהַכְנִס לָאָרֶץ

אַעֲבֹרֶה-נָּא וְאֶרְאֶה אֶת-הָאָרֶץ הַטּוֹבָה (ג, כה)

בְּגִמְרָא (סוטה יד, א) אָמְרוּ: "מִפְּנֵי מָה נִתְּאֵה מִשֶׁה רַבְּנוּ לְכָנֶס לָאָרֶץ יִשְׂרָאֵל? וְכִי לְאָכֹל מִפְּרִיָהּ הוּא צָרִיךְ אוֹ לְשַׁבֵּעַ מִטּוֹבָהּ הוּא צָרִיךְ? אֵלָא כִּף אָמַר מִשֶׁה: הִרְבָּה מִצּוֹת נִצְטָווּ יִשְׂרָאֵל, וְאִין מִתְקַיְמִין אֵלָא בָּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל. אָכֵנֶס אֲנִי לָאָרֶץ כְּדִי שְׂיִתְקַיְמוּ כֻּלָּן [כָּל הַמִּצְוֹת] עַל יְדִי".

וְהִנֵּה, דִּיּוּק הַלְשׁוֹן "שְׂיִתְקַיְמוּ כֻּלָּן עַל יְדִי" תְּמוּנָה, דְּלִכְאוּרָה הָיָה לִיָּה לְמִימַר "שְׂאֲקִים אֶת כָּלֶם". וְהַבְּאוּר בָּזֶה:

יְדוּעַ שְׂמִדְתּוֹ שֶׁל מִשֶׁה רַבְּנוּ הִיא מִדַּת הָאֱמֶת, כְּדִאֲתָא בְּמִדְרָשׁ (שמות רבה ה, י) "אֲמַת זֶה מִשֶׁה", שְׂמִדָּה זֹאת מוֹרָה עַל נִצְחִיּוּת וְקִבְיּוּת. וְלָכֵן 'מַעֲשֵׂה יְדִי מִשֶׁה נִצְחִיִּים' הָמָּה, לֵאלֹא כָּל שְׁנוּי. וְכִנְאָמַר בְּגִמְרָא (סוטה ט, א) "מִשֶׁה וְדָוִד לֹא שָׁלְטוּ שׁוֹנְאִיָּהֶם בְּמַעֲשֵׂיהֶם" (ראה גם לקוטי-שיחות חלק כ"ו עמוד 4).

וּמִטְעָם זֶה, אֵיתָא בְּסִפְרִים (מגלה עמוקות אופן קפה, ועוד) שְׂאָם מִשֶׁה הָיָה מְכַנֵּס אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָאָרֶץ, לֹא הָיָה שִׁיף עֵינָן שֶׁל גְּלוּת וְכוּ', וְהִיתָה זֹאת יְשִׁיבָה נִצְחִית לְעוֹלָם, כִּיֹּן שְׂמַעֲשֵׂה יְדִיו נִצְחִיִּים.

וְזֶהוּ תִּכּוֹן בְּקִשְׁתּוֹ שֶׁל מִשֶׁה "שְׂיִתְקַיְמוּ כֻּלָּן [כָּל הַמִּצְוֹת] עַל יְדִי", דְּבִבְקִשְׁתּוֹ זֹאת לֹא בְּקִשׁ אֲנַפְשִׁיָּה "אָכֵנֶס לָאָרֶץ כְּדִי שְׂאֲנִי אֲקִים אֶת כָּל הַמִּצְוֹת", דְּלִטּוֹבַת עַצְמוֹ קָא מְבַעֵי. אֵלָא טַעַם רְצוֹנוֹ לְכָנֶס אֶל הָאָרֶץ, הוּא בְּכִי "שְׂ[הַמִּצְוֹת] יִתְקַיְמוּ עַל יְדִי", הֵיִינוּ שֶׁחֲפָצוֹ הָיָה שֶׁהַמִּצְוֹת יִתְקַיְמוּ בָּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל מִכַּחַד שְׁלוֹ, וְכִי יִהְיוּ קְיָמִים לְעוֹלָם, לֵאלֹא כָּל הַפֶּסֶק שֶׁל גְּלוּת.

(כו) וַיִּתְּעַבֵּר יְהוָה בִּי לְמַעַנְכֶם וְלֹא שָׁמַע אֵלַי וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי רַב־לֵךְ אֶל־תּוֹסֵף דְּבַר אֵלַי עוֹד בְּדַבַּר הַזֶּה:

כו וַיִּתְּעַבֵּר יְהוָה בִּי לְמַעַנְכֶם וְלֹא שָׁמַע אֵלַי וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי רַב־לֵךְ אֶל־תּוֹסֵף דְּבַר אֵלַי עוֹד בְּדַבַּר הַזֶּה:

כז"א וַיִּתְּעַבֵּר ה' • נִתְמַלֵּא חֲמָה. לְמַעַנְכֶם • בְּשִׁבְלִיכֶם, אַתֶּם גִּרְמַתֶּם לִי. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים קו): "וַיִּקְצִיפוּ עַל־מִי מְרִיבָה וַיִּרַע לְמִשֶׁה בַּעֲבוּרֶם". רַב־לֵךְ • (ספרי) שְׁלֹא יֹאמְרוּ: הִרְבָּה, כְּמָה קִשָּׁה, וְהִתְלַמֵּיד, כְּמָה סִרְכָן וּמַפְצִיר. דְּבַר אַחֵר: "רַב־לֵךְ", הִרְבָּה מְזֶה שְׁמוֹר לָךְ, רַב־טוֹב הַצָּפוֹן לָךְ.

(כו) עֲלֶיָּהּ רֹאשׁ הַפֶּסֶסָה וְשֹׂא עֵינֶיךָ יִמָּה וְצַפְנָה וְתִימָנָה וּמִזְרָחָה וְרֵאָה בְּעֵינֶיךָ כִּי־לֹא תַעֲבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה:

כו עֲלֶיָּהּ רֹאשׁ הַפֶּסֶסָה וְשֹׂא עֵינֶיךָ יִמָּה וְצַפְנָה וְתִימָנָה וּמִזְרָחָה וְרֵאָה בְּעֵינֶיךָ כִּי־לֹא תַעֲבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה:

כז"א וַיִּרְאֶה בְּעֵינֶיךָ • בְּקִשְׁתָּ מִמֶּנִּי: "וְאֶרְאֶה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה". אֲנִי מֵרָאָה לָךְ אֶת כָּלָהּ, שְׁנֵאֲמַר (דברים לד): "וַיִּרְאֶהוּ ה' אֶת כָּל הָאָרֶץ".

(כח) וַיְצַו אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וַחֲזָקָהּ וְאִמְצָהּ כִּי־הוּא יַעֲבֹר לִפְנֵי הָעָם הַזֶּה וְהוּא יִנְחִיל אוֹתָם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּרְאֶה:

כח וַיְצַו אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וַחֲזָקָהּ וְאִמְצָהּ כִּי־הוּא יַעֲבֹר לִפְנֵי הָעָם הַזֶּה וְהוּא יִנְחִיל אוֹתָם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּרְאֶה:

כז"א וַיְצַו אֶת־יְהוֹשֻׁעַ • עַל הַטְּרָחוֹת וְעַל הַמַּשָּׂאוֹת וְעַל הַמְּרִיבוֹת. וַחֲזָקָהּ וְאִמְצָהּ • בְּדַבְּרָךְ, שְׁלֹא יִרָךְ לְבוֹ לִזְמַר: 'כְּשֶׁם שְׁנַעֲנַשׁ רַבִּי עַל־יָהִם, כִּף סוּפִי לִיעֲנַשׁ עַל־יָהִם! מִבְּטִיחוֹ אֲנִי, כִּי הוּא יַעֲבֹר וְהוּא יִנְחִיל. כִּי־הוּא יַעֲבֹר •

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

אֵל רַחוּם וְחַנּוּן, אֱלֹהִים זֶה הִיא מִדַּת הַדִּין, שְׁנֵאֲמַר עַד הָאֱלֹהִים יְבֹא דְבַר שְׁנִיָּהֶם. וְהַפְּנָה לְפָרֶשׁ כִּי הַשֵּׁם הַשֵּׁנִי בְּכָאן הוּא מִדַּת הַרְחִמִים וְהוּא הַשֵּׁם הַמִּיָּחֵד, וְשֹׂאֵר הַשְּׂמוֹת כֻּלָּן מִדַּת הַדִּין כְּמוֹ אֱלֹהִים שֶׁהוּא שֵׁם גַּם לְדִנָּיִים, וְכָל שְׁכֵן אֶל־ף דָּלֶ"ת שֶׁהוּא לְשׁוֹן אֲדוֹנִים:

הַגְּדֹלָה וְהַגְּבוּרָה, וְהַרְאֵתִי לְדַעַת מִי אֵל בְּשִׁמִּים וּבְאָרֶץ שְׂמִמָּנוּ יִהְיוּ כְּמַעֲשֵׂיךָ הַגְּדוֹלִים וְכַגְּבוּרֹתֶיךָ הַחֲזָקוֹת. וּמִכָּאֵן תִּבִּין עוֹד כְּמָה הַתֵּאָנֶן בּוֹ הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד: אֲבָל לְשׁוֹן סִפְרִי (ואתחנן כד) כָּל מְקוֹם שְׁנֵאֲמַר ה' זֶה מִדַּת רַחֲמִים, שְׁנֵאֲמַר ה'

וְעֵינָן הַפְּרָשָׁה יוֹכֵן בָּזֶה, כִּי אָמַר "וְאִתְחַנֵּן" וְלֹא אָמַר "וְאִתְפַּלֵּל", כִּי יְדַבֵּר בַּתְּחִנָּה, וְאָמַר אֲדוֹן אֲשֶׁר כִּף הַרְחִמִים אַתָּה הַחֲלוּת לְהַרְאוֹת אֶת עֲבֹדְךָ, כִּף הִיא תַּחֲלֵת נְבוּאָתִי שֶׁהָרֵאִיתִי לִי כְּבוֹדְךָ, דְּכִתִּיב וַיִּסְתַּר מִשֶׁה פָּנָיו כִּי יֵרָא מִהִבֵּיט אֶל הָאֱלֹהִים (שמות ג ו) עַם

אם יעבר לפניהם ינחלו, ואם לאו, לא ינחלו. וכן אתה מוצא כששלח מן העם אל העי, והוא ישוב: "ויכבו מהם אנשי העי וגו'", וכיון שנפל על פניו, אמר לו: "קם לך", "קם לך" כתיב, אתה הוא העומד במקומך ומשלח את בני למלחמה, "למה זה אתה נופל על פניו", 'לא כך אמרתי למשה רבך: אם הוא עובר, עוברין. ואם לאו, אין עוברין'?!.

כט ויתבנא בחילתא לקבל בית פעור:

(כט) וינשב בגי'א מול בית פעור: פ

רש"י וינשב בגי'א וגו' • (ספרי) ונצמדתם לעבודת אליילים, ואף על פי כן: "ועתה ישראל, שמע אל-החקים", והכל מחול לך, ואני לא זכיתי למחל לי.

א ויבצן ישראל שמע לקנמא ולדינא די אנא מאלף יתכון למעבד בדיל דתיחון ותיחון ותיחון ית ארעא די יי אלקא דאבהתכון יחב לכון:

ד (א) ועתה ישראל שמע אל-החקים ואל-המשפטים אשר אנכי מלמד אתכם לעשות למען תחיו ובאתם וירשתם את-הארץ אשר יהיה אלהי אבותיכם נתן לכם:

ב לא תוספון על פתגמא די אנא מפקד יתכון ולא תמנעון מנה למטר ית פקודי' די אלקכון די אנא מפקד יתכון:

(ב) לא תספו על-הדבר אשר אנכי מצוה אתכם ולא תגרעו ממנו לשמר את-מצות יהוה אלהיכם אשר אנכי מצוה אתכם:

רש"י לא תספו • (ספרי שם) כגון: חמש פרשיות בתפלין, חמשת מינין בלולב וחמש ציציות, וכן "לא תגרעו".

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחות שמחות בית השואבה תשי"ד - תורת מנחם התוועדות י עמ' 61)

לא תוסיפו ולא תגרעו (ד, ב)

שמעתי מאמור ז"ל, שמצות סכה רומזת על שלמות הקיום של רמ"ח מצוות עשה, וזהו שכתוב (ישעיה ד, ו) וסכה תהיה. . למחסה ולמסתור מזרם ומפטר: זר"ם הוא אחד פחות מרמ"ח, ומט"ר הוא אחד יותר מרמ"ח, והסכה שומרת הן מפני זר"ם, לא תגרעו, והן מפני מט"ר, לא תוסיפו. רמב"ן

ג עיניכם הראות את אשר-עשה יהוה בבעל פעור כי כל-האיש אשר הלך אחרי בעל-פעור השמידו יהוה אלהיך מקרבך: רמב"ן

(ג) עיניכם הראות את אשר-עשה יהוה בבעל פעור כי כל-האיש אשר הלך אחרי בעל-פעור השמידו יהוה אלהיך מקרבך: רמב"ן

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

נביא אחר עתיד לחדש דבר לכם, ומרדכי ואסתר רוצים לחדש לנו דבר, לא זזו משם נושאים ונותנים בדבר עד שהאיר הקדוש ברוך הוא עיניהם וכו':

הרי שהיתה המצוה הזו אסורה להם, אם כן היא בכלל לא תוסיף עלי, אלא שלא למדנו למוסיף על פי נביא אלא מן הכתוב שאמר "אלה המצוות" אין נביא רשאי לחדש בו דבר מעתה. ומה שתקנו חכמים משום גדר, כגון שניות לעריות וכיוצא בהן, זו היא מצוה מן התורה, ובלבד שידע שהם משום הגדר הזה, ואינן מפי הקדוש ברוך הוא בתורה:

(ג) עיניכם הראות. עתה בא להזהיר בפרטי המצוות, ונתחיל בעבודת כוכבים שהיא שרש לכלן:

תוסף עליו. אבל לא באלה בלבד אמרו, אלא אף הישן בסכה בשמיני בכונה לוקה, כמו שמזכר במסכת ראש השנה (כח:), וכן אם יעשה חג ששה עובר בלאו הזה: ולפי דעתי אפלו ביד לעשות מצוה בפני עצמה, כגון שששה חג בחדש שבדא מלבד כנרבעם (מ"א יב לג), עובר בלאו. וכן אמרו (מגילה יד.) לענין מקרא מגלה, מאה ושמנים נביאים עמדו להם לישראל ולא פתחו ולא הוסיפו על מה שכתוב בתורה אפלו אות אחת חוץ ממקרא מגלה, מאי דרוש וכו'. ובירושלמי (מגילה פ"א ה"ז) שמונים וחמשה זקנים ומהם כמה נביאים היו מצטערים על הדבר, אמרו כתוב אלה המצוות אשר צוה ה' את משה, אלו המצוות שנצטוו מפי משה, כך אמר לנו משה ואין

והנה השלים התוכחות בזה שהודיע אותם שגמרו אבותיהם רעה על עצמם וגם עליו גרמו ענש שלא יעברו לארץ, אבל הם הבנים יעברו ויירשו אותה אם לא יהיו פאבותם דור סורר ומוזהר. ולכך נתחיל עתה להזהירם בכללי המצוות, שלא יוסיפו עליהם ולא יגרעו מהם:

(ב) לא תוספו. כגון חמש פרשיות בתפלין חמשה מינין בלולב חמש ציציות, וכן לא תגרעו, לשון רש"י. וכן אמרו בספרי (ראה) מניין שלא תוסיף על הלולב ועל הציצית, תלמוד לומר לא תוסיפו, ומנין שאין פותחים מהן תלמוד לומר לא תגרעו. מנין שאם פתח לברך ברכת כהנים לא יאמר הואיל ופתחתי לברך אומר ה' אלהי אבותיכם יוסף עליכם, תלמוד לומר הדבר, אפלו דבר לא

ד' וְאַתּוֹן דַּאֲדִבְקַתּוֹן בְּדַחֲלֵתָא דִּי אֱלֹהִיכוֹן
קִימִין פְּלִכוֹן יוֹמָא דִּין :

♦ יום שני י"א מנחם-אב ♦

הַחַזוֹ דְּאַלְפִית יִתְכּוֹן קְזַמְיָא וְדִינְיָא כְּמָא דִּי
פְּקֻדְנִי יְיָ אֱלֹהֵי לְמַעַבְדַּךְ כֵּן בְּגוֹ אַרְעָא דִּי
אֲתוּן עֲלִין תַּמָּן לְמִירְתָּהּ :

(ה) רֵאָה | לְמַדְתִּי אֶתְכֶם חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים כְּאִשֶּׁר צִוֵּנִי
יְהוָה אֱלֹהֵי לַעֲשׂוֹת כֵּן בְּקֶרֶב הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם בָּאִים
שְׁמָה לְרִשְׁתָּהּ: רמב"ן

וְיִתְּשֶׁרֶוּן וְתַעֲבֹדוֹן אָרִי הִיא חֻקְמִתְכוֹן
וְסוֹכְלָתְנוֹתְכוֹן לְעֵינֵי עַמִּמִּיא דִּי יִשְׁמְעוֹן ית
כָּל קְיִמִּיא הָאֵלִין וְיִמְרוֹן לַחֲדוֹד עִם חֻפִּים
וְסוֹלָלָתָן עֲמָא רַבָּא הָדִין :

(1) וְשִׁמְרָתֶם וְעִשִּׂיתֶם כִּי הוּא חֻכְמַתְכֶם וּבִינֵיכֶם לְעֵינֵי
הָעַמִּים אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת כָּל־הַחֻקִּים הָאֵלֶּה וְאָמְרוּ רַק
עִם־חֻכְכֶם וּנְכוֹן הַגּוֹי הַגָּדוֹל הַזֶּה:

כִּי־אֵלֶי וְשִׁמְרָתָם • זֶה מִשְׁנָה. וְעֲשִׂיתָם • כְּמִשְׁמְעוֹ. כִּי הוּא חֲכָמְתְּכֶם וּבִינָתְכֶם וְגו' • בְּזֹאת תִּחְשְׁבוּ חֲכָמִים וְנוֹבְנִים לְעֵינֵי הָעַמִּים. רמב"ן

וְאָרִי מִן עַם רַב דִּי לֹא אֱלֹהָא קָרִיב לֵה
לְקַבֵּל אַ צְלוֹתָהּ בְּעֵדֵן עֲקָתָהּ כִּי אֱלֹהֵנָא
בְּכָל עֵדֵן דְּאִנְחֵנָא מְצַלִּין קְדָמוּהִי :

(ז) בִּי מִרְיָוִי גִדּוֹל אֲשֶׁר־לּוֹ אֱלֹהִים קְרֹבִים אֱלֹוֹ פִּי־הוּא
אֱלֹהֵינוּ בְּכֹל־קְרָאֵנוּ אֱלֹוֹ:

ח וּמֶן עַם רַב דִּי לֵאמָר קְרִימִין וְדִינִין קְשִׁיטִין
כָּל אֲרִיזָתָא הָדָא דִּי אֲנָא יְהֵא קְדַמִּיכוֹן
יִמָּא דִּין :

(ח) וּמִי גִּוִי גָדוֹל אֲשֶׁר-לֹו חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים צְדִיקִים כָּל הַתּוֹרָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לְפָנֶיכֶם הַיּוֹם:

כס"י ◀ חֲקִים וּמִשְׁפָּטִים צְדִיקִים • הַגּוֹנִים וּמִקְבָּלִים.

ט לחוד אַסְתַּמַּר לָךְ וְטַר בַּפֶּשֶׁף לַחֲדָא
דִּילְמָא תַנְשִׁי יָת פִּתְגָמֵיָא דִּי חֲזוּ עֵינֵיהּ
וְדִילְמָא יַעֲדוּן מִלְבָּךְ כּל יוֹמֵי חַיֵּיהּ
וְתַהוּדְעֻנּוּן לְבִינָה וּלְבִגֵּי כְּנִיָּה :

(ט) וְלֹא הִשְׁמַר לָהֶם וְשֹׁמֵר גִּפְשָׁם מְאֹד פֶּן־תִּשְׁכַּח אֶת־
הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־רָאוּ עֵינֵיהֶם וּפְנֵיהֶם וְלִבָּבָם כֹּל יְמֵי
חַיֵּיהֶם וְהוֹדְעָתָם לְבַנְיָם וּלְבַנֵּי בְנֵיהֶם:

כִּי־רַק הַשְּׁמֹר לְךָ וּגְוִ' פֶּן־תִּשְׁכַּח אֶת־הַדְּבָרִים • אֲזִי, כִּשְׁלֹא תִשְׁכַּחוּ אוֹתָם וְתַעֲשׂוּם עַל אֲמַתָּתָם, תִּחְשְׁבוּ חֻכְמִים וּנְבוֹנִים, וְאִם תַּעֲזוּ אוֹתָם מִתּוֹךְ שִׁכְחָה, תִּחְשְׁבוּ שׁוֹטִים. וּמִנִּי

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

תחשבו חקמים ונבונים, ואם תענות אותם
מתוך שכיחה, תחשבו שוטים, לשון רש"י.
ואינו נכון כלל. אבל הפתוב הזה לפי דעתי
מצות לא תעשה, הזהיר בה מאד, כי כאשר
אמר שגגה בכל המצוות ונשמר החקים
והמשפטים לעשותם, חזר ואמר רק אני
מזהירך מאד להשמר ולשמר עצמך מאד מאד
לזכר מאין באו אליך המצוות, שלא תשכח
מעמד הר סיני מכל הדברים אשר ראו עיניך,
הקולות והלפידים, את כבודו ואת גדלו ודבריו
אשר שמעת שם מתוך האש, ותודיע כל
הדברים אשר ראו עיניך במעמד הנקבד שהוא
לכניד ולבני כניד עד עולם. ופרש השעם,
כי השם עשה המעמד ההוא כדי שתלמדו
ליראה אותו כל הימים ואת בניכם תלמדון

שְׁאִינֵן נוֹהֲגִין בְּחוּצָה לְאֶרֶץ. או יִרְמֹז שְׁעָקֵר
הַמַּצּוֹת בְּלֵן בְּאֶרֶץ, כְּמוֹ שְׁרַמְזִיתִי בְּסוֹד הָאֶרֶץ
(וַיִּקְרָא יח כה):

(ו-ח) ואמר כי בחקים ובמשפטים תועלות גדולות, שהם תפארת לעושיהם מן האדם, ואפלו שונאיהם ישבחו אותם בהם. ועוד שהם תועלת גדולה שאין כמותה שהשם יתה קרוב להם בכל קראם אליו, וכן העמים יתבוננו בזה וידעו כי החקים נעשים בחכמה ובינה לקרבה אל האלהים וייראו מהם, וזהו שאמר כי מי גוי גדול. ועוד שהחקים והמשפטים בעצמם הם צדיקים, ישרים וטובים בלשון העם והמדינות:

(ט) רַק הַשָּׁמַר לָךְ וּגּוֹ' פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת הַדְּבָרִים.
אֲזַי כִּשְׁלֹא תִשְׁכַּחוּם וּתַעֲשׂוּם עַל אֲמַתְתֶּם,

(ה) וְשַׁעַם רָאָה לַמִּדְתִּי אֲתֹכֶם. רָאָה שְׁאֵנִי מִלְמַד אֲתֹכֶם הַיּוֹם, כְּמוֹ שֶׁאָמַר אֲשֶׁר אֲנִי מִצֵּה אֲתֹכֶם הַיּוֹם (להלן יא יג) וְאֲשֶׁר אֲנִי נוֹתֵן לַפְּנִיכֶם הַיּוֹם (בפסוק ח). אוֹ יֵאמֹר "לַמִּדְתִּי", מִפְּנֵי שֶׁהִזְכִּיר "לַעֲשׂוֹת כֵּן בְּקֶרֶב הָאָרֶץ", כְּלוּמַר רָאָה בַּעֲת בּוֹאֵךְ לָאָרֶץ שֶׁלַּמִּדְתִּי אֲתֹכֶם חֲקִים וּמִשְׁפָּטִים כְּאֲשֶׁר צִוֵּנִי ה' אֱלֹהֵי:

**וְהָיָה מִתְחֵלָה דָּבָר עַל הַדָּבָר שֶׁהוּא כָּלֵל לְכָל
עֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה, וְעַתָּה זִוְהִיר בְּחֻקִּים
שֶׁהֵם גְּזֻרֹתָיו וּבִמְשָׁפְטִים שֶׁהֵם הַדִּינִים, כִּי
אֵלֹהִים הֵם צְרִיכִין חֻקִּים יוֹתֵר, מִפְּנֵי הָעֵלֶם טַעַם
הַחֻקִּים, וּמִפְּנֵי כִּי בַּמִּשְׁפָּט יִצְמִידוּ אֲרָץ:
וְאָמַר לַעֲשׂוֹת בֶּן בְּקָרֵב הָאָרֶץ, לְהַזְהִיר עַל
כָּלֵם, כִּי יֵשׁ חֻקִּים רַבִּים וּמִשְׁפָּטִים**

י יומא די קמתא קדם יי אלהיך בחרב באמר
יי לי בנוש (אכנש) קדמי ית עמא
ואשמענון ית פתגמי די ילפון למדחל
קדמי כל יומיא די אנון קמין על ארעא
ות בניהון ילפון:

(י) יום אשר עמדת לפני יהוה אלהיך בחרב באמר
יהוה אלי הקהל לי אתהעם ואשמעם את דברי אשר
ילמדון לראיה אתי פלתימים אשר הם חיים על-
האדמה ואת-בניהם ילמדון:

כ"י יום אשר עמדת • מוסב על מקרא שלמעלה ממנו: "אשר ראו עיניך", יום אשר עמדת בחרב, אשר ראית
את הקולות ואת הלפידים. ילמדון • ילפון לעצמם. ילמדון • יאלפון לאחרים.

יא ונקרבון וקמתון בשפולי טורא וטורא
בער באשתא עד צית שמיא חשוכא עננא
ואמיטתא:

(יא) ותקרבון ותעמדון תחת ההר וההר בער באש
עד-לב השמים חשך ענן וערפל:

יב ומליל יי עמכון מגו אשתא קל פתגמין
אתון שמעין ודמות ליתכון חנון אלהן
קלא:

(יב) וידבר יהוה אליכם מתוך האש קול דברים אתם
שמעים ותמונה אינכם ראים זולתי קול:

יג ויחוי לכון ית קנמיה די פקיד יתכון
למעבד עשרת פתגמין וכתבונן על תרין
לוחי אבניא:

(יג) ויגד לכם את-בריתו אשר צוה אתכם לעשות
עשרת הדברים וכתבם על-שני לוחות אבנים:

יד ויתי פקיד יי בעדנא ההיא לאלפא יתכון
קמין ודינין למעבדכון יתהון בארעא די
אתון עברין תמן למירתה:

(יד) ואתי צוה יהוה בעת ההוא ללמד אתכם חקים
ומשפטים לעשותכם אתם בארץ אשר אתם עברים
שמה לרשתה:

כ"י ואתי צוה ה' בעת ההוא ללמד אתכם • תורה שבעל פה.

טו ותסתמרון לחדא לנפשתיכון ארי לא
חזיתון כל דמות ביומא די מליל יי עמכון
בחרב מגו אשתא:

(טו) ונשמרתם מאד לנפשתיכם כי לא ראיתם כל-
תמונה ביום דבר יהוה אליכם בחרב מתוך האש: ומבין

טז דילמא תחבילון ותעבדון לכון צלם
דמות כל צורא דמות דבר או נקבא:

(טז) פן-תשחתון ועשיתם לכם פסל תמונת פלסמל
תבנית זכר או נקבה:

כ"י סמל • צורה.

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

פרשתי הדבר במקומו (שמות יט כ) שהם
שמעו דבור השם הגדול יתברך מתוך האש,
שצאו אשו הגדולה והשיגיה, והגד להם בזה
בריתו בעשרת הדברים, כי בכלן שמעו הקול
מתוך האש. ושאר המצוות צוה אותי בעת
ההיא ללמד אתכם, כי כבר אני נאמן לנביא
לה' בפה שראיתם, כמו שאמר וגם כך נאמינו
לעולם, כמו שפרשתי (בפסוק ט):

(טו) ונשמרתם מאד לנפשתיכם. וזהירם פן
ישעו אחר הקול אשר שמעו וישעו
השקתה לקצץ בנטיעות. ואמר תחלה תבנית
זכר או נקבה באדם, שמהם יהיה קול, ואחר
כן הזכיר כל אשר בארץ בבקמה ובעוף
ובכרמש האדמה ובדגי הים, ואחר כן חזר אל
צבא השמים:

הרואות, אין שם אמצעי, נכחיש כל חולק וכל
מספק, ונשקר אותו, לא יועילהו אות ולא
יצילהו מופת מן המיתה בדינו, כי אנחנו
היודעים בשקרותו. זהו שאמר שם (שמות יט
ט) וגם כך נאמינו לעולם, כי כשנצתיק גם כן
הדבר לבנינו, ידעו שהיה הדבר אמת בלא
ספק כאלו ראוהו כל הדורות, כי לא נעיד
שקר לבנינו ולא נחיל אותם דבר הקל ואין
בם מועיל. והם לא יסתפקו כלל בעדותנו
שנעיד להם, אכל נאמינו בנדאי שראינו כלנו
בעינינו, וכל מה שספרנו להם. והענין הזה
בוא עוד בפרשת פי קום בקרבך נביא או
חולם חלום וגו' (להלן יג ב), וכבר הזכרתי
שם בפרשת בחדש השלישי (שמות יט ט):
(יב-יד) וידבר ה' אליכם מתוך האש. כבר

לדורות עולם, אם כן עשו אתם ככה ואל
תשקחו אותו:

והנה קדם שזכיר הדברות שנאמרו שם,
הזהיר במצות לא תעשה שלא נשפח
דבר מן המעמד ההוא ולא נסירהו מלבנו
לעולם, וצוה במצות עשה שנודיע בו לכל
זרענו מדור לדור כל מה שהיה שם בראיה
ובשמיעה:

והתועלת במצוה הזאת גדולה מאד שאם היו
דברי התורה באים אלינו מפי משה
בלבד, אף על פי שנבואתו נתאמתה באותות
ובמופתים אם יקום בקרבנו נביא או חולם
חלום ויצונו בהפך מן התורה ונתן אלינו אות
או מופת יקום ספק בלב האנשים, אכל כשפגיע
אלינו התורה מפי הגבורה לאננינו ויענינו

יז דְמוֹת כָּל בְּעִירָא דִּי בְּאַרְעָא דְמוֹת כָּל
צִפּוֹר גִּדְפָא דִּי פִּרְח בְּאֹר קִיעֵ שְׁמַיָּא :

יח דְמוֹת כָּל רִחְשָׁא דִּי בְּאַרְעָא דְמוֹת כָּל נוּנִי
דִּי בְּמִיָּא מְלֻרַע לְאַרְעָא :

יט וְדִילְמָא תִּזְקוּף עֵינִידָא לְשְׁמַיָּא וְתַחֲזִי יָת
שְׁמַשָּׁא וְיָת סִיחְרָא וְיָת כּוּכְבִּינָא כָּל חִילִי
שְׁמַיָּא וְתַטְעִי וְתַסְגּוּד לְהוּן וְתַפְלַחְנוּן דִּי
זַמִּין יְיָ אֱלֹהֵךְ תַּהוּן לְכָל עַמְמַיָּא תַּחוּת כָּל
שְׁמַיָּא :

יט"ו וּפְנֵי-תִשָּׂא עֵינֶיךָ • לְהִסְתַּפֵּל בְּדָבָר וְלִתֵּת לֵב לְטַעוֹת אַחֲרֵיהֶם. אֲשֶׁר חָלַק ה' וְגו' לְכָל הָעַמִּים • (מגילה ח)
לְהָאִיר לָהֶם. דָּבָר אַחֵר: לְאַלְהוּת, לֹא מִנְעָן מִלְטַעוֹת אַחֲרֵיהֶם, אֲלֹא הִחְלִיקֵם בְּדַבְרֵי הַבְּלִיָּהִם לְטַרְדֵּם מִן הָעוֹלָם,
וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים לו): "כִּי הִחְלִיק אֱלֹהֵינוּ לְמַצָּא עֲוֹנוֹ לְשׁוֹנֵא". רמב"ן

(כ) וְאַתְּכֶם לָקַח יְהוָה וַיּוֹצֵא אֶתְכֶם מִכּוּר הַבְּרוֹל
מִמִּצְרַיִם לְהִיּוֹת לוֹ לְעַם נַחֲלָה בַּיּוֹם הַזֶּה:

יט"ז מִכּוּר • הוּא כְּלִי שְׁמֻזְקִין בּוֹ אֶת הַזֶּהָב.

(כא) וַיְהִי־הוּא הַתְּאֲנִיפִי עַל-דְּבָרֶיכֶם וַיִּשְׁבַּע לְבַלְתִּי עֲבֹרִי
אֶת-הַיַּרְדֵּן וּלְבַלְתִּי-בֹא אֶל-הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ נַחֲלָה:

יט"ח הַתְּאֲנִיפִי • נִתְמַלֵּא רַגְזוֹ. עַל דְּבָרֶיכֶם • עַל אוֹדוֹתֶיכֶם, עַל עֲסָקֶיכֶם. רמב"ן

(כב) כִּי אֲנֹכִי מֵת בָּאָרֶץ הַזֹּאת אֵינֶנִּי עֹבֵר אֶת-הַיַּרְדֵּן
וְאַתֶּם עֹבְרִים וַיִּרְשְׁתֶּם אֶת-הָאָרֶץ הַטּוֹבָה הַזֹּאת:

יט"ט כִּי אֲנֹכִי מֵת וְגו' • אֵינֶנִּי עֹבֵר. מֵאַחַר שְׁמַת, מֵהִיכָן יַעֲבֹר? אֲלֹא אֵף עֲצוּמוֹתֵי אֵינָם עֹבְרִים.

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

לנפשותיכם פן תשחיתו, כי השם התאנף בי
מדאגה מנדבר זה פן תשכחו אתם ברית השם
אלהיכם באש האוכלת בראש החר ותעשו
תמונת כל זה טעם אשר צוה ה' אלהיך,
וכבר נרמז זה בסדר חקת התורה:
וְרַשׁ"י כְּתִב אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֱלֹהֶיךָ, שְׁלֹא תַעֲשֶׂה.
וְהוּא פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא, וְהַמִּשְׁכִּיל יֵבִין
הַפְּסוּקִים הָאֵלֶּה עַל אִמְתָּתָם. וְטַעַם כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ
אֵשׁ אֹכֵלָה הוּא. כֹּאֲשֶׁר רָאִיתָ בְּרֹאשׁ הַחֵר.
וְהַפְּנִינָה שְׂהוּא מִדַּת הַדִּין הַמְקַנָּא בְּעִבּוּדָה זָרָה,
וּמִן הַכְּתוּב הַזֶּה תִּכְוֶן בְּכָל הַנִּזְכָּר בְּמִשְׁנֵה תוֹרָה
תְּמִיד "ה' אֱלֹהֶיךָ":

במעלתם שלא תצאו, והנה עשה כל זה כדי
שתהיו לו נחלה ותהיו לשמו הגדול סגלה
מכל העמים:
(כא-כד) וְטַעַם וְה' הַתְּאֲנִיפִי בִּי עַל דְּבָרֶיכֶם.
שֶׁתִּזְדַּרְזַר בְּמִקּוֹם הַזֶּה, כְּלוּמֵר אוֹתִי
צוּה ה' בְּעֵת הַזֶּה לְלַמֵּד אֶתְכֶם הַמִּצְוֹת
לַעֲשׂוֹתָם אוֹתָם בָּאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים
שָׁמָּה, וְעַתָּה קָחוּ מִפִּי תוֹרָה כִּי אֲנֹכִי מֵת
בָּאָרֶץ הַזֹּאת וְלֹא אוּכַל לְלַמֵּד אֶתְכֶם בָּאָרֶץ,
וְאֵל תִּשְׁכַּחוּ שֶׁם מֵה שְׁלֹמֹדָתִי אֶתְכֶם וְלֹא מֵה
שְׂרָאִיתָם בְּסִינִי:
וְעַל דֶּרֶךְ הַקָּמָת יֹאמַר הַשְּׁמֵרוֹ מֵאִד

(יט-כ) וּכְבֹר פְּרָשְׁתִּי (ויקרא יח כה) אֲשֶׁר
חָלַק ה' אֱלֹהֶיךָ אֶתְּכֶם לְכָל הָעַמִּים. כִּי
לְכֶם כּוֹכָב וּמִזְל וּגְבוּהִים עֲלֵיהֶם מִלְּאכֵי
עֲלִיוֹן, כְּגוֹן הַנְּאֻמֵּר בְּדִנְיָאֵל, שֶׁר מַלְכוּת פָּרַס
וְשֶׁר מַלְכוּת יוֹן, וּבְעִבּוּר כֵּן יַעֲשֶׂה לָהֶם אֱלֹהִים
מִתְּחִלָּה וַיַּעֲבִדוּם:
וְאֹמֵר וְאַתְּכֶם לָקַח ה', כִּי אַתֶּם חָלַק הַשָּׁם,
לֹא תִקְיֻמוּ עֲלֵיכֶם שֶׁר אוֹ עוֹזֵר זוּלָּתוֹ.
כִּי הוּא הוֹצִיא אֶתְכֶם מִכּוּר הַבְּרוֹל, שֶׁהֵייתֶם
בְּתוֹךְ מִצְרַיִם בְּכוּר אֵשׁ וְעִצִּים, וְהוֹצִיא אֶתְכֶם
מִשָּׁם כְּגוֹד שְׂרִיָּהֶם שֶׁעָשָׂה בָּהֶם שְׁפָטִים, וְלוּלִי
שֶׁהִפְלִים לֹא הֵייתֶם יוֹצֵאִים, כִּי הָיוּ הֵם

כג אֶסְתַּמְרוּ לָכֹון דִּילְמָא תַתְּנִשׁוּן יַת קִנְיָא
דִּי אֶלְהִיכוֹן דִּי גִזְר עֲמִכוֹן וְתַעֲבִדוֹן לָכֹון
צֻלָם דְּמוֹת כָּלָא דִּי פִקְדֻן דִּי אֶלְהִיָּהּ :

(כג) הַשְׁמֵרוּ לָכֶם פֶּן־תִּשְׁכַּחוּ אֶת־בְּרִית יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
אֲשֶׁר בְּרַת עִמָּכֶם וַעֲשִׂיתֶם לָכֶם פֶּסֶל תְּמוּנַת כָּל אֲשֶׁר
צִוָּךְ יְהוָה אֱלֹהֵיךְ:

כז"י • תְּמוּנַת כָּל • תְּמוּנַת כָּל דְּבָר. אֲשֶׁר צִוָּךְ ה' • אֲשֶׁר צִוָּךְ שְׁלֵא לַעֲשׂוֹת.

כד אַרִי דִּי אֶלְהִיָּהּ מִימְרָה אֲשָׁא אַכְלָא הוּא
אַל קִנְיָא :

(כד) כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיךְ אֵשׁ אֵכֹלָה הוּא אֵל קִנְיָא: פ

כז"י • אֵל קִנְיָא • מִקְנֵא לְנֶקֶם, אֲנַפְרִדְמִנִּיט בְּלַעֲזִי (אִיפְסֵר), מִתְחַרָּה עַל רְגִזוֹ, לְהַפְרֵעַ מִעֻבְדֵי עֲבֹדַת כּוֹכְבִים.

כה אַרִי תוֹלִידוֹן בְּנִין וּבְנֵי בְנִין וְתַתְּעַתְקוֹן
בְּאַרְעָא וְתַחֲבִלוֹן וְתַעֲבִדוֹן צֻלָם דְּמוֹת כָּלָא
וְתַעֲבִדוֹן דְּבִישׁ קָדָם דִּי אֶלְהִיָּהּ לְאַרְגִּזָא
קְדָמוּהִי :

(כה) כִּי־תוֹלִיד בְּנִים וּבְנֵי בְנִים וְנוֹשְׁנָתֶם בָּאָרֶץ וְהִשְׁחַתֶּם
וַעֲשִׂיתֶם פֶּסֶל תְּמוּנַת כָּל וַעֲשִׂיתֶם הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה
אֱלֹהֵיךְ לְהַכְעִיסוֹ:

כז"י • וְנוֹשְׁנָתֶם • (סְנַהֲרִין לַח) רְמַז לָהֶם שִׁיגְלוֹ מִמִּנְהָ לְסוֹף ח' מֵאוֹת וְנ"ב שָׁנָה, כְּמִנְיַן "וְנוֹשְׁנָתֶם", וְהוּא הֶקְדִּים וְהֶגְלָם
לְסוֹף שְׁמוֹנָה מֵאוֹת וְחֲמִשִּׁים, וְהֶקְדִּים ב' שָׁנִים ל"וְנוֹשְׁנָתֶם" כִּדִּי שְׁלֵא יִתְקַים בָּהֶם: "כִּי אֲבֹד תֹּאבִדוּן", וְזֶהוּ
שְׁנַאֲמֵר (דִּנְיָא ל ט): "וַיִּשְׁקֹד ה' עַל־הָרָעָה וַיִּבְיָאָה עֲלֵינוּ, כִּי־צָדִיק ה' אֱלֹהֵינוּ", צָדִיקָה עָשָׂה עִמָּנוּ שְׁמַהֲרָה לְהִבְיָאָה ב'
שָׁנִים לִפְנֵי זְמַנָּה. רַמְבַּ"ן

כו כּוֹאֶסְהִדִית בְּכֹון יוֹמָא דִּין יַת שְׁמִיָּא וְיַת
אַרְעָא אַרִי מִיבִד תִּיבִדוֹן בְּפִרְעַ מַעַל אַרְעָא
דִּי אַתּוֹן עֲבִרִין יַת יִרְדְּנָא לְתַמָּן לְמִירְתָּה לֹא
תוֹרְכוֹן יוֹמִין עֲלֵה אַרִי אֲשַׁתְּצָאָה תִשְׁתַּצוֹן :

(כו) הֶעִידֹתִי בָכֶם הַיּוֹם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ כִּי־אֲבֹד
תֹּאבִדוּן מִהָרַע הָאָרֶץ אֲשֶׁר אִתְּם עֲבָרִים אֶת־הַיָּרְדֵּן
שְׁמָה לְרִשְׁתָּהּ לֹא־תֹאבִדוּן יָמִים עָלֶיהָ כִּי הַשְׁמַד
תִּשְׁמְדוּן:

כז"י • הֶעִידֹתִי בָכֶם • הִנֵּנִי מְזַמֵּן לְהִיּוֹת עֲדִים שְׁהִתְרִיתִי בָכֶם.

כז וַיִּבְדֹּר דִּי יִתְכֹּון בְּעַמְמִיָּא וְתַשְׁתַּאֲרוֹן עִם
דְּמִנְיָן בְּעַמְמִיָּא דִּי דִבֵּר דִּי יִתְכֹּון לְתַמָּן :

(כז) וְהִפִּיץ יְהוָה אֶתְכֶם בְּעַמִּים וְנִשְׁאַרְתֶּם מִתִּי מִסָּפֵר
בְּגוֹיִם אֲשֶׁר יִנְהֹג יְהוָה אֶתְכֶם שְׁמָה: רַמְבַּ"ן

כח וְתַפְלַחוֹן תַּמָּן לַעֲמִיָּא פְּלַחֵי טַעֲוִתָא
עֲבִד דִּי אֲנִישָׁא אַעָא וְאִבְנָא דִּי לֹא יַחֲזוֹן
וְלֹא שְׁמַעִין וְלֹא אַכְלִין וְלֹא מְרִיחִין :

(כח) וַעֲבַדְתֶּם־שֵׁם אֱלֹהִים מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם עֵץ וָאֶבֶן
אֲשֶׁר לֹא־יִרְאוּן וְלֹא יִשְׁמְעוּן וְלֹא יֹאכְלוּן וְלֹא יִרְיָחוּ:

כז"י • וַעֲבַדְתֶּם־שֵׁם אֱלֹהִים • כְּתַרְגוּמוֹ, מִשְׁאַתֶּם עוֹבְדִים לַעֲבֹדֵיהֶם, כְּאֵלוֹ אִתְּם עוֹבְדִים לָהֶם. רַמְבַּ"ן

רַמְבַּ"ן עַל הַתּוֹרָה - מִהֲדוֹרֵת בְּלוֹס, אֲבִרְמוֹבִיץ

שְׁנִשְׂאָר מַעֲטִים בְּכָל גוֹי וְגוֹי מִכָּל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר
יִנְהֹג אוֹתָנוּ שָׁם, כִּי בְּאַרְבַּע רֻחוֹת הַשָּׁמַיִם
יִפְזֹר אוֹתָנוּ, אֲכָל בְּכָלֵנוּ רַבִּים אֲנַחְנוּ שֹׁבַח
לֹא:

(כח) וַעֲבַדְתֶּם שֵׁם אֱלֹהִים. מִשְׁאַתֶּם עוֹבְדִים
לַעֲבֹדֵיהֶם אִתְּם עוֹבְדִים לָהֶם, לְשׁוֹן
רש"י. וְכִבְר פְּרָשְׁתִי סוּדוֹ כִּי הַיּוֹשֵׁב בְּחוּצָה
לָאָרֶץ כְּאֵלוֹ עוֹבֵד עֲבֹדָה זָרָה, וּמַעֲשֵׂה יְדֵי
אָדָם מְלַמְעֵלָה לְמַטָּה, כְּמוֹ שֶׁהַזְכָּרְתִּי בְּסִדֵּר
אַחֲרֵי מוֹת (וַיִּקְרָא יח כה):
וְטַעַם וְלֹא יֹאכְלוּן וְלֹא יִרְיָחוּ. לֹא־יִרְיָחוּ שֶׁהֵם

עֲלֵיהֶם. וּמִפְּנֵי זֶה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (גִּיטִין פח).
שְׂרָמְזוּ לְגִלּוֹת בֵּית רֹאשׁוֹן בְּמִלַּת וְנוֹשְׁנָתֶם
בְּגִימָטְרִיָּא, וְהִתָּה קְבֵלָה בְּיָדָם כִּי יֵשׁ בְּפִרְשָׁה
הַזֹּאת רְמַז לְזִמְן הַגִּלּוֹת, וְכֹאֲשֶׁר בָּא עֲלֵיהֶם
הַתְּבוּנוֹת בִּה בִּינָה:

וְאָמַר וַעֲשִׂיתֶם פֶּסֶל תְּמוּנַת כָּל. וְלֹא אָמַר
"וַעֲבַדְתֶּם אוֹתוֹ" אוֹ "וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם
לוֹ" אֲכָל אָמַר "וְהִשְׁתַּחֲתֶם", כִּי הַפֶּסֶל בְּכָאן
תְּמוּנַת כָּל, וּמִפְּנֵי הַשְׁתַּחֲתָה יֹאסֵר אוֹתוֹ,
כְּאֲשֶׁר פְּרָשְׁתִי לְמַעֲלָה (בַּפְסוֹק טו):

(כז) וְנִשְׁאַרְתֶּם מִתִּי מִסָּפֵר בְּגוֹיִם. יֹאמַר

(כה) כִּי תוֹלִיד בְּנִים וּבְנֵי בְנִים וְנוֹשְׁנָתֶם. עֲנִין
הַכְּתוּב הַזֶּה, שִׁנְיָקִיר וַיֹּאמֶר כִּי תוֹלִיד
בְּנִים וּבְנֵי בְנִים וּבְעִבּוֹר הִיּוֹתֶכֶם יִשְׁנִים בְּאַרְץ
וְתִשְׁכְּבוּ לְבִטָּח אוֹלֵי תִשְׁכַּחוּ אֶת הַשֵּׁם, הַעֲדוֹתִי
בָכֶם הַיּוֹם שֶׁתֹּאבְדוּ מִהָרַע כִּי לֹא יִצְרִיךְ לָכֶם
מֵאַחֵר שֶׁתַּעֲבִדוּ עֲבֹדָה זָרָה:

וְהַפְרָשָׁה הַזֹּאת עַל פִּי שְׁהִיא אֲזָהָרָה לֹא
נִאֲמָרָה בְּלִשׁוֹן "אִם", וְהַשְׁעָם כִּי
הוּא כְּמִתְנַבֵּא עַל עֲנִיָּנָם, וַיִּדְבֵּר בְּלִשׁוֹן יִשְׁמַשׁ
בְּשָׁנֵי פָנִים, בְּלִשׁוֹן אֲזָהָרָה וּבְלִשׁוֹן עֲתִיד לְבֹא,
יֹאמַר שִׁיעֲשׂוּ וְיִהְיֶה לָהֶם כְּכֹה, וְלֹא יִגְזֹר

שיעור יומי ליום שני י"א מנחם-אב ושנים מקרא ואחד תרגום - ד - פרשת ואתחנן

כט ותתבעון מתמן דחלתא דיי אלהי ותשכח ארי תבעי מן קדמוהי בכל לפך ובכל נפשך:

ל בד געזק לך ונשכחנה כל פתגמא האלין בסוף יומיא ותתוב לדחלתא דיי אלהי ותקבל למימרה:

לא ארי אלהא רחמנא יי אלהי לא ישכחנה ולא יחבלנה ולא יתנשי ית קימא דאבהתה די קייים להון:

ה"א לא ירפך • מלחמזיק בך בידיו. ולשון "לא ירפך", לשון לא מפעיל הוא, לא יתן לך רפיון, לא יפריש אותך מאצלו, וכן (ש"ד א): "אחזיתיו ולא ארפנו", שלא ננקד ארפנו. כל לשון רפיון מוסב על לשון מפעיל ומתפעל, כמו (מלכים ב ד) "הרפה-לה", תן לה רפיון. (דברים ט) "הרף ממני", התרפה ממני.

לב כי שאל-נא לימים ראשונים אשר-היו לפניך למן היום אשר ברא אלהים אדם על-הארץ ולמקצה השמים ועד-קצה השמים הנהיה בדבר הגדול הזה או הנשמע במהו:

ה"א לימים ראשונים • על ימים ראשונים. ולמקצה השמים • וגם שאל לכל הברואים אשר מקצה אל קצה, זהו פשוטו. (חגיגה יב) ומדרשו: מלמד על קומתו של אדם, שהיתה מן הארץ עד השמים, והוא השעור עצמו אשר מקצה אל קצה. הנהיה בדבר הגדול הזה • ומהו הדבר הגדול? "השמע עם וגו'". רמב"ן

לג השמע עם קול אלהים מדבר מתוך-האש באשר-שמעת אתה ויחי:

לד או הנסה אלהים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי במסת באות ובמפתים ובמלחמה וביד חזקה ובזרוע נטויה ובמוראים גדלים ככל אשר-עשה לכם יהוה אלהיכם במצרים לעיניך:

ה"א או הנסה אלהים • הכי עשה נסים שום אלה, לבא לקחת לו גוי וגו'? כל ההי"ן הללו תמיהות הן, לךך

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

וזה ועל ההשקחה בפסל וכל תמונה, כי עשה עמכם מה שלא עשה בן כלל גוי מעולם, שהשמייעך קול אלהים מדבר מתוך האש, למען תהיה יראתו על פניכם ותיחדו אותו ולא תשחיתו, ולקח אתכם לו גוי מקרב גוי במסות באותות ובמפתים שלא תעבדו לזולתו. והנה הראית בעיניך כל זה, לדעת כי ה' הוא האלהים הוא אהד ושמו אהד ואין עוד מלבדו. כי מן השמים השמייעך את קולו ללמדך בזה מוסר השכל, ועל הארץ הראך את אשו הגדולה בוערת עד לב השמים, ודבריו כלם שמעת מתוך האש:

סתר שאין בהם החושים האלו כלל: (ל) ושבת עד ה' אלהיך ושמעת בקלו. גם זה רמז לגאלת בבל, ששבו אל השם והתודו לפניו ושמעו קול הנביאים אשר הקים להם, ולפיכך הבטיחם שלא ישחיתם ולא ישכח ברית אבותם כאשר אמר (ויקרא כו מב) וזכרתי את בריתי יעקוב וגו'. ובסוף הספר ירמז לגאלה העתידה כאשר פרשתי (שם בפסוק טז), ואזכרנו עוד בעזרת השם (להלן כח מב): (לב) כי שאל נא לימים ראשונים. יאמר לא ימחל ולא יאריך השם לך על עבודת

אכן דומם כאשר היו מתחלה, אין בהם רוח חיים כלל אפלו כחי האדם. כי מתחלה אמר לא יראו ולא ישמעון, לומר שאיננו אלה ולא יראה בעיני עובדיו ולא ישמע תפלתם ומצרתם לא יושיעם, וחזר ואמר שאפלו חיים גורעים כחי האדם אין בהם, והנה העושה אותם נכבד מהם: או יהיה טעם הכתוב בנגד כבוד עליון, לומר אשר לא יראו בצרת עובדיהם, ולא ישמעון תפלתם, ולא יאכלון שלא תצא אש מלפניהם ותאכל את קרבנותם, ולא יריחון בריח ניחוחיהם, ותפש הכתוב לשון

נקודות הן בחטף פתח: הנהיגה, הנשמע, הנסה. במפת • על ידי נסיונות הודיעם גבורותיו, כגון: (שמות ח) "התפאר עליי", אם אוכל לעשות כן, הרי זה נסיון. באתת • בסמינים, להאמין שהוא שלוחו של מקום, כגון (שם ח): "מה זה בידך"? ובמופתים • הם נפלאות, שהביא עליהם מכות מפלאות. ובמלחמה • בים, שנאמר (שם יד): "כי ה' נלחם להם".

(לח) אתה הראת לדעת כי יהוה הוא האלהים אין עוד מלבדו:
לה את אתחזיתא למדע ארי יי הוא אלהים
לית עוד בר מנה:

כ"י • הראת • אתחזיתא, כשנתן הקדוש ברוך הוא את התורה, פתח להם שבועה רקיעים, וכשם שקרע את העליונים, כך קרע את התחתונים, וראו שהוא יחיד, לכך נאמר: "אתה הראת לדעת".

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ד עמ' 1170)

אתה הראית לדעת . . אין עוד מלבדו (ד, לה)

הראית - כל יהודי 'רואה' ומאמין, מצד נשמתו, באחדותו של הבורא: הוא לבדו הוא ואפס זולתו. אף צריך להיות גם לדעת - יש להביא אמונה זו גם בידיעה והבנה שכלית. שכן, אדם אינו מתאחד עם דבר שמאמין בו, מה שאין כן דבר שמבינו בשכלו. והדבר חשוב במיוחד באמונת היחוד, כי כאשר נשאר כח וענין מסים שלא חדר לתוכו היחוד, הרי זה הפך ומנגד ליחוד.

(לו) מן השמים השמיעך את-קולו ליסרך ועל-הארץ
הראך את-אשו הגדולה ודבריו שמעת מתוך האש:
לו מן שמיא אשמיעך ית קל מימרה
לא לפותך ועל ארעא אחזיך ית אשתה
רבחא ופתגמוהי שמעת מגו אשתא:

(לז) ותחת כי אהב את-אבותיך ויבחר בזרעו אחריו
ויצאך בפניו בכחו הגדל ממצרם:
לו וחלף ארי רחים ית אבהתך ואחריו
בכנוהי בתרוהי ואפקך במימרה בחילה
רבא ממצרם:

כ"י • ותחת כי אהב • וכל זה "תחת אשר אהב". ויצאך בפניו • כאדם המנהיג בנו לפניו, שנאמר (שם יד): "ויסע מלאך האלהים ההלך וגו' וילך מאחריהם". דבר אחר: "ויצאך בפניו", בפני אבותיו, כמו שנאמר (תהלים עח): "נגד אבותם עשה פלא". ואל תתמה על שהזכירם בלשון יחיד, שהרי כתבם בלשון יחיד (שם): "ויבחר בזרעו אחריו".

(לח) להוריש גוים גדולים ועצמים ממך מפניך להביאך
לתת-לך את-ארצם נחלה ביום ההוא:
לח לתרכא עממין רברבין ותקפיפין מנף מן
קדמך לאעלותך למתן לך ית ארעהון
אתסנא כיומא הדין:

כ"י • ממך מפניך • סרסיהו ודרשהו: להוריש גוים גדולים ועצומים ממך. ביום ההוא • כאשר אתה רואה היום.

(לט) וידעת היום והשבת אל-לכבך כי יהוה הוא האלהים
בשמים ממעל ועל-הארץ מתחת אין עוד:
לט לט ותדע יומא דין ותתוב ללכך ארי יי הוא
אלהא דשכנתה בשמיא מלעלא ושלית על
ארעא מלרע לית עוד:

(מ) ושמרת את-חקיו ואת-מצותיו אשר אנכי מצוך היום
אשר ייטב לך ולבניך אחריך ולמען תאריך ימים
על-הארמה אשר יהוה אלהיך נתן לך פלתימים: פ
מ ותשר ית קימוהי ית פקודוהי די אנא
מפקדך יומא דין די ייטב לך ולבניך בתרך
ובדיל דתוריק יומין על ארעא די יי אלהך
יהב לך כל יומיא:

♦ יום שלישי י"ב מנחם-אב ♦

(מא) אִזְּ יִבְדִּיל מֹשֶׁה שְׁלֹשׁ עָרִים בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרָחָה
מֵאֵת בְּכֹן יִפְרֹשׁ מֹשֶׁה תֵּלֶת קְרוֹיִן בְּעֶבְרָא
דִּינְדִּנָּא מְדִנַּח שְׁמִשָּׁא:
שְׁמִשָּׁא:

כִּי"א אִזְּ יִבְדִּיל • נִתַּן לֵב לְהִיטֹת חֶרֶד לְדַבֵּר שִׁיבְדִּילִים. (מכתי י) וְאֵף עַל פִּי שְׁאִינֵן קוֹלְטוֹת עַד שִׁיבְדִּלוּ אוֹתָן שְׁבָאָרְץ
כְּנַעַן, אָמַר מֹשֶׁה: 'מִצְוָה שְׁאִפְשֹׁר לְקַיְמָה, אֲקִימָנָה'. בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרָחָה שְׁמִשָּׁא • בְּאוֹתוֹ עֶבֶר שְׁבִמְזָרְחוֹ שֶׁל
יַרְדֵּן. מִזְרָחָה שְׁמִשָּׁא • לְפִי שֶׁהוּא דְּבוּק, נְקוּדָה רִישׁ בְּחֶטֶף, מִזְרָח שֶׁל שְׁמִשָּׁא, מְקוֹם זְרִיחַת הַשֶּׁמֶשׁ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לט עמ' 19)

אִזְּ יִבְדִּיל מֹשֶׁה שְׁלֹשׁ עָרִים (מא)

נִתַּן לֵב לְהִיטֹת חֶרֶד לְדַבֵּר שִׁיבְדִּילִים, וְאֵף עַל פִּי שְׁאִינֵן קוֹלְטוֹת עַד שִׁיבְדִּלוּ אוֹתָן שְׁבָאָרְץ כְּנַעַן (רש"י)
יֵשׁ לְהִבִּין, מִדּוּעַ לֹא קִלְטוּ שְׁלֹשׁ הָעָרִים בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן עַד שֶׁהִבְדִּלוּ אוֹתָן שְׁבָאָרְץ כְּנַעַן? וְהִרִי בְּנֵי גֵד וּבְנֵי רְאוּבֵן וְחֻצֵי שִׁבְט מְנַשֶּׁה
כָּבֵד הִתְנַשְּׁבוּ בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן, וּמִדּוּעַ לֹא 'קִבְלוּ לְאַלְתֵּר אֶת הַהֲגָנָה שֶׁל עָרֵי מִקְלָט. וְאוּלַי יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁלֹּא הָיוּ צָרִיכִים לְעָרֵי מִקְלָט,
כִּי בְנֵי יִשְׂרָאֵל הָיוּ דְּבוּקִים בְּמִקְוֶה, כְּפִתּוּב (לעיל פסוק ז) וְאַתֶּם הַדְּבָקִים בַּה' אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כָּלְכֶם הַיּוֹם, וְלֹא הָיוּ שׂוֹכִים כָּלֵל לְעֵנּוּן
שֶׁל הַפֶּה הַחַיִּים. וּמִצָּב נִעְלָה זֶה נִפְעַל עַל יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, שֶׁהֶעֱלָה אֶת יִשְׂרָאֵל לְדְּבָקוֹת זוֹ, וְלֹאחֲרֵי הַסְתַּלְקוּתוֹ יָרְדוּ מִדְּרָגָתָם
וְהִצְרִיכוּ לְעָרֵי מִקְלָט. רמב"ן

(מב) לָנֶם שְׁמָה רוֹצֵחַ אֲשֶׁר יִרְצֶחַ אֶת־רֵעֵהוּ בְּבִלְיָדַעַת
וְהוּא לֹא־שֵׁנָא לוֹ מִתְמַל שְׁלִשָּׁם וְנֶם אֶל־אַחַת מִן־
הָעָרִים הָאֵל וְחִי:
מב לְמַעֲרִיק תַּמָּן קְטוּלָא דִּי יִקְטוּל יֵת
חֲבֵרָה בְּלֹא מְנַדְעִי וְהוּא לֹא סְגִי לָהּ
מֵאֲתַמְלִי וּמִדְּקִמּוּהִי וְנִעְרֹק לְחַד מִן קְרוֹיָא
הָאֵלִין וְיִתְקַנֵּם:

(מג) אֶת־בָּצָר בְּמִדְבָּר בְּאֶרֶץ הַמִּיִּשֹׁר לְרֹאוּבֵנִי וְאֶת־רֵאמֹת
בְּגִלְעָד לְגָדִי וְאֶת־גּוֹלָן בְּבָשָׁן לְמִנִּישִׁי:
מג יֵת בָּצָר בְּמִדְבָּרָא בְּאַרְעָא מִיִּשְׂרָא
לְשִׁבְטָא דְרֹאוּבֵן וְיֵת רֵאמֹת בְּגִלְעָד
לְשִׁבְטָא דְגָד וְיֵת גּוֹלָן בְּמִתְנָן לְשִׁבְטָא
דְּמִנִּישָׁא:

(מד) וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנִי יִשְׂרָאֵל:
מד וְזֹאת הַתּוֹרָה • זֶה שֶׁהוּא עֲתִיד לְסַדֵּר אַחֵר פְּרָשָׁה זוֹ.

כִּי"א וְזֹאת הַתּוֹרָה • זֶה שֶׁהוּא עֲתִיד לְסַדֵּר אַחֵר פְּרָשָׁה זוֹ.

(מה) אֵלֶּה הָעֵדוּת וְהַחֲקִים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה
אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּצִאתָם מִמִּצְרַיִם:
מה מֵה אֵלִין סִיְהָדוּתָא וְקִנְיָא וְדִינָא דִּי מִלִּיל
מֹשֶׁה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִפְקָהוֹן מִמִּצְרַיִם:

כִּי"א אֵלֶּה הָעֵדוּת וְהַחֲקִים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה לְבָנָיו וְלָעָם בְּצֵאתָם מִמִּצְרַיִם, חֹר וּשְׁנָאָה לָהֶם בְּעֶרְבוֹת מוֹאָב.

(מו) בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן בְּנִיא מוֹל בֵּית פְּעוֹר בְּאֶרֶץ סִיחֹן מִלְךְ
הָאֲמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחִשְׁבוֹן אֲשֶׁר הִכָּה מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל
בְּצִאתָם מִמִּצְרַיִם:
מו מוּ בְּעֶבְרָא דִּינְדִּנָּא בְּחִילָתָא לְקַבֵּל בֵּית פְּעוֹר
בְּאַרְעָא דְּסִיחֹן מִלְכָּא דְאַמְרָאָה דִּי יִתְב
בְּחִשְׁבוֹן דִּי מְחָא מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל
בְּמִפְקָהוֹן מִמִּצְרַיִם:

רמב"ן על התורה - מהדורות בלוס, אברמוביץ

(מא) אִזְּ יִבְדִּיל מֹשֶׁה שְׁלֹשׁ עָרִים. פֶּרֶשׁ רַבִּי
אֲבָרְהָם בִּיּוֹם שֶׁהִבְדִּיל מֹשֶׁה שְׁלֹשׁ עָרִים
אִזְּ אָמַר דְּבָרֵי הַבְּרִית. וְאִינוּ נִכּוֹן, אֲבָל הוּא
כְּפִשּׁוּט כִּי מֹשֶׁה אָסַף כָּל יִשְׂרָאֵל לְבָאָר
לָהֶם הַתּוֹרָה, וּפְתַח לָהֶם בְּדְבָרֵי הַתּוֹכַחוֹת,
וּכְאֲשֶׁר אָמַר בְּפִנְיָהֶם תּוֹכַחוֹתֵי בְּמָה שֶׁעָשׂוּ

וְהִתְנַחֲמוּ עַל עֲבוּדָה זָרָה וְעַל יְחִיד הַשֵּׁם,
וְהַשְׁלִים לָהֶם שִׁישְׁמְרוּ חֻקֵּי וּמִצְוֹתָיו לְמַעַן
יֵיטֵב לָהֶם, אִזְּ אָמַר בְּמַעֲמָדָם לְפָנֵיהֶם עֲתָה
נִקְּמָה הַמִּצְוָה אֲשֶׁר צִוְּנוּ הַשֵּׁם, וְתִהְיֶינָה בְּצָר
בְּמִדְבָּר וְרִמּוֹת בְּגִלְעָד וְגוֹלָן בְּבָשָׁן, עָרֵי מִקְלָט
לְנוֹס שָׁמָּה כָּל רוֹצֵחַ בְּשִׁגְגָה. וְאֵף עַל פִּי

שְׁאִינֵן קוֹלְטוֹת עַד שִׁיבְדִּלוּ אוֹתָם שְׁבָאָרְץ
כְּנַעַן, אָמַר מִצְוָה שְׁבָאָה לִידְנֵי נִקְּמָה אוֹתָהּ
לְמַעַן יֵיטֵב לָנוּ. וְאַחֲרֵי כֵן קָרָא בְּקוֹל גְּדוֹל
אֵל כָּל יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ שָׁם, וְאָמַר אֲלֵיהֶם
(לַחֲלוֹן ה' א) שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אֶת הַחֲקִים וְאֶת
הַמִּשְׁפָּטִים וְגו', כִּי עֲתָה יִפְתַּח בְּמִצְוֹת

(מז) וַיִּירָשׁוּ אֶת-אֶרְצוֹ וְאֶת-אֶרֶץ יְעֹז מִלֶּלֶךְ-הַבְּשָׁן שְׁנֵי מַלְכֵי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן מִזֶּרֶחַ שְׁמֹשׁ׃
מז וירשו את ארצו ואת ארץ יעוז מללך הבשן שני מלכי האמורי אשר בעבר הירדן מזרח שמש׃

כז"י אֲשֶׁר בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן • שהוא במזרח, שהעבר השני היה במערב. רמב"ן

(מח) מִעֲרֵעַר אֲשֶׁר עַל-שְׁפַת-נַחַל אֲרִנָּן וְעַד-הָר שִׁיאָן הוּא חֲרָמוֹן׃
מח מערער אשר על שפת נחל ארנן ועד הר שיאן הוא חרמון׃

(מט) וְכָל-הָעֲרָבָה עִבְר הַיַּרְדֵּן מִזְרָחָה וְעַד יַם הָעֲרָבָה תַּחַת אֲשֶׁרֶת הַפְּסָגָה׃ פ
מט וכל הערבה עבר הירדן מזרחה ועד ים הערבה תחת אשרת הפסגה׃ פ

♦ יום רביעי י"ג מנחם-אב ♦

ה (א) וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל-כָּל-יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אֶת-הַחֲקִים וְאֶת-הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אֲנֹכִי דֹבֵר בְּאָזְנוֹכֶם הַיּוֹם וּלְמַדְתֶּם אֹתָם וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשֹׂתָם׃
ה (א) ויקרא משה אל כל ישראל ויאמר אלהים שמע ישראל את החקים ואת המשפטים אשר אנכי דבר באזניכם היום ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם׃

(ב) יְהוָה אֱלֹהֵינוּ כָּרַת עִמָּנוּ בְרִית בְּחֹרֵב׃
(ב) יהוה אלהינו כרת עמנו ברית בחורב׃

(ג) לֹא אֶת-אֲבֹתֵינוּ כָּרַת יְהוָה אֶת-הַבְּרִית הַזֹּאת כִּי אֲתָנוּ אֲנַחְנוּ אֵלֶּה הַיּוֹם כְּלָנוּ חַיִּים׃
(ג) לא את אבותינו כרת יהוה את הברית הזאת כי אתנו אנחנו אלה היום כלנו חיים׃

כז"י לא את אבותינו • בלבד כרת ה' וגו', כי אתנו וגו'.

(ד) פָּנִים בְּפָנִים דִּבֶּר יְהוָה עִמָּכֶם בְּהַר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ׃
(ד) פנים בפנים דבר יהוה עמכם בהר מתוך האש׃

כז"י פָּנִים בְּפָנִים • אמר רבי ברכיה: 'כף אמר משה: אל תאמרו, אני מטעה אתכם על לא דבר, כדרך שהסרסור עושה בין המוכר ללוקח, הרי המוכר עצמו מדבר עמכם'.

(ה) אֲנֹכִי עֹמֵד בֵּין-יְהוָה וּבֵינֵיכֶם בְּעַת הַהוּא לְהַגִּיד לָכֶם אֶת-דִּבְרֵי יְהוָה כִּי יֵרָאֵת מִפְּנֵי הָאֵשׁ וְלֹא-עֲלִיתֶם בְּהָר לֵאמֹר׃
(ה) אנכי עומד בין יהוה וביניכם בעת ההוא להגיד לכם את דברי יהוה כי יראת מפני האש ולא עליתם בהר לאמר׃

כז"י לאמר • מוסב על: "דבר ה' עמכם בהר מתוך האש", לאמר: "אנכי ה' וגו', ואנכי עומד בין ה' וביניכם". רמב"ן

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ירמזו למה שפרשנו שם (כ ז) כי ישראל לא הבינו מפי הגבורה אלא אנכי ולא יהיה לך ושאר הדברות משה הוא המגיד להם מה שיאמר השם, וזהו להגיד לכם את דבר ה', לפרש להם כל דבור ודבור׃

וטעם בין ה' וביניכם. כי בעת הדברות היה הוא קרוב אל מקום השכינה יותר מהם, כי הם הרחיקו לעצמם כאשר פרשתי שם (כ טו), וזהו כי יראתם, ולא עליתם בהר, שלא קרבתם אליו כאשר היה לכם רשות, על כן הייתי אני עומד ביניכם

(ה) אנכי עומד בין ה' וביניכם בעת ההוא להגיד לכם את דבר ה'. כי הוא היה עולה להר ושומע דברי השם ויורד ואומר להם עד שדבר השם עמהם פנים בפנים, וזה רמז אל כל מה שנוצר בפניו בחדש השלישי, מתחלת כה תאמר לבית יעקב עד ויאמר השם אליו לך רד (שמות יט גכד): ורבי אברהם אמר כי זה אחר מעמד הר סיני, והטעם הוא דבר עמכם פנים בפנים, ומאותו היום הייתי אני עומד בין השם וביניכם. ואינו נכון. והנכון בעיני, כי

ובבאור התורה, כאשר פרשתי בתחלת סדר אלה הדברים׃

(מזמח) והזכיר בכאן וירשו את ארצו ואת ארץ יעוז מלך הבשן, מערער וגו'. והטעם כי שם להזכיר מה שאמר בתחלת הספר הזה (לעיל א ד) כי באור התורה הזה אחרי הכתו את סיחן מלך האמורי אשר יושב בקשבון ואת עוג מלך הבשן אשר יושב בעשתרות בארצו היה, והוסיף בכאן לפרש כי היה הבאור גם אחרי שירשו את כל ארצם, כלומר שחלקה להם לשני המטות ונחצי המטה׃

(ו) אֲנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים: רמב"ן

(ז) לֹא-יְהִיָּה לָךְ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל-פָּנָי: וְלֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים בֵּר מִנִּי:

ה"י • על-פָּנָי • בְּכָל מְקוֹם אֲשֶׁר אֲנִי שָׁם, וְזֶהוּ כָּל הָעוֹלָם. דְּבָר אַחֵר: כָּל זְמַן שְׁאֲנִי קִנִּים. עֲשֵׂת הַדְּבָרוֹת כְּכֹר פִּרְשֵׁתִים.

(ח) לֹא-תַעֲשֶׂה לָּךְ פֶּסֶל כָּל-תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתַּחַת וְאֲשֶׁר בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ:

(ט) לֹא-תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם כִּי אֲנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵל קָנָא פֶקֶד עוֹן אָבוֹת עַל-בְּנִים וְעַל-שְׁלִשִׁים וְעַל-רַבָּעִים לְשָׁנָי:

(י) וַעֲשֵׂה חֶסֶד לְאֻלָּפִים לְאַהֲבֵי וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתַי: ׀ (יא) לֹא תִשָּׂא אֶת-שֵׁם-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשׁוּא כִּי לֹא יִנָּקֶה יְהוָה אֶת אֲשֶׁר-יִשָּׂא אֶת-שְׁמוֹ לְשׁוּא: ׀

(יב) שְׁמֹר אֶת-יוֹם הַשַּׁבָּת לְקֹדֶשׁוֹ כַּאֲשֶׁר צִוָּךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:

ה"י • שְׁמֹר • וּבְרָאוֹנוֹת הוּא אוֹמֵר: "זְכוֹר"! שְׁנִיָּהם בְּדַבּוּר אֶחָד וּבְתִיבָה אַחַת נֶאֱמָרוּ, וּבְשִׁמְיעָה אַחַת נִשְׁמָעוּ (מְכִילָתָא). • כַּאֲשֶׁר צִוָּךְ • (שַׁבַּת פֶּד) קֹדֶם מִתֵּן תּוֹרָה בְּמֶרֶה.

(יג) שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעֲשִׂיתָ כָּל-מְלַאכְתְּךָ: יג שְׁמָא יוֹמִין תַּפְלַח וְתַעֲבֹד כָּל עַבְדְּתֶךָ:

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

יְהִיָּה בְּמֶרֶה, וְהָרַב לֹא הִזְכִּיר שֵׁם אֵל אֶלָּא שַׁבָּת פְּנֵה אֲדִמָּה וְדִינִין: וְהַנִּרְאָה בְּעִינֵי עַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת בְּנֵה גַם בְּכָל מִשְׁנֵה תוֹרָה, כִּי מִשָּׁה יְדַבֵּר כְּמִפִּי הַגְּבוּרָה, כְּמוֹ שְׁאָמַר (להלן יא יג יד) וְהִיָּה אִם שְׁמַע תִּשְׁמָעוּ אֵל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנִי מִצְוֶה אֶתְכֶם הַיּוֹם לֵאמֹר אֵת ה' אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדּוֹ בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם וְנִתְחִי מִטֶּר אֲרַצְכֶם בְּעֵתוֹ. וְאִין מִשָּׁה הַנּוֹתֵן מִטֶּר עַל פְּנֵי הָאָרֶץ, וְלֹא הַנּוֹתֵן עֶשֶׂב בַּשָּׂדֶה, אֲבָל הַדְּבֹר בַּתּוֹרָה בְּזָכוֹר, וּבְמִשְׁנֵה תוֹרָה בְּשִׁמּוֹר, וְלִכְנֵן יֵאמָר מִשָּׁה בְּכָל מְקוֹם בְּמִשְׁנֵה תוֹרָה "ה' אֱלֹהֶיךָ", וּבַתּוֹרָה יִזְכִּיר שֵׁם הַמִּיָּחָד בְּלָבָד, וְזוֹלָתִי בְּעֲשֵׂת הַדְּבָרוֹת כְּמוֹ שְׁאָמַר (שְׁמוֹת כ א) וְיַדְבֵּר אֱלֹהִים וְגו', וְהָבֵן זֶה:

שְׁמָעוּם. וְכֵן בְּדַבּוּר הַשְּׁלִישִׁי, מִפְּנֵי שֶׁכָּבַד אָמַר (שֵׁם כ ז) אֵת שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ, כְּמוֹ שֶׁפִּרְשְׁתִּי בְּסֵדֶר קְדוּשִׁים תִּהְיוּ (וִיקְרָא יט יב). וְהַתְחִיל לְבָאֵר לָהֶם (בַּפְּסוּק יב) שְׁמֹר בְּמִקּוֹם זָכוֹר, עַל דֶּרֶךְ הַפֶּשֶׁט. וְעַל דַּעַת רַבּוֹתֵינוּ (שְׁבוּעוֹת כ:) בְּדַבּוּר אֶחָד נֶאֱמָרוּ, וּבָאֵר לָהֶם זֶה, כִּי הֵם כָּלֵם יוֹדְעִים זְכוֹר וְהוּא יוֹדִיעֵם כִּי שְׁמֹר נֶאֱמָר עִמּוֹ. וְכֵן עַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת בְּדַבּוּר אֶחָד נֶאֱמָרוּ, כִּי הִיָּה הַקּוֹל בְּזָכוֹר וְשִׁמּוֹר, כִּי הַתּוֹרָה בְּרִית עוֹלָם עֲרוּכָה בְּכָל וְשִׁמּוֹרָה, וְהוּא הַשּׁוֹמֵעַ זְכוֹר וְהֵם שְׁמוֹר, וְהַמִּשְׁכִּיל יֵדַע זֶה מִמָּה שֶׁנִּמְנָנוּ שֵׁם (שְׁמוֹת כ ח):

וּבָאֵר כַּאֲשֶׁר צִוָּךְ ה' אֱלֹהֶיךָ. קֹדֶם מִתֵּן תּוֹרָה בְּמֶרֶה שֵׁם שֵׁם לֹא חָק וּמִשְׁפָּט, לְשׁוֹן רִש"י. וְאִם בֵּן גַּם מִצְוֹת כְּבוֹד אֵב וְאִם

וּבֵין מְקוֹם הַכְּבוֹד בְּאֻמָּצָה, כִּי רְחוֹק הִיָּה בִּינֵיכֶם וּבִינֵינוּ, וּמִשָּׁם הִיָּתִי אֲנִי מַגִּיד הַדְּבָרוֹת: לֵאמֹר. מוֹסֵב עַל דְּבָר ה' עֲמָכֶם בְּהָר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ לֵאמֹר, לְשׁוֹן רִש"י. וְאָמַר רַבִּי אֲבָרְהָם אֵל תִּשִּׁית לְבָד בְּעַבְדוֹ הִיָּת מִלֵּת לֵאמֹר רְחוּקָה, כִּי בֵן רַבִּים, וְהַמְדַּבֵּר לֹא הִפְסִיק פְּסוּקִים וְלֹא פָּרְשִׁיּוֹת. וְנִכּוֹן יוֹתֵר שְׁנִידְבִּיק, לְהַגִּיד לָכֵם אֵת דְּבָר ה' לֵאמֹר כִּלְשׁוֹן וְהַגְדָּת לְבָנֶיךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר (שֵׁם יג ח). וְלִדְעִיתִי אִין צִוָּךְ כָּלֵל, אֲבָל טַעְמוֹ כִּי יִרְאֶתָם מִפְּנֵי הָאֵשׁ וְלֹא עֲלִיתָם בְּהָר לֵאמֹר לֹא נַעֲלָה כִּי יִרְאֵנוּ מִפְּנֵי הָאֵשׁ, יִזְכִּיר כִּי הֵם הִגִּידוּ לוֹ כֵּן בְּפִרוּשׁ וְלֹא מִפְּחֻשְׁבָּתוֹ יֵאמָר בֵּן:

(ו) וְעֵתָה יִתְחִיל בְּמִשְׁנֵה תוֹרָה, יֵאמָר לָהֶם עֲשֵׂת הַדְּבָרוֹת. וְלֹא שָׁנָה וְלֹא בָאֵר כְּלוֹם בְּאֻמָּי ה' וְלֹא יְהִיָּה לָךְ, כִּי מִפִּי הַגְּבוּרָה

יד ויִּוּמָא שְׂבִיעָא שְׁבַת קָדָם יְיָ אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲבֹד כָּל עֲבִידָא אֶתְּ וּבְרִיךְ וְעֲבָדְךָ וְאַמְתָּךְ וְתוֹרְךָ וְחֲמִירְךָ וְכָל בְּעִירְךָ וְגִיּוֹרְךָ דִּי בְּקִרְוֹךָ בְּדִיל דִּי יָנִיחַ עֲבָדְךָ וְאַמְתָּךְ בְּיָמֶיךָ:

(יד) וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא-תַעֲשֶׂה כָל-מְלָאכָה אַתָּה, וּבְנֶךְ-וּבִתֶּךָ וְעַבְדְּךָ-וְאַמְתְּךָ וְשׁוֹרְךָ וְחֲמֹרְךָ וְכָל-בְּהֶמְתְּךָ וְגִרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ לְמַעַן יָנוּחַ עַבְדְּךָ וְאַמְתְּךָ בְּמוֹד: רמב"ן

טו וְתִדְבֵּר אֲרִי עֲבָדָא הוּיָא בְּאַרְעָא דְּמַצְרַיִם וְאַפְקֵךְ יְיָ אֱלֹהֶיךָ מִתַּמֶּן בִּידָא תִּקְיָא וּבְדִרְעָא מְרָמָא עַל כֵּן פִּקְדֵךְ יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְמַעַבְדָּא יֵת יוֹמָא דְּשַׁבְתָּא:

(טו) וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיֹּצֵאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֵרַע נְטוּיָה עַל-פִּי צוֹרֵךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לַעֲשׂוֹת אֶת-יוֹם הַשַּׁבָּת: ם

רש"י וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ וְגו' • עַל מִנַּת כֵּן פִּדְאַךְ, שֶׁתִּהְיֶה לוֹ עֶבֶד וְתִשְׁמַר מִצְוֹתָיו.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כ עמ' 203, יב עמ' 111)

וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם . . אֵת יוֹם הַשַּׁבָּת (ה, טו)

פֶּתַח הַרְמָב"ם (מורה נבוכים ב, לא. הובא ברמב"ן פסוק יב), שֶׁהִטְעָם עַל שְׁמִירַת שַׁבַּת שֶׁנֶּאֱמָר בְּפִרְשַׁת יִתְרוֹ, זָכַר לַמַּעֲשֶׂה בְּרָאשִׁית, הוּא כְּבוֹד הַיּוֹם וְהַגְדִּילוֹ . . אֲמָנָם תִּיתֵנוּ לָנוּ תּוֹרַת הַשַּׁבָּת וְצוּתוֹ אוֹתָנוּ לְשׁוּמוֹ (ולא שֶׁאֵר הַעַמִּים, שֶׁגַּם הֵם נִבְרָאוּ בַשַּׁבָּת יָמִי בְּרָאשִׁית) הוּא . . לְסַבַּת הַיּוֹתָנוּ עֲבָדִים בְּמִצְרַיִם, אֲשֶׁר לֹא הָיוּ עוֹבְדִים בְּרַצוֹנָנוּ . . וְלֹא הָיוּ יְכוֹלִים לְשַׁבֵּת. וְרָאָה בַשַּׁעַר הַכּוֹלָל (פ"ו סכ"ט), שֶׁזֶה הַהִבְדָּל בֵּין תַּפְלַת עֲרִבִית וּמוֹסָף שֶׁל שַׁבָּת, שֶׁבָּהֶן אוֹמְרִים זָכַר לַמַּעֲשֶׂה בְּרָאשִׁית, מָה שָׁאִין כֵּן לְתַפְלַת שְׁחֵרִית. רמב"ן

טז יִקְרַךְ יֵת אֲבוּךָ וְיֵת אִמְךָ כְּמָא דִּי פִקְדֵךְ יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּדִיל דִּיִּרְכּוּן יוֹמִיךָ וּבְדִיל דִּיִּטַּב לָךְ עַל אֲרַעָא דִּי אֱלֹהֶיךָ יִהֵב לָךְ:

(טז) בְּיַד אֶת-אֲבִיךָ וְאֶת-אִמְךָ כַּאֲשֶׁר צִוָּךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְמַעַן יֵאָרִיכוּ יְמֶיךָ וְלְמַעַן יִיטַב לָךְ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ: ם

רש"י בְּאֲשֶׁר צִוָּךְ • (סנהדרין נז) אֵף עַל כְּבוֹד אָב וָאֵם נִצְטוּנוּ בְּמִרְהָ, שֶׁנֶּאֱמָר (שמות טז): "שֵׁם שָׁם לֹא חָק וּמִשְׁפָּט". רמב"ן

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

טעם עַל כֵּן צִוָּךְ ה' אֱלֹהֶיךָ לַעֲשׂוֹת אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת:

וְהָיָה לֹא פֶרֶשׁ כָּאֵן טַעַם הַשְּׁבִיתָה, כִּי שׁוֹשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה' וְגו', שֶׁכָּכֵךְ הִזְכִּיר זֶה פְּעָמִים רַבּוֹת בַּתּוֹרָה, אָכֵל אִמְר בְּקִצְרָה "וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת לַה' אֱלֹהֶיךָ" שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ שַׁבַּת בּוֹ וַיִּנְפֹּשׁ, וּבֹאֵר לָהֶם כִּי מִיִּצִּיאַת מִצְרַיִם יִדְעוּ שֶׁהוּא אִמְר וְהָיָה הַעוֹלָם וְשַׁבַּת מְכֻנָּה:

וְעַל דִּרְךָ הָאֵמֶת נִכְלָ עוֹד לְהוֹסִיף בְּזֶה, כִּי הַדְּבָר הַזֶּה בְּשִׁמּוֹר לִקְרָא אֵת הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא, וְעַל כֵּן יִצְוֵנוּ שֶׁנֶּזְכֵּר אֵת הַיָּד הַחֲזָקָה וְהַזֵּרֶץ הַנְּטוּיָה שֶׁרָאִינוּ בִּיצִיאַת מִצְרַיִם, וּמִמֶּנּוּ לָנוּ הַיָּרָאָה, כְּמוֹ שֶׁאִמְר (שם יד לא) וַיִּבְרָא יִשְׂרָאֵל אֵת הַיָּד הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה ה' בְּמִצְרַיִם וַיִּירָאוּ הָעָם אֵת ה', וְעַל כֵּן צִוָּךְ ה' אֱלֹהֶיךָ לַעֲשׂוֹת אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת, שֶׁתִּהְיֶה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל בַּת וְזִגָּה לְשַׁבָּת, כְּנֶרְמָז בְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ (ב"ר יא ט), וְהַמִּשְׁכִּיל רַבִּין:

(טז) וְהוֹסִיף בְּאוֹר דְּבָרֵינוּ בְּכַד "כַּאֲשֶׁר צִוָּךְ ה' אֱלֹהֶיךָ" מִפִּי הַגְּבוּרָה כַּאֲשֶׁר פִּרְשִׁיתִי (לְעִיל פֶּסוּק יב), וְלִפְיָכֵךְ הוֹסִיף וְלְמַעַן יִיטַב לָךְ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמָר (תהלים פה יג) גַּם ה' יִתֵּן הַטּוֹב וְאַרְצֵנוּ תִתֵּן יְבוּלָהּ:

שֶׁנֶּזְכֵּר חֲסִדֵי הַשֵּׁם עֲלֵינוּ בְּהוֹצִיאָאוֹ אוֹתָנוּ מִעֲבָדוֹת לְמִנוּחָה:

וְהָיָה בַשַּׁבָּת בְּכִלְלָה שְׁנֵי טַעַמִּים, לְהַאֲמִין בַּחֲדוּשׁ הָעוֹלָם כִּי לֹא אֵלֹה בּוֹרָא, וְלִזְכֹּר עוֹד הַחֲסִד הַגְּדוֹל שֶׁעָשָׂה עִמָּנוּ שֶׁנֶּאֱמָרנוּ עֲבָדֶיךָ אֲשֶׁר קָנָה אוֹתָנוּ לוֹ לְעַבְדִּים:

גַּם זֶה אֵינוֹ מִתּוֹרָה אֲצִילִי, כִּי בְּהוֹתָנוּ שׁוֹכְתִים וְלֹא נַעֲשֶׂה מְלָאכָה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי אֵין לָנוּ בְּזֶה זְכָרוֹן לִיצִיאַת מִצְרַיִם, וְאֵין לְרֹאֵה אוֹתָנוּ בְּטִלִּים מִמְּלָאכָה דִּירְעָה בְּזֶה, רַק הִיא כַּשָּׂאָר כָּל הַמִּצְוּוֹת. אָכֵל וְהָיָה בּוֹ זָכַר לַמַּעֲשֶׂה בְּרָאשִׁית שֶׁנֶּשְׁבַּת בַּיּוֹם שֶׁשַּׁבַּת הַשֵּׁם וַיִּנְפֹּשׁ: וְהָרָאוּ יוֹתֵר לוֹמַר כִּי בַעֲבוּר הַיּוֹת יִצִּיאַת מִצְרַיִם מוֹרָה עַל אֵלֹה קְדָמוֹן מִחֲדָשׁ חֲפִץ וְיָכוֹל, כַּאֲשֶׁר פִּרְשִׁיתִי בַּדְּבָר הָרִאשׁוֹן (שם שם ב), עַל כֵּן אִמְר בְּכָאֵן אִם יַעֲלֶה בְּלִבְךָ סֶפֶק עַל הַשַּׁבָּת הַמּוֹרָה עַל הַחֲדוּשׁ וְהַחֲפִץ וְהַיָּכוֹלָת, תִּזְכֹּר מָה שֶׁרָאוּ עֵינֶיךָ בִּיצִיאַת מִצְרַיִם שֶׁהִיא לָךְ לְרָאָה וְלִזְכֹּר. הִנֵּה הַשַּׁבָּת זָכַר לִיצִיאַת מִצְרַיִם, וַיִּצִּיאַת מִצְרַיִם זָכַר לַשַּׁבָּת, כִּי זָכְרוּ בּוֹ וַיִּאֲמְרוּ הַשֵּׁם הוּא מִחֲדָשׁ בְּכָל אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים וְעוֹשֶׂה בְּכָל כְּרִצּוֹנוֹ, כִּי הוּא אֲשֶׁר בְּרָא הַכֹּל בַּמַּעֲשֶׂה בְּרָאשִׁית. וְזֶה

(יד) וְהוֹסִיף לְאִמְר כָּאֵן וְשׁוֹרְךָ וְחֲמֹרְךָ. לְכָאֵר שֶׁיִּשְׁאָסֵר גַּם בַּעֲבֹדֶת הָאֲדָמָה שֶׁהֵם חֲמֵי הָאֲדָם, וְכַעֲנִין שֶׁאִמְר (שם לד כא) בְּחֵרִישׁ וּבְקִצִּיר תִּשְׁבַּת. אִמְר כָּאֵן לְמַעַן יָנִיחַ עַבְדְּךָ וְאַמְתְּךָ בְּמוֹד וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ וְגו'. לְכָאֵר כִּי בּוֹ יִצְוֶה בְּמִנְחַת הָעֶבֶד כְּמוֹךְ בַּעֲבוּר שֶׁהִיָּיתָ עֶבֶד וְהִנֵּיחַ לָךְ הַשֵּׁם, וְגַם אַתָּה תִּנִּיחַ לְעַבְדְּךָ, וְהָיָה טַעֲמוֹ כְּשִׁנְנוֹת עַבְדְּךָ וְאַמְתְּךָ כְּמוֹךְ תִּזְכֹּר כִּי עֶבֶד הָיִיתָ וְגו':

(טז) וְטַעַם וְעַל כֵּן צִוָּךְ לַעֲשׂוֹת אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת. צִוָּה שֶׁתַּעֲשֶׂה כֵּן בַּיּוֹם הַשַּׁבָּת, כִּי פֶרֶשׁ רַבִּי אֲבָרְהָם. וַאֲנִינוּ נִכּוֹן. וְאִינוּ אוֹמְרִים בְּקִדּוּשׁ הַיּוֹם "כִּי יוֹם זֶה תַּחֲלֶה לְמִקְרָאֵי קֹדֶשׁ זָכַר לִיצִיאַת מִצְרַיִם" כַּאֲשֶׁר נֶאֱמָר בּוֹ "זָכַר לַמַּעֲשֶׂה בְּרָאשִׁית". וְהָרַב אִמְר בְּמוֹנ' (ב לא) כִּי הַמֶּאֱמָר הָרִאשׁוֹן הוּא כְּבוֹד הַיּוֹם וְהַדּוּר, וְכַאֲשֶׁר אִמְר (שמות כ יא) עַל כֵּן בְּרָךְ ה' אֵת יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֵׁהוּ, וְעַל כֵּן הִזְכִּיר טַעַם "כִּי שִׁשֶּׁת יָמִים עָשָׂה ה'", אָכֵל בְּכָאֵן יִזְהִיר אוֹתָנוּ לְשׁוֹר הַשַּׁבָּת, בַּעֲבוּר הַיּוֹתָנוּ עֲבָדִים בְּמִצְרַיִם עוֹבְדִים כָּל הַיּוֹם עַל כְּרִתָּנוּ וְלֹא הִתֵּתָ לָנוּ מְנוּחָה, וְהוּא יִצְוֵנוּ עֲתָה לְשַׁבֵּת וְלָנוּ, כִּי

(יח) לֹא תִרְצֶחַ סָ וְלֹא תִנָּאֵף סָ וְלֹא תִגְזֹב סָ וְלֹא תִעֲנֶה בְרַעְךָ עַד שְׁוֹא: ס

יז לֹא תִקְטֹל נֶפֶשׁ. וְלֹא תִגְוֹף. וְלֹא תִגְנוֹב (נִפְשָׁא). וְלֹא תִסְהִד בְּחִבְרֶךָ סְהִדוּתָא דְשִׁקְרָא:

כז"י ◀ וְלֹא תִנָּאֵף • אֵין לְשׁוֹן נְאוּף אֱלָא בְּאַשְׁתִּי אִישׁ. רמב"ן

(יח) וְלֹא תִחַמֵּד אִשְׁתִּי רַעְךָ סָ וְלֹא תִתְאַוֶּה בֵּית רַעְךָ שְׁדָהוּ וְעִבְדוּ וְאַמְתּוּ שׁוֹרוֹ וְחַמּוֹ וְכָל אֲשֶׁר לְרַעְךָ: ס

יח וְלֹא תִתְאַוֶּה • לֹא תִרְוֹג, אֵף הוּא לְשׁוֹן חֲמֻדָּה, כְּמוֹ (בְּרַאשִׁית ב): "וְנִחַמְדָּ לְמִרְאָה" דְּמִתְרַגְּמִין: 'דְּמִרְגַּג לְמַחְזִי'. רמב"ן

◀ יום חמישי י"ד מנחם-אב ▶

(יט) אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה דִּבֶּר יְהוָה אֶל־כָּל־קְהִלְכֶּם בְּהָר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ הָעֲנָן וְהָעֶרְפֶּל קוֹל גָּדוֹל וְלֹא יָסַף וַיִּכְתְּבֶם עַל־שִׁנֵּי לַחַת אֲבָנִים וַיִּתֵּן אֵלֵי:

יט יֵט יֵת פִּתְגָמִיא הָאֵלִין מְלִיל יֵי עִם כָּל קְהִלְכוֹן בְּטוֹרָא מְגוֹ אֲשֶׁתָּא עֲנָנָא וְאַמִּיטָתָא קָל רַב וְלֹא פֶסֶק וַיִּכְתְּבוּן עַל תְּרִין לוחֵי אֲבָנִיא וַיִּהְבְּנוּ לִי:

כז"י ◀ וְלֹא יָסַף • מִתְרַגְּמִין: 'וְלֹא פֶסֶק', (לְפִי שְׁמֵדַת בְּשׂוֹר וְדָם אֵינוֹ יָכֹל לְדַבֵּר כָּל דְּבָרֵי בְּנִשְׁמָה אַחַת, וְצָרִיךְ לְהַפְסִיק, וּמִדַּת הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא אֵינוֹ כֵּן, לֹא הָיָה פֶסֶק, וּמִשְׁלָא הָיָה פֶסֶק, לֹא הָיָה מוֹסְרָה), כִּי קוֹלוֹ חֲזָק וְקָנִים לְעוֹלָם. דְּבַר אַחֵר: "וְלֹא יָסַף", לֹא הוֹסִיף לְהִרְאוֹת בְּאוֹתוֹ פְּמַבִּי.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ד עמ' 1093)

קול גדול וְלֹא יָסַף (ה, יט) שְׁמִמְנוּ נִתְנַבְּאוּ כָּל הַנְּבִיאִים שְׁעָמְדוּ (שמוות רבה כח, ו) הַמְדַּרְשׁ מְלִמְדֵנוּ, שְׁבִמְתֵּן תוֹרָה נִתְּנוּ כָּל חֲדוּשֵׁי הַתּוֹרָה שֶׁל כָּל הַדּוֹרוֹת. עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת נֶאֱמָרוּ מִפִּי הַקֹּב"ה בְּכַבֹּדוֹ וּבְעֲצָמוֹ, וְנֶאֱמָרוּ לְכָל יְהוּדֵי בְּתוֹר יְחִיד, לֹא רַק בְּתוֹר חֶלֶק מִהַפְּלָל. וְהוּא הִדִּין לְדַבְּרֵי הַנְּבִיאִים וְהַחֲכָמִים: מֵהוּתוֹ וְעֲצָמוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ אוֹמֵר אוֹתָם לְכָל יְהוּדִי, אֱלָא שְׁלֹא נִתְּנָלוּ עַד שֶׁבֹא נְבִיא אוֹ חֲכָם פְּלוֹנִי.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטי שיחות חלק ד עמוד 1092 - מתוך 'לקראת שבת')

הַמַּעֲלָה בְּקוֹל דְּמִתֵּן תוֹרָה

קול גדול וְלֹא יָסַף (ה, יח)

שְׁלֹא הָיְתָה לוֹ בֵּית קוֹל (שמוות רבה פרשת יתרו)

צָרִיךְ בְּאוֹר, מֵהִי הַמַּעֲלָה הַגְּדוֹלָה בְּכָף שֶׁהָקוֹל דְּמִתֵּן תוֹרָה לֹא הָיְתָה לוֹ בֵּית קוֹל? וּבִפְרָט לְפִי הַיְדוּעַ דְּקוּדְשָׁא-בְּרִיךְ-הוּא לֹא עֲבִיד נִיסָא לְמַגְנָא, צָרִיךְ-עֵינִין לְמָה הֶצְרַכְנוּ לָנֶס זֶה?

וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה עַל־פִּי הַמְּבַאֵר בְּסִפְרֵים הַקְּדוּשִׁים (רֹאה תֵּינִיא פֶּרֶק ל"ו), דְּהַגְלִי הָאֱלֹקִי שֶׁהָיָה בְּשַׁעַת מִתֵּן תוֹרָה, הוּא מַעֲיִן הַגְּלוֹי שֶׁהָיָה לְעֵתִיד־לְבָא, שְׁאֵז יִתְגַּלֵּה אוֹר ה' בְּתַקְלִית הַגְּלוֹי לֹלָא כָּל הַסֵּתֶר וְצִמְצוּם, עַד שֶׁתִּתְחַדֵּר הַקְּדוּשָׁה בְּדָבָר הַגִּשְׁמִי עֲצָמוֹ, וּכְמֵאמֹר הַפֶּתוּב "וְרָאוּ כָּל בָּשָׂר יַחְדָּו כִּי פִי ה' דִּבֶּר" (ישעי' מ, ה).

וְהִנֵּה טִבֵּעַ הַקּוֹל הוּא, שֶׁכְּשֶׁהוּא מוֹגִיעַ וּמִפָּה בְּאִיזָה דְּבַר גִּשְׁמִי, הוּא נֶעְצֵר וְחוֹזֵר מִמֶּנּוּ הַד, אֵף אִם נִסְפָּה הַקּוֹל בְּדָבָר הַגִּשְׁמִי, הִנֵּה אֲזַל לֹא תִהְיֶה בֵּית קוֹל.

וְעַל־פִּי־זֶה יוֹבֵן מַה שֶׁהָקוֹל דְּמִתֵּן תוֹרָה לֹא הָיְתָה לוֹ בֵּית קוֹל, שֶׁזֶהוּ מִשׁוּם שֶׁהַגְּלוֹי הָיָה בְּאִפְן כְּזֶה שֶׁהָקוֹל חָדָר וְנִסְפָּג בְּגִשְׁמִיּוֹת הָעוֹלָם עֲצָמוֹ, וְלָכֵן לֹא הָיְתָה לוֹ בֵּית קוֹל. רמב"ן

רמב"ן על התורה - מהדורות בלוס, אברמוביץ

אֲחֵרִיּוֹת, וְכִשְׁהוּא אוֹמֵר בְּמִשְׁנַת תוֹרָה שְׁדָהוּ, עַל כְּרַחֲךָ מֵהַפֶּרֶט מִפְּרֹשׁ בְּדָבָר שֶׁהוּא קוֹנֶה וּמִקְנֶה אֵף כָּל דְּבַר שֶׁהוּא קוֹנֶה וּמִקְנֶה: (יט) מִתּוֹךְ הָאֵשׁ הָעֲנָן וְהָעֶרְפֶּל. בְּאוֹר ל"מִתּוֹךְ הָאֵשׁ", כִּי עֲנָן וְעֶרְפֶּל סְבִיבִי. קוֹל גָּדוֹל וְלֹא יָסַף. מִתְרַגְּמִין וְלֹא פֶסֶק, לְפִי שְׁמֵדַת בְּשׂוֹר וְדָם אֵינוֹ יָכֹלִין לְדַבֵּר דְּבָרֵיהֶם בְּנִשְׁמָה אַחַת, וּמִדַּת הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא אֵינוֹ כֵּן, לֹא

בְּכָל חֲמֻדָּה אֲפִלוּ הַפִּתּוּחַ, כִּי אִם יִתְאַוֶּה לְגוֹל מִחִבְרֵי דְּבַר מִכָּל אֲשֶׁר לוֹ, וְלֹא יִכָּל לְעֲשׂוֹת כֵּן כִּי חִבְרֵי תַקִּיף מִמֶּנּוּ, אוֹ שֵׁשׁ בְּמִקְוָמוֹ אֵימַת מְלָכוּת, עוֹבֵר בְּלֹא הִזָּה: וְהוֹסִיף בְּכָאן "שְׁדָהוּ", לְדַרְשׁ מַה שְׁאֵמָרוּ בְּמִכְלִילָא (יתרו ח) אִי מֵהַפֶּרֶט מִפְּרֹשׁ בְּנִכְסִים הַמְּשֻׁלָּטִים שְׁאֵין לָהֶן אֲחֵרִיּוֹת אֵף אֵין לִי אֱלָא נִכְסִים הַמְּשֻׁלָּטִים שְׁאֵין לָהֶן

(יז) וּבְאוֹר וְלֹא תִעֲנֶה בְּרַעְךָ עַד שְׁוֹא. לְאַסֵּר לְהַעֲבִיד עַל חִבְרוֹ אֲפִלוּ דְּבַר שְׁאֵינוֹ כְּלוּם וְלֹא יִתְחַיֵּב בּוֹ כְּלוּם בְּבֵית דִּין, כְּגוֹן שְׁעִידֵי אִמֵּר פְּלוֹנִי לְתַן לָזֶה מִנֶּה וְלֹא קִנָּה מִיָּדוֹ, כִּי "שְׁוֹא" דְּבַר בְּטָל:

(יח) וְהוֹסִיף-בְּאוֹר בְּדוּבָר לֹא תִחַמֵּד שֶׁהָקָדִים הָאֲשֶׁה, בְּעִבּוּר כִּי יֵצֵר לָב הָאֵדָם רַע מְעוֹרְרֵי בְּאִשָּׁה יוֹתֵר מִן הַכֹּל. וּבְאוֹר כִּי יִכְנֹס

כִּוְהוּה בַּד שְׁמַעְכוֹן יֵת קֵלָא מְגו חֲשׂוֹכָא
וְטוֹרָא בְּעַר בְּאַשְׁתָּא וְקִרְבָּתוֹן לְוִתִּי כָּל רִישִׁי
שְׁבִיכוֹן וְסִבִּיכוֹן :

כא ואמרתון הא אחזננא יי אלהנא ית קרה
ות רבותיה וית קל מימרה שמענא מגו
אשתא יומא הדין חזינא ארי מלל יי עם
אנשא ויתקיים :

כב וקען למא נמות ארי תיכלננא אשתא
רבתא הדא אם מוספין אנחנא למשמע ית
קל מימרא דיי אלהנא עוד ומיתין אנחנא :

כג ארי מן כל בשרא די שמע קל מימרא
דיי קימא ממלל מגו אשתא פותנא
ואתקיים :

כד קרב את ושמע ית כל די יימר יי אלהנא
ואת תמלל עמנא ית כל די מלל יי אלהנא
עמך ונקבל ונעבד :

ה"פ ואת תדבר אלינו • התשתם את כחי כנקבה, שנצטערת עליכם ורפיתם את ידי, כי ראיתי שאינכם חרדים
להתקרב אליו מאהבה. וכי לא היה יפה לכם ללמד מפי הגבורה ולא ללמד ממני? • רמב"ן

כה ושמיע קדם יי ית קל פתגמיכון
במלכותון עמי ואמר יי לי שמיע קדמי ית
קל פתגמי עמא הדין די מלילו עמך
אתקינו כל די מלילו :

(ב) ויהי בשמעכם את-הקול מתוך החשך וההר בער
באש ותקרבון אלי כל-ראשי שבטיכם וזקניכם:

(כא) ותאמרו הן הראנו יהוה אלהינו את-כבודו ואת-גדלו
ואת-קלו שמענו מתוך האש היום הזה ראנו כי-ידבר
אלהים את-האדם וחי:

(כב) ועתה למה נמות כי תאכלנו האש הגדלה הזאת
אם-יוספים • אנחנו לשמע את-קול יהוה אלהינו עוד
ומתנו:

(כג) כי מי כל-בשר אשר שמע קול אלהים חיים מדבר
מתוך-האש כמנו ויחי: רמב"ן

(כד) קרב אתה ושמע את כל-אשר יאמר יהוה אלהינו
ואת תדבר אלינו את כל-אשר ידבר יהוה אלהינו אליך
ושמענו ועשינו:

(כה) וישמע יהוה את-קול דבריכם בדברכם אלי ויאמר
יהוה אלי שמעתי את-קול דברי העם הזה אשר דברו
אליך היטיבו כל-אשר דברו:

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

שדאג להם, אכל השם הודיעו כי מיראתו
עשו וטוב להם. והענין כאשר פרשתי שם
(שמות כ טו), כי היו חושבים שירצה
להשמיעם כל התורה, והרצון היה לפניו
להשמיעם עשרת הדברות בלבד, כאשר
בקשו:

ודע, כי עתה בקשו משה שלא ישמעו
קול השם הנקבד לא ביום הזה ולא
בדור מן הדורות לעולם, דלאו כל שעמא
ושעמא מתרחיש נסא, ואינם תפסים במעמד
כזה, אכל יאמינו בנביאים ויעשו כל רצון
השם על פיהם. וכן יאמר להם משה (להלן
יח טו טז) נביא מקרבך מאחרי כמניי יקים
לך ה' אלהיך אליו תשמעון ככל אשר
שאלת מעם ה' אלהיך בחורב וגו' וכל
הפרשה ההיא, אם בן השאלה הזאת לדורות
היתה:

יסף להשמיע אל כל קהלכם אלא קול אחד,
כי אותו קול בלבד השיגו הם. וכבר פרשתי
ענין זה שם (שמות יט כ) וכל הפרשה:

(כג) אשר שמע קול אלהים חיים מדבר מתוך
האש. אמר רבי אברהם כי טעם "חיים"
להבדיל בין אלהים ובין העצבא, כי לא יתנועע
הוא מעצמו. ויתכן לפרש שהזכיר בן לומר
שהשומע קול אלהים שמעו מקור החיים
תדבק נפשו ביסודה ולא תחיה עוד חיי
בשרים. ויהושע אמר (יהושע ג יא) בזאת
תדעון כי אל חי בקרבכם הנה ארון הברית
אדון כל הארץ. אם כן, וישבע בתי העולם
(דניאל יב יז), שבעה בשמו הגדול:

(כד) ואת תדבר אלינו. התשתם כחי כנקבה,
שנצטערת עליכם ורפיתם את ידי כאשר
ראיתי שאינכם חרדים להתקרב אליו מאהבה,
וכי לא היה יפה לכם ללמד מפי הגבורה ולא
ממני, לשון רש"י מדברי אגדה. ואם בן יאמר

היה פוסק ומשלא היה פוסק לא היה מוסיף,
לפי שקולו חזק וקיים לעולם. דבר אחר לא
יסף, לא הוסיף להראות באותו פומבי, לשון
רש"י:

והכתוב אמר (שמות יט יט) ויהי קול השופר
הולך וזקק מאד, ואמרו (מכילתא
יתרו ד) למה רץ בתחלה לשפך את האזן במה
שיכולה לשמע. ואולי בקול השופר היה כן,
אכל קול השם בעשרת הדברות היה שונה.
והנכון כהאומר לא פסק, עשה יסף מן הנאספה
שמחה וגיל (ירמיה מח לג), תוסף רוחם יגעונו
(תהלים קד כט), שענינם לדעתו הפנע הדבר,
יאמר כי לא נמנע גדלו ותקפו עד שהשלים כל
הדברות, וכן אמר ויתנבאו ולא יספו (במדבר
יא כה):

ועל דרך הפשט ולא יסף, שלא יסף להיות
עוד גדול כמותו. ועל דרך האמת יאמר
כי כל הדברים האלה שמעו קול גדול, ולא

כו לוי די יהי לבא הדין להון למדחל קדמי
ולמטר ית כל פקודי כל יומיא בדיל דייטב
להון ולבניהון לעלם:

כו אצל אמר להון תובו לכון למשפניכון:

כח ואת הכא קים קדמי ואמלל עמך ית כל
תפקדתא וקזמיא ודיניא די תלפון ויעבדון
בארעא די אנא זהב להון למירתה:

כט ותשרון למעבד כמא די פקיד יי אלהכון
יתכון לא תסטון ימינא ושמאלא:

ל בכל ארחא די פקיד יי אלהכון יתכון
תהכון בדיל דתיחון וייטב לכון ותורכון
יומין בארעא די תירתון:

א ודא תפקדתא קזמיא ודיניא די פקיד יי
אלהכון לאלפא יתכון למעבד בארעא די
אתון עברין תמן למירתה:

ב בדיל דתדחל קדם יי אלהיך למטר ית כל
קזמוהי ופקודיהי די אנא מפקדך את וברך
ובר בך כל יומי חייך ובדיל דיתורכון
יומייך:

ג ותקבל ישראל ותשר למעבד די ייטב לך
ודי תסגון לחדא כמא די מליל יי אלהא
דאברהם לך ארעא עבדא חלב ודבש:

(כו) מִי־יִתֵּן וְהָיָה לְבָבְךָ זֶה לָהֶם לִירָאָה אֹתִי וְלִשְׁמֹר
אֶת־כָּל־מִצְוֹתַי כְּלִיתִים לְמַעַן יֵיטֵב לָהֶם וּלְבָנֵיהֶם
לְעֹלָם: רמב"ן

(כו) לֵךְ אָמַר לָהֶם שׁוּבוּ לָכֶם לְאֵהֱלִיכֶם:

(כח) וְאַתָּה פֹּה עֹמֵד עִמָּדִי וְאַדְבַּרְהָ אֵלֶיךָ אֵת כָּל־הַמִּצְוָה
וְהַחֲקִים וְהַמְשַׁפְּטִים אֲשֶׁר תִּלְמָדֶם וַעֲשׂוּ בָאָרֶץ אֲשֶׁר
אָנֹכִי נָתַן לָהֶם לְרִשְׁתָּהּ: רמב"ן

(כט) וְשִׁמְרַתֶּם לַעֲשׂוֹת בְּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֹתְכֶם
לֹא תִסְרוּ יְמִין וּשְׁמָאל:

(ל) בְּכָל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֹתְכֶם תֵּלְכוּ
לְמַעַן תַּחֲיוּ וְטוֹב לָכֶם וְהֶאֱרַכְתֶּם יָמִים בָּאָרֶץ אֲשֶׁר
תִּירְשׁוּ:

ו וְנָתַת הַמִּצְוָה הַחֲקִים וְהַמְשַׁפְּטִים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם לְלַמֵּד אֹתְכֶם לַעֲשׂוֹת בָּאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים
שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ:

(ב) לְמַעַן תִּירָא אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשֹׁמֵר אֶת־כָּל־חֻקֵּיוֹ
וּמִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מֵצִוֶּה אֹתָהּ וּבְנָךְ וּבִן־בְּנֶךָ כָּל יְמֵי
חַיֶּיךָ וּלְמַעַן יֵאָרְכּוּ יְמֶיךָ: רמב"ן

(ג) וְשִׁמְעַתָּ יִשְׂרָאֵל וְשִׁמְרַתָּ לַעֲשׂוֹת אֲשֶׁר יֵיטֵב לָךְ וְאֲשֶׁר
תִּרְבּוּ מְאֹד בְּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ לָךְ אֶרֶץ זָבַת
חֶלֶב וְדִבְשׁ: פ רמב"ן

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

יראת ה', זה דעת רבי אברהם. ואיננו נכון
בעיני שיהיה "למען תירא" ו"למען יאריכון
ימייך" האחד טעם המצוות, בעבור שתירא,
והשני שגזכר בהם למען שאריכון ימייך:

אבל יאמר, שצוה השם אותי שתלמדו
המצוות ותעשו אותם למען שתזכה
ותירא את ה' אלהיך לשמר מצוותיו אתה
ובנך ובן בנך כל ימי חיות האדם על פני
האדמה לעולם. כי בעבור עשות המצוות
תזכה שיהיו לך בנים יראי השם, ויעמדו על
פני האדמה לעולם, ויעמד וירעכם ושמכם
לפני כל הימים, ולמען יאריכון ימייך בארץ
שהיא נחלת ה'. והנה הכל לטובתך, כי תפץ
ה' להצדיק ולזכות אותך:

(ג) ושמרת לעשות אשר ייטב. הנה מצוה

אלהיכם אתכם. זו אזהרה על עשרת הדברות
שצוה אותם השם מפיו. ואחרי כן נזהיר
בשאר המצוות שאמרו הם לשמע מלשה
ולעשות, ולקח אמר (להלן ו א) ונאת המצוה
החקים והמשפטים אשר צוה ה' אלהיכם
ללמד אתכם, כי השם הזה לדברכם וצוה
אותי ללמד אתכם שאר כל התורה, למען
תחיו, ושמלא מספר ימייכם, וטוב לכם, בכל
הטובה אשר יעד לכם בפנישת אם בחקתי
ויולתה, והארכת ימים בארץ, שתנחילו אותה
לזרעכם לעולם:

(ב) למען תירא את ה' אלהיך. יאמר שצוה
השם ללמד אתכם התורה והמצוה
והחקים והמשפטים לעשותם בארץ ובעבור
שתירא את ה' אלהיך, כי עקר כל המצוה

(כו) מי יתן והיה לבבך זה להם ליראה אותי.
בעבור היות רשות האדם בידו להצדיק
ולתקוע, והכל בידי שמים חוץ מיראת
שמים, יאמר הכותב כן, והוא כלשון בני
אדם:

ועל דרך האמת הוא כמו ויאמר לאדם הן יראת
אדני היא חכמה וסוד מרע בינה (איוב כח
כח). וכך אמרו בשכרן של מצוות (מנחות
כט:), ראה שחזקתין בשרו של רבי עקיבא
במקולין, אמר לו רבנו של עולם זו תורה וזה
שכרה, השיב לו הקדוש ברוך הוא שתוק כף
עלה במחשבה לפני. ותבין זה ממה שאמר
(פסוק כח) ואתה פה עמד עמדי:

(כח) ועשו בארץ. פרשתי (ויקרא יח כה):
(כט-ל) ושמרתם לעשות באשר צוה ה'

♦ יום שישי ט"ו מנחם-אב ♦

(ה) שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה אחד:

ד שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵנָּה יְיָ חד:

כ"י"ה ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אחד • ה' שְׁהוּא אֱלֹהֵינוּ עֲתָה וְלֹא אֱלֹהֵי הָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים, הוּא עֲתִיד לְהִיּוֹת ה' אֶחָד, שְׁנֶאֱמַר (צפניה ג): "כִּי אִזְ אֶהְפֹּךְ אֶל-עַמִּים שָׁפָה בְּרוּרָה לְקֹרֵא כָלֶם בְּשֵׁם ה'", וְנֶאֱמַר (זכריה יד): "בַּיּוֹם הַהוּא יְהִיָּה ה' אֶחָד וְשִׁמוֹ אֶחָד". רמב"ן

(ה) וְאַהֲבַתְּ אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל-לִבְבְּךָ וּבְכָל-נַפְשְׁךָ וּבְכָל-מְאֹדְךָ: ה' וְתִרְחַם יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לִבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל נַכְסֶיךָ:

כ"י"ה • וְאַהֲבַתְּ (ספרי) עֲשֵׂה דְבָרֶיךָ מֵאַהֲבָה, אֵינוֹ דוֹמָה עוֹשֶׂה מֵאַהֲבָה לַעֲוֹשֶׂה מִיִּרְאָה: הָעוֹשֶׂה אֶצֶל רַבּוֹ מִיִּרְאָה, כְּשֶׁהוּא מְטָרִיחַ עָלָיו, מְנִיחוֹ וְהוֹלִיךְ לוֹ. בְּכָל-לִבְבְּךָ • (ברכות נד) בְּשֵׁנֵי יָצְרִיךָ. דְּבָר אַחֵר: "בְּכָל לִבְבְּךָ", שֶׁלֹּא יְהִיָּה לִבְךָ חֲלוּקַת עַל הַמָּקוֹם. וּבְכָל-נַפְשְׁךָ • אֶפְלוּ הוּא נוֹטֵל אֶת נַפְשְׁךָ. וּבְכָל-מְאֹדְךָ • (שם סא ב) בְּכָל מְמוֹנֶיךָ: יֵשׁ לְךָ אֲדָם שֶׁמְמוֹנוֹ חָבִיב עָלָיו מִגּוּפוֹ, לִכְךָ נֶאֱמַר: "וּבְכָל-מְאֹדְךָ". דְּבָר אַחֵר: "בְּכָל מְאֹדְךָ", בְּכָל מִדָּה וּמִדָּה שֶׁמוֹדֵד לָךְ, בֵּין בְּמִדָּה טוֹבָה, בֵּין בְּמִדַּת פְּרַעְנוּת, וְכֵן בְּדוֹד הוּא אוֹמֵר (תהלים קטז): "כּוֹס יִשְׁוּעוֹת אֶשָּׂא וְגו', צָרָה וְיָגוֹן אֶמְצֵא וְגו'". רמב"ן

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

רבי אברהם אֵמֶר, כִּי "נַפְשְׁךָ" מֵתַתָּהּ, כִּמוֹ כִּנְפִשְׁךָ שֶׁבְּעֶד (להלן כג כה), נֶפֶשׁ שֶׁבְּעַד תְּבוּס נֶפֶת (משלי כז ז), אֵל תִּתְּנִי כִנְפֶשׁ צָרִי (תהלים כז יב). "וּבְכָל לִבְבְּךָ" הוּא הַדַּעַת, וְהוּא כְּנוֹי לְרוּחַ הַמְּשַׁכֵּלֶת, כִּי הִיא הַמְּרַכֶּכֶה הָרְאוּנוֹה לּוֹ, וְכִמּוּהוּ חֲכָם לֵב יִקַּח מִצּוֹת (משלי יח). וְדָבָר קָרוֹב בְּפִרוּשׁ "בְּכָל לִבְבְּךָ", מִמָּה שֶׁאֵמֶר וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְגו' עַל לִבְבְּךָ:

וְטַעַם וּבְכָל מְאֹדְךָ. כְּלוֹמֵר מֵאֵד מֵאֵד, וְהַשְׁעָם רַב רַב אֶהוּב אוֹתוֹ. וְעַל דַּעַת רְבוּתִינוּ (ברכות נד). בְּכָל מְמוֹנֶיךָ. וְיִקְרָא הַמָּמוֹן "מֵאֵד" כִּי יִכְנֶה אוֹתוֹ בְּרַבּוּי, כִּמוֹ שֶׁקּוֹרֵא לוֹ "הַמָּמוֹן", טוֹב מִטַּעַם לַצִּדִּיק מִהַמָּמוֹן רָשָׁעִים רַבִּים (תהלים לז טז), וְהֵנָּה כָּל הַמָּמוֹן יִשְׂרָאֵל (מ"ב ז יג). וְיִקְרָא "חֵיל", יִשְׂאוּ עַל כִּתְּיָם עֲגִידִים חֵילֵיהֶם (ישעיהו ו), חֵילָךְ כָּל אוֹצְרוֹתֶיךָ (ירמיה יז ג), אֵת הַחֵיל הַזֶּה (להלן ח יז), יֵאמֶר בְּכָל רַבּוּי מְמוֹנֶיךָ, וְכִמּוּהוּ אֶשֶׁר שָׁב אֵל ה' בְּכָל לִבְבוֹ וּבְכָל נַפְשׁוֹ וּבְכָל מֵאֵדוֹ (מ"ב כג כה), מִפְּנֵי הַתְּנַבֵּר בְּעֵינָיו בְּעוֹד עוֹבְדָה וְנֶהַר וְעִשִׂית הַפֶּסַח:

וְעֵינָיו הֵאֱהָבָה בְּאֵרוֹ אוֹתוֹ רְבוּתִינוּ. וְהַמְּפֹרֶשׁ שֶׁבְּדִבְרֵיהֶם מִה שֶׁאֵמֶר בְּסִפְרֵי (עקב) שֶׁמָּא תֵּאֱמַר הִרְיֵנוּ לִמּוֹד תּוֹרָה בְּשִׁבְלֵי שֶׁאֶקְרָא חֲכָם, בְּשִׁבְלֵי שֶׁאֶשָּׁב בְּיִשְׂרָאֵל, בְּשִׁבְלֵי שֶׁאֶקְרָא יָמִים, בְּשִׁבְלֵי שֶׁאֶזְכֶּה לְעוֹלָם הַבָּא, תִּלְמוּד לִמּוֹר לְאַהֲבָה וְגו':

וְאֶשֶׁר אֵמֶר לָהֶם מִשֶּׁה תְּמִיד, לְמַעַן יֵיטֵב לָךְ, וְלְמַעַן תִּפְאַרְיָךְ יָמִים (לעיל ד מ) וְלְמַעַן תַּחֲיוּ וּבִאֲתָם וְיִרְשָׁתֶם אֶת הָאָרֶץ (לעיל ד א), וְיִהְיֶינָה בְּיָרְאָה עַל דֶּרֶךְ הַתּוֹכְחוּת, לִמּוֹר שֶׁאִם יִחַסְּאוּ לֹא יִירְשׁוּ אֶת הָאָרֶץ אוֹ לֹא יִצְרִיכוּ

ה' אֶחָד, כִּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (זכריה יד ט) בְּיוֹם הַהוּא יְהִיָּה ה' אֶחָד וְשִׁמוֹ אֶחָד, לְשׁוֹן רַשִׁי: וְאַתָּה צָרִיךְ לְהַתְּבוּנָה בְּזֶה, כִּי שֶׁנָּה הַתְּבוּבָה כָּאֵן לִמּוֹר "ה' אֱלֹהֵינוּ", וְלֹא אֵמֶר "אֱלֹהֶיךָ" כִּמוֹ שֶׁאֵמֶר בְּכָל מָקוֹם, שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אֲתָה עוֹבֵר הַיּוֹם כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ (להלן ט א ג), שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אֲתָם קְרִבִּים הַיּוֹם כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם (להלן ג כ ד), וְכֵן בְּכָל הַפְּרָשִׁיּוֹת שֶׁיִּדְבֵּר עִם יִשְׂרָאֵל יִזְכֵּר ה' אֱלֹהֵיכֶם אוֹ ה' אֱלֹהֶיךָ, וְגַם בְּכָאֵן אֵמֶר וְאַהֲבַתְּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ: אֲבָל הַזִּכְרִי בִּיחּוּד "ה' אֱלֹהֵינוּ", כִּי עֲשֵׂה עִם מֹשֶׁה אֵת הַגְּדוּלוֹת וְאֵת הַנּוֹרָאוֹת לַעֲשׂוֹת לוֹ שֶׁם תִּפְאַרְתָּ. וְהֵנָּה דְּלִית אֶחָד גְּדוֹלָה, לְרַמּוֹ עַל מִה שֶׁכְּתוּב (ישעיה סג יב) בּוֹקֵעַ מִים מִפְּנִיָּהֶם לַעֲשׂוֹת לוֹ שֵׁם עוֹלָם, וְלִכְךָ תִּקְנוּ בְּקִרְיָאֵת שְׁמַע בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ עוֹלָם וָעֶד, וְאֵמֶר מִשֶּׁל לֵבִית מִלְּךָ שֶׁהִרְחִיקָה צִיָּקִי קְדוּרָה וְכו' (פסחים נו). כִּי מֹשֶׁה אֵמֶר בְּתוֹרָה בְּרָמּוֹ, וְחִסּוֹר וְאֵמֶר וְאַהֲבַתְּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ כְּלִשׁוֹן הַפְּרָשִׁיּוֹת בְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה: (ה) בְּכָל לִבְבְּךָ. עַל דַּעַת הַמְּדַרְשׁ (ספרי ואתחנן ו) הֵלֵב הַנִּזְכָּר כָּאֵן הוּא הַכֹּחַ הַמְּתַאֲוֶה, כְּעֵינָיו תִּפְאוֹת לְבוֹ נֶתַתּ לּוֹ (תהלים כא ג), אֵל תִּתְּנוּ יָפִיָּה בְּלִבְבְּךָ (משלי ו כה), אִם כֵּן בְּכָל נַפְשְׁךָ תִּנְפֹּשׁ הַמְּשַׁכֵּלֶת, וְכֵן וְהִתְּנָה נֶפֶשׁ אֲדוֹנֵי צָרוּרָה בְּצוּרֵי הַחַיִּים (ש"א כה כט), וּבְדִבְרֵי רְבוּתִינוּ שְׁדוּרִשִׁין בְּגִמְרָא (ברכות נד). מִכָּאֵן יִהְיֶה וְאֵל עֵבֶר, יְהִיָּה "בְּכָל נַפְשְׁךָ" תּוֹסֶפֶת, מִפְּנֵי שֶׁאֵמֶר בְּכָל לִבְבְּךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ אֵמֶר גַּם כֵּן בְּכָל נַפְשְׁךָ. וְטַעַם שֶׁתִּתְּנֶנָּה בְּנַפְשְׁךָ, שֶׁתִּתֵּן אוֹתָהּ בְּאַהֲבָה. אוֹ שֶׁנֶּאֱמַר הַיִּסּוּרִין אוֹ הַאֲבָרִים חֲצִי הַנֶּפֶשׁ, וּבְהִרְיָגָה יֵאמֶר בְּכָל נַפְשְׁךָ:

שֶׁתִּשְׁמַר לַעֲשׂוֹת אֶשֶׁר יֵיטֵב לָךְ. אֶרֶץ זֵבֶת חֶלֶב וְדִבְשׁ. דְּבַק עִם "לְרִשְׁתָּהּ" (בפסוק א), וְאִם הוּא רַחוּק. אוֹ יְהִיָּה חֶסֶר בִּי"ת, כִּמוֹ הַנִּמְצֵא בֵּית ה' (מ"ב יב יא), לְשׁוֹן רַבִּי אֲבֵרָהִם. וְאִם כֵּן יִחַסֵּר עוֹד מִ"אֶשֶׁר תִּרְבּוּן מֵאֵד" "בוֹ" אוֹ "בְּעִבּוּרוֹ". וְאֵין צָרָה, כִּי "לְמַעַן יִצְרִיכוּן יָמֶיךָ" נִמְשָׁךְ לְכָאֵן, וְטַעַמוֹ "לְמַעַן אֶשֶׁר יֵיטֵב לָךְ". אוֹ מֵלֵת "אֶשֶׁר" בְּעִצְמָהּ תִּשְׁמַשׁ כֵּן, כִּמוֹ וְיִסְרָה מְגִבִּירָה אֶשֶׁר עֲשִׂתָהּ מִפְּלִצָּה (מ"א טו יג), בְּעִבּוּר שֶׁעֲשִׂתָהּ, וְכֵן בְּאֶשֶׁר אֵת אִשְׁתּוֹ (בראשית לט ט), בְּעִבּוּר שֶׁאֵת אִשְׁתּוֹ, וְכֵן הַתְּבוּבָה אֶשֶׁר אֲנִי מִצּוּר הַיּוֹם אֶשֶׁר יֵיטֵב לָךְ וְגו', וְלְמַעַן תִּפְאַרְיָךְ יָמִים עַל הַאֲדָמָה (לעיל ד מ):

וְשַׁעֲוֵר הַתְּבוּבָה וְשִׁמְעָה יִשְׂרָאֵל וְשִׁמְרָה לַעֲשׂוֹת לְמַעַן אֶשֶׁר יֵיטֵב לָךְ וְאֶשֶׁר תִּרְבּוּן מֵאֵד כְּאֶשֶׁר דִּבֶּר ה' אֱלֹהֵי אֲבוֹתֶיךָ לֵתֵת לָךְ אֶרֶץ זֵבֶת חֶלֶב וְדִבְשׁ וְגו', כְּלוֹמֵר לְמַעַן שְׂיֵיטֵב לָךְ בְּתוֹת לָךְ אֶרֶץ טוֹבָה וְיִרְכָּבָה, כִּמוֹ שֶׁאֵמֶר לְמֹשֶׁה (פסוק יח) לְמַעַן אֶשֶׁר יֵיטֵב לָךְ וּבִאֲתָה וְיִרְשָׁתָה אֶת הָאָרֶץ. וְכִמּוּהוּ וְיִתֵּן לוֹ בֵּית וְלָחֶם אֵמֶר לוֹ (מ"א יא יח):

(ד) שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ. גַּם בְּזֶה מִצְוָה שֶׁיִּבְאֵר. כִּי בְּדִבּוּר אֲנִי ה' אֱלֹהֶיךָ יְהִיָּה הַיִּחּוּד, וְכִמוֹ שֶׁאֵמֶר (מכילתא בחדש ה) רַבִּי נֶתַן אוֹמֵר מִכָּאֵן תִּשְׁוּבָה לְמִינִים שֶׁהֵם אוֹמְרִים שְׁתִּי רִשְׁוִיּוֹת הֵן, שֶׁשֶּׁשְׁעִמֵּד הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַר סִינִי וְאֵמֶר אֲנִי ה' אֱלֹהֶיךָ מִי מִיִּתָּה כִּנְגִידוֹ, אֲבָל כֹּא לְבֹאֵר הַמִּצְוָה הַזֹּאת. וְהַזִּכְרִי אוֹתָהּ אַחֵר עֲשִׂתָהּ הַדְּבָרוֹת, לִפִּי שֶׁהוּא שָׂרָשׁ בְּאֵמּוּנָה, וְכֵל מִי שֶׁאֵינוֹ מוֹדֶה בֵּה כּוֹפֵר בְּעֶקֶר כְּעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה. ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד. ה' שֶׁהוּא אֱלֹהֵינוּ וְלֹא אֱלֹהֵי הָאֲמוֹת, עֲתִיד לְהִיּוֹת

(ו) וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצֹנֶה הַיּוֹם עַל-לִבְכֶּךָ: ויהיו פתגמי האל ד' אֵלֶּה מִפְקָדָה יומא דין על לבך:

רש"י: וְהָיוּ הַדְּבָרִים וְגו' • ומהו אֵלֶּה? "וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה", שְׁמֹתָם כִּן אֵתָהּ מִכִּיר בְּהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, וּמִדְּבַק בְּדַרְכֵּיו (ספרי). מְצֹנֶה הַיּוֹם • (שם) לֹא יִהְיוּ בְּעֵינֶיךָ כְּדִוּטָגְמָא יִשְׁנָה, שְׁאִין אָדָם סוֹפְנָה, אֶלָּא כְּחֻדְשָׁה שֶׁהַכֹּל רָצִין לְקִרְאָתָהּ. דִּוּטָגְמָא, מְצֹנֶה הַמֶּלֶךְ הַבָּאָה בְּמִכְתָּב.

(ז) וְשִׁנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבְרָתְךָ בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִבְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ: ויתגננו לבניך ותמלל בהון במכתבך בביתך ובמכתבך בארחא ובמשכבך ובקומך:

רש"י: וְשִׁנְתָּם • (שם) לְשׁוֹן חֲדוּד הוּא: שִׁיְהִיו מְחֻדָּדִים בְּפִיךָ, שְׁאֵם יִשְׁאַלְךָ אָדָם דְּבַר, לֹא תִהְיֶה צְרִיךְ לְגַמְגֵּם בּוֹ, אֶלָּא אָמַר לוֹ מִיד. לְבָנֶיךָ • אֵלֶּה הַתְּלִמִּידִים. מְצִינוּ בְּכָל מְקוֹם שֶׁהַתְּלִמִּידִים קְרוּיִים בָּנִים, שְׁנֵאָמַר (דברים יד): "בָּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹהֵיכֶם", וְאָמַר (מלכים ב ב): "בְּנֵי הַנְּבִיאִים אֲשֶׁר בֵּית אֵל". וְכֵן כְּחֻזְקָהּ שֶׁלְּמַד תּוֹרָה לְכָל יִשְׂרָאֵל, קִרְאָם בָּנִים, שְׁנֵאָמַר (ד"ה ב כט): "בְּנֵי עֵתָה אֶל-תִּשְׁלֹו". וְכֵשֶׁם שֶׁהַתְּלִמִּידִים קְרוּיִים בָּנִים, שְׁנֵאָמַר: "בָּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹהֵיכֶם", כִּן הָרַב קְרוּי אָב, שְׁנֵאָמַר (מלכים ב ב): "אָבִי אָבִי רַכֵּב יִשְׂרָאֵל וְגו'". וְדִבְרָתְךָ בְּסֵם • (ספרי) שְׁלֹא יִהְיֶה עֶקֶר דְּבוּרְךָ אֶלָּא בְּסֵם, עֶשֶׂם עֶקֶר וְאֵל תַּעֲשֶׂם טָפֵל. וּבְשֹׁכְבְּךָ • (שם) יְכַל אֶפְלוֹ שְׁכַב בְּחֻצֵי הַיּוֹם? תִּלְמוּד לומר: "וּבְקוּמְךָ", יְכַל אֶפְלוֹ עַמֵּד בְּחֻצֵי הַלַּיְלָה? תִּלְמוּד לומר: "בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִבְתְּךָ בְּדֶרֶךְ", דֶּרֶךְ אֶרֶץ דְּבָרָה תּוֹרָה: זְמַן שְׁכִיבָה וְזְמַן קִימָה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (יעוץ לקוטר-שיחות חלק ט עמוד 33 – מתוך 'לקראת שבת')

הכרח הפרוש ד"ל לבניך – אלו התלמידים

וְשִׁנְתָּם לְבָנֶיךָ

לְבָנֶיךָ – אֵלֶּה הַתְּלִמִּידִים. מְצִינוּ בְּכָל מְקוֹם שֶׁהַתְּלִמִּידִים קְרוּיִים בָּנִים. (ו, ז. ובפירוש רש"י). צְרִיךְ לְהַבִּין: מַה רָאָה רִש"י לְהוֹצִיא אֶת הַכְּתוּב מִפְּשׁוּטוֹ, וּלְפָרֵשׁ שְׁבָנֶיךָ – "אֵלֶּה הַתְּלִמִּידִים". וּבִפְרָט, שֶׁעֲנִינוּ שֶׁל פְּרוּשׁ רִש"י הוּא (כְּלֻשׁוֹנוֹ בְּעֶצְמוֹ) "אֲנִי לֹא בָאתִי אֶלָּא לְפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא"? (בראשית ג, ח). וְהַבְּאוּר בָּזָה:

עַל הַפְּסוּק שְׁאָמַר יַעֲקֹב לְשִׁמְעוֹן (בראשית מט, ז) "אֲחֻלְקֶם בְּעֶקֶב וְאֶפְיֹצֵם בִּישְׂרָאֵל", מִפְּרָשׁ רִש"י "אֵין לָךְ עֲנִיִּים וְסוֹפְרִים וּמְלֻמְדֵי תִינוּקוֹת אֶלָּא מִשְׁמַעוֹן, כִּדִּי שִׁיְהִיו נְפוֹצִים". מִכָּה מִשְׁמַעוֹ, כִּי מְלֻמְדֵי תִינוּקוֹת הֵיוּ מְבַקְשִׁים מֵאֵד בְּקֶרֶב עִם יִשְׂרָאֵל, עַד שֶׁמִּשְׁמַעוֹ שָׁבַט שְׁלָם הַתְּפָרָס מִעֶסְק זֶה.

וְעַל-כֵּן, כְּשֶׁנִּבְאָה לְפָרֵשׁ אֶת פְּשׁוּטוֹת הַכְּתוּב כָּאֵן "וְשִׁנְתָּם לְבָנֶיךָ" לֹא נֻכַּל לומר שֶׁקָּאִי עַל הַבָּנִים, כִּי אִם הָאֵב בְּעֶצְמוֹ חִיב לְלַמֵּד אֶת בְּנוֹ תּוֹרָה, לְמַה יֵּשׁ צָרָה בְּמִלְּמִדֵי תִינוּקוֹת. דָּאךְ שֶׁנִּדְרָשִׁים הֵם עֲבוּר יְתוּמִים אוֹ עֲבוּר בְּנֵי עַם-הָאָרֶץ, הֲרִי אֵלֶּה מְקָרִים מוֹעֲטִים, וְאִיךְ הַתּוֹרָה אוֹמֶרֶת שֶׁמִּשְׁמַעוֹ שָׁבַט שְׁלָם יִתְעַסֵּק בְּלִמּוּד תִּינוּקוֹת (וְלִהְיוֹת סוֹפְרִים) בְּעוֹד שֶׁהַצָּר בָּזָה הוּא לַעֲתִים רְחוּקוֹת?!

וּמִלְבַּד זֹאת: יֵלֵד "בֶּן חֲמֵשׁ לְמִקְרָא" (שֶׁבִּשְׁבִּילוֹ נֹעֵד פְּרוּשׁ רִש"י, לְפִי הוֹרָאת הַמִּשְׁנָה בְּאֲבוֹת "בֶּן חֲמֵשׁ שָׁנִים לְמִקְרָא") שֶׁלּוּמֵד אֶת הַפְּסוּק, אֵינוֹ יְכוּל לְהַבִּין שֶׁיֵּשׁ חִיּוּב עַל אֲבִיו לְלַמְּדוֹ תּוֹרָה בְּעֶצְמוֹ, בְּשִׁעָה שֶׁהוּא וְחִבְרֵיו לוֹמְדִים אֶצֶל מְלָמְדִים. וּמוֹבֵן מִה שֶׁרִש"י הִכְרִחַ לְפָרֵשׁ כִּי "לְבָנֶיךָ – אֵלֶּה הַתְּלִמִּידִים", דִּלָּא נִתֵּן לְפָרֵשׁ אֶת פְּשֻׁט הַכְּתוּב דְּקָאִי עַל הַבָּנִים. יִמְבִּין

(ח) וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל-יָדְךָ וְהָיוּ לְטַטְפַּת בֵּין עֵינֶיךָ: ח וְתִקְטְרְנִין לְאוֹת עַל יָדְךָ וְיִהְיוּ לְתַפְלִין בֵּין עֵינֶיךָ:

רש"י: וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל-יָדְךָ • אֵלֶּה תַּפְלִין שֶׁבְּזוּרַע. וְהָיוּ לְטַטְפַּת בֵּין עֵינֶיךָ • אֵלֶּה תַּפְלִין שֶׁבְּרֹאשׁ, (סנהדרין ד) וְעַל שֵׁם מְנִין פְּרָשִׁיּוֹתֵיהֶם נִקְרְאוּ טַטְפַּת, טַט בְּכַתְפֵי שְׁתֵּים, פַּת בְּאַפְרִיקֵי שְׁתֵּים.

רמב"ן על התורה – מהדורת בזס, אברמוביץ

לְמַשֶּׁה מְסִינִי (מִנְחוֹת לַה'): וְהוֹסִיף בְּכָאֵן מְצֹנֶה הַמְּזוּזָה, וּבְמִכְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתָךְ וּבְשִׁעָרֶיךָ, שֶׁלֹּא נִזְכְּרָה. וְאוֹלֵי גַם זֶה מְבַאֵר, נִרְמָזָה שֵׁם בְּמִצְוֹת וּלְזִכְרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת ה' בְּפִיךָ. וְטַעַם "וּבְשִׁעָרֶיךָ", וּבְמִצְוֹת שֶׁאֵר שִׁעָרֶיךָ, כְּגוֹן שְׁעַר הָעָרִים וְהַמְּדִינוֹת, כְּמוֹ בְּאֶחָד שִׁעָרֶיךָ (לַהֲלֵן טו ז):

אוֹת הִיא לְעוֹלָם (שְׁמוֹת לֹא יז), זֹאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּ בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין יָדְךָ אֲחֻרְיָךְ (בראשית יז י), הִנֵּה אֲנִי חֲנוּ מְצִיִּים שִׁדְעוּ בְּנֵינוּ הַמְּצוּזוֹת, וְאִיךְ יִדְעוּ אוֹתָם אִם לֹא לְלַמְּדָם. וְכֵן וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ וְהָיוּ לְטַטְפַּת בֵּין עֵינֶיךָ. כְּכִן נֶאֱמַר (שְׁמוֹת יג ט), וּבְאֵר בְּכָאֵן "וְקִשְׁרָתָם" שִׁיְהִיו מְנִינִים בְּקִשְׁרָתָם. וְיִרְמָז גַּם כֵּן לְמַשֶּׁה שֶׁל תַּפְלִין שֶׁבְּכָלוֹ רְבוּתֵינוּ הִלְכָה

זְמִים עָלֶיהָ. אוֹ שֶׁהַחֲסִיד צְרִיךְ לְהִיּוֹת אוֹהֵב וְנֹרָא, כְּמוֹ שְׁאָמְרוּ (ירושלמי בְּרֻכּוֹת פ"ט ה"ה) עֲשֵׂה מֵאֲהָבָה וְעֲשֵׂה מִיִּרְאָה, עֲשֵׂה מֵאֲהָבָה שְׁאִין אוֹהֵב שׁוֹנֵא, וְעֲשֵׂה מִיִּרְאָה שְׁאֵם בָּאת לְבַעַט אֵל תִּבְעַט, וּכְכִן נִחְבָּר זֶה בְּדָבָרֵי הַחֲכָמִים: (ד"ט) וְשִׁנְתָּם לְבָנֶיךָ. גַּם אֵלֶּה מְצֹנֶה מְבַאֵרֹת נִרְמָזוּ כְּכִן, כִּי מֵאֲחַר שִׁנְתָּה בְּמִצְוֹת, חֲקַת עוֹלָם לְדוֹרוֹתֵיכֶם, בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי לקוטי שיחות חלק ל"ט עמוד 22 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

החלוק בין תפלין של-יד לתפלין של-ראש בעבודת האדם

וקשרתם לאות על-ידך והיו לטטפת בין עיניך: (ו, ח)

בנוגע לתפלין של-יד נקט הכתוב הלשון "וקשרתם", ואלו בתפלין של-ראש כתב "והיו", ומזה מוכח דבתפלין של-יד המצוה היא רק מעשה הקשירה, מה-שאין-כן תפלין של-ראש – מצותן שיהיו מנחים על הראש, ונמצא שכל רגע שהן על הראש מקום מצות תפלין (וראה בצפנת פענח על הרמב"ם (הלכות תפלין פרק ד הלכה ד. מהדורא תניא ע, ד. פט, א) שביאר על-פי חילוק זה לשון הרמב"ם).

ויש לבאר זה בעבודת האדם לקונו:

החלוק הפנימי בין תפלין של-יד ותפלין של-ראש הוא כמבאר ב'שלחן ערוך' (אורח חיים סימן כה סעיף ה) דתפלין של-יד שמונחים על הזרוע כנגד הלב – מורה על עבודת המדות, לשעבד להקב"ה "הלב שהוא עקר התאוות והמחשבות", ותפלין של-ראש "על הראש כנגד המוח" – לשעבד "הנשמה שהיא במוח" להקב"ה.

ועל-פיו יש לבאר החלוק הנ"ל בין תפלין של-יד ותפלין של-ראש:

בנוגע למדות שבלב, הרי אין לבו של כל אדם ברשותו "להפך לבו מתאוות עולם הזה לאהבת ה' באמת" (תניא ריש פרק יז), כי רק צדיקים "לבם ברשותם" (תניא שם), ולכן אין מצות תפלין של-יד – שעבוד תאוות הלב – "שיהיה מנח", אלא רק על מעשה הקשירה, זאת אומרת, דאף-על-פי שאין האדם יכול להפך את לבו מתאוות לבו לאהבת ה' באמת, שיהיה משעבד בתמידות לאהבת ה', מפל-מקום עליו לקשר את לבו, בדרך כפיה, לשלוט על עצמו שלא להוציא תאוותו מן הכח אל הפעל.

מה-שאין-כן בנוגע למוחו, הרי "מוחו ברשותו" של כל אחד ואחד מן-האדם, ש"יכול להתבונן בו בכל אשר יחפץ" (תניא שם), ולכן מצות תפלין של-ראש היא מצוה תמידית, "שיהיה מנח", היינו שיהיה משעבד באופן תמידי לעבודתו יתברך.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יט עמוד 54)

וקשרתם לאות על ידך והיו לטוטפות בין עיניך: (ו, ח) **תפלין דמארי עלמא מה כתיב בהו, ומי פעמך ישראל גוי אחד בארץ** (ברכות ו, א) הבעל שם טוב אומר, שה'תפלין של יד' של הקב"ה הם היהודים הפשוטים, וה'תפלין של ראש' הם בעלי התורה. כשם שהנחת תפלין של יד קודמת להנחת תפלין של ראש, כך גם עבודתו של יהודי פשוט, העובד את ה' בקבלת על, קודמת לעבודת בעל מוחין (ספר השיחות ת"ש עמ' 133). ויש לבאר על פי הידוע בתורת החסידות, שהבטול של יראה וקבלת על, אפלו יראה ותתאה, קשור לבטול העצמי של עצם הנפש, ויחידה שבנפש, שלמעלה מעבודת תפלין של ראש.

(ט) ובתבתם על-מזוזות ביתך ובשעריך: ס

ט ותכתבנון על מזוזין ותקבענון בספי ביתך ובתעריך: • מזוזות ביתך • מזוזות כתיב, שאין צריך אלא אחת. **ובשעריך** • לרבות שערי חצרות ושערי מדינות ושערי עירות (יבמא יא).

(י) והיה כי יביאך יהוה אלהיך אל-הארץ אשר נשבע לאבותיך לאברהם ליצחק וליעקב לתת לך ערים גדולות וטבת אשר לא-בנית: רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בוס, אברמוביץ

ואין זה נכון, שלא בשביל פקוח נפש או רעבון בלבד התר בשעת מלחמה, אלא לאחר שכבשו הערים הגדולות והטובות וישבו בהן התיר להם שלל אויביהם. ולא בכל חלוצי צבא, אלא בארץ אשר נשבע לאבותינו לתת לנו כמו שמפרש בענין. וכן יין נספ שהזכיר אינו אמת, שכלל אסורי עבודה הנה היא עצמה ומשמשה וחקרובת שלה הכל אסור, שנאמר (להלן ז כו) שקץ תשקצנו ותעב תתעבנו כי חרם הוא. ואם לא נתפנו הרב אלא להחמיר סתם יינן במלחמה, וכי למה הוצרכנו לדבר זה, אסורי תורה התירו גזרות של דבריהם יהיו אסורות:

עבודה זרה, כמו שיבאר עוד (להלן ז כה) לא תחמד כסף וזהב עליהם ולקחתם לך וגו', ולכן יזכיר כאן בפרשה שאחרי כן (להלן ז ה) מן-החומות תתצו, לאבד עבודה זרה ומשמשה, ושאר כל הנמצא בארץ מחר: והנה התיר הנה עד שאכלו שלל אויביהם. ויש אמרים בשבע שכבשו, וכן נראה בגמרא בפרק ראשון ממסכת חלין (שם). והרב כתב בהלכות מלכים ומלכותיהם (רמב"ם פ"ח ה"א) חלוצי צבא משפיקסו בגבול הגוים וישבו מהם, מחר להם לאכל נבלות וטרפות ובשר חזיר וכיוצא בו, אם רעב ולא מצא מה יאכל אלא מאכלים אלו האסורים, וכן שותה יין נספ, ומפי השמועה למדו ובתים מלאים כל טוב ערפי חזירים וכיוצא בהן:

(י) והיה כי יביאך ה' אלהיך וגו'. יזכיר כאן כי ברבות הטובה יזכר ימי עניו ומרודו שהיה עבד במצרים, ולא ישכח את השם שהוציאו מן העבדות שהוא לטובה הזאת, אבל יזכר חסדו תמיד ויזכיר אותו ויעבד לפניו כעבד לאדוניו: ועל דעת רבותינו (חולין יז). ירמו עוד, כי הטוב שהוא אשר ימצא בבתיים המלאים, מחר אפלו היו שם דברים הנאסרים בתורה, כגון קדלי דחזירי או כרמים נטועים כלאים או ערלה. ואפלו בבורות יתכן שהיה בתציתן דבר אסור בשיח אשר בהן, או הזכיר הבורות דרך מליצה להזכיר רבוי הטובה, והשליט אותם בכל הנמצא בארץ במחר ובאסור: והנה התירו להן כל האסורין וזלתי אסור

יא ובתין מלן כל טוב די לא מלימא וגבין
פסילן די לא פסלמא פרמין וזיתין די לא
נצבתא ותיכול ותשבוע:

(יא) ובתים מלאים כל-טוב אשר לא-מלאת וברת
חצובים אשר לא-חצבת פרמים וזיתים אשר לא-נטעת
ואכלת ושבעת:

טז"א חצובים • לפי שהוא מקום טרשין וסלעים, נופל בו לשון חציבה.

יב אסתמר לך דילמא תנשי ית דחלתא דיי
די אפקך מארעא דמצרים מבית עבדותא:

(יב) השמר לך פן-תשכח את-יהוה אשר הוציאך מארץ
מצרים מבית עבדים:

טז"ב מבית עבדים • כתרגומו: 'מבית עבדותא', ממקום שהייתם שם עבדים.

יג ית יי אלהך תדחל וקדמויה תפלח
ובשמה תקנים:

(יג) את-יהוה אלהיך תירא ואתו תעבד ובשמו תשבוע:

טז"ג ובשמו תשבוע • אם יש בך כל המדות הללו, שאתה ירא את שמו ועובד אותו, אז בשמו תשבוע, שמתוך
שאתה ירא את שמו, תהא זהיר בשבועתך, ואם לאו, לא תשבוע. רמב"ן

יד לא תלכון אחרי אלהים אחרים מאלהי העמים אשר
עממא די בסתרניכון:

(יד) לא תלכון אחרי אלהים אחרים מאלהי העמים אשר
סביבותיכם:

טז"ד מאלהי העמים אשר סביבותיכם • והוא הדין לרחוקים, אלא לפי שאתה רואה את סביבותיך תועים
אחריהם, הצריך להזהיר עליהם ביותר.

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

אי אתה רשאי להשבוע, עד כאן לשון אגדה
זו:

והנה פרוש הכתוב לדעתם, "ובשמו תשבוע"
רשות שיתיר לנו להשבוע בשמו על
דרך הכבוד, כאלו אמר את ה' אלהיך תירא
אבל בשמו תשבוע ולא תירא מזה, ומפני
ששם הקדוש הזה אחר היראה והעבודה דרשו
שאין הקדוש לשבועה אלא לאחר כל המדות
הללו:

או יאמר את ה' אלהיך תירא, ותהיה יראתו
גדולה על פניך עד שתהיה שמו לך
לשבועה, כי גם ברוצח לקים כל דבר תשבוע
בשמו להרע ולא תמיר:

ויהיה פרוש "ואותו תעבד" לדעתם, שתהיה
לו בכל עת כעבד הקניי המשרת לפני
אדוניו תמיד שעושה מלאכת רבו עקר וצרכי
עצמו עראי, עד שיבא מזה מה שאמרו (אבות
ב יב) וכל מעשיך יהיו לשם שמים, שאפלו
צרכי גופו לשם עבודת האל יהיו, יאכל וישן
וניעשה צרכיו כדי קיום הגוף לעבד ה'. כענין
שאמרו (בראשית רבה טו, ו) והנה טוב מאד
זו שנה, וכי שנה טובה היא, מתוך שהוא לן
קמצא הוא עומד ועוסק בתורה. ויתבונן בכל
צרכי הגוף למקרא שכתוב (תהלים קמו ב)
אהללה ה' בחיי אומנה לאלהי וגו', וזה פרוש
נכון:

תלכון אחרי אלהים אחרים, שלא תלכו
אחריהם בדבר מכל אלו, שלא תיראו מהם
ולא תעבדו אותם ולא תשבועו בשמם:
אבל בגמרא של מסכת תמונה דרשו אותו
בשבועת אמת דשריא, אמרו בשמו
תשבוע דאמר רחמנא למה לי, אם אינו ענין
לשבועת הדניין דנפקא ליה משבועת ה' תהיה
בין שניהם, תנהו ענין לשבועות דעלמא
דשריא, ואם אינו ענין לשבועה דמצוה דנפקא
ליה מן ובו תדבקון (להלן יג ה), תנהו ענין
לשבועה דחל:

וראיתי עוד בתנחומא אמר להן הקדוש ברוך
הוא לישנאל לא תהיו סבורין שהתור
לכם להשבוע בשמי, אפלו באמת אין אתם
רשאים להשבוע בשמי אלא אם יהיו בך כל
המדות הללו, את ה' אלהיך תירא, שתהיה
כאותן שנקראו יראי אלהים אברהם איוב
יוסף, ואותו תעבד, שתהא מפנה עצמך לתורה
ולמצוות ולא יהיה לך עבודה אחרת, לך
נאמר ואותו תעבד, ובו תדבק, וכי אפשר
לו לאדם להתדבק בשכינה והלא כבר נאמר
(לעיל ד כד) כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא,
אלא לומר לך כל המשיא בתו למלמיד
שקורא ושונה והעושה לו פרקמטיא והמהנהו
מנכסיו זהו שאמר ובו תדבק, אם יש לך
כל מדות אלו אתה רשאי להשבוע ואם לאו

(יג) וטעם את ה' אלהיך תירא. כי אחר שצוה
באתהה יזכיר ליראה אותו, שלא יחטא
ויענש. ואתו תעבד. לעשות כל אשר צוה
כעבד שומר מצות אדוניו:

ויתבונן שיהיה זה קצו לעבודת הקרבנות לשמו.
וכך אמרו בספרי (ראה ס) בפסוק אחרי
ה' אלהיכם תלכו ואתו תיראו ואת מצותיו
תשמרו וקבלו תשמעו ואתו תעבדו (להלן יג
ה), עבדו בתורתו עבדו במקדשו. ורצה
לפרש כי אחרי שהזהיר בשמירת כל המצוות
כלן ולשמע בקולו, יהיה "ואתו תעבדו"
לעבדו במקדש בקרבנות ובשיר ובהשתחוואות
שם, כי זה קרא עבודה, כמו שאמר (במדבר
יח ז) עבודת מתנה אתן את כהנתכם, ואמר
(שם פסוק כג) ועבד הלוי ודרשו עוד "עבדו
בתורתו", ללמד התורה ולהגות בה, וגם היא
עבודה לפניו. ולפי זה "ואתו תעבדו" גם כן
בקרבנות:

ורבי אברהם אמר את ה' אלהיך תירא, שלא
תעבר על מצות לא תעשה, ואותו תעבד,
במצות עשה. ואינו נכון, מפני שאמר בכתוב
האחר ואותו תיראו ואת מצותיו תשמרו ואותו
תעבדו:

ובשמו תשבוע. אינו מצוה שישבוע, אבל
הוא אזהרה כי בשמו בלבד תשבוע
לא בשם אל אחר. על כן כתוב אחרי, לא

טו ארי אל קנא יי אלהיך שְׁכֵנְתָה בֵּינָךְ
דילמא יתקף רגזא דיי אלהיך בך וישעך
מעל אפי ארעא :

טז לא תנסון גדם יי אלהיכון קמא די נסתון
בנסיטא :

כז"י • כְּשִׁיעָאוּ מִמְצָרִים, שְׁנִסְוְהוּ בַּמִּים, שְׁנִאָמַר (שמות יז) : "הֲלֹא ה' בְּקֶרְבְּנוּ"? • רמב"ן

יז מטר תטרון ית פקודיא דיי אלהיכון
וסהדוניה וקנמוהי די פקדך :

יח ותעבד דכשר ודתקן גדם יי בדיל דייטב
לך ותעול ותירת ית ארעא טבתא די קיים
יי לאבחהיך :

יט למתבר ית כל בעלי דבבך מקדמך קמא
די מליל יי :

כ ארי ישאלנך בך מחר מחר למימר מא
סהדוניה וקנמא ודינא די פקיד יי אלהנא
תכון :

(טו) כִּי אֵל קִנָּא יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּקֶרְבְּךָ פֶּן־יִחַרְה אֶף־יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ בְּךָ וְהִשְׁמִידְךָ מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה: ם

(טז) לֹא תִנְסֻוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם כַּאֲשֶׁר נִסִּיתֶם בַּמִּסָּה:

(יז) שְׁמֹר תִּשְׁמְרוּן אֶת־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְעֲדֹתֵי
וְחֻקֵּי אֲשֶׁר צֻוֶּה:

(יח) וְעָשִׂיתָ הַיָּשָׁר וְהַטּוֹב בְּעֵינֵי יְהוָה לְמַעַן יִיטֵב לְךָ וְכָאֵת
וְיִרְשֶׁתָּ אֶת־הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְרָהָם:

כז"י • הַיָּשָׁר וְהַטּוֹב • זו פְּשָׁרָה, לִפְנֵים מִשׁוֹרֵת הַדִּין. רמב"ן

(יט) לְהִדְרֶךָ אֶת־כָּל־אֲיִבֶיךָ מִפְּנֵיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה: ם

כז"י • כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר • וְהִכֵּן דִּבֶּר? (שמות כג) "וְהִמַּלְתִּי אֶת כָּל הָעָם וְגו'".

(כ) כִּי־יִשְׁאַלְךָ בִּנְךָ מָחָר לֵאמֹר מָה הָעֲדוֹת וְהַחֻקִּים
וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צֻוֶּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֲתֹכֶם:

כז"י • כִּי־יִשְׁאַלְךָ בִּנְךָ מָחָר • יֵשׁ מָחָר שֶׁהוּא אַחֵר זְמַן. רמב"ן

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

צוה, ועתה יאמר גם באשר לא צוה תן דעתך
לעשות הטוב והישר בעיניו, כי הוא אוהב
טוב והישר:

וזה ענין גדול, לפי שאי אפשר להזכיר
בתורה כל הנהגות האדם עם שכניו
ורעיו, וכל משאו ומתנו ותקוני הישוב
והמדינות כלם, אבל אחרי שהזכיר מהם
הרבה, כגון לא תלך כחל (ויקרא יט טז),
לא תקם ולא תטר (שם פסוק יח), ולא
תעמד על דם רעך (שם פסוק טז), לא תקלל
חורש (שם פסוק יד), מפני שיהיה תקום (שם
פסוק לב), וכיוצא בהן, חזר לומר בדרך
כלל שיעשה הטוב והישר בכל דבר, עד
שיכנס בזה הפשטה ולפנים משורת הדין,
וכגון מה שהזכיר בדינא דבר מצוה (ב"מ
קח), ואפלו מה שאמר (יומא פו). פרקו
נאה ודבורו בנחת עם הבריות, עד שיגרא
בכל ענין תם וישר:

(כ) וטעם כי ישאלך בןך מחר לאמר מה
העדות. שישאל תחלה, על מה יעידו אלה
המצוות הנקראים "עדות" בעבור שהם זכר
לנפלאותיו ועדות בהם, כגון המצוה והספח
והפסח והשבת והתפלין והמזוזה. ומה
החקים, כי נעלם טעמם בתורה. והמשפטים,
ישאל מה המשפטים שנועשה במצוות האלה,

תדעו טעמם, כי באמת ייטב לכם בסוף, אין
צורך לנסיון בתורה ובמצוות אחרי שקבר
נתאמת אצלכם שהוא מאתו יתברך. וכן בכל
דבר נביא המנסה והמחזק בנביא אמת
באותות ובמופתים כדין התורה, לא תנסו את
דבריו בכל גמול ובכל ענש שיאמר לכם,
ולא תסתפקו ביכולתו תעלה, אבל האמינו
בתורתו ותאמינו בנביאיו והצליחו:

והנה הכיטיב כי סוף הפסוק לבוא בירושלם
הארץ ונצחון האויבים, כי היא הטובה
הגדולה, והצריכה לאותו הדור. ואחרי כן
אמר, כי גם לדורות הבאים אין צורך לנסיון
בעשיית המצוות, אלא שישאלו מאבותיהם
והנביאים ויגידו להם אמתת התורה והמצוות,
כאשר פרש (פסוק כ) כי ישאלך בןך וגמר
הפסוק:

(יח) וְעָשִׂיתָ הַיָּשָׁר וְהַטּוֹב בְּעֵינֵי ה'. על דרך
הפשט יאמר תשמרו מצוות השם
ועדותיו וחקתיו ותכנון בעשייתן לעשות הטוב
והישר בעיניו בלבד. ולמען ייטב לך, תבטחה,
יאמר כי בעשותך הטוב בעיניו ייטב לך, כי
השם מטיב לטובים וליושרים בלבבותם:

ולברכותינו בזה מדרש יפה, אמרו זו פשרה
ולפנים משורת הדין. והכונה בזה,
כי מתחלה אמר שתשמר חקתיו ועדותיו אשר

(טז) לא תנסו את ה' אלהיכם. פרוש באשר
נסייתם במסה. שלא תאמר, אם יש ה'
בקרבנו לעשות לנו נסים, או שנצליח בהיותנו
עובדים לפניו ונשבע להם ונהנה טובים, נשמר
תורתו. כי הפנה שם בך היתה, שאם יראו
שהשם יתן להם מים בנס מאתו ילכו אחרי
במדבר, ואם לא, יעזבוהו. ונחשב להם לעון
גדול, כי אחרי שנתאמת אצלם באותות
ובמופתים כי משה נביא השם ודבר ה' בפיהו
אמת, אין ראוי לעשות עוד שום דבר לנסיון,
והעושה כן אינו מנסה הנביא רק השם יתברך
הוא מנסה לדעת הדין ה' תקצר:

ולכך אסר לדורות לנסות התורה או הנביאים,
כי אין ראוי לעבד השם על דרך הסתפק
או שאלת מופת ונסיון, כי אין רצון השם
לעשות נסים לכל אדם ובכל עת, ואין ראוי
לעבדו על מנת לקבל פרס, אלא אולי ימצא
בעבודתו ולכתו בדרך התורה צער ואסון
וראוי שיקבל הכל במשפט צדק, ולא באשר
אמר אולי עמנו (מלאכי ג יד) וכי תלכנו
קדונית מפני ה':

ולכך אמר הכתוב בכאן, שמור תשמרון
מצוותי ועדותי, שהם הנסים שעשה
לכם מכבד להיות להם לעדות, כגון הפסח
והמצוה והספח, ותשמרו חקיו אף על פי שלא

כא ותימר לנך עבדין הוינא לפרעה
במצרים ואפקנא יי ממצרים בידא תקיפא:

כב ויהב יי אתין ומופתין רבדין ובישין
במצרים בפרעה ובכל אנש ביתה לעיננא:

כג ויתנא אפק מתמן בדיל לאעלא יתנא
למתן לנא ית ארעא די קיים לאברהמא:

כד ופקדנא יי למעבד ית כל קומיא האלין
למדחל ית יי אלהנא לטב לנא כל יומיא
לקימותנא כיומא הדין:

כה ונכותא תהי לנא ארי נשר למעבד ית כל
תפקדנא הדא קדם יי אלהנא כמא די
פקדנא:

(כא) ואמרת לבנך עבדים היינו לפרעה במצרים ויציאנו
יהוה ממצרים ביד חזקה:

(כב) ויתן יהוה אותות ומפתים גדלים ורעים במצרים
בפרעה ובכל ביתו לעינינו:

(כג) ואותנו הוציא משם למען הביא אותנו לתת לנו
את הארץ אשר נשבע לאבותינו:

(כד) ויצננו יהוה לעשות את-פלי-החקים האלה ליראה
את-יהוה אלהינו לטוב לנו כל-הימים לחיתנו בתיום
הזה: רמב"ן

(כה) וצדקה תהיה לנו כפי-נשמו לעשות את-פלי-המצוה
הזאת לפני יהוה אלהינו כאשר צונו: ם

♦ שבת קודש ט"ז מנחם-אב ♦

א ארי יעלנך יי אלהך לארעא די את עיל
למתן למירתה ויתרף עממין סגיאין מן
קדמך חמאי וגרגשאי ואמראי ונכענאי
ויפרזאי וחזאי ויבוסאי שבכעא עממין
סגיאין ומקיפין מנך:

ז (א) כי יביאך יהוה אלהיך אל-הארץ אשר-אתה בא-
שמה לרשתה ונשל גוים-רבים מפניך החתי והגרגזשי
והאמרי והכנעני והפרזי והחוי והיבוסים שבעה גוים
רבים ועצומים ממך:

חש"י • ונשל • לשון השלכה והתזה, וכן (דברים ט): "ונשל הפרזל".

ב וימסרנו יי אלהך קדמך ותמחננו גמרא
תגמר יתהון לא תגור להון קנס ולא תרנס
עליהון:

(ב) ונתתם יהוה אלהיך לפניך והכיתם החרם תחרימם
אתם לא-תכרת להם ברית ולא תחנם:

חש"י • ולא תחנם • (ע"ז ב) לא תתן להם חן, אסור לו לאדם לומר: 'כמה נאה פנעני הזה! דבר אחר: לא תתן להם
חנינה בארץ.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(כד) לחיותנו כהיום הזה במשפטים, כי
בכללם נחיה, וכלם טובים אין בהם
רעה כלל, אכל כלם גורמים חיים טובים
בסוף. והנה אנחנו חבים לעשות רצון הבורא,
שהוא אלהינו ואנחנו עמו וצאן גדי, ואין
בכל מצותיו רק טוב. ועוד שתהיה לנו
צדקה לפני ה' אלהינו, ויתן לנו שכר טוב
בעשית כל המצוות האלו. קרא גמול המצוות
"צדקה", כי העבד הקנוי לרבו שהוא חב
לעבד אותו, אם יתן עוד שכר בעבודתו
צדקה יעשה עמו:

ועדים מן האותות והמופתים שראינו שם,
כי השם אלהינו הוא האלהים בשמים ובארץ
ואין עוד מלבדו, כי כל זה יודע ביציאת
מצרים כאשר פרשתי בדבור הראשון (שמות
כ ב):
והנה ראוי לנו לתת כבוד לשמו, כי הוא
בוראנו ואשר הגדיל חסדו עמנו, ויצונו
לעשות את החקים האלה הנזכרים בעדות
חקים ומשפטים, ליראה אותו בעשותנו העדות
זכר לנפלאותיו, לטוב לנו בעשית החקים כי
טובים הם, אין בהם חק שתהיה בו רעה
כלל, אף על פי שלא נתברר טעמם לכל:

שנסקל העושה מלאכה בשבת, ונשרף הבא
על אשה ואמה, ונכה את הארבעים לזרע
כלאים. כי משפטי ישוב המדינות, בדיני
השור והבור והשומרים ושאר דינין שבתורה
צדיקים וטובים הן, כל רואיהם יפירון:
וצנה בתשובת השאלה הזאת, שנגיד לשואל
כל ענין יציאת מצרים. והפונה בזה,
הוא הטעם כמה שאמר בעשרת הדברות
(לעיל ה ו) אשר הוצאתיך מארץ מצרים, כי
יתפון שגודיע לבן השואל כי ה' הוא הבורא
והתפון והכול, כאשר נתבאר לנו ביציאת
מצרים. וזה טעם "לעינינו", כי אנחנו היוֹדְעִים

(ג) וְלֹא תִתַּחֲתֶנּוּ בָם בְּתֶדֶךְ לֹא־תִתֶּנּוּ לִבְנֵי וּבָתֵּי לֹא־תִקַּח לִבְנֵי:
וְכִרְתֶּה לֹא תִסָּב לִבְרֶךְ:

(ד) כִּי־יִסִּיר אֶת־בְּנֵךְ מֵאַחֲרֵי וְעָבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְחָרָה אַף־יְהוָה בָּכֶם וְהִשְׁמִידֶךָ מֵהָר:

כס"י • כִּי־יִסִּיר אֶת־בְּנֵךְ מֵאַחֲרֵי (קידושין סח) בְּנֵי שֶׁל כְּנַעֲנִי, כְּשִׁישָׂא אֶת בְּתֶדֶךְ יִסִּיר אֶת בְּנֵךְ אֲשֶׁר תֵּלַד לוֹ בְּתֶדֶךְ מֵאַחֲרֵי, לְמַדְנֵי שֶׁבֶן בְּתֶדֶךְ הָבָא מִן הַכְּנַעֲנִי קְרוֹי בְּנֵךְ, אָבֵל בֶּן בְּנֵךְ הָבָא מִן הַכְּנַעֲנִית אֵינוֹ קְרוֹי בְּנֵךְ אֲלָא בְּנָה, שְׁהָרִי לֹא נֶאֱמַר עַל בָּתוּ: 'לֹא תִקַּח כִּי תִסִּיר אֶת בְּנֵךְ מֵאַחֲרֵי', אֲלָא "כִּי יִסִּיר אֶת בְּנֵךְ וְגו'".

(ה) כִּי אִם־כָּה תַעֲשׂוּ לָהֶם מִזְבְּחֹתֵיהֶם תִּתְּצוּ וּמִצִּבְתָּם תִּשְׁבְּרוּ וְאֲשִׁירֵיהֶם תִּגְדְּעוּ וּפְסִילֵיהֶם תִּשְׂרֹפוּ בָאֵשׁ:

כס"י • מִזְבְּחֹתֵיהֶם • שֶׁל בְּנֵי. מִצִּבְתָּם • אֲבָן אַחַת. וְאֲשִׁירֵיהֶם • אֵילָנוֹת שֶׁעוֹבְדִין אוֹתָם.

(ו) כִּי עַם קְדוֹשׁ אַתָּה לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ בָּךְ בְּחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְהוֹיֹת לוֹ לְעַם סִגְלָה מִכָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאָרֶץ:

האדמה: רמב"ן

(ז) לֹא מִרְבָּכֶם מִכָּל־הָעַמִּים חֶשֶׁק יְהוָה בָּכֶם וַיִּבְחַר בָּכֶם כִּי־אַתֶּם הַמְעַט מִכָּל־הָעַמִּים:

כס"י • לֹא מִרְבָּכֶם • כִּפְשׁוּטוֹ. וּמִדְרָשׁוֹ: לִפִּי שְׂאִין אַתֶּם מַגְדִּילִים עֲצָמְכֶם כְּשִׂאֲנִי מִשְׁפִּיעַ לָכֶם טוֹבָה, לְפִיכָךְ "חֶשֶׁק ה' בָּכֶם". כִּי־אַתֶּם הַמְעַט • הַמְעַטִּין עֲצָמְכֶם, כְּגוֹן אֲבָרֵיהֶם שְׂאֵמֶר (בראשית יח): "וְאֶנְכִי עֹפֵר וְאֹפֵר", וְכָגוֹן מִשָּׁה וְאַהֲרֹן שְׂאֵמֶר (שמות טז): "וְנַחֲנוּ מֶה", לֹא כְּנִבְכֻדְנֶאֱצַר שְׂאֵמֶר (ישעיה יד): "אֲדַמָּה לְעֵלְיוֹן", וְסִנְחָרִיב שְׂאֵמֶר (שם לו): "מִי כָּל אֱלֹהֵי הָאָרְצוֹת", וְחִירָם שְׂאֵמֶר (יחזקאל כח): "אֵל אֲנִי מוֹשֵׁב אֱלֹהִים יִשְׁבְּתִי". כִּי אַתֶּם הַמְעַט • הָרִי 'כִּי' מִשְׁמַשׁ בְּלִשׁוֹן 'דָּהָא'.

(ח) כִּי מֵאַהֲבַת יְהוָה אֶתְכֶם וּמִשְׁמֶרֶת אֶת־הַשְּׁבָעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם הוֹצִיא יְהוָה אֶתְכֶם בְּיַד חֲזָקָה וּבְיָפֶתַח מִבֵּית עַבְדִּים מִיַּד פְּרַעְה מִלֶּךְ־מִצְרַיִם:

כס"י • כִּי מֵאַהֲבַת ה' • הָרִי 'כִּי' מִשְׁמַשׁ בְּלִשׁוֹן 'אֲלָא', לֹא מִרְבָּכֶם חֶשֶׁק ה' בָּכֶם אֲלָא מֵאַהֲבַת ה' אֶתְכֶם. וּמִשְׁמֶרֶת אֶת הַשְּׁבָעָה • מִחֲמַת שְׁמֶרֶת אֶת הַשְּׁבָעָה.

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

וְיִשְׂרָאֵל רֵאיוּנִים לָכֶךְ מִכָּל עַם, כְּמוֹ שְׂאֵמֶר (ביצה כח): שְׁלֹשָׁה עֲזִימִים הֵם, וְיִשְׂרָאֵל בְּאֵמֶת, כִּי יַעֲמִדוּ לוֹ בְּנִסְיוֹנוֹת, אוֹ יְהוּדִי אוֹ צִלּוֹב (שמו"ר מב ט):

וְטַעַם בָּכֶם, בְּעִבּוּר אֲבוֹתֵיכֶם שֶׁהִגִּיעַ עֲנָנָם עַד שֶׁנִּשְׁבַּע לָהֶם כְּדִי שְׁלֹא יִגְרֹם הַחֲטָא וְתִבְטַל הַבְּטָחָתָם, וְעַל כֵּן הוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה. וַיִּפְדֶּךָ, רָמְזוּ שֶׁהָפָה אוֹתָם תַּחֲתִיד, כְּעֵינֵן שְׂאֵמֶר (ישעיה מג ג) נִתְּתִי כַּפְרֶךָ מִצְרַיִם כּוֹשׁ וּסְבָא תַחֲתִיד:

וְטַעַם חֶשֶׁק. שְׂנֵקֶשֶׁר עֲמָכֶם בְּקֶשֶׁר אִמִּין שְׁלֹא יִפְרַד מִכֶּם לְעוֹלָם, מִלִּשׁוֹן וְחִשְׁקִיהֶם כְּסָף (שמות כז י). וַיִּבְחַר בָּכֶם מִכָּל הָעַמִּים, שֶׁתִּהְיֶה אַתֶּם סִגְלָה וְנִחְלָה לוֹ, כִּי הַבְּחִירָה כָּל מָקוֹם בְּרִירָה מִן הָאֲחֵרִים: וְאֵמֶר הַשֵּׁעַם, כִּי מֵאַהֲבַת ה' אֶתְכֶם בְּחַר בָּכֶם, שְׂרָאָה אֶתְכֶם רֵאיוּנִים לְהַתְאָהֵב לְפָנָיו וְנִבְחָרִים לְאַהֲבָה יוֹתֵר מִכָּל הָעַמִּים. וְלֹא הִזְכִּיר בָּהּ טַעַם מִן הַבְּחִירָה, כִּי הַנִּבְחָר לְאוֹהֵב הַיּוֹדֵעַ לְסַבֵּל אֶת אוֹהֲבוֹ בָּל כָּל הָבָא עָלָיו מִמֶּנּוּ,

(רוח) בָּךְ בְּחַר ה' אֱלֹהֶיךָ לְהוֹיֹת לוֹ לְעַם סִגְלָה. שְׂאִין לָךְ קִצִּין שׁוֹטֵר וּמוֹשֵׁל בָּכֵל מִלְּאָכִי מַעֲלָה, אָבֵל אַתָּה סִגְלַת ה' תַּחַת יָדוֹ, וְלָכֶךְ לֹא תִטָּעַה לְעַבְדַּ עֲבוֹדָה זָרָה מֵאַלְהֵי הָעַמִּים, וְכִבְרֵי הַזִּכְרִית זֶה פְּעָמִים רַבּוֹת: וְזֶה טַעַם לֹא מִרְבָּכֶם מִכָּל הָעַמִּים, כִּי הִנֵּה רֵאיוֹ שִׁיחִי הַרְבִּים לְמִלָּךְ, כְּעֵינֵן שְׁפָתוֹב (משלי יד כח) כָּרֵב עִם הַדֶּרֶת מִלָּךְ, וַיִּפְקִיד שְׂרֵי צְבָאוֹת בְּרֹאשׁ הַנִּשְׁאָרִים, וְאַתֶּם הַמְעַט וְאַף עַל פִּי כֵן חֶשֶׁק בָּכֶם וַיִּבְחַר בָּכֶם:

(ט) וידעת כי יהוה אלהיך הוא האלהים האל הנאמן
שמר הברית והחסד לאהביו ולשמרי מצותיו לאלף
דור:

כ"י – לאלף דור • ולהלן הוא אומר (דברים ה): "לאֵלֶפֶים". כאן שהוא סמוך אצל "לשמרי מצותיו", העושים מִירָאָה, הוא אומר לאֵלֶף. ולהלן שהוא סמוך אצל "לאוֹהֲבָיו", העושים מאֲהֶבָה, ששִׁכְרָם יוֹתֵר גָּדוֹל, הוא אומר לאֵלֶפֶים. לאוֹהֲבָיו • אלו העושים מאֲהֶבָה. ולשמרי מצותיו • אלו העושים מִירָאָה. ומב':

(י) ומשלם לשנאיו אל־פָּנָיו להאבִּידוֹ לֹא יֵאָחֵז לִשְׂנָאָו
אל־פָּנָיו יִשְׁלֹם־לוֹ:

כ"י – ומשלם לשנאיו אל־פָּנָיו • בחייו, משלם לו גְּמוּלוֹ הַטּוֹב, כדי להַאֲבִידוֹ מִן הָעוֹלָם הַבָּא.

(יא) ושמרת את־הַמִּצְוָה וְאֶת־הַחֻקִּים וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִים
אֲשֶׁר אֲנֹכִי מֵצִוְךָ הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם:

כ"י – הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם • (עירובין כב) וּלְמַחֵר, לַעֲוֹלָם הַבָּא, לְטַל שְׁכָרָם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (רשימות קונטרס סו עמ' 8)

הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם (י, יא) וּלְמַחֵר לַעֲוֹלָם הַבָּא לְטוֹל שְׁכָרָם (רש"י) לַעֲשׂוֹתָם – הֵינּוּ הַעֲבוּדָה בְּזִמְנָן הַזֶּה, שֶׁעַל־יָדָה נִמְשָׁךְ אֹרֶךְ בְּגִשְׁמִיּוֹת הָעוֹלָם, אֲבָל רַק בְּהֶעֱלֵם. לְקַבֵּל שְׁכָרָם – הֵינּוּ גִלּוֹי הַתַּעֲנוּג הָעֲלִיּוֹן לַעֲתִיד לְבֹא, בְּגִמְרָה הַעֲבוּדָה. וּמִצִּינוּ שְׁתֵּי בְּחִינּוֹת אֵלֶּה גַם בְּזִמְנָן הַזֶּה עֲצֻמוֹ: בַּעֲבוּדַת שִׁשַּׁת יָמִי הַחֹל, שִׁשַּׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלֶאכֶתְךָ, הַמְּטַרָה הַיָּדִים לְהַמְשִׁיךְ אֹרֶךְ וּקְדוּשָׁה בְּדַבְרֵיךָ גִּשְׁמִיִּים. אִךְ שְׁבֹת הוּא גִלּוֹי הַתַּעֲנוּג, וְקִרְאָתָהּ לְשִׁבְתָּ עֵגֶל, שֶׁבָּא עַל יְדֵי הַקְדָּמַת שִׁשַּׁת יָמִי הַמַּעֲשֶׂה, כְּמֵאִמָּר מִי שֶׁטָּרַח בְּעֶרֶב שְׁבֹת יֵאָכֵל בְּשִׁבְתָּ.

קי"ח פסוקים, עזרא"ל סימן. חסלת פרשת ואתחנן

הפטרה לפרשת ואתחנן לקריאה בציבור ולשמו"ת גרפסה לקמן עמ' קעב

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

הוא יִשְׁלֹם שְׁכָרָן בְּעוֹלָם הַזֶּה, או שְׁמָא יֵצֵא מִהֵן צָדִיקִים, שְׁכָר מִצִּינוּ שֶׁהָאֲרִיךְ אִפְסִים לְאַחֵז וְיֵצֵא מִמֶּנּוּ חֲזָקָהוּ, וְגַם לְאִמּוֹן וְיֵצֵא מִמֶּנּוּ יִשְׁתַּחֲוֶהוּ, וְגַם לְשִׁמְעִי וְיֵצֵא מִמֶּנּוּ מְרָדְכִי. וְכָל אֵלֶּה אֵינֶם בְּכָלֵל שׁוֹנְאִיו. וְיֵשׁ בְּמִלַּת "אֵל פָּנָיו" סוֹד בְּרָשָׁע וְטוֹב לוֹ: וְהַחֲזִיר וְשִׁמְרָתָ אֶת הַמִּצְוָה וּגְו'. לוֹמַר לְכֵן תִּשְׁמֹר אֶת הַמִּצְוָה וְאֶת הַחֻקִּים וְאֶת הַמִּשְׁפָּטִים, שֶׁלֹּא תִהְיֶה מִשְׁוֹנְאִיו הָאוֹבְדִים, אֲבָל תִּהְיֶה מְאוֹהֲבָיו וְשׁוֹמְרֵי מִצְוֹתָיו הַנִּזְכָּרִים לְטוֹבָה וּלְחַיִּים:

יִהְיֶה לוֹ כֵּן רַק מִפְּנֵי הַמַּדָּה הַזֹּאת הַנִּזְכָּרָת שֶׁהוּא שׁוֹמֵר הַחֻסֶּד, וְהֵנָּה עֲשֶׂה שׁוֹמֵר טוֹבָה שֶׁצָּרִיךְ לְשַׁלֵּם לוֹ. אִם כֵּן, אֵין בְּמַדּוּתָיו שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אֵלָּא שְׁתֵּי מַדּוֹת הַלֵּלוּ, מִשְׁלֵם טוֹבָה תַּחַת טוֹבָה וּמִשְׁלֵם רָצָה תַּחַת רָצָה: וַיִּתֵּכֶן כִּי שׁוֹנְאִיו הַמְּחַלְטִים מִכְּחִישִׁים בְּאַלְהוּתוֹ (ו) אֵין לָהֶם זְכוּת כָּלֵל. וְכִמּוֹ שֶׁאִמְרוּ (קְהֵלֶת רַבָּה ז לב) אִמָּר רַבִּי יֵאָשִׁיָּה מִפְּנֵי שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְאָרִיךְ אִפְסִים לְרַשְׁעִים בְּעוֹלָם הַזֶּה, שְׁמָא יַעֲשׂוּ תְשׁוּבָה, או עֲשׂוּ מִצְוֹת שֶׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ

(ט"י) וְיָדַעְתָּ. מִיִּצִּיאת מִצְרַיִם, כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ הוּא אֱלֹהִים, שֶׁבָּרָא שָׁמַיִם וָאָרֶץ כְּאֲשֶׁר פָּרַשְׁתִּי (לעיל ו כ). וְעוֹד תִּדַּע מִזֶּה שֶׁהוּא אֱלֹהֵי הַנֶּאֱמָן, שֶׁלֹּא יִשׁוּב דְּבָרוֹ וְיִקַּם, וְהוּא שׁוֹמֵר הַבְּרִית וְהַחֻסֶּד לְאוֹהֲבָיו וְלִשְׁוֹמְרֵי מִצְוֹתָיו, וְיֵרָאִי שְׁמוֹ, לְאַלְף דּוֹר, בְּנִרְעָם, כְּאֲשֶׁר שָׁמַר לָךְ בְּרִית אֲבוֹתֶיךָ. וְתִדַּע כִּי הוּא מִשְׁלֵם לְשׁוֹנְאָיו וְרַשְׁעִים, אֵל פָּנָיו כָּל אֶחָד מֵהֶם, לְהַאֲבִידוֹ, כְּאֲשֶׁר הָאֲבִיד אֶת הַמִּצְוִים וְלֹא אֵחָד לָהֶם:

וְהַמַּדָּה הַזֹּאת אֲשֶׁר הִזְכִּיר אִמָּת לַעֲוֹלָם, אִךְ עַל פִּי שִׁישׁ רָשָׁע מְאָרִיךְ בְּרַעְיוֹתָ, לֹא

שיעורי תהלים לשבוע פרשת ואתחנן

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - י' מנחם אב פרק כ', מפרק נה עד סוף פרק נט	יום רביעי - י"ג מנחם אב מפרק סט עד סוף פרק עא
יום שני - י"א מנחם אב מפרק ס עד סוף פרק סה	יום חמישי - י"ד מנחם אב מפרק עב עד סוף פרק עו
יום שלישי - י"ב מנחם אב מפרק סו עד סוף פרק סח	יום שישי - ט"ו מנחם אב פרק כ', מפרק עז עד סוף פרק עח
שבת קודש - ט"ז מנחם אב פרק כ מפרק עט עד סוף פרק פב	

יום ראשון י' מנחם-אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קה, ומה שאין כל אדם... עד עמ' קו, אלקיך כו'.

1 ומה שאין כל אדם זוכה למדרגה זו, לעבודה שכלב מעמקא
2 דלבא - מעומק הלב, בבחינת פנימיות, - כיוון שאהבה ועבודה
3 זו באות מצד הניצוץ האלקי שבנשמה - וניצוץ אלקי זה הרי קיים
4 בכל אחד מישראל - היה צריך, איפוא, כל אחד להגיע למדרגה זו
5 ולעבודה זו - הינו לפי
6 שבחינה זו היא אצלו
7 בבחינת גלות ושבחה, 1
8 והיא בחינת גלות השכינה 2
9 ממש, - בנפשו של יהודי, 3
10 כי היא - השכינה, היא 4
11 בחינת ניצוץ אלהות 5
12 שפנפשו האלהית. - 6
13 וכאשר בחינה זו של הניצוץ 7
14 האלקי של הנשמה נמצאת 8
15 בגלות - הרי זה גלות 9
16 ה"שכינה", וכיוון שבחינת 10
17 הניצוץ האלקי נמצאת 11
18 בגלות, אין היא פועלת 12
19 בנפש שתהיה העבודה של 13
20 האהבה מפנימיות הלב. 14
21 וסבת הגלות, - של הניצוץ 15
22 האלקי שבנשמה, הוא 16
23 מאמר⁸ רבותינו וזרונם 17
24 לברכה: "גלו לבבל" - 18
25 שכינה עמהם, - לגבי 19
26 הגלות של הניצוץ הפרטי 20
27 שבכל אחד מישראל, 21
28 הכוונה היא, שבשעה שהוא

אגרת הקדש

ומה שאין כל אדם

זוכה למדרגה זו לעבודה שכלב מעומקא דלבא בבחי' פנימיות הינו לפי שבחינה זו היא אצלו בבחי' גלות ושבחה והיא בחינת גלות השכינה ממש כי היא היא בחינת ניצוץ אלהות שבנפשו האלהית וסבת הגלות הוא מאמר רז"ל גלו לבבל שכינה עמהם דהיינו מפני שהלביש בחינת פנימיות נקודת לבבו בזה לעומת זה דהיינו בלבושים צואים דמילי דעלמא ותאות עוה"ז הנקרא בשם בבל והיא בחינת ערלה המכסה על הברית ונקודה הפנימית שכלב ועל זה נאמר ומלתם את ערלת לבבכם. והנה במילה יש שני בחינות מילה ופריעה שהן ערלה גסה וקליפה דקה וכן בערלת הלב יש ג"כ תאות גסות ודקות מילה ופריעה ומל ולא פרע כאלו לא מל מפני שסוף סוף עדיין נקודת פנימיות הלב היא מכוסה בלבוש שק דק בבחינת גלות ושבחה. והנה על מילת הערלה ממש כתי' ומלתם את ערלת לבבכם אתם בעצמכם אך להסיר הקליפה הדקה והו דבר הקשה על האדם וע"ז נא' בביאת המשיח ומל ה' אלהיך את לבבך כו' לאהבה את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך למען חיך כלומר למען כי ה' לבדו הוא כל חיך ממש.

29 נמצא ב"בבל", הוא עושה מעשי "בבל" - נמצאת השכינה יחד אתו
30 בגלות. דהינו מפני שהלביש בחינת פנימיות נקודת לבבו ב"ז
31 לעצמת זה, - בענינים שהם "לעומת זה", הניגוד, לקדושה, דהינו
32 - שהלביש עצמו בלבושים צואים דמילי דעלמא - דברי חולין של
33 עולם, ותאות עולם הזה, הנקרא בשם "בבל", - ובגלל כך, ישנה
34 גלות השכינה - של הניצוץ האלקי שלו - ב"בבל", בעניני עולם
35 ותאות. והיא - וענין זה בנפש הוא, בחינת ערלה המכסה על
36 הברית ועל הנקודה הפנימית שכלב. ועל זה נאמר¹⁰: "ומלתם
37 את ערלת לבבכם". - שצריכה להיות העבודה של "ומלתם את
38 ערלת לבבכם", להסיר את המכסה המסתיר על הנקודה הפנימית
39 שכלב. כפי שמובא¹¹ בענין מילה זו - ענין התשובה, שכשם שבגלות
40 השכינה הכללית של כל בני ישראל, הרי אם ישראל עושים תשובה
41 - מיד הן נגאלין¹², שתשובה מביאה לגאולת השכינה, כך גם בגלות
42 של הניצוץ האלקי שבכל אחד מישראל, שעל ידי תשובה באה
43 הגאולה לשכינה הפרטית שלו - לניצוץ האלקי שלו, שהכיסוי

44 וההעלם מוסרים ונתגלית הנקודה הפנימית. והנה, במילה יש שני
45 - שתי בחינות: מילה ופריעה, שהן ערלה גסה וקליפה דקה. -
46 "מילה" מסירה את הערלה הגסה, ו"פריעה" מסירה את הקליפה
47 הדקה המכסה על הברית, וכן - וכך הדבר בערלת הלב - לגביה
48 כתוב "ומלתם את ערלת
49 לבבכם", יש גם בן תאות
50 גסות - שהן למשל כמו
51 הערלה הגסה, ודקות -
52 ותאות דקות שהן למשל
53 כמו הקליפה הדקה. והסרת
54 הערלה הגסה והקליפה
55 הדקה, התאות הגסות
56 והתאות הדקות, היא על
57 ידי מילה ופריעה; -
58 בעבודה הרוחנית של הנפש,
59 ו"מל ולא פרע" - כאלו לא
60 מל¹³, - כך הוא הדין לגבי
61 מילת הערלה הגשמית,
62 ערלת הגוף, וכך גם במילה
63 הרוחנית ("ומלתם את ערלת
64 לבבכם"), שאם אין הוא
65 מסיר את המכסה של
66 התאות הדקות, ענין
67 הפריעה, חסר אז כל ענין
68 המילה, מפני שסוף סוף
69 עדיין נקודת פנימיות הלב
70 היא מכסה בלבוש שק
71 דק, - של קליפה, בבחינת
72 גלות ושבחה. - הנקודה הפנימית שכלבו נמצאת עדיין בגלות
73 ושבחה, ודוקא כשישנו גם הענין של פריעה, של התאות הדקות -
74 אז נגאלת הנקודה הפנימית. והנה, על מילת הערלה ממש -
75 הסרת התאות הגסות, פתיח - כתוב: "ומלתם את ערלת
76 לבבכם" - אתם בעצמכם. - "ומלתם", שאתם תמולו, את זאת
77 בכוחו של כל יהודי לעשות בעצמו, שכן, על ידי תשובה הוא מבטל
78 ומסיר את המכסה וההסתר שהתאות מכסות ומסתירות על
79 הנקודה הפנימית שכלב. אך להסיר הקליפה דקה, - הנוצרת
80 מהתאות הדקות, והו דבר הקשה על האדם, ועל זה נאמר¹⁴
81 בביאת המשיח: "ומל ה' אלהיך את לבבך כו', לאהבה את
82 ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך למען חיך", כלומר למען
83 כי ה' לבדו הוא כל חיך ממש, - שלא תהיה אהבה שהיא כוח
84 וגילוי בלבד מהנפש, אלא אהבה באופן שהיא חיך ממש. וכשם
85 שאדם אינו מרגיש את חייו כדבר נפרד ממנו, אלא זה הוא עצמו,
86 כך שלא ירגישו את האהבה כדבר נפרד, אלא כאהבה עצמית

8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אולי צ"ל 'כמאמר'". 9. מגילה כט, א. 10. עקב י, טז. 11. ראה ספר הליקוטים דא"ח - צ"צ ערך מילה.
12. סנהדרין צח, א. רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה. 13. שבת קלז, ב במשנה. 14. נצבים ל, ו.

1 שאינה נרגשת כלל. שְׁלֹכַן אַהֲבָה זוּ הִיא מַעֲמָקָא דְלִבָּא – באה
2 מעומק הלב, מִנְקֻדָּה פְּנִימִית מִמַּשׁ בְּנִזְכָּר לְעֵיל, – והיא ולמַעְלָה
3 מִבְּחִינַת הַדַּעַת. – למעלה מהבנה והרגשה. וְלִכְּנֵן מִשִּׁית בָּא
4 בְּהַפֵּס הַדַּעַת לְכַלּוֹת יִשְׂרָאֵל, – בכלל ישראל יהיה זה בהיסח
5 הדעת, וְהִיא – ביאת
6 המשיח, גִּלּוֹי בְּחִינַת נִקְדָּה
7 פְּנִימִית הַכְּלָלִית, – של כל
8 בני ישראל, וְיִצְיָאֵת
9 הַשְּׂכִינָה הַכְּלָלִית – של
10 כלל ישראל, מִהַגְלוֹת
11 וְהַשְּׂכִינָה, לְעַד וּלְעוֹלָמִי
12 עוֹלָמִים. – כפי שהדבר
13 מוסבר לגבי גאולת ויציאת
14 השכינה הפרטית – הניצוץ
15 האלקי – שהיא בהיסח
16 הדעת, למעלה מדעת
17 והשגה – כך גם לגבי
18 היציאה של השכינה
19 הכללית של כלל ישראל,
20 תהיה יציאתה מהגלות
21 וגאולתו של כלל ישראל על
22 ידי המשיח בהיסח הדעת.

23 אמיתת הענין של "ומל' ה' אלקיך את לבבך" ו"לאהבה את ה' אלקיך
24 כי הוא חיך" תהיה אמנם, כאמור, בביאת המשיח, אך, גם כעת –
25 יסביר להלן – ישנה יציאה מהגלות של השכינה הפרטית (של

אגרת הקדש

שֹׁלֶכַן אַהֲבָה זוּ הִיא מַעֲמָקָא דְלִבָּא מִנְקוּדָה פְּנִימִית
מִמַּשׁ כִּנ"ל וּלְמַעְלָה מִבְּחִינַת הַדַּעַת וּלְכֵן מִשִּׁית בָּא
בְּהִיסָח הַדַּעַת לְכַלּוֹת יִשְׂרָאֵל וְהִיא גִּלּוֹי בְּחִינַת נְקוּדָה
פְּנִימִית הַכְּלָלִית וְיִצְיָאֵת הַשְּׂכִינָה הַכְּלָלִית מִהַגְלוֹת
וְהַשְּׂכִינָה לְעַד וּלְעוֹלָמִי עוֹלָמִים וְכֵן כֹּל נִיצוּץ פְּרָטִי
מִהַשְּׂכִינָה שֶׁבִּנְפֶּשׁ כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל יוֹצֵאת מִהַגְלוֹת
וְהַשְּׂכִינָה לְפִי שְׁעָה בְּחַיִּי שְׁעָה זוּ תְּפִלָּה וְעִבּוּדָה שֶׁכָּל
מַעֲמָקָא דְלִבָּא מִבְּחִינַת נְקוּדָה הַפְּנִימִית הַנְּגִלִית
מִהַעֲרָלָה וְעוֹלָה לְמַעְלָה לְדַבְּקָה בּוֹ בְּתִשּׁוּקָה עֲזוּה
בְּבִחִינַת לְמַעַן חֵייד וְהוּא גַם כֵּן בְּבִחִי' הִיסָח דַּעַת
הָאָדָם כִּי בְּחִינָה זוּ הִיא לְמַעְלָה מִדַּעַת הָאָדָם וְהַתְּכַוֵּנּוּתוֹ
בְּגִדּוּלַת ה' רַק הִיא בְּחִינַת מִתְּנָה נְתוּנָה מֵאֵת ה' מִן
הַשָּׁמַיִם מֵהָאֵתָר בְּחִי' פָּנִים הַעֲלִיּוֹנִים כִּמ"ש יָאֵר ה' פָּנָיו
אֵלַי וְכִמ"ש וּמִל' ה' אֵלֶיךָ כו'.

הַשָּׁמַיִם, מִהָאֵתָר בְּחִינַת פָּנִים הַעֲלִיּוֹנִים, – מהפנימיות שלמעלה,
כִּמּוֹ שֶׁבְּתוֹכָהּ: "יָאֵר ה' פָּנָיו" – הפנימיות שלו, אֵלַיךְ, וְכִמּוֹ
שֶׁבְּתוֹכָהּ: "וּמִל' ה' אֵלֶיךָ כו'". – שלפי שעה קיים הדבר גם עתה.

יום שני י"א מנחם-אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קו, אך מודעת זאת... עד עמ' קו, ושבי' בצדקה.

51 אַךְ מוֹדַעַת זֹאת, כִּי "אַתְּעֵרוּתָא דְלֵעִילָא" הִיא בְּ"אַתְּעֵרוּתָא
52 דְלִתְתָּא" דוֹקָא, – כל התעוררות מלמעלה הנמשכת לאדם, באה
53 דוקא על ידי ההתעוררות שהאדם מעורר על ידי עבודתו למטה,

54 הרי אפילו ענין הבא
55 מלמעלה דוקא, ואין בכוח
56 עבודת האדם לפעול
57 ולהמשיך ענין זה – בכל זאת
58 זקוקים להתעוררות מלמטה
59 גם להמשכה מסוג זה,
60 בְּבִחִינַת הַעֲלָאָת "מִיין
61 נִזְכָּרִין", – ההתעוררות
62 והתשוקה מצד המקבל,
63 המהוות כלי להמשכת "מִיין
64 דוֹכְרִין" – השפע מן
65 המשפיע, כִּמּוֹ שֶׁאֲמָרוּ
66 רַבּוֹתֵינוּ וְזָכוּנֵם לְבִרְכָּהּ: "אֵין טַפָּה יוֹרֶדֶת מִלְּמַעְלָה כו'". –
67 שאין עולים כנגדה טפיים. וְלִכְּנֵן צָרִיד הָאָדָם לַעֲשׂוֹת בְּעַצְמוֹ

אגרת הקדש

אַךְ מוֹדַעַת זֹאת כִּי 15
אַתְּעֵרוּתָא דְלֵעִילָא הִיא 16 בְּאַתְּעֵרוּתָא דְלִתְתָּא דוֹקָא
בְּבִחִינַת הַעֲלָאָת מ"נ כִּמְשֹׁארוֹ"ל אֵין טַפָּה יוֹרֶדֶת 17
מִלְּמַעְלָה כו'. וְלִכְּנֵן צָרִיד הָאָדָם לַעֲשׂוֹת בְּעַצְמוֹ תְּחִלָּת 18
מִלָּה זוּ לְהַסִּיר עֲרֵלַת הַלֵּב וּקְלִיפָה הַגֹּסֶה וְדַקָּה 19
הַמְּלִבִּישׁוֹת וּמַכְסוֹת עַל בְּחִינַת נְקוּדַת פְּנִימִית הַלֵּב 20
שֶׁהִיא בְּחִינַת אַהֲבָה ה' בְּחִינַת לְמַעַן חֵייד שֶׁהִיא 21
כְּגוֹלָת בְּתַאוּת עוֹה"ז שֶׁהִיא ג"כ בְּבִחִי' לְמַעַן חֵייד 22
בּוֹלַע"ז כִּנ"ל וְהִינּוּ ע"י נְתִינַת הַצְדָּקָה לַה' מִמְּמוֹנוֹ 23

וְהִנּוּ, – הסרת הערלה האמורה, היא על ידי נְתִינַת הַצְדָּקָה לַה'
מִמְּמוֹנוֹ, שֶׁהוּא – הממון הוא תְּיִתּוֹ. – כפי שרבונו הזקן מסביר בפרק

24 שהוא פודה בְּחִינַת נְקֻדַּת פְּנִימִית לְכַבּוֹ, שְׁחִיתָה – עד לאותה
25 שעה, בְּבִחִינַת גְּלוּת וְשִׁבְיָה בְּתוֹךְ הַקְּלִיפָה גָּסָה אוֹ דִקְקָה, כְּמוֹ
26 שְׁבָתוֹב¹⁸: "מִכָּל מַשְׁמֵר נִצֹּר לְבָד" – "מַשְׁמֵר" פְּרוּשׁ בֵּית
27 הָאֱסוּרִים, – וּפִירוּשׁ הַפֶּסוּק "מִכָּל מַשְׁמֵר נִצֹּר לְבָד" הוא – שְׁמוֹר אֶת
28 לְבָבְךָ שֶׁלֹא יִהְיֶה נֶתוּן בְּמֵאֶסֶר
29 וּבְגִלּוּת בְּתוֹךְ הַקְּלִיפּוֹת
30 וְהַתְּאוּת, הִרִי שְׁעַד לְאוֹתָהּ
31 שֶׁהִיא הִיא לְבָב בְּגִלּוּת
32 וּבִשְׁבִיָּה, וְעֵתָה נִפְדָּה –
33 נְקֻדַּת פְּנִימִיּוֹת לְבָב, בְּ
34 מַתְחִיצוֹנִים – מִזְּהַקְלִיפּוֹת,
35 בְּצִדְקָה זוֹ. וְזֶה גַם כֵּן לְשׁוֹן
36 "פְּרִיעָה" – כְּמוֹסֵבֶר לְעֵיל,
37 שֶׁהִסְתֵּר הַקְּלִיפָה הַדִּקָּה,
38 הַתְּאוּת הַדְּקוּת, נִקְרָאת
39 בְּשֵׁם "פְּרִיעָה", הִרִי זֶה גַם כֵּן
40 פִּירוּשׁ הַמִּלָּה "פְּרִיעָה" –
41 עֲנִין פְּרִיעַת חוֹבֵי,¹⁹
42 שְׁנִיתֵיכֶם וְנִשְׁתַּעֲבַד
43 לְחִיצוֹנִים שֶׁשָּׁשְׁלוּ בּוֹ עַל
44 נְקֻדַּת פְּנִימִיּוֹת לְכַבּוֹ. וְזֶהוּ
45 – מִזֶּה שֶׁהַפֶּסוּק אוֹמֵר "וְשִׁבְיָה בְּצִדְקָה" – שֶׁגַם אֵלֶּה שֶׁהִיוּ נִתּוּנִים
46 בְּבִחִינַת שְׁבִיָּה, נִפְדִּים וְנִגְאָלִים עַל יְדֵי צִדְקָה.

1 ל"ז שְׁבַחֲלֵךְ הָרָאשׁוֹן, שֶׁבְּכָל אָדָם – כִּיּוֹן שֶׁבְּמִמּוֹנוֹ הוּא יִכּוֹל לִקְנוֹת
2 דְּבַר שְׁנוֹתָן לוֹ חַיִּי נִפְשׁוֹ, הִרִי, שֶׁבְּמִמּוֹן שֶׁהוּא נֹתֵן לְצִדְקָה, הוּא נֹתֵן
3 "חַיִּי נִפְשׁוֹ" לְהַקְבִּי, וּבְפֶרֶט מִי שֶׁמִּזְוֹנָתוֹ מִצְּמֻצִּים וְדִחְיָא
4 לִיָּה שְׁעֵתָא מִיּוֹבָא, – וְהִשְׁעָה דְּחֻקָּתָהּ לֹא בְּמִדָּה מְרֻבָּה, שֶׁמִּצַּב
5 פְּרִסְתּוֹ דְּחֻקָּה לֹא מֵאֵד
6 בְּאוֹתָהּ שֶׁהִיא שְׁנוֹתָן מִחַיִּי
7 מִשְׁ. – כִּשֶּׁהוּא נֹתֵן צִדְקָה
8 מִבְּלֵי הַבֵּט עַל מִצַּב הַקֶּשֶׁה,²
9 וּבְפִרְשׁוֹתָא אִם – הוּא נִהְיָה
10 מִיָּגִיעַ כְּפִי, – שֶׁהוּא "חִי"
11 מִמִּסְחָרוֹ אוֹ מִמִּלְאֲכָתּוֹ שְׁאִי
12 אֶפְשָׁר שֶׁלֹא עֵסֶק בָּהֶם
13 פְּעֻמִּים רַבּוֹת בְּבִחִינַת
14 נְקֻדַּת פְּנִימִית הַלֵּב
15 מִצְּמֻצָּא דְלִבָּא, – מִעֻמּוֹק
16 הַלֵּב, בְּמִנְהַג הָעוֹלָם
17 בְּעִסְקֵיהֶם כְּמִשְׁאֵל וּמִתָּן
18 וּכְהֵאֱנִי, – וּכְיוּצָא בְּהֶם
19 הִרִי שְׁבוּדָאֵי עֵסֶק בְּכָךְ אִי
20 פֶּעַם לְהַרְוִיחַ כֶּסֶף מִתּוֹךְ
21 הַנְּקֻדָּה הַפְּנִימִית שֶׁל לֵב,
22 וְהִרִי עֵתָה הַפֶּעַם בְּשִׁמְפּוֹר מִיָּגִיעַ – שֶׁלֹא לְפִי מִעֲמֻדוֹ, וְנֹתֵן לָהּ
23 בְּשִׁמְחָה וּבְטוֹב לְכָב – הִנֵּה בָּהּ פּוֹדֶה נִפְשׁוֹ מִשְׁחַת, דְּהֵינּוּ –

אגרת הקדש

שֶׁהוּא חִיּוּתוֹ וּבְפֶרֶט מִי שֶׁמִּזְוֹנָתוֹ מִצְּמֻצִּים וְדִחְיָא
לִיָּה שְׁעֵתָא מִיּוֹבָא כְּפִי שֶׁאֵל שֶׁלֹא עֵסֶק בָּהֶם פְּעֻמִּים רַבּוֹת
בְּבִחִי' נְקֻדַּת פְּנִימִית הַלֵּב מִעֻמּוֹק דְלִבָּא כְּמִנְהַג
הָעוֹלָם בְּעִסְקֵיהֶם בְּמִו"מ וְכַ"ג וְהִרִי עֵתָה הַפֶּעַם
כִּשְׁמִפּוֹר מִיָּגִיעוֹ וְנֹתֵן לָהּ בְּשִׁמְחָה וּבְטוֹב לְכָב הִנֵּה
בְּזֶה פּוֹדֶה נִפְשׁוֹ מִשְׁחַת דְּהֵינּוּ בְּחִינַת נְקֻדַּת פְּנִימִית
לְכָב שֶׁהִיָּתָה בְּבִחִי' גְּלוּת וּשְׁבִיָּה בְּתוֹךְ הַקְּלִיפָה גָּסָה
אוֹ דִקָּה כְּמִ"שׁ מִכָּל מַשְׁמֵר נִצֹּר לְבָב מִשְׁמֵר פִּי בֵּית
הָאֱסוּרִים וְעֵתָה נִפְדָּה מִתְחִיצוֹנִים בְּצִדְקָה זוֹ וְזֶה גַם כֵּן
לְשׁוֹן פְּרִיעָה עֲנִין פְּרִיעַת חוֹב חוֹב שְׁנִיתֵיכֶם וְנִשְׁתַּעֲבַד
לְחִיצוֹנִים שֶׁשָּׁשְׁלוּ בּוֹ עַל נְקֻדַּת פְּנִימִיּוֹת לְכָב וְזֶהוּ
וּשְׁבִיָּה בְּצִדְקָה.

יום שלישי י"ב מנחם-אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קו, וזהו צדק לפניו... עד עמ' 212, אכ"ר:

64 שְׁלֹ עוֹלִין לָהּ עַל יְדֵי פְּנִימִית הַלֵּב, – שֶׁהוּא גִילָה עַל יְדֵי עֲבוּדַת
65 הַצִּדְקָה, בְּיָתֵר שְׁאֵת וּמַעֲלָה מַעֲלָה – הֶעֱלִיָּה עַל יְדֵי פְּנִימִיּוֹת הַלֵּב
66 הִיא נְעִלִית הֶרְבָּה יוֹתֵר
67 מַעֲלִיתָ לָהּ עַל יְדֵי
68 חִיצוֹנִית הַלֵּב, הַנּוֹלֵד
69 מִתְּחִבּוּנָה וְהִדְעָה –
70 בְּגִלּוּת ה' לְבָדוֹ, בְּלִי
71 הָאֵרֶת פְּנִים מִלְּמַעְלָה
72 אֵלָּא בְּבִחִינַת הַסְתֵּר פְּנִים,
73 כִּי אִין הַפְּנִים הָעֲלִיּוֹנִים
74 מְאִירִים לְמַטָּה אֵלָּא
75 בְּאֶתְרוּתָא דְלִתְתָּא, –
76 בְּהַתְּעוֹרֵרוֹת מִלְּמַטָּה,
77 כְּמַעֲשֵׂה הַצִּדְקָה הַנִּקְרָא
78 "שְׁלוֹם". – מַעֲשֵׂה הַצִּדְקָה
79 עוֹשֶׂה שְׁלוֹם בֵּין מַעֲלָה לְמַטָּה, וְזֶה הַדְּרֵךְ הַיְחִידִי שֶׁהַפְּנִימִיּוֹת
80 שֶׁלְּמַעֲלָה תֹאיר וְתִתְּגַלֶּה לְמַטָּה. וְזֶהוּ שְׁבָתוֹב²⁴: "פְּדָה בְּשְׁלוֹם

47 וְזֶהוּ "צִדְקָה לְפָנָיו יִהְיֶה", – שֶׁשָּׁאֲלוּ לְעֵיל, שֶׁהִיא צִדְקָה לִזְמַר "יִלְךְ"
48 וְלֹא "יִהְיֶה", שֶׁכֵּן "יִהְיֶה" מִשְׁמַעוֹ שֶׁהוּא גּוֹרֵם לְמִישְׁהוֹ אַחֵר לִלְכַּת –
49 "לְפָנָיו" – הוּא מְלִשְׁוֹן
50 פְּנִימִיּוֹת, – לְפְנִימִיּוֹת שֶׁלֹּה,
51 וְ"יִהְיֶה" – הוּא מְלִשְׁוֹן
52 הוֹלָכָה, שְׁמוּלִיךְ – הַצִּדְקָה –
53 הַצִּדְקָה – מוֹלִיךְ אֶת
54 פְּנִימִית הַלֵּב לָהּ, וְאַחֵר
55 כֶּךָ – לְפִי הַפֶּסוּק: "יִשִּׁים
56 לְדֶרֶךְ ה' פְּעֻמִּיּוֹת", – שֶׁהוּא
57 יִתְנַהֵג בְּדֶרֶךְ ה', כְּמוֹ
58 שְׁבָתוֹב²¹: "וְהִלָּכְתָּ
59 בְּדֶרֶכּוֹ", "אֲחֵרִי ה'
60 אֱלֹהֵיכֶם תִּלְכּוּ"²², בְּכָל
61 מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת, וְתִלְמֹד
62 תּוֹרָה – שֶׁהוּא כֹנֵן בְּלִי²³, – וּבְכָל הָעֲנִינִים הָאֵלֶּה שֶׁל מִצְוֹת
63 וְתוֹרָה, יִלְךְ בְּדֶרֶךְ ה' בְּאוֹפֶן שֶׁל הִלִּיכָה, שְׁבָלָן – הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת

18. משלי ד, כג. 19. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עיי' תקו"ז תל"ז: ודמא דמטיפין מפריעה למיהב מזונא כו'. ועד"ז תכ"ד בסופו. ועיין סהמ"צ להצ"צ מצות עגלה ערופה. לבוש ליו"ד סרס"ה ס"ו". 20. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "הל' פעמיו (ובהמשך לזה לקמן פעמינו) – מציין הצ"צ (לתהלים עה"פ) לד"ה פעמון ורמון (נדפס באוה"ת תצוה)". 21. תבוא כח, ט. 22. ראה יג, ה. 23. משנה ריש פאה. 24. תהלים נה, י.

1 נפשי, – שלפי אמרת חכמינו ז"ל²⁵ זה מוסב על צדקה וגמילות
2 חסדים הנקראים "שלוש", "נפשי" דיקא²⁶. – המלה "נפשי" היא
3 בדיוק, שכן, זה מוסב על השכינה שהיא הנפש של יהודי, וכך בכל
4 אחד מישראל – על הניצוץ האלקי שלו המחיה את נפשו, הנפדים
5 על ידי "שלוש", על ידי
6 מעשה הצדקה. וזהו גם בן
7 הטעם שנקרא הצדקה
8 "שלוש", לפי שנעשה – על
9 ידי הצדקה, שלוש בן
10 ישראל לאביהם שבשמים
11 כמאמר רבותינו זכרונם
12 לברכה²⁷, דהיינו על ידי
13 פדיון נפשותיהן, הם חלק
14 ה' ממש, – נפשותיהם שהן
15 חלק מה' ממש, והן נפרדות
16 מידי החיצונים, – מידי
17 הקליפות, ובפרט צדקת
18 ארץ ישראל, – רבנו הזקן כתב אגרת זו – וכך אגרות רבות שבחלק
19 "אגרת הקדוש" שב"תניא" – בהקשר לנתינת צדקה עבור "כולל

אגרת הקדוש

נפשי דייקא. וזהו ג"כ הטעם שנקרא הצדקה שלום
לפי שנעשה שלום בין ישראל לאביהם שבשמים
כמארו"ל דהיינו על ידי פדיון נפשותיהן הם חלק ה'
ממש מידי החיצונים ובפרט צדקת א"י שהיא צדקת
ה' ממש כמ"ש תמיד עיני ה' אלהך בה והיו עיני
ולכי שם כל הימים והיא שעמדה לנו לפדות חיי נפשנו
מעצת החושבים לדחות פעמינו ותעמוד לנו לעד לשום
נפשנו בחיים אמיתים מחיי החיים לאור באור החיים
אשר יאר ה' פניו אתנו סלה אכ"ר:

נפשנו בתיים אמתיים, מתיי החיים, לאור – להאיר, באור
החיים, אשר "יאר ה' פניו אתנו סלה", אמן בן יהי רצון:

יום רביעי י"ג מנחם-אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 212, ה ויעש דוד שם... עד עמ' 214, שמבין הכל:

39 ח. ויעש דוד שם¹. – פירושו הפשוט של פסוק זה, הוא: דוד עשה
40 שם טוב לבני ישראל – בקברו מתייהם של השונאים, כפירושו של
41 רש"י, א: דוד קנה לעצמו שם, על ידי גבורתו – כפי פירוש שאר
42 המפרשים, ופרש בזהר הקדוש², משום שנאמר: "ויהי דוד
43 עשה משפט וצדקה לכל
44 עמו כו'", – הוזהר הקדוש
45 מפרש של"ויעש דוד שם"
46 יש קשר לאמור להלן שדוד
47 היה עושה משפט וצדקה
48 לכל עמו, ובעשייתו משפט
49 וצדקה, עשה את ה"שם"
50 היינו שמו הקדוש של
51 הקב"ה. "בכה רבי שמעון
52 ואמר: מאן עבד שמא
53 קדישא בכל יומא – מאן
54 דיהיב צדקה למסקני כו'".
55 – מי "עושה" את השם

אגרת הקדוש

ה ויעש דוד שם ופי' בזה"ק משום שנאמר
ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל
עמו כו' בכה ר"ש ואמר מאן עבד שמא קדישא בכל
יומא מאן דיהיב צדקה למסקני כו'. ויוכן בהקדים
מאמר רו"ל ע"פ כי ביה ה' צור עולמים בה' נברא
עוה"ז ביו"ד נברא עוה"ב. פי' שהתענוג שמתענגים
נשמות הצדיקים ונהנין מזיו השכינה המאיר בגן עדן
עליון ותחתון הוא שמתענגים בהשגתם והשכלתם
שמשכילים ויודעים ומשיגים איזה השגה באור וחיות
השופע שם מא"ס ב"ה בבחינת גילוי לנשמתם ורוח
שכל ושל הבנה, שמשכילים – בכוח ה"חכמה", ויודעים – בכוח ה"דעת", ומשיגים – בכוח ה"בינה", שהוא הכוח להבנה והשגה, בשלשה כוחות אלה של חכמה-בינה-דעת הם מבינים איזה השגה באור וחיות השופע שם מאין-סוף ברוך-הוא, בבחינת גילוי – באופן, שהחיות

חב"ד" בארץ ישראל, להחזקת תלמידי החבריה של רבי מנחם
מענדל מהורודוק וחבריו שהתיישבו בארץ ישראל, שהיה צדקת
ה' ממש, – צדקה למקום שבו שם הוי' בהתגלות, כמו שכתוב²⁸:
"תמיד עיני" – והמשכה פנימית של ה' אלתיך בה", – בארץ
ישראל, "והיו עיני ולבי
שם כל הימים"²⁹. – הרי
שבארץ ישראל מאירה
המשכה פנימית מהוי',
והצדקה שעושים עם
תלמידי חכמים שבארץ
ישראל, היא צדקת ה' ממש,
והיא – צדקת ארץ ישראל,
שעמדה לנו לפדות חיי
נפשנו מעצת החושבים
לדחות פעמינו, – מעצת
הרוצים להזיק לנו, ותעמוד
לנו לעד, לשום – להעמיד,
נפשנו בתיים אמתיים, מתיי החיים, לאור – להאיר, באור
החיים, אשר "יאר ה' פניו אתנו סלה", אמן בן יהי רצון:

מאמר רבותינו זכרונם לברכה³ על פסוק: "כי ביה ה' צור
עולמים" – בה' – באות ה' של שם הוי', נברא עולם הוה, ביו"ד
– ובאות יו"ד של שם הוי', נברא עולם הבא. – מה היא השייכות
שיש דוקא בין העולם הזה לאות ה' של שם הוי', ובין העולם הבא
לאות י' דוקא של שם הוי'?
לשם כך מסביר רבנו הזקן
מהו ענינו של עולם הבא וגן
עדן, ובכך תובן השייכות של
עולם הבא לאות י' של שם
הוי': פרוש, שהתענוג
שמתענגים
הצדיקים ונהנין מזיו
השכינה המאיר בגן עדן
עליון ותחתון, הוא, שמתענגים
שמשכילים ויודעים
והשכלתם, – תענוג של
שכל ושל הבנה, שמשכילים – בכוח ה"חכמה", ויודעים – בכוח ה"דעת", ומשיגים – בכוח ה"בינה", שהוא הכוח להבנה והשגה, בשלשה כוחות אלה של חכמה-בינה-דעת הם מבינים איזה השגה באור וחיות השופע שם מאין-סוף ברוך-הוא, בבחינת גילוי – באופן, שהחיות

25. ברכות ח, א ובפרש"י. 26. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דהול"ל אותי וכמו "פדית אותי" (תהלים לא, ו). 27. תוספתא פאה פרק א'.
28. עקב יא, יב. 29. מלכים א ט, ג. 1. שמואל ב ח, יג. 2. זח"ק קיג, ב. 3. פסוק טו. 4. מנחות כט, ב. ירושלמי חגיגה פ"ב ה"א. 5. ישעי' כו, ד.

1 המאירה שם מ"אין סוף" היא בגילוי, והם משיגים מהותה של חיות
2 זו, שלא כמו בעולם הזה, שהחיות באה שם באופן של העלם,
3 וההשגה שיכולים להשיג שם באותה חיות, היא ידיעת המציאות
4 בלבד ולא השגת המהות, ואילו בגן עדן החיות היא בבחינת גילוי,
5 שמשיגים את המהות של
6 החיות, שהיא בבחינת גילוי
7 לְנִשְׁמָתָם וְרוּחַ בְּיָנָתָם, 1
8 לְהִבִּין וּלְהַשִּׁיג אִיזָה הַשְּׁנָה 2
9 כֹּל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי 3
10 מִדְרִיגָתוֹ וּלְפִי מַעְשָׂיו, 4 –
11 ב"לקוטי לוי יצחק" לאביו 5
12 של הרבי שליט"א, הגאון 6
13 הצדיק רבי לוי יצחק נשמתו 7
14 עדן, מפרש, "לפי מדריגתו" 8
15 הכוונה לנשמות שבגן עדן 9
16 העליון – שהשגתו היא 10
17 בהתאם למדריגת הכוונה 11
18 ורעותא דלכא שלהן, שהיא 12
19 עבודה של מוחין, ומוחין 13
20 מתוארים במלה "מדריגה", 14
21 כפי שהוא מציין שם מ"שער
22 היחוד והאמונה" פרק ט' שלגבי מוחין חב"ד מוסיף רבנו הזקן המלה
23 "ומדרגת", ו"לפי מעשיו" הכוונה לנשמות שבגן עדן התחתון, הווכות
24 לכך על ידי מצוות מעשיות דוקא, שלכן זה נקרא "לפי מעשיו".
25 בכל אופן מובן שהתענוג שבגן עדן הוא תענוג של שכל ושל הבנה
26 באלקות, וְלִבִּין נִקְרָא עוֹלָם הַפֶּאֱשָׁם בְּיָנָה בְּזֶה הַקְדוּשָׁה. –
27 שכן, שם מאירה ספירת ה"בינה", שתהיה לנשמות השגה והבנה
28 באלקות; וְהַשְׁפָּעָה זו נִמְשָׁכֶת מִבְּחִינַת חֻכְמָה עֲלֵיָהָ, – חכמה
29 עליונה, שְׁהוּא – החכמה העליונה, מְקוֹר הַהִשְׁכָּלָה וְהַהִשְׁגָּה
30 הַנִּקְרָא בְּשֵׁם בְּיָנָה, – "חכמה" היא מקור ההשגה של "בינה", וְהוּא
31 – וזהו, קְדָמוֹת הַשְּׁכָל קָדָם שְׁכָא לְכָל גִּלּוֹי הַשְּׁנָה וְהַבְנָה, רַק
32 עֲדִין הוּא בְּבִחִינַת הָעֵלֶם וְהַסְתָּר, – זוהי הבחינה ב"חכמה"
33 שלמעלה משכל והבנה, שלא כמו החיצוניות של "חכמה" שהיא
34 נקודת ההשכלה בה כבר מאיר אור השכל, אלא שם זה בבחינת
35 "נקודה" ו"כלל" – ורק לאחר מכן באים הדברים בפרטים של "בינה";
36 ואילו כאן מדובר אודות מדריגה זו של "חכמה" שלמעלה לגמרי
37 משכל, רַק שְׁמַעַט מוֹעִיר שָׁם וְעִיר שָׁם – מעט מן המעט, שׁוֹפֵעַ
38 וְנִמְשָׁךְ מִשָּׁם לְבְּחִינַת בְּיָנָה, – על השפעה זו להיות מועטה ואחרי
39 צמצום ועוד צמצום, זהו כפל הלשון "זעיר שם זעיר שם", על ידי
40 צמצום אחד נעשית ההשפעה מועטה, ובמעט זה צריך להיות שוב
41 צמצום כדי שגיגע אז משהו ("זעיר שם") בבחינת ה"בינה". שכן,
42 אחרי הצמצום הראשון אין ההשפעה יכולה עדיין לרדת בהבנת
43 ה"בינה", רק אחרי הצמצום השני היא באה ונשפעת ב"בינה", לְהִבִּין
44 וּלְהַשִּׁיג שְׁכָל הַנְּעֵלָם – שכל כזה שבעצם הוא נעלם, למעלה

אגרת הקדש

בינתם להבין ולהשיג איזה השגה כאו"א לפי מדרגתו
ולפי מעשיו ולכן נקרא עולם הבא בשם בינה בזה"ק
והשפעה זו נמשכת מבחי' ח"ע שהוא מקור ההשכלה
וההשגה הנקרא בשם בינה והוא קדמות השכל קודם
שבא לכלל גילוי השגה והבנה רק עדיין הוא בבחי'
העלם והסתור רק שמעט מוֹעִיר שָׁם זעיר שם שופע
ונמשך משם לבחינת בינה להבין ולהשיג שכל הנעלם
ולכן נקרא בשם נקודה בהיכלא בזה"ק וזו היא תמונת
יו"ד של שם הוי' ב"ה ונקרא עדן אשר עליו נאמר עין
לא ראתה כו' ונקרא אבא יסד ברתא. פי' כי הנה
התהוות אותיות הדבור היוצאות מה' מוצאות הפה
אינן דבר מושכל ולא מוטבע בטבע מוצאות הללו
להוציא מבטא האותיות ע"י ההבל והקול המכה בהן
עפ"י דרך הטבע ולא על פי דרך השכל כגון השפתיים

מהשגה – יומשך ויהיה ברהשגה, זהו הרי "זיו השכינה", הארה
מ"אין סוף" המאירה בגן עדן, שבעצם היא למעלה לגמרי מהבנתו
של נברא – לא משנה אם זה נברא כמו נשמה כפי שהיא בגן עדן
העליון או בגן עדן התחתון – וכדי שהארה זו תרד ותגיע להשגת
השכל של הנברא, עליה
לעבור צמצום אחר צמצום,
עד לירידתה בהשגת והבנת
הנשמה. ברם, אחרי כל
הצמצומים הרי זו המהות
של אלקות, שהיא הרי
השגת הנשמה בגן עדן –
השגה במהות האלקות.
וְלִבִּין – זה נִקְרָא בְּשֵׁם
הַנִּקְרָא בְּהִיבָלָה בְּזֶה
הַקְדוּשָׁה, – שזוהי נקודה
של "חכמה" כפי שהיא
מאירה בהיכל ה"בינה",
שגם בהיותה ב"בינה",
בהבנה ובהשגה, היא עדיין
"נקודה" שלמעלה מהפרטים
של הבנה והשגה ש"בינה"
מייצגת עצמה בהן. וְזוּ הִיא תְּמוּנַת יו"ד שֶׁל שָׁם הַיּוֹד"
בְּרִיךְ הוּא. – תמונת וציור האות יו"ד הוא הרי "נקודה", המרמז?
על הנקודה של ספירת ה"חכמה", וְנִקְרָא עֲדִין, אֲשֶׁר עָלָיו
נִמְשָׁכֶת: "עֵין לֹא רָאֶתָה כו'". – שאין בזה שום השגה כלל. שכן,
הוא בעצם אור שלמעלה משכל ומהשגה, וְנִקְרָא אֲבָא יִסָד
בְּרִיךְ הוּא. – חכמה היא "אבא" והיא היסוד לאותיות הנקראות
ב"ברתא", בחינת "בת" ו"מלכות", כפי שיסביר להלן. איזו שייכות יש
ל"ברתא" ("מלכות" – אותיות הדיבור) ל"חכמה"? לכאורה יש
לאותיות הדיבור שייכות למדות ול"בינה", כמו למשל באדם
המדבר (באותיות הדיבור) או ענין של מדות או ענין של השגת
השכל, אך, איזו שייכות יש בין אותיות הדיבור ל"חכמה" שהיא
(כמוסבר לעיל) למעלה מענין השגת השכל? רבנו הזקן יסביר להלן,
שאותיות הדיבור נוצרות מ"חכמה" דוקא – ובלשונו: פְּרִיטָה, כִּי הִנֵּה
הַתְּהוּוֹת אוֹתוֹת הַדְּבָר – של הנפש, הַיּוֹצְאוֹת מִה' מוֹצְאוֹת
הַפֶּה – אֵינָן דָּבָר מְשֻׁכָּל – שנאמר שהשכל מחייב יציאתן של
האותיות מזה"מ מוצאות", וְלֹא – וכן גם לא מְשֻׁכָּע מוֹצְאוֹת
הַלָּלוֹ, – יש לפעמים ענין שאיננו על פי שכל, אך כך הדבר מצד
טבעו, ואילו כאן זה גם לא מטבע ה"מוצאות", לְהוֹצִיא מִבְּטָא
הַאוֹתוֹת עַל יְדֵי הַחֶבֶל וְהַקּוֹל הַמְּכָה בָּהֶן – ב"מוצאות", ההכאה
של ההבל והקול ב"מוצאות", אינה מחייבת יציאתן של אותיות
הדיבור, עַל פִּי דָרָךְ – וסדר הַטִּבֵּעַ וְלֹא עַל פִּי דָרָךְ הַשְּׁכָל –
השכל אינו מחייב שמהכאת ההבל והקול ב"מוצאות", תצאנה
אותיות אלו ואלו, כְּגוֹן הַשְּׁפָתִים, עַל דָּרָךְ מְשָׁל, שְׁאוֹתוֹת

6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה אגה"ק סכ"ט (קנ, ב) דהלבושים בגעה"ע מרעותא וכוונה ובגעה"ת – דמצות מעשיות ממש, וכ"ה בקו"א קנה, רע"א. ובכ"מ. וראה לקו"ת ואתחנן רד"ה וזאת המצוה". 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "גם בגעה"ת (אף שבערך געה"ע – הוא מל') ראה אוה"ת ח"ש (קיד, א). לקו"ת ואתחנן י, ב. ובכ"מ". 8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בארוכה בלקו"ת ר"פ ראה וש"נ". 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "תמונת האות מורה על ציור ההמשכה וההתגלות כו' (הגה ברפ"ב דשעוהיה"א)". 10. ישע"י, סד, ג. 11. זח"ג רכח, א.

1 **בומ"פ** – ב"ת, וי"ו, מ"ם, פ"א, יוצאות מֶהֶן – בשפתיים שהן יותר
2 גלויות ונראות לעין האנושית – קל יותר לראות ולהרגיש איך
3 שהאותיות הבאות על ידי תנועת השפתיים, אינן על פי שכל או על
4 פי טבע, שכן – אין הטבע ולא השכל נותן ליציאת מבטא ארבע

5 חלקי שניוני בטוי אותיות
6 אלו, – לא השכל ולא

7 הטבע מחייבים שמתנועת
8 השפתיים יצאו ארבעה סוגי
9 ביטויים שונים המתבטאים
10 בארבעת האותיות ב"ת,
11 וי"ו, מ"ם ופ"א, על פי שניוני
12 תנועת השפתיים, –
13 שבביטוי האות ב"ת, למשל,
14 תנועת השפתיים היא באופן
15 אחד, ובאות וי"ו באופן שני
16 וכו', שמתנוענות –
17 השפתיים, כהקל אחר וקול
18 אחר הפוגע בהן כשונה –
19 נגיעת ההבל והקול
20 בשפתיים בשעה שהוא
21 מבטא האות ב"ת, או האות
22 וי"ו, או האות מ"ם ופ"א –
23 הוא אותו הבל ואותו קול,
24 הרי שמצד ההבל והקול לא
25 בא עדיין השינוי בביטוי אות
26 זו או אות אחרת, ומן

27 ההכרח לומר שהשינוי בא בעקבות תנועת השפתיים, שבשעת ביטוי
28 האות ב"ת תנועת השפתיים שונה מאשר בשעת ביטוי האות ו'
29 למשל. בהתאם לכך, היה צריך, הרי, להיות שהאדם בשכלו יכון
30 אחרת נענוע השפתיים ברצותו לבטא האות ב"ת, ואחרת ברצותו
31 לבטא האות וי"ו¹², או שהיה צריך להיות כך בטבע, שבדרך הטבע
32 ירצה לנענע את השפתיים אחרת כדי לבטא את השוני של כל אות
33 – ולמעשה אין הדבר כך, ואדרבה, שניוני התנועות שבשפתיים
34 הוא לפי שניוני בטוי האותיות שברצון הנפש, – לפי השינויים
35 שברצון, לבטא בשפתיים כרצונה, – של הנפש, לומר: אות ב'
36 או ו' או מ' או פ'. – כשברצותו לבטא את האות ב"ת, למשל,
37 מתנוענות השפתיים בדרך ממילא באופן שונה מאשר כשהוא רוצה

אגרת הקדש

עד"מ שאותיות בומ"פ יוצאות מהן אין הטבע ולא
השכל נותן ליציאת מבטא ארבע חלקי שניוני ביטוי
אותיות אלו על פי שניוני תנועת השפתיים שמתנוענות
בהבל אחד וקול אחד הפוגע בהן בשוה ואדרבה
שינוי התנועות שבשפתיים הוא לפי שינוי ביטוי
האותיות שברצון הנפש לבטא בשפתיים כרצונה לומר
אות ב' או ו' או מ' או פ' ולא להיפך שיהיה רצון
הנפש וכוונתה לעשות שינוי תנועות השפתיים כמו שהן
מתנוענות עתה בביטוי ד' אותיות אלו. וכנראה בחוש
שאינן הנפש מתכוונת ויודעת לכון כלל שינוי תנועות
השפתיים בשינויים אלו ויותר נראה כן בביטוי הנקודות
שכשהנפש רצונה להוציא מפיה נקודת קמץ או ממילא
נקמצים השפתיים ובפתח נפתחים השפתיים ולא שרצון
הנפש לקמוץ ולא לפתוח כלל וכלל ואין להאריך
בדבר הפשוט ומוכן ומושכל לכל משכיל שמבטא
האותיות והנקודות הוא למעלה מהשכל המושג ומוכן
אלא משכל הנעלם וקדמות השכל שבנפש המדברת
ולכן אין התינוק יכול לדבר אף שמבין הכל:

לבטא האות וי"ו וכדומה – ביטוי של האות היא שמביאה את
השינוי בתנועת השפתיים, ולא להפך, שיהיה רצון הנפש וכוונתה
לעשות שינוי תנועות השפתיים כמו שהן מתנוענות עתה
בביטוי ד' אותיות אלו, וכנראה בחוש, – וכמו שאנו רואים
בבהירות ובמוחש, שאין
הנפש מתכוונת ויודעת –
איך לבון כלל שניוני
תנועות השפתיים בשינויים
אלו. – לגבי כל אות לחד,
וכיוון שאין הנפש מתכוונת
ואיננה יודעת כלל איך
לכון ולעשות את השינוי
בתנועות השפתיים בהתאם
לאות שברצונו לבטא –
הרי, שהשינוי בתנועת
השפתיים אינו בא בכוונה זו,
כדי לבטא אות מסוימת,
אלא להיפך, כיוון שהאדם
רוצה לומר אותיות
מסוימות, מתנוענות
השפתיים כך בדרך ממילא.
ויותר נראה כן בביטוי
הנקודות, – קמץ, או פתח
וכדומה, שבשפתיים רצונה
להוציא מפיה נקודת קמץ
– או ממילא נקמצים
השפתיים, ובפתח – נפתחים השפתיים, ולא שרצון הנפש
לקמץ ולא לפתח – את השפתיים, כלל וכלל. ואין להאריך
בדבר הפשוט ומוכן ומשכל לכל משכיל, שמבטא האותיות
והנקודות הוא למעלה מהשכל המושג ומוכן, אלא – האותיות
באות משכל הנעלם וקדמות השכל – זה שלפני ולמעלה
מהשכל, שזהו "חכמה", שבנפש המדברת, ולכן אין התינוק יכול
לדבר, אף שמבין הכל: – שכן, הדיבור אינו בא מהשכל הגלוי
שהוא מבין, כי אם מ"חכמה" שלמעלה מכך – וכוח זה עדיין אינו
מפותח וגלוי אצלו. על כל פנים, הרי שאותיות הדיבור באות
מ"חכמה", שזהו הענין של "אבא יסד ברתא", שהיסוד ל"ברתא" –
"מלכות" ואותיות הדיבור – הוא "אבא", "חכמה".

יום חמישי י"ד מנחם-אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 214, אך האותיות הן... עד עמ' 214, נברא בה':

75 עד כאן הוסבר מאמר חכמינו ז"ל, שהעולם הבא נברא מהאות יו"ד שבשם הוי'.
76 שכן, האות יו"ד, "חכמה", היא המקור ממנו נמשכת ההמשכה של גן עדן
77 שבעולם הבא. ברם, בהתאם למה שאמר בענין "אבא יסד ברתא", שאותיות
78 הדיבור באות מ"חכמה", הרי שגם העולם הזה, שנברא על ידי אותיות הדיבור
79 שלמעלה, נמשך מהיו"ד של "חכמה", מדוע, איפוא, אומרים חכמינו ז"ל, שרק
80 העולם הבא נברא ביו"ד ואילו העולם הזה נברא בה' שבשם הוי' יסביר רבנו

81 הזקן להלן, ששני ענינים באותיות הדיבור: צורת (צירוף) האותיות, בה נראה
82 השוני בין אות לאות, באה אכן מ"חכמה", ואילו גוף (דומה) האותיות, שהוא
83 ה"הבל" – בא מן הלב. וגם למעשה הדבר כך, שישנה הפנימיות של האותיות
84 הבאה מ"חכמה", וממנה התהוות הנבראים הרוחניים (שיש בהם ענין החכמה
85 וההבנה באלקות). והגוף והיצוגיות אותיות הדיבור שלמעלה בא מ"הבל", והוא
86 האות ה' של שם הוי', ומזה היתה ההתהוות של העולם הזה. ובלשון רבנו הזקן:

כ"ב אותיות – החלוקה והשוני נעשים בה' מוצאות הידועות: 21
אחה"ע²³ – האותיות א, ח, ה, ע' באות מהגרון, גיכ"ק – 22
האותיות ג, י, כ, ק באות מהתך כו'. – האותיות ב, ו, מ, פ' – 23
בומ"ף – באות מהשפתיים וכו'. ומכבטא – וצליל ההכל – 24
כשלעצמו יש לו גם כן 25

אגרת הקדש

כשאין הוא מתבטא באות, 27
הוא אות ה' – בצאת 28
ההכל מהפה נשמע הצליל 29
של אות ה', שהיא "אתא 30
קלילא כו'", – אות קלה, 31
שאינה בה ממש וממשות של 32
אות מושלמת, והוא מקור 33
החמר וגוף האותיות 34
מרים התחלקותן לכ"ב – 35
אותיות. הרי, שהאות ה' 36
מייצגת את מקור ה"גוף" 37
של האותיות. ולכן אמרו רבותינו זכרונם לברכה, שעולם הזה 38
נברא בה' – של שם הוי', כלומר שהעולם הזה נברא מחיצוניות 39
וגוף האותיות שלמעלה, שמקורן באות ה' של שם הוי'. 40

אך האותיות – שכאמור באות מ"חכמה", הן בבחינת חמר 1
וצורה, – שישנם ה"חומר" של האותיות וה"צורה" של האותיות, 2
הנקרא פנימית וחיצונית, – ה"חומר" של האותיות הוא 3
החיצוניות של האותיות (הגוף של האותיות), וה"צורה" של 4
האותיות היא הפנימיות 5
והרוחניות של האותיות, כי 6
הגם שמקורן – של 7
האותיות, הוא מקדמות 8
השכל – מבחינת ה"חכמה" 9
שהיא למעלה וקודמת 10
לשכל ורצון הנפש, – 11
שכאמור, מרצון הנפש 12
לבטא אות זו או אחרת, בא 13
ציורה של האות, זו היא 14
בחינת צורת שני 15
המכבטא שגב"ב אותיות, 16
– בשני שכן אות לאות 17
בשעת ביטוי. אבל בחינת החמר וגוף התהוותן, והוא בחינת 18
חיצוניותן, הוא ההכל היוצא מהלב, שממנו מתהווה קול 19
פשוט היוצא מהגרון, ואחר כך נחלק לכ"ב חרות, ובטוי 20

יום שישי ט"ו מנחם-אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 214, והנה הגם שהיא... עד עמ' קח, ע"ש):

עצמה, ואילו הגילוי של החומר וחיצוניות האותיות, באים מהכל 63
הלב, ה' תתאה (אחרונה) של שם הוי', הרי הראשית והמקור, 64
כשמתחיל הגילוי של עולם הזה – הוא משפע ונמשך מבחינת ה' 65
עלאה, – האות ה' הראשונה שבשם הוי', שיש לה – לציר ותמונת 66
האות ה', התפשטות ארך 67
ורחב, – זאת כדי להורות 68
להראות, על בחינת 69
בינה, – ה' עילאה של שם 70
הוי', היא בחינת "בינה", 71
שהיא התפשטות השכל 72
הנעלם בבחינת גלוי 73
והשגה בהרחבת הדעת, 74
והשפעתה – של ה' עילאה, 75
בינה, מסתיימת בלב, וכמו 76
שכתוב בתקונים²⁵, 77
ד' בינה – לבא, ובה חלב 78
מכין, – ש"בינה" היא 79

אגרת הקדש

והנה הגם שהיא ה' תתאה ה' אחרונה שבשם הוי' 11
ורז"ל דרשו זה על פסוק כי ביה היינו לפי 12
שמקורה וראשיתה לבא לבחי' גילוי מהעלם היו"ד הוא 13
מושפע ונמשך מבחינת ה' עילאה שיש לה התפשטות 14
אורך ורוחב להורות על בחינת בינה שהיא התפשטות 15
השכל הנעלם בבחי' גילוי והשגה בהרחבת הדעת 16
והשפעתה מסתיימת בלב וכמ"ש בתיקונים דבינה לבא 17
ובה הלב מבין ומשם יוצא ההכל מקור גילוי גוף 18
האותיות הדבור המתגלות בה' מוצאות מהעלם היו"ד 19
ותמונת ה' תתאה בכתיבתה גם כן בהתפשטות אורך 20
בחינת הלב, ובה הלב מבין, הרי שהשפעת ה"בינה" היא בלב, ומשם 80
יוצא ההכל – שהוא, מקור גלוי גוף האותיות הדבור, המתגלות 81
בה' מוצאות מהעלם – שהיו עד אז בהעלם, היו"ד – ביו"ד, 82
ותמונת ה' תתאה – האות ה' האחרונה שבשם הוי', בבחינתה – 83
כשכותבים אותה היא הרי גם כן בהתפשטות ארך ורחב, – כפי 84

והנה, הגם – למרות, שהיא ה' תתאה, ה' אחרונה שיש 41
היו"ת, – הדיבור שלמעלה הוא הרי הבחינה של "מלכות", דבר 42
מלך שלטון²⁴, והאות ה' שהיא מקור הדיבור, היא הה' האחרונה 43
(תתאה) של שם הוי', שהיא בחינת ה"מלכות", ורבותינו זכרונם 44
לברכה דרשו זה – שביו"ד 45
נברא עולם הבא ובה' נברא 46
עולם הזה, על פסוק: "כי 47
בינה", – ה' צור עולמים", 48
כיצד, איפוא, אנו מסבירים 49
כאן, שהכוונה במאמר 50
חכמינו ז"ל בה' נברא העולם 51
הזה, היא הה' תתאה 52
(האחרונה) מקור ההכל של 53
אותיות הדיבור? הינו – הרי 54
זה, לפי שמקורה 55
וראשיתה לבא לבחינת 56
גלוי מהעלם היו"ד – 57
ש"העלם" היו"ד של "חכמה" הוא הרי המקור והשורש לכל סוג של 58
גילוי, גם הגילוי של עולם הבא וגם הגילוי של עולם הזה, כמו 59
באותיות גם הציור של האותיות וגם החומר של האותיות, אלא 60
שבבואם בהתגלות, כפי שהם באים במאוחר יותר, הרי ציור 61
האותיות והגילוי של עולם הבא, באים מהיו"ד עצמה, מ"חכמה" 62

23. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "טעם שינוי סדרן אחה"ע ולא אחה"ע כסדר הא"ב מובן ע"פ מ"ש בזה"ב קכג, א (ועייג"כ ע"ח שער דרושי הצלם ד"ב)". 24. קהלת ח, ד. 25. תקו"ז בהקדמה ("פתח אליהו").

1 שהדבר ב"ה' עילאה", אלא שב"ה' עילאה" זה מראה על התפשטות
2 ההשגה, ואילו ב"ה' תתאה" — מורה על התפשטות בְּחִינַת
3 מַלְכוּתוֹ וְתַבְרָךְ, "מַלְכוּת בָּל עוֹלָמִים", — ספירת המלכות היא
4 מקור כל העולמות, והיא מתפשטת לְמַעְלָה וּלְמַטָּה וְלִדְ סְטָרִין,
5 — ולארבע הרוחות,
6 הַמְתַּפְשָׁטוֹת — המעלה
7 והמטה וד' רוחות העולם 1
8 מתפשטות וְנִמְשָׁכוֹת 2
9 מְאוֹתוֹת דְּבָר ה', — 3
10 מאותיות דיבורו של הקב"ה, 4
11 כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּקִלְתָּהּ: 5
12 "בְּאֶשֶׁר דְּבַר מֶלֶךְ שְׁלֵמוֹן", 6
13 — דיבורו של המלך שולט, 7
14 כפי שהדבר במלוכה למטה,
15 שההנהגה שהמלך מנהיג את המלוכה היא על ידי דיבורו, שהוא
16 מצווה לעשות, כך גם למעלה פועל הדיבור שלמעלה את

אגרת הקדש

ורוחב מורה על התפשטות בחי' מלכותו יתברך מלכות
כל עולמים למעלה ולמטה ולד' סטרי' המתפשטות
ונמשכות מאותיות דבר ה' כמ"ש בקהלת באשר דבר
מלך שלטון כמ"ש במ"א. [ולחבין מעט מזעיר ענין
ומהות אותיות הדבור באלהות שאין לו דמות הגוף
ולא הנפש ח"ו כבר נתבאר בדרך ארוכה וקצרה
(בלק"א ח"ב פ"א וי"ב ע"ש)]:

17 התפשטות המלוכה של הקב"ה בכל ששת קצוות העולם, במעלה,
18 מטה וד' רוחות, המקיפים את כללות העולם, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּמִקְוֶה
19 אַחֵר [וְלַחְבִּין מְעַט מְזַעִיר — משהו עֲנִין וְמַהוּת אוֹתוֹת תְּדַבּוּר
20 בְּאַלְהוּת, שְׁאִין לוֹ דְמוּת הַגּוֹף וְלֹא הַנֶּפֶשׁ חָס וְשָׁלוֹם, — כיצד,
21 איפוא, מתאים לומר
22 למעלה הענין של אותיות
23 הדיבור, חיצוניות וגוף,
24 ופנימיות ונפש של אותיות
25 הדיבור? — בְּכָר נִתְבָּר
26 בְּדָרְךְ אֲרָכָה וְקִצְרָה
27 (בְּלִקּוּטֵי אֲמָרִים — ספר
28 ה"תניא", חֵלֶק ב פָּרָק יא
29 ויב, עֲנִין שָׁם): — על כל
30 פנים, הרי, לכן אומרים
31 חכמינו ז"ל שהעולם הזה נברא מאותיות הדיבור שלמעלה,
32 שמקורם הוא האות ה' של שם הוי"ו.

יום שבת קודש ט"ז מנחם-אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קה, אך ביאור הענין... עד עמ' 216, בעשיה:

33 אֲךְ בְּאֹר הָעֵנִין, לְמַה אֲמָרוּ רַבּוֹתֵינוּ וְזָכוּנוֹם לְבִרְכָּה שְׁעוֹלָם
34 הָיָה דְּיָקָא נִבְרָא בְּה' — כיוון שהרי הסברנו, שהכוונה היא ל"ה'
35 תתאה", בחינת ה"מלכות" ודיבור שלמעלה, שמהם הרי נבראים כל
36 הנבראים (גם הנבראים של העולמות העליונים שלמעלה מהעולם
37 הזה), כיצד, איפוא, אומרים,
38 שדוקא העולם הזה נברא
39 באות ה'? יסיבר רבנו הזקן
40 להלן, שהן אמת הדבר
41 שריבוי הנבראים של
42 העולמות העליונים
43 הרוחניים בא גם כן מצירופי
44 אותיות של הדיבור
45 שלמעלה, שמפני שבצירופי
46 הדיבור שלמעלה ישנם
47 צירופים עד אין קץ ישנם גם

אגרת הקדש

אך ביאור הענין למה אמרו רז"ל שעוה"ז דוקא נברא
בה' הנה ידוע לכל חכמי לב כי ריבוי העולמות
וההיכלות אשר אין להם מספר כמ"ש היש מספר
לגדודיו ובכל היכל וגדוד אלף אלפין ורבוא רבבן
מלאכים וכן נרנח"י מדרגות לאין קץ ובכל עולם
והיכלות מריבוי היכלות שבאצ' בריאה יצירה הנה
כל ריבויים אלו ריבוי אחר ריבוי עד אין קץ ממש
הכל נמשך ונשפע מריבוי צירופי כ"ב אותיות דבר

דוקא, שהוא נברא באות ה', המוסבת על ההבל שלמעלה, כפי
שהוסבר לעיל. ובלשון רבנו הזקן: הִנֵּה יָדוּעַ לְכָל חֲכָמֵי לֵב, כִּי
רַבּוּי הָעוֹלָמוֹת וְהַיְיכְלוֹת אֲשֶׁר אֵין לָהֶם מִסְפָּר, כְּמוֹ
שֶׁכְּתוּב: 27 "הִישׁ מִסְפָּר לְגִדּוּדֵינוּ", — הכוונה לעולמות ולהיכלות
שלמעלה, שאין להם מספר.
וּבְכָל הַיְיכָל וּגְדוּד — בהם
יש כבר מספר כמו שכתוב: 28
9 "אלף אלפין ישמשוני" ורבוא
10 רבבן קדמוזי יקומוני" — אך
11 המספר הוא גדול מאד, שיש
12 בהם אֶלֶף אֶלֶף אֶלֶפִין וְרַבּוּא
13 רַבְּבָן מְלָאכִים, 29 וְכֵן —
14 בנשמות, שיש בהן חמש
15 מדרגות כלליות של נפש,
רוח, נשמה, חי, יחידה, דן
נִפְשֵׁי רִוּחַ נִשְׁמָה חַיָּה יְחִידָה — נרנח"י, מְדִרְגּוֹת לְאִין קֵץ, —
שישנן מדרגות לאין קץ במדרגת ובחינת "נפש", ובמדרגת ובחינת
"רוח", עד במדרגת של "נשמה", "חי", "יחידה", וּבְכָל עוֹלָם
וְהַיְיכְלוֹת מְרַבּוּי הַיְיכְלוֹת שֶׁבְּאַצִּילוֹת בְּרִיאַת יִצְרָה — שהן כולם
עולמות רוחניים שלמעלה מעולם ה"עשיה", למעלה מהעולם הזה
ולמעלה מעולם ה"עשיה" הרוחני — שכן, "עולם הזה" שהוא עולם
ה"עשיה", מכון לא רק לעולם הזה הגשמי, כי אם גם כולל את
עולם העשיה הרוחני — הִנֵּה כָּל רַבּוּיִים אֵלּוּ, רַבּוּי אַחֵר רַבּוּי
עַד אֵין קֵץ מִמֶּשֶׁ, — שיש בהם כל כך הרבה נאצלים ונבראים
בלי קץ ממש, כִּבְל נִמְשָׁךְ וְנִשְׁפָּע מְרַבּוּי צִרּוּפֵי כ"ב אוֹתוֹת

26. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עפמ"ש כ בתו"א (ואוה"ת) עה"פ ועשית גו' ועשו כל חכמי לב". 27. איוב כה, ג. 28. דניאל ז, י. 29. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מביא ג"ז (וכן בח"א פמ"ו סה, ב) — דלכאורה מה מוסיף (ראה שם רפמ"ח) — וי"ל שמזה מוכיח הדמדובר ב"גדודים" שנתהוו מאותיות שלכן שייך בהם (גבול ו) מספר, ובכ"ז יש בהם גם בל"ג".

1 דְּבַר ה', הַמִּתְחַלְקוֹת - כ"ב האותיות של הדיבור שלמעלה,
2 מתחלקות גם בן לצירופים רבים עד אין קץ ותכלית ממש, -
3 אין קץ ואין סוף לצירופים הנוצרים מכ"ב אותיות הדיבור שלמעלה,
4 כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּסֵפֶר יִצְחָק³⁰: שְׂבַעָה³¹ אֲבָנִים בִּנְנוֹת חֲמִשָּׁת
5 אֲלָפִים וָאַרְבָּעִים בָּתִּים, -
6 בספר יצירה נקראות

אגרת הקדש

ה' המתחלקות ג"כ לצירופים רבים עד אין קץ ותכלית
ממש כמ"ש בספר יצירה שבעה אבנים בנות חמשת
אלפים וארבעים בתים מכאן ואילך צא וחשוב מה
שאין הפה יכול לדבר בו' והגם שיש במעלות ומדרגות
המלאכים ונשמות כמה וכמה מיני מעלות ומדרגות
חלוקות לאין קץ גבוה על גבוה הנה הכל נמשך לפי
חילופי הצירופים והתמורות בא"ת ב"ש כו' (וכמ"ש
בפי"ב) אך דרך כלל הנה כולם בעלי חכמה ודעת
ויודעים את בוראם מפני היות חיותם מפנימיות האותיות
הנמשכות מבחי' ח"ע וכנ"ל. אך העולם הזה השפל
עם החיות שבתוכו קטן מהכיל ולסבול אור וחיות
מבחינת צורת האותיות ופנימיותן להאיר ולהשפיע בו
בלי לבוש והסתר כמו שמאירות ומשפיעות לנשמות
ומלאכים רק ההארה וההשפעה באה ונשפע לעוה"ז
מבחינת חומר וגוף האותיות וחיצוניותם שהוא בחינת
ההבל המתחלק לו' הבלים שבקהלת שעליהם העולם
עומד כמ"ש בזה"ק והוא מוצא פי ה' המתלבש בעולם
הזה וכל צבאו להחיותם ובתוכו מלוכשת בחינת
צורת אותיות הדבור והמחשבה ממדותיו הקדושות

27 באותיות הדיבור שלמעלה,
28 הרי ריבוי הצירופים שיכולים לצרף מהן, הוא בלי קץ ותכלית,
29 ומריבוי הצירופים באים ריבוי הנבראים, שהם ריבוי עד אין קץ.
30 והגם שיש במעלות ומדרגות המלאכים ונשמות - לא רק
31 הרבה מלאכים ונשמות, אלא גם בְּמֶה וְכֶמֶה מיני מעלות
32 ומדרגות חלוקות לאין קץ, גְּבוּהָ עַל גְּבוּהָ - מדרגה אחת -
33 למעלה מהמדרגה השניה, למרות שגם המדרגה הראשונה נעלית
34 ביותר. ואם כל ריבוי הנבראים באים מאותיות הדיבור שלמעלה -
35 ההבדל הוא רק בהצגת וסדר האותיות - לא היה, הרי, צריך
36 להיות, ההבדל בין מדרגה אחת לשניה, בבחינת גבוה על גבוה -
37 הִנֵּה הַבֵּל - התחלקות המדרגות, גם גבוה על גבוה, נִמְשָׁךְ לְפִי
38 חֲלוּפֵי הַצִּירופִים - דכ"ב אותיות שבאים גם כן בחילוף הצירופים
39 והתמורות דא"ת ב"ש - הוספת כ"ק אדמו"ר שליט"א, וְהַתְמַרְוֹת
40 בְּאֵת פ"ש כו' - בסדר האחר של ה"אלף-בית", הסדר של "א"ת
41 ב"ש", שהאות אלף (האות הראשונה) מוחלפת באות תי"ו (האות
42 האחרונה), והאות בית" (האות השניה) מוחלפת באות שין (האות
43 השניה שלפני האחרונה) וכו'. (וְכֵמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפָרָק יב). -
44 ב"שער היחוד והאמונה³² החלק השני של ספר ה"תניא". הרי,

45 למרות שישנו ריבוי מדרגות כזה וחילוקי מדרגות עד אין קץ, אֵךְ
46 הָרֶךְ כָּלָל, הִנֵּה כָּלֵם בְּעֲלֵי הַכֶּמֶה וְדַעַת, - ענינם הוא ענין
47 החכמה ודעת באלקות, וְיִוָּדְעִים אֵת בּוֹרְאָם, מִפְּנֵי הִיּוֹת חַיּוּתָם
48 מִפְּנִימִיּוֹת הָאוֹתִיּוֹת הַנִּמְשָׁכוֹת - פנימיות האותיות נמשכות
49 מִבְּחִינַת חֲכָמָה עֲלֵאָה, -
50 "חכמה עליונה", וְכִנּוּךְ
51 לְעִיל. - לכן אומרים על כל
52 הנבראים הנכללים בשם
53 הכללי "עולם הבא", שהם
54 נבראו ביו"ד, שכן חיותם
55 באה מפנימיות ומאור
56 אותיות הדיבור שלמעלה,
57 הבא מהיו"ד של שם הוי".
58 אֵךְ הָעוֹלָם הַזֶּה הַשָּׁפֵל,
59 עִם חַיּוּת שִׁבְתּוֹכּוֹ, קָטָן
60 מִהַכִּיל וְלִסְבֹּל אֹר וְחַיּוּת
61 מִבְּחִינַת צוּרַת הָאוֹתִיּוֹת
62 וּפְנִימִיּוֹתָן, לְהֵאִיר -
63 שהאור והחיות של פנימיות
64 האותיות, יאיר בו,
65 וְלְהַשְׁפִּיעַ בּוֹ כָּלֵם לְבוֹשׁ
66 וְהַסְתֵּר כְּמוֹ שֶׁ- פנימיות
67 האותיות, מְאִירוֹת
68 וּמְשַׁפְּעוֹת לְנִשְׁמוֹת
69 וּמִלְאָכִים, - לנשמות
70 ומלאכים זה מאיר ומשפיע
71 בלי הלבוש וההסתר של

72 חומר וגוף האותיות המתהווה מההבל³³, רַק הַהֵאִירָה וְהַשְׁפָּעָה
73 בְּאֵה וְנִשְׁפָּעַת לְעוֹלָם הַזֶּה מִבְּחִינַת חֲמֹר וְגוֹף הָאוֹתִיּוֹת
74 וְחִיצוֹנִיּוֹתָם, שֶׁהוּא - חיצוניות האותיות, היא בְּחִינַת הַהֶבֶל, -
75 כמו על דרך משל חיצוניות וגוף אותיות הדיבור באדם המתהווים
76 מההבל הבא מהלב, והוא הבל גשמי, הַמִּתְחַלֵּק לוֹ' הַבֵּלִים
77 שֶׁבְּקִהְלֵת³⁴ - בפסוק ב"קהלת"³⁵ מוזכרים שבעה ענינים של הבל:
78 "הבל הבלים אמר קהלת הבל הבלים הכל הבל", "הבל" פעם אחת,
79 "הבלים" לשון רבים, פעמיים, ביחד שלשה, עוד הפעם "הבל
80 הבלים", שוב שלשה, "הכל הבל" עוד פעם אחת, וביחד שבע
81 פעמים "הבל". שְׂעָלֵיהֶם - על שבעה ההבלים, הָעוֹלָם עוֹמֵד, כְּמוֹ
82 שֶׁכְּתוּב בְּחֻמַּר הַקְדוּשָׁה³⁶. - "עלמא לא אתקיים אלא על הבלים
83 דאמר שלמה מלכא" - העולם אינו מתקיים אלא על ההבלים
84 שאמר שלמה המלך, שהם שבעת ההבלים האמורים, וְהוּא "מוֹצֵא
85 פִּי ה'" הַמִּתְלַבֵּשׁ בְּעוֹלָם הַזֶּה וְכָל צָבָאָיו - כל הנבראים
86 שבעולם הזה, לְהַחְיֹתָם, - שזה ההבל הבא מפי ה', מוצא פי ה',
87 וְכִתּוּבוֹ - בהבל ובמוצא פי ה', מְלַבֵּשׁת בְּחִינַת צוּרַת אוֹתִיּוֹת
88 הַדְּבָר וְהַמְחַשְּׁבָה, - שלמעלה, הבאה - מְמֹדוּתָיו הַקְדוּשׁוֹת

30. פ"ד מ"ב. 31. הרבי שליט"א מציין ב"הערות ותיקונים בדרך אפשר", שאולי צריכים לומר "שבע", לשון נקבה, כמו שאומר להלן "בונות", לשון נקבה. 32. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שעי"ז יורד מגבוה ביותר לגבוה שתחתיו כו', הארה דהארה כו' - משא"כ בשינוי הצירוף בלבד דאינו פחות במעלה". 33. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שהוא בטל להמלוכש בו ואינו מסתיר". 34. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עייג"כ באוה"ת עה"פ". 35. א. א. 36. ח"א קמו. ב.

24 מְקַנְנָה – ומאירה, בְּעֵשֶׂיהָ: – ארבע האותיות של שם הוי' הן
25 האלקות של העולמות³⁷: הגילוי שמאיר בעולם "האצילות" הוא
26 ספירת ה"חכמה" (יר"ד של שם הוי'), ו"חכמה" היא הרי הענין של
27 ביטול באופנו הנעלה ביותר, של "הוא לבדו ואין זולתו" (כפי שרבנו
28 הזקן אומר בהגה"ה שבפרק
29 ל"ה (בחלק הראשון של
30 ספר ה"תניא"), הרי "חכמה"
31 זו מאירה בכללות עולם
32 ה"אצילות", שבכל עניני
33 עולם ה"אצילות" שורר
34 אופן הביטול האמור; בעולם
35 ה"בריאה" מאירה "ה"
36 עילאה, ספירת ה"בינה"
37 וכל הנבראים של עולם זה (גם נשמות וגם מלאכים) הם בעלי
38 השגה גדולה באלקות; בעולם ה"יצירה" מאירות שש המדות,
39 ועבודת הנבראים שבעולם זה, היא בענין ה"מדות", התפעלות של
40 אהבה ויראה באלקות; ובעולם ה"עשיה" מאירה "ה" תתאה,
41 ספירת ה"מלכות", ועולם זה – הוא עולם המעשה, ומעשה מתוך
42 קבלת עול מלכות שמים. ברם, זהו הנשמה של עולם זה, הבאה
43 מפנימיות צירופי אותיות הדיבור המלוּבשת בהעלם בחומר וגוף
44 האותיות שהוא ה"הבל", ואילו התהוות וחיות העולם עצמו, הם רק
45 מחיצוניות אותיות הדיבור – מה"הבל", ולכן עולם זה הוא עולם
46 גשמי וחומרי.

1 וְרִצּוֹנוֹ וְחֻמָּתוֹ וְכו', – כמו באדם למשל, שאותיות הדיבור
2 ואותיות המחשבה באות הרי בגילוי ממדותיו – שמפני שיש לו
3 אהבה ותשוקה לדבר מסוים, לכן הוא חושב ומדבר אודות אותו
4 דבר, והמדות באות מרצונו וחכמתו וכו', כך גם למעלה באות
5 אותיות הדיבור והמחשבה
6 שלמעלה בהתגלות,
7 מהמדות הקדושות ומרצונו
8 וחכמתו וכו', הַמְיָחֲדוֹת –
9 מדותיו – הקדושות, ורצונו
10 וחכמתו (הספירות),
11 מאוחדות בְּאֵין-סוּף בְּרוּךְ
12 הוּא בְּתַכְלִית – הרי
13 שהאור שמצורות האותיות,
14 שהוא אור הבא ממדותיו הקדושות ומרצון וחכמה – נמצא רק
15 בתוכו, בפנימיות של "מוצא פי ה'" המהווה ומחיה את העולם הזה,
16 ואילו בגילוי אין הדבר כך. ומהיכן באה ההתהוות והחיות של
17 העולם הזה? – הרי זה מחיצוניות וגוף האותיות, ה"הבל" הדיבור
18 שלמעלה. (וזהו שְׁפָתָב הָאֵרִי וְרִצּוֹנוֹ לְכַרְכָּה³⁸, שְׁפָחִינִת
19 חִיצוֹנִיּוֹת הַפְּלִים דְּמַלְכוּת דְּאֲצִילוּת, הַמְרָמְזוֹת בְּה' שֶׁל שֵׁם
20 הַיְי"ה בְּרוּךְ-הוּא, – ה"תתאה" שהיא ספירת המלכות, הם יִרְדּוּ
21 וְנַעֲשׂוּ נִשְׁמָה לְעוֹלָם הָעֲשִׂיָּה. וְכֵן כְּתוּב בְּתַקוּנִים³⁸ – ב"תיקוני
22 זוהר", שְׁהִיוּ ד' – של שם הוי', הוּא – מאיר, בְּאֲצִילוּת כו', – ו"ה"
23 עילאה – בעולם ה"בריאה", ו"ו" – בעולם ה"יצירה", וְה' תַּתְאָה

37. ראה ע"ח שמ"ז פ"ב. ובכ"מ. 38. ראה תיקון ו (כג, א). ע"ח שמ"ב ספ"ד. 39. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עפמשת"ל בח"א פל"ט".

היום יום . . .

יום ראשון יום רביעי י מנחם אב ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ואתחנן, רביעי עם פירש"י.
תהלים: נה"נט.
תניא: ב. קטנתי . . . הפנים וגו'.

מסיפורי אאזמו"ר: (א) מתחלה הי' אגה"ק קטנתי מסיימת "ורוח נכאה כו'", ואחרי אשר אמר רבינו הגדול שלש פעמים – בליאזנא – המאמר כמים הפנים גו' כפירש"י ולא כתרגומו, אז הוסיף התיבות "וכלי האי – הפנים וגו'", ובוה נטע בהחסידיים מידות טובות. (ב) ווען דער רבי וואָלט נישט געשטעלט די דריי ווערטער "במדת אמת ליעקב" – באגה"ק קטנתי – וואָלט ער געהאַט נאָך פופציג טויעזנט חסידים, אבער דער רבי מאַנט מדת אמת.

מספּורי אַדְנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מְהַר"ש]: (א) מִתְחַלֶּה הֵיְתָה אֲגֶרֶת הַקֹּדֶשׁ "קִטְנֵתִי" מְסִימָת "וְרוּחַ נִכְאָה כו'", וְאַחֲרֵי אֲשֶׁר אָמַר רַבְּנֵנוּ הַגָּדוֹל שְׁלֹשׁ פְּעָמִים – בְּלִיאָזְנָא – הַמְאָמֵר "כְּמִים הַפְּנִים" גו' כְּפִירוּשׁ רַשִׁי וְלֹא כְּתַרְגוּמוֹ, אַז הוֹסִיף הַתִּבּוֹת "וְכָלִי הָאֵי – הַפְּנִים וְגו'", וּבָזָה נִטַּע בְּהַחְסִידִים מִדּוֹת טוֹבוֹת.

(ב) אַלּוּלֵי הֵיָה הָרַבִּי מְכַנִּים אֶת שְׁלֹשׁ הַמְּלִים "בְּמִדַּת אֱמֶת לְיַעֲקֹב" – בְּאֲגֶרֶת הַקֹּדֶשׁ "קִטְנֵתִי" – הָיוּ לוֹ עוֹד חֲמִשִּׁים אֶלֶף חְסִידִים, אֵיךְ הָרַבִּי תוֹבֵעַ מִדַּת אֱמֶת.

יום
שני

יום חמישי

יא מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ואתחנן, חמישי עם פירש"י.

תהלים: ס"סה.

תניא: ג. וילבש . . . 208 (ח"ו).

רַבְּנוּ הִזְקֵן הֶלֶךְ לְמַעֲזִיטָשׁ, בִּיחַד עִם אָחִיו מִהָרִי"ל בְּשָׁנַת תַּקכ"ד. מִהָרִי"ל הֶלֶךְ בְּלִי רְשׁוּת בֵּיתוֹ [=אֶשְׁתּוֹ], וְלָכֵן חֹזֵר מְדַרְכּוֹ, וְרַבְּנוּ בָּא לְמַעֲזִיטָשׁ – וְשָׁהָה שָׁם, בְּפַעַם הָרִאשׁוֹנָה, עַד אַחֲרֵי חֵג הַפֶּסַח תַּקכ"ה. שְׁבוּעִים הָיָה מְסַפֵּק אִם לְהִשָּׁאֵר שָׁם, וְהַמָּאֲמָר הָרִאשׁוֹן שֶׁשָּׁמַע הָיָה "נִחְמוּ נִחְמוּ". וַיֵּשׁ בָּזָה סֶפֶק אִם הוּא הַמָּאֲמָר הָרִאשׁוֹן לְבֹאוֹ, אוֹ הָרִאשׁוֹן לְאַחֵר הַשְּׁבוּעִים שֶׁהִתְחַלִּית לְהִשָּׁאֵר וּנְתַקְשָׁר.

יום
שלישי

יום שישי

יב מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ואתחנן, ששי עם פירש"י.

תהלים: סוסח.

תניא: אך מי . . . תדרשנו.

דַּעַר רַבִּי – אַדְמו"ר הִזְקֵן – הָאֵט גַּעֲזָאָגַט פֿון מַעֲזִיט־שַׁעַר מַגִּיד פֿון בַּעַשׁ"ט'ס וועגען: וְאַהֲבַת לִרְעָךְ כַּמוֹךְ אִיז א פִּירוּשׁ וּבִיאֹר אויף וְאַהֲבַת אֶת ה' אֶלְקִיךְ. אוֹ מ'הָאֵט הָאֵלֶּט א אִידֶען, הָאֵט מַעַן הָאֵלֶּט דַּעַם אויבֶּער־שַׁטֶּען, ווייל א אִיד הָאֵט דָּאָךְ אִין זִיךְ א חֶלֶק אֶלְקָה מַמְעַל, אִיז אוֹ מ'הָאֵט הָאֵלֶּט דַּעַם אִידֶען, דַּעַם אִינוועניג פֿון אִיהֶם, מִמִּילָא הָאֵט מַעַן הָאֵלֶּט דַּעַם אויבֶּער־שַׁטֶּען.

הַרְבֵּי – אַדְמו"ר הִזְקֵן – אָמַר בְּשֵׁם הַמַּגִּיד מַמְעִזִיטָשׁ, מִשְׁמוֹ שֶׁל הַבַּעַל שֵׁם טוֹב: "וְאַהֲבַת לִרְעָךְ כַּמוֹךְ" הוּא פִּירוּשׁ וּבִיאֹר עַל "וְאַהֲבַת אֶת ה' אֶלְקִיךְ": כַּאֲשֶׁר אוֹהֲבִים יְהוּדִי, אוֹהֲבִים אֶת הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שֶׁכֵּן יְהוּדִי יֵשׁ לוֹ הָרִי בְּתוֹכּוֹ חֶלֶק אֶלְקָה מַמְעַל, הָרִי שֶׁכַּאֲשֶׁר אוֹהֲבִים אֶת הַיְּהוּדִי, אֶת הַפְּנִימִיּוֹת שָׁבוּ, מִמִּילָא אוֹהֲבִים אֶת הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא.

יום
רביעי

שבת

יג מנחם אב

ה'תש"ג

בשעת קריאת עשה"ד עומדים ופניהם אל הס"ת.

שיעורים. חומש: ואתחנן, שביעי עם פירש"י.

תהלים: סט"עא.

תניא: ד. אין . . . קו בצדקה.

בְּשַׁעַת קְרִיאַת עֲשֵׂת הַדְּבָרוֹת עוֹמְדִים וּפְנִיָּהֶם אֶל הַסֵּפֶר תּוֹרָה.

"וְדַבַּרְתָּ בָּם בְּשַׁבְּתָךְ גו'", וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרָנָם לְבִרְכָּה: "וְדַבַּרְתָּ בָּם – בְּדַבְּרֵי תּוֹרָה הַכְּתוּב מְדַבֵּר". אָמְנָם בְּעֶסֶק הַתּוֹרָה גּוֹפֵא יֵשׁ כַּמָּה חֲלוּקֵי מַדְרָגוֹת, וּמִבָּאָר כָּאֵן כָּל הַמַּדְרָגוֹת: בְּשַׁבְּתָךְ בְּבִיתְךָ – הוּא מַעֲמֵד הַנִּשְׁמָה לְמַעַלָּה בְּאַצֵּר הַנִּשְׁמוֹת, קֵדָם יְרִידָתָהּ לְמַטָּה, וְעוֹסֶקֶת שָׁם בְּתוֹרָה. בְּלִבְתָּךְ בְּדֶרֶךְ – קָאִי עַל הַזְּמַן שֶׁהַנִּשְׁמָה יוֹרֶדֶת מֵעוֹלָם לְעוֹלָם וּמַמְדְּרָגָהּ לְמַדְרָגָהּ, עַד בּוֹאָה לְמַטָּה לְעוֹלָם הַתַּחְתּוֹן לְהִתְלַבֵּשׁ בְּגוֹף גָּשְׁמִי, וּמִתְחִיל לְלַכֵּת בְּדֶרֶךְ עוֹלָם זֶה עַד יְמֵי זְקָנָה וְשִׁבְיָהּ, עַד וּבְשִׁכְבָּךְ בְּבֹא יְמֵי פְקֻדָּתוֹ, וְגַם אִזְּהָה הַתּוֹרָה תִּשְׁמָר עָלָיו כַּמִּבָּאָר בְּשִׁשִּׁי דְּאַבוֹת, עַד וּבְקוּמָךְ כְּאִמּוֹר "וְהִקִּיצוֹת גו'".

יום
חמישי

יום ראשון

יד מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: עקב, פרשה ראשונה עם פירש"י.

תהלים: עב"עו.

תנאי: וזהו צדק . . . סלה אכ"ר.

במנחה אין אומרים תחנון.

י"ד מנחם אב תש"א – נמלאו חמשים שנה מיום שאמר לי אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] שאתחיל לרשם הספורים שמספר לי. כְּאִשֶּׁר הִתְחִיל ה"צמח צדק" לכתב בעניני נגלה וחסידות, אמר לו אדמו"ר הזקן: "וקנה לך חבר", וקנה (קוף בקמץ, נון בסגול) – לשון קולמוס – לך חבר. פעם אמר אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] בשם אדמו"ר הזקן: וקנה – לשון קולמוס – לך חבר, ופרש אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב]: קולמוס הלב; שפיל דבר שלומדים צריך "לחיות" אותו.

יום
שישי

יום שני

טו מנחם אב

ה'תש"ג

אין אומרים תחנון.

שיעורים. חומש: עקב, שני עם פירש"י.

תהלים: עז"עה.

תנאי: ה. ויעש . . . 214 שמבין הכל.

רושם אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב]: מעלת טו באב על כל טו בחדש, שנהו רק השלמות בהגלוי, אבל מפל מקום היא רק בחינת מקבל, אבל בטו באב האור בה בקביעות, לפי שהעליה היא לפי ערך עצם הירידה דתשעה באב, .. וזהו "תשש כחה של חמה", עכו"ם [=עובדי כוכבים ומזלות] מונים לחמה בישא, ובט"ו תשש כו' במפל שכן מזמן הבית שהיו נכנעים לשלמה, כל שכן לעתיד, "ונהרו אליו", בבחינת בטול לגמרי, ואת רוח השמאה אעביר כו', ומעין זה בטו באב תשש כו'.

שבת
קודש

יום שלישי

טז מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: עקב, שלישי עם פירש"י.

תהלים: עט"פב.

תנאי: אך . . . קח וי"ב ע"ש.

נסיעות הבעש"ט בתחילת ההתגלות שלו היו ע"ד שלשה ענינים: פדיון שבויים, חזוק התורה ויראת שמים, התגלות פנימיות התורה. אדמו"ר האמצעי הי' מבאר בזה: גליא שבתורה נקרא מים און צו וואסער גייט מען. פנימיות התורה נקרא אש און פאר פייער האט מען מורא. דערפאר דארף דער משפיע גיין צום מקבל און זאגען איהם: האב קיין מורא ניט ווייל ה' אלקיך אש אוכלה הוא.

נסיעות הבעל שם טוב בתחילת ההתגלות שלו היו על דבר שלשה ענינים: פדיון שבויים, חזוק התורה ויראת שמים, התגלות פנימיות התורה. אדמו"ר האמצעי היה מבאר בזה: גליא שבתורה נקרא "מים", ואל מים – הולכים. פנימיות התורה נקרא "אש", ומאש – מפחדים. לכן צריך המשפיע ללכת אל המקבל ולומר לו: אל תירא, כי "ה' אלקיך אש אוכלה הוא".

המלאכה המוזכר בפסוק הראשון, שהוא מעלות השחר עד צאת
 הכוכבים, נקרא 'יום', והרי שיש מכך 'זכר לדבר', שצאת הכוכבים
 הוא סיום היום ותחילת הלילה.
 עתה שבה הגמרא לדון בזמני הקריאה האמורים בברייתא, בכדי
 לדון מזהם אודות הזמנים שנתבאר לעיל. אומרת הגמרא: **קא סלקא**
דעקתא – היה עולה בדעתך לומר (כלומר, הפשטות היא), דהומן בו
 עני נכנס לאכול פיתו בכל ימות החול, שהוזכר בברייתא הראשונה,
 דהומן בו **בני אדם** נכנסים לאכול סעודתם בלילות שבת שהוזכר
 בברייתא השניה, **חד שיעורא הוא** – שניהם שיעור זמן אחד הם, שהם
 נכנסים לאכול מיד עם תחילת הלילה. מקשה הגמרא: **ואי אפרת** –
 ואם תאמר כמו שביארנו קודם לכן, שאף הזמן בו עני נכנס לאכול
 בכל לילה, דהומן בו **בין** נכנס לאכול בתרומה, **חד שיעורא הוא**,
 ששניהם נכנסים לאכול בזמן אחד, נמצא שכל הזמנים שהוזכרו
 בברייתות כזמן אכילה (של עני, של כהן ושל בני אדם בערבי
 שבתות) הם זמן אחד, ואם כן קשה מה שאמרה הברייתא השניה
 שנחלקו רבי מאיר וחכמים, שלפי רבי מאיר זמן קריאת שמע הוא
 משעה שבני אדם נכנסים לאכול פיתן בערבי שבתות, ולפי חכמים
 זמנה הוא משעה שהכהנים זכאין לאכול בתרומתן, שהרי לפי
 המתבאר נמצא שהזמן שאמרו **חכמים**, **היינו** – הוא הוא הזמן
 שאמר **רבי מאיר**, ולא נחלקו ביניהם כלל. מוכיחה הגמרא: **אלא**
בהכרח ששע מין – יש להוכיח מן הברייתא השניה, **שעני שיעורא**
לחוד וכהן שיעורא לחוד – השיעור של 'עני' לבדו והשיעור של 'כהן'
 לבדו, שהזמן בו העני נכנס לאכול פיתו במלח, אינו הזמן בו הכהן
 נכנס לאכול בתרומה. ומעתה מבוארת המחלוקת בברייתא השניה,
 מפני שהזמן שבני אדם נכנסים לאכול בערבי שבתות, שהוא כזמן
 אכילת העני בימות החול, אינו הזמן בו הכהן נכנס לאכול. ואם כן
 קשה על מה שהתבאר לעיל, שהעני והכהן נכנסים לאכול בזמן
 אחד.
 דוחה הגמרא: **לא**, אין הכרח לומר שהעני והכהן נכנסים לאכול
 בזמנים שונים, שעדיין ניתן לומר כפי שאמרנו מתחילה כי **עני וכהן**
חד שיעורא הוא, והזמן ששניהם בברייתא הראשונה 'משעה שהעני
 נכנס לאכול פיתו במלח', הוא הזמן ששניהם במשנתנו 'משעה
 שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן'. אלא שיש לדחות את מה
 שסברנו שעני נכנס לסעודתו בימות החול באותו זמן בו בני אדם
 נכנסים לאכול בלילות שבת, ובאמת אין זה כך אלא **עני** שהוזכר
 בברייתא הראשונה ו**בני אדם** שהוזכרו בברייתא השניה **לאו** חד
שיעורא הוא – אינם אוכלים בזמן אחד, ונמצא שלדעת חכמים
 (במשנה וכן בברייתא השניה) זמן קריאת שמע הוא בזמן שאוכלים
 הכהנים בתרומה, והוא הזמן בו אוכל העני (המוזכר בברייתא
 הראשונה), ולדעת רבי מאיר (בברייתא השניה) זמן קריאת שמע הוא
 משעה שבה בני אדם אוכלים בלילות שבת.
 הגמרא מביאה ברייתא שמוכח ממנה שהזמנים של 'עני וכהן' אינם
 שווים. מקשה הגמרא: **וכי עני וכהן חד שיעורא הוא**, שנכנסים הם
 לאכול בזמן אחד, **ורמינהו** – הרי יש להקשות על כך מברייתא
 אחרת, ששניהם בברייתא, **מאימתי מתחילין לקרות קריאת שמע**
בערבין, נאמרו בכך חמש דעות: א. **משעה שקדש היום בערבי**
שבתות, כלומר מעת כניסת שבת, דהיינו מתחילת בין השמשות,
 אלו הם **דברי רבי אליעזר**. ב. **רבי יהושע אומר**, **משעה שהכהנים**
שנטמאו וטבלו מטהרים ויכולים לאכול בתרומתן, דהיינו משעת
 צאת הכוכבים. ג. **רבי מאיר אומר**, **משעה שהכהנים מובלין כדי**
שיוכלו לאכול בתרומתן, שהם טובלים זמן מועט קודם בין

השמשות. **אמר לו רבי יהודה** לרבי מאיר, כיצד אתה אומר שזמן
 קריאת שמע של ערבית הוא משעה שהכהנים טובלים, **והלא**
הכהנים מבעוד יום הם מובלין, קודם בין השמשות, וכאמור, ואין
 יתכן שיתחיל אז זמן קריאת שמע, והלא אין זה 'זמן שכיבה'. ד. **רבי**
חנינא אומר, **משעה שעני נכנס לאכול פתו במלח**. ה. **רבי אחא**,
ואמרי לה – ויש אומרים זאת בשם **רבי אחא**, **אומר**, **משעה שרוב**
בני אדם נכנסין להסב – לאכול את סעודת הלילה.
 מקשה הגמרא: **ואי אפרת שעני וכהן חד שיעורא הוא**, ושניהם
 נכנסים לאכול בזמן אחד, נמצא שהזמן שאמר **רבי חנינא**, זמן
 אכילת העני, **היינו** – הוא הוא זמן אכילת הכהנים שאמר **רבי**
יהושע, והרי בברייתא מבואר שיש מחלוקת ביניהם. **אלא לאו שמע**
מין – האם אין מוכח מברייתא זו, **ששיעורא דעני לחוד ושיעורא**
דכהן לחוד – שהזמן של אכילת העני הוא זמן בפני עצמו והזמן של
 אכילת הכהנים הוא זמן בפני עצמו, ואין הזמנים שווים. מסיקה
 הגמרא: **שמע מין** – אכן יש להוכיח כן מדברי הברייתא.
 הגמרא מבארת איזהו הזמן המאוחר מבין זמני 'עני וכהן'. מבררת
 הגמרא: לאחר שהתבאר שזמני תחילת האכילה של העני ותחילת
 האכילה של הכהן אינם שווים, **הי מנייהו** – איזה משני הזמנים הללו
 הוא המאוחר שביניהם. משיבה הגמרא: **מסתברא** – מסתבר שהזמן
 דעני נכנס לאכול סעודתו **מאוחר** מהזמן בו הכהן נכנס לאכול
 בתרומה, **דאי אפרת** דהומן של **העני מוקדם** מזמנו של הכהן, אם
 כן יקשה, שהזמן שאמר **רבי חנינא**, שהוא משעה שהעני נכנס
 לאכול סעודתו, **היינו** – הוא הוא הזמן שקדש היום בערבי שבתות
 שאמר **רבי אליעזר**, שהוא תחילת בין השמשות. שהרי זמנו של
 הכהן הוא בצאת הכוכבים, ואם זמנו של העני קודם לזמן הכהן,
 בהכרח שהוא בתחילת בין השמשות. **אלא לאו שמע מין** – האם
 אין להוכיח מכך, דזמנו של **עני מאוחר** יותר מזמנו של כהן, והוא
 אחר צאת הכוכבים. מסיקה הגמרא: **שמע מין** – אכן יש להוכיח
 כן.
 ?
 הגמרא שבה לדון בדברי הברייתא האחרונה, והיא מבארת את דעת
 רבי מאיר: **אמר מר** – הובא לעיל בברייתא האחרונה, **אמר ליה רבי**
יהודה לרבי מאיר, כיצד אתה אומר שזמן קריאת שמע הוא בזמן
 שהכהנים טובלים, **והלא הכהנים מבעוד יום הם מובלין** קודם בין
 השמשות, כדי שודאי תהא טבילתם קודם הלילה, ואין יתכן לומר
 שזמן זה הוא 'זמן שכיבה' וקוראים בו קריאת שמע של ערבית.
 מבררת הגמרא: הלא **שפיר קאמר ליה** – (יפה אמר לו) **רבי יהודה**
לרבי מאיר, שטענה טובה היא, ומה יענה עליה. אומרת הגמרא:
ורבי מאיר, **הכי קאמר ליה** – כך אמר לו לרבי יהודה, אכן זמן
 קריאת שמע הוא קודם בין השמשות, אולם **מי סברת דאנא אפין**
השמשות דידך קא אמינא – וכי סבור אתה שכוונתי היא לקודם בין
 השמשות שלפי שיטתך, שהוא זמן רב לפני הלילה, **אנא אפין**
השמשות דרבי יוסי קא אמינא – כוונתי היא לקודם בין השמשות
 שלשיטת רבי יוסי, **דאמר רבי יוסי**, **בין השמשות** הוא זמן קצר של
בחרף עין – (כשיעור קריצת עין, זה – הלילה) **נכנס וזה** – (היום)
יוצא, שאותו רגע שהיום והלילה מתחלפים הוא בין השמשות, **ואי**
אפשר לעמוד עליו ולדעת בדיוק אימתי הוא זמן זה, מאחר והוא
 קצר ביותר. וכיון שאני סובר כדעת רבי יוסי, נמצא שלשיטתי טובלים
 הכהנים סמוך לצאת הכוכבים, ועל כן זמן זה יכול להחשב 'זמן
 שכיבה' ואפשר לקרוא בו קריאת שמע של ערבית.

עזרת נשים בבית המקדש ובבית הכנסת

יום ראשון י' מנחם אב ה'תשע"ב

הנשים שהרי בגזוטרטא שבבית המקדש לא נזכר שהיתה סגורה במחיצה וכן הרמב"ם לא כותב שהמחיצה היא למנוע ראייה אלא כדי שלא יהיו מעורבבין. ואף שגם מתחילה היו הנשים והנשים בנפרד, מאחר שבאו לידי קלות ראש הרי זה כ'ערבוב' ואם כן החיסרון אינו עצם הראיה אלא ה'קלות ראש' הבאה בעקבותיה. ואילו כאשר הנשים עומדות בגזוטרטא ואין חשש לקלות ראש, אין לאסור מצד עצם הראיה.

אך ה'משנה הלכות' (ח"ז ס"י יב) חולק וכתב שהאיסור הוא בעצם הראיה, כמבואר בדברי הרמב"ם בפירושו המשנה (סוכה שם) שהמחיצה נעשתה 'כדי שלא יסתכלו הנשים בנשים'. וממה שלא מצינו שהיתה מחיצה לגזוטרטא אין ראייה כי יתכן שאין צורך להזכיר זאת. ועוד יתכן שבבית המקדש לא היתה מחיצה כי היו טרודים בשמחת בית השואבה ולא יבואו להסתכל לעזרת הנשים, אלא שחששו שאם יהיו מעורבים יבואו לידי הסתכלות ולכן תיקנו שיהיו הנשים בגזוטרטא. אך בדרך כלל יש לחשוש להסתכלות גם כשהנשים למעלה וחובה להתקין מחיצה המונעת ראייה.

הלכות בית הבחירה פרק ה, הלכה ט: עזרת נשים היתה מקפת בצומתה, כדי שיהיו הנשים רואות מלמעלה והנשים מלמטן - כדי שלא יהיו מערבבין.

בגמרא נאמר שמתחילה נהגו שבשמחת בית השואבה היו הנשים יושבות בעזרת נשים, והגברים ברחבה של הר הבית. ומשאו שבה לידי קלות ראש, התקינו שיהיו נשים יושבות מלמעלה ואנשים מלמטה (סוכה נא, ב). ומכך שאף שמתחילה היתה הפרדה עשו גזוטרטא יש להוכיח שגם בבית הכנסת לא די בעמידה או ישיבה בהפרדה אלא חובה לעשות מחיצה.

וכתב הגר"מ פיינשטיין (אג"מ אר"ח א ס"י לט) שראוי לעשות את עזרת הנשים למעלה מעזרת הגברים כנהוג ולא באותה קומה, אף שיש מחיצה, שהרי גם בבית המקדש קודם שהתקינו את הגזוטרטא היתה המחיצה שבין הר הבית ועזרת הנשים מפרידה בין הנשים לנשים, ובכל זאת לא הסתפקו בכך. ואם לא ניתן לעשות כן, אפשר לעשות את עזרת הנשים באותה קומה עם מחיצה גמורה.

ועוד חידש, שכאשר עזרת הנשים בנויה מלמעלה אין צורך לעשות לה מחיצה כדי לשלול אפשרות שיראו הנשים את

'אין עניות במקום עשירות'

יום שני י"א מנחם אב ה'תשע"ב

כיון שהתורה חסה על ממונם של ישראל (ירמא לט, א).

וביארנו:

שיקול דעת החכמים הוא המכריע להבדיל בין דבר לדבר, לפי גודל ההפסד, כבוד העבודה והצורך (יום תרועה ר"ה שם. תפארת ישראל, תמיד פ"ה ס"ק כז).

וה'נודע ביהודה' (תשובה מאהבה ח"א ס"י ז) מחלק:

הכלל 'אין עניות במקום עשירות' נאמר רק בכלי שרת או בדבר הקדוש בקדושת הגוף (וכן כתב בס' 'עבודת ישראל' על עבודת יוהכ"פ (דף קטו, א) ונימוקו - "לאו אורח ארעא לשמש בפני מלכו של עולם במדת עניות"), והכלל 'התורה חסה על ממונם של ישראל' אמור לגבי מומן חולין, ולכן בסכין ובגדי כהונה נהגו בעשירות, ובקלפי שהיא של חול הסתפקו בעץ. וההצוצרות והשופר שתקעו בהן בתעניות, היו של כסף כי: א. כלים אלו אינם כלי שרת. ב. כלי כסף אינם בגדר 'עניות' ודי בזה כי יש לחוס על ממונם של ישראל, ואת השופר ציפו זהב משום כבוד יום טוב.

הלכות כלי המקדש פרק א, הלכה טו: סבין שנשפט מן הנזב, או שנפגם - אין מחזירין אותו ואין משחיתין אותו, אלא גוזזין אותו... שאין עניות במקום עשירות.

וזה גם הטעם להלכה הבאה (פ"ח ה"ה): "בגד מבגדי כהונה... אין מלבנין אותו ולא מכבסין אותו, אלא מניחו לפתילות ולובש חדשים", כפי שפירש רש"י (תמיד כט, א) "כל מעשיהם בעושר ובשררה".

והקשו האחרונים (תשובה מאהבה ח"א ס"י ד, באר שבע תמיד לג, א ועוד): לכאורה, הכלל 'אין עניות במקום עשירות', סותר לכלל 'התורה חסה על ממונם של ישראל' שנאמר בכמה הלכות, לדוגמה: בתעניות היו תוקעים במקדש בחצוצרות ובשופרות שפיהם מצופה כסף (הל' תענית פ"א ה"ד), ואמרו בגמרא (ראש השנה כז, א) שלא היו מצופים זהב כמו שופר של ראש השנה שבמקדש, משום ש"התורה חסה על ממונם של ישראל".

ועוד: הקלפי שנעשו בו ביום הכיפורים הגורלות של שני השעירים היתה מעץ (הל' עבודת ירכ"פ פ"ג ה"א). ולא מכסף או זהב

שלוח ציבור כעבודת הלויים

יום שלישי י"ב מנחם אב ה'תשע"ב

כשנעשה 'איש'. ויש לתמוה: הרי מגיל שלוש עשרה כבר קרוי איש? ומבאר ה'כסף משנה': לגבי עבודת השירה שצריכה לימוד רב, ההתחלה היא בגיל שלושים, אך בשאר עבודות יכול לעבוד מגיל שלוש עשרה.

ועוד: לעיל מדובר בנשיאת המשכן בכתף הדורשת כוח, והעובד צריך להיות 'בן שלושים לכוח', אך בשאר עבודות כשר מגיל שלוש עשרה.

הלכות כלי המקדש פרק ג, הלכה ז: אין בן לוי נכנס לעזרה לעבודתו, עד שילמדוהו חמש שנים תחלה, שנאמר: "זאת אשר ללויים: מבן חמש ועשרים שנה", וכתוב אחר אומר: "מבן שלשים שנה" - הא כיצד? חמש לתלמוד. ואינו נכנס לעבודה עד שיגדיל ויהיה איש - שנאמר: "איש איש על עבודתו".

תחילה הביא הרמב"ם מהכתוב 'מבן שלושים שנה' שאין הלוי נכנס לעבוד קודם גיל שלושים ושוב כתב שמתחיל לעבוד

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסה"צ

שזו גם כוונת ה'כל בו', שכיון שבא לשלמות כוחות הנפש ידע בנפשו להיות נכנע ונשבר.

ולכן ההשוואה בין ש"ץ לעבודת הלוויים היא לגבי גיל המינימום (שלושים) אך לגבי גיל המקסימום (חמישים) אין משווים דין ש"ץ לעבודת הלוויים. ואדרבה, הזקנה נחשבת כמעלה, כי הצורך בגיל שלושים הוא משום שאז נשלמים כוחות הנפש ולכן יש להקפיד על כך גם בשליח ציבור, אך הפסול של גיל חמישים הוא רק משום חלישות כוחות הגוף וזה שייך לעבודה ולמשא ולא לתפילה.

(דברי יציב אור"ח ב' ס' ד)

ו'נפקא מינה' לגבי הדין המובא ברמ"א (אור"ח סי' תקפא) שיש להעדיף לתפילות הימים הנוראים ש"ץ בן שלושים ומעלה, כעבודת הלוויים. לפי הביאור הראשון שגיל שלושים נאמר לגבי עבודת השירה, שליח ציבור בכלל זה. אך לפי הביאור השני, גיל שלושים נוגע לעבודת משא ואינו שייך לשליח ציבור.

וה'כל בו' (שהוא מקורו של הרמ"א לענין שליח ציבור) כתב שבגיל שלושים, לב האדם נשבר ולכן ראוי לשמש כשליח ציבור. ונראה, שהדבר תלוי בביאור דברי המשנה 'בן שלושים לכוה' שיש מפרשים לכוה כפשוטו, וכתבו שנלמד מעבודת הלוויים שהיו מקימים ונושאים את המשכן מגיל שלושים, אך המהר"ל מפרש שבגיל שלושים כוחות הנפשיים הם בשלמות, ויש לפרש

יום רביעי י"ג מנחם אב ה'תשע"ב

צבע הארגמן

שארמגן הוא שם של צבע אדום. ויש לומר שרש"י לא פירש כהראב"ד כי לדעת רש"י מה שהיה בריבוי הגוונים הם ה"עורות תחשים" ש"הרבה גוונים היו לה" (רש"י שם פסוק ה), ואם כן מסתבר שהארגמן הוא ענין בפני עצמו והוא צבע אחד (לקוטי שיחות שם הע' 23).

וכן דעת רש"י שכתב "מין צבע ששמו ארגמן" ולא פירש את סוג הצבע (בשונה מ'תכלת' שבו פירש ש"צבעו ירוק") – אינה כהרמב"ם שה'ארגמן' הוא אדום, אלא לדעתו הארגמן הוא צבע בפני עצמו. והטעם שלא פירש כהרמב"ם הוא כי לדעתו 'תולעת שני' היא צבע אדום, כמו שכתב במקום אחר (ישע"א, יח): "תולע – צבע שצובעים בו אדום" (שם הע' 24) ואם כן הארגמן הוא צבע אחר ולא אדום.

הלכות כלי המקדש פרק ח הלכה יג: האַרְמָן, הוא הַצֶּמֶר הַצָּבֹעַ אָדָם.

הראב"ד נחלק על הרמב"ם, ופירש ש"ארגמן ארוג משני מינין או משלשה צבעין, על כן נקרא ארגמן". וב'ספ-משנה' ביאר טעמו כי "ארגמן מלה מורכבת: ארוג מין". ואולם הוסיף כי "המפרשים פירשו כדברי רבינו". ואכן בפירוש ה'אבן עזרא' (תרומה כה, ד) כתב שארגמן הוא "כרמות אדום".

והנה, בפירוש רש"י על התורה כתב בקשר לתרומת המשכן (תרומה שם): "ארגמן – צמר צבוע ממין צבע ששמו ארגמן". ומבאר הרבי (לקוטי שיחות ל"א עמ' 144) כי שיטת רש"י היא שיטה שלישית – לא כדברי הרמב"ם ולא כדברי הראב"ד:

רש"י אינו סבור כהראב"ד ש'ארגמן' הוא כמה צבעים ארוגים יחד – כי רש"י מפרש "מין צבע ששמו ארגמן", דהיינו

יום חמישי י"ד מנחם אב ה'תשע"ב

האם 'אורים ותומים' הם מבגדי הכהונה?

החושן (וכ"כ בדעת הרמב"ם בבאר שבע, סוטה מה, א). וכן משמע מדבריו בפירוש המשניות (סוטה פ"ט מ"ב) "ושמיר נחש חופר אבנים ובו פתחו אורים ותומים".

ויש לומר שרש"י והרמב"ם הולכים לשיטתם בפירוש המילה 'חושן'.

לפי רש"י (שמות כה, ד) הוא "תכשיט כנגד הלב" אבל בפירוש ר' אברהם בן הרמב"ם כתוב: "ואמר אבי אבא שגזרתו מן 'חש' שטעמו מהירות התשובה אצל השאלה באורים ותומים".

הרי שלפי רש"י חושן הוא תכשיט, ולכן האורים ותומים אינם חלק מן החושן. שכן, כתב השם המפורש אינו בגדר תכשיט, ובהעדרו אין חסר בגדר בגדי כהונה.

אבל לפי הרמב"ם, כפי שמסר בנו, תיבת חושן עצמה היא על שם האורים ותומים, ואם כן הם חלק בלתי נפרד מן החושן.

(לקוטי שיחות יא עמ' 133 ואילך)

הלכות כלי המקדש פרק י, הלכה י: עֶשׂוּ בְּבֵית שְׁנֵי אֲוִירִים וְתָמִים כְּרִי לְהַשְׁלִים שְׂמוֹנֶה בְּגָדִים, וְאֵף עַל פִּי שְׁלֹא הָיוּ נִשְׁאָלִין בְּהֵן. וּמִפְּנֵי מָה לֹא הָיוּ שׂוֹאֲלִין בְּהֵן? מִפְּנֵי שְׁלֹא הָיְתָה שָׁם רוּחַ הַקֹּדֶשׁ; וְכָל בְּהֵן שֶׁאֵינוּ מְדַבְּרִים בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ וְאֵין שְׂכִינָה שׁוֹרֶה עָלָיו – אֵין נִשְׁאָלִין בּוֹ.

לשיטת רש"י (שמות כה, ל) האורים ותומים הוא "כתב שם המפורש שהיה נותנו בתוך כפלי החושן, שעל ידו הוא מאיר ומתמם את דבריו. ובמקדש שני היה החושן, שאי אפשר לכהן גדול להיות מחוסר בגדים, אבל אותו השם לא היה בתוכו". ולפי זה האורים ותומים אינו חלק מבגדי הכהונה אלא נוסף עליהם ולכן אף שלא היה בבית שני 'אורים ותומים', כיון שהיה חושן, בגדי הכהונה לא נחסרו.

אולם מדברי הרמב"ם שגם בבית שני היה 'אורים ותומים' עולה שלדעתו 'אורים ותומים' וחושן היינו הך, והם חלק מבגדי הכהונה והיינו כשיטת הגאונים שה'אורים ותומים' הם אבני

יום שישי ט"ו מנחם אב ה'תשע"ב

שיטת הרמב"ם ב'ביאה במקצת'

הרמב"ם פוסק כדעה הסוברת (זכחים לג, ב) ש'ביאה במקדש' אין שמה ביאה ואסורה רק מדרבנן, ולכן "טמא שהכניס ידיו

הלכות ביאת המקדש פרק ג, הלכה יח: טָמֵא שֶׁהֵכִיִּס יָדוֹ לְמִקְדָּשׁ, מִכֵּין אוֹתוֹ מִכַּת מְדֻרֶּת.

למקדש" ולא את כל גופו, אינו חייב כרת אלא מכת מרדות (כסף משנה).

והקשה הגר"ח"ה אייגש בעל ה'מרחשת':

בגד שניתז עליו דם חטאת, טעון כיבוס בעזרה. ואם קודם שכיבסוהו יצא מחוץ לעזרה ונטמא - להחזירו לעזרה אי אפשר כי אסור להכניס בה טומאה, ולכבסו בחוץ אי אפשר כי הכיבוס צריך להיות בפנים, ולכן קורע את הבגד שבכך נטהר מטומאתו ומותר להכניסו לעזרה ולכבסו שם (זבחים צד, ב).

ושואלת הגמרא (שם): והרי בגד קרוע אינו בגד, והתורה אמרה שהכיבוס צריך להיעשות ב'בגד'? ומתרגזת: "משייר בה כדי מעפורת" - כדי רוחב סודר, ועדיין תורת 'בגד' עליו. ואף שמדברנן נשאר בטומאתו, מותר להכניסו לעזרה כי מדין תורה נטהר, ומעתה התירו חכמים להכניסו לצורך כיבוסו.

ונשאלת השאלה:

לשיטת הרמב"ם ש'ביאה במקצת' אסורה רק מדרבנן, מדוע צריכים לקרוע את הבגד לצורך הכנסתו לעזרה, הרי אפשר

להכניס את הבגד 'ביאה במקצת', היינו פחות פחות משלוש אצבעות שאז אינו בכלל 'בגד' (רש"י ב"מ ז, א). ואם משום ש'ביאה במקצת' אסורה מדרבנן, הרי מדרבנן גם לאחר קריעתו נשאר בטומאתו ואסור להכניסו, ואם כן עדיף אם כן לא לקרוע את הבגד ולהפסידו?

אלא מכאן שלשיטת הרמב"ם 'ביאה במקצת' אין שמה ביאה אבל אסורה מן התורה מדין 'חצי שיעור', וככל איסורי תורה ש'חצי שיעור' אין עונשים עליו מן התורה אלא מכין מכת מרדות (הל' מאכ"א פ"ד ה"ב), ואף בהכנסת טומאה למקדש אין עונשין מן התורה אלא כשמכניס שיעור טומאה (באדם - כל גופו, ובבגד - כל הבגד).

ולכן יש לקרוע את הבגד כדי להכניסו לעזרה ולא להכניסו פחות פחות משלוש, כי הכנסת בגד טמא קרוע אסורה רק מדרבנן, ואילו הכנסת הבגד פחות פחות משלוש, שהיא 'ביאה במקצת', אסורה מן התורה.

(מרחשת ז"א סי' ב אות ב)

קידוש ידים ורגלים מן הכיור דווקא? שבת קודש ט"ז מנחם אב ה'תשע"ב

ואכן המצווה עצמה אינה נדחית מפני כבוד הכהן הגדול. אלמנ הרמב"ם כאן כתב: "מצוה לקדש ממי הכיור ואם קידש מאחד משאר כלי שרת כשר". ולכאורה משמעות דבריו היא שזו מצוה מהתורה, וחזרת השאלה: וכי משום כבודו של כהן גדול מוותרים על המצוה דקידוש ממי הכיור, ומקדשין מקיתון של זהב?

וב'שיעורי הגר"ד סולוביצ'יק ביאר:

מלשון הרמב"ם שכתב 'מצוה לקדש ממי הכיור' ולא 'מן הכיור' יש לדייק שלשיטתו מותר לקדש לכתחילה גם משאר כלים בתנאי שהמים הם מי כיור, ואם קידש המים בכיור ואחר כך נתנם בכלי אחר - המים כשרים לכתחילה לקידוש ידיים ורגלים. ואם כן יש לומר שקודם שהכהן קידש ידיו ורגליו מקיתון של זהב ביום הכיפורים, המים התקדשו בכיור.

(הערות ובאורים, גל' תתקנ" עמ' 62)

הלכות ביאת המקדש פרק ה, הלכה י: מְצוּה לְקַדֵּשׁ מִמֵּי הַכִּיּוֹר. וְאִם קִדַּשׁ מֵאֶחָד מִכְלֵי הַשֶּׁרֶת, הָרִי זֶה בָּשָׂר.

שנינו במשנה (יומא מג, ב): "בכל יום כהן גדול מקדש ידיו ורגליו מן הכיור, והיום [יום הכיפורים] מן הקיתון של זהב", וכן פסק הרמב"ם (הל' עבודת יום הכיפורים פ"ב ה"ה): "דבכל יום כהן גדול מקדש ידיו ורגליו מן הכיור כשאר הכהנים והיום מקדש מקיתון של זהב משום כבודו", היינו כבודו של כהן גדול, כמבואר בגמרא (שם מה, א). ויש לתמוה: האך דוחים את החיוב לקדש מן הכיור מחמת כבוד כהן גדול?

והנה, כתב הרמב"ן (שמות ל, יט): "הרחיצה היא המצוה אבל הכיור צוה בו להזמנה ואיננו מעכב ולא מצוה, כי ביום הכיפורים כהן גדול מקדש ידיו ורגליו מקיתון של זהב שהיו עושין לכבודו, אבל למדנו מן הכיור כי צריכה כלי", ולפי דבריו אין כוונת הגמרא שהחיוב לקדש מן הכיור נדחה מחמת כבודו של הכהן אלא בעצם אין זו מצוה והרחיצה היא רק להזמנה

אגרות קודש

ב"ה, ט"ו מנחם אב, תשכ"א

ברוקלין.

הרה"ח אי"א נו"נ צנמ"ס הרא"י שי

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מיי"א מנ"א, ואמת נכון הדבר שבעתו נתקבלו ספריו. ואת כת"ר רוב הסליחה, שעוד לא נשלח האישור, כי כדרכי במילי דחביבותא - ספרים וחדו"ת, קורא הנני בהם עכ"פ בחפזה, וכרגיל בכגון דא ברצוני לצרף להאישור איזו הערות, וע"פ מאמר חז"ל בזה, מעכב הנני שילוחם עד שתהי' הזדמנות שני' לעבור עליהם עכ"פ פעם שני'. ולפעמים מתעכב הדבר ומתקיים דבר המשנה, אל תאמר לכשאפנה אשנה וכו'. וככל הדברים האלה קרה בנוגע להנ"ל, וכנ"ל אתו רוב הסליחה...

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום - י"ט מנחם-אב ה'תשע"ב

יום ראשון י' מנחם-אב ה'תשע"ב

הלכות בית הבחירה

פרק ה

- 1 **א.** הר הבית, והוא הר המוריה - היה חמש מאות אמה
- 2 על חמש מאות אמה, והיה מקף חומה; וכפין [כיפות] על
- 3 גבי כפין היו בוניות מתחתיו, מפני אהל הטמא [שלא
- 4 תעלה]. וכלו היה מקרה סטו [על גבי עמודים] לפנים מסטו
- 5 [התקרה הקיפה את ההר מבפנים].
- 6 **ב.** וחמשה שערים היו לו - אחד מן המערב, ואחד מן
- 7 המזרח, ואחד מן הצפון, ושנים מן הדרום. רחב כל שער
- 8 עשר אמות, וגבהו עשרים; ויש להן דלתות.
- 9 **ג.** לפנים ממנו סורג [גדר] מקיף סביב, גבהו עשרה
- 10 טפחים. ולפנים מן הסורג - החיל [חומה], גבהו עשר
- 11 אמות; ועליו הוא אומר בקינות: "ויאכל חל וחומה,
- 12 יחדיו"; "וחומה" - זו חומת העזרה.
- 13 **ד.** לפנים מן החיל - העזרה; וכל העזרה היתה ארץ מאה
- 14 ושמונים ושבע, על רחב מאה ושלשים וחמש. ושבעה
- 15 שערים היו לה - שלשה מן הצפון סמוכין למערב, ושלשה
- 16 מן הדרום סמוכין למערב, ואחד במזרח מכון בנגד בית
- 17 קדש הקדשים באמצע.
- 18 **ה.** כל שער מהן היה רחבו עשר אמות, וגבהו עשרים
- 19 אמה; והיו לו דלתות מחפות [מצופות] זהב - חוץ משער
- 20 מזרחי שהיה נחשת דומה לזהב, ושער זה הוא הנקרא
- 21 'שער עליון', והוא שער ניקנור.
- 22 **ו.** העזרה לא היתה מכונת באמצע הר הבית, אלא רחוקה
- 23 מדרום הר הבית יתר מכל הרוחות [הצדדים], וקרובה
- 24 למערבו יתר מכל הרוחות; ובינה ובין הצפון [המרחק] יתר
- 25 ממה שבינה ובין המערב, ובינה ובין המזרח יתר ממה
- 26 שבינה ובין הצפון.
- 27 **ז.** ולפני העזרה במזרח היתה עזרת נשים, והיא היתה ארץ
- 28 מאה ושלשים וחמש על רחב מאה ושלשים וחמש. וארבע
- 29 לשכות [חדרים] היו במקצעותיה [בפינותיה], של ארבעים
- 30 ארבעים אמה, ולא היו מקורות; וכן עתידין להיות [במקדש
- 31 השלישי].
- 32 **ח.** ומה הן משמשות? דרומית מזרחית - לשכת הנזירים,
- 33 ששם מבשלין את שלמיהן ומגלחין את שערן; ומזרחית
- 34 צפונית - לשכת דיר העצים, ששם כהנים בעלי מומין
- 35 מתלעזין בעצים, שכל צץ שנמצא בו תולעת, פסול; צפונית
- 36 מערבית - לשכת המזערעים; מערבית דרומית - כהן היו
- 37 נותנין זין ושמן, והיא היתה נקראת 'לשכת בית שמניה'.
- 38 **ט.** עזרת נשים היתה מקפת בצוצטרה [מרפסת], כדי שיהיו

- 39 הנשים רואות מלמעלה והאנשים מלמטן [בשמחת בית
- 40 השואבה] - כדי שלא יהיו מערפכין. ובית גדול היה בצד
- 41 העזרה, בצפונה מבחוץ בין העזרה והחיל, והיה בנוי
- 42 [בצורת] כפה, ומקף רבדין [מדפים] של אבן; והוא היה
- 43 נקרא 'בית המוקד'. ושני פתחים היו לו - אחד פתוח
- 44 לעזרה, ואחד פתוח לחיל.
- 45 **י.** וארבע לשכות היו בו, שתיים [בעזרה שהיא:] קדש
- 46 ושתיים [מחוץ לעזרה והן:] חל; וראשי פספסין [קורות
- 47 קטנות] מבדילין בין הקדש והחל. ומה הן משמשות?
- 48 מערבית דרומית - לשכת הטלאים [שמוכנין להקרב];
- 49 דרומית מזרחית - לשכת עושי לחם הפנים; מזרחית
- 50 צפונית - כהן גזזו בית חשמונאי אבני המזבח ששקצום
- 51 [שטימאן] מלכי זון; צפונית מערבית - כהן יורדין לבית
- 52 הטבילה.
- 53 **יא.** היורד לבית הטבילה מלשכה זו, היה הולך במסבה
- 54 [מחילה] ההולכת תחת המקדש פלו, והנורות דולקות מכאן
- 55 ומכאן, עד שמגיע לבית הטבילה. ומדורה היתה שם, ובית
- 56 הפסא של כבוד; וזה הוא כבודו - [שאם] מצאו נעול,
- 57 בידוע שיש שם אדם.
- 58 **יב.** ארץ העזרה מן המערב למזרח, מאה ושמונים ושבע;
- 59 וזה הוא חשבונן: מכתל מערבי של עזרה עד כהל ההיכל
- 60 - אחת עשרה אמה; וארץ ההיכל פלו - מאה אמה; בין
- 61 האולם ולמזבח - שתיים ועשרים; המזבח - שתיים
- 62 ושלשים; מקום דריסת [הליכת] רגלי כהנים, והוא הנקרא
- 63 'עזרת כהנים' - אחת עשרה אמה; מקום דריסת רגלי
- 64 ישראל, והוא הנקרא 'עזרת ישראל' - אחת עשרה אמה.
- 65 **יג.** ורחב העזרה מן הצפון לדרום, מאה ושלשים וחמש;
- 66 וזה הוא חשבונן: מכתל צפוני עד בית המטבחים - שמונה
- 67 אמות; בית המטבחים - שתיים עשרה אמה ומחצה, ושם
- 68 תולין ומפשיטין את הקדשים. ובצדן.
- 69 **יד.** מקום השלחנות - שמונה אמות, ובו שלחנות של שיש
- 70 שמניחין עליהן הנחתים, ומדיחין את הבשר לבשלו;
- 71 ושמונה שלחנות היו. ובצד מקום השלחנות, מקום
- 72 הטבעות [לאחיות הבהמות בשחיטה] - עשרים וארבע אמה;
- 73 ושם שוחטין את הקדשים.
- 74 **טו.** ובין מקום הטבעות והמזבח - שמונה אמות, והמזבח
- 75 - שלשים ושתיים, והפכש - שלשים, ובין הפכש ולכתל
- 76 דרומי - שתיים עשרה אמה ומחצה.
- 77 **טז.** מכתל צפוני של עזרה עד כהל המזבח, שהוא רחב
- 78 [העזרה] ששים ומחצה, ובנגדו מכתל האולם עד כהל
- 79 מזרחי של עזרה, שהוא ארץ [העזרה] ששה ושבעים.
- 80 **(טז.)** כל המרפע הנה הוא הנקרא 'צפון', והוא המקום
- 81 ששוחטין בו קדשי קדשים.
- 82 **יז.** שמונה לשכות היו בעזרת ישראל - שלש בצפון,

הפגנים, היו הלויים עומדים בשעה שאומרים שירה על
הקרן [בשעת ההקדשה].
ז. הלשכות הבנויות בקדש ופתוחות לחל - אם היו
גגותיהן שוין [מחוברים] עם קרקע העזרה - תוכן חל,
וגגותיהן קדש; ואם אינן שוין - אף גגותיהן חל; שהגגות
והעליות לא נתקדשו. לפיכך גגים אלו - אין אוכלין שם
קדשי קדשים, ולא שוחטין קדשים קלים.
ח. היו בנויות בחל ופתוחות לקדש - תוכן קדש לאכילת
קדשי קדשים, אבל אין שוחטין שם קדשים קלים; והנכנס
לשם בטמאה, פטור; וגגותיהן חל לכל דבר.
ט. המחלות הפתוחות לעזרה, קדש; והפתוחות להר
הבית, חל. החלונות ועבי החומה [קדושתם] כלפנים - בין
לאכילת קדשי קדשים, בין לטמאה.
י. בית דין שרצו להוסיף על [שטחה של] ירושלים, או
להוסיף על העזרה - מוסיפין; ויש להן [ורשאים] למשך
[להרחיב] העזרה עד מקום שימצאו מהר הבית, ולמשך
חומת ירושלים עד מקום שיעצו.
יא. אין מוסיפין על העיר [ירושלים] או על העזרות -
אלא על פי מלך, ועל פי נביא, ובאורים ותמים, ועל פי
סנהדרין של שבעים ואחד זקנים, שנאמר: "ככל אשר אני
מראה אותך . . . וכן תעשו", לדורות; ומשה רבנו מלך היה.
יב. וכיצד מוסיפין על העיר? עושין בית דין שתי [קרבני]
תודות, ולוקחין להם חמץ שבהן [הבאים עמהם], והולכים
בית דין אחר שתי [לחמין] התודות, ושתי התודות [נישאות
ע"י ב' כוהנים] זו אחר זו; ועומדין בכנורות ובנבלים
ובצלצל, על כל פנה ופנה ועל כל אגן ואגן שבירושלים,
ואומרים: "ארומקד, ה', כי דליתני", עד שמגיעין לסוף
המקום [שהוסיפו לעיר] שמקדשין אותו, ועומדין שם.
ואוכלין שם לחם תודה אחת משתי התודות, והשנייה
נשרפת. ועל פי הנביא שורפין את זו ואוכלין את זו.
יג. וכן אם הוסיפו על העזרה, מקדשין אותה בשירי
המנחה: מה ירושלים, התודה שנאכלת בה [בכל העיר]
מקדשה - אף העזרה, שירי המנחות שאין נאכלין אלא
בה הן שמקדשין אותה בהן; ואוכלין אותן בסוף המקום
שקדשו.
יד. כל מקום שלא נעשה בכל אלו וכסדר הזה - לא נתקדש
קדוש גמור. וזה שעשה עזרא [כשעלו מבבל] שתי תודות,
זכר הוא שעשה; ולא במעשיו נתקדש המקום, שלא היה
שם לא מלך ולא אורים ותמים. ובמה נתקדשה? בקדשה
ראשונה שקדשה שלמה - שהוא קדש העזרה וירושלים
לשעתה [בזמנו], וקדשה לעתיד לבוא [לנצח].
טו. לפיכך מקריבין הקרבנות כלן אף על פי שאין שם
בית מצוי, ואוכלין קדשי קדשים בכל העזרה אף על
פי שהיא חרבה ואינה מקפת במחצה, ואוכלין קדשים
קלים ומעשר שני בכל ירושלים אף על פי שאין שם
חומה; שקדשה הראשונה קדשה לשעתה, וקדשה לעתיד
לבוא.

ושלש בדרום. שבדרום - לשכת המלח, לשכת הפרוה,
לשכת המדיחין: לשכת המלח - שם נוהגין מלח לקרבן;
לשכת הפרוה - שם מולחין עורות הקדשים, ועל גגה היה
בית טבילה לכהן גדול ביום הכפורים; לשכת המדיחין -
שם היו מדיחין קרבי [כרס] הקדשים, ומשם מסבה עולה
לגג בית הפרוה. והשלש שבצפון - לשכת הגזית, לשכת
הגולה, לשכת העץ: לשכת הגזית - שבה סנהדרין גדולה
יושבת, וחציה היה [ב:] קדש וחציה היה חל; וליה שני
פתחים, אחד לקדש ואחד לחל. ובחצי של חל, היו
הסנהדרין יושבין. לשכת הגולה - שם היה בור שממלאין
ממנו בגולה [ספג], ומשם מספקין מים לכל העזרה. ולשכת
העץ היתה אחורי שתייהן, והיא היתה לשכת כהן גדול;
והיא הנקראת 'לשכת פלהדרין'. וגג שלששתן שוה [בגובה].
ושתי לשכות אחרות היו שם בעזרת ישראל, אחת מימין
שער מזרחי, והיא לשכת פינחס המלביש [המכין את בגדי
הכהנים], ואחת משמאלו, והיא לשכת עושי חבתין
[המכניס את מנחת כהן גדול במחבת]. וזה היא צורת כל
הלשכות והעזרה כלה לפי מדותיה.

פרק ו

א. המקדש כלו לא היה במישור, אלא במעלה הקר:
כשאדם נכנס משער מזרחי להר הבית, מהלך עד סוף
החיל בשוה [במישור], ועולה מן החיל לעזרת הנשים
בשתיים עשרה מעלות [מדורות], רום [גובה] כל מעלה חצי
אמה ושלשה [רוחבה] חצי אמה.
ב. ומהלך כל עזרת נשים בשוה, ועולה ממנה לעזרת
ישראל, שהיא תחלת העזרה, בחמש עשרה מעלות, רום
כל מעלה חצי אמה ושלשה חצי אמה.
ג. ומהלך כל עזרת ישראל בשוה, ועולה ממנה לעזרת
הכהנים במעלה גבוהה אמה, ועליה דוכן [במה] יש בו -
בזוכן שלש מעלות, רום כל מעלה חצי אמה ושלשה חצי
אמה. נמצאת עזרת כהנים גבוהה על של ישראל שתי
אמות ומחצה.
ד. ומהלך כל עזרת כהנים והמזבח ובין האולם ולמזבח
בשוה; ועולה משם לאולם בשתיים עשרה מעלות, רום כל
מעלה חצי אמה ושלשה חצי אמה. והאולם וההיכל כלו
בשוה.
ה. נמצא גבה קרקע ההיכל [מ] על קרקע שער המזרח
של הר הבית עשרים ושתי אמות. וגבה שער הר הבית
עשרים אמה; לפיכך העומד כנגד שער המזרח, אינו רואה
פתח ההיכל; ומפני זה עשו כהלך שעל גבי שער זה נמוך,
כדי שיהיה כהן העומד בהר המשחה [הר הזיתים], הנמצא
למזרח המקדש רואה פתח ההיכל בשעה שמזה מדם הפרה
נכח ההיכל.
ו. ולשכות היו שם תחת עזרת ישראל פתוחות לעזרת
הנשים, ששם הלויים נוהגין בכנורות והנבלים והמזלצלים
וכל כלי השיר; ועל הדוכן העולה מעזרת ישראל לעזרת

שָׁאָמַר: "וְהָיוּ עֵינֵי וְלִבִּי שָׁם כָּל הַיָּמִים"; וּמִהֲלֹךְ בְּאִמָּה
וְיִרְאָה וּפְחַד וּרְעָדָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּבֵית אֱלֹהִים נִהְלֹךְ בְּרָגְשׁ".
ו. וְאָסוּר לָכָל אָדָם לִישָׁב בְּכָל הָעֲוֹנָה; וְאִין יִשְׁכַּח בְּעֹנָה
אֶלָּא לְמַלְכֵי בֵּית דָּוִד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֵּבֶא הַמֶּלֶךְ דָּוִד, וַיֵּשֶׁב
לְפָנָיו ה'". וְהַסְתַּדְרִין שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבֵיין בְּלִשְׁכַּת הַגְּזִית [שְׁחִצְיָה
קוֹדֶשׁ וְחִצְיָה חוּל], לֹא הָיוּ יוֹשְׁבֵיין אֶלָּא בְּחִצְיָה שֶׁל חֹל.
ז. אֵף עַל פִּי שֶׁהִמְקִדֵּשׁ הַיּוֹם חֶרֶב בְּעֹנוּתוֹ, חֵיב אָדָם
בְּמוֹרָאוֹ כְּמוֹ שֶׁהָיָה נוֹהֵג בּוֹ בְּכַנְיָו: לֹא יִכְנֹס אֶלָּא לְמָקוֹם
שֶׁמִּתֵּר לְהַכְנִס לְשָׁם, וְלֹא יֵשֶׁב בְּעֹנָה, וְלֹא יִקַּל רֹאשׁוֹ כְּנֶגֶד
שַׁעַר הַמְּזֻרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵת שְׁבֻחוֹתַי תִּשְׁמְרוּ, וּמִקִּדְשֵׁי
תִירְאוּ" - מֵה שֶׁמִּיתֵּר שְׁבֵת לְעוֹלָם, אֵף מוֹרָא מִקִּדְשׁ
לְעוֹלָם; וְאֵף עַל פִּי שֶׁחֶרֶב, בְּקִדְשָׁתוֹ עוֹמֵד.
ח. בְּזִמְנֵי שֶׁהָיָה הִמְקִדֵּשׁ בְּנוֹי - אָסוּר לוֹ לֵאדָם לְהִקָּל אֵת
רֹאשׁוֹ מִן [הַר] הַצּוֹפִים, שֶׁהוּא חוּץ לִירוּשָׁלַיִם וְלִפְנֵים; וְהוּא
שֶׁהָיָה רוֹאֶה אֵת הִמְקִדֵּשׁ, וְלֹא יִהְיֶה גֹדֵר מִפְסִיק בֵּינוֹ וּבֵין
הִמְקִדֵּשׁ.
ט. אָסוּר לוֹ לֵאדָם לְעוֹלָם שִׁפְפָה [צָרְכִיו] אוֹ יִישֹׁן בֵּין מְזֻרָה
לְמַעַרְב; וְאִין צָרִיף לֹמֵר שֶׁאִין קוֹבְעִין בֵּית הַפֶּסֶא בֵּין מְזֻרָה
לְמַעַרְב בְּכָל מָקוֹם, מִפְּנֵי שֶׁהִיכָל בְּמַעַרְב. לְפִיכָף לֹא יִפְנֶה
לֹא לְמַעַרְב, וְלֹא לְמְזֻרָה שֶׁהוּא כְּנֶגֶד הַמַּעַרְב, אֶלָּא בֵּין צִפּוֹן
לְדָרוֹם נִפְנִים וַיִּשְׁנִים. וְכָל הַמְטִיל מַיִם [צָרְכִים קִטְנִים] מִן
[הַר] הַצּוֹפִים וְלִפְנֵים - לֹא יֵשֶׁב וּפְנֵיו כְּלָפֵי הַקִּדְשׁ [הַמְקִדֵּשׁ],
אֶלָּא יִסְלַק הִמְקִדֵּשׁ לְצִדֵּיין [וְלֹא מוֹל הַמְקִדֵּשׁ].
י. וְאָסוּר לֵאדָם שִׁיעֹשֶׂה בֵּית תְּכָנִית [בְּדוּגַמַּת וּמִידוֹת] הֵיכָל,
אֲכַסְדֶּרֶה תְּכָנִית אוֹלָם, חֲצֵר כְּנֶגֶד הָעֲוֹנָה, שֶׁלֹּחַן כְּצוֹרֶת
הַשִּׁלְחָן, וּמְנוּחָה כְּצוֹרֶת הַמְּנוּחָה; אֲכָל עוֹשֶׂה מְנוּחָה שֶׁל
חֲמִשָּׁה קָנִים, אוֹ שֶׁל שְׁמוֹנֶה קָנִים, אוֹ מְנוּחָה שֶׁאִינָה שֶׁל
מִתְכָּת, אֵף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לָהּ שְׂבָעָה קָנִים.
יא. שֶׁלֹּשׁ מִתְנֹת הָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבָּר - מִתְנֶה יִשְׂרָאֵל, וְהִיא
אַרְבַּע מִתְנֹת [הַשְּׁבָטִים]; וּמִתְנֶה לְוִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ: "וְסָבִיב
לְמִשְׁכַּן יִתְנוּ"; וּמִתְנֶה שְׂכִינָה, וְהִיא מִפְתַּח חֲצֵר אֹהֶל מוֹעֵד
וְלִפְנֵים. וְכִנְגֻדָּן לְדוֹרוֹת - מִפְתַּח יִירוּשָׁלַיִם עַד הַר הַבַּיִת,
כְּמִתְנֶה יִשְׂרָאֵל; וּמִפְתַּח הַר הַבַּיִת עַד פֶּתַח הָעֲוֹנָה שֶׁהוּא
שַׁעַר נִיקְנוֹר, כְּמִתְנֶה לְוִיָּה; וּמִפְתַּח הָעֲוֹנָה וְלִפְנֵים, מִתְנֶה
שְׂכִינָה. וְהַחִיל וְעֲזָרַת הַנְּשִׁים, מַעֲלָה יִתְּרָה בְּבֵית הָעוֹלָמִים
[בִּיהַמ"ק].
יב. כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִקִּדְשָׁתָהּ מִכָּל הָאֲרָצוֹת. וְמָה הִיא
קִדְשָׁתָהּ? שֶׁמִּבְּיָאִין [רַק] מִמֶּנָּה [קוֹרְבָן] הָעֹמֵר וְשֵׁתִי הַלֶּחֶם
[בְּשִׁבְעוֹת] וְהַכְּפוּרִים - מֵה שֶׁאִין מְבִיאִין בֶּן מִשְׁאֵר
הָאֲרָצוֹת.
יג. עֶשֶׂר קִדְשוֹת הֵן בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, זוֹ לְמַעֲלָה מִזֹּ: עִירוֹת
הַמִּקְפּוֹת חוֹמָה [מִיָּמִי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּר] מִקִּדְשוֹת מִשְׁאֵר הָאֶרֶץ
- שֶׁמִּשְׁלַחִין מִתּוֹכָן אֵת הַמַּעֲרָעִין, וְאִין קוֹבְרִין מֵת בְּתוֹכָן
עַד שֶׁיִּצְרֻ שְׂבָעָה טוֹבִי [מִמּוֹנִין] הָעִיר אוֹ כָּל אֲנָשִׁי הָעִיר;
וְאִם יֵצֵא הַמֵּת חוּץ לָעִיר, אִין מִתְזַרְזִין אוֹתוֹ לְתוֹכָהּ אֵף עַל
פִּי שֶׁצָּרָה בָּלָן לְהַחְזִירוֹ.

טז. וְלָמָּה אֵנִי אוֹמֵר בְּמִקִּדְשׁ יִירוּשָׁלַיִם, שֶׁקִּדְשָׁהּ רֹאשׁוֹנָה
קִדְשָׁתָהּ לְעֵתִיד לְבֹא, וּבְקִדְשָׁתָהּ שָׁאָר אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְעִנְיָן
שְׂבִיעִית וּמַעֲשָׂרוֹת וְכִיּוּצָא בָּהֶן, לֹא קִדְשָׁהּ לְעֵתִיד לְבֹא?
לְפִי שֶׁקִּדְשָׁתָהּ הִמְקִדֵּשׁ יִירוּשָׁלַיִם - מִפְּנֵי הַשְׂכִּינָה, וְשְׂכִינָה
אִינָה בְּטִלָּה. וְהָרִי הוּא אוֹמֵר: "וְהַשְׂמוּתִי אֵת מִקִּדְשִׁיכֶם";
וְאָמְרוּ חֲכָמִים: 'אֵף עַל פִּי שֶׁשׁוּמָמִין, בְּקִדְשָׁתָהּ הֵן עוֹמְדִין'.
אֲכָל חֵיב הָאֶרֶץ בְּשְׂבִיעִית וּבְמַעֲשָׂרוֹת, אִינִי אֶלָּא מִפְּנֵי
שֶׁהוּא כְּבוֹשׁ בְּרִים [ע"י מֶלֶךְ אוֹ נָבִיא אוֹ שׁוֹפֵט מַדְעַת רוֹב
יִשְׂרָאֵל]; וְכִינֵן שֶׁנִּלְקַחָהּ הָאֶרֶץ מִיָּדֵיהֶם - בְּטַל הַכְּבוֹשׁ,
וְנִפְטָרָה מִן הַתּוֹרָה מִן הַמַּעֲשָׂרוֹת וּמִן הַשְּׂבִיעִית, שֶׁהָרִי אִינָה
אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וְכִינֵן שֶׁעַלָּה עֲזָרָא וְקִדְשָׁהּ, לֹא קִדְשָׁהּ כְּכַבוֹשׁ
אֶלָּא בְּחֻזָּה [בְּקִנְיָן] שֶׁהִחְזִיקוּ בָּהּ [כָּל אֶחָד בְּמִקְוָמוֹ];
וּלְפִיכָף כָּל מָקוֹם שֶׁהִחְזִיקוּ בּוֹ עוֹלֵי כָּכָל וְנִתְקַדְּשׁ בְּקִדְשָׁתָהּ
עֲזָרָא הַשְּׂנִיָּה - הָרִי הוּא מִקִּדְשׁ הַיּוֹם, וְאֵף עַל פִּי שֶׁנִּלְקַחָהּ
[נִקְנְתָה] הָאֶרֶץ מִמֶּנּוּ [אֲחֻכ"כ ע"י נָכְרִי], וְחֵיב בְּשְׂבִיעִית
וּבְמַעֲשָׂרוֹת, עַל הַדֶּרֶךְ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּהַלְכוֹת תְּרוּמָה.

פָּרָק ז

א. מִצְוֹת עֲשֵׂה לִירְאָה מִן הִמְקִדֵּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמִקִּדְשִׁי
תִירְאוּ"; וְלֹא מִן הִמְקִדֵּשׁ אֲתָה יִרָא, אֶלָּא מִמִּי שֶׁצָּוָה עַל
יִרְאָתוֹ.
ב. וְאִיזוֹ הִיא יִרְאָתוֹ? שֶׁלֹּא יִכְנֹס לְהַר הַבַּיִת בְּמִקְלוֹ, אוֹ
בְּמַנְעֵלֹ שְׂבָרְגָלִיו, אוֹ בְּאִפְנֵדוֹ [חֲלוּק לַסְפִּיגַת זִיעָה], אוֹ
בְּאִבְקָ שֶׁעַל רִגְלָיו, אוֹ בְּמַעוֹת הַצְּרוּרִין לוֹ בְּסִדְנֵי [בְּבִגְדוֹ].
וְאִין צָרִיף לֹמֵר שֶׁאָסוּר לוֹ לָרֶק בְּכָל הַר הַבַּיִת; אֶלָּא אִם
נִדְּמָן לוֹ רֶק, מִכְּלִיעוֹ בְּכִסּוֹתָיו. וְלֹא יַעֲשֶׂה הַר הַבַּיִת דֶּרֶךְ,
שֶׁיִּכְנֹס מִפְתַּח זוֹ וַיֵּצֵא מִפְתַּח שְׁפָנְגָדָה כְּדִי לְקַצֵּר הַדֶּרֶךְ,
אֶלָּא יִקְיפוּ מִבְּחוּץ. וְלֹא יִכְנֹס לוֹ אֶלָּא לְדַבֵּר מִצְוָה.
ג. וְכָל הַנִּכְנָסִין לְהַר הַבַּיִת, נִכְנָסִין דֶּרֶךְ יָמִין וּמִקְפִּין
וְיוֹצְאִין דֶּרֶךְ שְׂמָאל - חוּץ מִמִּי שֶׁאֲרָעוּ דָּבָר [אֲבָל אוֹ
מִנּוּדָה], שֶׁהוּא מִקְיָף עַל הַשְּׂמָאל. לְפִיכָף הָיוּ [הַעוֹבְרִין
וְשׁוֹבִין] שׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ: 'מָה לָּךְ מִקְיָף עַל הַשְּׂמָאל?' -
[וּמַשִּׁיב] 'שְׂאִנִּי אֲכָל'. - 'הַשּׁוֹכֵן בְּבֵית הָזֶה יִנְחַמְךָ'. 'שְׂאִנִּי
מִנְּהָ' - 'הַשּׁוֹכֵן בְּבֵית הָזֶה יִתֵּן בְּלִבָּךְ וְתִשְׁמַע לְדִבְרֵי חֲבֵרֶיךָ'
וְיִקְרָבוּךְ'.
ד. כָּל [כַּהֵן] שֶׁהָשִׁלִּים עֲבוּדָה וְנִסְתַּלַּק לוֹ, אִינִי יוֹצֵא
וְאֲחֻרָיו לְהֵיכָל, אֶלָּא מִהֲלֹךְ אַחֲרֵינִית מַעֵט מַעֵט, וּמִהֲלֹךְ עַל
צִדוֹ [כַּשְׁפָּנוֹ לְעוֹדָה] עַד שֶׁיֵּצֵא מִן הָעֲוֹנָה. וְכֵן אֲנָשִׁי מִשְׁמֵר
[הַכַּהֲנוֹנָה] וְאֲנָשִׁי מַעֲמֵד [שְׁלוּחֵי יִשְׂרָאֵל לְמַעֲמֵד הַהִקְרָבָה]
וְלוֹיִים מְדוּכָנֵן [מִזִּימְרָתָם] - כָּף הֵן יוֹצְאִין מִן הִמְקִדֵּשׁ, כְּמוֹ
שֶׁפּוֹסֵעַ אַחֵר תְּפִלָּה [שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה] לְאַחֲרָיו. כָּל זֶה לִירְאָה
מִן הִמְקִדֵּשׁ.
ה. לֹא יִקַּל אָדָם אֵת רֹאשׁוֹ [בְּשִׁחוּק] כְּנֶגֶד שַׁעַר מְזֻרָחִי שֶׁל
עֲוֹנָה שֶׁהוּא שַׁעַר נִיקְנוֹר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְכֻוֵּן כְּנֶגֶד קִדְשׁ
הַקִּדְשִׁים. וְכָל הַנִּכְנָס לְעֹנָה - יִהְלֹךְ בְּנִתְחָת בְּמָקוֹם שֶׁמִּתֵּר
לוֹ לְהַכְנִס לְשָׁם, וְיִרְאָה עֲצָמוֹ שֶׁהוּא עוֹמֵד לְפָנָי הָאֲדוֹן ה'.

1 **יד.** רצו בני העיר להוציא הקבר מן המדינה [העיר],
 2 מפנין אותו; וכל הקברות מפנין, חוץ מקבר נביא או מלך.
 3 קבר שהקיפתו העיר [והוא קדם לעיר], בין מארבע רוחותיו
 4 בין משתי רוחות זו כנגד זו – אם היה בינו ובין העיר יתר
 5 מחמשים אמה לכאן וחמשים לכאן, אין מפנין אותו עד
 6 שיצאו כלן; פחות מכאן, מפנין אותו. ירושלים מקדשת
 7 משאר העירות המקפות – שאוכלין שם קדשים קלים
 8 [קורבנות] ומעשר שני לפנים מחומתה. ואלו דברים
 9 שנאמרו בירושלים: אין מליצין בה המת, ואין מעבירין
 10 בתוכה עצמות אדם, ואין משפירין בתוכה בתים, ואין
 11 נותנין בה מקום לגר תושב [נכרי ששומר ד' מצוות בני נח],
 12 ואין מקימין בה קברות חוץ מקברי בית דוד וקבר חלדה
 13 [הנביאה] שהיו בה מימות נביאים הראשונים, ואין נוטעין
 14 בה גנות ופרדסים, ואינה נזרעת ולא נחרשת שמה תסרח
 15 [מהזיבול], ואין מקימין בה אילנות חוץ מגנת ורדים
 16 שהיתה שם מימות נביאים הראשונים, ואין מקימין בה
 17 אשפות מפני השרצים, ואין מוציאים ממנה זיזין [קורות]
 18 וגזוזטראות [מרפסות] לרשות הרבים מפני [החשש שיהיו]
 19 אהל הטמאה, ואין עושין בה כבשונות [משרפות] מפני
 20 העשן, ואין מגדלין בה תרנגולין [שדרכן ללקט שרצים] מפני
 21 הקדשים; וכן לא יגדלו הפהנים תרנגולין בכל ארץ ישראל,
 22 מפני הטהרות. ואין הבית נחלט בה [נמכר לצמיתות], ואינו
 23 מטמא בנגעים [של צרעת], ואינה נעשית עיר הנדחת, ואינה
 24 מבאיזה עגלה צרופה לפי שלא נתחלקה לשבטים.
 25 **טו.** הר הבית מקדש ממנה – שאין זבין וזבות נדות
 26 ויולדות [שהן טמאות] נכנסין לשם; ומתיר להכניס המת
 27 עצמו להר הבית, ואין צריך לומר טמא מת שהוא נכנס
 28 לשם.
 29 **טז.** החיל מקדש ממנו – שאין גוים וטמא מת ובוטל גדה
 30 נכנסים לשם.
 31 **יז.** עזרת נשים מקדשת מן החיל – שאין טבול יום [טמא
 32 שטבל ויטהר בלילה] נכנס לשם; ואסור זה מדבריהם [של
 33 חכמים], אבל מן התורה מתיר טבול יום להכנס למחנה
 34 לויה. וטמא שנכנס לעזרת הנשים אינו חייב חטאת.
 35 **יח.** עזרת ישראל מקדשת מעזרת נשים – שאין מחסר
 36 כפורים [שטורם הביא קרבנו] נכנס לשם, וטמא שנכנס לה
 37 חייב כרת [מיתה משמים עד גיל 50].
 38 **יט.** עזרת כהנים מקדשת ממנה – שאין ישראל נכנסין
 39 לשם אלא בשעת צרכיהם, לסמיכה [שמיכת ידים על
 40 הקורבן] ולשחיטה ולתנופה [הגבהה הקורבן].
 41 **כ.** בין האולם ולמזבח מקדש ממנה – שאין בעלי מומין
 42 ופורעני ראש [מגודלי שעד] וקורעני בגדים נכנסין לשם.
 43 **כא.** ההיכל מקדש מבין האולם ולמזבח – שאין נכנס לשם
 44 אלא רחוק [מקודש' בכיור ה' ידים ורגלים].
 45 **כב.** בית קדש הקדשים מקדש ממנו – שאין נכנס לשם
 46 אלא כהן גדול ביום הפפורים בשעת העבודה.

47 **כג.** מקום שהיה בעליה [בקומה מ] על קדש הקדשים – אין
 48 נכנסין לו אלא פעם אחת בשבוע [בשבע שנים], לידע מה
 49 הוא צריך לחזק בדקו [לתקנו]. בשעה שנכנסין הבנאים
 50 לבנות ולתקן בהיכל או להוציא משם את הטמאה – מצוה
 51 שיהיו נכנסין כהנים תמימים; לא מצאו תמימים, יפנסו
 52 בעלי מומין; ואם אין שם כהנים, יפנסו לויים; לא מצאו
 53 לויים, יפנסו ישראל. מצוה בטהורים; לא מצאו טהורים,
 54 יפנסו טמאים. טמא ובעל מום – יפנסו טמא ואל יפנסו בעל
 55 מום, שהטמאה דחוייה בצבור [שדרכו טמאים]. וכל הנכנסין
 56 להיכל לתקן, יפנסו בתבות [שלא יביטו בקודש]; אם אין
 57 שם תבות, או שאי אפשר להם שיעשו בתבות – יפנסו דרך
 58 פתחים.

יום שני י"א מנחם-אב ה'תשע"ב

פרק ח

60
 61 **א.** שמירת המקדש מצות עשה, ואף על פי שאין שם פחד
 62 מאויב ולא מלסטים; שאין שמירתו אלא כבוד לו; אינו
 63 דומה פלטורין [ארמון] שיש עליו שומרין, לפלטורין שאין
 64 עליו שומרין.
 65 **ב.** ושמירה זו מצותה כל הלילה; והשומרים הם הפהנים
 66 והלויים, שנאמר: "אתה ובניך אתה, לפני אהל העדת",
 67 כלומר: אתם תהיו שומרים לו. והרי נאמר: "ושמרו את
 68 משמרת אהל מועד", ונאמר: "והתנים... קדמה לפני אהל
 69 מועד מנחתה משה ואהרן ובניו, שומרים משמרת
 70 המקדש".
 71 **ג.** ואם בטלו שמירה זו עברו בלא תעשה, שנאמר:
 72 "ושמרתם את משמרת הקדש", ולשון שמירה – אזהרה
 73 היא; הן [מכר] למדת, ששמירתו מצות עשה, ובטול
 74 שמירתו בלא תעשה.
 75 **ד.** מצות שמירתו, שיהיו הפהנים שומרים מבפנים
 76 [למקדש] והלויים מבחוץ; וארבע ועשרים [משמרות של]
 77 עדה [עשרה] שומרין אותו בכל לילה תמיד בארבעה
 78 ועשרים מקום – הפהנים בשלשה מקומות, והלויים באחד
 79 ועשרים מקום.
 80 **ה.** והיכן היו שומרים? כהנים היו שומרים בבית
 81 אבטינס, ובבית הניצוץ, ובבית המוקד. בית אבטינס ובית
 82 הניצוץ, היו עליות בניויות בצד שערי העזרה; והרוכין
 83 [פרחי כהונה] היו שומרים שם. בית המוקד – בארץ;
 84 וזקני בית אב של אותו היום היו יושנים שם, ומפתחות
 85 העזרה בידם.
 86 **ו.** לא היו הפהנים השומרים יושנים בבגדי כהנה, אלא
 87 מקפלין אותם ומניחין אותם כנגד ראשיהן; ולובשין
 88 בגדי עצמם, ויושנים על הארץ, כדרך כל שומרי חצרות
 89 המלכים, לא שישנו על המטות.
 90 **ז.** ארע [טומאת] קרי לאחד מהם, הולך במסכה [מחילה]

פרק א

46

א. מצות עשה לעשות שמן המשחה, שיהיה מוכן לדברים
שצריכין משיחה בו - שנאמר: "ועשית אותו שמן משחת
קדש".

ב. וככה עשהו משה רבנו במדבר: לקח מן המר והקנמון
והקדה, מכל אחד משלשתן [במשקל] חמש מאות שקל
בשקל הקדש, ומקנה הבשם [במשקל] חמשים ומאתים; וזה
שנאמר בתורה: "לקנמן בשם מחציתו [במשקל] חמשים
ומאתים" - ששוקלין אותו בשני פעמים, חמשים ומאתים
בכל פעם. ושוחק כל אחד ואחד לבדו, וערב הכל, ושרה
אותם במים זבין ומתוקין, עד שיצא כל כחן במים; ונתן
על המים שמן זית הין - והוא שנים עשר לג, כל לג [מכיל]
ארבע רביעיות; ובשל הכל על האש, עד שאבדו [התאדו]
המים ונשאר השמן. והניחו בכלי לדורות.

ג. המר - הוא הדם הצרור בחיה שבהדו, הידוע לכל
שמתפשטין בו בני אדם בכל מקום. והקנמון - הוא העץ
הפא מאי הדו, שריחו טוב ומתגמרים [מתבשמים] בו בני
אדם. והקדה - הוא הקשט. וקנה בשם - הן הקנים הנדקין
בפתן האדמים הפאים מאי הדו, וריחן טוב, והן ממיני
בשמים שנותנין אותו הרופאים בצרי [בתרופות].
ד. העושה שמן המשחה בפעשה הזה וכמשקל הזה, ולא
הוסיף ולא גרע - במזיד, חיב פרת; ובשוגג, מביא חטאת
קבועה [רגילה], שנאמר: "אשר יקח במהו". והוא שיעשה
אותו להמשח בו; אבל אם עשה להתלמד או לתנו לאחרים
פטר.

ה. הסף [המורח] משמן המשחה [בכמות של] פזית - במזיד,
חיב פרת; ובשוגג, מביא חטאת קבועה, שנאמר: "ואשר
יתן ממנו על זר - ונכרת". ואין חיבין אלא על שמן
המשחה שעשה משה - שנאמר: "ממנו", מזה שנאמר בו:
"שמן משחת קדש יהיה זה לי"; ומעולם לא נעשה שמן
המשחה אחר, חוץ מזה שעשה משה. ו. אחד הסף את
עצמו, ואחד הסף את אחרים - שנאמר: "ואשר יתן ממנו
על זר". הסף פלים, ובהמה, וגוים שהן כבהמה, או שסוף
בו מתים - פטור, שנאמר: "על בשר אדם לא יסוף".

ז. אין מושחין ממנו לדורות אלא פהנים גדולים, ומשוח
מלחמה, ומלכי בית דוד בלבד; אפלו פהן בן פהן [גדול]
- מושחין אותו, שנאמר: "והכהן המשיח תחתיו מבניו
וגו'".

ח. בית שני, שלא היה שם שמן המשחה - היה הכהן
גדול מתרבה [מתמנה] בלבישת הפגדים בלבד, שהיה
לובש בגדי כהנה גדולה.

ט. ביצד מושחין את הפהן? צק את השמן על ראשו, וסוף
ממנו על גפי עיניו כמין [צורת אותו] - כף יוני כזה (כ) -
שנאמר: "ויצק משמן המשחה על ראש אהרן". ומלכי בית
דוד, מושחין אותן כמין גור [כתר] על [- סביב] ראשן. ולא
משח במקומות אחרות [בגוף], ולא ירבה בשמן.

1 שפתחת הקרקע - שהמחלות הפתוחות להר הבית לא
2 נחקדשו - וטובל, וחזור וישוב אצל אחיו הפהנים עד
3 שפותחין השערים בבקר, יוצא והולך לו.

4 ח. והיכן היו הלויים שומרים? על חמשה שערי הר
5 הבית, ועל ארבע פנותיו מתוכו, ועל ארבע פנות העזרה
6 מבחוץ, שאסור לישב בעזרה; ועל חמשה שערי העזרה
7 חוץ לעזרה, שהרי הפהנים שומרים על שער המוקד ועל
8 שער הניצוץ. הרי שמנה עשר מקום.

9 ט. ועוד שומרים בלשפת הקרבן, ובלשפת הפרכת,
10 ואחורי בית הכפרת [קודש הקודשים].

11 י. ומעמידין ממנה אחד על כל המשמרות השומרים,
12 ואיש הר הבית היה נקרא; והיה מחזר על כל משמר
13 ומשמר כל הלילה, ואבוקות דולקות לפניו. וכל משמר
14 שאינו עומד ואומר: "איש הר הבית, שלום עליך" - נפר
15 שהוא שן, חוטטו במקלו; ורשות היה לו לשרף את
16 פסותו [בגדו], עד שהיו אומרים בירושלים: "מה קול
17 בעזרה? - קול בן לוי נלקה ובגדיו נשרפין, שישן לו
18 על משמרו".

19 יא. בשחר, קדם שיעלה עמוד השחר, סמוך לו - יבוא
20 הממנה של מקדש, וידפק על הפהנים [הישנים] שבבית
21 המוקד, והן פותחין לו. נטל את המפתח, ופתח את
22 השער הקטן שבין בית המוקד ובין העזרה, ונכנס מבית
23 המוקד לעזרה, ונכנסו אחרי הפהנים ושתי אבוקות של
24 אור בידם, ונחלקו לשתי כתות - כת הולכת למזרח, וכת
25 הולכת למערב; והיו בודקין והולכין את כל העזרה, עד
26 שיגיעו שתי הפתות למקום בית עושי [מנחת] חבתין.
27 הגיעו - אלו ואלו אומרים: "שלום, הפל שלום", והעמידו
28 עושי חבתין לעשות חבתין.

29 יב. פסדר הזה עושין בכל לילה, חוץ מלילי שבת -
30 שאין בידם אור, אלא בודקין פגרות הדלוקין שם מערב
31 שבת.

32 בריך רחמנא דסייען

הלכות כלי המקדש

והעובדים בו

33
34
35 יש בכללן ארבע עשרה מצוות - שש מצוות עשה, ושמונה
36 מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) לעשות שמן
37 המשחה; (ב) שלא לעשות כמהו; (ג) שלא לסוף ממנו;
38 (ד) שלא לעשות כמתפנת הקטרת; (ה) שלא להקטיר על
39 מזבח הזהב חוץ מן הקטרת; (ו) לשאת הארון על הכתר;
40 (ז) שלא יסורו הפדים ממנו; (ח) שיעבד הלוי במקדש;
41 (ט) שלא יעשה אחד במלאכת חבירו במקדש; (י) לקדש
42 הפהן לעבודה; (יא) שיהיו כל המשמרות שוות ברגלים;
43 (יב) ללבוש בגדי כהנה לעבודה; (יג) שלא יקרע המעיל;
44 (יד) שלא יח החשן מעל האפוד. ובאור מצוות אלו
45 בפרקים אלו.

שמדות הלח נמשחו [בשמן המשחה] מבפנים ומבחוץ, וכלי
היבש לא נמשחו אלא מבפנים. לפיכך ברוצי [- העודף
הנשפך מכלי] מדות הלח, קדש; וברוצי מדות היבש, חל.

פרק ב

א. הקטרת נעשית [מחדש] בכל שנה ושנה; ועשייתה מצות
עשה, שנאמר: "קח לך סמים". ונתפרשו בתורה ארבעה
מספניה, והן: "נטף ושחלת וכלבנה ולבונה"; ושאר ספניה
- הלכה למשה מסיני.

ב. ואחד עשר סמני נאמרו לו למשה בסני, והן שעושין
אותן במשקל מכון [מדויק]; ומוסיפין עמיהן בלא משקל
[מדויק] מלח סדומית וכפת הירדן, ועשב אחד שמעלה
העשן; ולא היו יודעין [מכירין] אותו אלא אנשים ידועים
[מסוימים], והוא היה הלכה [מסורת] בידם איש מפי איש.
ג. וזה הוא משקל אחד עשר ספניה: נטף ושחלת וכלבנה
ולבונה, מכל אחד משקל שבעים מנה; והמנה [משקלו]:
מאה דינרין. וימר וקציעה ושבלת גרד וכרכם, מכל אחד
ששה עשר מנה; קשט, שנים עשר מנה; קנמון, תשע
מנים; קלופה, שלש מנים. משקל הכל, שלש מאות
ושמונה ושישים מנה. שוחקין הכל הדק; ומוסיפין לה רבע
הקב מלח סדומית, וכפת הירדן, ומעלה עשן כל שהוא [-
מעט]. ומקטיר ממנה בכל יום על מזבח הזהב מנה - שלש
מאות חמשה ושישים יום, כנגד [מספר] ימות החמה.
והשלש מנים הנשארות - שוחק אותן ערב יום הכפורים
דקה מן הדקה, עד שמוציא ממנה מלא חפניו, להקטיר
ביום הכפורים. ונהנאך - הוא מותר הקטרת שאמרנו
בשקלים [- בהלכות שקלים].

ד. "נטף" האמור בתורה, הוא עצי הקטף שיוצא מהן הצרי
[שרף]; והשחלת, היא הצפרן שנותנין בני אדם במגמרות
[בשמים]; והכלבנה, כמו דבש שחר, וריחו קשה [חזק],
והוא שרף אילנות בערי יון. וזה הוא שממן בלשון ערבי:
עוד בלסאן, ואצ'פאר טיב, ומיעה, ולבן, ומסך, וקציעה,
וסנבל אלנארדין, וזעפראן, וקסט, ועוד, וקשר סליכ'ה,
וענבר.

ה. כיצד מפטמין [וכותשין] את הקטרת? מביא תשעת קבין
בורית כרשינה [מין סבון], וסף [משפסף] בה את הצפרן;
ואחר כך שורה את הצפרן באחד ועשרים קב של יין חזק
ביותר; ואחר כך שוחק כל אחד ואחד מן הסמנים בפני עצמו
הדק, וכשהוא שוחק אומר: 'היטב הדק, הדק היטב', כל זמן
ששוחק; ומערב הכל.

ו. וכל מעשיה בקדש בתוך העזרה, ומשל הקדש [- בכלי
שרת]; והמפטם את הקטרת מן החלין, פסולה.

ז. פעמים בשנה היו מחזירין אותה למכתשת [כלי הכתישה].
בימות החמה היו מפזרין אותה כדי שלא תתעפש, ובימות
הגשמים צוברין [אוספים] אותה כדי שלא יפוג ריחה.

ח. נתן לתוכה דבש כל שהוא, פסלה; חסר אחד מספניה -
חייב מיתה, שהרי נעשית קטרת ורה. פטמה מעט קצט [מכל

י. הנותן משמן המשחה על גבי מלך או כהן גדול שפכר
נמשחו, פטור - שנאמר: "ואשר יתן ממנו על זר", ואין
אלו [נחשבים] זרים אצלו; אבל הסף ממנו אפלו למלך
וכהן גדול, חייב - שנאמר: "על בשר אדם לא יסוף", כל
אדם במשמע. וכהן גדול שנטל שמן המשחה מראשו וסף
במעיו [- על בטנו] - חייב כרת; והוא שיסוף ממנו בכזית.
יא. אין מושחין את המלך אלא על גבי [סמור ל: מעין];
ואין מושחין מלך בן מלך - שהמלכות ירשה למלך
לעולם, שנאמר: "הוא וכניו בקרב ישראל". ואם היתה שם
מחלקת - מושחין אותו כדי לסלק המחלקת ולהודיע לכל
שזה הוא המלך לבדו; כמו שמשחו שלמה מפני מחלקת
אדונייה, ויואש מפני עתליה, ויהואחז מפני יהויקים אחיו.
ונה שמשח אלישע ליהוא - לא בשמן המשחה משחו,
אלא בשמן אפרסמון; ודבר זה מסרת ביד החכמים.

יב. כל כלי המקדש שעשה משה במדבר - לא נתקדשו
אלא במשיחתו בשמן המשחה, שנאמר: "וימשחם,
ויקדש אתם". ודבר זה אינו נוהג לדורות; אלא הפלים בלן
- כיון שנשתמשו בהן במקדש במלאכתן, נתקדשו,
שנאמר: "אשר ישרתו כם בקדש", בשרות הם מתקדשין.
יג. הכפות והקערות שמקבלין בהן המנחות, וכן המזוקות
שמקבלין בהן הדם, ושאר כלי השרת - של כסף ושל זהב
היו; ומתקדשין לעשותם של שאר מתכות, כמו שבארנו. וכלן
מתקדשין במלאכתן; ואם נשברו - מתיף אותן ועושה
אותן כלי אחר, ואין קדשתן מסתלקת מהן לעולם.

יד. כלי הקדש שנקבו או שנסדקו - אין סותמין אותן,
אלא מתיבין אותן ועושין אותן חדשים.

טו. סבין שנשטט מן הנצב [ידיה], או שנפגם - אין
מחזירין אותו [לידיה] ואין מושחין אותו, אלא גונזין אותו
בין הקדש והאולם לדרום, ועושין אחרים; שאין [ראוי
שהיה] עניות במקום [המקדש שכולו] עשירות.

טז. שתי [סוגי] מדות של יבש היו במקדש - חצי עשרון,
ועשרון; העשרון למנחות, וחצי העשרון לחלק בו מנחת
כהן גדול ששכל יום.

יז. ושבע [סוגי] מדות של לח היו שם: הין, וחצי ההין,
ושלישית ההין, ורביעית ההין, ולג, וחצי לג, ורביעית.
ולמה היו? חצי ההין ורביעית ההין ושלישית ההין -
למדידת הנסכים של זבחים; ולג - למדידת שמן המנחות;
וחצי לג - למדידת שמן לכל נר מנרות המנורה; ורביעית
- לחלק בה השמן להכתין.

יח. ואין לנו [במקדש] דבר [שנצרך] למדד בו [בכלי של]
הין; ולמה היה שם? הואיל והיה במקדש בימי משה,
שמדד בו שמן לשמן המשחה. ובחצי לג שהיה במקדש,
היו מודדין מים למי שוטה ושממן לתודה [- קורבן תודה];
ורביעית שהיתה שם, היו מודדין שמן לחם גזיר ומים
לטהרת מצרע. ולא מפני מעשים אלו נתקדשו [הכלים],
אלא מפני המלאכות של מקדש שאמרנו.

יט. כל [כלי] המדות האלו - קדש, ומכלי השרת; אלא

המזבח [שלא יהיה המזבח שומם], וכן הנסכים הבאין בפני
 עֶצְמָן [בלי קרבן] - אין אומרים עליהן שירה.
 ג. לוי האונן - שמת קרובו שחייב להתאבל עליו, וטרם
 נקבר, מתר לעבד ולשורר. ואין פותחין משנים עשר ליום
 עומדים על הדוכן [בימת השירה] בכל יום, אומרים שירה
 על הקרבן; ומוסיפין עד לעולם. ואין אומרים שירה אלא
 בפה, בלא כלי; ששקד השירה שהיא עבודתם - בפה.
 ואחרים היו עומדים שם, מנגנים בכלי שיר - מהם ליום
 ומהם ישראלים מִיְחֻסִין המשיאין [בנותיהן] לכהנה
 [לכוהנים, מפני יחוס]; שאין עולה על הדוכן אלא מִיְחֻס.
 ואין אלו המשוררים על פי הכלים עולין [נחשבים] למנגן
 השנים עשר.
 ד. ובמה הם מנגנים? בנבלים וכלילים וכנורות וחוֹצְצוֹת
 והצלצל [מצלתיים]. ואין פותחין משני נבלים, ולא מוסיפין
 על ששה; ואין פותחין משני כלילים, ולא מוסיפין על
 שנים עשר; ואין פותחין משתי חצוצרות, ולא מוסיפין על
 מאה ועשרים; ואין פותחין מתשעה כנורות, ומוסיפין עד
 לעולם; והצלצל - אחד בלבד.
 ה. בימי המועדות בלן ובקאשי חדשים, היו הכהנים
 תוקעים בחצוצרות בשעת הקרבן, והלויים אומרים שירה -
 שנגאמר: "וביום שמחתכם ובמועדיכם ובקאשי חדשכם -
 ותקעתם בחצוצרת". החצוצרת היתה נעשית מן העשת
 [גוש] של כסף. עשה אותה מן הגרוטאות [שברים] של
 כסף, כשרה; משאר מיני מתכות, פסלה. והכלילים שהיו
 מנגנים בהן - היה אבוב [קנה החליל] שללן של [מ:] קנה,
 מפני שקולו ערב; ולא היה מחלק [מסיים] אלא באבוב
 יחיד, מפני שהוא מחלק יפה [כשהסיום באחד].
 ו. בשנים עשר יום בשנה החליל מכה - מכה באצבעו על
 החליל להנעים קולו [לפי המזבח] - בשחיטת פסח ראשון,
 ובשחיטת פסח שני, וביום טוב הראשון של פסח, וביום
 טוב הראשון של עצרת, ובשמונת ימי הקדש. וחליל זה דוחה
 את השבת, מפני שהוא חליל של קרבן, וחליל של קרבן
 עבודה הוא, ודוחה את השבת.
 ז. אין בן לוי נכנס לעבודה, עד שילמדוהו חמש
 שנים תחלה, שנגאמר: "זאת אשר ללוי: מִבֶּן חָמֵשׁ
 ועשרים שנה", וכתוב אחד אומר: "מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שנה" -
 הא כיצד? חמש לתלמוד. ואינו נכנס לעבודה עד שיגדיל
 ויהיה איש - שנגאמר: "איש איש על עבודתו".
 ח. זה שנגאמר בתורה: "ומִבֶּן חָמֵשׁ שנה ישוב מצבא
 העבודה" - אינו אלא בזמן שהיו נושאים המקדש ממקום
 למקום, ואינה מצוה הנוהגת לדורות. אבל לדורות - אין
 הלוי נפסל בשנים ולא במומין אלא בקול - כשיחקלקל
 קולו מרב הזקנה, יפסל לעבודתו במקדש, ויראה לי, שאינו
 נפסל אלא לומר שירה, אבל יהיה מן השוערים.
 ט. שמואל הרואה [הנביא] ודוד המלך חלקו הלויים
 לעשרים וארבעה משמרות; ועובד משמר בכל שבת

1 מיון במתכנתה [לפי יחס המשקל הכללי], כשרה - אפלו פטם
 2 פָּרָס [חצי מנה] בשחרית ופָּרָס בין הערבים.
 3 ט. העושה קטרת מן אחד עשר סמנים אלו, לפי משקלות
 4 אלו, כדי להריח בה, ואף על פי שלא הריח - חיב פרת על
 5 עשייתה, אם עשה במזיד; ובשוגג, מביא חטאת קבועה
 6 [רגילה]. אף על פי שלא עשה המשקל כלו, אלא חציו או
 7 שלישו, הואיל ועשה לפי משקלות אלו, חיב - שנגאמר:
 8 "במתכנתה לא תעשו: איש אשר יעשה כמוה להריח בה -
 9 ונכרת מעמיו".
 10 י. עשה להתלמד [להתאמן] בה או למסרה לצבור - פטור;
 11 הריח בה ולא עשה - אינו חיב פרת, אלא דינו כדין הנהנה
 12 מן הקדש; לא חיבה תורה פרת, אלא לעושה במתכנתה
 13 להריח בה.
 14 יא. מזבח הזהב שבהיכל - עליו מקטירין הקטרת בכל יום.
 15 ואין מקריבין עליו דבר אחר. ואם הקטיר עליו קטרת אחרת
 16 שאינה כזו, או שהקטיר עליו קטרת כזו שהתנדב אותה יחיד
 17 או רבים, או הקריב עליו קרבן או הסיף נסך [ניסך משקה] -
 18 לוקה, שנגאמר: "לא תעלו עליו קטרת זרה ועולה ומנחה
 19 וגו'".
 20 יב. בעת שמוליכין את הארון ממקום למקום, אין מוליכין
 21 אותו לא על הבהמה ולא על העגלות; ולפי ששכח דוד
 22 ונישאו על העגלות, נפרץ פרוץ כעזא [ומת]. אלא מצוה לנטלו
 23 על הכתף, שנגאמר: "כי עבודת הקדש עליהם, בכתף ישאו".
 24 יג. כשנושאים אותו על הכתף, נושאים פנים כנגד פנים,
 25 ואחריהם לחוץ, ופניהם לפנים [לכיוון הארון]. ונוהרים
 26 שלא ישמטו הפדים [המוטות] מן הטבעות; שהמסיר אחד
 27 מן הפדים מן הטבעות - לוקה, שנגאמר: "בטבעת הארן יהיו
 28 הפדים, לא יסרו ממנו".
 29 יום שלישי י"ב מנחם-אב ה'תשע"ב
 30 פָּרָק ג
 31 א. זרע לוי כלו - מבדל לעבודת המקדש, שנגאמר: "בעת
 32 ההיא הבדיל ה' את שבט הלוי"; ומצות עשה להיות
 33 הלויים פנויים ומוכנים לעבודת המקדש, בין רצו בין לא
 34 רצו - שנגאמר: "ועבד הלוי הוא". ובן לוי שקבל עליו כל
 35 מצוות לוי חוץ מאחת - אין מקבלין אותו, עד שיקבל
 36 את בלן.
 37 ב. עבודה שללן היא שהיו שומרים את המקדש, ויהיה
 38 מהן שוערין לפתח שערי המקדש ולהגיה [לסגור] דלתותיו;
 39 ויהיה מהן משוררין לשורר על הקרבן בכל יום, שנגאמר:
 40 "ושרת בשם ה' אלהיו" - איזה הוא שרות שהוא בשם ה'?
 41 הוי אומר: זו שירה. ומתי אומרים השירה? על כל עולות
 42 הצבור החובה [שחובה להקריב] ועל שלמי עצרת [קרבן
 43 שבועות] - בעת נסוף היין [על המזבח]; אבל עולות נדבה
 44 שמקריבין הצבור - [כשאיין יחידים שנדבו קרבנות] - לקיץ

מתוך מהדורת חזק

47 שאינו מדבר אלא ברגלים? שנאמר: "מאחד שעריך, מכל
48 ישראל" - בשעה שכל ישראל באין בשער אחד. ומנין
49 שאינו מדבר אלא בכהנים? שנאמר: "חלק כחלק יאכלו",
50 ואין שם מתנות להאכל אלא לכהנים בלבד.
51 ז. וכן כהן שהיה לו קרנן - הרי זה בא למקדש ומקריבו
52 בכל יום שירצה, שנאמר: "ובא בכל אות נפשו ושרת";
53 ואפלו חטאתו ואשמו, הוא מקריב ומכפר על ידי עצמו;
54 והעור של קרננו, שלו. ואם רצה לתן את קרננו לכל כהן
55 שירצה להקריבו, נותן; ועור הקרנן ועבודתו, לאותו הכהן
56 בלבד שנתן לו.
57 ח. היה הכהן בעל הקרנן בעל מום - נותן קרננו לאנשי
58 משמר, והעור שלהן. היה זקן או חולה שיכול לעבד על
59 ידי הדחק [במאמץ מיוחד] - נותן קרננו לכל כהן שירצה,
60 והעור והעבודה לאנשי משמר; ואם אינו יכול לעבד כלל,
61 הרי הקרנן נאכל לאנשי משמר.
62 ט. היה טמא בקרבנות הצבור, וכל הכהנים טמאים -
63 כשרוב הציבור טמאים, מקריבים בטומאה - נותנו לבעלי
64 מומין טהורים שפאותו משמר; ועורו ועבודתו, לאנשי
65 משמר הטמאים.
66 י. היה הקרנן של כהן גדול, והיה אוגן - [שמת קרובו
67 שחייב להתאבל עליו, וטרם נקבר] - נותנו לכל כהן שירצה,
68 ועורו ועבודתו לאנשי משמר; כיון שכהן גדול האוגן ראוי
69 לעבודה, כמו שיתבאר - הרי זה עושה שליח לקרננו.
70 יא. כל ראש משמר ומשמר, מחלק משמרו לבתי אבות
71 [משמרות], עד שיהיה כל בית אב ואנשיו עובד ביום אחד
72 מיום השבת [השבווע], והאחר ביום של אחריו, וכן עד
73 האחרון. וכל בית אב ואב, ראש אחד ממנה עליו.
74 יב. וממנין כהן גדול, הוא ראש לכל הכהנים; ומושחין
75 אותו בשמן המשחה, ומלישין אותו בגדי כהנה גדולה,
76 שנאמר: "והכהן הגדול מאחיו אשר יוצק וגו'". ואם אין
77 שם שמן המשחה - מרבין [ממנים] אותו בבגדי כהנה
78 גדולה בלבד, שנאמר: "אשר יוצק על ראשו שמן המשחה,
79 ומלא את ידו ללבש את הבגדים" - כשם שמתרבה
80 [מתמנה] בשמן המשחה, כך מתרבה בבגדים.
81 יג. כיצד מרבין אותו בבגדים? לובש שמונה בגדים
82 ופושטן, וחוזר ולובשן למחר, שבעת ימים יום אחר יום -
83 שנאמר: "שבעת ימים ילבשם הכהן תחתיו"; וכשם שרבו
84 בגדים שבעה - כך משיחה בשמן שבעה, יום אחר יום.
85 ואם עבד קדם שיתרבה בבגדים כל שבעה, או קדם
86 שימשח כל שבעה - עבודתו כשרה; הואיל ונתרבה או
87 נמשח פעם אחת, נעשה כהן גדול לכל דבר.
88 יד. אין [הבדל] בין כהן משיח בשמן המשחה למרבה
89 בגדים, אלא פר [לקרוב] שמביא כהן המשיח אם שגג
90 באחת מן המצוות שחייב עליהן חטאת, שנאמר: "אם הכהן
91 המשיח יחטא וגו'"; אבל לשאר הדברים - שוין הן.
92 טו. אין מעמידין [ממנין] כהן גדול, אלא בית דין של
93 שבעים ואחד. ואין מושחין אותו אלא ביום, שנאמר:

1 [שבוע]. וכל אנשי המשמר, מחלק אותם ראש המשמר לבתי
2 אבות; וכל יום יום מימי השבת, עובדים בו אנשים ידועים
3 [מסומנים לאותו יום]. וראשי האבות מחלקין אלו העובדים
4 ביום שלהם, איש איש על עבודתו. וכל הלויים מזהרין
5 [אסורין] על עבודת המזבח, שנאמר: "אף אל כלי הקדש
6 ואל המזבח לא יקרבו, ולא ימתו" - לא יקרבו לעבודה,
7 אכל לגע מתרין.
8 י. וכשם שהלויים מזהרין שלא לעבד עבודת הכהנים - כך
9 הכהנים מזהרין שלא לעבד עבודת הלויים, שנאמר: "גם הם
10 גם אתם". וכן הלויים עצמם מזהרין שלא יעשה אחד
11 מלאכת חברו, שלא יסיע המשורר לשוער, ולא השוער
12 למשורר - שנאמר: "איש איש על עבדתו ועל משאו".
13 יא. לויים שעבדו עבודת הכהנים, או שסיע לוי במלאכה
14 שאינה מלאכתו - חביב מיתה בידי שמים, שנאמר: "ולא
15 ימתו"; אבל כהן שעבד עבודת לוי - אינו במיתה, אלא
16 בלא תעשה.
17 פרק ד
18 א. הכהנים הקדלו מכלל הלויים לעבודת הקרבנות,
19 שנאמר: "ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים"; ומצות
20 עשה היא להבדיל הכהנים ולקדשם ולהכינם לקרנן -
21 שנאמר: "וקדשתו, כי את לחם אלהיך הוא מקריב".
22 ב. וצריך כל אחד מיישראל לנהוג בו כבוד הרבה, ולהקדים
23 אותו לכל דבר שפקדושה, לפתח [לקרוא בתורה] ראשון,
24 ולברך [לפני ואחרי המזון] ראשון, ולטל מנה [בסעודה] יפה
25 ראשון.
26 ג. משה רבנו חלק הכהנים לשמונה משמרות, ארבעה
27 מאלעזר וארבעה מאיתמר; וכן היו עד שמואל הנביא.
28 ובימי שמואל, חלקם הוא ודוד המלך לארבעה ועשרים
29 משמר; ועל כל משמר ומשמר ראש אחד ממנה. ועולין
30 לירושלים לעבודה, משמר בכל שבת [שבוע]. ומיום
31 השבת ליום השבת הן מתחלפין - משמר יוצא, ומשמר
32 שהוא אחריו נכנס, עד שיגמרו; וחוזרין חלילה.
33 ד. ומצות עשה להיות כל המשמרות שוים ברגלים
34 [בחגים]; וכל שיבוא מן הכהנים ברגל ורצה לעבד - עובד
35 וחולק עמם, ואין אומרין לו: 'לך עד שיגיע משמרך',
36 שנאמר: "וכי יבוא הלוי מאחד שעריך, ושרת".
37 ה. כמה דברים אמורים בקרבנות הרגלים, ובחלוק לחם
38 הפנים, ובחלוק שתי הלחם של עצרת [שבועות]. אבל
39 נדרים ונדבות ותמידין - אין מקריב אותן ואפלו ברגל אלא
40 משמר שזמנו קבוע [שתורו השבוע], שנאמר: "חלק כחלק
41 יאכלו, לבד ממפריו על האבות" - חלק כחלק יאכלו
42 בקרבנות הצבור, ואינם חלק כחלק בשאר הדברים, שפכר
43 חלקו אותם האבות, וקבעו אותן כל משמר ומשמר
44 בשבתו.
45 ו. וכן עבודת לחם הפנים - במשמר שזמנו קבוע; אבל
46 עבודת שתי הלחם [בשבועות] - בכל המשמרות. ומנין

פרק ה

47

א. כהן גדול - צריך שיהיה גדול מכל אחיו הכהנים בנואי, 48
בכח, בעשר, בחכמה, ובמראה [חן והוד]. אם אין לו ממון 49
- כל הכהנים נותנין לו משלחן כל אחד ואחד לפי עשרו, 50
עד שיצטעיר יותר מצטעיר שבכלם. 51
ב. ואין אחד מכל אלו מעבב [מונע מכהונתו], אלא כל זה 52
למצוה; אבל אם נתרבה [ננתנה בלי הנ"ל] - מכל מקום, 53
נתרבה. 54
ג. ותיב כהן גדול לנהג כבוד בעצמו, ולא יקל עצמו 55
[בקלות ראש] עם שאר העם; ולא יראו אותו ערם, ולא 56
בבית הכסא, ולא במרחץ, ולא כשהוא מסתפר - שנאמר: 57
"הגדול מאחיו", מלמד שנוהגין בו גדלה יתרה. רצה הוא 58
שירחצו אחרים עמו, הרשות בידו. 59
ד. לא יפגס לבית המשתה, ולא לסעודות של רבים, אפלו 60
הם של מצוה. אבל הולף הוא, אם רצה, לבית האבל. 61
וכשהוא הולף, אינו הולף בערוביכא עם שאר הכהנים, 62
אלא הכהנים מסבבין [מקיפין] אותו, וחולקין לו כבוד; 63
והסגן ממצעו [עומד] בינו לבין העם, והסגן ומשיח שעבר 64
[שעבד תקופה במקום הכהן גדול] מימינו, וראש בית אב 65
והאבלים וכל העם משמאלו. ואומר לאבלים: 'תגחמו'; 66
והן מכבדין אותו כפי כהן. 67
ה. מת לו מת - אינו יוצא אחריו, ואינו יוצא מפתח ביתו 68
או מן המקדש; וכל העם באים לנחמו לביתו. והוא עומד 69
בשוה [להתנחם], וסגן מימינו וראש בית אב משמאלו; 70
ואומרים לו: 'אנו פפרתך', והוא אומר להן: 'תתברכו מן 71
השמים'. 72
ו. כשמכריז [מאכילין] אותו [משל אחרים] - כל העם מסבבין 73
על הארץ, והוא מסב על הספסל. ואינו קורע על מתו 74
כשאר הכהנים, שנאמר: "ובגדיו לא יפרם"; ואם קרע, 75
לוקה. אבל קורע הוא מלמטה כנגד רגליו. ואינו מרבה פרע 76
[שער מגודל] לעולם, שנאמר: "את ראשו לא יפרע" - 77
ואפלו בעת שלא יפגס למקדש; אלא מספר מערב שבת 78
לערב שבת. ואינו מספר בפתר [סכין] אלא בזוג [מספרים], 79
ראש שצרה זו בעקר [בתחילת] זו, עד שיראה כאלו הוא 80
צמח כאחד - שנאמר: "ראשם לא יגלחו, ופרע לא ישלחו; 81
כסוס יכסמו את ראשיהם". 82
ז. ובית יהיה לו מוכן במקדש, והיא הנקראת 'לשבת כהן 83
גדול'. וכבודו ותפארתו שיהיה יושב במקדש כל היום, ולא 84
יצא אלא לביתו בלבד בלילה, או שעה אחת או שתיים 85
ביום. ויהיה ביתו בירושלים, ואינו זו משם. 86
ח. וכהן גדול דין, ודין אותו, ומעדין עליו; ואין דנין 87
אותו דיני נפשות אלא בבית דין הגדול בלבד, שנאמר: 88
"כל הדבר הגדל יביאו אליך". 89
ט. היה יודע עדות - אינו חייב להעידה, ואפלו בבית דין 90
הגדול; שזה אינו כבוד לו שילך ויעיד. ואם היתה עדות 91
למלך ישראל - הרי זה הולף לבית דין הגדול ומעיד לו. 92

1 "ביום המשח אותו"; וכן אם נתרבה בבגדים בלבד, אין
2 מרבין אותו אלא ביום. ואין ממנין שגיי כהנים גדולים
3 באחת.
4 טז. וממנין כהן אחר, [ש:] יהיה לכהן גדול כמו המשנה
5 למלך, והוא הנקרא 'סגן', והוא הנקרא 'ממנה'. ויהיה
6 עומד לימין כהן גדול תמיד, וזה כבוד הוא לו [- לכהן
7 הגדול]. וכל הכהנים מתחת יד הסגן.
8 יז. ועוד ממנין קתיקולין [מנהל כללי], להיותו לסגן כמו
9 הסגן לכהן גדול; ואין פחות משנים. וממנין אמרובולין
10 [אחראים], אין פחות משבעה; ומפתחות העזרה בידם -
11 רצה האחד לפתח, אינו יכול עד שיתכנסו כל האמרובולין
12 ויפתחו.
13 יח. וממנין גזברין מתחת יד האמרובולין, ואין פותחין
14 משלשה גזברין; וגזברין - הן שגובין ההקדשות
15 [תרומות], ופודין [מוכרין] את הנפקה [הראוי למכירה] מהן,
16 ומוציאין אותן [משתמשים בהן] לזכרים הראויין להוצאה
17 [לשימוש].
18 יט. כהן גדול המשותף [שנמשח בשמן] קודם [להצילן]
19 למרבה בגדים, ומרבה בגדים העומד לשרת קודם למשותף
20 שעבר [ממשרתו] מחמת [טומאת] קרי, והעובר מחמת קרי
21 קודם לעובר מחמת [שנהיה לו] מום, ועובר מחמת מום
22 קודם לכהן משותף [מונח לו:] מלחמה, ומשותף מלחמה קודם
23 לסגן, וסגן קודם לקתיקול [מנהל כללי], וקתיקול קודם
24 לאמרובול [אחראים], ואמרובול קודם לגזבר, וגזבר קודם לראש
25 המשמר [שבועי], וראש המשמר קודם לראש בית אב
26 [משמרת יום], וראש בית אב קודם לכהן הדייט משאר
27 הכהנים. נמצאו הכהנים תמיד שמונה מעלות, זו למעלה
28 מזו.
29 כ. כשימות המלך, או כהן גדול, או אחד משאר הממנים
30 - מעמידין תחתיו בנו או הראוי לירשו, וכל הקודם בנחלה
31 [- ירושה] קודם לשררות [- לתפקיד] המת, והוא שיהיה
32 ממלא מקומו בחכמה, או ביראה [- יראת שמים] אף על פי
33 שאינו כמותו בחכמה, שנאמר במלך: "הוא וגביו בקרב
34 ישאלו", מלמד שהמלכות ירשה; והוא הדין לכל שררה
35 שבקרב ישראל - שהזוכה לה, זוכה לעצמו ולזרעו.
36 כא. משותף מלחמה - אין בנו מתמנה תחתיו לעולם, אלא
37 הרי בנו כשאר הכהנים; אם נמשח למלחמה, נמשח; ואם
38 לא נמשח, לא נמשח. וכשהכהן משותף מלחמה משמש
39 במקדש, משמש בארבעה כלים [בגדים] כשאר הכהנים.
40 מעלין משררה לשררה שהיא גדולה ממנה, ואין מורידין
41 אותה לשררה שהיא למטה ממנה - שמעלין בקדש, ולא
42 מורידין לעולם משררה שהיא בקרב ישראל אלא אם כן
43 סרח [חטא].
44 כב. וכהן גדול שעבר עברה שחייב עליה מלקות - מלקין
45 אותו בבית דין של שלשה כשאר מחייבי מלקות, וחוזר
46 לגדלו.

על גפיו [לידיו]; וקרננות הצפור, הן קרנן של כל ישראל, ואי אפשר שיהיו כל ישראל עומדין בעזרה בשעת קרבן. לפיכך תקנו נביאים הראשונים, שיכרו מן ישראל כשרים ויראי חטא, יהיו שלוחי כל ישראל לעמד על הקרננות; והן הנקראין 'אנשי מעמד'. וחלקו אותם עשרים וארבעה מעמדות, כמנין משמרות כהנה ולויה. ועל כל מעמד ומעמד, אחד מהם ממנה על כלם; והוא הנקרא 'ראש המעמד'.

ב. בכל שבת ושבת [י-שבת], מתקבצין אנשי מעמד של אותה שבת; מי שהיה מהן בירושלים או קרוב לה, וננסין למקדש עם משמר כהנה ולויה של אותה שבת; והרחוקים של אותו מעמד, כינן שהגיע מעמד שלהן, היו מתקבצין לבית הכנסת שבמקומן.

ג. ומה הן עושין אלו שמתקבצין, בין בירושלים בין בבתי כנסיות? מתעניין בשני בשבת [יום ב'] שלהן, ובשלישי ורביעי ובחמישי. אבל בערב שבת לא היו מתעניין, מפני כבוד השבת; ובאחד בשבת אינן מתעניין, כדי שלא יצאו מענן שבת לצום.

ד. ובכל יום ויום משבת שהיא מעמדן, מתפללין ארבע תפלות: שחרית ומנחה ונעילה, ועוד מוסיפין תפלה אחת בין שחרית ומנחה, והיא יתרה [נוספת] להן. ונושאים הכהנים בפיהן במעמד שלשה פעמים בכל יום - בשחרית, ובתפלה זו היתרה, ובנעילה. וקוראין בספר תורה שלשה אנשים, פעמים בכל יום: בשחרית, ובתפלה זו היתרה שמוסיפין; אבל במנחה לא היו קוראין בספר, אלא על פה, כקוראין את שמע [- פרשת 'שמע ישראל']. ולא היו מתקבצין לתפלת מנחה בערב שבת, מפני שהן טרודין לשבת.

ה. וקבוצן לכל תפלה מארבע תפלות אלו, ועמידתן שם לתפלה ולתהנה ולבקשה ולקרות בתורה - נקרא 'מעמד'.

ו. ובמה היו קוראין? במעשה בראשית. ביום הראשון קוראין "בראשית" ו"יהי רקיע"; בשני, "יהי רקיע" ו"יקוו המים"; בשלישי, "יקוו המים" ו"יהי מאורות"; ברביעי, "יהי מאורות" ו"ישרצו"; בחמישי, "ישרצו" ו"תוצא הארץ"; בששי, "תוצא הארץ" ו"ויכלו".

ז. פרשה גדולה קוראין אותה בשנים [העולים לתורה], וקטנה קורא אותה אחד; ושתי פרשיות שקוראין שחרית - הם שחזרין וקוראין אותן בתפלה השניה בספר [תורה], וחזרין וקוראין אותן על פה במנחה.

ח. שמונת ימי חגכה - לא היו אנשי מעמד עושין מעמד בשחרית. ובכל יום שיש בו קרבן מוסף - לא היה בו מעמד לא בתפלה שניה שלהם ולא במנחה, אלא בשחרית ובנעילה בלבד. וכל יום שהיה בו קרבן העצים [- יבואר בהמשך] - לא היה בו מעמד בנעילה, אלא בשחרית ובתפלה שניה ובמנחה.

ט. ומה הוא קרבן העצים? זמן קבוע היה למשפחות לצאת ליצרים להביא עצים למערכה [למזבח], ויום שגיע לבני משפחה זו להביא העצים, מקריבין עולות נדבה; וזה

י. וכבר בארנו בספר חמישי, שהוא אסור [להתחתן] באלמנה, ומצוה על התולה. ואינו נושא שתי נשים, ואם נשא שתיים - אינו יכול לעבד ביום הצום [כספור] עד שיגרש. וחולץ [ולאשת אחיו שמת בלא בנים], וחולצים לאשתו, ומיבמין [- מת בלא בנים, אחיו נוסא] את אשתו. ואם גרש אשה, מתרת להנשא לשאר העם.

יא. בזמן שכהן גדול נכנס להיכל להשתחוות, שלשה או חזין בו: אחד בימינו, ואחד בשמאלו, ואחד באבנים טובות של אפוד מאחוריו; ויפנס להיכל וישתחוה. וכיון שישמע הסגן קול רגלי של כהן גדול שהוא יוצא, מגביה לו את הפרכת [בפתח ההיכל]; ואחר שיצא, יפנסו אחיו הכהנים וישתחוו ויציאו.

יב. בכל יום שירצה להקטיר הקטרת, מקטיר. ונוטל חלק בראש בקדשי המקדש כלם. פיצד? כשירצה, אומר: 'זו החטאת שלי, וזה האשם שלי'; ואינו עובד בפס [על פי גורל], אלא כל עת שירצה להקריב, מקריב כל מה שירצה. והרי הוא בקדשי הגבול [תרומות ומעשרות] כשאר הכהנים. יג. בזמן שרוצה כהן גדול להקריב, היה עולה בפכש והסגן מימינו; עלה למחצית הככש, תפסו הסגן בימינו והעלהו, והושיט לו הכהן שהוא מוליך את ראש העולה האברים שבידו, וסומך [ידיו] עליהן וזרקן לאש.

יד. וכך היו מושיטין לו שאר האברים: כל אחד ואחד נותן אברים שבידו לראשון, והראשון נותן לכהן גדול, והוא סומך [ידיו] וזרק לאש. ואם רצה לסמוך בלבד, ויהיה אחד זורק לאש - עושה. ואין שם סמיכה על האברים אלא לכהן גדול בלבד, מפני כבודו; אלא כל הסמיכות - על בעלי חיים הן.

טו. כשיגדיל הכהן ויעשה איש [בן י"ג] - הרי הוא פשוט לעבודה; אבל אחיו הכהנים לא היו מניחין אותו לעבד במקדש עד שיהיה בן עשרים שנה. ואינו נכנס לעזרה לעבודה תחלה, אלא בשעה שהלויים אומרים שירה.

טז. אין כהן עובד תחלה, וכן כהן גדול אינו עובד תחלה, עד שיביא [מנחה] עשירית האיפה משלו ועובדה בידו, שנאמר: "זה קרבן אהרן ובניו אשר יקריבו לה' ביום המשח אותו". ואם עבד קדם שיביא עשירית האיפה, וכן כהן גדול שעבד בכהנה גדולה קדם שיביא עשירית האיפה - עבודתו פשוטה.

יז. כהן שלא עבד עדין מימי שמונו אותו כהן גדול - הרי זה מביא עשירית האיפה ועובדה בידו תחלה כשאר חנוף כל כהן הדייט [העובד לראשונה], ואחר כך מקריב עשירית האיפה שניה, שהיא חנוף כהן גדול, ואחר כך מקריב עשירית האיפה שלישית, שהיא חבתי כהן גדול שמקריב בכל יום, כמו שיתבאר; ומעשה שלשתן שונה הוא.

יום רביעי י"ג מנחם-אב ה'תשע"ב

פרק ו

א. אי אפשר שיהיה קרבנו של אדם קרב, והוא אינו עומד

נשים, ושלש לפתיחת שער העליון, שהוא שער גִּקְנוֹר.
 ולמה נקרא שמו 'שער העליון'? לפי שהוא למעלה מעזרת
 נשים. וכן תוקעין שלש למלוי המים שמנסכין [על המזבח]
 בַּחֵג, ואין תוקעין למלוי המים בשַׁבָּת [של סוכות]; ותוקעין
 שלש על גבי המזבח בשַׁעֲה שִׁמְנִסְכִּין המים. וכל התוקעין
 שתוקעין על הקרבנות, מתחת יד זה ששעל המשוררים
 ובכרשותו; וכל אלו התקיעות, בַּחֲצוֹצְרוֹת הן.
 ז. זה ששעל הצלצל [מצלתיים] - הוא המעמיד כל
 המשוררים על פי כלי השיר ששועדין את [- מלווים את
 שירת] הלזים, כמו שבארנו.
 ח. זה ששעל הפיסות [גורלות] - הוא מפסיד בין הפהגים בכל
 יום, עד שיהיה כל איש ואיש עושה מלאכתו שזכה בה
 בפסיד; וארבעה פעמים היו מפסידין בכל יום. ובהלכות
 תמידין אבאר כיצד מפסידין.
 ט. הממנה ששעל הקנים [קני עופות] - הוא שפוסקין
 [מסכמים] עמו שימכרו הקנים לקרבנות, כִּף וכִּף בסלע. וכל
 מי שהוא חייב תורים או בני יונה, יביא דמיהן למקדש, וזה
 הממנה נותן הקנים לבעלי הקרבן, ועושה חשבון עם
 הגזברין ונותנין לו. משלשים יום לשלשים יום פוסקין עמו
 השער [- מסכמים את המחיר]. ואם הוזלו הקנים, מספק
 [מוכר] כשער הוזל; ואם הוקרו, מספק כמו שפסקו עמו;
 שיד הקדש על העליונה. וכל קן שנמצא פסול או שנפסל
 קדם שיִקְרָב - נותן אחר תחתיו.
 י. זה ששעל החותמות [פתקאות] - הוא שמקבל דמי נסכים
 ממחייבי נסכים, ונותן להם חותמות; וזה ששעל הנסכים -
 הוא שמוכר הנסכים.
 יא. כיצד? ארבעה חותמות היו במקדש: האחד כתוב עליו
 'עגל', והשני כתוב עליו 'זכר', והשלישי כתוב עליו 'גדי',
 והרביעי כתוב עליו 'חוטא'.
 יב. כל מי שביא קרבנותיו למקדש - נותן דמי הנסכים
 לזה הממנה על החותמות, ונותן לו חותמות כמנין
 הקרבנות שלו. ואם היה מצרע עשיר, נותן לו חותם אחד
 שכתוב עליו 'חוטא'; והלה הולך בחותמות שבידו לזה
 הממנה על הנסכים, ונותן לו נסכים כמנין החותמות וכמו
 שכתוב בהן. ולערב באים זה אצל זה; זה מוציא את
 החותמות, ומקבל כנגדן מעות. אם הותירו [ונותרו] המעות
 [יותר מהמכירות], הותירו להקדש; ואם פחתו, ישלם זה
 ששעל החותמות מביתו. מי שאבד חותמו, ממתנין לו עד
 הערב; אם מצאו במעות יתר כדי חותם שטוען, נותנין לו;
 ואם לאו, אין נותנין לו. ושם כל היום [- תאריך] כתוב על
 החותם, מפני הרמאין - שלא ישקא החותם אצלו עד
 שיוקרו [ייתקרו] הנסכים.
 יג. משלשים יום לשלשים יום פוסקין שער [- קובעין את
 מחיר] היין והסלת עם הממנה על הנסכים. אם הוקרו
 נסכים, מספק להן כמו שפסקו עמו; ואם הוזלו, מספק להן
 כשער הוזל. והשכר שמשתפר ההקדש בשערים אלו - הוא

הוא קרפן העצים. והיה להן כמו יום טוב, ואסורין בו
 בספד ותענית, ואסורין במלאכה.
 י. אפלו יחיד שהתנדב עצים או גזרים למערכה - אסור
 באותו היום בספד ובתענית ובעשית מלאכה; ודבר זה
 מנהג.
 יא. אנשי מעמד אסורין מלספר ומלכבס כל השבת שלהן;
 ובחמישי מתירין מפני כבוד השבת. ומפני מה אסרו עליהן
 לספר ולכבס? כדי שלא יפנסו למעמדן כשהן מגלילין, אלא
 יספרו ויכבסו מקדם.

פרק ז

א. חמשה עשר ממנין היו במקדש, וכן ממנין לעולם על
 כל דבר ודבר מחמשה עשר דבר אלו ממנה אחד; ואלו
 הן: אחד על הזמנים, שני על נעילת שערים, שלישי על
 השומרים, רביעי על המשוררים, חמישי על הצלצל עם
 שאר כלי שיר, ששי על הפיסות, שביעי על הקנים, שמיני
 על החותמות, תשיעי על הנסכים, עשירי על החולים, אחד
 עשר על המים, שנים עשר על מעשה לחם הפנים, שלשה
 עשר על מעשה הקטרת, ארבעה עשר על מעשה הפורכות,
 חמשה עשר על מעשה בגדי כהנה גדולה.
 ב. כל אחד ואחד ממנינים אלו - תחת ידו אנשים הרבה,
 כדי להכין את המלאכה שהוא ממנה עליה. זה ששעל
 הזמנים - הוא משמר את הזמנים, הוא ואנשיו: בינו שיגזיע
 את הקרבן, מכריז הוא או אחד מאנשיו ואומר: 'עמדו
 כהנים לעבודה, ולזים לדוכן, וישאל למעמד! וכיין
 שישמע קולו, יבוא כל אחד למלאכתו'.
 ג. זה ששעל נעילת השערים - על פיו נועלין, ועל פיו
 פותחין. ואין התוקעין [בחצוצרות] תוקעין בכל יום
 לפתיחת השערים, אלא ברשותו; ובכל יום תוקעין במקדש
 שלש תקיעות לפתיחת שערים, תקיעה תרועה תקיעה.
 ד. זה ששעל השומרים - הוא איש הר הבית שמסבב
 [ומפקח] על הלזים בכל לילה; וכל מי שיטשן על משמרתו
 - מלקין אותו במקלות, ושוּרְפִין את פסותו.
 ה. זה ששעל המשוררים - הוא בורר בכל יום המשוררים
 שעומדים על הדוכן לומר שירה בפה, ועל פיו תוקעין
 [בחצוצרות] על הקרבנות. אין פותחין במקדש מאחת
 ועשרים תקיעה בכל יום - שלש לפתיחת שערים, ותשע
 לתמיד של שחר [הקרבן הראשון], ותשע לתמיד של בין
 הערבים [הקרבן האחרון]. ויום שיש בו קרבן מוסף, מוסיפין
 תשע על קרבן מוסף; ואם חל ראש חדש או יום טוב
 להיות בשבת, או שחל ראש השנה להיות בשבת שיש שם
 שלשה [קרבנות] מוספין - אין תוקעין לכל מוסף ומוסף
 בפני עצמו, אלא תוקעין תשע בלבד לכל המוספין.
 ו. בערב שבת מוסיפין שש - שלש להבטיל את העם מן
 המלאכה, ושלש להבדיל בין קדש לחל. ובִּרְגֵל [בחג]
 מוסיפין שלש לפתיחת שער התחתון, והוא שער עזרת

הארבעה של כל כהן, ומעיל, ואפוד, וחשן וציץ. ואבנט
של כהן גדול - מעשה רוקם [ריקמה] הוא, ואינו דומה
במעשיו לאבנט כהן הדיוט. ומצנפת האמורה באהרן, היא
המצנפת האמורה בכניו, אלא שכהן גדול צונף בה כמו
שלוף על השכר [ככריכת תחבושת], וכניו צונפין בה
ככובע; ולפיכך נקראת 'מצנפת'.
ג. בגדי לכן - הן ארבעה כלים שמשמש בהן כהן גדול
ביום הכפורים: כתנת, ומכנסים, ואבנט, ומצנפת. וארבעתם
לכנים, וחוטן כפול ששה, ומן הפשתן לבדו הם. ושתי
כתנות אחרות יהיו לכהן גדול ביום הכפורים - אחת
לובשה בשחר, ואחת בין הערפים. ושתיה [נקנין] בשלשים
מנה משל הקדש. ואם רצה להוסיף [הכהן הגדול] - מוסיף
משלו; ומקדיש התוספת, ואחר כך עושה בה הכתנת.
ד. בגדי כהנה - מצותם שיהיו חדשים נאים ומשולשים
[ארוכים], כדרך בגדי הגדולים, שנאמר: "לכבוד
ולתפארת". היו משטשטשין [בטיט], או מקרעין, או ארפין
יתר על מדתו, או קצרים פחות ממדתו, או שסלקן [כיוצאם]
באבנט, ועבד - עבודתו פסולה; היו משחקין [ישנים], או
שהיו ארפים וסלקן באבנט עד שנעשו כמדתו, ועבד -
עבודתו כשרה.
ה. כל בגד מבגדי כהנה שנעשה צואי [מלוכלך] - אין
מלבנין אותו ואין מכבסין אותו, אלא מניחין אותו
לפתילות, ולובש חדשים. ובגדי כהן גדול שבלו, גונזין
אותן. ובגדי לכן שעובד בהן ביום הצום, אינו עובד בהן
פעם שניה לעולם, אלא גנזין במקום שיפשוט אותם שם,
שנאמר: "והניחם שם"; והם אסורין בהניה.
ו. מכנסי כהנים הדיוטים שבלו ואבנטיהם - היו עושין
מהן פתילות, ומדליקין בהן במקדש בשמחת בית
השואבה; וכתנות כהנים הדיוטים שבלו - היו עושין מהן
פתילות למנורה תמיד [מנורת המקדש].
ז. כל בגדי כהנים, אינן באין אלא משל צבור; ויחיד
שהתנדב בגד מבגדי כהנה - מוסרו לצבור, ומתן. וכן כלי
השרת ועצי המערכה שמסרן יחיד לצבור, הרי הן כשרין.
אף כל קרננות הצבור שהתנדב אותן יחיד משלו, כשרים;
ובלבד שימסרם לצבור.
ח. בגדי כהנים הדיוטות, היו עושין מהן מחלצות [ד' -
בגדי כהונה] רבות [לעת הצורך]. וששה ותשעים חלון היו
במקדש להניח בהן הפגדים, ארבעה חלונות לכל משמר;
ושם כל משמר כתוב על חלונותיו, וכלן סתומות. וכשיפנסו
אנשי משמר לעבודה בשבת שלחן, פותחין חלונותיהן כל
ימי שבת ונוטלין הפלים; וכשיצאו, מחזירין הפגדים
לחלונותם וסותמין.
ט. ולמה עשו ארבעה חלונות לכל משמר? לפי שלא יהיו
הפלים מערבבין, אלא כל המכנסים בחלון אחד, וכתוב
עליו 'מכנסים'; כל האבנטים בחלון אחד, וכתוב עליו
'אבנט'; וכן המצנפות פלן בחלון אחד, והכתנות פלן
בחלון אחד.

הנקרא 'מותר נסכים', ולוקחין [קונים] בו עולות לקיץ
המזבח. ואין מקיצין את המזבח בעולות העוף, שאין
בקרננות הצבור עוף.
יד. הפהנים - מפני שהן עומדין על הרצפה תמיד, ואוכלין
בשר הבה, ואין עליהן בגדים בשעת העבודה אלא חלוק
אחד - הן חולין במעיהן; לפיכך מעמידין ממנה אחד
שיהיה מבקר אותם, ומרפא כל תחלואיהם, ועוסק בהם
תמיד, הוא ואנשיו שתחת ידו.
טו. וכן ממנין אחר להיות חופר בורות ושיחין [תעלות],
ומחנק הבורות של רבים - כדי שיהיו המים מצויין
בירושלים לכל אדם מיושביה ולכל עולי רגלים. ואחד
ממנה על כל אפני לחם הפנים, והוא מתקן כל מלאכתו.
ואחד ממנה על כל אפני הקטרת, והוא מתקן מלאכתה.
טז. זה שעל הפרוכות - ממנה על כל אורגי הפרוכות
והרוקמין בהן, שיהיו מוכנות להיכל ולשערים. ושתי
פרוכות היו עושין בכל שנה ושנה, [בשביל] להבדיל בין
הקדש וקדש הקדשים. וחוטיו הפרוכות כפולין [שזורים]
ששה ששה [כל חוט מששה חוטים]. וארבעה מינין היו בה:
שש, ותכלת, וארגמן, ותולעת שני; וכל אחד מהם כפול
[שזור מ:] ששה, הרי עשרים וארבעה חוטיין. וטפח היה
עביה, ועל שבעים ושנים נירין [חוטים] היתה נארגת; ארפה
ארבעים, ורחפה עשרים.
יז. ושלוש עשרה פרוכות היו במקדש שני - שבע על
שבעה שערי העזרה, ואחת על פתחו של אולם, ואחת על
פתחו של היכל, ושתיים לדביר [קודש הקודשים] בינו ובין
הקדש, ושתיים בגגן בעליה [בעליית הגג].
יח. פרכת שנטמאת בולד הטמאה [טומאה מגזרת חכמים]
- מטבילין אותה בפנים [בעזרה] ומכניסין אותה מיד, לפי
שאניה צריכה הערב שמש [להמתין לערב להטהר].
ושנטמאת באב הטמאה - מטבילין אותה מבחוץ [לעזרה]
ושוטחין אותה בחיל [חוף לעזרה], מפני שהיא צריכה
הערב שמש. ואם היתה חדשה - שוטחין אותה על גב
האצטבה [קורות אבן בהר הבית], כדי שיראו העם את
מלאכתה שהיא נאה.
יט. וכל הפלים שהיו במקדש, היו להם שניים ושלישיים
- שאם יטמאו הראשונים, יביאו השניים תחתיהם.
כ. זה הממנה על מעשה בגדי כהנה - עוסק בהכנת בגדי
כהנים הדיוטות ובגדי כהן גדול, ובאריגתן; ומתחת ידו
נעשה הכל. ולשפה היתה לו במקדש.
פרק ח
א. בגדי כהנה, שלשה מינים: בגדי כהן הדיוט, ובגדי זהב,
ובגדי לכן. בגדי כהן הדיוט - הם ארבעה כלים [בגדים]:
כתנת, ומכנסים, ואבנט, ומגבעת; וארבעתם של פשתן,
לכנים, וחוטן כפול [ארוג מ:] ששה [חוטים]; והאבנט לבדו
רקום בצמר.
ב. בגדי זהב - הן בגדי כהן גדול, והם שמונה כלים:

45 שִׁטִּין [שורות]: 'קֹדֶשׁ לַה'; 'קֹדֶשׁ' מִלְמָטָה, 'לַה' 46 מִלְמָעְלָה. וְאִם כָּתְבוּ בְשִׁטָּה אַחַת, כָּשֶׁר; וּפְעָמִים כָּתְבוּהוּ 47 שִׁטָּה אַחַת.

48 ב. וְהָאוֹתִיּוֹת בּוֹלְטוֹת לִפְנֵי - חוֹפֵר אֶת הָאוֹתִיּוֹת מֵאַחֲרָיו, 49 וְהוּא [הטס] מְדַבֵּק עַל הַשְּׁעָזָה, עַד שֶׁבּוֹלֵט. וְהוּא נָקוֹב 50 בְּשִׁטֵּי קְצוֹתָיו; וּפְתִיל תְּכֵלֶת לְמִטָּה נִכְנָס לְנֶקֶב לְנֶקֶב, כְּדִי 51 שִׁיָּהִי נָקֵשׁ בְּפִתִּיל כְּגֹדֶד הָעֶרְף.

52 ג. הַמַּעֲיֵל בְּלוּ תְּכֵלֶת, וְחוֹטְיוֹ כְּפוּלִין [שזורים מ:] שָׁנִים עֶשֶׂר 53 [חוטי]; וּפְיוֹ [מקום הצוואר] אֲרוֹג בְּתַחֲלַת אֲרִיגָתוֹ [שלא 54 יפרס]. וְאֵין לוֹ בֵּית יָד [שרוול], אֲלֹא נִחְלַק כְּנָפִים [- לשני 55 חלקים] מִסּוֹף הַגָּרוֹן עַד לְמִטָּה כְּדֶרֶךְ כָּל הַמַּעֲיֵלִים. וְאֵינוֹ 56 מִחֻבֵּר אֲלֹא כְּגֹדֶד כָּל הַגָּרוֹן בְּלֻבֵּד. וְהַקּוֹרֵעַ פִּי הַמַּעֲיֵל - 57 לֹקֵה, שְׁנֶאֱמַר: "לֹא יִקְרַע"; וְהוּא הָדִין לְכָל בְּגָדֵי כְּהֵנָה, 58 שֶׁהַקּוֹרֵעַ אוֹתָם דֶּרֶךְ [בשביל] הַשְּׁחָתָה לֹקֵה.

59 ד. וּמִכִּיָּא תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי, כָּל מִין מִשְׁלֹשֶׁתָן 60 שְׁזוּר שְׁמוֹנָה, לְפִי שְׁנֶאֱמַר בְּשׁוּלְיוֹ "מִשְׁזוּר"; נִמְצָאוּ חוֹטֵי 61 הַשּׁוּלִים אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים. וְעוֹשֶׂה אוֹתָן כְּמִין רְמוֹנִים שְׁלֹא 62 פְּתָחוּ פִּיהֶם [- סגורים], וְתוֹלָה אוֹתָן בְּמַעֲיֵל. וּמִכִּיָּא שְׂבָעִים 63 וְשָׁנִים זֹנִינִן, וּבֵהֶם שְׂבָעִים וְשָׁנִים עֲנֻבּוֹלִים - הֵכֵל זֶה; 64 וְתוֹלָה בּוֹ שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה בְּשׁוּלֵי כִנֹּף זֶה, וְשְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה 65 בְּשׁוּלֵי כִנֹּף זֶה; וְהוּגֵג עִם הָעֲנֻבּוֹל הַתְּלוּי בֵּין שְׁנֵיהֶם כְּאַחֵד, 66 נִקְרָא 'פְּעָמוֹן'. עַד שִׁיָּהִי שׁוּלְיוֹ מִשְׁנֵי צִדָּדָיו, 'פְּעָמוֹן' 67 וְרִמּוֹן פְּעָמוֹן וְרִמּוֹן".

68 ה. הַזֶּהָב שֶׁבְּאַרְיֵגָת הָאֶפֹּד וְהַחֹשֶׁן הָאֶמֹּר בַּתּוֹרָה, כֶּכָּה 69 הוּא מַעֲשָׂהוּ: לֹקֵחַ חוּט אֶחָד זָהָב טָהוֹר, וְנוֹתְנוֹ עִם שִׁשָּׁה 70 חוֹטִין שֶׁל תְּכֵלֶת, וְכּוֹפֵל הַשְּׂבָעָה חוֹטִין כְּאַחֵד; וְכֵן הוּא 71 עוֹשֶׂה חוּט זָהָב עִם שִׁשָּׁה שֶׁל אַרְגָּמָן, וְחוּט אֶחָד עִם שִׁשָּׁה 72 שֶׁל שָׁנִי, וְחוּט אֶחָד עִם שִׁשָּׁה שֶׁל פִּשְׁתָּן; נִמְצָאוּ אַרְבָּעָה 73 חוֹטֵי זָהָב, וְנִמְצָאוּ כָּל הַחוֹטִים שְׁמוֹנָה וְעֶשְׂרִים, שְׁנֶאֱמַר: 74 "וַיִּקְרָעוּ אֶת פָּחִי הַזֶּהָב גֹּו' לַעֲשׂוֹת כְּתוֹף הַתְּכֵלֶת וּבְתוֹף 75 הָאַרְגָּמָן, וּבְתוֹף תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי וּבְתוֹף הַשֵּׁשׁ" - מִלְּמַד שְׁחוּט 76 הַזֶּהָב כְּפוּל בְּתוֹכָו.

77 ו. כִּיצַד מַעֲשֶׂה הַחֹשֶׁן? אֲרוֹג כְּגֹד מַעֲשֶׂה חוֹשֶׁב מִן הַזֶּהָב 78 וְהַתְּכֵלֶת וְהָאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת הַשָּׁנִי וְהַשֵּׁשׁ, עַל עֶשְׂרִים 79 וְשְׁמוֹנָה חוֹטִין כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ - אֲרָכּוֹ אֵמָה וְרָחְבוֹ זֵרֶת, 80 וְכּוֹפְלוֹ לְשָׁנִים; נִמְצָא זֵרֶת עַל זֵרֶת מְרַבֵּעַ. וְקוֹבֵעַ בּוֹ 81 אַרְבָּעָה טוּרִים שֶׁל אָבֶן הַמִּפְרָשִׁים בַּתּוֹרָה - כָּל אָבֶן מִקֵּץ 82 מְרַבֵּעַ, וּמִשְׁקַע בְּבֵית שֶׁל זָהָב שֶׁמְקִיפוֹ מִלְמָטָה וּמֵאַרְבַּע 83 וּרְחוּתָיו.

84 ז. וּמִפְתָּח [חורט] עַל הָאֲבָנִים שְׁמוֹת הַשְּׂבָטִים כְּתוּלְדוֹתָם 85 [כסדר לידתם], וְנִמְצָא כּוֹתֵב עַל הָאֲדָם 'רְאוּבֵן', וְעַל יִשָּׁפָה 86 'בְּנִימִין'. וְכּוֹתֵב בְּתַחֲלָה לְמַעַל מִ'רְאוּבֵן' - 'אַבְרָהָם יִצְחָק 87 וְיַעֲקֹב', וְכּוֹתֵב לְמִטָּה מִ'בְּנִימִין' - 'שְׂבָטֵי יִה', כְּדִי שִׁיָּהִי 88 כָּל הָאוֹתִיּוֹת מְצוּיּוֹת שֵׁם.

89 ח. וְעוֹשֶׂה עַל אַרְבַּע זַיִּיּוֹת שֶׁל חֹשֶׁן, אַרְבַּע טְבָעוֹת זָהָב. 90 וְנוֹתֵן בְּשִׁטֵּי הַטְּבָעוֹת שֶׁל מַעַלָּה שֶׁהַחֹשֶׁן נִתְּלָה בָּהֶן שְׁתֵּי

1 י. כֹּהֵן גָּדוֹל מֵנִיחַ בְּגָדֵי זָהָב בְּלִשְׁכָּה שְׁלוּ בְּלִילָה, אוֹ בַּעַת 2 שִׁנְאָה מִן הַמִּקְדָּשׁ.

3 יא. בְּגָדֵי כְּהֵנָה, מִתֵּר לִהְנוֹת בָּהֶן; לְפִיכָף לֹבֵשׁ אוֹתָן כְּיוֹם 4 עֲבוּדָתוֹ, אֲפֹלוּ שְׁלֹא בִשְׁעַת עֲבוּדָה; חוּץ מִן הָאֲבָנִט - מִפְּנֵי 5 שֶׁהוּא שֶׁעֲטָנוֹ, אֲסוּר לִכְהֵן הַדְּיוּט לְלָבֹשׁ אֲלֹא בִשְׁעַת 6 הָעֲבוּדָה.

7 יב. אֵין הַכְּהֵנִים לֹבֵשִׁין לְעֲבוּדָה אֲלֹא [בגדים מ:] צֶמֶר 8 וּפְשָׁתִים בְּלֻבֵּד.

9 יג. וְכָל מְקוֹם שְׁנֶאֱמַר בַּתּוֹרָה "שֵׁשׁ" אוֹ "בֹד", הוּא 10 הַפְּשָׁתִים וְהוּא הַבוּץ. וְהַתְּכֵלֶת הָאֶמֹּרָה כָּל מְקוֹם, הוּא 11 הַצֶּמֶר הַצָּבִיעַ כְּעֶצֶם הַשָּׁמִים, שֶׁהוּא פְּתוּף [מעורב] מִן 12 הַכַּחַל [גיוני הכחול]; וְהָאַרְגָּמָן, הוּא הַצֶּמֶר הַצָּבִיעַ אֲדָם; 13 וְתוֹלַעַת שָׁנִי, הוּא הַצֶּמֶר הַצָּבִיעַ בְּתוֹלַעַת [גרגירים אדומים 14 מֵאֲדָם].

15 יד. כָּל מְקוֹם שְׁנֶאֱמַר בַּתּוֹרָה "שֵׁשׁ" אוֹ "שֵׁשׁ מִשְׁזוּר", צָרִיף 16 שִׁיָּהִי הַחוּט כְּפוּל שִׁשָּׁה. וּמְקוֹם שְׁנֶאֱמַר "בֹד" - אִם הִיָּה 17 חוּט אֶחָד לְבָדוֹ, כָּשֶׁר; וּמִצָּה מִן הַמִּבְחָר שִׁיָּהִי כְּפוּל 18 שִׁשָּׁה. וּמְקוֹם שְׁנֶאֱמַר בּוֹ "מִשְׁזוּר" בְּלֻבֵּד - צָרִיף שִׁיָּהִי 19 חוּטָן כְּפוּל שְׁמוֹנָה.

20 טו. כָּל מְקוֹם שְׁנֶאֱמַר בַּתּוֹרָה "מַעֲשֶׂה רִקְם" - הוּא 21 שְׁתֵּיהֶינָה הַצּוּרוֹת הַנִּעֲשׂוֹת בְּאַרְיֵג נֶרְאִין מִצַּד אֶחָד בְּפָנֵי 22 הָאַרְיֵג בְּלֻבֵּד; וְ"מַעֲשֶׂה חֹשֶׁב" - הוּא שְׁתֵּיהֶן הַצּוּרוֹת נֶרְאִית 23 מִשְׁנֵי צִדָּדִין, פָּנִים וְאַחֹר.

24 טז. וְכִיצַד מַעֲשֶׂה הַבְּגָדִים? הַתְּנָתָה, בֵּין שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל בֵּין 25 שֶׁל כֹּהֵן הַדְּיוּט - מִשְׁבָּצַת הִיתָה, שֶׁהִיא בְּתִים בְּתִים 26 בְּאַרְיֵגָתָה, כְּמוֹ בֵּית הַכּוֹסוֹת [כגומות גדולות], כְּמוֹ שְׁעוֹשִׁין 27 הָאוּרְגִין בְּבְגָדִים הַקָּשִׁים. וּבֵית יָד [שרוול] שְׁלֹה נֶאֱרָג בְּפָנֵי 28 עֲצָמוֹ, וּמִחֻבְרִין אוֹתוֹ עִם גּוֹף הַתְּנָתָה בְּתִפְרָה.

29 יז. אֲרָף הַתְּנָתָה - עַד לְמַעַלָּה מִן הָעֶקֶב. וְאַרְףּ בֵּית יָד שְׁלֹה 30 - עַד פֶּס [כף] יָד; וְרָחְבוֹ - בְּרֹחֵב הַיָּד.

31 יח. הַמִּכְנָסִים, בֵּין שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל בֵּין שֶׁל כֹּהֵן הַדְּיוּט - הֵם 32 מִתְּנָנִים וְעַד יִרְכָּסִים, שֶׁהוּא לְמַעַלָּה מִן הַטְּבוּר קְרוֹב מִן 33 הַלֵּב, עַד סוֹף הַיָּרֵךְ שֶׁהִיא הָאַרְבָּעָה [ברך]. וְשָׁנִיצִים [רצועות] 34 יֵשׁ לָהֶן; וְאֵין לָהֶן לֹא בֵּית הַנֶּקֶב [חור קדמין] וְלֹא בֵּית 35 [נרתיק] הָעֶרְוָה, אֲלֹא מְקַפִּין כְּמִין כִּיס.

36 יט. הַמִּצְנֶפֶת שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל אוֹ הַדְּיוּט - אַרְבָּה שֵׁשׁ עֲשָׂרָה 37 אֵמָה. וְהָאֲבָנִט - רָחְבוֹ כְּמוֹ שְׁלֹשׁ אֲצָבָעוֹת, וְאַרְכּוֹ שְׁתֵּים 38 וְשְׁלֹשִׁים אֵמָה; מְקִיפוֹ וּמְחִזְרוֹ, כֶּרֶף עַל גְּבִי כֶּרֶף. וּבְגָדֵי 39 כְּהֵנָה כָּלָן - אֵין עוֹשִׁין אוֹתָן מַעֲשֶׂה מַחֵט [בתפירה], אֲלֹא 40 מַעֲשֶׂה אֲרוֹג [באריגה], שְׁנֶאֱמַר: "מַעֲשֶׂה אֲרוֹג".

יום חמישי י"ד מנחם-אב ה'תשע"ב

פרק ט

43 א. כִּיצַד מַעֲשֶׂה הַצִּיצִי? עוֹשֶׂה טָס שֶׁל זָהָב רָחֵב שְׁתֵּי 44 אֲצָבָעוֹת, וּמְקִיף [- אורכו] מֵאֶזֶן לְאֶזֶן. וְכּוֹתֵב עָלָיו שְׁנֵי

מתוך מהדורת חזק

מפתחת החשן, ולפיכך נקרא "מעיל האפוד" - מעיל
 שחוגרו האפוד. ואחר כך צונו המצנפת, וקושר הציץ
 [בעורר] למעלה מן המצנפת; ושערו היה נראה בין ציץ
 למצנפת, ושם היה מניח תפלין בין ציץ למצנפת.
 ד. מצות עשה לעשות בגדים אלו, ולהיות הפהן עובד בהן
 - שנאמר: "ועשית בגדי קדש", "ואת בגיו תקריב,
 והלבשתם פתגת". וכהן גדול ששמש בפחות משמונה
 בגדים אלו, או כהן הדיוט ששמש בפחות מארבעה בגדים
 אלו - הוא הנקרא 'מחסר בגדים', ועבודתו פסולה; וחייב
 מיתה בידי שמים כזו ששמש, שנאמר: "וחגרת אותם
 אבנט . . והיתה להם כהנה" - בזמן שבגדיהם עליהם,
 כהנתם עליהם; אין בגדיהם עליהם, אין כהנתם עליהם,
 אלא הרי הן כזרים, ונאמר: "והזר הקרב יומת".
 ה. כשם שמחסר בגדים חייב מיתה ופוסל העבודה, כך
 היתר בגדים; כגון שלבש שתי כתנות או שני אבנטים, או
 כהן הדיוט שלבש בגדי כהן גדול ועבד - הרי זה מחלל
 העבודה, וחייב מיתה בידי שמים.
 ו. נאמר בבגדי כהנה: "על בשרו ולבשם", מלמד שלא
 יהיה דבר חוצץ בין בשרו לבגדים; אפלו נימה [חוט] אחת,
 או עפר, או כנה מטה - אם היתה בין בשרו לבגד - הרי
 זו חציצה, ועבודתו פסולה. לפיכך אין הפהן יכול לעבד
 בתפלין של יד, שהרי חוצצת; אבל של ראש, אינה חוצצת,
 אם רצה להניחם בשעת העבודה, מניח.
 ז. וצריך להזהר בשעה שלובש, שלא יהיה אבק בין בשרו
 לבגד, ולא כנה - ואף על פי שהיא בחיים - ושללא תכנס
 הרוח בשעת העבודה בין בגדו לבשרו עד שיתרחק הבגד
 מעליו; ולא יכניס ידו תחת חלוקו לחוף [לגרד], ולא יצא
 שערו מן הבגד, ולא יהיה בבגד נימא מדלדלת [חוט תלוש
 מעט]. ואם היה שם אחד מכל אלו בשעת העבודה, עבודתו
 כשרה.
 ח. כרף על בשרו בגד שלא במקום בגדים, כגון שפרכו
 על אצבעו או על עקבו - אם היה בו [כגודל] שלש
 אצבעות על שלש אצבעות, הרי זה חוצץ ופוסל; פחות
 מכן, אינו חוצץ. ואם היה צלצול [חגורה] קטן - הואיל
 והוא חשוב בגד בפני עצמו - הרי זה פוסל, ואף על פי
 שאין בו שלש על שלש.
 ט. כהן שלקח באצבעו - מתר לכהן עליה גמי [רטיה]
 בשפת, או בגד שאין בו שלש על שלש, ועובד; ואם נתפון
 להוציא דם, אסור. והוא שלא יחוצץ הגמי או הבגד בין
 בשרו לבגד בשעת העבודה.
 י. עשו בבית שני אורים ותמים [- חושן] כדי להשלים
 שמונה בגדים, ואף על פי שלא היו נשאלין בהן. ומפני
 מה לא היו שואלין בהן? מפני שלא היתה שם רוח הקדש;
 וכל כהן שאינו מדבר ברוח הקדש ואין שכינה שורה עליו
 - אין נשאלין בו.
 יא. וכיצד שואלין? עומד הפהן ופניו לפני הארון, והשואל
 מאחוריו, פניו לאחוריו הפהן. ואומר השואל: 'אעלה או לא

עבותות זהב, והן הנקראים 'שרשרות'; ונותן בשתי
 הטבעות של מטה שהן כנגד הדדים [- כנגד הלב], שני
 פתילי תכלת.
 ט. האפוד - רחבו כרחב גבו של אדם מפתח לכתף,
 וארכו כנגד אצילי הידים [- מהמרפק] מאחוריו עד
 הרגלים. ויש לו כמו שתי ידות [רצועות] יוצאות ממנו
 באריג לכאן ולכאן, שחוגרין אותו בהן; והן הנקראין
 'חשב האפוד'. והכל ארוג זהב תכלת וארגמן ותולעת שני
 ושש, על עשרים ושמונה חוטין - כמעשה החשן. ותופר
 עליו שתי כתפות, כדי שיהיו על כתפות הפהן. וקובע על
 כל כתף וכתף אבן שהם מרבע, משקע בבית של זהב;
 ומפתח [חורט] על שתי האבנים שמות השבטים, ששה
 על אבן זו וששה על אבן זו כתולדותם, וכותבין שם יוסף
 'יהוסף'; ונמצאו חמש ועשרים אות באבן זו, וחמש
 ועשרים אות באבן זו. וכך היו כותבין: והאבן שכתוב בה
 'ראובן' על כתפו הימנית, והאבן שכתוב בה 'שמעון' על
 כתפו השמאלית. ועושה בכל כתף שתי טבעות - אחת
 מלמעלה בראש הכתף, ואחת מלמטה לכתף למעלה מן
 החשב; ונותן שתי עבותות זהב בשתי טבעות שלמעלה,
 והם הנקראין 'שרשרות'. וזו היא צורת האפוד:
 י. ואחר כך מכניס קצות העבותות של חשן בטבעות
 שלמעלה בכתפות האפוד, ומכניס שני פתילי התכלת
 שבשולי החשן בשתי הטבעות שלמעלה מחשב האפוד.
 ומורידין את השרשרות שבטבעות כתפות האפוד, עד
 טבעות החשן העליונות - כדי שידבקו זה בזה, 'ולא יח
 [יתנתק] החשן מעל האפוד'. וכל המזיח חשן מעל האפוד,
 ומפרק חבורן דרך קלקול - לוקה.
 יא. נמצא כשלובש האפוד עם החשן - יהיה החשן על
 לבו בשוה, והאפוד מאחוריו, וחשב האפוד קשור על לבו
 תחת החשן, ושתי כתפות האפוד על שתי כתפיו; ושתי
 עבותות זהב יורדות מעל כתפו מכאן, ושתי עבותות זהב
 מכאן, מכתפות האפוד עד טבעות החשן; ושני חוטי תכלת
 מרפסין [קשורים] מתחת אצילי ידיו, משתי טבעות החשן
 התחתונות עד שתי טבעות כתפות האפוד התחתונות, שהם
 למעלה מן החשב.

פרק י

א. כיצד סדר לכישת הבגדים? לובש המכנסים תחלה,
 וחוגר את המכנסים למעלה מטבורו מעל מתניו, ואחר כך
 לובש הכתנת, ואחר כך חוגר את האבנט כנגד אצילי ידיו
 [המרפק], ומקיפו כרף על גבי כרף עד שגומר, וקושר.
 ב. ועל האבנט מפרש בקבלה: "ולא יחגרו בינוע" - במקום
 שמיזעין [שהבשר מתקפל ומתחמם]; וכך קבל יונתן בן
 עוזאל מפי הנביאים, ותרגם: 'על לבחון יסרון' [- סמור
 ללב]. ואחר כך צונו במצנפת כמין כובע.
 ג. כהן גדול - אחר שחוגר באבנט, לובש המעיל, ועל
 המעיל האפוד והחשן; וחוגר בחשב האפוד על המעיל

או מן הדבילה [תאנים] - הרי זה לוקה, ועבודתו כשירה; 46
 שאין חֵיבִין מיתה, אלא על היין בשעת העבודה; ואין 47
 מחלל עבודה, אלא שפור מן היין. 48
 ג. וכשם שאסור לכהן להפגס למקדש מפני השכרות, כך 49
 אסור לכל אדם בין כהן בין ישראל להורות [הלכה] כשהוא 50
 שתי; אפלו אכל תמרים או שתה חלב ונשתבשה דעתו 51
 מעט - אל יורה, שנאמר: "ולהורות את בני ישראל". ואם 52
 הורה בדבר שהוא מפרש בתורה עד שיגיעהו [שמודים בו] 53
 הצדוקים - מתר; כגון שהורה שהשרץ טמא, והצפרדע 54
 טהור, והדם אסור, וכיוצא בזה. 55
 ד. ומתר לשכור ללמד תורה, ואפלו הלכות ומדרשות - 56
 והוא שלא יורה. ואם היה חכם קבוע להוראה - לא ילמד, 57
 שלמודו הוראה היא. 58
 ה. שתה כדי רביעית בלבד, והיה בה מים כל שהיה - 59
 מעט, או יין מעט, או הלף כדי מיל - כפר עבר היין, 60
 ומתר לעבד. אבל אם שתה יותר מרביעית, אפלו מזוג - 61
 שנת מעט או הדרף מוסיפין בשכרותו; אלא ישהה לפי 62
 השכרות, עד שלא ישאר משכרותו שום דבר בעולם. 63
 ו. אנשי משמר [- המשמרת השבועית] מתרין לשתות יין 64
 בלילות, אבל לא בימי שבת [השבוע], ואפלו שאר בתי 65
 אבות [- אנשי המשמרת] של משמר שאין עבודתן היום - 66
 שמא תכבד העבודה על אנשי בית אב של יום, ויזכרו 67
 לאחרים מאנשי משמרן לסייעם. ואנשי בית אב של אותו 68
 היום אסורים לשתות בין ביום בין בלילה - שמא ישתה 69
 בלילה וישפסם לעבודתו, ועדין לא סר יינו מעליו. 70
 ז. כל כהן שיודע מאיזה משמר הוא ומאיזה בית אב 71
 [משמרת יומית] הוא, ויודע שפתי אבותיו קבועים הם 72
 בעבודה היום - אסור לו לשתות כל אותו היום; היה יודע 73
 מאיזה משמר הוא ואינו מכיר בית אב שלו - אסור לשתות 74
 כל אותה שבת [שבוע] שמשמרתו עובדין בה. לא היה 75
 מכיר משמרתו ולא בתי אבותיו - הדין נותן שאסור לשתות 76
 יין לעולם; אבל תקנתו [נובעת מ:] קלקלתו [- שהתבלבלו 77
 המשמרות], והרי הוא מתר לשתות תמיד - שאינו יכול 78
 לעבד עד שיקבע בבית אב שלו ובמשמרתו. 79
 ח. כהן שגדל שער - אסור לו להפגס מן המזבח ולפנים. 80
 ואם נכנס ועבד - חֵיב מיתה בידי שמים כשפור שער, 81
 שנאמר: "וְיִזֵּן לֹא יִשְׁתֶּה כֹּהֵן, וְרָאשָׁם לֹא יִגְלְחוּ, וּפָרַע 82
 [שער מגודל] לֹא יִשְׁלַחוּ" - מה שתינו יין במיתה, אף מגדלי 83
 פרע במיתה. 84
 ט. ואין פרוצי הראש מחללין [פוסלין] עבודה; אף על פי 85
 שהוא במיתה, עבודתו כשירה. 86
 י. כשם שאין הכהנים מזהרין על היין אלא בשעת ביאה 87
 למקדש - כך אין אסורין לגדל פרע אלא בשעת ביאה 88
 למקדש. במה דברים אמורים? בכהן הדיוט; אבל כהן 89
 גדול - אסור לגדל פרע ולקדש בגדיו לעולם, שהרי תמיד 90
 הוא במקדש, ולפיכך נאמר בו: "את ראשו לא יפרע, 91
 ובגדיו לא יפרם". 92

אעלה? ואינו שואל בקול רם, ולא מהרהר בלבו, אלא 1
 בקול נמוך, כמי שמתפלל בינו לבין עצמו. ומיד רוח 2
 הקדש לובשת את הכהן, ומביט בחשן, ורואה במראה 3
 הנבואה 'עלה' או 'לא תעלה' באותיות שכולטות מן החשן 4
 כנגד פניו, ואומר לו: 'עלה', או 'לא תעלה'. 5
 יב. ואין שואלין על שני דברים כאחד; ואם שאל, משיבין 6
 על הראשון בלבד. ואין נשאלין בהן להדיט, אלא למלך, 7
 או לאב בית דין, או למי שצריך הצבור בו, שנאמר: "ולפני 8
 אלעזר הכהן יעמד וגו'", [- יהושע -] זה הוא המלך; "וכל 9
 בני ישראל", זה משוח [כהן ממונה ל:] מלחמה או מי שצריך 10
 הצבור בשאלתו; "וכל העדה", אלו בית דין הגדול. 11
 יג. זה שאמה מוצא בדברי נביאים שפניהם רבים היו 12
 חוגרין אפוד בד - לא היו פניהם גדולים, שאין האפוד של 13
 כהן בד. אף הלויים היו חוגרין אותו - שהרי שמואל הנביא 14
 לוי היה, ונאמר בו: "נער חגור אפוד בד". אלא אפוד זה 15
 - היו חוגרין אותו בגי הנביאים [- הרוצים להתנבא] ומי 16
 שהוא ראוי שתשרה עליו רוח הקדש, להודיע כי הגיע זה 17
 למעלת כהן גדול שמדבר על פי האפוד והחשן ברוח 18
 הקדש. 19
 בריך רחמנא דסייען 20

הלכות ביאת המקדש

יש בכללן חמש עשרה מצוות - שתי מצוות עשה, ושלוש 22
 עשרה מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) שלא יכנס 23
 כהן שכור למקדש; (ב) שלא יכנס לו כהן פרוע ראש; 24
 (ג) שלא יכנס לו כהן קרוע בגדים; (ד) שלא יכנס כהן בכל 25
 עת אל ההיכל; (ה) שלא יצא כהן מן המקדש; (ו) לשלח 26
 טמאים מן המקדש; (ז) שלא יכנס טמא למקדש; (ח) שלא 27
 יכנס טמא להר הבית; (ט) שלא ישמש טמא; (י) שלא 28
 ישמש טבול יום; (יא) לקדש העובד ידיו ורגליו; (יב) שלא 29
 יכנס בעל מום להיכל ולמזבח; (יג) שלא יעבד בעל מום; 30
 (יד) שלא יעבד בעל מום עובר; (טו) שלא יעבד זר. ובאור 31
 מצוות אלו בפרקים אלו. 32

פרק א

א. כל כהן הכשר לעבודה - אם שתה יין, אסור לו להכנס 34
 מן המזבח ולפנים; ואם נכנס ועבד - עבודתו פסולה, וחֵיב 35
 מיתה בידי שמים, שנאמר: "ולא תמתו"; והוא ששתה 36
 רביעית יין חי [בלי תערובת מים] בבת אחת מדין שיעבור 37
 עליו ארבעים יום; אבל אם שתה פחות מרביעית יין, או 38
 שתה רביעית והפסיק בה, או מזגה במים, או ששתה יין 39
 מגתו בתוך ארבעים יום [לסחיטתו], אפלו יתר מרביעית - 40
 פטור, ואינו מחלל [פוסל] עבודה. שתה יתר מרביעית מן 41
 היין - אף על פי שהיה מזוג [מעורב במים], ואף על פי 42
 שהפסיק ושתה מעט מעט - חֵיב מיתה, ופוסל העבודה. 43
 ב. היה שכור משאר המשכרין, אסור להכנס למקדש; ואם 44
 נכנס ועבד, והוא שכור משאר המשכרין - אפלו מן החלב 45

1 **יא.** כִּמָּה הוּא גָדוֹל הַפָּרֶעַ? שְׁלֹשִׁים יוֹם; כְּנִזִּיר שֶׁנֶּאֱמָר בּוֹ:
2 "גָּדוֹל פָּרֶעַ", וְאֵין נִזְרוֹת פְּחוּתָהּ מִשְׁלֹשִׁים יוֹם; לְפִיכָּהּ, כִּהֵן
3 הַדְּיוֹט הַעֹבֵד, מְגַלֵּחַ מִשְׁלֹשִׁים יוֹם לְשֹׁלְשִׁים יוֹם.
4 **יב.** וְאִנְשֵׁי מִשְׁמֶרֶת אֶסְרוּן לְסֹפֵר וּלְכַבֵּס בְּשִׁפְתָן (בַּשְּׁבוּעַ
5 מִשְׁמֶרֶת), כְּדֵי שֶׁלֹא יַעֲלוּ לְמִשְׁמֶרֶת כְּשֶׁהֵן מְגֻלִּין, אֲלֹא
6 מְגֻלְחִין וְרוֹחֲצִין וּמְכַסִּין קֶדֶם שֶׁיַּעֲלוּ.
7 **יג.** מִי שֶׁשָּׁלְמָה (הַסְתִּימָה) מִשְׁמֶרֶתוֹ בְּתוֹךְ הָרֶגֶל [- חוּל
8 הַמוֹדֵת], מִתֵּר לְגַלֵּחַ בְּרֶגֶל; אֲבָל אִם שָׁלְמָה בְּעֶרֶב הָרֶגֶל,
9 אֵינוֹ מְגַלֵּחַ אֲלֹא בְּעֶרֶב הָרֶגֶל.
10 **יד.** דִּין קְרוֹעֵי בְּגָדִים וְדִין פְּרוּעֵי רֹאשׁ אֶחָד הוּא, שֶׁנֶּאֱמָר:
11 "רֹאשֵׁיכֶם לֹא תִפְרְעוּ וּבְגָדֵיכֶם לֹא תִפְרְמוּ, וְלֹא תִמְתּוּ" -
12 הֵא אִם עֶבֶד וְהוּא קְרוֹעַ בְּגָדִים, חֵיב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם, אִף
13 עַל פִּי שֶׁעֲבֹדְתוֹ כְּשֶׁהָיָה וְלֹא חָלָה.
14 **טו.** יֵרָאֶה לִּי, שֶׁכָּל כֵּהֵן הַכֹּהֵן לְעֹבֵדָה - אִם נִכְנָס מִן
15 הַמִּזְבֵּחַ וּלְפָנִים וְהוּא שְׂתוּי יָיִן, אוֹ שָׁכּוֹר מִשְׁאֵר הַמִּשְׁכָּרִין,
16 אוֹ פְּרוּעַ רֹאשׁ, אוֹ קְרוֹעַ בְּגָדִים כְּדֶרֶךְ שְׁקוּרְעִין עַל הַמַּתִּים
17 - אִף עַל פִּי שֶׁלֹא עֶבֶד, הֲרִי זֶה לֹוֹקָה; הוּאִיל וְהוּא רָאוּי
18 לְעֹבֵדָה, וְנִכְנָס בְּשַׁעַת הָעֹבֵדָה מְגֻל כָּכָה, וְהֲרִי הוּא מְזַהֵר
19 שֶׁלֹא יִכְנָס, וְאִם נִכְנָס לֹוֹקָה.
20 **טז.** וְדִין הַנִּכְנָס כָּכָה מִן הַמִּזְבֵּחַ וּלְפָנִים, וְדִין הַיּוֹצֵא מִשָּׁם
21 - אֶחָד הוּא. בִּיצֵד? כְּגוֹן שֶׁשָּׂתָה רְבִיעִית יָיִן בֵּין הָאוֹלָם
22 וְלַמִּזְבֵּחַ, אוֹ קָרַע בְּגָדֵי שָׁם, וְיֵצֵא - לֹוֹקָה; וְכֵן אִם עֶבֶד
23 בִּיצִיאָתוֹ, חֵיב מִיתָה.
24 **יז.** וְכֵן אֶסּוֹר לְכָל אָדָם, בֵּין כֵּהֵן בֵּין יִשְׂרָאֵל, לְהִכְנֹס
25 לְמִקְדָּשׁ כָּלוּ מִתְחַלֵּת עֲזֵרֶת יִשְׂרָאֵל וּלְפָנִים, כְּשֶׁהוּא שְׂתוּי
26 יָיִן, אוֹ שָׁכּוֹר, אוֹ פְּרוּעַ רֹאשׁ דֶּרֶךְ נוּוֹל, אוֹ קְרוֹעַ בְּגָדִים -
27 אִף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ בְּאֻזְהָרָה; שְׂאִין זֶה כְּבוֹד וּמוֹרָא לְבֵית
28 הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ שֶׁיִּכְנָס בּוֹ מְגֻל. אֲבָל יִשְׂרָאֵל שֶׁגָּדַל שְׁעָרוֹ
29 עַד שֶׁנַּעֲשָׂה מִחֻלָּפֶת [אֲרוֹךְ וְנֹאחַ], וְלֹא הָיָה דֶּרֶךְ נוּוֹל - הֲרִי
30 זֶה מִתֵּר לְהִכְנֹס לְעֲזֵרֶת יִשְׂרָאֵל.

יום שישי ט"ו מנחם-אב ה'תשע"ב

פרק ב

31 **א.** אֵין כֵּהֵן גָּדוֹל נִכְנָס לְקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים אֲלֹא יוֹם אֶחָד
32 [בַּשָּׁנָה] - מִיּוֹם הַכַּפּוּרִים לְיוֹם הַכַּפּוּרִים; וְכֵהֵן הַדְּיוֹט נִכְנָס
33 בְּכָל יוֹם לְקֹדֶשׁ לְעֹבֵדָה.
34 **ב.** וְהִזְהִירוּ כָּל הַכֹּהֲנִים וְהוּא [הַכֹּהֵן], שֶׁלֹא יִכְנָסוּ לְקֹדֶשׁ
35 אוֹ לְקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים שֶׁלֹא בְּשַׁעַת עֹבֵדָה, שֶׁנֶּאֱמָר: "וְאֵל יָבוֹא
36 בְּכָל עַת אֶל הַקֹּדֶשׁ" - זֶה קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים; "מִבֵּית לְפָרְכָת" -
37 לְהִזְהִיר עַל כָּל הַבֵּית.
38 **ג.** כֵּהֵן שֶׁנִּכְנָס לְקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים בְּשָׂרָה זְמוּת הַשָּׁנָה, בֵּין כֵּהֵן
39 הַדְּיוֹט בֵּין כֵּהֵן גָּדוֹל, אוֹ כֵּהֵן גָּדוֹל שֶׁנִּכְנָס לִּיּוֹם הַכַּפּוּרִים
40 שֶׁלֹא בְּשַׁעַת הָעֹבֵדָה - חֵיב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמָר:
41 "וְלֹא יָמוּת". וְכִמָּה פְּעָמִים הוּא נִכְנָס לְשָׁם בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים?
42 אַרְבַּע, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּמִקְוָמוֹ; וְאִם נִכְנָס חֲמִישִׁית, חֵיב
43 מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם.

44 **ד.** וְהַנִּכְנָס לְקֹדֶשׁ, [מ] חוּץ לְקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים, שֶׁלֹא לְעֹבֵדָה
45 אוֹ לְהַשְׁתַּחֲוֶיָה, בֵּין הַדְּיוֹט בֵּין גָּדוֹל - לֹוֹקָה, וְאֵינוֹ חֵיב
46 מִיתָה, שֶׁנֶּאֱמָר: "אֵל פְּנֵי הַכַּפָּרֶת . . וְלֹא יָמוּת" - עַל קֹדֶשׁ
47 הַקֳּדָשִׁים בְּמִיתָה, וְעַל שָׂרָה הַבֵּית כָּלוּ וְלֹוֹקָה.
48 **ה.** כֵּהֵן שֶׁיֵּצֵא מִן הַמִּקְדָּשׁ בְּשַׁעַת הָעֹבֵדָה בְּלִבָּב - חֵיב
49 מִיתָה, בֵּין כֵּהֵן גָּדוֹל בֵּין כֵּהֵן הַדְּיוֹט, שֶׁנֶּאֱמָר: "וּמִפְתַּח אֹהֶל
50 מוֹעֵד לֹא תֵצֵא, פֶּן תָּמַתוּ" - כְּלוּמָר לֹא תִנְיָחוּ עֹבֵדָה
51 וְתֵצֵאוּ מִבְּהֵלִים, מִפְּנֵי גִזְרָה זֹאת. וְכֵן זֶה שֶׁנֶּאֱמָר בְּכֵהֵן גָּדוֹל:
52 "וּמִן הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא" - אֵינוֹ אֲלֹא בְּשַׁעַת הָעֹבֵדָה בְּלִבָּב,
53 שֶׁלֹא יֵצֵא מִבְּהֵל וְיֵצֵא.
54 **ו.** אִם כֵּן, מִפְּנֵי מָה נִשְׁנִית אֻזְהָרָה זֹאת בְּכֵהֵן גָּדוֹל? שֶׁכֵּהֵן
55 הַדְּיוֹט שֶׁהָיָה בְּמִקְדָּשׁ בְּעֹבֵדָתוֹ, וְשָׁמַע שְׁמַת לוֹ מִתְּשֻׁבָּה
56 חֵיב לְהִתְאַבֵּל עָלָיו - אִף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ יוֹצֵא מִן הַמִּקְדָּשׁ
57 [בְּאֻמְצַע עֲבוּדָתוֹ], אֵינוֹ עֹבֵד [וְכֵהֵן אַחֵר מִסִּיִּים עֲבוּדָתוֹ],
58 מִפְּנֵי שֶׁהוּא אוֹנֵן; וְאִם עֶבֶד וְהוּא אוֹנֵן [מִדִּין] שֶׁל תּוֹרָה -
59 חָלַל עֲבוּדָתוֹ, בֵּין כְּקִרְבָּן יָחִיד בֵּין כְּקִרְבָּן צִיּוּר. אֲבָל כֵּהֵן
60 גָּדוֹל עֹבֵד כְּשֶׁהוּא אוֹנֵן, שֶׁנֶּאֱמָר: "וּמִן הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא,
61 וְלֹא יִחַלֵּל" - כְּלוּמָר יֵשֵׁב וְיַעֲבֹד עֲבוּדָה שֶׁהָיָה עוֹסֵק בָּהּ,
62 וְאֵינוֹ מִתְחַלֵּל.
63 **ז.** וּמִנֵּיין שֶׁעֲבוּדַת הָאוֹנֵן פְּסוּלָה? מִקָּל וְחֶמֶר: אִם בָּעַל מוֹם
64 שְׂאוּכָל בְּקָדָשִׁים, אִם עֶבֶד - חָלַל, אוֹנֵן שֶׁהוּא אֶסּוֹר לְאַכֵּל
65 בְּקָדָשִׁים, שֶׁנֶּאֱמָר: "לֹא אֲכָלְתִּי בְּאֵנִי מִמֶּנּוּ", דִּין הוּא
66 שֶׁיִּחַלֵּל.
67 **ח.** וְאִף עַל פִּי שֶׁכֵּהֵן גָּדוֹל עֹבֵד אוֹנֵן, אֶסּוֹר לְאַכֵּל בְּקָדָשִׁים
68 - שֶׁנֶּאֱמָר: "וְאֲכָלְתִּי חֲסֵאת הַיּוֹם, הַיֵּיטִב בְּעֵינֵי ה'"; וְכֵן
69 אֵינוֹ חוֹלֵק [- נוֹטֵל חֶלֶק בְּקוֹדָשִׁים] לְאַכֵּל לְעֶרֶב. אוֹנֵן שֶׁעֶבֶד
70 אֵינוֹ לֹוֹקָה. וּמִתֵּר לָגַע בְּקָדָשִׁים אִף עַל פִּי שֶׁלֹא טָבַל; שֶׁלֹא
71 עָשׂוּ מַעֲלָה אֲלֹא בְּאֲכִילָה, אֲבָל בְּנִגְעָה - הֲרִי הוּא טָהוֹר,
72 כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּמִקְוָמוֹ.
73 **ט.** אֵיזָה הוּא אוֹנֵן? זֶה שְׁמַת לוֹ מִתְּשֻׁבָּה מִן הַקְּרוֹבִים שֶׁהוּא
74 חֵיב לְהִתְאַבֵּל עָלֵיהֶם. בְּיוֹם הַמִּיתָה בְּלִבָּב הוּא שֶׁנֶּקְרָא
75 'אוֹנֵן' דִּין תּוֹרָה, וְלִילָה - הוּא מְדַבְּרִי סוֹפְרִים [חַכְמִים].
76 **י.** וּמִתְּשֻׁבָּה יָמִים וְאַחֵר כֶּף נִקְרָא - כָּל אוֹתָם הַיָּמִים
77 שֶׁאַחֵר יוֹם הַמִּיתָה הוּא אוֹנֵן מְדַבְּרִיהֶם [שֶׁל חַכְמִים], וְכֵן יוֹם
78 הַקְּבוּרָה. וְאֵינוֹ תוֹפֵשׁ [כּוֹלֵל] לִילוֹ [שְׁאֵחַר הַקְּבוּרָה]. לְפִיכָּהּ
79 מִי שְׁמַת לוֹ מִתְּשֻׁבָּה וְיָקְרָו לְאַחֵר יוֹם הַמִּיתָה - כָּל יוֹם הַקְּבוּרָה
80 אֵינוֹ מְקָרִיב וְאֵינוֹ אוֹכֵל בְּקָדָשִׁים מְדַבְּרִיהֶם; וְטוֹבֵל, וְאוֹכֵל
81 לְעֶרֶב. וְיוֹם שְׁמוּעָה קְרוּבָה [- שְׁמַע עַל מִתּוֹ בְּתוֹךְ חוֹדֶשׁ
82 מִהַמִּיתָה] וְיוֹם לְקוּט עֲצָמוֹת [מִקְבַר לְקַבֵּר] - הֲרִי הוּא פְּיוֹם
83 הַקְּבוּרָה, שֶׁאֵינוֹ תוֹפֵשׁ לִילוֹ וְאַפְלוֹ מְדַבְּרִיהֶם; לְפִיכָּהּ טוֹבֵל,
84 וְאוֹכֵל בְּקָדָשִׁים לְעֶרֶב. אֲבָל יוֹם הַמִּיתָה - כְּשֶׁשָּׁם שְׁאֶסּוֹר
85 לְאַכֵּל בּוֹ קָדָשִׁים מִן הַתּוֹרָה, כֶּף אֶסּוֹר לְאַכֵּל כָּלוּל
86 מְדַבְּרִיהֶם; חוּץ מִן [קַרְבָּן] הַפֶּסַח בְּלִבָּב, שֶׁהוּא אוֹכֵל לְעֶרֶב,
87 כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּמִקְוָמוֹ.
88 **יא.** הָאֵבֶל אֵינוֹ מְשַׁלֵּחַ [לְהַקְרִיב אֶת] קִרְבָּנוֹתָיו כָּל שְׁבָעָה,
89 אֶפְלוֹ יָיִן אוֹ עֲצִים אוֹ לְבוֹנָה. וְכֵן הַמַּצְרֵעַ אֵינוֹ מְשַׁלֵּחַ
90 קִרְבָּנוֹתָיו; כָּל זְמַן שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְבִיאָה [לְהַכְנִס] אֶל הַמִּתְחָנָה,
91

או טבול יום שנכנס לעזרת נשים, או מחסר כפורים שנכנס
לעזרת ישראל - אף על פי שאינו לוקה, מכין אותו מכת
מרדות.
י. וכשם ששלוש טמאים מן המקדש בעשה [- מצות עשה]
- כף אם נכנסו, עוברין בלא תעשה, שנאמר: "ולא יטמאו
את מחניהם", זה מחנה שכינה.
יא. ומניין שאינו עובר אלא אם נכנס, אבל אם נגע בעזרה
מאחוריה פטור? תלמוד לומר ביולת: "ואל המקדש לא
תבא".
יב. טמא שנכנס למקדש - במזיד ענוש כרת [מת עד גיל
חמישים], שנאמר: "ואם לא יכבס, ובשרו לא ירחץ - ונשא
עונו"; בשוגג מכיא קרפן עולה ויורד [- עשיר - כבש, עני -
עוף או מנחה], שנאמר: "או נפש אשר תגע בכל דבר
טמא". ואין תיבין כרת או קרפן אלא מעזרת ישראל
ולפנים, או על תוספת העזרה שנתקדשה קדוש גמור כמו
שפארנו.
יג. ואיזה הוא הטמא שחייב כרת על המקדש? כל שנטמא
בטמאות מן המת שהנזיר [שנטמא] מגלח עליהן, שפך
נזפרש בנזירות, או שיגע באדם או בכלים שנטמאו באותן
הטמאות שהנזיר מגלח עליהן, שהרי הוא שני לראשון
שנגע במת, או שנטמא בשאר אבות הטמאות של תורה
שיתפרשו במקומן.
יד. כללו של דבר: כל הטעון ביאת מים [טבילה] מן
התורה - חייב כרת על ביאת המקדש [בטומאה], ואפלו אחר
שטבל, עד שיעריב שמשו [שתשקע השמש]; אבל המטמא
בטמאות מן המת שאין הנזיר מגלח עליהן - שאף על פי
שהוא טמא טמאת שבעה, הרי זה פטור על ביאת המקדש.
טו. וכן הנוגע בכלים שנגעו באדם שנגע במת, או שנגע
באדם שנגע בכלים הנוגעים במת - אף על פי שהוא טמא
ראשון לענין תרומה ולטמא בשר הקדשים - הרי זה פטור
על ביאת המקדש; ודברים אלו הלכה מפני הקבלה [מסורת]
ממשה רבינו. ואף על פי שהוא פטור, מכין אותו מכת
מרדות.
טז. המקנים שרץ וכיצא בו למקדש, או שהכניס אדם
טמא למקדש - הרי זה חייב כרת, שהרי טמא מקדש ה'.
אבל הזורק בלים טמאים למקדש, אפלו היו בלים שנגעו
במת - פטור מן הכרת, אבל חייב מלקות, שנאמר: "ואם
לא יכבס וגו'" - מפני השמועה [מסורת ממשה רבינו] למדו:
על רחיצת גופו ענוש כרת, על כבוס בגדיו לוקה ארבעים.
יז. יראה לי שאינו לוקה אלא על בגדים שהן אב טמאה,
כגון בגד שנגע בו זה הנטמא למת, שהן [- הבגדים] אב
טמאה כמו שיתבאר. אבל בגד שהוא ראשון [לטומאה] -
אם הכניסו למקדש, אינו לוקה עליו; אבל מכין אותו מכת
מרדות.
יח. וכן טמא שהכניס ידו למקדש, מכין אותו מכת
מרדות; וכן כל הטמא באב מאבות הטמאות של דבריהם

אינו ראוי להקריבה. אבל המנדה יש בו ספק אם משלח או
אינו משלח; לפיכך אם הקריבו עליו, נרצה [התקבל].
יב. טמא [מ] שרץ וכיצא בו, והערל - משלחין את
קרבותיהם, ומקריבין עליהם; חוץ מפסח, שאין שוחטין
אותו על טמא שרץ, ואין שוחטין על הערל פסח, כמו
שיתבאר. אבל טמא מת - אין מקריבין עליו קרבן כלל עד
שיטהר.
פרק ג
א. מצות עשה לשלח כל הטמאים מן המקדש, שנאמר:
"וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש".
ב. זה המחנה האמור כאן - הוא מחנה שכינה, שהוא
מפתח עזרת ישראל ולפנים. שומע אני [- הייתי למד
מהפסוק] שהמצרע והזב וטמא מת, שלשתם במקום אחד?
[אלא] תלמוד [נלמד] לומר [שכתוב] במצרע: "בכד ישב,
מחוץ למחנה" - זה מחנה ישראל, שהוא מפתח ירושלים
ולפנים; מה מצרע שטמאתו חמורה, חמור שלוחו משלוח
חברו [- טמאים אחרים] - אף כל שטמאתו חמורה, חמור
שלוחו משלוח חברו. לפיכך משלחין את המצרע חוץ
לשלש מחנות, שהוא חוץ לירושלים, מפני שהוא מטמא
בביאה [- בכניסה לבית מטמא את כולו], מה שאין הזב
מטמא.
ג. ומשלחין זבין וזבות נדות ויולדות חוץ לשני מחנות,
שהוא חוץ להר הבית, מפני שהן מטמאין המשכב והמושב
[בישיבה ושכיבה עליהן] אפלו [היו המושב והמשכב] מתחת
האבן, מה שאין המת מטמא.
ד. טמא מת, אפלו המת עצמו - מתר להכניס להר הבית,
שנאמר: "ויקח משה את עצמות יוסף עמו" - עמו במחנה
לויה.
ה. החיל [גדר טביה המקדש] - משלחין מפני גוים וטמאי
מת ובוכלי נדות; אבל טבול יום [שיטהר בערב] נכנס לשם,
שפך טבל.
ו. עזרת הנשים - משלחין ממנה טבול יום; אבל לא מחסר
כפורים [- טהור שטרס הביא קרבנו], שמחסר כפורים העריב
שמשו [טהור הוא]. ואסור [כניסת] טבול יום במחנה לוייה
[עזרת נשים] מדברי סופרים [חכמים].
ז. מעזרת ישראל ולפנים - אפלו מחסר כפורים לא יכנס
לשם, שעדין לא טהר טהרה גמורה, שנאמר: "וכפר עליה
הכהן, וטהרה", מקלל שעדין לא גמרה טהרתה.
ח. הטמא המשלח מהר הבית - אם נכנס, עובר בלא
תעשה ולוקה, שנאמר: "ויצא אל מחוץ למחנה", זה מחנה
שכינה; "לא יבוא אל תוך המחנה", זה מחנה לוייה. וכן
מצרע שנכנס לירושלים, לוקה; אבל אם נכנס לשאר
הערים המקפות חומה - אף על פי שאינו רשאי, לפי
שנאמר: "בכד ישב", אינו לוקה.
ט. נכנס המצרע להר הבית, לוקה שמונים; אבל טמא מת

47 שמים, לוקין עליו.
 48 ב. אף על פי שאם עבד בטמאה אינו חייב בבית דין אלא
 49 מלקות - אחיו הפהנים לא היו מביאין אותו לבית דין, אלא
 50 מוציאין אותו לחוץ ופוצעין את מוחו בידן; ואין ממחין
 51 [מוחין] עליהן בכף - [שחייב מיתה בידי שמים].
 52 ג. והיאך אפשר לו לעבד ולא ישהה עד שיתחייב פרת אלא
 53 מיתה בידי שמים בלבד? כגון שנטמא בעורה, ויצא
 54 בקצרה, וביציאתו היה צנוור בידו, והפך בו אבר על גבי
 55 האש במוצב וקרב שרפתו; שפל קרוב עבודה, הרי הוא
 56 בעבודה.
 57 ד. וכן טמא שטבל ועבד קדם שיעריב שמשו - עבודתו
 58 פסולה, וחייב מיתה בידי שמים, שנאמר: "ולא יחללו שם
 59 אלהיהם" - מפי השמועה [מסורת ממש רבנו] למדו, שזו
 60 אזהרה לטבול יום שעבד, שעדין טמא הוא, שנאמר: "וכא
 61 השמש, וטהר", מכלל שעדין לא טהר. אבל מחסר פפורים
 62 שעבד - אף על פי שעבודתו פסולה וחלל, הרי זה פטור.
 63 ה. ומניין שעבודתו פסולה? שנאמר: [על יולדת שטבלה]
 64 "וכפר עליה הכהן, וטהרה" - מכלל שעדין לא נגמרה
 65 טהרתה; והוא הדין לכל מחסרי פפורים.
 66 ו. כהן שעבד, ואחר כך נודע שיהיה טמא - אם היא טמאה
 67 ידועה [אפילו לאיש אחד], כל הקרבנות שהקריב פסולין,
 68 שהרי עבודתו חלין; ואם היא טמאת התהום [שלא ידעו כלל
 69 על קיומה] - הציץ [של כהן גדול] מרצה [מכפר], וכל
 70 הקרבנות שהקריב נרצו. ואפילו נודע לו שהוא טמא קדם
 71 שיוקדש הדים, וזרק - הורצה; שהציץ מרצה על טמאת התהום
 72 אף על פי שהוא מזיד. וכבר בארנו טמאת התהום בגזירות.
 73 ז. וכן הציץ מרצה על טמאת דברים הקרבין - [קורבנות
 74 טמאים], שנאמר: "והיה על מצח אהרן, ונשא אהרן את עון
 75 הקדשים". אבל אינו מרצה על טמאת הנאכלין - [לאכול
 76 בשר קרבן בטומאה], ולא על טמאת האדם שנטמא בטמאה
 77 ידועה, אלא אם כן היתה הטמאה הדחיה בצבור - [כגון:
 78 שרוב הציבור טמא], שהציץ מרצה עליה.
 79 ח. ואין הציץ מרצה אלא בזמן שהוא על מצחו, שנאמר:
 80 "והיה על מצחו תמיד, לרצון להם לפני ה'".
 81 ט. כל קרבן שאין קבוע לו זמן - אינו דוחה לא את השבת
 82 ולא את הטמאה: שאם לא יקרב היום, יקרב למחר ולמחר
 83 מחר. וכל קרבן שקבוע לו זמן, בין קרבן יחיד בין קרבן
 84 צבור - דוחה את השבת ואת הטמאה; ולא כל הטמאות
 85 הוא דוחה, אלא טמאת המת לבדה.
 86 י. כל קרבנות הצבור, קבוע זמן; לפיכך דוחין בלן את
 87 השבת ואת טמאת המת.
 88 יא. וכל קרבן מהן שקרב בטמאה, אינו נאכל; אלא
 89 מקטירין ממנו דברים הראויין להקטרה, והשאר הראוי
 90 לאכילה נשרף, כשאר קדשים שנטמאו.
 91 יב. כיצד דוחין את הטמאה? הגיע זמנו של אותו קרבן,
 92 והיו רב הקהל שמקריבין אותו טמאים למת, או שהיו
 93 הקהל טהורין והיו הפהנים המקריבין אותו טמאים למת,

1 [מגזירת חכמים], או שאכל אכלין טמאין, ושתה משקין
 2 טמאין, ונכנס למקדש במזיד קדם שטבל - מכין אותו
 3 מכת מרדות.
 4 יט. טמא שנכנס למקדש דרך גגות - פטור, שנאמר: "ואל
 5 המקדש לא תבא" - דרך ביאה חיצה תורה. ואף על פי
 6 שהוא פטור, מכין אותו מכת מרדות. אפילו נכנס במגדל
 7 הפורח באויר - מכין אותו מכת מרדות; בין שנכנס במגדל
 8 דרך גגות, בין שנכנס בו דרך פתחים.
 9 כ. כל מקום [בעורה] שחייבין [אם נכנס טמא] על זדונו פרת
 10 ועל שגגתו קרבן - אם נמצאת שם טמאה בשבת, מוציאין
 11 אותה; ושאר המקומות - כופין עליו כלי עד אחר השבת.
 12 וכשהן מוציאין, אין מוציאין אותן אלא בפשוטי כלי עץ
 13 [חתיכות עץ] שאין מקבלין טמאה, שלא לרבות את הטמאה
 14 [- אם יוציאה בכלי גם הכלי טמא].
 15 כא. אחד טמא שנכנס למקדש טהור, או טהור שנכנס
 16 למקדש שיש בו טמאה, כגון שהיה מת תחת אהל במקדש,
 17 ונכנס הוא תחת האהל - הרי זה חייב פרת, שהרי ביאתו
 18 וטמאתו באין כאחת. ונכנס למקדש ונטמא שם אחר שנכנס,
 19 אפילו טמא שם עצמו במזיד - ימהר ויבהל ויצא בדרך
 20 קצרה.
 21 כב. ואסור לו לשהות או להשתחוות או לצאת בדרך
 22 ארצה. ואם שהה, או שיצא בארצה אף על פי שלא שהה,
 23 או שהחזיר פניו להיכל והשתחוה אף על פי שלא שהה -
 24 חייב פרת; ואם היה שוגג, מביא קרבן.
 25 כג. לא החזיר פניו אלא השתחוה [ב: דרך ציאתו כלפי
 26 חוץ - פטור, אלא אם כן שהה כשעור. וכמה שעור
 27 שהיה? כדי לקרות: "ויכרעו אפים ארצה על הרצפה
 28 וישתחוו, והודות לה' כי טוב, כי לעולם חסדו"; וזה הוא
 29 שעור השתחויה.
 30 כד. ואיזו היא דרך ארצה? כל שאפשר לו לצאת מן
 31 המקדש בדרך קצרה ממנה. יצא בקצרה - אף על פי שלא
 32 רץ אלא הלך עקב בצד גודל, אפילו כל היום בלו - פטור;
 33 יצא בארצה - אף על פי שרץ ודחק עצמו בכל כחו, ונמצא
 34 שעור זמן שהלך בו הארצה פחות משעור זמן שמהלך כל
 35 אדם בקצרה - הואיל ויצא בארצה, חייב. יצא בקצרה,
 36 והלך מעט, ועמד ושהה מעט, וחזר והלך ושהה מעט, עד
 37 שנצטרף מכל השהיות כדי השתחויה - במזיד אינו לוקה,
 38 בשוגג אינו מביא קרבן; מפני שהדבר ספק. אבל מכין
 39 אותו מכת מרדות.
 40 פרק ד
 41 א. טמא שעבד במקדש - חלל [פסל] עבודתו, וחייב מיתה
 42 בידי שמים על עבודתו, אף על פי שלא שהה, שנאמר:
 43 "וינורו מקדשי בני ישראל, ולא יחללו את שם קדשי", הרי
 44 זו אזהרה לעובד בטמאה; ולהלן הוא אומר: "ומתו בו כי
 45 יחללהו" - מה חלול האמור כאן מיתה בידי שמים, אף
 46 כאן מיתה בידי שמים. וכל לאו שחייבין עליו מיתה בידי

יום שבת קודש ט"ז מנחם-אב ה'תשע"ב

פרק ה

א. מצות עשה, לקדש [לרחוק] כהן העובד ידיו ורגליו, ואחר כך יעבד - שנאמר: "ורחצו... ממנו את ידיהם ואת רגליהם". וכהן שעבד ולא קדש ידיו ורגליו שחרית - חייב מיתה בידי שמים, שנאמר: "ורחצו מים - ולא ימתו"; ועבודתו פסולה, בין כהן הדייט בין כהן גדול.

ב. ומניין שעבודתו פסולה? שנאמר: "חקת עולם לו ולנרעו", ובבבבגי כהנה הוא אומר: "חקת עולם" - מה מחסר בגדים מחלל עבודה כמו שבארנו, אף מי שלא רחץ ידיו ורגליו מחלל עבודה.

ג. אין הכהן צריך לקדש בין כל עבודה ועבודה; אלא פעם אחת מקדש בבקר, והולך ועובד כל היום כלו וכל הלילה; והוא [בתנאי:] - שלא יצא מן המקדש, ולא יישן, ולא יטיל מים [צרכים קטנים], ולא יסיח דעתו; ואם עשה אחד מארבעתן, צריך לחזור ולקדש.

ד. יצא מן המקדש וחזר ועבד ולא קדש - אם לא הסיח דעתו, עבודתו כשרה. וזה הכלל היה במקדש: אין אדם נכנס לעזרה לעבודה אף על פי שהוא טהור, עד שהוא טובל.

ה. וכן המספך את רגליו [- צרכים גדולים], טעון טבילה; וכל המטיל מים, טעון קדוש ידים ורגלים. יצא חוץ לחומת העזרה - אם לשהות בחוץ יצא - כשחזר, טעון טבילה; ואם לחזור מיד יצא - כשחזר, טעון קדוש ידים ורגלים בלבד. ואם לא טבל ולא קדש [אחר שיצא ונכנס], ועבד - הואיל ולא הסיח דעתו, ולא הסיף רגליו, ולא הטיל מים - עבודתו כשרה. הוציא ידיו חוץ לחומת העזרה, אינו צריך לחזור ולקדש.

ו. נטמא ידיו - מטבילין, והן טהורין; ואינו צריך לחזור ולקדש. נטמא גופו באכילת אכלין טמאין, או שתיית משקין טמאין, וטבל - אף על פי שאינו צריך הערב שמש [להתחין לשקיעה שיטהרה], חזר ומקדש אחר טבילה; שכל טובל - מקדש ידיו ורגליו, ואחר כך עובד. ואם לא קדש - הואיל ולא הסיח דעתו, לא חלל.

ז. כהן גדול שלא טבל ולא קדש ידיו ורגליו בין בגדים לבגדים ובין עבודה לעבודה ביום הכפורים, ועבד - עבודתו כשרה, הואיל ואותן הטבילות והקדושים אינן שונים באהרן ובניו, ונאמר: "ורחצו אהרן ובניו" - דבר השונה בכל הכהנים מעבב, שהוא קדוש ראשון.

ח. קדש ידיו היום - צריך לחזור ולקדש למחר אף על פי שלא ישן כל הלילה, שהימים נפסלות בלינה. קדש בלילה, והקטיר החלבים כל הלילה - צריך לחזור ולקדש ביום לעבודת היום.

ט. קדש ידיו ורגליו לתרומת הדשן [- השלכת האפר מעל המזבח] - אף על פי שהוא מקדש קדם שמתעלה השמש,

או שהיו אלו ואלו טהורין והיו כלי השרת טמאים במת - הרי זה יעשה בטמאה; ויתעסקו בו הטמאים והטהורים כאחד, ויכנסו כלן לעזרה. אבל הטמאים בטמאה אחרת, כגון זבין וזבות ונדות וטמאי שרץ ונבלה וכיוצא בהן - לא יתעסקו בו ולא יכנסו לעזרה, ואף על פי שנעשה בטמאה; ואם עברו [שאר הטמאים] ועשו או נכנסו לעזרה - חייבין כרת על הביאה ומיתה על העבודה; שלא נדחית אלא טמאת המת בלבד.

יג. ופסח שבא בטמאה, ודחקו טמאי מת ונכנסו להיכל - פטורין; אף על פי שלא התרו אלא לעזרה - הואיל ואין אני קורא בהם "אל מחוץ למחנה תשלחום", הרי אלו פטורין.

יד. היה מקצת בית אב [משמרת יומית] טמאים ומקצתם טהורים - אף על פי שרפן טמאי מת, לא יקריבו אלא הטהורים. היה כל בית האב טמאי מת, יביאו בית אחר. היתה כל המשמרה [השבועית] טמאי מת, מחזירין על משמרה אחרת. אם היו רב הכהנים הנמצאים שם בירושלים בזמן הקבוע טמאים, יעשו בטמאה.

טו. ומפני מה מחזירין על הטהורים מבית אב אחר? מפני שהטמאה לא התרה בצבור, אלא באסורה עומדת, ודחיה היא עתה מפני הדחק; ואין דוחין כל דבר הנדחה, אלא במקום שאי אפשר. ומפני זה צריכה ציץ לרצות עליה.

טז. ומנין שטמאת מת דחיה בצבור? שנאמר: "ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם" - כך למדו מפי השמועה: שאנשים יחידים הם שידחו לפסח שני אם היו טמאים, אבל צבור שהיו טמאי מת אינם נדחין, אלא הטמאה תדחה מפניהם, ויעשו פסח בטמאה. והוא הדין לכל קרבן שקבוע לו זמן כפסח, שהוא דוחה את הטמאה.

יז. והרי הדבר מפרש בכתובים, שנאמר שם: "פי רבת בקהל אשר לא התקדשו, והלויים על שחיתת הפסחים לכל לא טהור כי מרבית העם רבת מאפרים ומנשה יששכר ויבלון לא הטהרו". ומה הוא זה שנאמר: "כי אכלו את הפסח בלא ככתוב"? מפני שעבד את [- הוסיף חודש ל:] אותה השנה מפני הטמאה, שנאמר: "ויועץ המלך ושריו וכל הקהל בירושלים, לעשות הפסח בחדש השני, כי לא יכלו לעשותו בעת ההיא, כי הכהנים לא התקדשו למדי". וכבר בארנו בקדוש החדש, שאין מעבירין את השנה לכתחלה מפני הטמאה.

יח. ועוד אחרת היתה שם באותה השנה, שעבר חזקיה המלך את השנה ביום שלשים של אדר, שראוי להיות ראש חדש ניסן, ועשה אותו החדש אדר שני; ולא הודו לו חכמים - שאין מעבירין ביום זה, כמו שבארנו בקדוש החדש. ומפני דברים אלו שעשה שלא כהלכה, נאמר: "כי אכלו את הפסח בלא ככתוב". ובקש רחמים על עצמו ועל החכמים שהסכימו על מעשיו, שנאמר: "כי התפלל יחזקיהו עליהם לאמר, ה' הטוב יכפר בעד"; ונאמר: "וישמע ה' אל יחזקיהו, וירפא את העם", זה שגרעה קרבנם.

העבודה, עד שתחבר בארץ; ואם עבד - עבודתו כשרה, 47
הואיל ובמקומה עומדת. 48

פרק ו

א. כל כהן שיש בו מום, בין מום קבוע בין מום עובר - 50
לא יכנס למקדש מן המזבח ולפנים, שנאמר: "אל הפרכת 51
לא יבא, ואל המזבח לא יגש"; ואם עבר ונכנס - לוקה, 52
אף על פי שלא עבד. ואם עבד במקדש - פסל וחלל 53
עבודתו, ולוקה אף על העבודה, שנאמר: "אשר יהיה בו 54
מום לא יקרב" - מפי השמועה [מסורת ממש רבינו] למדו, 55
שאזהרה זו, שלא יקרב לעבודה. 56

ב. וכן בעל מום עובר - פסל ולוקה, שנאמר: "כל איש 57
אשר בו מום לא יקרב" - מפי השמועה למדו, שזו אזהרה 58
לבעל מום עובר. ואין בעלי מומין שעבדו במיתה, אלא 59
במלקות בלבד. 60

ג. כל המומין פלג - אחד [בין] שהיו בו מתחלת בריתו 61
ואחד שנוולדו בו אחר כן, בין עוברין בין שאינן עוברין - 62
הרי זה פסול עד שיעברו. 63

ד. מום קבוע - בגון שבר רגל או שבר יד; ומום עובר - 64
בגון גרב [שחין לח], או ילפת, והיא התזזית [שחין מצוץ]. 65
ולא המומין הפתוכין בתורה בלבד הן שפוסלין בכהנים, 66
אלא כל המומין הנראין בגוף - שנאמר: "כל [איש] אשר 67
בו מום", מכל מקום. ואלו הפתוכים בתורה, דגמא הם. 68

ה. שלשה מיני מומין הן: יש מומין שהן פוסלין הכהן 69
מלעבד והבהמה מלקרב, ויש מומין שפוסלין האדם בלבד 70
מלעבד, ויש מומין שאינן פוסלין, אבל מפני מראית העין 71
אמרו, שכל כהן שיש בו אחד מהן אינו עובד. 72

ו. כל מי שיש בו מום שפוסל באדם ובבהמה, ועבד בין 73
בשוגג בין במזיד - עבודתו פסולה; ואם היה מזיד, לוקה. 74
וכל מי שיש בו מום מן המומין המיוחדין לאדם, ועבד - 75
אף על פי שהוא לוקה, לא חלל עבודתו. ואם היה בו דבר 76
מדברים שהם מפני מראית העין - אינו לוקה, ועבודתו 77
כשרה. 78

ז. אין פוסל באדם אלא מומין שבגלוי, אבל מומין שבחלל 79
הגוף - בגון שנטל כליתו של אדם, או טחול שלו, או 80
שנקבו מעיו - אף על פי שנעשה טרפה [שאינו בכוחו 81
לחיות יותר משנה], עבודתו כשרה, שנאמר: "שבר רגל או 82
שבר יד" - מה אלו בגלוי, אף כל שבגלוי. 83

ח. הערל - הרי הוא כפן נכר, שנאמר: "כל בן נכר ערל 84
לב וערל פשו". לפיכך ערל שעבד - חלל עבודתו ולוקה, 85
כנר שעבר; אבל אינו חייב מיתה. 86

ט. כהן שהיה נושא נשים [האסורות להנשא לו] - בעברה 87
- אינו עובד, עד שידירוהו בית דין על דעת רבים [שאינו 88
לנדר זה התרה], כדי שלא תהיה לו הפרה, שלא יוסיף 89
לחטא; ועובד, ויורד ומגרש. וכן אם היה מטמא למתים - 90
פסול, עד שיקבל עליו בבית דין שלא יטמא. ואם עבר 91

אינו צריך לחזור ולקדש אחר שהאיר היום, שהרי בתחלת 1
עבודת היום קדש. 2

י. מצוה לקדש ממי הכיור. ואם קדש מאחד מכלי השרת, 3
הרי זה פשוט; אבל כלי החל אינן מקדשין. קדש בכלי שרת 4
בחוץ [מחוץ לעזרה], או בכלי חל בפנים, ועבד - עבודתו 5
פסולה. ואין מקדשין בתוך הכיור או בתוך כלי השרת, 6
אלא מהן, שנאמר: "ורחצו אהרן ובניו ממנו", לא בתוכו; 7
ואם קדש בתוכו ועבד - לא חלל. 8

יא. הטביל ידיו ורגליו במי מקנה, אפלו במעין - אין זה 9
קדוש כלל, עד שירחץ בכלי; ובכל כלי הקדש מקדשין, 10
בין שיש בהן [כמות של] רביעית בין שאין בהן כדי 11
רביעית. 12

יב. כל המימות כשרים לקדוש, בין מים חיים [מי מעיין] 13
בין מי מקנה; ובכלבד שלא ישתנה מראיהם, אלא יהיו 14
כמים הכשרים לטבילה. טיט הנרוק [דליל] שהפך שוחה 15
ושותה ממנו, משלים למי כיור. זה הפלל: כל המשלים 16
למי מקנה, משלים למי כיור. 17

יג. כמה מים צריכין להיות בכיור? אין פחות מכדי לקדש 18
ממנו ארבעה כהנים, שנאמר: "אהרן ובניו", והיו אלעזר 19
ואיתמר ופניחס עמיהן, הרי ארבעה. 20

יד. מי כיור נפסלין בלינה, כמו שבארנו. וכיצד היו 21
עושין? משקעין אותו במי מקנה או במעין, ולמחר מעלין 22
אותו; או ממלאין אותו בכל יום בבקר. 23

טו. הים [דוד גדול] שעשה שלמה מקנה היה, מפני שאמה 24
[תעלה] של מים היתה עוברת בתוכו ממעין עיטס; לפיכך 25
לא היו מימיו נפסלין בלינה במי הכיור, וממנו היו ממלאין 26
הכיור. 27

טז. כיצד מצות קדוש? מניח ידו הימנית על גבי רגלו 28
הימנית, וידו השמאלית על גבי רגלו השמאלית, ושוחה 29
ומקדש; וכל החוצץ בטבילה, חוצץ בקדוש ידים ורגלים. 30
ואינו מקדש כשהוא יושב, מפני שהוא כעבודה, ואין 31
עבודה אלא מעמד, שנאמר: "לעמד לשרת". 32

יז. וכל העובד והוא יושב - חלל, ועבודתו פסולה; ואינו 33
לוקה, מפני שאזהרה שלו מפלל עשה היא. וכן כל העוסק 34
בעבודה מעבודות המקדש, צריך שיהיה עומד על הרצפה; 35
ואם היה דבר חוצץ בינו ובין הרקע - בגון שעמד על גבי 36
כלים, או בהמה, או על רגלי חברו - פסל. וכן אם דבר 37
חוצץ בין ידו ובין הכלי שעובד בו, פסל. 38

יח. ואין עבודה אלא בזמין; ואם עבד בשמאל - פסל, 39
ואינו לוקה. רגלו אחת על הכלי ורגלו אחת על הרצפה, 40
רגלו אחת על האבן ורגלו אחת על הרצפה - רואין: כל 41
שאלו ינטל הכלי או האבן יכול לעמד על רגלו אחת - 42
עבודתו כשרה; ואם לאו - עבודתו פסולה. קבל בזמין, 43
ושמאל מסיעתו - עבודתו כשרה; שהמסיע, אין משגיחין 44
[מקפידין] עליו. 45

יט. נתנדנדה אבן מאבני העזרה - לא יעמד עליה בשעת 46

הלכן - אינו מום, שאין מומין בלכן. (ז) מי שהיתה נקדה
לכנה בתוך השחור, וזה הוא "דק" האמור בתורה - והוא
שהיה צפה על גבי השחור; אבל אם לא היה צפה, או
שהיתה משקעת בשחור - אינו מום. וכן אם היתה נקדה
שחורה בתוך הלכן, אפלו צפה - אינו מום, שאין מומין
בלכן. (ח) שהיתה נקדה שחורה שוקעת בתוך השחור, אף
זה נקרא "דק"; אבל אם היתה צפה - הואיל והיא שחורה
בשחור, אינו מום.

ו. שלשה בחטם, ואלו הן: (א) מי שנשקב חטמו, אפלו מצד
אחד. (ב) מי שנסדק חטמו. (ג) מי שנפגם חטמו.

ז. ששה בפה, ואלו הן: (א) מי שנקבה שפתו, אפלו אחת
מהן. (ב) מי שנפגמה שפתו. (ג) מי שנסדקה שפתו - והוא
שנסדק מזר [מתחילתה; מה'זר' שלה] שלה עד שתחלק
לשני ראשים. (ד) מי שעצם לחיו התחתון עורף [בולט] על
העליון כל שהוא. (ה) מי שפיו בלום [נפוח] מחמת גופו
ובריתו [- מלידה]; אבל אם נכלם מחמת הרוח, אינו מום.
(ו) מי שנוטל רב המדבר של לשונו [חלק הלשון שמתנועע].

ח. שנים עשר באברי הזרע, ואלו הן: (א) מי שנמצא הגיד
[המילה] שלו. (ב) או נכתת [נכתש]. (ג) או נתק. (ד) או
נכרת. (ה) מי שנמצעו הביצים שלו, או אחת מהן. (ו) או
נכתתו, או אחת מהן. (ז) או נתקו, או אחת מהן. (ח) או
נכרתו, או אחת מהן. (ט) מי שאין לו אלא ביצה אחת, אף
על פי שיש לו שני כסין. (י) מי ששתי ביציו בכיס אחד.
(יא) השטמוס [שארין ניכר בו סימן זכר ונקבה].
(יב) האנדרויגינוס [יש בו סימני זכר ונקבה יחד].

ט. ששה בידים וברגלים, ואלו הן: (א) הפסח [צולע].
(ב) מי שנשקטה ירכו [וגדולה מחברתה], והוא "שרוע"
האמור בתורה. (ג) מי שאחת מירכותיו גבוהה [במקום
חיבורה] מחברתה. (ד) מי שנשבר עצם ידו - והוא שהיה
נפר. (ה) מי שנשבר עצם רגלו - והוא שהיה נפר; אף על
פי שאינו נפר כשיצמד, אם נפר כשהילך - הרי זה מום.

(ו) מי שרגליו מבלמות [נפוחות] מחמת עצמן ובריתן [-
מלידה]; אבל אם היו מבלמות מחמת הרוח, אינו מום.
י. ארבעה ראויין להיות בכל הגוף, ואלו הן: (א) מי שיש
בו גרב [מין שחור] יבש כל שהוא [מעט] - וזה הוא ה"גרב"
האמור בתורה. (ב) מי שיש בו יבלת שיש בה עצם - וזו
היא "יבלת" האמורה בתורה. (ג) מי שיש בו חזזית
המצרית [סחין שהיה במצרים] כל שהיא, והיא חזזית קשה
וכעורה - וזו היא "ילפת" האמורה בתורה. יא. (ד) כל
עצם שבגלוי שנתרץ בו חרץ, הרי זה מום - והוא בכלל
ה"חרוץ" האמור בתורה. ואין הצלעים בכלל עצמות
שבגלוי.

יב. ועוד יש שם שלשה מומין, ואלו הן: (א) הזקן שהגיע
להיות רותת ורועד כשהוא עומד. (ב) חולה שהוא רועד
מפני חליו וכשלונו כחו. אבל הטירפה [שבגלל מום אין בכוחו
לחיות יותר משנה] - כשר באדם ופסול בבהמה; וכן יוצא
[מ] דפן [הרחם, - ניתוח קיסרי] כשר באדם ופסול בבהמה.

1 ועבר קדם שידיר או שיקבל - אף על פי שהוא נשוי
2 בעברה, לא חלל עבודה.

3 י. כהן שעבר, ונבדק ונמצא חלל - עבודתו כשרה לשעבר,
4 אבל אינו עובד להבא. ואם עבד, לא חלל - שנאמר: "פרו
5 ה' חילו, ופעל ידיו תרצה", אף חלין שבו תרצה.

6 יא. בית דין הגדול היו יושבין בלשכת הגזית; ועקר
7 מעשיהן התדיר, שהן יושבין ודנין את הכהנה, ובודקין את
8 הכהנים ביהוסין ובמומין. כל כהן שנמצא פסול ביהוסו -
9 לובש שחורים ומתעטף שחורים, ויוצא מן העזרה; וכל מי
10 שנמצא שלם וכשר - לובש לבנים, ונכנס ומשמש עם אחיו
11 הכהנים.

12 יב. מי שנמצא כשר ביהוסו, ונמצא בו מום - יושב
13 בלשכת העצים, מתלע עצים [- בודקם מתולעים] למערכה;
14 וחולק בקדשים עם אנשי בית אב שלו, ואוכל - שנאמר:
15 "לחם אלהיו מקדשי הקדשים ומן הקדשים יאכל".

פרק ז

17 א. כל המומין הפוסלים באדם ובבהמה - חמשים; וזה
18 הוא פרטן.

19 ב. חמשה באזן, ואלו הן: (א) מי שנפגם סחוס אָזְנו כדי
20 שתתגר [תחדור] הצפרן בפגם; אבל העור המקף לסחוס
21 האזן - אין בו מום, בין שנשקב בין נפגם בין נסדק.

22 ג. (ב) מי שנסדק סחוס אָזְנו בכל שהוא [פסול], אף על
23 פי שלא חסר [מהסחוס]. (ג) מי שנשקב סחוס אָזְנו נקב
24 ככרשינה [כגרגיר של מיו קטניות], בין נקב עגל בין נקב
25 ארץ - אם מצטרף [לגודל של] לכרשינה, הרי זה מום.
26 (ד) מי שייבשה אָזְנו, [עד] כדי שתנשב ולא תוציא דם.
27 (ה) מי שהיתה אָזְנו כפולה לשתיים [אוזן בתוך אוזן], אפלו
28 הגדי שדרך אָזְנו להיות נטות וכפולות - ובלבד שהיה
29 לה שני סחוסין [פסול]; אבל אם לא היה לה אלא סחוס
30 אחד, והרי הוא כגוף אחד שנכפל - כשר.

31 ד. שלשה בריס [עפעף] של עין, ואלו הן: (א) מי שנשקב
32 ריס מריסי עינו בכל שהוא [- מעט]. (ב) מי שנסדק ריס
33 מריסי עינו בכל שהוא. (ג) מי שנפגם ריס מריסי עינו
34 בכל שהוא. ושלשה מומין אלו, בכלל "חרוץ" האמור
35 בתורה.

36 ה. שמונה בעין, ואלו הן: (א) העור, בין באחת מעינו בין
37 בשתיהן. (ב) מי שאינו רואה בשתי עינו, או באחת מהן,
38 אף על פי שאין נראה בהן שנוי כלל - מחמת שידרו מים
39 קבועין [- בקביעות] כנגד ראותו [=מקור ראיתו - וגורם
40 לעיוורון]. (ג) מי שאינו רואה בעינו או באחת מהן ראייה
41 ברורה, מחמת שהיה בה סגורים קבועים [- שלא ראה
42 שמונים יום]. (ד) מי שבעינו כמו ענב, אף על פי שהוא
43 רואה. (ה) מי שייצא בשר יתר בעינו, עד שחפה מעט מן
44 השחור של עין. (ו) מי שנמשך הלכן של עין ונכנס ממנו
45 מעט בשחור, עד שנמצא השחור מערב בלכן - וזה הוא
46 "תבלול" האמור בתורה; אבל אם יצא מן השחור לתוך

- 1 יג. (ג) המזוהם. וכהן שהוא מזוהם בזעתו - רוחץ וישף כל
2 בשרו בבשם, ועובר. הנה ריח פיו רע - נותן בפיו פלפל או

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - י"ט מנחם-אב ה'תשע"ב

יום ראשון י' מנחם-אב ה'תשע"ב

הלכות שביתת עשור

פרק ג

- 42 - עובר במים עד צנארו, ואינו חושש; וכלבד שלא יוציא
43 ידיהם מתחת שולי בגדיהם, בדרך שעושין בחל.
44 ז. אסור לנעל מנעל וסנדל, אפלו ברגלו אחת; ומתר לצאת
45 בסנדל של שעם [מעץ אלון] ושל גמא [גומי] וכיוצא בהן.
46 וכורך אדם בגד על רגליו ויוצא בו - שהרי קשי הארץ
47 מגיע לרגלו, ומרגיש שהוא יחף. התינוקות - אף על פי
48 שהן מתרין באכילה ושתיה ורחיצה וסיכה, מונעין אותן
49 ממנעל וסנדל.
50 ח. מותר לכל אדם לנעל את הסנדל מחמת עקרב וכיוצא
51 בה, כדי שלא תשכנו. והחיה [יולדת] מתרת לנעל את
52 הסנדל משום צנה, כל שלשים יום; והחולה פיוצא בה, אף
53 על פי שאין שם סכנה.
54 ט. אסור לסוך מקצת גופו ככל גופו, בין סיכה של תענוג
55 בין סיכה שאינה של תענוג. ואם היה חולה, אף על פי
56 שאין בו סכנה, או שיש לו חטטין [אבעבועות] בראשו -
57 סך בדרך, ואינו חושש.
58 י. יש מקומות שנהגו להדליק את הנר בלילי יום הכפורים,
59 כדי שתהיה לו בשבת פנים מאשתו ולא יבוא לידי תשמיש
60 המטה; ויש מקומות שנהגו שלא להדליק, שמא יראה
61 אשתו ותשא חן בעיניו ויבוא לידי תשמיש. ואם חל יום
62 הכפורים להיות בשבת, חביב הפל להדליק בכל מקום -
63 שהדלקת נר בשבת חובה.
64 בריך רחמנא דסייען

יום שני י"א מנחם-אב ה'תשע"ב

הלכות שביתת יום טוב

- 67 יש בכללן שתיים עשרה מצוות - שש מצוות עשה, ושש
68 מצוות לא תעשה; וזה הוא פרט: (א) לשבת בראשון של
69 פסח; (ב) שלא לעשות בו מלאכה; (ג) לשבת בשביעי של
70 פסח; (ד) שלא לעשות בו מלאכה; (ה) לשבת ביום חג
71 השבועות; (ו) שלא לעשות בו מלאכה; (ז) לשבת בראש
72 השנה; (ח) שלא לעשות בו מלאכה; (ט) לשבת בראשון
73 של חג הסוכות; (י) שלא לעשות בו מלאכה; (יא) לשבת
74 בשמיני של חג הסוכות; (יב) שלא לעשות בו מלאכה.
75 ובאור שביתת ימים אלו - בפרקים אלו.

פרק א

- 77 א. ששת הימים האלו שאסרן הכתוב בעשיית מלאכה -

- 8 א. אסור לרחץ ביום הכפורים - בין בחמין בין בצונן, בין
9 כל גופו בין אבר אחד; אפלו אצבע קטנה, אסור להושיטה
10 במים. והמלך והכלה רוחצין את פניהן - בלה, כדי שלא
11 תתגנה על בעלה; והמלך, כדי שיראה בפיו, שנאמר:
12 "מלך בפיו תחזינה עיניך". ועד כמה נקראת 'בלה' עד
13 שלשים יום.
14 ב. מי שהיה מלכלך בצואה או טיט - רוחץ מקום הטנופת
15 בדרך, ואינו חושש. ומדיחה אשה ידה אחת במים, ונותנת
16 פת לבנה. והחולה רוחץ בדרך, אף על פי שאינו מספן.
17 וכל חיבי טבילות טובלין בדרך, בין בתשעה באב בין
18 ביום הכפורים.
19 ג. מי שראה קרי בזמן הזה בלילי יום הכפורים - אם לח
20 הוא, מקנח במפה ודיו; ואם יבש הוא או שנתלכלך - רוחץ
21 מקומות המלכלכין בלבד, ומתפלל. ואסור לו לרחץ כל
22 גופו או לטבל; שאין הטובל בזמן הזה טהור, מפני טמאת
23 מת; ואין הרחיצה מקריה לתפלה בזמן הזה אלא מנהג, ואין
24 מנהג לבטל דבר האסור אלא לאסור את המתר. ולא אמרו
25 שהרואה קרי בלילי יום הכפורים טובל, אלא כשתקנו
26 טבילה לבעלי קריין; וכבר בארנו, שבטלה תקנה זו.
27 ד. טיט שהוא לח ביותר, כדי שיניח אדם ידו עליו ותעלה
28 בה לחלוחית שאם הדביק אותה לידו האחרת תדבק בה
29 לחלוחית - אסור לישב עליו. לא ימלא אדם כלי חרש מים
30 ויצטנן בו [יקרר 191], שהמים נוזלים מדפנו; אפלו כלי
31 מתכות אסור, שמא ינתזו מים על בשרו. ומתר להצטנן
32 בפרות.
33 ה. לוקח אדם מטפחת מערב יום הכפורים, ושורה אותה
34 במים, ומנגבה [מייבשה] מעט, ומניחה תחת הבגדים;
35 ולמחר מעבירה על פניו, ואינו חושש, ואף על פי שיש בה
36 קר הרבה.
37 ו. ההולך להקביל פני רבו או פני אביו או פני מי שהוא
38 גדול ממנו בחכמה, או לקרות בבית המדרש - עובר במים
39 עד צנארו, ואינו חושש. ועושה מצוה שהלך לעשותה,
40 וחוזר במים למקומו; שאם לא תתיר לו לחזור - אינו הולך,
41 ונמצא נכשל [נמנע] מן המצוה. וכן ההולך לשמר פרותיו

48 שְׁנֵשְׁחַט מֵאִמֶּשׁ. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בָּאֵלּוּ. וְכֵן מִכְשִׁירֵי אֶכָּל נֶפֶשׁ
49 שֵׁשׁ בֵּהֶן חֶסְרוֹן אִם נַעֲשֶׂה מִבְּעָרֵב - עוֹשִׂין אוֹתָן בְּיוֹם טוֹב,
50 כְּגוֹן שְׁחִיקָת [כתישט] תְּבִלִין וְכִיּוּצָא בֵּהֶן.
51 ט. אֵין אוֹפִין וּמִבְשָׁלִין בְּיוֹם טוֹב, מֵה שְׂאֵכָל בָּחַל; וְלֹא
52 הִתְרָה מִלֵּאכָה שֶׁהִיא לְצִרְף אֲכִילָה, אֲלֵא כְּדֵי לְהִנּוֹת בָּהּ
53 בְּיוֹם טוֹב. עֲשֵׂה כְּדֵי לֵאכֹל בְּיוֹם טוֹב, וְהוֹתִיר - מִתֵּר לֵאכֹל
54 הַמּוֹתֵר בָּחַל.
55 י. מִמִּלְאָה אִשָּׁה קִדְרָה בְּשָׂר, אִף עַל פִּי שְׂאִינָה צְרִיכָה אֲלֵא
56 לְחִתִּיקָה אַחַת. וּמִמִּלְאָה נִחְתּוֹם חֲבִית שֶׁל מִים, אִף עַל פִּי
57 שְׂאִינוּ צְרִיף אֲלֵא לְקִיתוֹן אֶחָד. וּמִמִּלְאָה אִשָּׁה תִּנּוֹר פֶּת, אִף
58 עַל פִּי שְׂאִינָה צְרִיכָה אֲלֵא לְכַר אֶחָד - שְׂבִימָן שֶׁהִפֶּת
59 מְרִבָּה, הִיא נֶאֱפִית זָפָה. וּמוֹלֵחַ אֲדָם כְּמֵה חֲתִיכוֹת כֶּבֶת
60 אַחַת, אִף עַל פִּי שְׂאִינוּ צְרִיף אֲלֵא לְחִתִּיקָה אַחַת. וְכֵן כָּל
61 פְּיוּצָא בָּזָה.
62 יא. הַמְבָשֵׁל אוֹ הָאוֹפֶה בְּיוֹם טוֹב כְּדֵי לֵאכֹל בּוֹ בְּיוֹם, אוֹ
63 שְׂבִימָן אוֹרְחִים וְלֹא בָּאוּ, וְנִשְׁאֵר הַתְּכִשִּׁיל וְהִפֶּת - הֲרִי זֶה
64 מִתֵּר לֵאכֹלוֹ לְמַחֵר בֵּין בָּחַל בֵּין בְּשִׁבְתָּ, וּבִלְבָד שֶׁלֹּא יַעֲרִים
65 [וירבה מתוך כוונה לשייר]. וְאִם הָעָרִים - הֲרִי זֶה אֲסוּר,
66 וְאִפְלוּ בְּשִׁבְתָּ שְׂאֵחַר יוֹם טוֹב; מִפְּנֵי שֶׁהִחְמִירוּ בַּמַּעֲרִים יוֹתֵר
67 מִן הַמְּזִיד.
68 יב. מִי שֶׁהִיתָה לוֹ בְּהֵמָה מִסְכֵּנָת [נוטה למות] - לֹא יִשְׁחַט
69 אוֹתָהּ בְּיוֹם טוֹב, אֲלֵא אִם בֶּן יוֹדֵעַ שֶׁיְּכֹול לֵאכֹל מִמֶּנָּה בְּזִית
70 צְלִי מִבְּעוֹד יוֹם; כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁחַט בְּיוֹם טוֹב מֵה שְׂאֵיכָל
71 בָּחַל. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בָּזָה.
72 יג. אֵין אוֹפִין וּמִבְשָׁלִין בְּיוֹם טוֹב, כְּדֵי לְהֵאָכִיל גּוֹיִם אוֹ
73 כְּלָבִים, שְׁנֵאָמַר: "הוּא לְבִדּוֹ יַעֲשֶׂה לָכֶם" - "לָכֶם", וְלֹא
74 לְגוֹיִם; "לָכֶם", וְלֹא לְבִהֶמָּה. לְפִיכָּךְ, מְזַמְּנִין [לסעודה] אֶת
75 הַגּוֹי בְּשִׁבְתָּ, וְאֵין מְזַמְּנִין אוֹתוֹ בְּיוֹם טוֹב - גִּזְרָה, שְׁמָא
76 יִרְבֶּה בְּשִׁבְלוֹ. אֲבָל אִם בָּא הַגּוֹי מֵאֵלֵינוּ - אוֹכֵל עִמָּהּ מֵה
77 שֶׁהֵם אוֹכְלִין, שֶׁכָּכֵר הִכְיָנוּהוּ.
78 יד. בְּהֵמָה שֶׁחֲצִיָּה שֶׁל גּוֹי וְחֲצִיָּה שֶׁל יִשְׂרָאֵל - מִתֵּר
79 לְשַׁחֲטָהּ בְּיוֹם טוֹב; שְׂאֵי אֶפְשָׁר לֵאכֹל מִמֶּנָּה בְּזִית בְּשָׂר
80 בְּלֹא שְׁחִיטָה. אֲבָל עֶסֶה שֶׁחֲצִיָּה לְגוֹי וְחֲצִיָּה לְיִשְׂרָאֵל -
81 אֲסוּר לֵאכֹלוֹ אוֹתָהּ, מִפְּנֵי שֶׁיְּכֹול לְחַלֵּק הַבָּצֵק. בְּנֵי הַחִיִּל
82 [-חיילים] שֶׁנִּתְּנוּ קָמַח לְיִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת לֶחֶן פֶּת בְּיוֹם טוֹב
83 - אִם כִּשְׁנוֹתֵינָן מִמֶּנָּה פֶּת לְתִינוּק אֵין מְקַפְּדִין, מִתֵּר
84 לֵאכֹלוֹתָּ לָהֶם בְּיוֹם טוֹב; שֶׁכָּל פֶּת וּפֶת רְאוּיָה לְתִינוּק. עֶסֶת
85 הַכְּלָבִים - בְּזִמָּן שֶׁהִרְוִיעִים אוֹכְלִין מִמֶּנָּה, נֶאֱפִית בְּיוֹם טוֹב.
86 טו. הַמְבָשֵׁל בְּיוֹם טוֹב לְגוֹיִם אוֹ לְבִהֶמָּה אוֹ לְהִנִּים לְחַל -
87 אֵינוֹ לוֹקֶה; שְׂאֵלוֹ בָּאוּ לוֹ אוֹרְחִים, הִיָּה אוֹתוֹ תְּכִשִּׁיל רְאוּי
88 לָהֶם. עֲשֵׂה לְנִפְשׁוֹ וְהוֹתִיר, מִתֵּר לְהֵאָכִיל מִמֶּנּוּ לְגוֹיִם
89 לְבִהֶמָּה.
90 טז. רְחִיצָה וְסִיכָה - הֲרִי הֵן בְּכָלל אֲכִילָה וְשִׁתִּיָּה, וְעוֹשִׂין
91 אוֹתָן בְּיוֹם טוֹב, שְׁנֵאָמַר: "אֲשֶׁר יֵאָכֵל לָכֵל נֶפֶשׁ", לָכֵל
92 שֶׁבְּצִרְף הַגּוֹף. לְפִיכָּךְ, מִתְּמִין חֲמִין בְּיוֹם טוֹב, וְרוֹחֵץ בָּהֶם
93 פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו; אֲבָל כָּל גּוֹפּוֹ, אֲסוּר מִשּׁוּם גִּזְרַת מֶרְחֵץ
94 [שמא יחם שלא לצורך]. וְחֲמִין שֶׁהִיחֵמוּ מִעָרֵב יוֹם טוֹב,

1 שֶׁהֵן רֵאשׁוֹן וְשִׁבְעִי שֶׁל פֶּסַח, וְרֵאשׁוֹן וְשִׁבְעִי שֶׁל חַג
2 הַסִּפּוֹת, וּבְיוֹם חַג הַשְּׁבוּעוֹת, וּבְאֶחָד לַחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי - הֵן
3 הַנִּקְרָאִין 'יָמֵים טוֹבִים'. וְשִׁבְתָּת כָּלָן שְׁוֶה, שֶׁהֵן אֲסוּרִין כָּל
4 מִלְּאכָת עֲבוּדָה, חוּץ מִמִּלְּאכָה שֶׁהִיא לְצִרְף אֲכִילָה, שְׁנֵאָמַר:
5 "אִף אֲשֶׁר יֵאָכֵל לָכֵל נֶפֶשׁ ."
6 ב. כָּל הַשְּׁבוֹת מִמִּלְּאכָת עֲבוּדָה בְּאֶחָד מֵהֶן, הֲרִי קִים מִצְוֹת
7 עֲשֵׂה, שֶׁהֲרִי נֶאֱמַר בָּהֶם "שְׁבוּתוֹן", כְּלוּמֹר: שְׁבוּת. וְכָל
8 הָעוֹשֶׂה בְּאֶחָד מֵהֶן מִלְּאכָה שְׂאִינָה לְצִרְף אֲכִילָה, כְּגוֹן שִׁבְנָה
9 אוֹ הֶרֶס אוֹ אֶרֶג וְכִיּוּצָא בָּאֵלּוּ - הֲרִי בְטֵל מִצְוֹת עֲשֵׂה; וְעֵבֶר
10 עַל לֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֵאָמַר: "כָּל מִלְּאכָת עֲבָדָה לֹא תַעֲשֶׂה", "כָּל
11 מִלְּאכָה, לֹא יַעֲשֶׂה בָהֶם". וְאִם עֲשֵׂה בְּעָדִים וְהִתְרָאָה, לוֹקֶה
12 מִן הַתּוֹרָה.
13 ג. הָעוֹשֶׂה אֲבוֹת מִלְּאכּוֹת הִרְבֶּה בְּיוֹם טוֹב בְּהִתְרָאָה אַחַת,
14 כְּגוֹן שְׁזָרַע וּבָנָה וְסִתֵּר וְאֶרֶג בְּהִתְרָאָה אַחַת - אֵינוֹ לוֹקֶה
15 אֲלֵא אַחַת; [משום ש] חִלּוּק מִלְּאכּוֹת לְשִׁבְתָּ [לחייב על כל
16 מלאכה ומלאכה], וְאֵין חִלּוּק מִלְּאכּוֹת לְיוֹם טוֹב.
17 ד. כָּל מִלְּאכָה שֶׁחֲבִיב עֲלֶיהָ בְּשִׁבְתָּ - אִם עֲשֵׂה אוֹתָהּ בְּיוֹם
18 טוֹב שֶׁלֹּא לְצִרְף אֲכִילָה - לוֹקֶה, חוּץ מִהִתְרָאָה מִרְשּׁוֹת
19 לְרִשּׁוֹת וְהִתְבַּעְרָה; שֶׁמִּתּוֹף שֶׁהִתְרָה הוֹצָאָה בְּיוֹם טוֹב לְצִרְף
20 אֲכִילָה, הִתְרָה שֶׁלֹּא לְצִרְף אֲכִילָה; לְפִיכָּךְ, מִתֵּר בְּיוֹם טוֹב
21 לְהוֹצִיא קֶטֶן אוֹ סֶפֶר תּוֹרָה אוֹ מִפְתָּח וְכִיּוּצָא בָּאֵלּוּ, מִרְשּׁוֹת
22 לְרִשּׁוֹת. וְכֵן מִתֵּר לְהַבְעִיר, אִף עַל פִּי שְׂאִינוּ לְצִרְף אֲכִילָה.
23 וְשִׁאֵר מִלְּאכּוֹת - כָּל שֵׁשׁ בּוֹ צִרְף אֲכִילָה - מִתֵּר, כְּגוֹן
24 שְׁחִיטָה וְאֶפְיָה וְלִישָׁה וְכִיּוּצָא בֵּהֶן; וְכָל שְׂאִין בֵּהֶן צִרְף
25 אֲכִילָה - אֲסוּר, כְּגוֹן אֶרֶגָה וְכִתִּיקָה וּבִנְיָן וְכִיּוּצָא בֵּהֶן.
26 ה. כָּל מִלְּאכָה שֶׁאֶפְשָׁר לָהּ לַעֲשׂוֹת מִעָרֵב יוֹם טוֹב, וְלֹא
27 יִהְיֶה בָּהּ הֶפְסֵד וְלֹא חֶסְרוֹן אִם נַעֲשֶׂה מִבְּעָרֵב - אֲסוּר חֲקִמִים
28 לַעֲשׂוֹת אוֹתָהּ בְּיוֹם טוֹב, אִף עַל פִּי שֶׁהִיא לְצִרְף אֲכִילָה.
29 וְלִמָּה אֲסוּר דְּבַר זֶה? גִּזְרָה שְׁמָא יִנִּיחַ אֲדָם מִלְּאכּוֹת שֶׁאֶפְשָׁר
30 לַעֲשׂוֹתָן מִבְּעָרֵב לְיוֹם טוֹב, וְנִמְצָא יוֹם טוֹב כָּל הַלֵּךְ
31 בְּעֲשִׂית אוֹתָן מִלְּאכּוֹת, וְיִמְנַע מִשְׁמַחַת יוֹם טוֹב, וְלֹא יִהְיֶה
32 לוֹ פְּנָאי לֵאכֹל וְלִשְׁתּוֹת.
33 ו. וּמִזֶּה הִטַּעַם עֲצוּמוֹ, לֹא אֲסוּר הִתְרָאָה בְּיוֹם טוֹב, וְאִף עַל
34 פִּי שֶׁכָּל הוֹצָאָה הִיא מִלְּאכָה שֶׁאֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָהּ מִעָרֵב יוֹם
35 טוֹב. וְלִמָּה לֹא אֲסוּרָה? כְּדֵי לְהִרְבּוֹת בְּשִׁמְחַת יוֹם טוֹב,
36 וְיִלְחֵץ וְיָבִיא כָּל מֵה שִׁירְצָה, וְיִשְׁלִים חֲפָצָיו, וְלֹא יִהְיֶה כְּמִי
37 שֶׁיָּדָיו אֲסוּרוֹת. אֲבָל שְׂאֵר מִלְּאכּוֹת שֶׁאֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָן מִבְּעָרֵב
38 - הוֹאִיל וְיֵשׁ בֵּהֶן עֶסֶק [התעסקות], אֵין עוֹשִׂין אוֹתָן בְּיוֹם
39 טוֹב.
40 ז. בִּיצֵד? אֵין קוֹצְרִין, וְלֹא דֹשִׁין, וְלֹא זוֹרִין, וְלֹא בּוֹרְרִין, וְלֹא
41 טוֹחֲנִין אֶת הַחֲטָטִים, וְלֹא מְרַדְּדִין [בנפה] בְּיוֹם טוֹב - שֶׁכָּל
42 אֵלוֹ וְכִיּוּצָא בֵּהֶן, אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָן מִבְּעָרֵב, וְאֵין בְּכָף הֶפְסֵד
43 וְלֹא חֶסְרוֹן.
44 ח. אֲבָל לִשִׁין, וְאוֹפִין, וְשׁוֹחֲטִין, וּמִבְשָׁלִין בְּיוֹם טוֹב - שְׂאֵם
45 עֲשֵׂה אֵלוֹ מִבְּעָרֵב, יֵשׁ בְּכָף הֶפְסֵד אוֹ חֶסְרוֹן; שְׂאִין לָחֶם חֵם
46 אוֹ תְּכִשִּׁיל שֶׁבִשֵּׁל הַיּוֹם, כְּלָחֶם שְׁנֵאָפָה מֵאִמֶּשׁ [מערב יו"ט]
47 וְכִתְבִּשִׁיל שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל מֵאִמֶּשׁ; וְלֹא בְּשָׂר שֶׁנִּשְׁחַט הַיּוֹם, כְּכִשּׁוֹר

1 רוחץ בהן כל גופו ביום טוב - שלא גזרו על דבר זה, אלא
2 בשבת בלבד.
3 יז. כל שאסור בשבת - בין משום שהוא דומה למלאכה
4 או מביא לידי מלאכה, בין שהוא משום שבות [שחכמים
5 הוסיפו חומרה והשבתה] - הרי זה אסור ביום טוב, אלא אם
6 כן היה בו צורך אכילה וכיוצא בה, או דברים שהן מתרין
7 ביום טוב, כמו שיתבאר בהלכות אלו. וכל שאסור לטלטלו
8 בשבת, אסור לטלטלו ביום טוב, אלא לצורך אכילה,
9 וכיוצא בה. וכל שמותר בשבת, מותר ביום טוב. ויש ביום
10 טוב מה שאין בשבת, אסור מקצה [כדלקמן] - שהמקצה
11 אסור ביום טוב, ומותר בשבת; מפני שיום טוב קל משבת,
12 אסרו בו המקצה - שמא יבואו לזלזל בו.
13 יח. כיצד? תרגלת העומדת [המיועדת] לגדל ביצים, ושור
14 העומד לחרישה, ויוני שובך, ופרות העומדין לסחורה - כל
15 אלו וכיוצא בהן מקצה הן, ואסור לאכל מהן ביום טוב,
16 עד שיקיין אותן מפעריב [החג], ויחשב עליהן לאכילה. אבל
17 בשבת - הפל מוכן אצל שבת, ואינו צריך הכנה. וכשם
18 שהמקצה אסור ביום טוב, כך הנולד [שנוצר מצב חדש
19 ביום טוב, כגון כלי שנשבר] - אסור.
20 יט. חל מכין לשבת, וחל מכין ליום טוב; אבל אין יום
21 טוב מכין לשבת, ולא שבת מכינה ליום טוב. לפיכך, ביצה
22 שנולדה ביום טוב [שחל] - אחר השבת - אסורה, אף על
23 פי שהתנגלת עומדת לאכילה; הואיל ומאמץ [אתמול]
24 נגמרה הביצה, נמצא שבת מכין אותה ליום טוב. ואסורה
25 בכל יום טוב - גזרה משום יום טוב שאחר שבת. וכן ביצה
26 שנולדה בכל שבת, אסורה - גזרה משום שבת שאחר יום
27 טוב.
28 כ. וכשם שאסור לאכלה, כך אסור לטלטלה. ואפלו
29 נתערכה באף - כלל אסורות; שהרי למחר יתרו הפל, וכל
30 דבר שיש לו מתיירן [יש אפסרות להתירו], אפלו באף
31 אלפים אינו בטל. השוחט תרגלת ביום טוב, ומצא בה
32 ביצים גמורות [מוכנות] - הרי אלו מתרות; שאין זה דבר
33 מצוי תמיד; ודבר שאינו מצוי אלא קרי [מקרה קרה], לא
34 גזרו בו.
35 כא. זה שאנו עושין בחוצה לארץ, כל יום טוב מאלו, שני
36 ימים - מנהג הוא; ויום טוב שני מדברי סופרים הוא,
37 ומדברים שנחתדשו בגלות. ואין עושין גני ארץ ישראל
38 שני ימים, אלא בראש השנה בלבד. ובהלכות קדוש החדש
39 מספר זה, ובאר עקר מנהג זה, ומאי זה טעם עושין ראש
40 השנה שני ימים בכל מקום.
41 כב. יום טוב שני - אף על פי שהוא מדברי סופרים - כל
42 שאסור בראשון, אסור בשני. וכל המחלל יום טוב שני,
43 ואפלו של ראש השנה - בין בדבר שהוא משום שבות, בין
44 במלאכה, בין שיעצא חוץ לתחום - מכין אותו מכת מרדות
45 [מלקות מדרבנן], או מגדין אותו, אם לא היה מן התלמידים
46 [של החכמים]. וכשם שהראשון אסור בספק ותענית וחיב

47 בשמחה, כך השני; ואין ביניהן הפרש, אלא לענין המת
48 בלבד.
49 כג. כיצד? המת ביום טוב ראשון, יתעסקו בקבורתו גוים;
50 וכיום טוב שני, יתעסקו בו ישראל; ועושין לו כל צרכיו,
51 כגון עשיית המטה ותפירת תכריכין וקציצת הפשמים וכן
52 כל כיוצא בזה - שיום טוב שני לגבי המת כחל הוא חשוב,
53 ואפלו בשני ימים טובים של ראש השנה.
54 כד. שני ימים טובים אלו של גלויות - שתי קדשות הן,
55 ואינן ביום אחד; לפיכך, דבר שהיה מקצה ביום טוב
56 ראשון, או שנולד בראשון - אם הכין אותו לשני, הרי זה
57 מותר. כיצד? ביצה שנולדה בראשון, תאכל בשני; חיה
58 ועוף שנצודו בראשון, יאכלו בשני; דבר המחבר לקרקע
59 שנעקר בראשון, יאכל בשני. וכן מותר לזחל את העין ביום
60 טוב שני, ואף על פי שאין שם חלי. במה דברים אמורים?
61 בשני ימים טובים של גלויות; אבל שני ימים טובים של
62 ראש השנה - קדשה אחת הן, ויום אחד הן חשובים לכל
63 אלו הדברים, אלא לענין המת בלבד. אבל ביצה שנולדה
64 בראשון של ראש השנה, אסורה בשני; וכן כל כיוצא בזה.
65 שבת הסמוכה ליום טוב, ונולדה ביצה באחד מהן - אסורה
66 בשני; וכן כל כיוצא בכיצה. ואפלו נולדה ביום טוב שני,
67 לא תאכל בשבת הסמוכה לו.

יום שלישי י"ב מנחם-אב ה'תשע"ב

פרק ב

68 א. אפרוח שנולד ביום טוב - אסור, מפני שהוא מקצה [-]
69 מופרש מדעתו, כי לא תכנו לאוכלו]. ועגל שנולד ביום טוב
70 - אם היתה אמו עומדת לאכילה, מותר; מפני שהוא מוכן
71 על גב [- אגב] אמו; ואילו שחט אמו - היתה זה שבמעיה
72 מת ביום טוב, אף על פי שלא נולד.
73 ב. בהמות שיוצאות ורועות חוץ לתחום, ובאות ולנות
74 בתוך התחום - הרי אלו מוכנין, ולוקחין מהן ושוחטין
75 אותן ביום טוב. אבל שרועות ולנות חוץ לתחום - אם באו
76 ביום טוב, אין שוחטין אותן; מפני שהן מקצה, ואין דעת
77 אנשי העיר עליהן.
78 ג. וכן בהמת קדשים שנולד בה מום ביום טוב [ומותרת
79 באכילה] - הואיל ולא היתה דעתו עליה מערב יום טוב,
80 אסור לשחטה ביום טוב. לפיכך, אסור [לדב] לראות מומי
81 קדשים ביום טוב [במטרה לחוות דעתו] - גזרה שמא יתיירן
82 החכם במומן, ויבוא זה לשחט בו ביום. אבל רואה הוא
83 המום מערב יום טוב, ולמחר מתיר או אוסר.
84 ד. בכור שנולד ומומו עמו - הרי זה מוכן, ואין מבקרין
85 [בודקין] אותו [אם המום קבוע] ביום טוב; ואם עבר וראה
86 מומו ובקרו והתירו, הרי זה שוחט ואוכל. בכור שנפל
87 לבור, עושה לו פרנסה [מאכילו] במקומו - שהרי אינו יכול
88 להעלותו, מפני שאינו ראוי לשחטה ביום טוב. "אותו ואת

אסור לו. והבא בשביל ישראל זה מחוץ לתחום, מתר 47
לישראל אחר. 48
יא. עצים שנשרו מן הדקל ביום טוב - אסור להסיקן, מפני 49
שהן נולדו [כעת באו לעולם]; ואם נשרו לתוך התנור, 50
מרבך עליהן עצים מוכנים ומסיקן. ערמת התבן ואוצר 51
[מחסן] של עצים - אין מתחילין בהן ביום טוב אלא אם 52
בן הכין מבערב, מפני שהן מקצה; ואם היה התבן מערב 53
בקוצים, שהרי אינו ראוי אלא לאש - הרי זה מוכן. 54
יב. אין מבקעין עצים מצנאר [שורה] של קורות [העמודות 55
לבניה], מפני שהן מקצה. ולא מן הקורה שנשברה ביום 56
טוב, מפני שהוא נולד. וכן כלים שנשברו ביום טוב - אין 57
מסיקין בהן, מפני שהן נולדו; אבל מסיקין בכלים שלמים 58
או בכלים שנשברו מערב יום טוב, שהרי הוכנו למלאכה 59
אחרת מבערב. כיוצא בו, אגוזין ושקדין שאכלן מערב יום 60
טוב, מסיקין בקלפיהן ביום טוב; ואם אכלן ביום טוב, אין 61
מסיקין בקלפיהן. ויש נסתאות שיש בהן, שאם אכלן 62
מבערב, אין מסיקין בקלפיהן, שהרי הקצו; ואם אכלן ביום 63
טוב - מסיקין, מפני שהן מוכנים על גב האכל. 64
יג. קוץ רטב - הרי הוא מקצה, מפני שאינו ראוי להסקה; 65
לפיכך אסור לו לעשותו כמו שפוד לצלות בו בשר. וכן כל 66
כיוצא בזה. 67
יד. נוטלין עצים הסמוכין לדפני סבה, ומסיקין בהן. אבל 68
אין מביאין עצים מן השדה, אפלו היו מכנסין שם מבערב; 69
אבל מגבב הוא בשדה [מלקט עצים] מלפניו, ומדליק שם. 70
ומביאין מן המכנסין שברשות הדייר, ואפלו היתה 71
[הרשות] מקפת שלא לשם דיירה; ובלבד שיהיה לה פותחת 72
[סגירה], ויתהיה בתוך תחום השבת; ואם חסר אחד מכל 73
אלו, הרי הן מקצה. 74
טו. עלי קנים ועלי גפנים - אף על פי שהן מכנסין בקרפף 75
[מקום מחוץ לעיר המוקף גדר] - פינן שהריות מפזרת אותן, 76
הרי הן כמפזרין ואסורין; ואם הניח עליהן כלי כבד מערב 77
יום טוב, הרי אלו מוכנים. 78
טז. בהמה שמתה ביום טוב - אם היתה מספנת [נוטה 79
למות] מערב יום טוב, הרי זה מחתכה לפלכים; ואם לאו, 80
הואיל ולא היתה דעתו עליה, הרי זה מקצה, ולא יזינה 81
ממקומה. בהמת קדשים שמתה, ותרומה שנטמאת - לא 82
יזינה ממקומה. 83
יז. דגים ועופות וחיה שהן מקצה - אין משקין אותן ביום 84
טוב, ואין נותנין לפניהן מזונות, שמא יבוא לקח מהן. וכל 85
שאסור לאכלו או להשתמש בו ביום טוב מפני שהוא 86
מקצה, אסור לטלטלו. 87
יח. המכניס עפר מערב יום טוב - אם יחד לו בחצרו קרן 88
זוית - הרי זה מוכן, ומתר לטלטלו ולעשות בו כל צרכיו. 89
וכן אפר שהסק מערב יום טוב, הרי זה מוכן. ושהסק ביום 90
טוב - כל זמן שהוא חם כדי לצלות בו ביצה - מתר 91
לטלטלו, שעדין אש הוא; ואם לאו - אסור לטלטלו, מפני 92

בנו" [בהמה וולדה] שנפלו לבור [שאסור לשחטם ביום אחד] 1
- מעלה את הראשון על מנת לשחטו ואינו שוחטו, ומערים 2
[מתחכם] ומעלה את השני על מנת לשחטו, ושוחט את אי 3
זה מהן שירצה; משום צער בעלי חיים, היתירו להערים. 4
בהמת חלין שנפלה מן הגג, והרי היא צריכה בדיקה [אם 5
כשרה היא] - שוחטין אותה ביום טוב, ותבדק; אפטר 6
שתמצא כשרה, ותאכל. 7
ה. אגוזין ותרגולין ויונים שבפית - הרי אלו מוכנים, ואין 8
צריכין זמון [מעבר יו"ט]. אבל יוני שוכף יוני עליה וצפרים 9
שקננו בטפחין [כלי חדס הבנויים בכתלים] או בכירה 10
[בבנין] - הרי אלו מקצה, וצריך לזמן מבערב ולומר: 'אלו 11
ואלו אני נוטל'; ואינו צריך לנענע [את קיניהם]. 12
ו. זמן [חישב לאכול] שחורים ולבנים, ומצא שחורים במקום 13
לבנים ולבנים במקום שחורים - אסורים; שאני אומר: 14
שמא אותן שזמן פרחו להן, ואלו אחרים הן, וכל ספק 15
מוכן, אסור. זמן שנים ומצא שלשה, הכל אסור; שלשה 16
ומצא שנים, מתרין. זמן בתוך הקן, ומצא לפני הקן - אם 17
אין שם קן אלא הן ואינו יכולין לפרח, ואף על פי שיש 18
שם קן אחר בקרן זוית בתוך חמשים אמה - הרי אלו 19
מתרין; שאין המדדה [מקפץ] מדדה אלא כנגד קנו בשנה. 20
ז. דגים שבביתרין [ברכות] גדולים, וכן חיה ועוף 21
שבביתרין [מקומות מגודרים] גדולים - כל שהוא מחסר 22
צידה, עד שאומרים [החפצים לצודו]: 'הבא מצודה ונצודנו' 23
- הרי זה מקצה, ואין צדין אותם ביום טוב; ואם צד, לא 24
יאכלו. וכל שאינו צריך מצודה - הרי זה מוכן, וצדין אותו 25
ביום טוב ואוכלין אותו. וכן חיה שקננה [בנתה קו לבניה] 26
בפרדס הסמוך לעיר - ילדיה כשהן קטנים שאינו צריכין 27
צידה, אינן צריכים זמון, מפני שדעתו עליהן. 28
ח. מצודות חיה ועופות ודגים שפרסן מערב יום טוב - לא 29
יטל מהן ביום טוב, אלא אם כן יודע שנוצדו מערב יום 30
טוב. הסוכר אמת המים מערב יום טוב, ולמחר השפים 31
ומצא בה דגים - הרי אלו מתרין; שכתב נצודו מערב יום 32
טוב, והרי הן מוכנים. 33
ט. בית [אטום] שהוא מלא פרות מוכנים [לאכילה] ונפתח 34
[נשבר הכותל], נוטל ממקום הפתח. העומד על המקצה 35
מערב יום טוב בשנה שביעית, שכל הפרות הפקר - צריך 36
שידשם [יסמן] ויאמר: 'מבאן ועד באן אני נוטל'; ואם לא 37
רשם, לא יטל. 38
י. גוי שהביא תשורה לישראל ביום טוב - אם יש מאותו 39
המין במחבר לקרקע, או שהביא חיה או עופות או דגים 40
שאפשר לצודן בו ביום - הרי אלו אסורין עד לערב, וימתין 41
בכדי שיעשו [שיעור זמן שמספיק לביצוע המלאכה]; אפלו 42
הדס וכיוצא בו - אינו מריח בו לערב, עד שימתין בכדי 43
שיעשו. ואם אין מאותו המין במחבר לקרקע, או שהיתה 44
צורתו מוכחת עליו שמאמול נעקר או נצוד - אם הביאו 45
מתוך התחום, מתר; ואם הביאו מחוץ לתחום, הרי זה 46

מתוך מהדורת חזק

בחרשית ולא באדמה [שהם חומרים מסירי שער], ואין גוזזין
אותן במספרים. וכן אין גוזזין את הירק, בתספרת [כל']
שלו; אבל מתקנין את האכל שלש בו קוצים, כגון קנרס
ועכביות [צמח עוקצני], בתספרת.

ח. מתיר ללוש עסה גדולה ביום טוב. והלש עסה מערב יום
טוב, אין מפריש ממנה חלה ביום טוב; ואם לשה ביום טוב,
מפריש ממנה חלה ונותנה לפתח. ואם היתה עסה טמאה, או
שנטמאת החלה - לא יכשל את החלה; שאין מבשלין ביום
טוב אלא לאכל, וזו לשרפה עומדת. וכן אין שורפין אותה
ביום טוב, שאין שורפין קדשים שנטמאו ביום טוב -
ששרפת קדשים שנטמאו מצות עשה, שנאמר: "באש
ישרף", ועשית מלאכה שאינה לצרף אכילה וכיוצא בה,
עשה ולא תעשה, ואין עשה דוחה את לא תעשה ועשה.
ט. ביצר יעשה בה? נתינה עד הערב, וישרף אותה. היתה
יום טוב של פסח, שאם נתינה תחמין - לא יפריש את
החלה בצק, אלא יאפה את כל העסה הטמאה, ואחר כך
יפריש החלה לחם.

י. אין אופין בפורני [תנור חרס] תדשה - גזרה שמא תפחת
[יפול גגו] ותפסיד [תקלקל] הלחם, וימנע משמחת יום טוב.
אין גורפין [טיט שנפל ב-] תנור וכירים, אבל מכבשין
[ממרחים] את האפר שבהן; ואם אי אפשר לאפות בו או
לצלוח בו אלא אם כן גרף, מתיר. וסותמין פי התנור בטיט
ורפש שפסביבות הנחר - והוא, שרפכו מאמש. אבל לגבל
[לערבב] טיט ביום טוב, אסור; ומתיר לגבל את האפר,
לסתם בו פי התנור.

יא. תנור וכירים חדשים - אין סכין אותן בשמן ביום טוב,
ואין שטין אותן במטלית. ואין מפגיין [מקדרים] אותן בצונן
כדי לחסמן [לחזקם]; ואם בשביל לאפות בהן, מתיר. אין
מלבנין את האבנים [באש] לצלות או לאפות עליהן, מפני
שמחסמן. ומסיקין ואופין בפורני [תנור חרס], ומחמין חמין
באנטיכי [יורה גדולה].

יב. אין עושין גבינה ביום טוב - שאם גבן מערב יום טוב,
אין בזה חסרון טעם. אבל דכין [כותתים] את התבלין
בדרך - שאם ידוף אותם מבשר, פוגע טעמן. אבל מלח
- אינו נדוף ביום טוב אלא אם כן הטה המכתש או שידוך
בקערה וכיוצא בה, כדי שישנה; שאם שחק המלח מערב
יום טוב, לא פוגע טעמו. ואין שוחקין את הפלפלין ברחים
שלחן, אלא דף אותן במדוכה ככל התבלין.

יג. אין כותשין את הרפפות [גרגרי תבואה] במכתשת
גדולה; אבל כותשין במכתשת קטנה, שזה הוא השנוי
שלה. ובארץ ישראל, אפלו בקטנה אסור; שהתבואה
שלחן, טובה היא; ואם כותשין אותה מערב יום טוב, אין
בכך הפסד.

יד. הקמח - אף על פי שרקדו [בנפה] מערב יום טוב
והסיר ממנו הסבין - אין מרקדין אותו פעם שניה ביום
טוב, אלא אם כן נפל בתוכו צרור [רגב אדמה] או קיסם

1 שהוא נולד. מי שהיה לו דקר [יתד] נעוץ [בקרקע] מערב
2 יום טוב, ונתקו [עקרו] ביום טוב והעלה עפר - אם היה
3 אותו עפר תחת [דק], הרי זה מכסה בו ומטלטלו; אבל אם
4 העלה גוש עפר, הרי זה לא יכתש אותו ביום טוב.

יום רביעי י"ג מנחם-אב ה'תשע"ב

פרק ג

א. מי שהיה לו עפר מוכן, או אפר שמתר לטלטלו - הרי
זה שוחט תיה ועוף, ומכסה דמם. ואם אין לו עפר מוכן
או אפר הראוי - הרי זה לא ישחט; ואם עבר ושחט, לא
יכסה דמם עד הערב. וכן בריה שהיא ספק אם תיה היא
אם בהמה, אין שוחטין אותה ביום טוב; ואם שחט - לא
יכסה דמו עד לערב, אפלו היה לו עפר מוכן או אפר, שמא
יאמר הרוגה: 'תיה ונדאית היא, ולפיכך פסה דמו ביום
טוב', ויבוא הרוגה להתיר חלבו.

ב. וכן השוחט תיה ועוף מערב יום טוב, לא יכסה דמם
ביום טוב. שחט בהמה תיה ועוף ביום טוב ונתערב דמם
[זה בזה], לא יכסה אותן עד לערב; ואם היה לו עפר מוכן
או אפר, ויכול לכסות הכל בדקירה [בבת -] אחת - הרי זה
יכסה.

ג. השוחט בהמה ביום טוב, מתיר לו לתלש צמר למקום
הספין ביזו [שהוא שינוי מצורת הגזיזה הרגילה] - ויכלבד
שלא יזינו [ישלפנו] ממקומו [- את הצמר שתלש], אלא
ישאר שם מסבף בשאר צמר הצואר; אבל בעוף - לא
ימרט, מפני שהוא דרכו [למרוט ביד], ונמצא תולש ביום
טוב.

ד. המפשיט עור הבהמה ביום טוב, לא ימלחנו - שזה
עבוד הוא, ונמצא עושה מלאכה שלא לצרף אכילה. אבל
נותנו לפני בית הדרסה, כדי שיירסו עליו ולא יפסד; ולא
התירו דבר זה אלא מפני שמחת יום טוב, כדי שלא ימנע
מלשחט. ומתיר למלח בשר לצלי על גבי העור, ומערימין
[מתחכמים] בדרך זה; ביצר? מולח מעט בשר מכאן ומעט
מכאן, עד שימלח העור בלו.

ה. במה דברים אמורים? במולח לצלי שאינו צריך מלח
הרבה; אבל לקדרה, אסור למלח על העור. וכן אין מולחין
את החלבים, ואין מהפכין בהן, ואין שוחטין אותן ברות
על גבי יתדות - מפני שאינן ראויין לאכילה.

ו. המפשיט את הבהמה, לא ירגיל ביום טוב. ביצר הוא
המרגיל? זה שיוציא כל הבשר מרגל אחת, כדי שיוציא כל
העור שלם ולא יקרע; מפני שטורח בהפשט זה טרח גדול,
ואין בו צרף למועד. וכן אסור לעשות בית יד [כעין ידית]
בבשר; והוא, שיעשה בפסין - שלא יעשה בדרך שהוא
עושה בכול. ומתיר לעשות סימן בבשר.

ז. מולגין [שורין בחמים] את הראש ואת הרגלים, ומהבהבין
[חורכים מעט] אותן באור; אבל אין טופלין [מורחים] אותן

הנר מפני תשמיש המטה, אלא כופה עליו כלי, או עושה
מחיצה בינו לבין הנר, או מוציא לבית אחר. ואם אינו
יכול לעשות אחת מכל אלו, הרי זה אסור לכבות; ואסור
לשמש, עד שתכבה מאלה.
ה. מתר לטלטל את הנר והוא דולק, ואין גוזרין שפא
יכבה. ואסור להניח את הנר על גבי הדקל וכיוצא בו ביום
טוב, שפא יבוא להשתמש במחבר ביום טוב.
ו. אין מעשנין בקטרת [ע"י פיזור בשמים על גחלים] ביום
טוב, מפני שהוא מכבה - ואפלו להרית בה; ואין צריך
לומר לגמר [לבשם] את הבית ואת הכלים [ע"י העשן],
שהוא אסור. ומתיר לעשן תחת הפרות כדי שיכשירו
לאכילה, כמו שמתיר לשלוח בשר על האש. וממתקין את
החרדל בגחלת של מתכת - אבל לא בגחלת של עץ, מפני
שהוא מכבה. ואין מכבין את העץ כדי שלא תתעשן
הקדרה או הבית.
ז. אין נופחין במפות [להגדיל האש] ביום טוב, כדי שלא
יעשה כדרך שהאמנין עושין; אבל נופחין בשפופרת [קנה].
אין עושין פתמין, ואין גודלין [שחורים] את הפתילה, ולא
מהבהבין [חורכים מעט] אותה, ולא חותכין אותה לשנים
בכלי; אבל ממעכה ביד ושורה אותה בשמן ומניחין אותה
בין שני גרות ומדליק באמצע, ונמצאת הפתילה נחלקת בפי
שני גרות.
ח. אין שוכרין את החרש ואין חותכין את הנר לצלות
עליהן, ואין פוצעין את הקנה לעשותו כמו שפוד לצלות
בו [בשר] מליח. שפוד שפוצץ [התעקם] - אף על פי שהוא
יכול לפשטו בידו, אין מתקנין אותו. שני פלים שהן
מחברין בתחלת עשייתן, כגון שני גרות או שני כוסות - אין
פוחתין אותן לשנים, מפני שהוא מתקן כלי.
ט. אין משחזין את הספין במשחות שלה, אבל מחדדה
על גבי העץ או על גבי חרש או אבן; ואין מורין דבר זה
לרבים, כדי שלא יבואו לחדדה במשחות. במה דברים
אמורים? בשיכולה לחתוך ברוח או שפוגמה; אבל אם
אינה יכולה לחתוך כלל - אין משחזין אותה אפלו על
העץ, שפא יבוא להשחיתה במשחות. ומפני זה אסרו
לראות [לבדוק] ספין לעם הארץ ביום טוב, שפא תהיה
פגומה, ויאמר לו: 'זו אסור לשחט בה, משום פגומתה',
ולא יחדנה במשחות. וחסם שראה הספין לעצמו, הרי
זה משאילה לעם הארץ.
י. אין מבקעין עצים ביום טוב, לא בקרדס [גרזן] ולא
במגל ולא במגרה [משור], אלא בקפס [סכין קצבים]; ובצד
החד שלו, אבל לא בצד הרחב מפני שהוא בקרדס. ולמה
אסרו בקרדס וכיוצא בו? שלא יעשה כדרך שהוא עושה
בחל, שהרי אפשר היה לו לבקע מערב יום טוב. ולמה לא
נאסר הבקוע כלל? מפני שאפשר שיפגע בעץ עבה ולא
יכול להכעירו, ויפגע מלבשל; לפיכך התירו לבקע בשנוי.
וכל הדברים הדימין לזה - מזה הטעם התירו בהן מה
שהתירו, ואסרו מה שאסרו.

1 [נסורת עץ] וכיוצא בהן. ואם שנה, מתר, כגון שרקד
2 מאחורי הנפה או שרקד על גבי השלחן, וכיוצא בשנוי
3 זה.
4 טו. מוללין מלילות [מקלפים שבליים באמצעות שפופס
5 באצבעות] ומפרקין [מקלפים] קטניות ביום טוב, ומנפח
6 [מוציא בכח אויר מפיו] על יד על יד [מעט מעט] בכל כחו
7 ואוכל - ואפלו בקנון [כלי כעין נפה] או בתמחוי [קערה
8 גדולה], אבל לא בנפה ולא בכברה. וכן הבורר קטניות
9 ביום טוב - בורר כדרכו בחיקו ובתמחוי, אבל לא בנפה
10 ולא בטבלא ולא בכברה.
11 טז. במה דברים אמורים? כשהאכל מרבה על הפסלת;
12 אבל אם היתה הפסלת מרבה על האכל, בורר את האכל
13 ומניח את הפסלת. ואם היה טרח בברירת הפסלת מן
14 האכל יתר מטרח ברירת האכל מן הפסלת - אף על פי
15 שהאכל מרבה, בורר את האכל ומניח את הפסלת.
16 יז. אין מסניגין את החרדל במסנגת שלו, מפני שגורא
17 פבור; אבל נותנין ביצה במסנגת של חרדל, והוא מסתגן
18 מאליו. ואם היתה המשמרת [מסנת לשמרים] תלויה, מתר
19 לתן לה יין ביום טוב; אבל לא יתלה בתחלה [ביו"ט],
20 שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחל. ומערים ותולה את
21 המשמרת לתלות בה רמונים, ותולה בה רמונים; ואחר
22 כך נותן לתוכה שמרים.

יום חמישי י"ד מנחם-אב ה'תשע"ב

פרק ד

א. אין מוציאין את האש לא מן העצים, ולא מן האבנים,
ולא מן המתכות - כגון שחוככין אותן זו בזו או מפיין זו
27 בזו, עד שתצא האש; וכן הנפץ החד ביותר שהוא במים,
28 שמנידין אותו עד שידלק, או כלי זף קשה או זכוכית מלאה
29 מים, שמניחין אותה כנגד עין השמש עד שיחזור נגה
30 [קרנה] לפשתן וכיוצא בו וידלק - כל זה וכיוצא בו אסור
31 ביום טוב; שלא הותר ביום טוב אלא להכעיר מאש מצויה,
32 אבל להמציא אש אסור, שהרי אפשר להמציא אותו מערב
33 יום טוב.
ב. אף על פי שהתרה הבערה ביום טוב שלא לצורך, אסור
34 לכבות את האש אפלו הבערה לצורך אכילה - שהכבוי
35 מלאכה, ואין בו צורך אכילה כלל; וכשם שאין מכבין את
37 האש, כך אין מכבין את הנר. ואם כבה - לוקה, כמי שארג
38 או כנה.
ג. אין מסלקין [נוטלים] את פי הנר [הפתילה] למעלה כדי
40 שתכבה, ואין מסירין את השמן ממנה. ואינו חותך את
41 ראש הפתילה בכלי, אבל נופץ [מוער] את ראשה בידו.
42 אגדה של עצים שהדלקה במדורה - כל עץ שלא אחזה בו
43 האש מתר לשמטו, ואינו דומה למסיר שמן מן הנר.
ד. אין מכבין את הדלקה כדי להציל ממון ביום טוב, כדרך
45 שאין מכבין בשבת; אלא מניחה, ויוצא. ואין מכבין את

1 **יא.** לא תפנס אשה בין העצים לטל מהן אוד [קדש לגריפת
2 התנור] לצלות בו. ואין סומכין את הקדרה ולא הדלת
3 בבקעת [חתיכה] של קורה; שלא התירו לטלטל עצים ביום
4 טוב, אלא להסקה בלבד.

5 **יב.** מסלקין [פותחין] תריסי חניות ומחזירין אותן ביום טוב,
6 כדי שיוציא תכלין שהוא צריך להן מן התננות, ולא ימנע
7 משמחת יום טוב. במה דברים אמורים? בשיש להן ציר
8 באמצע; אבל יש להן ציר מן הצד - אסור, גזרה שמה יתקע
9 [בחוק]. ושואין להן ציר כל עקר, אפלו בבית מתר להחזיר.
10 **יג.** כלים שהן מפצלין [מורכבים מכמה חלקים], כגון מנורה
11 של חליות וכסא ושלחן שהם חתיכות חתיכות - מעמידין
12 [מרכיבים] אותן ביום טוב, והוא שלא יתקע [בחוק]; לפי
13 שאין בנן בכלים. אבנים של בית הפסא, מתר לצדדן
14 [לסדרם] ביום טוב; בנן עראי הוא, ומשום כבודו לא גזרו.
15 **יד.** העושה מדורה ביום טוב - כשהוא עורך העצים, אינו
16 מניח זה על גבי זה עד שייסדר המערכה, מפני שגזרה
17 כבונה; אף על פי שהוא בנן עראי, אסור; אלא או שופך
18 העצים בערבוב, או עורך בשנוי. ביצד? מניח עץ למעלה,
19 ומניח אחר תחתיו ואחר תחתיו, עד שהוא מגיע לארץ.

20 **טו.** וכן הקדרה - אוהז אותה, ומכניס האבנים תחתיה;
21 אבל לא יניחנה על גבי האבנים. וכן המטה - אוהז
22 הקרשים למעלה, ומכניס הרגלים תחתיהם. אפלו ביצים -
23 לא יעמיד אותן שורה על גבי שורה עד שיעמדו כמו
24 מגדל, אלא ישנה ויתחיל ממעלה למטה. וכן כל פיוצא
25 בזה, צריך שנוי.

26 **טז.** מסירין ובוכין הנתלין בבהמה, אף על פי שהן עושין
27 חבורה [בהמה בהסרתם]. ואין מילדין את הבהמה ביום
28 טוב, אבל מסעדין [מסייעים אותה]. ביצד? אוהז בולד שלא
29 יפל לארץ, ונופח לו בחטמו [לפותחו מסתימתו], ונותן יד
30 לתוף פיו. היתה בהמה טהורה, ורחקה את הולד - מתר לזלף
31 [לשפוך] משליטה עליו, ולתן בול [מלא אגרוף] מלח ברחמה,
32 כדי שתרחם עליו; אבל הטמאה - אסור לעשות לה כן, לפי
33 שאינה צריכה [אינה מקרבתו עוד אחר שריחקה הולד].

34 **יז.** כלי שנטמא מערב יום טוב, אין מטבילין אותו ביום
35 טוב - גזרה, שמה ישהה אותו בטמאתו [להטבילו ביו"ט];
36 ואם היה צריך להטביל מים שבו - מטביל את הכלי
37 במימיו, ואינו חושש. כלי שהיה טהור לתרומה ורצה
38 להטבילו לקדש, מתר להטבילו; וכן כל פיוצא בזה,
39 מטבילות שאר המעלות [חומרות].

40 **יח.** כלי שנטמא ביום טוב, מטבילין אותו ביום טוב.
41 נטמא הכלי במשקין טמאין שהן ולד הטמאה מערב יום
42 טוב - מטבילין אותו ביום טוב, לפי שהוא טהור מן
43 התורה, כמו שיתבאר במקומו. ומדלין [שואבין מים] בדלי
44 טמא, והוא טהור מאליו. נדה שאין לה בגדים להחליף,
45 מערמת וטובלת בבגדיה.

46 **יט.** דברים רבים אסרו ביום טוב, משום גזרת מקח
47 וממכר. ביצד? אין פוסקים דמים [מסכמים מחיר] בתחלה

48 על הבהמה ביום טוב, אלא מביא שתי בהמות שוות זו
49 לזו, ושוחטין את אחת מהן ומחלקין ביניהן; ולמחר
50 יודעין כמה דמי שניה, וכל אחד ואחד נותן דמי חלקו.
51 וכשהן מחלקין ביניהן, לא יאמר זה: 'אני בסלע ואתה
52 בשתיים' - שאין מזכירין שם דמים; אלא זה נוטל שלישי,
53 וזה רביעי.

54 **כ.** כשהן מחלקין, לא ישקלו במאזנים, שאין משגיחין
55 [משתמשים] בכף מאזנים כל עקר; אפלו לתן בו בשר
56 לשמרו מן העכברים אסור, אם היו המאזנים תלויין, מפני
57 שגזרה כשוקל בכף מאזנים. וטבח אמן [מומחה], אסור
58 לשקל בידו. ואסור לשקל בכלי מלא מים. ואין מטילין
59 חלשים [גורלות] על המנות; אבל מטילין חלשים על בשר
60 הקדשים ביום טוב, כדי לחבב המצוה.

61 **כא.** לא יאמר אדם לטבח: 'תן לי בדינר בשר', אלא: 'תן
62 לי חלק' או 'חצי חלק'; ולמחר עושין חשבון על שויו. וכן
63 לא יקח מבצל התננות במדה, או במשקל; אלא ביצד הוא
64 עושה? ואמר לחנני: 'מלא לי כלי זה', ולמחר נותן לו
65 שויו. ואפלו היה כלי המיחד למידה, למלאנו - והוא, שלא
66 יזכר לו שם מדה.

67 **כב.** הנחתום מודד תכלין ונותן לקדרה, בשביל שלא
68 יפסיד תבשילו; אבל האשה, לא תמד קמח לעסה. וכן לא
69 ימד אדם שעורים לפני בהמתו, אלא משער ונותן לה.
70 **כג.** ומתר לקח מן התנני ביצים ואגוזים במנן, וכן כל
71 פיוצא בהן - ובלבד שלא יזכר לו שם דמים, ולא סכום
72 מנן. ביצד סכום המנן? הרי שהיה נושה בו [החנווני]
73 עשרה רמונים או עשרה אגוזים - לא יאמר לו ביום טוב:
74 'תן לי עשרה כדי שיהיה לך אצלי עשרים'; אלא לוקח
75 סתם, ולמחר עושה חשבון.

76 **כד.** הולף אדם אצל רועה הרגיל אצלו, או אצל הפטם
77 [מפסס בעלי חיים] הרגיל אצלו, ולוקח ממנו בהמה ועופות,
78 וכל מה שירצה - והוא שלא יזכר לו שם דמים, ולא סכום
79 מנן.

80 **כה.** הלואת יום טוב, תובעין אותה בדין; שאם תאמר לא
81 נתנה להתבצ - אינו נותן לו פלוס, ונמצא נמנע משמחת
82 יום טוב.

83 **כו.** אף על פי שאין מגביהין תרומה ומעשרות ביום טוב
84 בשבת, אם היו לו תרומות ומעשרות שהגביהן מאמש, הרי
85 זה מוליכן לפה ביום טוב; ואין צריך לומר חלה ודורע
86 ולחיים וקבה, שמוליכין לפה ביום טוב. וגבאי צדקה
87 גובין מן התרומות ביום טוב; ולא יהיו מכריזין בדרך
88 שמכריזין בחל, אלא גובין בצנעה, ונותנין לתוף חיקן,
89 ומחלקין לכל שכונה ושכונה בפני עצמה.

יום שישי ט"ו מנחם-אב ה'תשע"ב

פרק ה

א. אף על פי שהתרה הוצאה ביום טוב, אפלו שלא לצרך,

עושה בחל; שלח שלשה מינין ביד שלשה בני אדם כאחד, 47
הרי זה מתר. 48
ט. המערב ערובי תחומין ליום טוב - הרי בהמתו וכליו 49
ופרותיו כמוהו, ואין מוליכין אותן אלא בתוך אלפים אמה 50
לכל רוח ממקום ערובו. 51
י. חפצי הפקר, הרי הן כרגלי מי שזכה בהן - עד היכן 52
שמוותר לזוכה לילך מותר להוליך ההפקר. וחפצי הגוי קונין 53
שביתה במקומן, ויש להן אלפים אמה לכל רוח ממקומן 54
- גזרה, בעלים גוי משום בעלים ישראל. פרות שייצאו חוץ 55
לתחומן וחרו, אפלו במזיד - לא הפסידו את מקומן, מפני 56
שהן כאדם שייצא באנס וחזר באנס. 57
יא. המוסר בהמתו לבנו, הרי היא כרגלי האב. מסרה 58
לרועה, ואפלו נתנה לו ביום טוב - הרי היא כרגלי הרועה. 59
מסרה לשני רועים - הרי היא כרגלי בעליה, מפני שלא 60
קנה אחד מהן. 61
יב. מי שזמן אצלו אורחים ביום טוב, לא יוליכו בידם 62
מנות למקום שאין בעל הסעודה יכול לילף בו, שכל 63
הסעודה כרגלי בעל הסעודה, לא כרגלי האורחין - אלא 64
אם כן זכה להן [ע"י] אחר במנות אלו מערב יום טוב. 65
יג. וכן מי שהיו פרותיו מפקדין בעיר אחרת, וערבו בני 66
אותה העיר [ערוב תחומין בשביל] לבוא אצלו - לא יביאו 67
לו מפרותיו, שפרותיו כמוהו [והם מחוץ לתחום שלו, כיון 68
שלא עירב], אף על פי שהן ביד אלו שערבו. במה דברים 69
אמורים? בשיחוד להם [לפירות] קרן זוית [והקנה לו אותה 70
זוית]; אבל אם לא יחד להן, הרי הן כרגלי זה שהן 71
מפקדין אצלו. 72
יד. בור של יחיד, כרגלי בעליו; ושל אותה העיר, כרגלי 73
אנשי אותה העיר; ושל עולי ככל שהן מסורין לכל, כרגלי 74
הממלא - שכל מי שמלא מהן, מוליכין למקום שהוא מהלף. 75
נהרות המושכין [זורמים] ומעינות הנובעין, כרגלי כל אדם; 76
ואם היו באין מחוץ לתחום לתוך התחום, ממלאין מהן 77
בשבת, ואין צריך לומר ביום טוב. 78
טו. שור [מצוי] של רעי [שניזון ממרעה, כרגלי], כרגלי 79
אנשי אותה העיר [כי בדרך כלל נמכר לאנשי העיר בלבד]. 80
ושור [מפוסט] של פסם, כרגלי מי שלקחו לשחטו ביום 81
טוב - מפני שדעת בעליו למכרו [גם] לאנשים אחרים חוץ 82
מאנשי אותה העיר; מפני שהוא מפסם, והכל שומעין 83
שמעו ובאין לקחתו. וכן אם שחטו בעליו ביום טוב ומכר 84
בשור, כל אחד ואחד מן הלוקחים מוליך מנתו למקום 85
שהוא הולף; מפני שדעת בעליו מערב יום טוב כף הוא, 86
שיקחו ממנו אנשי עירות אחרות, ונמצא שור זה כבור של 87
עולי ככל, שהוא מסור לכל. 88
טז. הגחלת - כרגלי בעליה, לא כרגלי שואלה [זה ששאל 89
אותה ביו"ט]; והשלהבת [שאינו בה ממשות], כרגלי מי שהיא 90
בידו. לפיכך, המדליק גר או עץ מחברו, מוליכו לכל מקום 91
שהוא הולף. 92

לא ישא משאות גדולות כדרך שהוא עושה בחל, אלא 1
צריך לשנות; ואם אי אפשר לשנות, מתר. כיצד? המביא 2
בדי זין ממקום למקום - לא יביאם בסל ובקפה [שק], אבל 3
מביא הוא על כתפו או לפניו [בידיו]. המוליך את התבן - 4
לא יפסיל את הקפה לאחוריו, אבל מוליכה בידו. 5
ב. וכן משאות שדרךן לשא אותן במוט, ישא אותן על גבו 6
מאחוריו; ושידרךן לשא אותן מאחוריו, ישא אותן על 7
כתפו; ושידרךן להנשא על הכתף, ישא אותן בידיו לפניו, 8
או יפרש עליהן בגד. וכן כל פיוצא בזה משנוי המשא. ואם 9
אי אפשר לשנות, נושא ומביא כדרךכו. במה דברים 10
אמורים? בנושא על האדם; אבל על גבי בהמה - לא יביא 11
כלל, שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחל. 12
ג. אין מנהיגין את הבהמה במקל, ואין הסומא יוצא 13
במקלו, ולא הרועה בתורמלו [ילקוט]. ואין יוצאין בכסא 14
אחר האיש ואחר האשה [לא נושאים אותם עם הכסא], שלא 15
יעשה כדרך שהוא עושה בחל; ואיש שהיו רבים צריכין 16
לו [לשמוע דברו בבית המדרש], יוצאין בכסא אחריו, 17
ומוציאין אותו על הכתף, אפלו באפריון [כסא מכוסה 18
ביריעות]. 19
ד. אין מוליכין את הסלם של שוכף משוכף לשוכף, 20
בפרשות הרבים - שמא יאמרו: 'לתקן גגו הוא מוליכו'; 21
אבל בפרשות היחיד, מוליכו. אף על פי שכל מקום שאסרו 22
תכמים מפני מראית העין, אפלו בחדרי חדרים אסור, כאן 23
התירו, מפני שמחת יום טוב. 24
ה. מי שהיו לו פרות על גגו, וצריך לפנותם למקום אחר - 25
לא יושיטם מגג לגג, ואפלו בגגין השוין, ולא ישלשלם 26
בחבל מן החלונות, ולא יורידם בסלמות; שלא יעשה כדרך 27
שהוא עושה בחל. אבל משילן אפלו דרך ארבה, ממקום 28
למקום באותו הגג. שחט בהמה בשדה - לא יביאנה לעיר 29
במוט או במשה, אבל מביאה אברים אברים. 30
ו. כל שנאותין [נחנים] בו אפלו בחל - אף על פי שאין 31
נאותין בו ביום טוב, כגון תפלין - מתר לשלחן לחברו 32
ביום טוב; ואין צריך לומר דבר שנאותין בו ביום טוב, 33
כגון יינות שמנים וסלתות, שמתר לשלחן לחברו ביום טוב. 34
וכל דבר שאין נאותין בו בחל עד שיעשה בו מעשה 35
שאסור לעשותו ביום טוב, אין משלחין אותו ביום טוב. 36
ז. כיצד? אין משלחין ביום טוב תבואה, לפי שאין נאותין 37
בה בחל אלא אם כן טחן, ואסור לטחן ביום טוב; אבל 38
משלחין קטניות, מפני שמכשילן ביום טוב או קולה אותן 39
ואוכלן. ומשלחין בהמה חיה ועופות אפלו חיים, מפני 40
שמתר לשחט ביום טוב. וכן כל פיוצא בזה. 41
ח. כל דבר שמתר לשלחו ביום טוב - כשישלחנו לחברו 42
תשורה, לא ישלחנו בשורה; ואין שורה פחותה משלשה 43
בני אדם. כיצד? הרי ששלח לחברו בהמות או יינות ביד 44
שלשה או ארבעה בני אדם כאחד זה אחר זה, וכלן הולכין 45
בשורה אחת - הרי זה אסור, שלא יעשה כדרך שהוא 46

לַאֲפֹת בַּיּוֹם טוֹב מֵה שְׁאִינוּ נֹאכֵל בוֹ; וּלְפִיכָּךְ נִקְרָא תַבְשִׁיל
זֶה 'עֲרוּבֵי תַבְשִׁילִין'.
ג. עֲרוּבֵי תַבְשִׁילִין - שְׁעוּרוֹ אֵין פְּחוֹת מִבִּנְיָת, בֵּין לְאֶחָד
בֵּין לְאֻלָּפִים. וְאֵין עוֹשִׂין עֲרוּב זֶה לֹא בִפֶּת וְלֹא בְרִיפּוֹת
[גִּרְגִּים כְּתוּשִׁים] וְכִיּוֹצֵא בָהֶן, אֲלֵא בַתְּבָשִׁיל שֶׁהוּא פְּרָפֶרֶת
[שְׂאוּכִלִים אִיתוּ לַחֵם], כְּגוֹן בֶּשֶׂר וְדָגִים וְכִיּוֹצֵא בָהֶן.
וְאֶפְלוּ עֲדָשִׁים שֶׁבְשׁוּלֵי קֶדְרָה, וְאֶפְלוּ שְׁמִנְנוּתִית שֶׁעַל גְּבִי
הַסִּפִּין שֶׁחֹתְכִין בָּהּ הַצֵּלִי - גּוֹרְדוֹ; אִם יֵשׁ בוֹ בִּנְיָת, סוּמָךְ
עָלָיו מֵשׁוּם עֲרוּבֵי תַבְשִׁילִין.
ד. תַבְשִׁיל שֶׁאֲמָרוּ לְעֻנְיָן עֲרוּב זֶה - אֶפְלוּ צֵלִי אוֹ שְׁלוֹק
[מְבוּשֵׁל הֶרְבֵּה], אֶפְלוּ כְבוֹשׁ אוֹ מַעֲשֵׂן; אֶפְלוּ דָגִים קִטְנִים
שֶׁהִדִּיחָן בַּחֲמִין, וְהִדְחָתָן הֵיא בְשׁוּלָן לְאֲכִילָה - הֲרִי הוּא
סוּמָךְ עָלֶיהֶן.
ה. וְצָרִיף שִׁיְהִיָּה עֲרוּב זֶה מְצוּי [מִיִּים], עַד שִׁיאִפָּה כָּל
שֶׁהוּא צָרִיף לַאֲפֹת וּבִשָּׁל כָּל שֶׁהוּא צָרִיף לְבִשָּׁל וְיָחַם חֲמִין
כָּל שֶׁהוּא צָרִיף. וְאִם נֹאכֵל הָעֲרוּב אוֹ אֶבֶד אוֹ נִשְׂרָף קֶדֶם
שֶׁיִּבְשָׁל אוֹ יֵאָפֶה - הֲרִי זֶה אֲסוּר לַאֲפֹת וּלְבִשָּׁל אוֹ לְהָחֵם
אֲלֵא מֵה שֶׁהוּא אוֹכֵל בַּיּוֹם טוֹב בְּלִבְדּוֹ. הַתְּחִיל בְּעֶסְתּוֹ אוֹ
בַתְּבָשִׁילוֹ, וְנֹאכֵל הָעֲרוּב אוֹ אֶבֶד - הֲרִי זֶה גּוֹמֵר.
ו. הַמְנִיחַ עֲרוּבֵי תַבְשִׁילִין כְּדִי שִׁיִּסְמָךְ עֲלֵיהֶם הוּא וְאַחֲרֵיהֶם,
צָרִיף לְזִכּוֹת לָהֶן כְּדָרָף שֶׁמְזַכֶּה בְּעֲרוּבֵי שִׁבְתָּ. וְכָל שְׂזוּכָה
בְּעֲרוּבֵי שִׁבְתָּ, זֹכָה בְּעֲרוּבֵי תַבְשִׁילִין; וְכָל שְׁאִינוּ זֹכָה
בְּאוֹתוֹ עֲרוּב, אִינוּ זֹכָה בָּנָה.
ז. וְאִינוּ צָרִיף לְהוֹדִיעַ לְאֵלּוּ שְׂזוּכָה לָהֶן, מַעֲרַב יוֹם טוֹב;
אֲבָל הֵן צָרִיכִין לִידַע שֶׁכָּבֵר זָכָה לָהֶן אַחֵר וְעֲרַב לָהֶן, וְאַחֵר
כֶּף יִסְמְכוּ עָלָיו וּיִבְשָׁלוּ וְיֵאָפוּ; אִף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָדְעוּ אֲלֵא
בַּיּוֹם טוֹב, הֲרִי אֵלּוּ מִתְרִין. וְיֵשׁ לוֹ לְאֶדָם לְעֲרַב עַל כָּל הָעִיר
וְעַל כָּל הָקָרוֹב אֲלֵיהָ בַתּוֹף הַתְּחוּם, וּלְמַחֵר מִכְרִיו וְאוֹמֵר:
'כֹּל מִי שֶׁלֹּא הֵנִיחַ עֲרוּבֵי תַבְשִׁילִין, יִסְמָךְ עַל עֲרוּבֵי'.
ח. הַמְנִיחַ עֲרוּבֵי תַבְשִׁילִין, חַיֵּב לְכַרֵּף: 'בְּרוּף אֶתָּה ה'
אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוֹת
עֲרוּב'. וְאוֹמֵר: 'בְּעֲרוּב זֶה יִתֵּר לִי לַאֲפֹת וּלְבִשָּׁל מִיּוֹם טוֹב
שֶׁלְמַחֵר לְשִׁבְתָּ'; וְאִם זָכָה בוֹ לְאַחֲרִים, אוֹמֵר: 'יִתֵּר לִי
וּלְפִלוֹנִי וּלְפִלוֹנֵינוּ' אוֹ 'לְאִנְשֵׁי הָעִיר כֻּלָּן לַאֲפֹת וּלְבִשָּׁל מִיּוֹם
טוֹב לְשִׁבְתָּ'.
ט. מִי שֶׁלֹּא הֵנִיחַ עֲרוּבֵי תַבְשִׁילִין, וְלֹא הֵנִיחוּ לוֹ אַחֲרֵים -
כֶּשֶׁם שֶׁאֲסוּר לוֹ לְבִשָּׁל וּלְאֶפֶס, כֶּף קָמְחוּ וּמֵאֲכָלוּ אֲסוּר
[אֶפְלוּ לֹזֶה שְׁעֵרָב]. וְאֲסוּר לְאַחֵר שֶׁהֵנִיחַ לְעַצְמוֹ לְבִשָּׁל
וּלְאֶפֶס לֹזֶה שֶׁלֹּא הֵנִיחַ, עַד שִׁיִּקְנֶה לוֹ, שֶׁנִּמְצָא זֶה מְבִשָּׁל
וְאוֹפֶה שְׁלוֹ, שֶׁהֲרִי קָנָהוּ; וְאִם רָצָה, יִתֵּן אַחֵר כֶּף לֹזֶה שֶׁלֹּא
הֵנִיחַ, בְּמִתְנָה.
י. מִי שֶׁלֹּא הֵנִיחַ עֲרוּבֵי תַבְשִׁילִין, וּבִשָּׁל וְאָפֶה לְאֵכָל בוֹ
בַּיּוֹם וְהוֹתִיר, אוֹ שֶׁזָּמַן אוֹרְחִים וְלֹא בָּאוּ - הֲרִי זֶה אוֹכֵל
הַמוֹתֵר לְמַחֵר [בִּשְׁבָּת]. וְאִם הָעֲרִים [הַתְּחוּם בְּכוּוּנָה], הֲרִי
זֶה אֲסוּר לְאֵכָלוֹ; עֵבֶר וְאָפֶה וּבִשָּׁל לְשִׁבְתָּ, אֵין אוֹסְרִין עָלָיו.
וְלִמָּה הִתְמַירוּ וְאָסְרוּ עַל הַמַּעֲרִים, וְלֹא אָסְרוּ עַל הַמַּזִּיד?
שָׂאֵם תִּתִּיר לְמַעֲרִים, נִמְצָאוּ הֶפֶל מַעֲרִימִין, וְיִשְׁתַּקַּע שֵׁם

יז. הַשּׁוֹאֵל כָּלִי מִחֲבֵרוֹ מַעֲרַב יוֹם טוֹב - אִף עַל פִּי שֶׁלֹּא
נִתְּנוּ לוֹ אֲלֵא בַּיּוֹם טוֹב, הֲרִי הוּא כְּרָגְלִי הַשּׁוֹאֵל. שֶׁאֵלּוּ
מִמֶּנּוּ בַּיּוֹם טוֹב - אִף עַל פִּי שֶׁדָּרְכּוֹ תָּמִיד לְשָׂאֵל מִמֶּנּוּ כָּלִי
בְּכָל יוֹם טוֹב, הֲרִי הוּא כְּרָגְלִי הַמַּשְׂאִיל.
יח. שְׁנַיִם שֶׁשְׂאֵלוּ חֲלוּק אֶחָד, הָאֶחָד שֶׁאֵלּוּ מִמֶּנּוּ שִׁיתָנוּ לוֹ
שִׁחְרִית, וְהַשֵּׁנִי שֶׁאֵלּוּ מִמֶּנּוּ שִׁיתָנוּ לוֹ עֲרֻבִית - הֲרִי כָּלִי זֶה
כְּרָגְלִי שֶׁנִּי הַשּׁוֹאֵלִין, וְאֵינָן מוֹלִיכִין אוֹתוֹ אֲלֵא לְמָקוֹם
שֶׁשְׁנִיָּהֶן יְכוּלִין לְהֵלֵךְ בוֹ.
יט. פִּיצֵד? הֲרִי שֶׁעֲרַב הָרֵאשׁוֹן בְּרַחוּק אֲלֵף אָמָה מִמָּקוֹם
הַחֲלוּק לְמִזְרָח, וְעֲרַב הַשֵּׁנִי בְּרַחוּק חֲמֵשׁ מֵאוֹת אָמָה מִמָּקוֹם
הַחֲלוּק לְמַעֲרָב - כְּשִׁלְקָח הָרֵאשׁוֹן הַחֲלוּק, אִינוּ מוֹלִיכֵו
בְּמִזְרָח אֲלֵא עַד אֲלֵף וְחֲמֵשׁ מֵאוֹת אָמָה מִמָּקוֹם הַחֲלוּק,
שֶׁהוּא סוֹף הַתְּחוּם שֶׁיְכוּל זֶה שֶׁעֲרַב בְּמַעֲרָב לְהֵלֵךְ בוֹ;
וְכִשְׁיִקָח הַשֵּׁנִי כָּלִי זֶה, אִינוּ מוֹלִיכֵו בְּמַעֲרָב אֲלֵא עַד אֲלֵף
אָמָה מִמָּקוֹם הַכָּלִי, שֶׁהוּא סוֹף הַתְּחוּם שֶׁיְכוּל זֶה שֶׁעֲרַב
בְּמִזְרָח לְהֵלֵךְ בוֹ. לְפִיכָּךְ, אִם עֲרַב זֶה בְּרַחוּק אֲלָפִים אָמָה
מִן הַחֲלוּק לְמִזְרָח, וְזֶה בְּרַחוּק אֲלָפִים לְמַעֲרָב - הֲרִי אֵלּוּ
לֹא יִזְוִיְהוּ מִמָּקוֹמוֹ.
כ. וְכֵן הָאִשָּׁה שֶׁשְׂאֵלָה מִחֲבֵרָתָה מִיָּם אוֹ מִלֵּחַ, וְלִשָּׁה בָּהֶן
עֶסְתָּה אוֹ בִּשְׁלָה בָּהֶן תַבְשִׁיל - הֲרִי הָעֶסָה אוֹ הַתַּבְשִׁיל
כְּרָגְלִי שִׁתִּיָּהֶן. וְכֵן שְׁנַיִם שֶׁלְקָחוּ בְּהֵמָה בְּשִׁתְפוֹת, וּשְׁחִטּוּהָ
בַּיּוֹם טוֹב - אִף עַל פִּי שֶׁלְקָח כָּל אֶחָד מִנֵּהוּ, הֲרִי כָּל הַבֶּשֶׂר
כְּרָגְלִי שְׁנִיָּהֶן.
כא. אֲבָל אִם לְקָחוּ חֲבִית בְּשִׁתְפוֹת, וְחִלְקוּ אוֹתָהּ בַּיּוֹם טוֹב
- הֲרִי חִלְקוּ שָׁל כָּל אֶחָד כְּרָגְלִי; הוֹאִיל וְתַחֲנוּמִין מִדְּבָרֵי
סוּפְרִים, יֵשׁ בְּרָרָה בָּהֶן, וְנִחְשָׁב כְּאֵלּוּ חֵלֶק שֶׁהִגִּיעַ לָזֶה הִיָּה
בְּרוּר לוֹ וּמִבְדֵּל בְּחִבִּית מַעֲרַב יוֹם טוֹב, וּבְאֵלּוּ לֹא הִיָּה
מַעֲרַב. וְאֵין אֶתָּה יְכוּל לומר כֵּן בְּבִהְמָה, שֶׁחֵלֶק זֶה שֶׁהִגִּיעוּ,
אֶפְלוּ נִחְשָׁב אוֹתוֹ שֶׁהִיָּה מִבְדֵּל בְּבִהְמָה מִבְּעֲרַב, וּבְאֵלּוּ הִיָּה
בְּרוּר - הֲרִי יֵגַק מִחִלְקוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ בְּשִׁתִּיָּתָהּ הַבְּהֵמָה קִיָּמָה,
שֶׁכָּל אֲבָרָהּ יוֹגֵקִין זֶה מִזֶּה, וְנִמְצָא כָּל אֶבֶר וְאֶבֶר מַעֲרַב
מִחִלְקוֹ וְחֵלֶק חֲבֵרוֹ; לְפִיכָּךְ הֵן כְּרָגְלִי שְׁנִיָּהֶן.

יום שבת קודש ט"ז מנחם-אב ה'תשע"ב

פֶּרֶק ו

א. יוֹם טוֹב שֶׁחֵל לְהִיּוֹת עֲרַב שִׁבְתָּ, אֵין אוֹפִין וּמִבְשִׁילִין
בַּיּוֹם טוֹב מֵה שֶׁהוּא אוֹכֵל לְמַחֵר בְּשִׁבְתָּ; וְאֲסוּר זֶה מִדְּבָרֵי
סוּפְרִים, כְּדִי שֶׁלֹּא יְבוֹא לְבִשָּׁל בַּיּוֹם טוֹב לְחָל; שֶׁקָּל וְחִמְרָה
הוּא - לְשִׁבְתָּ אִינוּ מְבִשָּׁל, כָּל שֶׁכֵּן לְחָל. לְפִיכָּךְ, אִם עָשָׂה
תַבְשִׁיל מַעֲרַב יוֹם טוֹב שִׁיְהִיָּה סוּמָךְ עָלָיו וּמִבְשָׁל וְאוֹפֶה
בַּיּוֹם טוֹב לְשִׁבְתָּ, הֲרִי זֶה מִתֵּר [כִּי עָשָׂה הֵיכָר]; וְתַבְשִׁיל זֶה
שֶׁסּוּמָךְ עָלָיו, הוּא הַנִּקְרָא 'עֲרוּבֵי תַבְשִׁילִין'.
ב. וְלִמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ 'עֲרוּב'? שֶׁכֶּשֶׁם שֶׁהָעֲרוּב שְׁעוֹשִׂין
בְּחִצְרוֹת וּבְמִבְאוֹת מַעֲרַב שִׁבְתָּ מֵשׁוּם הֶפֶר, כְּדִי שֶׁלֹּא יַעֲלֶה
עַל דַּעְתָּן שֶׁמִּתֵּר לְהוֹצִיא מִרְשׁוֹת לְרִשְׁוֹת בְּשִׁבְתָּ - כֶּף זֶה
הַתַּבְשִׁיל מֵשׁוּם הֶפֶר וְזִפְרוֹן, כְּדִי שֶׁלֹּא יִדְמוּ וְיִחְשְׁבוּ שֶׁמִּתֵּר

יח. כיצד? הקטנים, נותן להם קליות ואגוזים ומגדנות; והנשים, קונה להן בגדים ותכשיט כפי ממונו; והאנשים, אוכלין בשר ושתיין יין, שאין שמחה אלא בכשר, ואין שמחה אלא ביין. וכשהוא אוכל ושותה, חייב להאכיל לגר ליתום ולאלמנה עם שאר העניים האמללים. אבל מי שנוצל דלתות חצרו ואוכל ושותה הוא ובניו ואשתו, ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש - אין זו שמחת מצוה, אלא שמחת פרשו [כריסו]. ועל אלו נאמר: "זבחייהם כלחם אונים להם, כל אכליו ישמאו, כי לחמם לנפשם"; ושמחה כזו קלון היא להם, שנאמר: "וזריתי פרש על פניכם, פרש חגיכם".

יט. אף על פי שאכילה ושתייה במועדות בכלל מצות עשה, לא יהיה אוכל ושותה כל היום כולו, אלא כף היא הדת [הדין]: בבקר משפמיין כל העם לבתי כנסיות ולבתי מדרשות, ומתפללין וקוראין בתורה בענין היום, וחוזרין לבתייהם ואוכלין. והולכין לבתי מדרשות, קורין ושונים עד חצי היום, ואחר חצי היום מתפללין תפלת המנחה, וחוזרין לבתייהם לאכל ולשתות שאר היום עם הלילה.

כ. כשאדם אוכל ושותה ושמח ברגל, לא ימשך ביין ובשחוק ובקלות ראש, ויאמר שכל שיסוף בזה ירבה במצוה; שהשכרות והשחוק הרבה וקלות הראש, אינה שמחה אלא הזללות וסכלות. ולא נצטוינו על ההזללות והסכלות, אלא על השמחה שיש בה עבודת יוצר הכל, שנאמר: "תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב"; ה' למדת, שהעבודה בשמחה. ואי אפשר לעבד את ה' לא מתוך שחוק, ולא מתוך קלות ראש, ולא מתוך שכרות.

כא. חייבין בית דין להעמיד שוטרים ברגלים, שיהיו מסבבין ומחפשיין בגנות ובפרדסים ועל הנהרות, כדי שלא יתקבצו לאכל ולשתות שם אנשים ונשים, ויבואו לידי עברה. וכן יזהירו על דבר זה לכל העם, כדי שלא יתערכו אנשים ונשים בבתיים לשמחה, ולא ימשכו ביין, שמא יבואו לידי עברה.

כב. ימים שביין ראשון ושיביעי של פסח וראשון ושמיני של חג הסוכות, והם בגולה ארבעה בתוך הפסח וחמשה בתוך החג [סוכות] - הן הנקראין 'חלו של מועד', ונקראין 'מועד'. ואף על פי שהן חייבין בשמחה ואסורין בספד ותענית, מתר לספד בהן תלמיד חכמים בפניו; אבל אחר שיקבר, אסור לספד בהן. ואין צריך לומר בראשי חודשים וחנכה ופורים, שסופדין בהם תלמיד חכמים בפניו, אף על פי שמימים אלו אסורין בספד ותענית; אבל לאחר קבורה, אסור לספד בהן.

כג. אין מניחין משתה המה ברחוב במועד, שלא להרגיל את הספד, אלא מביתו לקברו. ואין מתאבלין במועד; וכן אין קורעין ולא מכרין [מאכילין האבל ביום הראשון משלהם] ולא חולצין הפתח [החדות היד דרך קרע, לאות אבלות] - במועד על המה, אלא קרוביו שהן חייבין להתאבל עליו.

ערוכי תבשילין. אבל המזיד אינו מצוי; ואם עבר היום, לא יעבר פערם אחרת.

יא. שני ימים טובים של גליות שחלו בחמישי וערב שבת, עושה ערוכי תבשילין מיום רביעי שהוא ערב יום טוב; שכח ולא הניח, מניחו בראשון ומתנה. כיצד? מניח ערוכי תבשילין ביום חמישי, ואומר: 'אם היום יום טוב ולמחר חל, למחר אבשל ואופה לשבת ואני צריך כלום'; ואם היום חל ולמחר יום טוב, בערב זה יתר לי לאפות ולבשל למחר מיום טוב לשבת.

יב. כיוצא בו, היו לפניו שתי כלכלות [סלים] של טבל [פירות שלא הופרשו] - ביום טוב ראשון אומר: 'אם היום חל, תהיה זו תרומה על זו, ואם היום קדש, אין בדברי כלום'; וקורא עליה שם [תרומה], ומניחה. ולמחר בשני, חוזר ואומר: 'אם היום קדש, אין בדברי כלום, ואם היום חל, תהיה זו תרומה על זו'; וקורא עליה שם ומניחה, כדרך שקרא עליה בראשון, ומניח את זו שקרא עליה שם תרומה, ואוכל את השניה.

יג. במה דברים אמורים? בשני ימים טובים של גליות. אבל בשני ימים טובים של ראש השנה - אם שכח ולא הניח ביום רביעי, שוב אינו מניח; אלא סומך על אחרים, אם ערכו עליו, או מקנה [מאכיליו] למי שערכו, או יהיה אסור לאפות ולבשל לשבת. וכן אם שכח ולא הפריש תרומה מיום רביעי, שוב אינו מפריש עד מוצאי שבת.

יד. כל הדברים האלו שאמרנו, היו בזמן שהיו בית דין של ארץ ישראל מקדשין על הראיה, והיו בני הגליות עושין שני ימים כדי להסתלק מן הספק, לפי שלא היו יודעין יום שקדשו בו בני ארץ ישראל. אבל היום, שבני ארץ ישראל סומכין על החשבון ומקדשין עליו, אין יום טוב שני להסתלק מן הספק, אלא מנהג בלבד.

טו. ולפיכך אני אומר, שאין מערב אדם ומתנה בזמן הזה, לא ערוכי תבשילין ולא ערוכי חצרות ולא שתופי מבואות, ואינו מעשר הסבל על תנאי, אלא הכל מערב יום טוב בלבד.

טז. כשם שמצוה לכבד שבת ולענגה, כך כל ימים טובים - שנאמר: "לקדוש ה' מכבד", וכל ימים טובים נאמר בהן "מקרא קדש"; וכבר בארנו הפסוק והענוג בהלכות שבת. וכן ראוי לאדם שלא יסעד בערבי ימים טובים מן המנחה ומעלה בערב שבת, שדבר זה בכלל הפסוק. וכל המבזה את המועדות, כאלו נטפל [נתחבר] לעבודה זרה.

יז. שבעת ימי הפסח ושמונת ימי החג עם שאר ימים טובים, כלן אסורים בספד ותענית. וחייב אדם להיות בהן שמח וטוב לב, הוא ובניו ואשתו ובניו ביתו וכל הנלוים עליו, שנאמר: "ושמחת בתגף, אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך". אף על פי שהשמחה האמורה כאן היא קרבן שלמים, כמו שאנו מבארים בהלכות חגיגה, יש בכלל אותה שמחה, לשמח הוא ובניו ובניו ביתו, כל אחד בראוי לו.

7 חֲדָשִׁים וְחִנְכָּה וּפְוִרִים - בְּפָנֵי הַמַּת מַעֲנֹת וּמִטְפָּחוֹת, אָבֵל
8 לֹא מְקוֹנְנֹת. אִי זֶה הוּא עֲנִי? שֶׁכֵּלֶן עֹנֹת פֶּאֶחַת; קִינָה,
9 אַחַת אוֹמֶרֶת וְכֵלֶן עֹנֹת [בּוֹכוֹת]. וְאִסּוּר לֵאדָם שְׂעִינֹר
10 [אֲבָלוֹ] עַל מֵתוֹ [ע"י 109] קֵדֶם לְהִגָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם, כְּדֵי שְׁלֹא
11 יָבוֹא הֶרְגֵּל וְהוּא נִעְצָב וְלִבּוֹ דּוֹאֵג מְזַכְרֵן הַצֶּעַר; אֲלֹא יִסִּיר
12 הַדָּאָגָה מִלִּבּוֹ, וַיִּכְנֹן דַּעְתּוֹ לְשִׁמְחָה.

1 ואם הִזָּה [תלמיד] חָכֵם אוֹ אָדָם כָּשֶׁר, אוֹ שֶׁהִזָּה עוֹמֵד
2 בְּשִׁעַת נְטִילַת נִשְׁמָה - הָרִי זֶה קוֹרֵעַ עָלָיו בְּמוֹעֵד, אֵף עַל
3 פִּי שְׂאִינוֹ קְרוֹבֹ. וְאִין קוֹרֵעִין בְּיוֹם טוֹב שְׁנֵי כָּלֵל, וְאִפְלוּ
4 קְרוֹבֵיו שֶׁל מֵת.
5 כד. נָשִׁים בְּמוֹעֵד - לְפָנֵי הַמַּת, מַעֲנֹת; אָבֵל לֹא מִטְפָּחוֹת
6 [כף אל כף] וְלֹא מְקוֹנְנֹת. נִקְבֵּר הַמַּת, אִינֶן מַעֲנֹת. בְּרָאשִׁי

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ט"ז מנחם-אב ה'תשע"ב

45 לְשִׁמְרָה וְלִהְיֶיכָה סָבִיבוּ. וּבִמְכַלְתָּא אָמְרוּ כְּלִשׁוֹן הַזֶּה:
46 "וְשִׁמְרוּ אֶת-מִשְׁמֶרֶת אֹהֶל מוֹעֵד — אִין לִי אֲלֹא בַּעֲשָׂה,
47 מִנֵּין בְּלֹא-תַעֲשֶׂה? תִּלְמוּד לומר: וְשִׁמְרָתֶם אֶת מִשְׁמֶרֶת
48 הַקֹּדֶשׁ" (שם, ה) הִנֵּה נִתְבָּרַר לָךְ שִׁשְׁמִירָתוֹ — מִצְוַת עֲשֵׂה.
49 וְשֵׁם אָמְרוּ: "גִּדְלָה לְמִקְדָּשׁ שֵׁשׁ עָלֶיהָ שׁוּמְרִים. לֹא דוּמָה
50 פִּלְטוּרִין (היכל המלך) שֵׁשׁ עָלֶיהָ שׁוּמְרִין לְפִלְטוּרִין שְׂאִין
51 עָלֶיהָ שׁוּמְרִין". וַיְדוּעַ שֶׁפִּלְטוּרִין — שֵׁם הַהִיכָל רְצוֹנוֹ
52 לומר: שֶׁמִּגְדֵּל הַהִיכָל וְרוֹמְמוֹתוֹ, שִׁיְהִיו שׁוּמְרִים קְבוּעִים
53 עָלָיו. וַיִּכְבֵּר נִתְבָּאֲרוּ כָּל-דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק א' מִמִּסְכָּת
54 תְּמִיד וּבִמִּסְכָּת מְדוּת.

55 הַמִּצְוָה הַס"ז — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְּהַשְׁבִּית שְׁמִירַת-
56 הַמִּקְדָּשׁ וְלִסְבּ בּוֹ תְּמִיד כָּל-לַיְלָה, וְהוּא אָמְרוּ: "וְשִׁמְרָתֶם
57 אֶת מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ" (שם) וַיִּכְבֵּר בְּאֲרָנוֹ בַּמִּצְוָה כ"ב מִמִּצְוֹת
58 עֲשֵׂה, שֶׁשְׁמִירַת הַמִּקְדָּשׁ וְהַסְכּוּב בּוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה; וְכֵן נִבְאָר
59 כָּאן, שֶׁבִטּוֹל דְּבָר זֶה — מִצְוַת לֹא-תַעֲשֶׂה, וּלְשׁוֹן
60 הַמְּכַלְתָּא: "וְשִׁמְרוּ אֶת-מִשְׁמֶרֶת אֹהֶל מוֹעֵד" (שם, ד), אִין לִי
61 אֲלֹא בַּעֲשָׂה, וּמִנֵּין בְּלֹא-תַעֲשֶׂה? תִּלְמוּד לומר: "וְשִׁמְרָתֶם
62 אֶת מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ" (שם, ה), וַיִּכְבֵּר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי
63 מִצְוָה זוֹ בְּרִישׁ תְּמִיד וּמְדוּת.

64 הַמִּצְוָה הַל"ה — הַצּוּרִי שֶׁנִּצְטְוִינוּ שִׁיְהִי לָנוּ שִׁמֶן עֲשׂוֹי
65 כְּפִי הַתֹּאמֵר הַמִּיחָד (שְׁמוֹת ל, כב-כד) מוֹכֵן לְמִשַּׁח בּוֹ כָּל-כֹּהֵן
66 גָּדוֹל שִׁיתְמַנֶּה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר: "וְהִכַּחֵן הַגָּדוֹל מֵאֲחֵיו אֲשֶׁר-
67 יוֹצֵק עַל-רֹאשׁוֹ שִׁמֶן הַמִּשְׁחָה" (ויקרא כא, י), וְכֵן מוֹשְׁחִים
68 בּוֹ מִקְצַת הַמְּלָכִים (כלומר, רק מלכי בית דוד), כְּמוֹ שִׁיתְבָּאֲר
69 בְּהִלְכוֹת מִצְוָה זוֹ. וַיִּכְבֵּר נִמְשַׁח בּוֹ הַמִּשְׁכָּן וְכָל-כְּלָיו; אָבֵל
70 אִין מוֹשְׁחִים בּוֹ אֶת-הַכֹּהֲנִים לְדוֹרוֹת, לְפִי שֶׁבִּפְרוּשׁ אָמְרוּ
71 בְּסִפְרֵי (במדבר ז, א), שֶׁבְּמִשְׁחָתָם שֶׁל אֱלֹו — כְּלוֹמַר כָּלִי
72 הַמִּשְׁכָּן — הִקְדָּשׁוֹ כָּל-הַכֹּהֲנִים לְעֶתִיד לְבֹא, אָמַר יְהִיעֲלָה:
73 "שִׁמֶן מִשְׁחַת-קֹדֶשׁ יִהְיֶה זֶה לִי לְדֹרֹתֵיכֶם" (שְׁמוֹת ל, לא).
74 וַיִּכְבֵּר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּרִישׁ כְּרִיתוֹת (ה).

75 הַמִּצְוָה הַפ"ג — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְּעֲשׂוֹת שִׁמֶן כְּשִׁמֶן
76 הַמִּשְׁחָה, וְהוּא אָמְרוּ יְהִיעֲלָה: "וּבִמְתַּכְּנָתוֹ לֹא תַעֲשֶׂה
77 כְּמַהוּ" (שם, לב) וְהַעֲוֵבָר עַל לֹא זֶה, אִם הוּא מִזִּיד —
78 חֵיב כְּרִית, כְּמוֹ שֶׁבֵּא בְּכַתוּב: "אִישׁ אֲשֶׁר-יִקַּח כְּמַהוּ וְכו'"

יום ראשון י' מנחם-אב ה'תשע"ב

14 מִצְוַת עֲשֵׂה כ"א.
15 הַמִּצְוָה הַכ"א — הַצּוּרִי שֶׁנִּצְטְוִינוּ לִירָאָה מִן הַמִּקְדָּשׁ
16 הִנֵּה מֵאֵד מֵאֵד, עַד שֶׁנִּקְבַּע לוֹ בְּלִבּוֹ מְקוֹם הִירָאָה
17 וְהַפְחָד — וְזוֹ הִיא מוֹרָאָת מִקְדָּשׁ, וְהוּא אָמְרוּ יְהִיעֲלָה:
18 "וּמִקְדָּשִׁי תִירָאוּ" (ויקרא יט, ל). וְהִגְדֵּרֶת יִירָאָה זֶה כְּמוֹ
19 שֶׁהִזְכִּירוּ בְּסִפְרָא (קדושים): "אִיָּהּ הוּא מוֹרָא? לֹא יִכְנֹס
20 לְהַר הַבַּיִת בְּמִקְלוֹ וּבִמְנַעְלוֹ וּבִאֲפֻנְדָתוֹ (בגד שְׁלֹבֵשׁ אָדָם עַל
21 גּוּפוֹ כְּדֵי שִׁיסּוּג חַזִּיעָה, וְאִין דֶּרֶךְ לְלוּבֹשׁ בְּלִי מַלְבוּשׁ עֲלִיין)
22 וּבִאֲבָק שֶׁעַל רִגְלָיו וְלֹא יַעֲשֶׂנוּ קִפְּנִדְרִיא (מעבר, לְקַצֵּר
23 הַדֶּרֶךְ), וְיִרְקִיקָה מִקַּל-וְחֶמֶר" (— וְדֹא שְׁאִסּוּר). וַיִּכְבֵּר נִתְבָּאֲר
24 בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בְּתִלְמוּד, שֶׁאִסּוּר בְּהִחָלֵט לְשִׁבְתָּ בַּעֲזָרָה
25 אֲלֹא לְמַלְכֵי בֵּית דֹּד בְּלִבָּד; וְכָל-זֶה לְפִי שֶׁאָמַר יְהִיעֲלָה:
26 "וּמִקְדָּשִׁי תִירָאוּ" וְזוֹ חוֹבָה לְעוֹלָם, אֲפִלּוּ בְּזִמָּן הִנֵּה
27 שֶׁהוּא חֶרֶב בַּעֲנוּתֵינוּ שָׂרְבּוּ. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (שם): "אִין לִי
28 אֲלֹא בְּזִמָּן שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ קַיִם, בְּזִמָּן שְׂאִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ
29 מִנֵּין? תִּלְמוּד לומר: אֶת-שְׁבִיתֵינוּ תִּשְׁמְרוּ וּמִקְדָּשִׁי תִירָאוּ
30 — מֵה-שְׁמִירַת שְׁבִית לְעוֹלָם, אֵף מוֹרָא מִקְדָּשׁ לְעוֹלָם".
31 וְשֵׁם אָמְרוּ עוֹד: "לֹא מִן-הַמִּקְדָּשׁ אֵתָּה יִרָא, אֲלֹא מִמִּי
32 שֶׁפָּקֵד עַל הַמִּקְדָּשׁ".

יום שני י"א מנחם-אב ה'תשע"ב

34 מִצְוַת עֲשֵׂה כב. מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה סז.
35 מִצְוַת עֲשֵׂה לה.
36 מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה פג. פד.
37 הַמִּצְוָה הַכ"ב — הַצּוּרִי שֶׁנִּצְטְוִינוּ לְשַׁמֵּר אֶת-הַמִּקְדָּשׁ
38 לְלֶכֶת סָבִיבוּ תְּמִיד בְּכָל-לַיְלָה בְּמִשְׁכָּן כָּל-הַלַּיְלָה כְּדֵי
39 לְכַבְּדוֹ, וְלְרוֹמְמוֹ וּלְגַדְלוֹ, וְהוּא אָמְרוּ יְהִיעֲלָה לְאֶהֱרֹן:
40 "וְאֵתָּה וּבְנֶיךָ אֵתָּה לְפָנַי אֹהֶל הָעֵדוּת" (במדבר יח, ב),
41 כְּלוֹמַר: אֵתָּם תִּהְיוּ לְפָנָיו תְּמִיד. וַיִּכְבֵּר נִכְפַּל צוּרִי זֶה בְּלְשׁוֹן
42 אַחֵר, וְהוּא אָמְרוּ: "וְשִׁמְרוּ אֶת-מִשְׁמֶרֶת אֹהֶל מוֹעֵד" (שם,
43 ד). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת קרח שם): "אֵתָּה וּבְנֶיךָ אֵתָּה לְפָנַי
44 אֹהֶל הָעֵדוּת — הַכֹּהֲנִים מִבְּפָנִים וְהַלְוִיִּם מִבְּחוּץ", כְּלוֹמַר:

ישראל. ולשון ספרי (במדבר ז, ט): "כמשפטם וגו' פאשר
צוהו ה' אלהי ישראל — היכן צוהו? ולכני קהת לא נתן
וגו' בכתף ישאו". הנה נתבאר שנה מכלל המצוות.
המצוה הפ"ו — האזהרה שהזהרנו מלהוציא בדי הארון
(מוטות שבהם היו נושאים אותו) מתוך הטבעת, והוא אמרו
יתעלה: "בטבעת הארון יהיו הכדים לא יסרו ממנו" (שמות
כה, טו) ונעובר על לאו זה — לוקה. ובסוף מכות (כב).
אמרו, פאשר הזכירו מחיבי מלקות: "והא איכא המסיר
בדי הארון?" כלומר: שגם הוא לוקה. ואזהרתיה מהכא,
מ"לא יסרו". הנה נתבאר לך שהיא מצוה לא-תעשה
ולוקין עליה.

(שם, לג). ואם הוא שוגג — חייב חטאת קבועה. וכבר
נתבאר דיני מצוה זו בפ"ק א' מפרות (ה).
המצוה הפ"ד — האזהרה שהזהרנו מלמשח בשמן
המשחה שעשה משה וזלת כהנים גדולים ומלכים בלבד,
והוא אמרו יתעלה: "על-בשר אדם לא ייסך" (שם, לב).
וכורר, שהנמשח בו במזיד — חייב כרת, אמר: "ואשר
יתן ממנו על-זר ונקרת" (שם); ואם הוא שוגג — חייב
חטאת קבועה. וכבר נתבאר גם דיני מצוה זו בריש
פרות (ה).

יום שלישי י"ב מנחם-אב ה'תשע"ב

יום רביעי י"ג מנחם-אב ה'תשע"ב
מצות עשה כג.
מצות לא תעשה עב. מצות עשה לב. לו.
המצוה הכ"ג — הצווי שנוצטוו הלויים בלבד, לעבד
במקדש בעבודות ידועות, כגון: נעילת שערים (ופתיחתן),
ואמירת השיר בעת הקרבן (קרבנות מסויימים), והוא אמרו:
"ועבד הלוי הוא את-עבדת אהל מועד" (במדבר יח, כג).
ולשון ספרי (שם): "שומע אני אם רצה — יעבד; ואם לא
רצה — לא יעבד, תלמוד לומר: ועבד הלוי הוא —
על-כרחו", כלומר: שנה חובה עליו ומצוה משלת עליו
בהכרח. וכבר נתבאר מה-היא עבודת הלויים הזאת בכמה
מקומות בתמיד (פרק ה משנה ו. פרק ו משנה ז) ומדות (פרק א
משנה א). ונתבאר גם-כן בפ"ק ב' מערכים (יא). שאין
אומרים שיר אלא הלויים וכבר נכפל הצווי במצוה זו
בלשון אחר: "ונשרת בשם ה' אלהיו ככל-אחיו הלויים"
(דברים יח, ז), ואמרו בפ"ק ב' מערכים (שם): "אינהו שרות
בשם ה' ? הוי אומר: זו שירה".

מצות לא תעשה פה. פב.
מצות עשה לד. מצות לא תעשה פו.
המצוה הפ"ה — האזהרה שהזהרנו מלעשות מגמר
(בשמים של עשן) במתכנת (כדוגמת) הקטרת, כלומר: שיהיו
אותן סממני תערכתו וביחס אותן המדות ויתפזן להתגמר
(להתבשר) בו, והוא אמרו יתעלה: "ובמתכנתה לא תעשו
לכם" (שמות ל, לו) ובאר לנו, שהעובר ועושה כמותו וכוונתו
להריח תמורתה — חייב כרת, אמר: "איש אשר-יעשה
כמותו להריח בה ונקרת מעמיו" (שם, לח) אם הוא מזיד;
ואם הוא שוגג — מקריב חטאת קבועה. וכבר נתבאר
גם דיני מצוה זו בריש פרות (ה).
המצוה הפ"ב — האזהרה שהזהרנו מלהקריב שום קרבן
במזבח הזהב שבהיכל, והוא אמרו יתעלה: "לא-תעלו
עליו קטרת זרה ועלה ומנחה ונסך לא תסכו עליו" (שם)
ט וכל-המקריב בו או הזורק עליו וזלת מה שמיוחד לו
— לוקה.

המצוה הע"ב — האזהרה שהזהירו הלויים מלהתעסק
בשום עבודה מן-העבודות המיוחדות לכהנים, והכהנים
— מלהתעסק בשום עבודה מן-העבודות המיוחדות
ללויים, לפי ששתי המשפחות האלה, כלומר: הכהנים
והלויים, לכל-משפחה מהן עבודה מיוחדת במקדש. לפיכך
באה האזהרה מאתו יתעלה לשתייהן יחד, שלא תעבוד
אחת בעבודת האחרת — אלא כל-קבוצה במה
שנוצטווה, כמו שאמר: "איש איש על-עבודתו ואל-
משאו" (במדבר ה, יט) ולשון הלוא שפא בהן הוא אמרו
יתעלה על הלויים: "אף אל-כלי הקדש ואל-המזבח לא
יקרבו ולא-ימתו" (שם יח, ג) אחר-כך חזר לדבר אל
הכהנים ואמר: "ולא ימתו גם-הם גם-אתם" (שם, כלומר:
שגם-אתם, כולל אתכם הלוא הזה. שגם שהזהרתם
מלהתעסק בעבודתכם. והיא: כלי המקדש והמזבח, כך
אתם מזהרים מלהתעסק בעבודתם. ולשון ספרי (פרשת
קרח שם): "אל-כלי הקדש ואל-המזבח לא יקרבו" —

המצוה הל"ד — שנוצטוו שישאו הכהנים את-הארון
על כתפיהם כשנרצה להעבירו ממקום למקום, והוא אמרו
יתעלה: "כי-עבדת הקדש עליהם בכתף ישאו" (במדבר ז,
ט). ואף-על-פי שצווי זה נאמר אז ללויים, לא היה זה אלא
מחמת מעוט מספר הכהנים באותו הזמן, כי אהרן הוא
המתחיל (הכהונה החלה בו בלבד, ולכן היו הכהנים מעט
בראשיתם); אבל לדורות הרי המצוה חובה על הכהנים,
והם הנושאים אותו, כמו שנתבאר בספר יהושע (ג, ו)
ובספר שמואל (שמואל ב טו, כט). וכאשר צוה דוד להעביר
את-הארון בפעם השניה אמר בדברי הימים (דברי הימים-א
טו, טו): "וישאו בני-הלויים (והכוונה לכהנים) את ארון
האלהים פאשר צוה משה כדבר ה' בכתפם במטות
עליהם" (הרי שגם לדורות צריך לשאת בצורה זו). וכן פאשר
הזכיר בדברי הימים (שם כד, יט) חלקת הכהנים לעשרים
וארבע משמרות ואמר אחר-כך: "אלה פקדתם לעבדתם
לבוא לבית-ה' כמשפטם בידי אהרן אביהם פאשר צוהו
ה' אלהי ישראל", פרוש חכמים, שהוא רומז על שעבודת
הכהנים היא נשיאת הארון על הכתף, וזהו שצוה ה' אלהי

1 אֲזַהֲרָה: "וְלֹא יִמְתּוּ" — עָנָשׁ. אֵין לִי אֶלָּא לְיוֹם שְׁעָנוּשִׁין
2 וּמִזְהִירִין עַל עֲבוּדַת הַכֹּהֲנִים; כִּהְנִים עַל עֲבוּדַת הַלְוִיִּם
3 מִזִּין? — תִּלְמוּד לומר: גַּם-הֵם מַעֲבֹדָה לַחֲכָרְתָּהּ
4 (הַמוֹפֵק עַל עֲבוּדָה מִסְוִימָה, וּמִשְׁנָה עֲבוּדָתוֹ לֵאחֶרֶת — שֶׁגַם הִיא
5 מוֹפֵקֶת עַל בְּנֵי אוֹתוֹ שֶׁבֶט) מִזִּין? — תִּלְמוּד לומר: גַּם-אַתָּם.
6 וּכְכֹר בִּקְשׁ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה לְסַיֵּעַ אֶת רַבִּי יוֹחָנָן
7 בֶּן-גִּדְגָּדָה, אָמַר לוֹ: חֲזוּר לְאַחֲרִיךָ! שֶׁכְּכֹר אֶתָּה מִתְחַיֵּב
8 בְּנִפְשֶׁךָ, שְׂאֵנִי מִן-הַשּׁוֹעֲרִים וְאַתָּה מִן-הַמְשׁוֹרְרִים. הִנֵּה
9 נִתְבָּאָר לָךְ שֶׁכָּל-לֹוִי הַמֵּתַעֲסֵק בַּעֲבוּדָה שְׂאֵינָה עֲבוּדָתוֹ
10 הַמִּיֻּחֶדֶת לוֹ — חֵיב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם. וְכֵן הַכֹּהֲנִים לֹא
11 יִגְשׁוּ לַעֲבוּדַת הַלְוִיִּם, אֶלָּא אִם עָבְרוּ אֵינֶם בְּמִיתָה כִּי אִם
12 בְּמִלְקוּת. וּבִמְכֻלָּתָא: "אֵךְ אֶל-כָּלִי הַקֹּדֶשׁ וְאֶל-הַמִּזְבֵּחַ לֹא
13 יִקְרְבוּ" יָכוֹל אִם נִגְעוּ יִהְיוּ חֲכִיבִין? תִּלְמוּד לומר: "אֵךְ"
14 — מִשּׁוֹם עֲבוּדָה הֵם חֲכִיבִין. אֵין לִי אֶלָּא הַלְוִיִּם עַל יְדֵי
15 הַכֹּהֲנִים, הַכֹּהֲנִים עַל-יְדֵי הַלְוִיִּם מִזִּין? תִּלְמוּד לומר:
16 "גַּם-הֵם גַּם-אַתָּם", וְשֵׁם נֶאֱמַר: "הַלְוִיִּם עַל שֵׁל כֹּהֲנִים
17 בְּמִיתָה, וְאֵין הַכֹּהֲנִים עַל שֵׁל לְוִיִּם אֶלָּא בְּלֹא-תַעֲשֶׂה".

18 הַמִּצְוָה הַל"ב — הַצּוּרִי שֶׁנִּצְטָוִינוּ לְגַדֵּל זֶרַע אֶהָרֶן
19 וּלְכַבֵּד וּלְרוֹמֵמָם, וּלְיַחֵס לָהֶם מַעֲלַת [קִדְשָׁה וְ]כְבוֹד
20 קוֹדֶמֶת וְרֵאשׁוֹנָה (לֵתֵת לָהֶם דִּין-קִדְמָה) וְאֶפְלוּ יִסְרְבוּ לָכֵן
21 — לֹא נִשְׁמַע לָהֶם. כִּלְזָה לְשֵׁם כְּבוֹד לַה' יִתְעַלֶּה, בִּיּוֹן
22 שֶׁלִּקְחָם לַעֲבוּדָתוֹ וְהַקְרַבַת קִרְבָּנוֹתָיו, וְהוּא אָמַר:
23 "וְקִדְשָׁתוּ כִּי אֶת-לֶחֶם אֱלֹהֶיךָ הוּא מְקַרֵּב קֹדֶשׁ יִהְיֶה-לָּךְ"
24 (ויקרא כא, ח). וְכֹא הַפְּרוּשׁ (גִּיטִין נט:): "וְקִדְשָׁתוּ" "לְכָל-דָּבָר
25 שֶׁבִּקְדָּשָׁה: לַפֶּתַח רֵאשׁוֹן (בַּתּוֹרָה), וּלְכָרֶךְ רֵאשׁוֹן, וְלִטּוֹל
26 מִנֶּה יָפֶה רֵאשׁוֹן". וְגַם לְשׁוֹן סִפְרָא (אִמּוֹר שֵׁם): "וְקִדְשָׁתוּ"
27 — "עַל כְּרָחוּ"; כְּלוֹמַר, שֶׁמִּצְוָה זוֹ נִצְטָוִינוּ כִּהְנֵנוּ
28 וְאֵינָה תְלוּיָהּ בְּרָצוֹן הַכֹּהֵן, וְכֵן אָמַר: "קֹדְשִׁים יִהְיוּ
29 לְאַלְהֵיהֶם" (שם, ו) — "עַל כְּרָחֵם"; "וְהָיוּ קֹדְשִׁים" —
30 לְרִבּוֹת בַּעֲלֵי מוֹמִינִין; שֶׁלֹּא נֹאמַר, בִּיּוֹן שָׁזָה אֵינִי רֹאיוֹ
31 לְהַקְרִיב לָחֶם אֱלֹהִיו, מִדּוּעַ נַעֲדִיפֵנוּ וְנִחַלֵּק לוֹ כְּבוֹד
32 וְגִדְלָה? לְפִיכָךְ אָמַר: "וְהָיוּ קֹדְשִׁים" — הַזֶּרַע הַמְּכַבֵּד כִּלּוֹ
33 תָּמִים וּבַעַל מוֹם. וּכְכֹר נִתְבָּאָרוּ הַתְּנָאִים הַקְּרָאוּיִים
34 לָהֶם, וְאֵיךְ צָרִיךְ לְנַהֵג עִמָּהֶם מִנֶּהֱגָה זוֹ, בְּמִקּוֹמוֹת מְפֹאָרִים
35 בְּגִמְרָא מִכּוֹת וְחִלִּין (קִלְבִּי) וּבְכּוֹרוֹת (מֵה: וְשִׁבְתָּ נָה:)
36 וְזוֹלָתָן.

37 הַמִּצְוָה הַל"ו — הַצּוּרִי שֶׁנִּצְטָוִינוּ שִׁיְהִיו הַכֹּהֲנִים עוֹבְדִים
38 בְּמִשְׁמְרוֹת (עֲבוּדַת הַמִּקְדָּשׁ בִּימֵי הַשָּׁנָה תַּחֲחֵלֵק לְקַבּוּצוֹת): תַּעֲבֹד
39 מִשְׁמֶרֶת כָּל-שָׁבוּעַ, וְלֹא תִהְיֶה יָד הַכֹּל מַעֲרַבָתָהּ, אֶלָּא
40 בְּרִגְלִים בִּלְבַד, שְׂאֵז כָּל-הַמִּשְׁמְרוֹת עוֹבְדוֹת בְּשׁוּה וְכָל-מִי
41 שֶׁבָּא מְקַרֵּב. וּכְכֹר נִתְבָּאָר בְּדִבְרֵי-הַיָּמִים (א ט, כב). שְׂדוּד
42 וּשְׂמוּאֵל חִלְקוּם וַעֲשָׂאוּם כ"ד מִשְׁמְרוֹת. וְנִתְבָּאָר בְּסִפְּהָ
43 (נֵה:), שֶׁבְּרִגְלִים יָד כָּלָן שָׁוָה. וְהַפְּתוּב שֶׁנֶּאֱמַר בְּמִצְוָה זוֹ הוּא
44 אָמַר: "וְכִי-יָבֹא הַלְוִי (הַכֹּהֵן) וְגו', וְכֹא כָּל-אֶתָּה נִפְשׁוּ וְגו'
45 וְשֶׁרֶת בְּשֵׁם ה' אֱלֹהֵיו כָּל-אֲחֵיו הַלְוִיִּם הַעֲמִידִים שָׁם לִפְנֵי
46 ה' חֵלֶק כְּחֵלֶק יֹאכְלוּ" (דְּבָרִים יח, יח). וְלִשׁוֹן סִפְרֵי (פֶּרֶשֶׁת

47 שׁוֹפְטִים שֵׁם): "וְכֹא כָּל-אֶתָּה נִפְשׁוּ — יָכוֹל לְעוֹלָם? תִּלְמוּד
48 לומר: מֵאַחַד שְׁעָרֶיךָ — בְּשָׁעָה שִׁישְׁרָאֵל מְכַנְסִין בְּשָׁעַר
49 (עִיר) אֶחָד (וְהוּא בִירוּשָׁלַיִם) בְּשִׁלְשָׁה רִגְלִים. יָכוֹל כָּל-
50 הַמִּשְׁמְרוֹת שְׁוֹת בְּקִרְבָּנוֹת הַרְגֵּל הַכָּאִים שֶׁלֹּא מִחֲמַת הַרְגֵּל
51 (כְּמוֹ קִרְבָּנוֹת הַשֶּׁבֶט שֶׁבִּתּוֹךְ הַרְגֵּל)? תִּלְמוּד לומר: לְכָד (חֻץ)
52 מִמִּכְרֵיו עַל הָאֲבוֹת. מֵה-מִּכְרֵיו אֲבוֹת זֶה לָזֶה? אֶתָּה בְּשִׁבְתָּךְ
53 וְאֵנִי בְּשִׁבְתִּי"; כְּלוֹמַר: הַסִּפְּמָתָם עַל סְדוּר מִשְׁמְרוֹת
54 הַעֲבוּדָה: כָּל-שָׁבוּעַ — מִשְׁמֶרֶה. וְכֵן פִּרְשׁוּ הַתְּרַגּוּם
55 (אִוִּנְקִלוֹס): כִּי מִמִּשְׁמֶרֶת דִּיִּיתִי בְּשִׁבְתָּא, דִּכְּן אֶתְקִינוּ אֶבְהֶתָּא
56 (חֻץ מִמִּשְׁמֶרֶת שֶׁל אוֹתוֹ שָׁבוּעַ). וּכְכֹר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ
57 בְּסוּף גִּמְרָא סִפְּהָ (נֵה:).

יום חמישי י"ד מנחם-אב ה'תשע"ב

מצות עשה לג. מצות לא תעשה פח.

פז. עג. קסג. קסד.

61 הַמִּצְוָה הַל"ג — הַצּוּרִי שֶׁנִּצְטָוִינוּ הַכֹּהֲנִים לְלַבֵּשׁ בְּגָדִים
62 מִיֻּחֵדִים לְכְבוֹד וּלְתַפְאָרָה, וְאַחֲרֵיכָךְ יַעֲבֹדוּ בְּמִקְדָּשׁ, וְהוּא
63 אָמַר: יִתְעַלֶּה: "וְעִשִּׂיתָ בְּגִיד־קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אֲחִיךָ לְכְבוֹד
64 וּלְתַפְאָרָה" (שְׁמוֹת כח, ב); "וְאַתָּה בְּנִי תִקְרִיב וְהַלְבַּשְׁתָּם
65 בְּתִנָּת" (שֵׁם כט, ח), וְאֵלּוּ הֵם בְּגָדֵי כֹהֵנָה: שְׂמֹנֶה בְּגָדִים
66 (כַּתְנֹת, מַכְנָסִים, מִצְנַפֹּת, אַבְנֵט, חֹשֶׁן, אִפּוֹד, מַעִיל וְצִיצִית) לְכָהֵן גָּדוֹל
67 וְאַרְבָּעָה לְכָהֵן הַדִּיּוֹט (כַּתְנֹת, מַכְנָסִים, מַגְבַּעֲת, אַבְנֵט). וְכָל-
68 פֶּעַם שֶׁעוֹבֵד כֹּהֵן בְּפָחוֹת מִן-הַבְּגָדִים הַמִּיֻּחֵדִים לְאוֹתָהּ
69 הַעֲבוּדָה אוֹ בִּיּוֹתֵר — עֲבוּדָתוֹ פְּסוּלָה; וְנוֹסֵף לָכֵן חֵיב עַל
70 כֵּן מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם, רָצוֹנִי לומר מִחֲסֵר בְּגָדִים שֶׁעָבַד. וְכֵן
71 מִנּוּ אוֹתוֹ בְּגִמְרָא סְנֵהֲדִירִין (פג). מִכָּלִל מִחֲבִיבֵי מִיתָה בִּידֵי
72 שָׁמַיִם. וְעַל זֶה לֹא בָּא פְּסוּק, אֶלָּא נֶאֱמַר בְּפָתוּב: "וְחִגְרַתָּ
73 אֹתָם אֲבָנֵט וְגו', וְהִיתָה לָהֶם כֹּהֲנָה" (שֵׁם, ט), וְכֹא בְּפִרְשׁוֹ
74 (סְנֵהֲדִירִין פג): "בְּזִמְן שֶׁבְּגָדֵיהֶם עֲלִיהֶם — כֹּהֲנָתָם עֲלֵיהֶם;
75 אֵין בְּגָדֵיהֶם עֲלֵיהֶם — אֵין כֹּהֲנָתָם עֲלֵיהֶם וְהָיוּ לָהֶם זָרִים".
76 וְיִתְבָּאָר לְקַמֵּן (לֹא תַעֲשֶׂה עַד) שְׁזָר שֶׁשֹּׁמֵם — בְּמִיתָה.
77 וְאִמּוֹר בְּסִפְרָא (ויקרא ח, ח): "וַיִּשֶׁם עָלָיו אֶת-הַחֹשֶׁן" —
78 "פִּרְשָׁה זוֹ לְמִדָּה לְשַׁעֲתָהּ וּלְמִדָּה לְדוֹרוֹת; לְמִדָּה לְשִׁוּת
79 יוֹם יוֹם וּלְשִׁוּת יוֹם הַפְּפוּרִים. כָּכָל-יוֹם מִשְׁמֵשׁ בְּכָבֵדִי זָהָב
80 (שְׁמוֹנֶה בְּגָדִים שֶׁל יוֹם-יוֹם שִׁישׁ בִּינְיָהן מִזְהָב), וּבְכִיֹם הַפְּפוּרִים
81 מִשְׁמֵשׁ בְּכָבֵדִי לְכָן" (אַרְבַּעַה: כַּתְנֹת, מַכְנָסִים, מִצְנַפֹּת וַאֲבָנֵט).
82 וּכְכֹר נִתְבָּאָר בְּלִשׁוֹן סִפְרָא, שֶׁלְּבִישַׁת בְּגָדִים אֵלּוּ מִצְוָה
83 עֲשֶׂה, וְהוּא אָמַרְם (סִפְרָא אַחֲרֵי-מוֹת): "וּמִזִּין שְׂאֵין אֶהָרֶן
84 לִבְשׁ בְּגָדִים לְגִדְלָתוֹ אֶלָּא כְּמִקְדָּם גְּזֵרַת הַקֹּלֶף? תִּלְמוּד
85 לומר: וַיַּעַשׂ כְּאִשֶּׁר צִוָּה ה' אֶת-מֹשֶׁה" (ויקרא טז, לד).
86 כְּלוֹמַר, שֶׁבְּגָדִים אֵלּוּ, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהֵם בְּתַכְלִית הַיָּפִי —
87 שֶׁהֵם זָהָב וְאֲבָנֵי שֵׁהֵם וַיִּשְׁפֹּה וְזוּלָתָן מִן-הָאֲבָנִים הַיִּקְרוֹת
88 — לֹא יִתְפָּן לְהַתְנַאוֹת בָּהֶם, אֶלָּא לְקִיּוֹם הַמִּצְוָה, שֶׁצִּוָּה ה'
89 אֶת-מֹשֶׁה, בִּלְבַד; וְהִיא, שֶׁיִּלְבַּשׁ בְּגָדִים אֵלּוּ תָּמִיד בְּמִקְדָּשׁ.
90 וּכְכֹר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּלֶם בְּפֶרֶק ב' מִזְבָּחִים (יח).
91 וּבְמִקּוֹמוֹת בְּמִסְכַּת פְּפוּרִים (עא: עב.) וְסִפְּהָ (ה:).

מִתָּר; לְפִיכָךְ בָּאָר בְּכֹהֵן גָּדוֹל שֶׁהוּא מִחֲמַת הָעֲבוּדָה כְּדִי
שִׁיחָא נָאָה. וְהַעֲוֵר עַל לֹא זֶה בְּמִיתָה, כְּלוּמַר: אִם שָׁמַשׁ
כִּשְׁהוּא פְּרוּעַ רֹאשׁ. וּבִכְלָל אֵלּוּ שְׁבַמִּיתָה (תוספתא, סנהדרין
פג.) פְּרוּעֵי רֹאשׁ, שְׁנָאָמַר: "וְלֹא תִמְתּוּ" (שם י, ו); אָבָל אִם
נִכְנַס לְמִקְדָּשׁ וְהוּא פְּרוּעַ רֹאשׁ דִּלָּא עָבַד — הֲרִי זֶה
בְּאַזְהָרָה, לֹא בְּמִיתָה.

הַמִּצְוָה הַקִּס"ד — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ הַכֹּהֲנִים מִלְּהִכְנֹס
לְמִקְדָּשׁ קְרוּעֵי בְּגָדִים, וְהוּא אָמְרוּ: "וּבִגְדֵיכֶם לֹא-תִפְרְמוּ
וְלֹא תִמְתּוּ" (שם). וּלְשׁוֹן סִפְרָא: "בִּגְדֵיכֶם לֹא-תִפְרְמוּ —
אַל תִּקְרְעוּ בִּגְדֵיכֶם". וְגַם לֹא זֶה נִכְפַּל בְּכֹהֵן גָּדוֹל:
"וּבִגְדֵי לֹא יִפְרֹם" (שם כא, י). וְדַע שֶׁכֹּהֵן גָּדוֹל אֶפְלוּ שְׁלֹא
בִּשְׁעַת הָעֲבוּדָה אֲסוּר לוֹ לְקַרֹּעַ בְּגָדָיו עַל מַת שְׁמַת לוֹ,
וּבִגְלַל תּוֹסֶפֶת זֶה כָּפַל אֶת-הַלֵּאוּ הַזֶּה. וּבִסְפָּרָא (פֶּרֶשֶׁת
אֲמֹר): "רֹאשׁוֹ לֹא יִפְרַע וּבִגְדָיו לֹא יִפְרֹם — עַל מַתּוֹ,
כְּדִרְךָ שְׁבָנִי אֲדָם פּוֹרְעִין וּפּוֹרְמִין עַל מַתִּיהֶן. כִּיצַד? כֹּהֵן
גָּדוֹל פּוֹרֵם מִלְמַטָּן (במקום שאינו נראה כל-כך) וְהַדְּיוּט
מִלְמַעְלָן. וְכָל-מִי שֶׁעָבַד וּבִגְדָיו קְרוּעִים — גַּם הוּא חֵיב
מִיתָה, לְפִי שְׁדִין פְּרוּעֵי רֹאשׁ וּקְרוּעֵי בְּגָדִים אֶחָד. אָבָל
הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל לְמִקְדָּשׁ בְּמִצְוָה זֶה הֲרִי הֵיא בְּלֹאוֹ. וְכֹהֵן גָּדוֹל
בְּלִבָּד אֲסוּר לוֹ לְעוֹלָם לְפָרוּעַ וּלְפָרוֹם אֶפְלוּ לֹא נִכְנַס
לְמִקְדָּשׁ, וְזֶהוּ הַחֲלוּק שֶׁבִּינוּ וּבֵין כֹּהֵן הַדְּיוּט בָּזֶה.

יום שישי ט"ו מנחם-אב ה'תשע"ב

מצות לא תעשה סח. קסה.

מצות עשה לא. מצות לא תעשה עז. עח.

הַמִּצְוָה הַס"ח — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִיר כֹּהֵן גָּדוֹל מִלְּהִכְנֹס
לְמִקְדָּשׁ בְּכָל-עֵת, מִפְּנֵי כְבוֹד הַמִּקְדָּשׁ, וְיִרְאָה לְפָנֵי
הַשִּׁכִּינָה. וְהוּא אָמְרוּ יְתַעֲלָה: "וְאַל-יָבֹא בְּכָל-עֵת אֶל-
הַקֹּדֶשׁ" (ויקרא טז, ב). וְיֵשׁ בְּלֹא זֶה חֲלוּק גְּבוּלוֹת, וְהוּא:
שֶׁכֹּהֵן גָּדוֹל הִזְהִיר מִלְּהִכְנֹס לְקֹדֶשׁ הַקֹּדְשִׁים אֶפְלוּ בְּיוֹם
הַכַּפּוּרִים אֲלֵא בְּזִמְנֵי הַדְּיוּעַ לְעֲבוּדָה. וְכֵן כָּל-כֹּהֵן מְזוּהָר
מִלְּהִכְנֹס לְהִיכָל בְּכָל-יָמֹת הַשָּׁנָה וּזְלוֹתֵי בְּזִמְנֵי הָעֲבוּדָה.
וְקִצּוֹר עֲנִין הֵלֹא הוּא: שֶׁכָּל-כֹּהֵן לֹא יִכְנַס לְמִקְדָּשׁ שֶׁרִשְׁאֵי
לְהִכְנֹס לְשֵׁם אֲלֵא בִּשְׁעַת עֲבוּדָה בֵּין כֹּהֵן גָּדוֹל בְּפָנִים בֵּין
כֹּהֵן הַדְּיוּט בַּחוּץ. וְאִם עָבַר עַל לֹא זֶה וְנִכְנַס שְׁלֹא בִּשְׁעַת
הָעֲבוּדָה, אִם נִכְנַס לְקֹדֶשׁ הַקֹּדְשִׁים — הֲרִי זֶה חֵיב מִיתָה;
וְאִם נִכְנַס לְהִיכָל — הֲרִי זֶה חֵיב מִלְּקוּת. וּלְשׁוֹן סִפְרָא
(פֶּרֶשֶׁת אַחֲרֵי): "וְאַל-יָבֹא בְּכָל-עֵת" — זֶה יוֹם הַכַּפּוּרִים;
"אֶל-הַקֹּדֶשׁ" — לְרִבּוֹת שְׁאָר כָּל-יָמֹת הַשָּׁנָה; "מִבֵּית
לְפָרְכָת" — לְהִזְהִיר עַל כָּל-הַבֵּית. יָכוֹל עַל כָּל-הַבֵּית
בְּמִיתָה — תִּלְמוּד לֹמַר: "אֶל-פְּנֵי הַפִּפְרֹת אֲשֶׁר עַל-הָאָרֶץ
וְלֹא יָמוּת". הֵא כִּיצַד? אֶל-פְּנֵי הַפִּפְרֹת בְּמִיתָה, וְעַל שְׁאָר
כָּל-הַבֵּית בְּאַזְהָרָה. וּבִגְמָרָא מְנַחוֹת (כז:) אָמְרוּ בְּפֶרוּשׁ:
"עַל הַהִיכָל בְּאַרְבָּעִים".

הַמִּצְוָה הַקִּס"ה — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ הַכֹּהֲנִים מִלְּצַאת

הַמִּצְוָה הַפ"ח — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְּקַרֹּעַ פִּי (שִׁפְת)
מִעִיל כֹּהֵן גָּדוֹל, אֲלֵא יִהְיֶה אֲרוּג כְּמוֹ סוּף וּגְבוּל (כשִׁפְת
הָאָרֶץ, מִשְׁנֵי צַדִּדִּי), וְהוּא אָמְרוּ יְתַעֲלָה: "כְּפִי תִחְרָא
יִהְיֶה-לוֹ לֹא יִקְרַע" (שְׁמוֹת כח, לב), וְהַקְּרָעוּ בְּמִסְפָּרִים
וְכִיּוּצָא כֹהֵן — חֵיב מִלְּקוּת.

הַמִּצְוָה הַפ"ז — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִהִסִּיר (לַהֲפִירִד)
הַחֹשֶׁן מִעַל הָאֶפֶסוֹד, וְהוּא אָמְרוּ יְתַעֲלָה: "וְלֹא-יִנָּח הַחֹשֶׁן
מִעַל הָאֶפֶסוֹד" (שם, כח), אֲלֵא יִהְיֶה מִחֲבֵר לוֹ. וּבִסּוּף מִכּוֹת
(כא.) אָמְרוּ גַם-כֵּן, כִּשְׁהִזְכִּירוּ מִחֲבִיבֵי מִלְּקוּת: וְהָא אֵיכָא
מִזֵּם אֶת-הַחֹשֶׁן? וְאַזְהָרְתִּיהָ מִהִכָּא מ"לֹא-יִנָּח הַחֹשֶׁן" הִנֵּה
נִתְבָּאָר לָךְ שְׁהַמִּזֵּם — לוֹקָה.

הַמִּצְוָה הַע"ג — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְּהִכְנֹס לְמִקְדָּשׁ אוֹ
לְהוֹרֹת בְּשׁוּם דָּבָר מִדִּינֵי הַתּוֹרָה כִּשְׁאַנְחָנוּ בְּמִצְוָה שֶׁל
שְׁכָרוֹת, וְהוּא אָמְרוּ יְתַעֲלָה: "זֵינן וְשִׁכָּר אֶל-תִּשְׁתֵּי וְגו' —
בְּבִאָכֶם אֶל-אֱהֱלָה מוֹעֵד וְגו' וְהַלּוֹת אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגו' —
(ויקרא י, ט"א). וּלְשׁוֹן תִּלְמוּד (נוֹזֵר לח.): "שְׁתֵּה רִבִּיעִית
(יין) אֶל יוֹרָה". וְיֵשׁ בְּעִנְשׁ הַלֵּאוּ הַזֶּה חֲלוּק, וְהוּא: שְׁשֹׁתוּי
זֵינן אֲסוּר לָהֶם לְהִכְנֹס מִבֵּין הָאוֹלָם וּלְמַזְבֵּחַ עִם כָּל-הַהִיכָל,
וְאִם נִכְנַס — חֵיב מִלְּקוּת; וְאִם עָבַד כִּשְׁהוּא שְׁתוּי —
חֵיב מִיתָה בִּידֵי שְׁמַיִם; וְאִם שְׁתֵּה דָבָר מִן (שְׁאָר)
הַמְשָׁכִים פָּרִט לִינן וְעָבַד — חֵיב מִלְּקוּת בְּלִבָּד, לֹא
מִיתָה; וְכָל-מִי שֶׁמוּרָה כִּשְׁהוּא שְׁתוּי, בֵּין שֶׁהוּא כֹהֵן אוֹ
יִשְׂרָאֵל — הֲרִי הוּא עוֹבֵר עַל לֹא, בֵּין שֶׁהוּא שְׁתוּי זֵינן
אוֹ שְׁאָר הַמְשָׁכִין. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פֶּרֶשֶׁת שְׁמִינִי): "זֵינן
אֶל-תִּשְׁתֵּי", אֵינן לִי אֲלֵא זֵינן. מִנֵּין לְרִבּוֹת שְׁאָר מְשָׁכִין?
תִּלְמוּד לֹמַר: "וְשִׁכָּר". אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר זֵינן? עַל הֵינן
בְּמִיתָה וְעַל שְׁאָר כָּל-הַמְשָׁכִין בְּאַזְהָרָה" (במלכות). וְשֵׁם
אָמְרוּ: "מִנֵּין שְׁאִינוּ חֵיב אֲלֵא בִּשְׁעַת עֲבוּדָה? תִּלְמוּד
לֹמַר: אֵתָה וּבְנִיד אֵתָה בְּבִאָכֶם אֶל-אֱהֱלָה מוֹעֵד". וְשֵׁם
אָמְרוּ: "יָכוֹל יִהְיֶה יִשְׂרָאֵל חֵיבִין מִיתָה עַל הַהוֹרָה תִּלְמוּד
לֹמַר: "אֵתָה וּבְנִיד אֵתָה וְגו' וְלֹא תִמְתּוּ", אֵתָה וּבְנִיד
בְּמִיתָה, וְאֵין יִשְׂרָאֵל חֵיבִין מִיתָה עַל הַהוֹרָה". וּכְבָר
נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפָרָק ד' מִפְּרָקוֹת (יג.).

הַמִּצְוָה הַקִּס"ג — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ הַכֹּהֲנִים מִלְּהִכְנֹס
לְמִקְדָּשׁ כִּשְׁהֵם מְגוּלִים בְּשַׁעֲרֵם (מְגוּלֵי שַׁעַר), כְּדִרְךָ
שְׁעוֹשִׁים הָאֲבָלִים שְׁאִינֶם מְקַבְּצִים וּמְסַדְּרִים אֶת-שַׁעֲרֵם,
וְהוּא אָמְרוּ יְתַעֲלָה: "רֹאשִׁיכֶם אֶל-תִּפְרְעוּ" (שם ו, א) אָמַר
הַתְּרַגּוּם: לֹא תִרְבּוֹן פְּרוּעַ. וּבִיחֻזְקָא (מד, כ) בָּאָר וְאָמַר:
"וּפְרַע לֹא יִשְׁלַחוּ". וְכֵן אָמְרוּ יְתַעֲלָה בְּמִצְוָה: "וְרֹאשׁוֹ
יִהְיֶה פְּרוּעַ" (ויקרא יג, מה) אָמְרוּ בִּסְפָּרָא: "יִגְדַּל פְּרַע".
וְעוֹד לְשׁוֹן סִפְרָא: "רֹאשִׁיכֶם אֶל-תִּפְרְעוּ" — אֵל תִּגְדְּלוּ.
וּכְבָר נִכְפַּל לֹא זֶה בְּכֹהֵן גָּדוֹל וְאָמַר: "אֶת-רֹאשׁוֹ לֹא
יִפְרַע" (שם כא, י). וְכָפַל אוֹתוֹ, שְׁלֹא תִחְשׁוּב שְׁנָה שְׁאָמַר
לְאַלְעוֹר וּלְאַיִתָּמַר "רֹאשִׁיכֶם אֶל-תִּפְרְעוּ", שֶׁהוּא מִחֲמַת
הַמֵּת בְּלִבָּד, אָבָל אִם עָשָׂה כֵּן שְׁלֹא דִרְךָ אֲבָלוֹת יִהְיֶה

הלאוין האלה שנקפלו בכהן גדול ענין נוסף, כמו שבארנו
— הרי לא יתרכה בכך מספר המצוות למי שהבין
מה-שהקדמנו (כלל ט), לפי שגופיה דקרא הוא שלא יעשה
דבר מכל-אלו בשעת העבודה. והבן זאת.

המצוה הל"א — הצווי שנוצטוינו להוציא הטמאים
מן-המקדש, והוא אמרו יתעלה: "וישלחו מן-המחנה
כל-צרוע וכל-זב וכל טמא לנפש" (במדבר ה, ב). ומחנה זה
האמור כאן הוא מחנה שכניה שפמזהו לדורות העזרה,
כמו שבארנו בריש סדר טהרות (כלים פרק א משנה ח)
בפרוש המשנה. ולשון ספרי (פרשת נשא שם): "וישלחו
מן-המחנה — אזהרה לטמאים שלא יכנסו למקדש
בטמאה". וכבר נכפל צווי זה בלשון אחר, והוא אמרו
יתעלה: "כִּי-יְהִיָּה בָּךְ אִישׁ אֲשֶׁר לֹא-יְהִיָּה טָהוֹר מִקֶּרֶךְ-
לֵילָה וַיֵּצֵא אֶל-מַחֲוֵץ לַמִּחְנֶה" (דברים כג, יא). רצה כאן
באמרו "מחוז למחנה": מחנה שכניה, כמו שאמר במצוה
זו עצמה: "אֶל-מַחֲוֵץ לַמִּחְנֶה תִּשְׁלַחֲוּם" (במדבר ה, ג)
ובגמרא פסחים (סח.): "וַיֵּצֵא אֶל-מַחֲוֵץ לַמִּחְנֶה" — זה
מחנה שכניה. ולשון המקלף: "צו את-בני ישראל
וישלחו מן-המחנה — בעשה"; ומנין בלא-תעשה?
תלמוד לומר: "ולא יטמאו את-מחניהם". ובספרי (פרשת
תצא שם): וַיֵּצֵא אֶל-מַחֲוֵץ לַמִּחְנֶה — מצות עשה.

המצוה הע"ז — האזהרה שהזהר כל-טמא מלהכנס
לכל-המקדש (המשכן), אשר פמזהו לדורות (בבית המקדש):
כל-העזרה משער ניקנור ולפנים, שהוא תחלת עזרת
ישראל, והוא אמרו יתעלה: "ולא יטמאו את-מחניהם"
(שם) כלומר: מחנה שכניה. ובגמרא מכות (יד): אמרו:
"הבא אל המקדש טמא פתיב ענש ופתיב אזהרה: ענש
— "את-מקדש ה' טמא ונכרתה" (שם יט, יג); אזהרה
— "ולא יטמאו את-מחניהם". ובמקלף: "צו את-בני
ישראל וישלחו מן-המחנה" (שם ה, ב) — בעשה. ומנין
בלא-תעשה? אמר: "ולא יטמאו את-מחניהם". וכבר
נכפל הלאו בענין זה בלשון אחר, והוא אמרו ביוזרת:
"ואל-המקדש לא תבא" (ויקרא יב, ד) ובספרא אמרו: "לפי
שנאמר: "וזהרתם את-בני-ישראל משמאתם ולא ימתו"
(שם טו, לא) שומע אני בין מתוכו בין מאחוריו" —
כלומר: גם הנוגע במקדש מאחוריו כשהוא טמא מתחייב
כרת — תלמוד לומר ביוזרת: "ואל-המקדש לא תבא".
ושם נתבאר שדין היוזרת ודין שאר טמאים שנה פזה.
ועוד אמרו בספרא (פרשת אחרי-מוות), על אמרו יתעלה:
"ואם לא יכבסו ובשרו לא ירחץ ונשא עונו" (שם יז, טז):
"הא כיצד? על רחיצת גופו (אם לא רחץ) — ענוש כרת,
ועל פכוס בגדיו — בארבעים. ומנין שאינו מדבר אלא
בטמאת מקדש וקדשיו, הזהיר וענש וכו'". וכבר נתבאר
שהעובר על לאו זה, אם הוא מזיד — חייב כרת: ואם
הוא שוגג — חייב קרבן עולה ויזרד, כמו שבארנו במצוה
ע"ב ממצות עשה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בריש

מן-המקדש בשעת העבודה, והוא אמרו: "ומפתח אהל
מועד לא תצאו" (שם יז, ז). ונקפל גם לאו זה בכהן גדול
ואמר: "ומן-המקדש לא יצא" (שם כא, יב). ולשון ספרא
(פרשת שמני שם): "ומפתח אהל מועד" יכול בשעת
העבודה ושלא בשעת העבודה, תלמוד לומר: "ומן-
המקדש לא יצא ולא יחלל", — הוי אומר בשעת
העבודה. "כִּי-שָׁמַן מִשְׁחַת ה' עֲלֵיכֶם" (שם יז, ז) אין לי אלא
אהרן ובניו שגמשחו בשמן המשחה שאם יצאו בשעת
עבודה חייבין מיתה, מניין לכל-הפנהנים שבכל-הדורות?
תלמוד לומר: "כִּי-שָׁמַן מִשְׁחַת ה' עֲלֵיכֶם". ודע שיש
בכהן גדול תוספת שלא ילנה את-המטה (את המת). וזהו
פשוט הפתוב באמרו: "ומן-המקדש לא יצא", וכך נתבאר
בפרק ב' מסנהדרין (יח.), שאם מת לו מת — אינו יוצא
אחר המטה. ולמדו לכך ממה שנאמר: "ומן-המקדש לא
יצא". ונלמד מזה, שמותר לו לעבוד ביום שמת לו מת.
וכך הוא לשונם בסנהדרין (פד.), אמרו: "ומן-המקדש לא
יצא ולא יחלל", הא אחר (כהן הדיוט) שלא יצא (כשמתו
אביו או אמו) — חלל; כלומר: כהן הדיוט, שאסור לו
לעבוד כשהוא אונן. והרי הוא מזהר על כך, כלומר שלא
יעבוד אונן, מן-התלמוד הזה. וכבר נתבאר הפלל הזה בסוף
הוריות (יב:) שפהן הדיוט אונן לא יעבוד, וכהן גדול עובד
כשהוא אונן. הנה נתבאר לך שאמרו כאן "ולא יחלל",
עשהוהו שלילה, לא אזהרה — שאין עבודתו נעשית חלין
אף-על-פי שהוא אונן. ופשוט הפתוב שאמרו "ולא יחלל"
טעם ללאו הקודם שהוא (הכהן הגדול) "לא יצא", כדי
שלא יחלל. אף בשתי הענינים (הנדרשים מהפסוק: (א) ש"לא
יצא" הכהן הגדול אחר מטת אביו ואינו מחלל העבודה
שהוא אונן. (ב) שכהן הדיוט "לא יחלל" ולא מקריב אונן)
אין ראוי למנות את-הלאו הזה (כלומר, אין לייחד אוהרה
כלשהיא מבח הלשון "ולא יחלל" לענינים אלו הנלמדים ממנו)
בפני עצמו, כמו שמתבאר למי שהבין את-הפללים (כלל
ח) שקדמו למאמר זה. וכבר נתבאר ששלשה לאוין אלו
שהם: ראשו לא יפרע, ובגדיו לא יפרס, ומן-המקדש לא
יצא — נקפלו בכהן גדול לבאר ענין מסים, כמו שנקפלה
אזהרתו על גרושה וחללה וזונה לבאר ענין מסים,
ושלשת הענינים שהזהיר עליהם בשלשה לאוין אלו הם
בעצמם שהזהיר עליהם באמרו ראשיכם אל תפרעו,
ובגדיכם לא תפרעו, ומפתח אהל מועד לא תצאו;
ושמשה רבנו עליו השלום הודיעם, כלומר לאלעזר
ואיתמר: שבחודתכם לצרה גדולה זו לא התירו לכם
דברים האסורים עליכם, אלא אתם נשארים מזהירים כמו
שהייתם, על פריעת ראש וקריעת בגדים וציאה מן-
המקדש בשעת העבודה. ונקפל הלאו בכהן גדול לבאר
לנו שלא זו בשעת העבודה, ועל שעת העבודה בלבד
חייבין מיתה, כמו שאמה רואה שלמדו לבאר ענין אמרו
"ומפתח אהל מועד לא תצאו" ממה שנאמר: "ומן-
המקדש לא יצא"; ואף-על-פי שחיבו בכל-לאו מן

42 שוה"ה" חלול חלול (מתרומה: מה שם במיתה אף באו). ומנהו
43 שם מכלל מחיבי מיתה.

44 המצוה הכ"ד — הצווי שצטוו הכהנים בלבד לרחץ
45 ידיהם ורגליהם כל-פעם שיצטרכו להפגס להיכל או לקרב
46 לעבודה — וזו היא מצות קדוש ידים ורגלים, והוא אמרו
47 יתעלה: "ורחצו אהרן ובניו ממנו את-ידיהם ואת-רגליהם
48 בבאם אל-אהל מועד" (שמות ל, יט-כ). ומצות עשה זו
49 העובר עליה חייב מיתה בידי שמים, כלומר: שכהן
50 ששמש במקדש אם לא רחץ ידים ורגלים — חייב מיתה
51 בידי שמים; והוא אמרו יתעלה: "ורחצו מים ולא ימתו"
52 (שם) וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפלגות בפרק ב' (שם)
53 מן החכמים (יט: ואילך).

54 המצוה הס"ט — האזהרה שהזהיר כהן בעל מום
55 מלהפגס להיכל בכללותו, כלומר: המזבח, ובין האולם
56 ולמזבח, והאולם וההיכל, והוא אמרו יתעלה: "אף
57 אל-הפרכת לא יבא ואל-המזבח לא יגש וגו'" (ויקרא כא,
58 כג), וכבר נתבאר בריש טהרות (כלים פרק א משנה ט) שמביין
59 האולם ולמזבח עם כל-ההיכל אסור לבצלי מומין ופרועי
60 ראש להפגס לשם. ונתבאר גם בספרא (פרשת אמור שם)
61 ששני לאוין אלו, והם: "אל-הפרכת לא יבא ואל-המזבח
62 לא יגש", לא יספיק אחד מהן מבלעדי האחר ושניהם
63 צריכים להשלמת הדין בענין אחד, והוא הגבלת המקום
64 שאסור להם להפגס אליו. ומי שהזיד ונכנס מן-המזבח
65 ולפנים, אפלו שלא לשם עבודה — לוקה.

66 המצוה המשלימה שבעים — האזהרה שהזהיר בעל מום
67 (קבוע) מלעבוד, והוא אמרו: "אשר יהיה בו מום לא
68 יקרב" (שם, יז), הפונה בזה: לא יקרב לעבודה; וכשעובד
69 בעל מום — לוקה. וכן אמרו בספרא (פרשת אמור): "אין
70 בעל מום במיתה אלא באזהרה".

71 המצוה הע"א — האזהרה שהזהיר בעל מום עובר
72 מלעבוד כל-זמן שיש בו אותו המום (כמו הגרב והילפת
73 והדומה להם מהמומים העוברים), והוא אמרו יתעלה: "כל-
74 איש אשר-בו מום לא יקרב" (שם, יח), ולשון ספרא (שם):
75 "אשר יהיה בו מום", אין לי אלא מום קבוע, מום עובר
76 מניין? — תלמוד לומר: "כל-איש אשר-בו מום לא
77 יקרב". וגם הוא אם עבר ועבד במום עובר — לוקה.
78 וכבר נתבאר דיני מצוה זו, מומין עוברים של אדם ומומין
79 קבועין, בפרק ז' מבכורות (מג).

1 שבועות ובהוריות (ט). וכתות (ב). ובכמה מקומות
2 בנזכים.

3 המצוה הע"ח — האזהרה שהזהיר כל-טמא (רוב
4 הטמאים), מלהפגס למחנה לויה אשר כמוהו לדורות: הר
5 הבית, כמו שבארנו בריש מסכת פלים (פרק א משנה ח),
6 ושם נתבאר אסור פניסת הטמאים להר הבית והכתוב
7 שבא בלאו זה הוא אמרו על טמא מקרה-ליה: "לא יבא
8 אל-תוף המחנה" (דברים כג, יא) ובגמרא פסחים (סח),
9 אמרו גם-כן: "ויצא אל-מחוץ למחנה" (שם) — זה מחנה
10 שכינה, כמו שבארנו במצוה ל"א ממצות עשה; "ולא יבא
11 אל-תוף המחנה" — זה מחנה לויה, מתקין (מקשה) ליה
12 רבינא: ואימא אידי ואידי (אמור, אולי, כי הן (פסוק) זה והן
13 זה) במחנה שכינה, ולעבור עליו בעשה ולא-תעשה? אם
14 כן נכתב קרא ולא יבוא אל-תוף, כלומר: היה לו לומר:
15 ולא יבוא אל תוכו — "המחנה" למה לי? לתן לו מחנה
16 אחרת, והיא מחנה לויה. כלומר שגם לא יבוא אל
17 תוף המחנה. ולשון ספרי (שם): "לא יבא אל-תוף המחנה"
18 — זו מצות לא-תעשה. וכבר נתבאר גם דיני מצוה זו
19 בריש מסכת פלים בפרושנו.

20 יום שבת קודש ט"ז מנחם-אב ה'תשע"ב

21 מצות לא תעשה עה. עו.

22 מצות עשה כד. מצות לא תעשה סט. ע. עא.

23 המצוה הע"ה — האזהרה שהזהיר כהן טמא מלעבוד,
24 כשהוא טמא, והוא אמרו יתעלה לפניהם: "וינזרו מקדשי
25 בני-ישראל ולא יחללו את-שם קדשי" (ויקרא כב, ב) ובפרק
26 ט' מסנהדרין (פג): אמרו: "מנין לטמא ששמש שהוא
27 במיתה? דתבי: דבר אל-אהרן ואל-בניו וינזרו וגו', ולא
28 יחללו". ואמר במקום אחר: "ומתו בו כי יחללוהו" (שם, ט)
29 כשם שאותו החלול מיתה בידי שמים, כך כהן אמרו: "ולא
30 יחללו את-שם קדשי" אם חללו ועבדו בטמאה — חייבין
31 מיתה בידי שמים.

32 המצוה הע"ו — האזהרה שהזהיר כהן טבול יום (טבל
33 מטמאנו אך עדיין לא שקעה השמש) מלעבוד, אף-על-פי
34 שפבר טהר, עד שיצריב שמשו, והוא אמרו יתעלה על
35 הכהנים: "ולא יחללו שם אלהיהם" (שם כא, ו) והעובר על
36 לאו זה — חייב מיתה בידי שמים — כלומר: טבול יום
37 ששמש: וזה לא נאמר בו פסוק מפרש בתורה, אלא הוא
38 פרוש מקבל. ובפרק ט' מסנהדרין (פג): אמרו בפרוש אמרו
39 יתעלה: "קדשים יהיו לאלהיהם ולא יחללו שם אלהיהם"
40 (שם), אמרו: "אם אינו ענין לטמא — לפי שכבר נתבאר
41 — תנהו ענין לטבול יום ששמש. ויליף (נלמד ב"גורה

מלכים-א ב כו-לב

ב כו וּלְאַבְיָתָר הַכֹּהֵן אָמַר הַמֶּלֶךְ עֲנֵתָה לִי עַל־שְׂדֵיךָ כִּי אִישׁ מוֹת אָתָּה וּבַיּוֹם הַזֶּה לֹא אֲמִיתֶךָ כִּי־נִשְׁאַתָּ אֶת־אֲרוֹן אֲדֹנֵי יְהוָה לִפְנֵי דָוִד אָבִי וְכִי הִתְעַנִּית בְּכָל אֲשֶׁר־הִתְעַנָּה אָבִי: כז וַיִּגְרַשׁ שְׁלֹמֹה אֶת־אַבְיָתָר מִהֵיוֹת כֹּהֵן לַיהוָה לְמַלְא אֶת־דָּבָר יְהוָה אֲשֶׁר דִּבֶּר עַל־בֵּית עָלֵי בְשָׁלָה: כח וְהַשְׁמֹעָה בָּאָה עַד־יֹאבָב בִּי יוֹאב נָטָה אַחֲרֵי אֲדֹנֶיהָ וְאַחֲרֵי אַבְשָׁלוֹם לֹא נָטָה וַיָּגֵם יוֹאב אֶל־אֶהֱלִי יְהוָה וַיַּחֲזֹק בְּקִרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ: כט וַיֵּגֶד לַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה כִּי נָם יוֹאב אֶל־אֶהֱלִי יְהוָה וְהִנֵּה אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ וַיִּשְׁלַח שְׁלֹמֹה אֶת־בְּנֵיהוּ בְּנֵי־יְהוֹיָדָע לֵאמֹר לִךְ פְּגַע־בּוֹ: ל וַיָּבֹא בְנֵיהוּ אֶל־אֶהֱלִי יְהוָה וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו כֹּה־אָמַר הַמֶּלֶךְ צֵא וַיֹּאמְרוּ לֹא כִּי פֶה אֲמוֹת וַיֵּשֶׁב בְּנֵיהוּ אֶת־הַמֶּלֶךְ דָּבָר לֵאמֹר כֹּה־דִבֶּר יוֹאב וְכֹה עֲנִי: לא וַיֹּאמְרוּ לוֹ הַמֶּלֶךְ עֲשֵׂה כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר וּפְגַע־בּוֹ וּקְבַרְתּוֹ וְהַסִּירְתָּ דָּמִי חֲנָם אֲשֶׁר שָׁפַךְ יוֹאב מֵעָלַי וּמֵעַל בֵּית אָבִי: לב וְהַשִּׁיב יְהוָה אֶת־דָּמֹו עַל־רֹאשׁוֹ אֲשֶׁר פָּגַע בַּשְּׂנֵי־אֲנָשִׁים צַדִּיקִים וְטָמִים מַמְנוֹ וַיַּהֲרֹגֵם בַּחֶרֶב וְאָבִי דָוִד לֹא יָדַע אֶת־אֲבִנָּהּ בֶּן־נָר שֶׁר־צָבָא וְאֶת־עַמְשָׂא בְּיָתֵר שֶׁר־צָבָא יְהוּדָה:

רש"י

באה עד יואב. שמועת מצות דוד שצוה להורגו, וידע ששלמה שונאו: כי יואב נטה אחרי אדוניה ונאמר אבשלום לא נטה. סוף דבר, אבל בקש לנטות, אלא נתיירא שעדיין לחלוחית של דוד קיימת: (ל) ויאמר לא. שתיים לא אקבל עלי, קללות שקללני דוד אביך במיתת אבנר (שמואל ב ג כט): יחולו על ראש יואב יקבלם שלמה עליו, ואחר כך אצא: (לא) עשה כאשר דבר. אני מקבלם עלי, לכך נדבקו כל אלה בזרע דוד, עוזה היה מצורע, אסא מחזיק בפלך, יהויקים נפל בחרב, וחסר לחם צדקיהו:

מצודת ציון

(כו) התענית. מלשון עינוי וצער: (כז) למלא. ענין השלמה: (ל) ענני. מלשון עניה ותשובה:

(כו) ולאביתר הכהן אמר. בראותו שעדיין עומד במדרו, לתת עצה לאדוניה לקחת את אבישג: ענתות לך. רצה לומר: לך אל מקומך ענתות, כי היא היתה עיר הכהנים: כי איש מות אתה. על שהיית בקשר המרד, להמליך את אדניה מבלי דעת המלך אבי, ולכן לא תשב עוד פה לראות פני: וביום הזה. רצה לומר: ואף היום, שמן הנראה עודך מחזיק במרד, בתת עצה לאדוניה, לשאול את אבישג, למצוא תואנה בדבר המלוכה, עם כל זאת לא אמתך: לפני דוד אבי. בהיותו בורח מפני אבשלום: וכי התענית. ובעבור אשר היית מעונה ומיצר בצרת אבי, כשהיה נרדף מפני שאול: (כז) מהיות כהן. רוצה לומר: מלשמש עוד בכהונה גדולה: למלא את דבר ה'. הסיבה הזו היתה למלאות דבר ה' וגו': בשלה. בעוד היה המשכן בשלה, דבר ה' על בית עלי, שיוקח מהם כהונה הגדולה, ואביתר היה מבני עלי: (כח) והשמועה. מה שהרג את אדוניה וגרש את אביתר, באה עד יואב, רוצה לומר: מהשמועה ההיא פחד לנפשו, על כי גם הוא היה עמהם בקשר המרד: ואחרי אבשלום לא נטה. כי אלו נטה גם אחר אבשלום, לא היה אם כן נופל וגרוע מיתר עבדי המלך, אשר היו עם אדוניה, ועם כל זאת לא נעשה להם דבר. אבל הואיל ולא נטה אחר אבשלום, עם שרוב ישראל נטו אחריו, ואחר אדוניה נטה, אם כן מהנראה, בוודאי היה זה על כי ראותו כי גדל שלמה וראוי למלוכה, ובעבור שנאתו, נטה אחר אדוניה. וחשב שבעבור זה יחס לבב שלמה להרגו: אהל ה'. אשר הארון והמזבח לפניו: בקרנות המזבח. בחשבו שלא יטמא את המקום, להרגו שמה: (ל) כה אמר המלך צא. היות חשב כי כן דעת המלך, להוציאו בערמה ולהמיתו, שלא לטמא מקום הארון: לא. כי יואב הבין בדבר שעל כל פנים ימיתנו, ואמר לא אצא כי פה אמות, ודעתו היה להחטיא את שלמה, במה שיטמא אותה הארון כאשר יהרגו שמה: וכה ענני. כפל הדבר במילות שונות: (לא) כאשר דבר. להמיתו שמה: ופגע בו. כפל דבריו לזרזו [ואף כי אביו צוה להמציא לו עילה להרגו, הנה זה העילה שמצא, כי גם זה תחשב לקצת מרד, בנוסו מפני המלך]: וקברתו. לא שיקברו בעצמו, כי כהן היה אבל כוונתו לצוות לקברו בקבר הראוי לו, כי שר וגדול היה: והסירות. במה שתמית אותו יגולגל עוד זכות, כי תסיר עונש דם חנם מעלי ומעל בית אבי, כי אם לא יהרג הוא יהיה עלינו עונש מה, על מה שלא בערנו הרע: (לב) והשיב ה'. עתה כשיומת הוא, הנה ה' השיב עונש דמי חנם על ראשו. ומפרש מהו הדם, ואמר: אשר פגע וגו': ואבי דוד לא ידע. עד לא הכם, ואין לאבי אשמה בזה, ועליו העון: שר צבא יהודה. אולי רק על יהודה לבד שמהו אבשלום לשר צבא:

תהלים נח א-ט

נח. א לַמִּנְצָח אֱלֹהֵי־תְשׁוּחַת לְדֹרֹר מִכְתָּם: ב הָאֱמֶנֶם אֵלֶם צֶדֶק תִּדְבְּרוּן מִיִּשְׁרָיִם תִּשְׁפָּטוּ בְּנֵי אָדָם:
ג אֶף־בְּלִבְ עוֹלָת תַּפְעֲלוֹן בְּאֶרֶץ חֲמֵם יָדִיכֶם תַּפְלִסוּן: ד זְרוּ רִשְׁעִים מִרְחֹם תָּעוּ מִפְּנֵי דְבָרִי כֹזֵב:
ה חֲמַת־לָמוּ בְּדַמּוֹת חֲמַת־נַחֲשׁ כְּמוֹ־פֶתֶן חֲרַשׁ יֵאֻסֶּם אֲזָנוֹ: ו אֲשֶׁר לֹא־יִשְׁמַע לְקוֹל מַלְחָשִׁים חוֹבֵר חֲבֵרִים
מִחֲכָם: ז אֱלֹהִים הֲרַם־שִׁנְיָמוֹ בְּפִימוֹ מַלְתָּעוֹת כְּפִירִים נָתַן | יְהוָה: ח יִמָּאֶסוּ כְּמוֹ־מִים יִתְהַלְכוּ־לָמוּ יִדְרֹךְ
(כתיב חצו) חֲצִיו כְּמוֹ יִתְמַלְלוּ: ט כְּמוֹ שֶׁבִּלּוֹל תָּמַם יִהְיֶה נָפֶל אִשֶּׁת בְּלִחְזוֹ שָׁמַשׁ:

רש"י

הלחש כשחבר משביעו שלא יזיק: (ו) אשר לא ישמע וגו'. מחובר למקרא שלפניו ואוטם אזנו בשביל שלא ישמע לקול מלחשים: חובר חברים. שיודע ללחוש את הנחשים: (ז) מלתעות. שנים הפנימיות שקורין מייש"ליש בלע"ז: (ח) ימאסו. לעצמם שיהיו נמאסים בעיניהם מדאגה וכמו במים יתהלכו דוגמתו (יחזקאל כ"א) כל ברכים תלכנה מים מדמעות (סא"א): ידרוך חציו. הקב"ה לנגדם כדי שיתמוללו, יתמוללו שיאנ"ט פרויאי"ץ בלע"ז: (ט) שבולל. יש פותרין לימצ"א בלע"ז. ויש פותרין כמו שבולת מים (לקמן ס"ט) וכפל הלמ"ד כמו מן ימל קצירו (איוב י"ח), ימולל (לקמן צ'): תמס. נמס והולך תמס שם דבר הוא, המ"ם יסוד ועיקר הוא והתי"ו בו יסוד נופל כמו תי"ו של תבל עשו (ויקרא כ'): נפל אשת. טלפ"א בלע"ז, שאין לה עינים והיא תנשמת דמתרגמין אשותא כך פירשוהו רבותינו, ויש פותרין נפל של אשה כמו אשת הזמה (יחזקאל כ"ג), ויש תי"ו בלא דבקות כמו (משלי ד') עטרת תפארת תמגנך כמו נפל של אשה שלא חזו הנפלים שמש, וללשון ראשון הוי נפל ואשת כמו ואני ככבש אלוף (ירמיה י"א) שהוא כמו כבש ואלוף, ופי' מנחם ככבש ואלוף הוא שור אף כאן נפל ואשת (צוה להגיה סא"א):

מצודת ציון

(ב) האמנם. האמת: (ג) עולת. מלשון עולה: תפלסון. ענין יושר ועש"ז יקרא מטה המשקל בשם פלס כי מיישר המשקל וכן פלס מעגל רגליך (משלי ה'): (ה) חמת. ארס כמו חמת תנינים יינם (דברים ל"ב): פתן. מין נחש רע: יאטם. יסתום כמו אוטם אזנו (משלי כ"א): (ו) חובר חברים. היודע לחש וכן וחובר חבר (דברים י"ח): (ז) מלתעות. הם השנים הגדולים והוא מתהפך כמו ומאכלות מתלעותיו (משלי ל'): (ח) ימאסו. ימססו ובאה האל"ף במקום אות הכפל וכן אשר בואו (ישעיה י"ח) ומשפטו בוזו: יתמוללו. יכרתו כמו ימולל ויבש (לקמן צ'):

הטובה מעת צאתם מבטן: (ה) חמת למו. כעסם מטיילים ארס כנחש והוא ענין מליצה: כמו פתן חרש. המה כמו פתן אשר לעוצם רעתו לא יועיל לו הלחש כאלו היה חרש ואוטם אזנו לבל ישמע כי כן הרשעים הללו לא יועיל בהם המוסר כאילו היו חרשים וכו': (ו) אשר וגו'. בעבור רוע טבעו לא ישמע לקול מלחשים ואף אם החובר חברים הוא מחוכם מאד בדבר הלחש עכ"ז לא ישמע לקול לחשו: (ז) שנימו. של הרשעים הללו: כפירים. הטורפים ככפירים: (ח) ימאסו. יהיו נמסים כמים וילכו לאבדון: ידרוך. המקום ידרוך עליהם חציו והיו כדברים הנכרתים חיש מהר: (ט) כמו שבולל. כשבולל הזה אשר דרכו להיות נמס והולך בורוח עליו השמש וכמו הנפל של אשה אשר אינו רואה השמש כן הרשעים הללו לא יראו השמש ר"ל אור הישועה:

מצודת דוד

(ב) האמנם. כשבא דוד אל המעגל במקום שהיה שואל שוכב שם ולקח משם חנית המלך וצפחת המים והלך לו ומרחוק קרא ואמר הלא תענה אבנר וכו' כמ"ש בשמואל א' ולזה אמר האמנם נאלמתם מלדבר צדק שיש לכם לדבר והמישרים שיש לכם לשפוט בני אדם כי הלא עתה תוכלו להראות לשאול שאינני אויבו שהרי היה מסור בידי ולא הרגתי: (ג) אף בלב. לא סוף הדבר שלא למדתם זכות אלא אף בכוונת הלב תפעלו העול בארץ: תפלסון. תיישרו את החמס אשר בידכם לומר על החמס שישיר הוא: (ד) זורו. הרשעים הללו נעשו זרים לה' מעת צאתם מן הרחם: תעו. המדברים עלי כזב תעו מדרך

ח המשרה את אשתו על ידי שלישי – לא יפחת לה משני קבין חטין, או מארבעה קבין שעורים. אמר רבי יוסי: לא פסק לה שעורים אלא רבי ישמעאל, שהיה סמוך לאדום. ונותן לה חצי קב קטנית, וחצי לג שמן, וקב גרוגרות או מנה דבלה; ואם אין לו – פוסק לעמתן פרות במקום אחר. ונותן לה מטה, מפץ, ומחצלת. ונותן לה כפה לראשה, וחגור למתניה, ומנעלים ממועד למועד, וכלים של חמשים וזו משנה לשנה. ואין נותנין לה, לא חדשים בימות החמה, ולא שחקים בימות הגשמים, אלא נותן לה פלים של חמשים וזו בימות הגשמים, והיא מתכסה בבלאותיהן בימות החמה, והשחקים שלה.

ט נותן לה מטה כסף לצרפה, ואוכלת עמו מלילי שבת ללילי שבת. ואם אין נותן לה מטה כסף לצרפה – מעשה ידיה שלה. ומה היא עושה לו? משקל חמש סלעים שתי ביהודה, שהן עשר סלעים בגליל; או משקל עשר סלעים ערב ביהודה, שהן עשרים סלעים בגליל. ואם היתה מיניקה – פוחתים לה ממעשה ידיה, ומוסיפין לה על מזונותיה. במה דברים אמורים? בעניי שבישראל, אבל במקבד – הכל לפי כבודו.

פירוש ברטנורא

ח המשרה את אשתו על ידי שלישי. שנותן מזונותיה על ידי אפטרופוס ואינה אוכלת עמו. תרגום ויכרה להם כרה גדולה (מלכים ב' 1), שירותא: לא יפחות לה. בשבוע: לא פסק לה שעורים. כפלים מן החטים, אלא ר' ישמעאל שהיה סמוך לאדום. ששם השעורים רעות ביותר: דבילה. תאנים דרוסות בעינוול ונמכרות במשקל ולא במדה: מפץ. רך ממצלת: כיפה. צעיף אחד: ומנעלים ממועד למועד. מנעלים חדשים לכל שלש רגלים: חדשים. קשים לה בימות החמה לפי שהם חמים, ויפים לה בימות הגשמים: והשחקים שלה. אף כשיקנה לה חדשים, מפני שמתכסה בהן בימי נדחתה: ט נותן לה מטה כסף. בכל שבת לצורך דברים קטנים: ואוכלת עמו לילי שבת. אע"ג דבכל שאר הימים יכול לתת מזונותיה על ידי שלישי אם ירצה, בליל שבת שהוא ליל עונה חייב לאכול עמה: מעשה ידיה. מותר מעשה ידיה כלומר מה שעושה יותר על מזונותיה: שתי. קשה לטוות כפלים בשל ערב. ומשקל של יהודה כפלים בשל גליל: הכל לפי כבודו. וכפי מנהג המדינה נמו:

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ט

משנתנו מוסיפה ללמד בסיפוק צרכי האשה על ידי הבעל.

נותן לה – הבעל לאשתו, בכל שבוע, מטה כסף – שישית הדינר, לצרפה – להוצאות קטנות; ואוכלת עמו מלילי שבת ללילי שבת – אף המשרה את אשתו על ידי שלישי, כפי ששנינו במשנה הקודמת, חייב לאכול עמה בכל ליל שבת. בגמרא מובאת ברייתא: "רבן שמעון בן גמליאל אומר: אוכלת עמו בלילי שבת ושבת". ואם אין נותן לה מטה כסף לצרפה – כגון ששתקה אשתו ולא תבעה ממנו את המעה, שאם לא כן אין הרשות בידו שלא לתת לה (יתוספות יוס טובי). מעשה ידיה שלה – כלומר מותר מעשה ידיה הוא שלה (כמו שבארנו במשנה ד בפירוק), שכן חכמים תיקנו מותר מעשה ידיה לבעלה תמורת מעה כסף שהוא נותן לה. ומה היא עושה לו – מהו השיעור של מעשה ידיה, כדי שנדע מהו מותר מעשה ידיה? משקל חמש סלעים שתי ביהודה – כשהיא טווה בצמר את החוטים הדקים של האורך, הנקראים "שתי", שיעור מעשה ידיה הוא משקל חמש סלעים ביהודה, שהן עשר סלעים בגליל – שהמשקלות ביהודה היו כפליים כשל גליל; או משקל עשר סלעים ערב ביהודה, שהן עשרים סלעים בגליל – או כשהיא טווה את חוטי הרוחב, הנקראים "ערב", שהם עבים, וטורח וטווייתם מחזית משל שתי, שיעור מעשה ידיה הוא משקל עשר סלעים ביהודה שהן עשרים סלעים בגליל. שיעור זה הוא לכל שבוע (תפארת ישראל). ואם היתה מיניקה – בזמן שהאשה מיניקה, פוחתים לה ממעשה ידיה – שאין היא חייבת לעשות כשיעור האמור למעלה, ומוסיפין לה על מזונותיה – ובעלה חייב להוסיף לה מזונות על השיעור הקצוב במשנה הקודמת. במה דברים אמורים – שאין נותנים לאשה אלא השיעורים הקצובים לעיל? בעניי שבישראל – כשהבעל הוא עני, אבל במקבד – בעל שפרנסתו בעושר ובכבוד, הפל לפי כבודו – שיעורי מזונות אשתו וכל שאר צרכיה הם לפי עשור וכבודו, שכן האשה עולה עם בעלה, כמו שבארנו (לעיל ד, ד).

באור משנה ח

המשרה – המאכיל, כלומר המפרנס – את אשתו על ידי שלישי – שאין הבעל אוכל עמה, אלא נותן לה מזונותיה וצרכי כסותה על ידי אחר, וכגון שהיא הסכימה לכך (המאיד). לא יפחת לה – לכל שבוע, משני קבין חטין – כמידת נפח של ארבעים ושמנה ביצים (הקב הוא 24 ביצים. כ"ז ליטרים). שהם כדי שש עשרה סעודות לשבוע, שתי סעודות לכל יום לצרכה, והשאר לצורך אורחים ועניים, או מארבעה קבין שעורים – כפליים כמידת החיטים. אמר רבי יוסי: לא פסק לה שעורים – במידה כפולה מחיטים (גמרא). אלא רבי ישמעאל, שהיה סמוך לאדום – לארץ אדום, ששם השעורים רעות ביותר; אבל בשאר מקומות שאין השעורים רעות כל כך, אינו נותן לה כפליים אלא כפי ראות בית הדין. ונותן לה חצי קב קטנית – כגון פולים ואפונים, וחצי לג שמן – לאכילה ולהדלקה, וקב גרוגרות – תאנים יבשות, או מנה – משקל מאה דינר (כ-400 גרם בערך) – דבלה – תאנים דרוסות, הנמכרות במשקל; ואם אין לו – גרוגרות או דבלה, פוסק לעמתן פרות במקום אחר – קוצץ לה כנגדן פירות ממין אחר. ונותן לה מטה, מפץ – מצע של גומא, ומחצלת – של קנים; כל אלו לצרכי משכב ומושב. ונותן לה כפה לראשה – צעיף, וחגור למתניה – לחגור בו בשעת מלאכתה, ומנעלים ממועד למועד – ומנעלים חדשים בכל רגל משלשת הרגלים, וכלים – בגדים חדשים, בשווי של חמשים וזו משנה לשנה – כל שנה. ואין נותנין לה, לא חדשים בימות החמה – לא בגדים חדשים בימות הקיץ, לפי שמחממים הרבה, ולא שחקים בגדים שנשתחקו, בימות הגשמים – שאינם מחממים למדי, אלא נותן לה פלים של חמשים וזו בימות הגשמים – בגדים חדשים במחיר חמישים וזו בימות הגשמים, והיא מתכסה בבלאותיהן – בבגדיה שבלו – בימות החמה, והשחקים שלה – אף כשנותן לה בגדים חדשים בימות הגשמים, אין היא מחזירה לו את השחקים, היינו בגדיה הישנים שנשתחקו, מפני שהיא מתכסה בהם בימי טומאתה.

פ ר ק ש ש י

א מציאת האשה, ומעשה ידיה – לבעלה, וירשתה – הוא אוכל פרות בחייה. בשותה ופגמה – שלה. רבי יהודה בן בתירה אומר: בזמן שבפסתר – לה שני חלקים, ולו אחד; בזמן שבגלוי – לו שני חלקים ולו אחד. שלו – ינתן מיד; ושלה – ילקח בהן קרקע, והוא אוכל פרות.

ב הפוסק מעות לחתנו, ומת חתנו – אמרו חכמים: יכול הוא שיאמר: לאחייך הייתי רוצה לתן, ולך אי אפשר לתן. ג פסקה להכניס לו אלף דינר – הוא פוסק בנגדן חמשה עשר מנה. וכנגד השום – הוא פוסק פחות חמש. שום במנה, ושנה מנה – אין לו אלא מנה. שום במנה – היא נותנת שלשים ואחת סלע ודינר. ובארבע מאות – היא

פירוש ברטנורא

ו א מציאת האשה, וירשתה. אם נפלה לה ירושה: הוא אוכל פרות בחייה. והקרין שלה: ופגמה. הכלה שיש בה פחת דמים ששמן אותה כמה היתה יפה למכר בשוק וכמה היא שוה עכשיו: ובזמן שבגלוי. שהבשת שלו. ועוד, שנמאסת עליו והוא סובלה: ילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות. בחייה, והקרין שלה לכשימות או יגרשנה. ואם תמות היא, יורשה. והכלה כר' יהודה:

ב ומת חתנו. ונפלה לפני יבם: יכול הוא שיאמר. או חלוץ או יבם. ואילו לאחיו, או יתן מה שפסק או תשב עד שתלבין ראשה. ואע"ג דאחיו עם הארץ והוא ת"ח יכול הוא לומר לאחיו הייתי רוצה לתן ולך איני רוצה לתן:

ג והוא פוסק בנגדן ט"ו מנה. אלף דינר הן עשרה מנה, וכשבא החתן לקבל עליו ולכתוב בכתובה, כותב שליש יותר, שהן ט"ו מנה, אם הכניסה לו הכלה דינרין בעין, מפני שהוא משתכר בהן; ובנגד השום. ואם הכניסה לו בגדים ותכשיטים שצריכין שומא, הוא פוסק פחות חומש, שאם הכניסה שום של אלף זוז אינו מקבל עליו אלא ח' מאות, שדרך הבאים לשום הבגדים ונכסים של הכלה לשומם יותר משוויים לכבוד הכלה ולחבבה על בעלה: שום במנה ושנה במנה. כלומר

משניות מבוארות – קהתי

יפה, כדי שיימצאו קופצים עליה (גמרא כתובות נב, ב). – ואם פסק האב מעות בנדוניה לחתנו ואינו עומד בדיבורו, יש סובר, שיכול החתן לומר לו: את הן מה שפסקת, או תשב בבית אביה עד שילבין ראשה (כלה"ג יג, ה). ויש סובר, שאין החתן רשאי לומר כך, אלא כנסה, ומציא מאביה את הנדוניה בדיינים, שדברים הנקנים באמירה הם, וכן הלכה (עיין גמרא כתובות קב, ב). – משנתנו באה ללמד, שאם מת הארוס ונפלה הארוסה לפני אחיו לייבום, אין היבם יכול לתבוע מאביה את הנדוניה שפסק לאחיו.

הפוסק מעות לחתנו – בנדוניה, ומת חתנו – לפני הנישואין, קודם שנתן לו את המעות, ונפלה הארוסה לפני יבם; אמרו חכמים: יכול הוא שיאמר – יכול האב לומר ליבם: לאחייך הייתי רוצה לתן, מעות בנדוניה, ולך אי אפשר לתן – אין אני רוצה לתן, אלא: או חלוץ או יבם! בגמרא מובאת ברייתא, שאפילו היה הראשון עם הארץ והשני תלמיד חכם, מכל מקום יכול האב לומר כך; והרמב"ם מוסיף: "ואף על פי שהבת רוצה בו" (הלי אישות כג, טו).

בירושלמי מקשים: והרי דברים הנקנים באמירה הם, כלומר: מאחר שקנה הארוס את מעות הנדוניה, הרי מן הדין שיהא היבם יורשו. ומשיבים: פוסק הוא על מנת לנטות. כלומר שאין האב פוסק נדוניה לחתנו אלא על מנת שיכנס את בתו, והרי מת קודם שכנסה (המאירי).

ב אור משנה ג

כיון שנשנה במשנה הקודמת דין "הפוסק מעות לחתנו", באה משנה זו ללמדנו, שאם האשה מכניסה לבעלה מעות בנדוניה, הוא מוסיף מחצה, ורושם בכתובה את סכום הנדוניה פי אחד וחצי; אבל כשהיא מכניסה לו מיטלטלים, כגון בגדים ותכשיטים, הוא רושם את שוויים פחות חומש, כמבואר הטעם להלן.

פסקה – האשה, להכניס לו – לבעלה בנדוניה, אלף דינר – במזומנים, הוא פוסק בנגדן – בעלה רושם בכתובה שקיבל ממנה בנדוניה, חמשה עשר מנה – אלף וחמש מאות דינר, כלומר, שהבעל מוסיף מחצה על סכום הנדוניה שאשתו מכניסה לו במזומנים, לפי שהוא משתכר במעות. במפרשים מבואר, שמוסיף לה שליש, לפי שהתוספת היא שליש מכל סכום הנדוניה שהוא כותב בכתובה. מכאן שליש כזה נקרא: "שליש מלבר" (מבחוץ), שהוא אמנם מחצה מלגיו (מבפנים). וזהו שבארנו, שמוסיף לה מחצה. ובנגד השום – ואם הכניסה לו בנדוניה מיטלטלים, הצריכים שומא, כגון בגדים, כלי בית ותכשיטים, והקרויים שמים (מעורכים) את שוויים, הוא פוסק פחות חמש – הבעל רושם בכתובה את סכום השומא פחות חומש, כגון אם הכניסה נדוניה שהשום שלה אלף דינר, אינו כותב בכתובה אלא שקיבל ממנה שמונה מאות דינר. הטעם הוא, לפי שנוהגים היו בבית החתונה לשום את הנדוניה בחומש יותר משוויים לכבוד הכלה. שום במנה, ושנה מנה – פסקה להכניס לו שום במנה, כלומר שיכתוב

ב אור משנה א

החובל בחבורו, חייב לשלם לו חמישה דברים: נזק, צער, ריפוי, שבת ובושת (משנה בבא קמא ז, א). ואם חבל אדם באשת איש – מהי זכותו של בעלה בתשלומים הללו? על כך דנה משנתנו, לאחר שהיא פותחת בהלכה, שכבר נשתנה לעיל (ד, ד), על זכויות הבעל במציאתה ובמעשה ידיה של אשתו, וכן בפירות נכסיה (נכסי מלוג). ודבר פשוט הוא, שתשלומי ריפוי ושבת הם לבעל: ריפוי – משום שהוא חייב לרפואתה; שבת – שכן מתבטלת היא ממעשה ידיה, ומעשה ידיה שלו. כן ברור הוא, שדמי הצער הם לאשה, הואיל והיא בגופה סבלה את הצער (הרמב"ם: הר"ן; ועיין "תוספות יום טוב"). לפיכך אין משנתנו עוסקת אלא בתשלומי בושת ונזק; ודין זכותו של הבעל בתשלומים אלו שנוי במחלוקת של תנאים.

מציאת האשה, ומעשה ידיה, לבעלה – כמו ששנינו (לעיל ד, ד). וירשתה – אם נפלו לה נכסים בירושה לאחר שנישאה, שנכסים אלו שלה הם, הוא – הבעל, אוכל פרות בחייה – מהנכסים הללו, כמו ששנינו (שם): "יתיר עליו (על האב) הבעל שאוכל פירות בחייה". אבל בשותה ופגמה – דמי בושת ודמי פגם, שחייב לשלם לה מי שחבל בה, שלה – הם, ואין הבעל זוכה בהם; פגמה היינו הנזק שבחבלה, ושמן אותה כאילו היא שפחה נמכרת בשוק, כמה היתה שווה וכמה היא שווה (משנה בבא קמא ח, א). רבי יהודה בן בתירה אומר: בזמן שבפסתר – שחבל בה אדם במקום מוצנע שבגופה, ולא ביישה בפני בני אדם, לה שני חלקים – שני שלישים מתשלומי בושת ופגם הם לאשה, ולו אחד – ולבעל שליש אחד מתשלומים אלו, שרוב הבושת והסבל הוא לאשה עצמה; ובזמן שבגלוי – שחבל בה במקום מגולה שבגופה, וביישה בפני כל אדם, לו – לבעל, שני חלקים – שני שלישים מתשלומי בושת ופגם, ולו אחד – ולאשה שליש אחד, שבכגון זה בושתו של הבעל וסבלו מחמת החבלה באשתו מרובים הם. שלו, ינתן מיד – חלקו בתשלומי בושת ופגם מקבל הבעל מיד, ועושה בו כרצונו; ושלה – חלקה בתשלומים אלו, ילקח בהן קרקע, והוא אוכל פרות – והבעל אוכל פירות מקרקע זה, שהוא שלה, כדין נכסים שנפלו לה בירושה (כמבואר להלן ח, ג). ולדעת תנא קמא דין זה – "ילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות" – נוהג לגבי כל דמי בושתה ופגמה. והלכה כרבי יהודה (רמב"ם הלי חובל וחזיק ד, טו).

ב אור משנה ב

אמרו חכמים, שיהא אדם פוסק נדוניה יפה לבתו, כדי שיהיו עליה קופצים; ומצאו לכך אסמכתא בפסוק (ירמיהו כט, ו): "קחו נשים והולידו בנים ובנות, וקחו לבנים נשים, ואת בנותיכם תנו לאנשים" – וכי בתו בידו היא ליתנה לאיש? וכי דרך אשה לחזור על איש? אלא מכאן, שהאב צריך ליתן לבתו צרכי הלבשה ולפסוק לה נדוניה

נִתְּנָה חֲמִשׁ מֵאוֹת. מֶה שֶׁהֶחֱתָן פּוֹסֵק – הוּא פּוֹסֵק פְּחוֹת הַמָּשָׁה.
 ד פֶּסְקָה לְהַכְנִיס לֹא בְּסָפִים – סָלַע בְּסָף נַעֲשֶׂה שְׂשֵׁה דִינָרִים. הֶחֱתָן מְקַבֵּל עָלָיו עֲשָׂרָה דִינָרִין לְקַפָּה, לְכָל מָנָה וּמָנָה.
 רַבִּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: הִפֵּל כְּמִנְהַג הַמְדִּינָה.
 ה הַמַּשְׂאִי אֶת בֵּיתוֹ סָתֵם – לֹא יִפְחֹת לָהּ מִחֲמִשִּׁים זָוֹ. פֶּסֶק לְהַכְנִיסָה עֲרָמָה – לֹא יֹאמַר הַבַּעַל: כִּשְׂאֻכְנִיסָה לְבֵיתִי,

פירוש ברטנורא

אם לא שמו נכסי הכלה ותכשיטיה אלא כמו שהם שוים בשוק: אין לו אלא מנה. לא יכתבו בשטר הכתובה אלא מנה כמו ששמו: שום במנה היא נותנת שלשים ואחד סלע, ודינר שהוא מנה וחומשו: ובארבע מאות. שום, כשיקבל עליו החתן לכתוב ד' מאות. היא נותנת חמש מאות לפי שזמת הנועדים: ובשחתן פוסק וכו'. ואם שמו הם תחלה והכניסה לו, בין שום קטן בין שום גדול, הוא כותב בשטר פחות חומש: ד פסקה להכניס לו כספים. דינרים בעין שמוכנין להשתכר בהן מיד: סלע. שהוא ארבעה דינרין נעשה לכתב בשטר הכתובה כששה דינרין, בתוספת שליש. ואשמעינן תנא דרבנרין בעין, בין שהם מרובים כגון אלף דינר דקתני ברישא, בין שהם מועטים כגון סלע דקתני בסיפא, לעולם נכתבים בשטר הכתובה בשליש יותר, מפני שעומדין להשתכר בהן מיד. ובדברים שצריכין שומא כגון בגדים ותכשיטים, בין שהם מרובים כגון וכנגד השום דקתני דקאי אאלף זוז דאמר ברישא, בין שהם מועטים כגון הא דקתני שום במנה היא נותנת שלשים ואחד סלע ודינר, לעולם פוחתין חומש בשטר הכתובה ממה ששמו אותם בבית החתונה, לא שנא אם שמו אותם תחלה ואח"כ באין לכתוב הכתובה שאז צריך לפחות בשטר הכתובה החומש מן השומא ששמו בבית הכלה כדקתני ובשחתן פוסק וכו', ולא שנא אם הוא כתב תחלה הכתובה שאז צריך שתהיה השומא בתוספת חומש ממה שכתוב בכתובה כדקתני וכו' מאות שום היא נותנת חמש מאות: לקרפא. שיתן לה עשרה זוז על כל מנה ומנה שהיא מביאה לו, כדי לקנות לה מהם בשמים ותמרוקי הנשים. ולא אתפרש במתניתין אם לכל שבוע או לכל חודש או לכל שנה:

משניות מבוארות – קהתי

לסחורה, שהוא מוסיף מחצה על שוויים, מהטעם האמור. וכנגד השום – אבל אם הכניסה לו בגדים וכלים וחפצים שונים, ששמים אותם עליו בתור נכסי צאן ברזל, כנגד אלו הוא פוסק פחות חומש – לפי שהיא משתמשת בהם ומכלה אותם, ולכן דיה שיקבל עליו אחרייתם בפחות חומש. שום במנה ושורה מנה – אם הבטיחה להכניס לו בנדוניה שום במנה שהוא שווה מנה, היינו דברים שאין דרכם לבלות כשמשמשים בהם, אלא כל זמן שהם קיימים הם שווים מנה, כגון קרקע שווה מנה, אין לו אלא מנה – אינה צריכה לתת לו אלא קרקע שווה מנה, ואינה צריכה להוסיף חומש (שיטה מקובצת בשם רב האי גאון; ועיין המאירי).

באור משנה ד

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא מוסיפה ללמדנו שאין הבדל לגבי רישום הנדוניה בכתובה בין נדוניה מרובה לנדוניה מועטת; וכשם שהבעל פוסק פחות חומש כנגד דברים שצריכים שומא, כגון בגדים וכלים ותכשיטים, בין שהם מרובים, בין שהם מועטים, כמו ששינו במשנה הקודמת, כך הוא פוסק בתוספת מחצה ("שליש מלבד" לפי המפרשים) כנגד כספים במוזמנים שהיא מכניסה לו בנדוניה, בין מרובים, כגון אלף דינר (כמו ששינו בתחילת המשנה הקודמת), ובין מועטים.
פֶּסְקָה – האשה, **לְהַכְנִיס לָהּ** – לבעלה בנדוניה, **בְּסָפִים** – כסף בעין, **סָלַע בְּסָף** – שהוא ארבע דינרים, **נַעֲשֶׂה שְׂשֵׁה דִינָרִים** – כלומר כנגד כל סלע מסכום הנדוניה, פוסק הבעל בכתובה ששה דינרים (סלע ומחצה); ואין הבדל בין נדוניה מרובה לבין נדוניה מועטת, לעולם הוא מוסיף מחצה כנגד כל סכום במוזמנים שהיא מכניסה לו בנדוניה, היינו שרושם את סכום הנדוניה בכתובה פי אחד וחצי (לפי המפרשים: בתוספת שליש). כלומר שליש מלבד, כמו שבארנו במשנה הקודמת). **הֶחֱתָן מְקַבֵּל עָלָיו** – ליתן לאשתו, **עֲשָׂרָה דִינָרִין לְקַפָּה** – לצורך קופה של בשמים ותמרוקי נשים, **לְכָל מָנָה וּמָנָה** – על כל מאה דינר שהכניסה לו בנדוניה, בין בכספים ובין במיטלטלין. **רַבִּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: הִפֵּל כְּמִנְהַג הַמְדִּינָה** – כל מה שהבעל מוסיף כנגד נדוניית מוזמנים ופחות כנגד נדוניית מיטלטלים אין מוסיפים ואין פוחתים אלא כפי מנהג המקום. וכן פוסק הרמב"ם.

באור משנה ה

כבר הזכרנו (בבאור משנה ב בפרקנו), שחכמים אמרו, שיהא אדם נותן לבתו צרכי הלבשה ויהא פוסק לה נדוניה יפה, כדי שיימצאון קרפצים עליה. משנתנו באה להשמיע, מה הסכום הקטן ביותר שחייב אדם לתת לבתו לצרכי נישואיה.
הַמַּשְׂאִי אֶת בֵּיתוֹ סָתֵם – שלא פירש, כמה יתן לה לצרכי נישואיה, **לֹא יִפְחֹת לָהּ מִחֲמִשִּׁים זָוֹז** – צריך הוא לתת לה לכל הפחות חמישים זוז. **פֶּסֶק לְהַכְנִיסָה עֲרָמָה** – כלומר שהתנה האב עם הבעל שלא יתן לבתו הלבשה לנישואיה, והבעל הסכים לכנסה כמות שהיא, **לֹא יֹאמַר הַבַּעַל** – אין הבעל רשאי לומר: **כִּשְׂאֻכְנִיסָה לְבֵיתִי** –

לה בכתובה מנה (מאה דינר) כנגד החפצים השונים שתכניס לו בנדוניה, ובאמת הם שווים מנה, שלא שמו אותם בתוספת כל שהיא אלא כמו שהם שווים בשוק, **אֵין לוֹ אֶלָּא מָנָה** – ואינו יכול לומר, הואיל והוא כותב בכתובה מנה, עליה להכניס לו מנה וחומש (היינו מאה ועשרים וחמישה דינר), שלא אמרו לפחות חומש בכתובה אלא בשום ששמוהו בבית החתונה, שנוהגים שם להוסיף עליו חומש, כמו שבארנו לעיל. **שֹׁם בְּמָנָה** – אם רוצה האשה שבעלה יכתוב לה בכתובה, שהכניסה לו שום במנה, היינו חפצים שונים במאה דינר, **הִיא נֹתֶנֶת שְׁלִשִּׁים וְאַחַת סָלַע וְדִינָר** – שהם מאה ועשרים וחמישה דינר (הסלע 4 דינרים), כלומר היא צריכה להכניס לו בנדוניה, שישימו אותה בבית החתונה מאה ועשרים וחמישה דינר, ונמצא פוסק כנגד השום פחות חומש, כמו ששינו למעלה. **וּבְאַרְבַּע מֵאוֹת** – ואם היא רוצה שיכתוב לה בכתובה שקיבל ממנה שום בארבע מאות דינר, **הִיא נֹתֶנֶת חֲמִשׁ מֵאוֹת** – נדוניה שישימו אותה בחמש מאות דינר. משנתנו באה להשמיע, שגם בנדוניה מרובה וגם בנדוניה מועטת שהאשה מכניסה לו במיטלטלים, צריך שתהיה שומת הנדוניה בתוספת חומש (היינו רבע, שהוא חומש מלבד) כנגד הסכום שהיא רוצה שיכתוב לה בעלה בכתובה. **מֶה שֶׁהֶחֱתָן פּוֹסֵק** – וכשכא החתן לכתוב בכתובה את סכום הנדוניה שהכניסה במיטלטלין, לאחר שכבר שמוה בבית החתונה, בין שהיא נדוניה מרובה בין שהיא מועטת, **הוּא פּוֹסֵק פְּחוֹת הַמָּשָׁה** – הריהו כותב בכתובה את סכום שומת הנדוניה פחות חומש, כמו ששינו ברישא.

בארנו משנתנו לפי רש"י. וכן מפרש הרב עברטנורא. אבל בעלי התוספות כותבים שפירשו גומגום; ונראה להם כפירוש רבנו חננאל: שום במנה ושורה מנה – אם פסקה האשה עם בעלה שתכניס לו שום במנה שלא יהא שווה אלא מנה, היינו שאמרה לו בזה הלשון: "שום במנה ושורה מנה", אין לו אלא מנה – בלבד, ואין היא חייבת להוסיף חומש. שום במנה – אבל אם פסקה שתכניס "שום במנה" סתם, ולא אמרה שיהא שווה מנה, היא נותנת שלושים ואחת סלע ודינר – צריכה היא להכניס לו נדוניה שהשום שלה מאה ועשרים וחמישה דינר, כמו שבארנו למעלה במשנה, כדי שהסכום הרשום בכתובה יהא פחות חומש משום הנדוניה. ובארבע מאות – ואם פסקה להכניס לו שום בארבע מאות דינר, היא נותנת חמש מאות – נדוניה שהשום שלה חמש מאות דינר, מהטעם שבארנו לעיל. מה שהחתן פוסק – ואף מה שהחתן פוסק להכניס לאשתו במיטלטלים, הוא פוסק פחות חומש – הוא כותב את שוויים בכתובה פחות חומש, שגם החפצים שמכניס החתן רגילים לשומם יותר משוויים.

ויש מפרשים משנתנו (על פי הירושלמי): פסקה להכניס לו אלף דינר, הוא פוסק כנגדן חמישה עשר מנה – שכן היה מנהגם, מפני שהאשה אינה נהנית באותם הכספים, ורק הבעל נושא ונותן ומשתכר בהם. והוא הדין בדברים העומדים

אֶכְסֶנָּה בְּכִסּוּתָי, אֶלֶּא מְכַסֶּה וְעוֹדָה בְּבֵית אֲבִיהָ. וְכֵן הַמְּשִׂיא אֶת הַיְתוּמָה – לֹא יַפְחֹת לָהּ מִחֻמְשִׁים זֶוּ. אִם יֵשׁ בָּפִים – מִפְּרָגִין אוֹתָהּ לְפִי כְּבוֹדָהּ.

ו יְתוּמָה שֶׁהִשְׁאִתָּה אִמָּה אוֹ אֲחִיהָ מִדַּעְתָּה, וְכָתְבוּ לָהּ בְּמָאָה, אוֹ בְּחֻמְשִׁים זֶוּ – יִכּוֹלָה הִיא מִשְׁתַּגְּדִיל לְהוֹצִיא מִיָּד מִה שָׂרָאיו לְהַנָּתֵן לָהּ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם הִשְׂאִיתָ אֶת הַבֵּת הָרִאשׁוֹנָה – יִנָּתֵן לְשִׁנְיָה בְּדֶרֶךְ שְׁנָתָן לְרִאשׁוֹנָה. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: פְּעָמִים שְׁאֵדָם עָנִי וְהָעֲשִׂיר אוֹ עֲשִׂיר וְהָעֲנִי, אֶלֶּא שְׁמִין אֶת הַנֶּכְסִים וְנִתְּנִין לָהּ.

ז הַמְּשִׁלִּשׁ מַעוֹת לְבִתּוֹ, וְהִיא אוֹמֶרֶת: נֶאֱמַן בְּעָלִי עָלִי – יַעֲשֶׂה הַשְּׁלִישׁ מִה שֶׁהִשְׁלֵשׁ בִּידּוֹ; דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יוֹסִי

פירוש ברטנורא

ה וכן המשיא את היתומה. גבאי צדקה: אם יש בכיס: של צדקה:

ו מה שראוי ליתן לה. עישור נכסים: אם השיא. האב בחייו: את הבת הראשונה ינתן וכו'. בין שהוא פחות מעישור בין שהוא יותר. והלכה כרבי יהודה דאולין בתר אומדן דעתיה דאב. ואם א"א לעמוד על אומדן דעתו של אב יחבין לה עישור נכסים דמשבחחי השתא בשעת נשואיה ממקרקעי. אבל ממטלטלי אין לה עישור. ואיכא למ"ד דבזמן הזה ממטלטלי גמי אית לה עישור. ואם נישאת ולא תבעה מן הורשים, תובעת לאחר נישואיה, ולא אמרין אחולי אחלה גביהו. ודוקא כשהיתה נזונית מנכסי אביה, אבל אם פסקו הורשים מלתת לה מוזנות [אחולי אחלה אלא אם כן מחתה]. ואם היתה בוגרת שאין לה מוזנות ועמדה ונישאת ולא תבעה מה שראוי לה לנדוניה מנכסי אביה אחולי אחלה גבי יורשים ואינה יכולה לתבוע עוד, ואפילו היתה נזונית מנכסיהם: ז המשיש מעות לבתו. מסר מעות ביד שלישי לצורך בתו לקנות לה שדה או נדוניה לכשתנשא: נאמן בעלי עלי. ותנן לו: יעשה שלישי כו'. יקנה השדה.

משניות מבוארות – קהתי

אף רבי יהודה מודה שאם היה עשיר והעני שאין כופים את הורשים לתת לה כדרך שנתן האב לראשונה, אלא כוונת משנתנו לעשיר ועני בדעת, כלומר שחכמים אומרים, שאין ראה מן הנדוניה שנתן האב לראשונה שכך היה נותן לשניה, שכן פעמים שאדם עני בדעת, כלומר שדעתו קצרה, ואינו נותן לבתו הראשונה אלא נדוניית עני ולאחר זמן דעתו מתרחבת עליו ונותן לבתו השניה נדוניית עשיר, או חילוף הדברים, לפיכך אין נותנים לה לפי אומדן דעת האב, אֶלֶּא שְׁמִין אֶת הַנֶּכְסִים וְנִתְּנִין לָהּ – שמים את כל נכסי הירושה, ונותנים הירושים נדוניה ליתומה כפי מה שראוי להינתן לבת של בעל נכסים כזה.

כפי שבארנו יש כאן שלש מחלוקות: א. תנא קמא סובר כרבי, שנותנים לה עישור נכסים: ב. רבי יהודה סובר שנותנים לה לפי אומדן דעתו של האב: ג. חכמים סוברים, שנותנים לה לפי שומת הנכסים. כך מפרש רש"י ורוב מפרשי המשנה. וכן מובא בתוספתא: "כיצד הבנות נזונות ומתפרנסות מנכסי אביהן? אין אומרים אילו היה אביהן קיים כך וכך היה נותן להן, אלא רואין שכנגדן (בנות ממעמד דומה) היאך נזונות ומתפרנסות, ונותנין להן. רבי אומר: כל אחת ואחת מן הבנות נוטלת עישור נכסים. רבי יהודה אומר: אם השיא האב בת ראשונה ינתן לשניה כדרך שנתן לראשונה". ויש מפרשים, שאמנם בברייתא יש שלש מחלוקות, אבל במשנתנו יש שתי מחלוקות בלבד, כלומר שעל מה ששינונו: "יכולה היא משהוציא מידן מה שראוי להינתן לה" נחלקו רבי יהודה וחכמים מה הוא הראוי להינתן לה, שלדעת רבי יהודה לפי אומדן דעתו של האב ולדעת חכמים עישור נכסים (תוספות: ועיין הר"ן).

באור משנה ז

לאחר ששינו במשנה הקודמת דין יתומה שמשיאים אותה הורשים, דנה משנתנו ביתומה שאביה השליש בחייו מעות ביד חברו, על מנת לקנות לה נכסים או צרכי נדוניה לנישואיה. ונחלקו תנאים, אם רשאי השליש, לפי רצון הבת, למסור את המעות לידי בעלה, או שהוא חייב לקיים דברי אביה המת.

הַמְּשִׁלִּשׁ מַעוֹת לְבִתּוֹ – המוסר מעות ביד שלישי לצורך בתו, לקנות לה שדה או נדוניה לנישואיה, ומת האב, וְהִיא אוֹמֶרֶת – לשליש, לאחר שנתאסרה (תוספות), נֶאֱמַן בְּעָלִי עָלִי – ארוסי נאמן עלי שיעשה מה שצויה אבא, ותן לו את המעות; ויש מפרשים: נאמן בעלי עלי – תן את המעות לבעלי, כל מה שירצה יעשה בהן (רמב"ם), יַעֲשֶׂה הַשְּׁלִישׁ מִה שֶׁהִשְׁלֵשׁ בִּידּוֹ – יעשה מה שנצטווה על ידי אביה, ואינו רשאי למסור את המעות לבעלה, דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר – טעמו מבואר בגמרא, שמצוה לקיים דברי המת, ואפילו צויה כשהיה בריא (שהרי בחזקה קיימא לן: דברי שכיב מרע ככתובים וכמסוריהם). רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: נְכִי אִינָּה אֶלֶּא שָׂדֶה – אילו אין עוד לפנינו המעות, אלא השדה שכבר נקנתה בהן על ידי השליש, וְהִיא רוֹצָה לְמַכְרָה –

לאחר הנישואין, אֶכְסֶנָּה בְּכִסּוּתָי – אתן לה כל צרכי כסותה הראויים לה, כחובת הבעל לאשתו, אֶלֶּא מְכַסֶּה וְעוֹדָה בְּבֵית אֲבִיהָ – חייב הבעל להלבישה לפני הנישואין, כשהיא עדיין בבית אביה, משום כבודה. וְכֵן הַמְּשִׂיא אֶת הַיְתוּמָה – גבאי צדקה המשיא את היתומה מקופת הצדקה, לֹא יַפְחֹת לָהּ מִחֻמְשִׁים זֶוּ – לפרנסתה, היינו לצרכי נישואיה. אִם יֵשׁ בָּפִים – אם יש מעות בקופת הצדקה, מִפְּרָגִין אוֹתָהּ לְפִי כְּבוֹדָהּ – נותנים לה להלבשתה ולצרכי נישואיה יותר מחמישים זוז, כראוי לכבודה. יש למדים ממשנתנו, שנותנים חמישים זוז לפרנסת היתומה אפילו אין מעות בכיס, היינו שמחייבים את גבאי הצדקה ללוותם (הר"ן עפ"י דעה אחת בירושלמי; ועיין 'תוספות יום טוב').

באור משנה ו

תקנת חכמים היא שאם מת האב והשאיר אחריה בת לא נשואה, חייבים הורשים להשיאה וליתן לה נדוניה מנכסי הירושה. – משנתנו באה ללמד, שאין הורשים יכולים לצאת ידי חובתם בנדוניה של חמישים זוז, ואפילו כשהם מוסיפים על סכום זה, אלא חייבים הם לפסוק לה נדוניה הראוייה לה.

יְתוּמָה – קטנה, שֶׁהִשְׁאִתָּה אִמָּה אוֹ אֲחִיהָ מִדַּעְתָּה – אפילו מדעתה, שנתרצתה לכן, וְכָתְבוּ לָהּ בְּמָאָה, אוֹ בְּחֻמְשִׁים זֶוּ – ופסקו לה נדוניה של מאה, או של חמישים זוז, ואין זו הנדוניה הראויה לה לפי תקנת חכמים, יִכּוֹלָה הִיא מִשְׁתַּגְּדִיל – לאחר שגדלה, לְהוֹצִיא מִיָּדָן – של הורשים, מִה שָׂרָאיו לְהַנָּתֵן לָהּ – בגמרא מובאת ברייתא: "רבי אומר: בת הניזונת מן האזנין, נוטלת עישור נכסים" (כתובות סח, א), כלומר שעל הורשים לתת לנדוניית הבת עשירית מנכסי הירושה הנמצאים בידיהם בשעת נישואיה. וכבר בארנו לעיל, שמשנתנו נקטה "מדעתה" לרבותא, שאפילו נישאה מדעתה ונתרצתה לאותה נדוניה שפסקו לה, מכל מקום אין מחילתה מחילה הואיל והיתה קטנה בשעת הנישואין, ואין צריך לומר אם השיאה שלא מדעתה שיכולה להוציא מיד הורשים את נדונייתה הראויה, שהרי אין כאן נישואין כלל (רש"י ומפרשים אחרים). רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם הִשְׂאִיתָ – האב בחייו, אֶת הַבֵּת הָרִאשׁוֹנָה – ונתן לה נדוניה, יִנָּתֵן לְשִׁנְיָה – לבת היתומה, על ידי הורשים, בְּדֶרֶךְ שְׁנָתָן – האב, לְרִאשׁוֹנָה – רבי יהודה סובר שהורשים פוסקים נדוניה ליתומה לפי אומדן דעתו של האב, היינו שאומרים את דעתו כמה היה נותן לבתו אילו הוא היה משיא עכשיו. ברם, אם אי אפשר לעמוד על אומדן דעתו של האב, אף רבי יהודה סובר, שנותנים לה עישור נכסים. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: פְּעָמִים שְׁאֵדָם עָנִי וְהָעֲשִׂיר אוֹ עֲשִׂיר וְהָעֲנִי – בגמרא מבואר, שאין הכוונה כאן לעני ועשיר בנכסים, שבכגון זה

אומר: וכי אינה אלא שדה והיא רוצה למכרה – הרי היא מכורה מעכשיו! במה דברים אמורים? בגדולה. אבל בקטנה – אין מעשה קטנה פלום.

פרק שביעי

א המדיר את אשתו מלהנות לו, עד שלשים יום – יעמיד פרנס; יתר מכן – יוציא ויתן כתובה. רבי יהודה אומר: בישאל, חדש אחד – יקים, ושנים – יוציא ויתן כתובה; ובכמהנה, שנים – יקים, ושלשה – יוציא ויתן כתובה. ב המדיר את אשתו שלא תעם אחד מכל הפרות – יוציא ויתן כתובה. רבי יהודה אומר: בישאל, יום אחד –

פירוש ברטנורא

ואין שומעין לה דמצוה לקיים דברי המת: **וכי אינה אלא שדה**. כלומר אפילו כבר נקנה השדה והיא רוצה למכרה יכולה למכור, הלכך שומעין לה. ופלוטא דרבי יוסי ורבי מאיר דוקא בגדולה מן האירוסין, דאילו לאחר שנישאת דברי הכל שומעין לה. ובקטנה נמי מודה רבי יוסי דאין במעשה קטנה כלום ואין שומעין לה. והלכה כר"מ:

א המדיר את אשתו מלהנות לו. על הנאת תשמיש אין הנדר חל, משום דמשועבד לה ולא כל כמיניה להפקיע שעבודו. ועל הנאת מזונות אף על גב דמשועבד לה אשכחן דחל הנדר כגון שמספיקן מעשה ידיה למזונותיה. ובגמרא פריך א"כ למה יעמיד פרנס, ומשני, כגון שאין מספיקין לדברים שהיתה רגילה בהם בבית אביה, ועל זה בלבד יעמיד פרנס שיפרנסנה. ולא שיעמיד שליח לפרנסה, שהרי שלוחו של אדם כמותו, אלא שאומר כל המפרנס אינו מפיסד: **יתר מכן יוציא ויתן כתובה**. דעד שלשים יום לא שמעי אינשי ולכא זילתא. טפי משלשים יום שמעי אינשי ואיכא זילתא: **בישאל**. אם ישראל הוא שיכול להחזיר את גרושתו: **ובכמהנה**. שאם יגרשנה לא יוכל להחזירה יחבו ליה רבנן זמנא טפי. ואין הלכה כר' יהודה: **ב אחד מכל הפירות**. כגון שאמרה היא קונם פרי פלוני עלי, והוא קיים לה: **ר' יהודה אומר כו'**. ולית הלכתא כותיה:

משניות מבוארות – קהתי

– אם מעשה ידיה מספיק למזונותיה, אף על פי שאינו מספיק לדברים קטנים שהיתה רגילה בהם בבית אביה, מכל מקום כשהדירה הבעל מהנאה מנכסיו, חל הנדר (כתובות ע, א-ב).

המדיר את אשתו מלהנות לו – האוסר על אשתו בנדר הנאה מנכסיו, ומבואר בגמרא, כגון שאמר לה: "צאי מעשה ידיך למזונותיך", ומעשה ידיה מספיק למזונותיה אבל אינו מספיק לדברים קטנים שהיתה רגילה בהם בבית אביה, שבכגון זה חל הנדר, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו, **עד שלשים יום, יעמיד פרנס** – אדם שיפרנסנה, כלומר שישפך לה את הדברים שאין מעשה ידיה מספיק להם. בגמרא מבואר, לא שהבעל יעשה שליח לפרנסה, שהרי שלוחו של אדם כמותו, אלא שיאמר: "כל המפרנס אינו מפיסד". **יתר מכן** – לאחר שלשים יום, אם נדרו קיים, ואשתו אינה מסכימה שיוסיף אחר לפרנסה, **יוציא ויתן כתובה** – חייב הבעל לגרשה וליתן לה כסף כתובתה, שלאחר שלוש יום מתפרסם הדבר ויש לה בזיון. בגמרא נחלקו אמוראים. רב אמר: לא שנו (שעד שלוש יום יעמיד פרנס), אלא במפרש (שפירש זמן של שלוש יום לנדרו), אבל בסתם (שנדר סתם ולא פירש זמן), יוציא לאלתר ויתן כתובה. ושמואל אמר: אפילו בסתם לא יוציא (עד שלוש יום), שמא ימצא פתח לנדרו. והלכה כשמואל. שבין שפירש זמן לנדרו בין שנדר סתם, תמתין שלוש יום, אם נשלמו ימי הנדר או אם התיר את נדרו, מוטב; ואם לאו יוציא ויתן כתובה. מכאן גם בארנו משנתנו כדברי שמואל. **רבי יהודה אומר: בישאל – אם הבעל אינו כהן אלא ישראל, שאם יתיר נדרו לאחר שיגרש את אשתו יוכל להחזירה, חדש אחד, יקים** – את אשתו, ויעמיד לה פרנס, אם הדירה מלהנות לו, **ושנים** – כלומר משנכנס יום אחד בחודש השני (ומאיד: "תפארת ישראל"), **יוציא ויתן כתובה** – יש מפרשים בגמרא, שלדעת רבי יהודה "חודש אחד יקיים". בין שהוא חודש מלא בין שהוא חסר, ואילו לתנא קמא עד שלוש יום דווקא; **ובכמהנה** – באשת כהן, אם בעלה הדירה מלהנות לו, **שנים, יקים** – שני חדשים יקיים אותה, **ושלשה** – חדשים, כלומר בחודש השלישי, **יוציא ויתן כתובה** – שהואיל ואסור לכהן להחזיר את גרושתו (ויקרא כא, ז) לפיכך נתנו לו שהות יותר, שמא ימצא בינתיים היתר לנדרו ולא יגרשנה.

באור משנה ב

דין תורה הוא, שאם האשה נדרה נדרים שיש בהם משום עינוי נפש או בדברים שבינו לבניה, יכול בעלה להפיר את נדריה ביום שמעו, או לקיים אותם; ואם החריש לה ביום שמוע נדריה קיימים (במדבר יא, טו). – לפי מסקנת הגמרא (הואיל והלכה כשמואל, שפי שהוכרנו במשנה הקודמת) עוסקת במשנתנו וכן המשנה שלאחריה באשה שנדרה, ובעלה

למכור את השדה וליתן את המעות לבעלה, **הרי היא מכורה מעכשיו**! – כלומר הרי מיד יכולה היא למכור, ונמצא שאין תועלת בקניית השדה על ידי השליש, הלכך שומעים לה, ויתן השליש את המעות לבעלה (**ותוספות יום טוב**). ויש מפרשים: וכי אינה אלא שדה והיא רוצה למכרה – אילו לפנינו השדה שכבר קנה השליש במעות והיא רוצה למכור אותה, כלום אין היא יכולה לעשות כן? הרי היא מכורה מעכשיו – הרי גם מעכשיו אנו רואים כאילו כבר מכורה השדה, והמעות בידה, הלכך שומעים לה, ונותן השליש את המעות לבעלה (**ומלאכת שלמה**). **במה דברים אמורים** – שנחלקו רבי יוסי ורבי מאיר? **בגדולה** – ובעודה ארוסה, שאילו משנישאה אף רבי מאיר סובר ששומעים לה, לפי שגם האב לא התכוון למסור את המעות בידי שליח אלא עד שתנישאה, שמשנישאה זכאי הבעל לאכול פירות (**גמרא והשי' ט, א**). **אבל בקטנה** – אפילו משנישאה, אין מעשה קטנה פלום – כלומר שאפילו כבר קנה השליש שדה אין היא יכולה למכרה, הלכך אף לדעת רבי יוסי אין שומעים לה, אלא יעשה השליש כמו שציוה האב. והלכה כרבי מאיר (**גמרא: רמב"ם הל' אישות כ, יז**).

בארנו משנתנו כפירושו של הרב ברטנורא; אבל בגמרא מבואר, שלדברי רבי יוסי אין המשנה צריכה להשיענו, שדווקא בגדולה שומעים לה, אבל לא בקטנה, שהרי רבי יוסי אומר ברישא: "וכי אינה אלא שדה והיא רוצה למכרה, הרי היא מכורה מעכשיו", ומכאן ברור, שמדבר הוא בגדולה שיכולה למכור, אבל לא בקטנה. ולא נשנתה הסיפא "במה דברים אמורים? בגדולה..." אלא לדעת רבי מאיר, וחסרה במשנתנו עוד פיסקה: במה דברים אמורים (שיעשה שליח מה שהושלש בידו, לדעת רבי מאיר)? מן האירוסין. אבל מן הנישואין הרשות בידה. במה דברים אמורים (שמן הנישואין הרשות בידה)? בגדולה אבל בקטנה אין מנשה קטנה כלום. – נמצא בקטנה, בין מן האירוסין בין מן הנישואין – לדברי הכל אין שומעים לה; ובגדולה מן הנישואין – לדברי הכל שומעים לה; לא נחלקו רבי מאיר ורבי יוסי אלא בגדולה מן האירוסין, שלדעת רבי מאיר אין שומעים לה, ולדעת רבי יוסי שומעים לה. וכבר הוכרנו לעיל שהלכה כרבי מאיר.

באור משנה א

כבר שנינו (לעיל ה, ו) דין "המדיר את אשתו מתשמיש המטה"; והלכה היא, שאין נדר זה חל אלא בכגון שאמר הבעל לאשתו: "תיאסר הנאת תשמישך עלי", שאוסר על עצמו הנאה מתשמישה, אבל אם אמר לה: "תיאסר הנאת תשמישך עליך", אין הנדר חל, שאין הבעל יכול לאסור על אשתו את תשמישו, לפי שהוא משועבד לה משום מצוות עונה. הוא הדין שאין הבעל יכול להדיר את אשתו ממזונות, לפי שאין הוא יכול להפקיע עצמו, על ידי נדרים, משיעבדו לתת לה מזונות. ברם, בגמרא אמרו, שאם הבעל אמר לאשתו: "צאי מעשה ידיך למזונותיך", כלומר לכו והתפרנס ממעשה ידיך, והיא שתק

יָקִים, שְׁנִים – יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתָבָהּ. וּבִכְהֻנָּה, שְׁנִים – יָקִים, שְׁלֹשָׁה – יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתָבָהּ.
ג המדיר את אשתו שלא תתקשט באחד מכל המינין – יוציא ויתן כתובה. רבי יוסי אומר: פְּעֻנִיּוֹת – שלא נתן קצבה, וּבְעֻשִׁירוֹת – שלשים יום.

ד המדיר את אשתו שלא תלך לבית אביה; בזמן שהוא עמה בעיר, חדש אחד – יָקִים, שְׁנִים – יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתָבָהּ; ובזמן שהוא בעיר אחרת, רגל אחד – יָקִים, שְׁלֹשָׁה – יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתָבָהּ.

פירוש ברטנורא

ג שלא תתקשט באחד מכל המינין. [שאמרה היא] קונם ביום פלוני עלי, והוא קיים לה: **בעניות שלא נתן קצבה לדבר**. עד מתי אסרו עליה, הוא דיוצא ויתן כתובה. אבל אם נתן קצבה, תמתין עד אותו זמן. וכמה קצבה י"ב חדש: **ובעשירות שלשים יום**. שכן אשה חשובה נהנית מריח קטושה שלשים יום, וזאת תהנה מריח הקטושה שנתקשטה לפני הנדר שלשים יום. והלכה כר' יוסי:

ד רגל אחד יקיים שלשה יוציא ויתן כתובה. הא מתניתין מפרשים לה בגמרא הכי, רגל אחד יקיים, במה דברים אמורים באשת ישראל, אבל בכהנת שנים יקיים, שלשה יוציא ויתן כתובה. ומתניתין ר' יהודה היא דמפליג בין ישראל לכהנת, ולית הלכתא כוותיה:

משניות מבוארות – קה"י

כבר הזכרנו, שבמדיר את אשתו הלכה כשמואל, שבין כשפירש זמן לנדרו, בין כשנדר סתם, נותנים לו שהות שלשים יום, כמו ששנינו לעיל (משנה א). מכאן בארנו (לפי הגמרא) שתי המשניות האחרונות לא כפשוטן שהבעל הדיר את אשתו, אלא שהאשה נדרה ובעלה קיים לה את הנדר. ברם, לדעת רב, הסובר דווקא במפרש את נדרו ממתנים לו, אבל בסתם, יוציא לאלתר ויתן כתובה, מתפרשת משנתנו כפשוטה, שהבעל הדיר את אשתו שלא תטעם אחד מכל הפירות או שלא תתקשט באחד מכל המינים, וכגון שאמר לה: "תיאסר הנאת תשמישך עלי אם תטעמי ממין זה של הפירות או אם תתקשטי במין זה של הקישוטים", שבכגון זה חל הנדר, אלא שמדובר במשניות אלו כשנדר סתם, ולא פירש זמן לנדרו, הלכך יוציא לאלתר ויתן כתובה.

באור משנה ד

משנה זו ממשיכה (לפי מפרשים אחדים) באשה שנדרה ובעלה קיים לה את הנדר, כדרך שבארנו בשתי המשניות הקודמות, אלא שמדובר כאן בכגון שפירשה זמן לנדרה.

המדיר את אשתו שלא תלך לבית אביה – אשה שנדרה שלא תלך לבית אביה, כגון שאמרה לבעלה: "תיאסר הנאת תשמישך עלי אם אלך לבית אבי", שבכגון זה יכול הבעל להפיר את נדרה, והוא לא הפיר לה את הנדר; **בזמן שהוא עמה בעיר** – אם אביה דר באותה העיר, שרגילה היא לבקר בביתו תכופות, **חדש אחד** – אם נדרה שלא תלך עד חודש, **יָקִים** – אותה ולא יגרשנה, **שְׁנִים** – שני חדשים, כלומר שנדרה יתיר על חודש אחד, **יוציא ויתן כתובה** – ללא כל שהות. והוא הדין אם נדרה סתם, שלא נתנה קצבה לנדרה (כדעת שמואל בגמרא, שהבאו לעיל במשנה א בפרקנו); **ובזמן שהוא בעיר אחרת** – ואם אביה דר בעיר אחרת, שדרך הבת לבקר בבית אביה בימי החגים, **רגל אחד** – אם נדרה שלא תלך לבית אביה רגל אחד, **יָקִים** – אותה בעלה ולא יגרשנה, **שְׁלֹשָׁה** – ואם נדרה שלא תלך שלושה רגלים, **יוציא ויתן כתובה** – בגמרא מבואר, שהסיפא מדברת באשת כהן, וכדעת רבי יהודה שמחלק בין ישראל לכהנת (כמבואר לעיל משנה א), וכך נישנית משנתנו: רגל אחד – יקיים, שניים – יוציא ויתן כתובה; ובכהנת – שניים יקיים, שלושה – יוציא ויתן כתובה.

יש מפרשים משנתנו כמשמעה, שהבעל הדיר את אשתו שלא תלך לבית אביה, וכגון שאמר לאשתו: "תיאסר הנאת תשמישך עלי אם תלכי לבית אביך", שבכגון זה חל הנדר. ואמנם משנתנו מתפרשת כפשוטה גם לדעת רב וגם לדעת שמואל (שהבאו לעיל במשנה א), אלא שלדעת רב, יש לבאר דווקא במפרש לכמה זמן הוא מדירה, שהרי אם הדירה סתם, הדין הוא לדעת רב שיוציא מיד ויתן כתובה. וזהו ששנינו: בזמן שהוא עמה בעיר, חודש אחד – אם הדירה לחודש אחד, יקיים אותה, שניים – כלומר שהדירה יתיר על חודש אחד, יוציא ויתן כתובה לאלתר. ובזמן שהוא בעיר אחרת, רגל אחד – אם הדירה לרגל אחד, יקיים אותה, ואם הדירה לשני רגלים – יוציא ויתן כתובה ולדעת שמואל מתפרשת המשנה אף בסתם, היינו אפילו הדירה סתם ולא פירש לכמה זמן, וכך באור המשנה: בזמן שהוא עמה בעיר, עד חודש אחד – יקיים אותה, שניים – כלומר משכנס החודש השני, ועדיין נדרו קיים, יוציא ויתן כתובה; וכן בסיפא (המאירי; תוספות ר"ד: שיטה מקובצת).

קיים לה את הנדר. ומכאן שונה הדין במשניות אלו מדין המשנה הקודמת, שכן בדין המשנה הקודמת, שהבעל הדיר את אשתו, נותנים לו שהות של שלשים יום, ואילו כשהאשה נדרה ובעלה קיים לה את הנדר, לא נתנו לו חכמים שהות, מהטעם שנבאר במשנה, וכשהאשה תובעת גט הריהו חייב לגרשה וליתן לה כתובתה (ה"ר) – ברם, לדעת הרמב"ם אינו חייב לגרשה, שהואיל והיא נדרה, יכול הוא לומר: "לא איכפת לי בנדרה ומי יכופ אותי להוציאה", אלא שאם הוא אומר: איני רוצה באשה נדרנית, יוציא ויתן כתובתה, כלומר שלפי הרמב"ם באה המשנה להשמיענו, שאם הוא מוציאה, חייב הוא ליתן לה את כתובתה, מאחר שהיה בידו להפיר את נדרה, והוא קיים לה את הנדר ברצונו (הל' אישות יב, כד).

המדיר את אשתו שלא תטעם אחד מכל הפירות – כלומר שנדרה האשה שלא תטעם מאחד ממיני הפירות, וקיים לה בעלה את נדרה, **יוציא ויתן כתובה** – יגרשנה ויתן לה כסף כתובתה; ולא נתנו לו כאן חכמים כל שהות, מפני שהאשה סבורה, שאם בעלה קיים לה את נדרה הרי הוא ודאי שונא אותה, ואינה יכולה לגור אצלו כלל. ברם, כשהבעל מדיר את אשתו, כמו ששנינו במשנה הקודמת, הרי היא סבורה, שנדר מתוך ריתחת כעס, וכעבור זמן מה תתיישב עליו דעתו; הלכך ממתנים לו שלשים יום (גמרא כתובות נא, ב; ה"ר) **רבי יהודה אומר: בישאל – אם בעלה ישראל, יום אחד, יָקִים – אותה, שְׁנִים** – כלומר לאחר יום, **יוציא ויתן כתובה** – יגרשנה ויתן לה כתובתה. **ובכהנת – באשת כהן, שְׁנִים** – שני ימים, **יָקִים** – אותה, **שְׁלֹשָׁה** – ביום השלישי, **יוציא ויתן כתובה** – שנותנים שהות לכהן, הואיל ואסור לו להחזיר גרושתו, כמו שבארנו במשנה הקודמת. ואין הלכה כרבי יהודה.

באור משנה ג

המדיר את אשתו שלא תתקשט באחד מכל המינין – כלומר שנדרה אשתו שלא תתקשט באחד ממיני הקישוטים, היינו, שלא תתבשם באחד ממיני הבשמים (וש"י); ובעלה קיים לה את הנדר; בגמרא מבואר שנדר זה הוא בכלל הנדרים שהבעל יכול להפיר, לפי שיש בו משום עינוי נפש בשבילה; או שמדובר כאן בכגון שאמרה: "תיאסר הנאת תשמישך עלי אם אתקשט", שנמצא הנדר בדברים שבינו לבינה; **יוציא ויתן כתובה** – ללא כל שהות, כמו שבארנו הטעם במשנה הקודמת. **רבי יוסי אומר: פְּעֻנִיּוֹת** – בנשים עניות, שאינן מרבות כל כך בקישוטיהן, **שלא נתן קצבה** – אם לא קצב זמן לקיום נדרה, יוציא ויתן כתובתה. אבל אם קצב זמן, תמתין עד אותו זמן; ואמרו בגמרא, שהקצבה היא עד שנים עשר חודש; **ובְעֻשִׁירוֹת** – בנשים עשירות, **שְׁלֹשָׁה יום** – עד שלשים יום תמתין; ומבואר הטעם בגמרא: "שכן אשה חשובה נהנית מריח קישוטה שלשים יום", והרי זאת תיהנה מריח הקישוטים שנתקשטה בהם לפני הנדר. יתיר על שלשים יום, יוציא ויתן כתובה. והלכה כרבי יוסי (רמב"ם הל' אישות יג, ח).

ה המדיר את אשתו שלא תלך לבית האב, או לבית המשנה – יוציא ויתן כתובה, מפני שנועל בפניה. ואם היה טוען: משום דבר אחר – רשאי. אמר לה: על מנת שתאמרי לפלוני, מה שאמרתי לי, או: מה שאמרתי לך; או: שתהא ממלא ומערה לאשפה – יוציא ויתן כתובה.

פירוש ברטנורא

ה שנועל בפניה. דלת של שמחה והסרת יגון. ולבית האב נועל בפניה, שלמחר היא מתה ואין אדם סופדה: מחמת דבר אחר. כגון דאתחזק שבני אדם פרוצים מצוין שם: שתאמרי לפלוני וכו'. דברים של קלות: שתהא ממלאה ומערה לאשפה. אית דמפרשי לאחר שתשמש וימלא רחמה שכבת זרע תנפצנו כדי שלא יקלוט הזרע ותתעבר. ואית דמפרשי שתמלא עשרה כדי מים ותערה לאשפה, מפני שנראית כשומה:

משניות מבוארות – קהתי

היה טוען, שקיים נדרה, משום דבר אחר – כגון משום שידוע, שבני אדם פרוצים מצויים שם, רשאי – בין לקיים נדרה בין להדירה, ואינו חייב לגרשה. אמר לה – הבעל לאשתו: אני מפר לך את נדריך על מנת שתאמרי לפלוני, מה שאמרתי לי, או: מה שאמרתי לך – והם דברים של קלון (גמרא): או: שתהא ממלא ומערה לאשפה – או שאמר לה: על מנת שתהא ממלאה כדי מים ושופכתם לאשפה, שתהא נראית כשומה; ויש מפרשים בגמרא: שתהא ממלאה ומערה לאשפה – כלומר שלאחר שתשמש תשחית את הזרע, שלא ייקלט ותתעבר, יוציא ויתן כתובה – יגרשנה ויתן לה את כסף כתובתה.

באור משנה ה

משנתנו מוסיפה ללמד (לדעת שמואל) באשה שנדרה ובעלה קיים לה את הנדר; ועוסקת המשנה בנדרים הגורמים לאשה להיות מבודדת מאנשים או להיראות כשומה.

המדיר את אשתו שלא תלך לבית האב, או לבית המשנה – שנדרה האשה שלא תלך לבית האב, לנחם את האבילים, או לבית המשתה, כגון למשתה נישואין, ובעלה קיים לה את הנדר, יוציא ויתן כתובה – לאלתר, מפני שנועל בפניה – דלת של נחמה ודלת של שמחה, שאם לא תשתתף באבלם ובשמחתם של אחרים, אף הם לא ישתתפו בצערם ולא ישמחו בשמחתם. ואם היה טוען – אם בעלה

המשך ביאור למס' נדה ליום שלישי עמ' ב

מביאה המשנה שנחלקו באופן טהרתה: בית שמאי אומרים, אף שטבלה בסוף ימי טומאתה, עדיין צריכה מבילה באחרונה – לסוף שמונים יום ללידת נקבה וארבעים לזכר, בלילה שאחר יום השמונים או הארבעים, להחירה בתרומה, משום שהסיחה דעתה מאכילתה מחמת שעבר זמן רב מטבילתה הראשונה. ובית הלל אומרים, אינה צריכה מבילה באחרונה, שאין היסח הדעת פוסלה מתרומה.

גמרא

מבאר הגמרא הטעמים בדיני המשנה: מה ששנינו שמותרת לאכול מעשר שני, הטעם, דאמר מר, שטבול יום מיד שטבל ועלה מטבילתו, אוכל במעשר שני, ואין צריך להמתין להערב שמש אלא לאכילת תרומה.

ומה ששנינו וקוצה לה חלה בלא קריאת שם, הטעם שלפני קריאת שם נוגעת בעיסה, משום שחולין הטבולין – האסורים באיסור טבל מפני שחייב להפריש חלה מהם, לאו כחלה דמו – אינם כחלה שהשני מטמאה כתרומה אלא הרי הם ככל חולין, ולכן אינה מטמאתם בנגיעתה, שהיא כטבול יום שדינו כשני שאינו מטמא חולין.

ומה ששנינו ומקפת – ומקרתו לשאר העיסה, הטעם, דאמר מר (חלה פ"א מ"ט) מוצה לתרום – להפריש חלה מן המוקף – כשהטבל שבעיסה וחלתה, סמוכים זה לזה בשעת ההפרשה.

ומה ששנינו וקוצה לה שם לאחר שהפרישה. מבאר הגמרא, שקריאת השם צריכה שתהיה על העיסה המופרשת כשהיא [מאבראי] – מחוץ לכלי שבו שאר העיסה.

מבאר הגמרא החדוש שבדבר: קלוק דעתך אמינא שנגזור דלמא אתי למנגע בה (מאבראי) – שמא תבוא ליגע בחלה אחר קריאת השם ותטמאה, קא משמע לן שאין לחוש לכך.

ומה ששנינו ואם נפל מוקף על ככר תרומה שהוא טהור, מבאר הגמרא, דתנן (טבול יום פ"ב מ"א), משקה מכול יום – משקין היוצאים מגופו כגון רוק ודמעת עיני (משקין היוצאים מנגיף), דינם כמשקין הנוגע בהם – שהטבול יום נגע בהם, ואלו נאלו – בין משקים היוצאים ממנו ובין משקים שנוגע בהם, אינן מטמאין מהטבול יום, שאין טבול יום שהוא שני מטמא חולין, וגם חכמים לא גזרו בהם טומאה. חוץ ממשקה הלב – מעינות חלב שהם זבוב ורוקן

ומי רגליו שהיא אב המוקפת מדאורייתא.

שנינו במשנה: בית שמאי אומרים, צריכה טבילה באחרונה, ובית הלל אומרים, אינה צריכה טבילה באחרונה. מבררת הגמרא: מאי בינייהו – במה מחלוקתם. מבאר הגמרא: אמר רב קמינא, ביולדת שהיא מובילת יום ארבע אצבעות בינייהו, שבית שמאי החמירו בה יותר משאר טבול יום, משום הסח הדעת שבאריכות הזמן מאז שטבלה. ובית הלל לא חששו לכך והרי היא ככל טבול יום המותר בתרומה בהערב שמשו ללא טבילה נוספת.

משנה

אשה המתחלת לראות דם, הרי היא נדה שבעת ימים. בין שראתה דם פעם אחת ובין שראתה כל שבעת הימים ובימים השביעי לפנות ערב פסקה מלראות, מן התורה טובלת היא בליל שמיני והיא טהורה, שנאמר (ויקרא טו יט) 'שבעת ימים תהיה בנדתה'. ולאחר ימי נדתה מתחילים אחד עשר ימי זיבה, ועליהם נאמר (שם כד) 'ואשה כי יזוב זוב דמה ימים רבים בלא עת נדתה וגו' טמאה היא, ש'בלא עת נדתה' היינו אחד עשר ימים אלו, ונקראים 'אחד עשר יום שבין נדה לנדת', שאם ראתה בהם דם הרי היא זבה. ודינה הוא, שאם ראתה יום אחד או יומיים נעשית זבה קטנה, וצריכה לשמור יום אחד נקי כנגדם, שאם לא תראה בו טובלת בסופו וחוזרת לטהרה. ראתה שלשה ימים רצופים נעשית זבה גדולה, וצריכה לספור שבעה ימים נקיים וטובלת ביום השביעי ומביאה קרבן ביום השמיני. לאחר אחד עשר ימי הזיבה, כשתראה דם, הרי היא שוב נדה שבעה ימים, ואחריהם מתחילים שוב אחד עשר ימי הזיבה וכן לעולם.

במשנתנו נחלקו בית שמאי ובית הלל כשראתה ביום האחד עשר, האם גם בזה דינה שומרת יום כנגד יום: הרוצה דם ביום האחד עשר מסיים ימי זיבתה, שהינו האחרון שבימי זיבה, שאף אם תראה למחרתו לא יצטרף לחשבו כיום שני לזיבה, ומבילה לערב בלא ששמרה יום כנגד יום ומשמשה, בית שמאי אומרים, היא ובעלה מטמאין משקב ומזקב ששכבו וישבו עליהם אף בלא שנוגע בהם, והם יטמאו אוכלים ומשקים. ובשוגג תיבין בקרבן, ככל שומרת יום שנבעלה. מפני שסוברים שאף ראיית יום האחד עשר צריכה שימור ביום שלאחריה, אף שאין הוא מצטרף לעשותה זבה גדולה אפילו כשתראה בו שהרי הוא כבר בימי נדתה.

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף לט עמ' א: אגב הזכרת המעלות שהיו בזמן שמעון הצדיק, מביאה הגמרא ברייתא המפרטת את מצבם השפל של בני ישראל סמוך לחורבן: **תָּנוּ רַבָּנָן, אֲרֻבָּעִים שָׁנָה קוֹדֵם חוֹרְבָן הַבֵּית, לֹא הָיָה הַגּוֹרֵל לֵה' עוֹלָה בְּיָמָיו כָּלֵל. וְלֹא הָיָה לְשׁוֹן שֶׁל זְהוּרִית מִלְּבִין כָּלֵל, וְלֹא הָיָה נֵר מַעֲרָבִי דוֹלֵק יוֹתֵר מִשָּׂאֵר הַנְּרוֹת, וְהָיוּ דִלְתוֹת הַהֵיכָל נִפְתָּחוֹת מֵאֲלִיהֶן** כסימן לאויבים להיכנס, **עַד שֶׁשָּׁעַר בָּהֶן רָבִן יוֹחָנָן בֶּן זַכָּאי, וְאָמַר לוֹ לְהִיכָל, הֵיכָל הֵיכָל, מִפְּנֵי מָה אַתָּה מַבְעִית עֲצָמָךְ, וּמַחֲמַת הַפֶּחַד אֶתָּה מַקְדִּים לַפָּרֶסֶם אֶת שַׁעֲתִיד לְבוֹא עֲלֶיךָ, יוֹדֵעַ אֲנִי בָּךְ שֶׁסּוֹפָךְ עֲתִיד לִיחָרֵב, וְכִבֵּר נִתְּנָא עֲלֶיךָ זְכָרְיָה בֶּן עֲדוּא** שפתיחה זו היא סימן לחורבן, שנאמר (זכריה יא א) **'פֶּתַח לְבָנוֹן דִּלְתִּיךָ וְתֹאכַל אֵשׁ בְּאַרְזֶיךָ',** כלומר, על ידי שביית המקדש יפתח את דלתותיו, ישרף על ידי האש. **אָמַר רַבִּי יִצְחָק בֶּן טַבְּלָאִי, לָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ** של בית המקדש **לְבָנוֹן,** מפני ש**מִלְּבִין עֲזוּנֹתֶיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל** על ידי הקרבנות.

אגב הביאור מדוע בית המקדש נקרא לבנון, מבארת הגמרא מדוע נקרא יער: **אָמַר רַב זוטרא בר טוביה, לָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ** של בית המקדש **יַעַר, דְּכִתִּיב** בבנין בית המקדש (מלכים א' י יז) **'בֵּית יַעַר הַלְבָּנוֹן'.** לומר לך, **מָה יַעַר מְלַבֵּב** - מוציא פרחים, **אִף בֵּית הַמִּקְדָּשׁ מְלַבֵּב.** והיינו **דְּאָמַר רַב הוֹשַׁעְיָא, בְּשָׁעָה שֶׁבָּנָה שְׁלֹמֹה אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, נָטַע בּוֹ כָּל מִינֵי מִגְדִּים שֶׁל זָהָב, וְהָיוּ מוֹצִיאִין פְּרוֹת שֶׁל זָהָב בְּזִמְנֵיהֶן** - בזמן שדרך האילנות להוציא פירות, **וְכִיּוֹן שֶׁהָרוּחַ מְנַשֶּׁבֶת בָּהֶן, הָיוּ נוֹשְׁרִין פִּירוֹתֵיהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים עב טז) 'רִיעֵשׁ כָּלִבָּנוֹן פְּרִי' -** בבית המקדש הנקרא לבנון, הרעישו ונשרו הפירות מחמת הרוח המנשבת. **וּמִהֵן הָיְתָה פְּרִיָּסָה לְכַהֲנָה -** לכהנים, על ידי שמכרו אותן. **וְכִיּוֹן שֶׁנִּכְנְסוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים לְהִיכָל, יָבִשׁוּ, שֶׁנֶּאֱמַר** בנבואת נחום על פורענות ישראל (נחום א ד) **'וּפָרַח לְבָנוֹן אֲמָלִל' -** הפריחה בבית המקדש תכרת ותתייבש. **וְעֲתִיד הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהַחְיֶיהָ לָנוּ** לעתיד לבוא, **שֶׁנֶּאֱמַר** בנבואת ישעיה על גאולת ישראל (ישעיה לה ב) **'פָּרַח תִּפְרַח וְתִגַּל, אִף גִּילַת וְרָגוֹ, כְּבוֹד הַלְבָּנוֹן נָתַן לָהּ' -** הארץ החרבה והשוממה תפרח ותגל, ואף תגיל ותרגן גילה אחר גילה בלי הפסק, וכבוד בית המקדש הנקרא לבנון יחזור להיות כבתחילה.

שנינו במשנה **נִתְּנוֹן עַל שְׁנֵי הַשְּׁעִירִים. תָּנוּ רַבָּנָן** בברייתא, **עֶשֶׂר פַּעֲמִים** היה **מִזְכִּיר הַכֶּהֵן הַגָּדוֹל אֶת הַשֵּׁם הַמְּפּוֹרֵשׁ בּוֹ בַּיּוֹם -** ביום הכיפורים. **שְׁלֹשָׁה פַּעֲמִים בְּיָדָיו רֹאשׁוֹן** שמתודה על הפר בעד ביתו, **וּשְׁלֹשָׁה פַּעֲמִים בְּיָדָיו שְׁנִי** שחוזר ומתודה על הפר בעד הכהנים, **וּשְׁלֹשָׁה פַּעֲמִים בְּשֵׁעַר הַמִּשְׁתַּלָּח, וְאַחַד בְּהַנְחַת הַגּוֹרְלוֹת** על השעירים שאומר 'לה' חטאת'.

וְכִבֵּר היה מעשה, **שֶׁאָמַר הַכֶּהֵן הַגָּדוֹל אֶת הַשֵּׁם, וְנִשְׁמַע קוֹלוֹ בִּירִיחוֹ. אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חֲנָה, מִירוֹשְׁלַיִם לִירִיחוֹ** מרחק **עֶשְׂרֵה פָּרָסָאוֹת,** ועל אף המרחק הרב, נשמעה שם הזכרת השם.

עוד אומרת הברייתא: **וְצִיר** שעליו תלויים **דִּלְתוֹת הַהֵיכָל,** היה מרעיש בפתיחה, עד שהיה **נִשְׁמַע הַקּוֹל בְּשִׁמּוֹנָה תַּחֲנוּמֵי שִׁבְתָּה. וְעִזִּים שֶׁבִּירִיחוֹ הָיוּ מִתְּעַשָּׂשׁוֹת מִרִּיחַ הַקְּטוֹרֶת** שהיה מגיע עד ליריחו, **וְנִשְׁמִים שֶׁבִּירִיחוֹ אֵינָן צְרִיכוֹת לְהִתְבַּשֵּׁם,** מפני שהיו מבושמות מריח קטורת, שהגיע עד ליריחו, **וּכְלָה שֶׁבִּירוֹשְׁלַיִם אֵינָה צְרִיכָה לְהִתְקַשֵּׁט מִחֲמַת רִיחַ הַקְּטוֹרֶת -** שהיה בירושלים ריח חזק ביותר מהקטורת. **אָמַר רַבִּי (יוסי בן דולגאי) [אַלְעָזָר בֶּן דָּגְלָאִין] עִזִּים הָיוּ לְאֵבָא בְּהָרֵי (מכמר) [מְכוּוֹר] -** שם המחוז, וְהָיוּ הָעִזִּים מִתְּעַשָּׂשׁוֹת מִרִּיחַ הַקְּטוֹרֶת.

אָמַר רַבִּי חֲזִיָּא בַּר אֲבִין אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קַרְחָה, סָח [סיפר] לִי זֶקֶן אֶחָד, פַּעַם אָחַת הִלְכְּתִי לְשִׁילָה וְהִרְחַתִּי רִיחַ קְטוֹרֶת מִבֵּין פּוֹתֵלְיָה, ואף שעבר זמן רב מחורבן שילה, עדיין נותר בהם ריח קטורת.

הגמרא דנה האם ההגרלה מעכבת: **אָמַר רַבִּי יֵנָא, עֲלִיית הַגּוֹרֵל מִתּוֹךְ הַקְּלָפִי מַעֲכָבֶת,** ואם קרא לשעירים שם ללא גורל, לא עשה כלום. אבל **הַהֲנָחָה** של הגורלות על השעירים, **אֵינָה מַעֲכָבֶת,** משום שכבר נקבעו בעליית הגורלות. **וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, אִף עֲלִיָּה אֵינָה מַעֲכָבֶת.** אלא שאם קרא שם ללא הגרלה, חיסר מצוה.

לרבי אליעזר מהו דינא, האם הכשיר ראשון ושביעי מפני שלשיתו
תחלתו וסופן בעיניו – צריך לבדוק ביום ראשון ואחרון כדי להחשיב
את הימים שבאמצע בחזקת טהרה, והכא בבדיקת ראשון ושמיני,
תחלתו איכא, אבל סופן ליכא, כיון שיום שמיני אינו חלק
מהשבעה, ולא עלה להם אלא יום זה בלבד. או דילמא לשיתו די
לבדוק בתחלתו כדי להחשיבם בחזקת טהרה, אף על גב ששני
בדיקה בסופן, וכאן כיון שבדקו בראשון, כולם בחזקת טהרה.
הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בזה: אמר רב, היא היא – כשם
שבמשנתנו עלו להם הימים שבאמצע, כך גם כאן, כי לרבי אליעזר
די לבדוק בתחלתו אף על פי שאין בדיקה בסופן. ורבי חנינא אמר,
תחלתו וסופן בעיניו, הכא תחלתו איכא סופן ליכא, ולא עלה
להם אלא שמיני בלבד.
מקשה הגמרא על רב: מיתבי, שנינו בברייתא שנחלקו התנאים
לגבי בדיקת ראשון ושביעי, ואולם שוין הם בזה וכן בזה שפירקו
עצמן יום ראשון ויום שמיני ומצאו טהור, שאין להם אלא שמיני
בלבד. ומבררת הגמרא: מאן שוין – מי הם שהושוו בדין זה, לאו –
האם אין הכוונה לרבי אליעזר ורבי יהושע, ומוכח שלרבי אליעזר
לא די לבדוק בתחלתו. דוחה הגמרא: לא, אלא רבי יהושע ורבי
עקיבא, שאף על פי שנחלקו במשנתנו לענין ראשון ושביעי, שוים הם
לענין ראשון ושמיני שאינם מצטרפים. אבל לרבי אליעזר די לבדוק
בתחלתו.
קולא נוספת של רב לגבי שבעה נקיים: אמר רב ששת אמר רב
ירמיה בר אבא אמר רב, נדה שהפרישה בטהרה בשלישי שלה –
שבדקה עצמה ביום השלישי לתחילת ראייתה ומצאה טהור, אף
שבראשית היום ראתה, סופרתו – מצרפת אותו למנין שבעה
נקיים.
תמזה הגמרא: נדה, ספירה למה לה, הרי ספירת נקיים היא רק
בובה. מיישבת הגמרא: אלא אימא, זכה שהפרישה בטהרה
בשלישי שלה – ביום שלישי לזיבתה, אף שבראשית היום ראתה,
סופרתו למנין שבעה נקיים.
מקשה הגמרא: אמר ליה רב ששת לרב ירמיה בר אבא, וכי רב
בכותאי אמר לה שבעה נקיים – אמר שמועתו זו כדעת הכותים (לעיל
לג). דאמר, יום שפוסקת בו הזבה מלראות סופרתו למנין שבעה.
אלא, כי קאמר רב, לרב משלישי – חוץ מיום זה שהוא היום
השלישי לזיבתה, שרק למחרתו מתחילה לספור.
תמזה הגמרא: אם כוונתו בר משלישי, פשיטא שאינו מצטרף.
מתרצת הגמרא: לא צריכא, אלא בגין דלא בדיקה כלל עד שביעי,
ובו בלבד בדקה, ואף על פי כן עולים לה גם הימים שלפניו. וסבר רב
שבשני דברים יש להקל בה, ואשמעינן הקם – לגבי ראשון ושמיני
שאמר רב 'היא היא', שדי לבדוק בתחלתו אף על פי שאין בסופן.
והכא קא משמע לן שדי בסופן אף על פי שאין בתחלתו, דמהו
דתימא, דוקא להכשיר תחלתו אף על פי שאין סופן, הוא
דאמרנא, דאוקמינהו אחוקיהו – שאנו מעמידים את כל הימים על
חזקת טהרה שמצאה בראשון, אבל להכשיר סופן אף על פי שאין
תחלתו, לא מבשרים. קא משמע לן שדי לבדוק בסופם.
לעיל (כט). אמר רבי יהושע בן לוי, שהמסתפקת אם הפילה ולד או
רק רוח, תולים שהפילה ולד, שכן רוב נשים הרות יולדות ולד. והביא
רבין קושיית רבי יוסי ברבי חנינא על כך, מברייתא בענין מי שיצאה
מלפניו הרה וחזרה ריקנית, ואינה יודעת מתי ומה ילדה, שאם
לאחר שבאה לפניו לא ראתה דם שלשה שבועות, ובשבעה הרביעי
ראתה, ובחמישי לא ראתה, וכן המשיכה בסירוגין עד השבעה
השלשה עשר, צריכה טבילות הרבה מספק, ואסורה לשמש עד סוף
שבוע חמישי בלואה. והרי שלשה שבועות מובן שאסורה, שאם בימי
זיבתה ילדה בת וטמאה שבעים ללדתה ועוד שבעה נקיים לזיבתה.
אך בשבוע הרביעי הלא יש לתלות שהדם שרואה בו הוא דם טהור
של יולדת, ומדוע אסורה. על כרחך שמא הפילה רוח, שלא כדברי
רבי יהושע בן לוי, ואין זה דם טהור אלא דם נדה. אך רבין אמר שאין
זו קושיא, כי החשש הוא שמא ילדה לפני זמן רב וכבר כלו ימי

הטהור.
כעת מקשה הגמרא על רב מאותה שמועה: איני – האם די לה
לבדוק בשביעי בלבד כדברי רב, והא כי אתא רבין מארץ ישראל
לבבל אמר, מתיב רבי יוסי ברבי חנינא על רבי יהושע בן לוי
מהברייתא בענין טועה – המסתפקת מתי ומה ילדה, ולא ידענא
מאי תיבתיא – ואיני יודע מתי קושייתו, כי אין זו קושיא וכפי
שנתבאר. ומקשה הגמרא על רב: דקיימא לן לעיל (כט): בבאיור
הברייתא, שבע קמא דאתיא לקמן – שבשבע ראשון שבאה
לפניו, פליגותא – בכל הלילות ממילין לה, שיש לחוש בכל יום
בשבוע זה שמא שלמו בו ימי טומאת יולדת וצריכה לטבול בלילה
שלאחריו, אבל ביממא לא מטבלינן לה. ואי סלקא דעתך
שלשבעה נקיים לא בעינן ספורין לפנינו – אין צורך שתהיה לנו
ידיעה ברורה שהם נקיים ואפשר לסמוך על חזקת טהרה, כדברי רב,
ביממא נמי נטבלינה – גם בימים של אותו שבוע נחייבה לטבול,
דילמא יולדת זכר בזוב – בתוך ימי זיבה היא, ועבדה לה ספורין
– והיום השלימה ספירתה וצריכה לטבול בו כדן זבה שטבילה
ביום. אלא לאו שמע מינה שלשבעה נקיים בעינן ספורין בפנינו –
צריך שתהיה לנו ידיעה ברורה שהם נקיים, ואין לסמוך על חזקת
טהרה.
מתרצת הגמרא: ולאו מי אוקימנא – וכי לא העמדנו ברייתא זו
לעיל (ל). ברבי עקיבא דאמר בעינן ספורין לפנינו, אבל לחכמים
אין צורך שיהיו ספורים לפנינו, ורב סובר כחכמים.
מבררת הגמרא: ומא תימרא – ומנן לך לומר דלרבנן לא בעינן
ספורין לפנינו.
הגמרא מביאה ברייתא, להוכיח שכך היא שיטת חכמים ותוך כדי
הבאתה דנה הגמרא בעניינים שונים שבה, וההוכחה לשיטת חכמים
תבואר להלן (ע"ב): דתנן בברייתא לגבי אשה שהיתה טועה לגבי
ראייתה, שאמרה, זכור לי שיום אחד טמא ראיתי, אבל איני יודעת
מתי, היום או קודם לכן, והאם היה זה בימים הראויים לנידתי או
לזיבתי, מטבלינן אותה תשע טבילות מספק.
הגמרא מפסיקה את הברייתא לבאר מה הן טבילות אלו: שם לנה
שבע טבילות מחשש נדה, כלומר שתטבול בשבעת הלילות
הראשונים כי יש להסתפק בכל יום שמא כלו בו שבעת ימי נידותה
וצריכה לטבול בלילה שלאחריו. ותרי לזיבה – ועוד שתי מחשש
זיבה, האחת ביום בואה שמא אתמול ראתה וצריכה לטבול היום,
כדן זבה קטנה שטבילה ביום, והשניה מחר, שמא ראתה ביום
בואה.
המשך הברייתא: ואם אמרה, בשעת בין השמשות טמא ראיתי,
ואיני יודעת אם היום או ביום אחר, ואם היה דם נידות או זיבות,
מטבלינן אותה אחת עשרה טבילות.
הגמרא מפסיקה את הברייתא ושואלת: אחת עשרה טבילות אלו,
מאי עבדתיהו – מה מעסיחם אלה. כלומר, מדוע כשאמרה
שראתה בין השמשות מוסיפים עלה שתי טבילות, הרי בתשע
הראשונות כלולים כבר כל הספיקות. משיבה הגמרא: אמר רב
ירמיה מדפתי, כוונת הברייתא בגון שפאת לפנינו בין השמשות,
ואמרה שאינה יודעת אם ראתה היום או קודם לכן. והוינן תמני
טבילות לחשש נדה, ותלת לזיבה. שיש לחוש שמא התחילה
נידותה בבין השמשות לפני שבעה, והיה עדיין יום, ובליל בואה
לפנינו תמו שבעת ימי נידותה וצריכה לטבול, או התחילה ראייתה
באותו בין השמשות שבאה לפנינו, קודם בואה, וכבר היה לילה,
וצריכה לטבול בלילה השמיני, או התחילה ראייתה בבין השמשות
של שאר הימים שביניהם, וצריכה לטבול באחד הימים שבועה הבא,
הרי כך היכל שמונה טבילות בלילה. וכן יש להסתפק שמא ראתה
זיבה בבין השמשות אתמול, והיה עדיין יום, ועת טבילה היום כדן
שומרת יום כנגד יום, לפיכך טבול מיד בבואה שמא הוא יום עדיין.
או שמא כשראתה אתמול כבר היה לילה, ונמצא שהיום יום ראייתה
וצריכה לטבול מחר. או שמא ראתה באותו בין השמשות שבאה
לפנינו, וכבר היה לילה, וצריכה לטבול מחרתים.

והבא קמשמע לן סופן אף על פי שאין תחלתו — ואם תאמר: (אם כן) לרב, כל זבה צריכה הפרשה ביום שפוסקת בו, כמו נדה. ואמאי קתני במתניתין "שבדקה עצמה יום ראשון", הא כבר בדקה עצמה מאתמול, והפרישה בטהרה? ואי הוה אומר דלא בעינן הפרשה ביום שלישי הוה נידא. ויש לומר: דליכא למידק הכי, דאפילו אי סגי בהפרשת שלישי, לרב אליעזר לא סגי. דלא תני "שבדקה ביום ראשון" משום פלוגתא דרבי יהושע ורבי עקיבא. כמו "ראשון ושמיני" דקאמר רב לרבי אליעזר "היא היא", ולא תני במתניתין, אף על גב דלרבי אליעזר הוי רבונא טפי — משום דלא מיתני ליה תו פלוגתא דרבי יהושע ורבי עקיבא. **שבדקה** לנדה ושנים לזיבה — מכאן אין יכול לדקדק דלא בעינן ספורים בפנינו, מדטובלת אף על פי שלא הפסיקה בטהרה, ולא בדקה נמי בתחלת ספורים. דאף על גב דלא בעינן ספורים בפנינו בזבה קטנה, בזבה גדולה בעינן. ועוד: דסוף סוף סגי לה במה שבדקה ביום הספירה ומצאה טהורה. דאי אין בדיקת סוף היום עולה לספירה — לא היה תקנה לבנות ישראל אלא אם כן יבדקו בעליית עמוד השחר, דספירת לילה אינה ספירה. **מה**

לרבי אליעזר — דמכשר בבדיקת שביעי עם הראשון. מהו — דלרבי יהושע, ודאי אין להם אלא שמיני בלבד. דאף על גב דתליא מילתיה בבדיקה, ומונה ימים הבדוקין אפילו בסיווגין — הני מילי בראשון ושביעי, דחווי לאיצטרופי לחד מנינא. אבל שמיני — לאו מסדר ספירת הראשון הוא, ולא מצטרף. ולרבי עקיבא נמי, אין לו אלא שמיני בלבד, שמא ראה

לרבי אליעזר מהו? תחלתו וסופן בעיניו, והבא – תחלתו איכא, סופן ליכא. או דילמא – תחלתו אף על גב שאין סופן? אמר רב: היא היא, תחלתו אף על פי שאין סופן. ורבי חנינא אמר: תחלתו וסופן בעיניו, הכא – תחלתו איכא, סופן ליכא. מיתבי: ושון בוב ובזבה שבדקו עצמן יום ראשון ויום שמיני ומצאו טהור – שאין להם אלא שמיני בלבד. מאן "שון"? לאו רבי אליעזר ורבי יהושע? – לא, רבי יהושע ורבי עקיבא. אמר רב ששת, אמר רב ירמיה בר אבא, אמר רב: נדה שהפרישה בטהרה בשלישי שלה – סופרתו למנן שבדקה נקיים. נדה, ספירה למה לה? אלא אימא: זבה שהפרישה בטהרה בשלישי שלה – סופרתו למנן שבדקה נקיים. – אמר ליה רב ששת לרב ירמיה בר אבא: רב ככותאי אמרה לשמעניה, דאמרי יום שפוסקת בו סופרתו למנן שבדקה? – כי קאמר רב, לבר משלישי. – בר משלישי, פשימא! – לא צריכא, כגון דלא בדקה עד שביעי, ואשמועינן התם – תחלתו אף על פי שאין סופן, והבא קא משמע לן – סופן אף על פי שאין תחלתו. דמהו דתימא: תחלתו אף על פי שאין סופן הוא דאמרינן, דאוקמינהו אחזקיהו, אבל סופן אף על פי שאין תחלתו – לא, קא משמע לן. – איני, והא כי אתא רבין אמר: מתיב רבי יוסי ברבי חנינא "מועד", ולא דענא מאי תיובתיה. דקיימא לן, שבויע קמא דאתי לקמן – בלילתא מטבילין לה, ביממא לא מטבילין לה. ואי סלקא דעתך לא בעינן ספורין לפנינו – ביממא נמי מטבילינה, דילמא יולדת זכר בזוב היא, ועבדה לה ספורין! אלא לאו שמע מינה – בעינן ספורין בפנינו! – ולא מי אוקמינא ברבי עקיבא דאמר בעינן ספורין לפנינו? ומנא תימרא דלרבנן לא בעינן ספורין לפנינו – דתנן: מועה שאמרה "יום אחד טמא ראיתי" – מטבילין אותה תשע טבילות, שבע לנדה ותרי לזיבה. "בין השמשות טמא ראיתי" – מטבילין אותה אחת עשרה טבילות. – אחת עשרה מאי עבדתיהו? אמר רב ירמיה מדפתי: כגון שבבאת לפנינו בין השמשות, והיוין תמני לנדה ותלת לזיבה. "לא ראיתי כל עיקר" – מטבילין אותה חמש עשרה טבילות. אמר רבא: האי דינא דלא דינא, דייני בגלחי, דאית ליה תורא – לירעי חד יומא, דלית ליה תורא – לירעי תרי יומי. אתרמי להו יתמא בר ארמלתא, יהבי ליה תורי, אול נכסינהו. אמר להו: דאית ליה תורא – לשקול חד משכא, דלית ליה תורא – לשקול תרי משכי. אמרי ליה: מאי האי דקאמרת? אמר להו: סוף דינא פתחלת דינא. תחלת דינא לאו מאן דלית ליה עדיף? סוף דינא נמי – מאן דלית ליה עדיף! הכא נמי, ומה היכא דאמרה "ראיתי" – סגי לה אי בתשע טבילות אי באחת עשרה טבילות, היכא דקאמרה איהי "לא ראיתי" בעיא חמש עשרה טבילות? אלא אימא הכי: "ראיתי ואיני יודע כמה ראיתי, אי בימי נדה ראיתי או בימי זיבה ראיתי" – מטבילין אותה חמש עשרה טבילות. אתאי קמן ביממא – יהבינן לה שב לנדה ותמני

בינתים, ומכאן ואילך צריך לספור ששה. אלא לרבי אליעזר, מי מחזיקין כל שבעה בטהרה משום בדיקת ראשון, דהוי תחלת בטהרה, או לא? היא היא – טהורין. לאו רבי אליעזר ורבי יהושע – דאף על גב דפליגי עליה דרבי עקיבא בראשון ושביעי, הכא – מודה. לא רבי יהושע ורבי עקיבא – דכפרשית. אבל לרבי אליעזר, הואיל ותחלתו בטהרה, מחזיקין לכולהו בטהרה. ככותאי אמרה לשמעניה – בפרק "בנות כותים" (נדה לגא). דלא בדקה עד שביעי – דלא הוי תחילת ימי ספירה בטהרה, דלא בדקה בראשון משהפרישה בבין השמשות של שלישי לזיבה שראתה בו ביום, עד שביעי לספירה. ותרי קולי אשמועינן רב בספירה. התם – דאמר רב לעיל דמטור רבי אליעזר בבדוק ראשון ושמיני – אשמועינן תחלתו אף על פי שאין סופן. והבא אשמועינן סופן אף על פי שאין תחלתו – דמשום בדיקת שביעי מחזיקין כל ששה לפניו בטהרה, הואיל ופסקה בשלישי. ומיהו הפרשה בטהרה בעינן, דמשהחזק מעין פתוח ליכא לאחזוקי בטהרה עד שתבדוק ותמצא שפסק, כדאמרינן במתניתין דהפרשה בטהרה בעינן. איני – לרב פריק, דלא בעי ספורין ובדוקין דאי, וקיימא לן "בהמפתל" (נדה טז). ד"שבע קמא בלילתא מטבילין לה" – כל ליליא, דילמא השתא שלמו שבעה של טומאת זכר. "ביממא לא מטבילין לה" – לספוקה ביולדת בזוב, ולמימר בכל יומא: היום כלן שבעה נקיים שאחר טומאת לידה. ומשום הכי לא מטבילין לה: דאי נמי מתרמי האידנא שבעה של נקיים – משום דטבילה בזמנה מצוה, ונדה ויולדת טבילתן בלילה, חובה טבילתה ביום, לא היא ספירה, הואיל ולא ספירה בפנינו, עד שתשב בפנינו שבע טהור. יום אחד טמא ראיתי – ואיני יודע אימתי, ואפילו היום שי לומר זהו. ואינה יודעת אם יום ראיתיה בימי נדה אם בימי זבה – מטבילין אותה, משום טבילה בזמנה מצוה. תשע טבילות שבע לנדה ותתרי לזיבה – וכגון דאתאי לקמן ביממא. ומטבילין אותה הלילה – שמא נדה היא, והלילה כלו שבעת ימי נדה, וכן לליל יום שביעי, וכן כל ליל שבעה, וטפי לא איכא לספוקי. ותתרי לזיבה ביממא – ביממא דאתאי לקמן מטבילין לה, דלמא אתמול חזאי, וימי זיבה הוו, והואי שומרת יום כנגד יום. ולמחר נמי טבילה, דילמא ביממא דאתאי לקמן הוא דחזאי, וטפי ליכא לספוקי. אבל אתאי לקמן בליליא – איכא עשר טבילות, שמונה לנדה ושתיים לזיבה. דההוא ליליא גופיה איכא לספוקי: השתא זמן טבילתה, וכן כל לילות שבעה זה. ולמחר שביעי נמי טבילה – משום דילמא בליליא דאתאי קמן חזאי, והשתא הואי זמן טבילה. והאי דלא קא תני עשר טבילות – משום מילתא דלא פסיקא דאי, דהא כי אתאי ביממא ליכא אלא תשע. אבל תשע פסיקא ליה, דבציר מהכי ליכא, והכי מוקי לקמן. מאי עבדתיהו? – אם באתה ביום או בלילה ואומרת "בין השמשות טמא ראיתי" – אין כאן טבילה יתירתא, דהא כי אמרה נמי "יום טמא ראיתי, ואיני יודע מתי נדה ואם בימי זיבה", מספקי ליה: דילמא האידנא ביום שבת לפנינו חזאי? תמני לנדה – כגון באת לפנינו בין השמשות של ערב שבת – טובלת מיד בלילי שבת, שמא השתא זמן טבילתה, וכן כל שבעה זה. ולילי שבת הבאה – שבת בין השמשות שבאת לפנינו ראתה, ולילי היא, ומשבה שבעת ימי נדה עד עכשיו. ולפי שיום שבת היה תחלת נדה – הרי שמונה טבילות לנדה. ותלת לזבה – דמטבילין לה בין השמשות דאתאי לקמן, דילמא בין השמשות דאתמול חזאי, ומיום חמישי בשבת זיבה, ושמרה ערב שבת כנגד יום חמישי. וטובלת בין השמשות עד שלא תחשך – דשמא עדיין יום הוא, וראוי לטבילת זכר. ולמחר בשבת נמי טבילה – שמא בין השמשות דאתמול כשבאת לפנינו ראתה, ומיום ששי זיבה, והיום טובלת ליום כנגד יום. ובאחד בשבת נמי טבילה – משום ספק דהוא בין השמשות גופיה, שמא ליליא הוא כשראתה ובאת לפנינו, ובכל יום השבת הוי ראשון, וראשון בשבת הוי שימור, וטבילה. האי דינא דלא דינא דייני בגלחי – דין זה שאינו דין דין דאין באותו מקום. לירעי חד יומא – כל בהמות העיר. אול יתמא – שלא היה לו שור ובפאדוהו לרעות בהמותיון שני ימים. נכסינהו – שחטן. כמה ראיתי – אם אחד אם שלש. שב לנדה – באתה בשבת – טובלת למחר שבת, שמא באחד בשבת ראתה תחלה, וכן עד לילי שבת הבאה. ולילי שבת בכלל – שמא בשבת שבאת לפנינו ראתה, ואותו היום לבר ראתה.

מה לאלמנה לכהן גדול שכן היא עצמה מתחללת תאמר במחזיר גרשתו שאינה מתחללת – פירוש: מן התרומה, לפירוש רש"י. ד"כ תהיה לאיש זר, דמיניה ילפינן (יבמות סח,א): כיון שנבעלה לפסול לה – פסלה מן הכהונה, איירי באלמנה לכהן גדול. דלא מיירי במחזיר גרשתו, דלא זר מעיקרא הוא אצלה. מיהו קשה:

נדחי דלא מציען למילף מהאי קרא, מכל מקום תתחיל מהאי קל וחומר גופתו וכן בפרק "החולץ" (שם מד,א) דילף לרבי יהושע דחיבי כריתות בנה פגום מהאי קל וחומר דאלמנה לכהן גדול, ופרקי כי הכא: לימא היא עצמה מתחללת מקל וחומר, ותאסר אף מתרומה! ויש לומר: כיון דאין חלל אלא מאיסור כהונה, ליכא למילף בעלמא לפסול האשה עצמה מאיסור כהונה. דלחכי אייתר התם "חללה" – למימר דאין חללה אלא מאיסור כהונה, דהיינו פסול האשה שהייתה כשרה ותתחללה. ואף על גב דגר עמוני ומואבי פוסלין, אף על גב דלא הוו איסור כהונה – התם מקרא דרשינן ליה, אבל מקל וחומר ליכא למילף. ומיהו קשה: נילף מאלמנה לכהן גדול ומגוי ועבד, אי נמי מחלל גוי ועבד, או גר עמוני ומצרי ואדומי, במה הצד דהיא עצמה מתחללת דכי פרכינן. מה לאלמנה לכהן גדול או לחלל, שכן איסור כהונה – איכא למימר: גוי ועבד יוכיחו, דלא איסור כהונה, ופוסלין בביאתם. מה לגוי ועבד, שכן אסורין לבא בקהל, או דלא תפסי בהו קדושין – אלמנה לכהן גדול או חלל יוכיחו. הצד השוה שבהן: שאינם ברוב הקהל, ופוסלין בביאתו – אף מחזיר גרשתו יפסלה בביאתו. והכי מייתי רבי יהודה דגר פוסל בביאתו בפרק בתרא (קדושין עח,א) במה הצד דאיסור כהונה ומילתא אחריית בהדה, דהיינו מחלל ומצרי ראשון. וכן נמי תקשה: אמאי מצריך בפרק "אלמנה לכהן גדול" (יבמות סח,א) קרא ד"כי תהיה לאיש זר" לגר עמוני ומואבי דפוסלין בביאתם? נילף במה הצד מחלל גוי ועבד, כדפירשתי! ויש לומר: כיון דבגוי ועבד הולד ממזר – ליכא למילף ויחזיק פסול ביאה, כיון דחמירי כולי האי דחולין ממזר. דדוקא רבי יהודה יליף בקדושין (שם) דגר פוסל בביאתו ממצרי ראשון, אף על גב דבתו פסולה לבא בקהל. אבל רבנן פליגי עליה, דלית להו הך סברא. ומתוך האי שינויא מתרצה נמי קשיא אחריית בהדה, "הערל" (יבמות עז,א), דקאמר: עמוני שנשא בת ישראל – בתו כשרה לכהונה. ופרקי: וגימא דפסול במה הצד דאלמנה לכהן גדול וחלל! ונשני: דאיכא למפרך, מה להצד השוה שבהן שכן יש בהן צד עבירה. ואמאי לא קאמר: מצרי ראשון יוכיח, דלחכי יליף בקדושין (עז,א) לרבי יהודה: אלא כיון דבתו פסולה – לא ילפינן מיניה פסול ביאה, אלא דוקא לר' יהודה. ואם תאמר: למאן דאמר (יבמות מה,א): גוי ועבד הבא על בת ישראל – הולד כשר, אם כן נילף דהיא עצמה מתחללת, כדפירשתי. ויש לומר: דלא ילפינן מאיסור כהונה ומילתא אחריית בהדה, אלא לרבי יהודה דוקא, כדאשכחן בקדושין. אבל לרבנן, לית להו הך סברא.

היא

ותמני לזיבה, אתאי קמן בלילתא – יהיבין לה תמני לנדה ושב לזיבה. זיבה – תמני בעיא! אלא, אידי ואידי שב לנדה ותמני לזיבה. בלילתא, תמני לנדה בעי! – זיבה דפסיקא ליה, דלא שנא כי אתאי קמן ביממא, לא שנא כי אתאי קמן בלילא – חשיב ליה. נדה דלא פסיקא ליה, דכי אתאי קמן בלילתא – בעי תמני, ביממא – לא קבעי תמני, לא קחשיב ליה. ואי סלקא דעתך ספורין לפנינו בעינו – כל הנני מבילות למה לי? תספור שב והדר תמבול! אלא לאו שמע מינה – רבנן היא, דאמרי לא בעינו ספורין לפנינו. אמר ליה רב אחא ברבי דרב יוסף לרב אשי: לאו תרוצי קמתרצינן לה?! תריץ ואימא הכי – "ספרתי ואיני יודעת כמה ספרתי, אם בימי נדה ספרתי ואם בימי זיבה ספרתי" – מטבילין אותה חמש עשרה מבילות. – "ספרתי ואיני יודעת כמה ספרתי" – חד יומא מיהא אי אפשר דלא ספרה, הסרה לה מבילות! אלא אימא: "איני יודעת אם ספרתי אם לא ספרתי". משנה הזב, והזבה, והנדה, והיוולדת, והמצורע שמתו מטמאין במשא, עד שימזק הכשר. גוי שמת – טהור מלממא. בית שמאי אומרים: כל הנשים מתות נדות. ובית הלל אומרים: אין נדה אלא שמתה נדה. גמרא מאי "במשא"? אלימא במשא ממש – אפיו כל מת מי לא מטמא במשא! אלא: מאי "במשא"? – באבן מסמא, דכתיב: "והתית אבן החד ושמת על פס גבא". מאי מעמא? אמר רב: גזרה שמה ותעלה. תנא, משום רבי אליעזר אמרו: עד שיבקע בריסו. "גוי שמת" [כו]. תנא, אמר רבי: מפני מה אמרו גוי שמת טהור מלממא במשא – לפי שאין טומאתו מחיים מדברי תורה, אלא מדברי סופרים. תנו רבנן: שנים עשר דברים שאלו אנשי אלכסנדריא את רבי יהושע בן חנינא: שלשה דברי חכמה, שלשה דברי הגדרה, שלשה דברי בורות, שלשה דברי דרך ארץ. שלשה דברי חכמה: הזב והזבה והנדה והיוולדת והמצורע שמתו, עד מתי מטמאין במשא? – אמר להן: עד שימזק הכשר. בת משולחת, מה היא לכהן? מי אמרינן קל וחומר: ומה אלמנה לכהן גדול, שאין איסורה שוה בכל – בנה פגום, זו שאיסורה שוה בכל – אינו דין שבה פגום? או דילמא: מה לאלמנה לכהן גדול – שהיא עצמה מתחללת? – אמר להן:

היא

על פום גובא – לשון "מסמא" קא מפרש. דהיינו אבן כבדה העשויה להיחזק ואינה מטלטלת. הלכך, כשהיא על גבי כלים ומת נתון עליה – אין זה משא. והואיל ואינה ראויה להטלטל עמו. מאי טעמא – גזור רבנן בוב חבה לטמא אף לאחר מיתה באבן מסמא? גזרה שמה יתעלה – פאשמיי, דימוה למת. ואי אמרת: זו מת לא מטמא, בוב חי אתי נמי לטהורי כי האי. דברי חכמה – הלכה. דברי בורות – שטות.

היא

בת משולחת – ישראל שהחזיר גרשתו משניסת לאחר, והוליד בת. אלמנה אינה אסורה – אלא לכהן גדול. בנה פגום – חלל, דכתיב (ויקרא כא) "לא יחלל זרעו". זו שאיסורה שוה בכל – בישראל ובכננים אסור להחזיר גרשתו משניסת. היא עצמה – משניסת לכהן גדול – מתחללת, שאם מת – אסורה להנשא להדיד, ואם היתה כהנת – נפסלת מן התרומה בביאתו, דכתיב "לא יחלל זרעו בעמיו", ו"עמיו" – זו אשתו.

נדה – דף סט עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום ראשון) קכה

שאמרה ראיתי דם ואיני יודעת אם ספרתי אם לא ספרתי, לפיכך
טובלת ביום בואה שמא היום כלו שבעת ימי ספירתה, וכן צריכה
לטבול בכל הימים הבאים, ואף ביום השביעי צריכה לטבול שמא לא
ספרה כלל, הרי סך הכל שמונה טבילות לזיבתה. ועל כל פנים אין
מברייתא זו הוכחה מזה שיטת חכמים בשבעה נקיים, האם צריך
ספורים לפנינו או לא.

משנה

משנתנו מבארת שגורו על נדה ושאר טמאים שיטמאו אף שמתו:
הַזָּב וְהַזָּכָה וְהַנָּדָה וְהַיּוֹלֶדֶת וְהַמְצֹרֵעַ שְׁמֵתוֹ, ובטלה טומאתן
מהתורה, עדיין מְטַמְּאִין מדרבנן בְּמִשְׁאָה, שגורו שמא יטעו לטהר גם
בחי שהתעלף ונראה כמת, וזה עַד שִׁימוּק [י-מס] הַבֶּשֶׂר, שאז הוא
כבר ודאי מת ולא יטעו.
אבל עוֹבֵד בּוֹכְכִים, אף שגורו שמיטמא כזב, מיד שְׁמֵת מְהוּר
מְלִטְמָא הטומאה שבחייו, ולא גזרו עליו שיטמא במותו.
מביאה המשנה מחלוקת בדין נדה לנשים סמוך למיתתן: בֵּית שְׁמַאי
אוֹמְרִים, כָּל הַנָּשִׁים הַמֵּתוֹת אף שבחוקת טהורות, דינן סמוך
למיתתן כְּנָדוֹת, ומטבילים הבגדים שהיו אז עליהן. וּבֵית הַלֵּל
אוֹמְרִים, אִין אשה נחשבת נדה להצריך להטביל בגדיה אֶלָּא
כְּשִׁמְתָּה כשהיתה נדה.

גמרא

שנינו במשנה שהטמאים במשא, מטמאים במשא אף במיתתם.
מבשרת הגמרא באיזו טומאת משא מדובר: מֵאָה בְּמִשְׁאָה – באיזה
משא דיבר התנא, אִילִימָא בְּמִשְׁאָה מִשָּׁה – שטמאים הנרשאים, אִטּוּ
[ו-כין] כָּל מַת הטהור בחייו, מִי לֹא מְטַמְּא בְּמִשְׁאָה, ומכך שנשנית
על הטמאים בחייהם, מוכח שהכוונה למשא שאינו נוהג בכל
המתים, ויש לברר באיזה משא מדובר. מבארת הגמרא: אֶלָּא מֵאָה
'בְּמִשְׁאָה', בטומאת אֶבֶן מִסָּפָא – אבן גדולה שמפני כובדה אינה
מיועדת להיטלטל, ונקראת כך, על שם דְּכָתִיב (דניאל ו יח)
'וְהִיתִית אֶבֶן חֲרָא וְשִׁמְתָה עַל פֶּם נֶבֶא' – והובאה אבן אחת ודושה
על פי גוב האריות, שלשון 'שימה' נאמר באבן גדולה שאינה
מיטלטלת בקל, אלא צריכה הבאה ושימה. ואבן זו כשהיא מונחת
על הכלים ומת מונח עליה, לא נטמאו הכלים, שכיון שאין הכלים
והאבן ראויים להיטלטל עם המת, אינם נחשבים כנושאים המת, אך
זב וכדומה היושבים עליה מטמאים הכלים שתחתיהם משום משכב
ומושב. והשמיענו התנא, שאלו שבחייהם מטמאים באבן מסמא, אף
לאחר מיתתם מטמאים בה מדרבנן.
מבשרת הגמרא: מֵאָה טַעְמָא גזרו בהם טומאה לאחר מיתה. מבארת
הגמרא: אִמֵּר רַב, נִזְרָה שְׁמָא יִתְעַלְפָּה – שחששו שאם יטהרום מיד
למיתת מיתה, יטעו לטהר אותם אף בחייהם כשיתעלפו, ודושים
למת, ולכן גזרו שיטמאו עד שימוק הבשר, שאז אין כבר דמיון לחי
ולא יטעו.

מביאה הגמרא תנא החולק על משנתנו: תֵּנָא, מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר
אִמֵּר, שטומאה שלאחר מיתה נמשכת עַד שִׁיבְקַע בְּרִיסוֹ, ולא
כמשנתנו שטימאה רק עד שימוק הבשר שהוא קודם לבקיעת הכרס.
שנינו במשנה: עוֹבֵד בּוֹכְכִים שְׁמֵת [כו'] טהור מלטמא. מבארת
הברייתא הטעם: תֵּנָא, אִמֵּר רַבִּי, מִפְּנֵי מָה אִמֵּר עוֹבֵד בּוֹכְכִים
שְׁמֵת, מְהוּר מְלִטְמָא בְּמִשְׁאָה – באבן מסמא, ואינו כזב וחבריו שגורו
שיטמאו כשמתו. לִפִּי שְׁאִין טוּמְאָתוֹ מִחַיִּים מְדַבְּרִי תוֹרָה אֶלָּא
מְדַבְּרִי סוּפְרִים, לכן לא גזרו בו כשמת.
תְּנִי רַבֵּנּוּ, שְׁנִים עָשָׂר דְּבָרִים שְׁאֵלּוּ אֲנִשֵּׁי אֶלְכָּהֲנָדְרִיא אֶת רַבִּי
יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חִינְנָא, שְׁלֹשָׁה דְּבָרֵי חֻכָּמָה – הלכה, שְׁלֹשָׁה דְּבָרֵי הַגְּדָה,
שְׁלֹשָׁה דְּבָרֵי בִּרְיוֹת – שטות, שְׁלֹשָׁה דְּבָרֵי דֶּרֶךְ אֶרֶץ בהנהגת
האדם.

שְׁלֹשָׁה דְּבָרֵי חֻכָּמָה, הַזָּב וְהַזָּכָה וְהַנָּדָה וְהַיּוֹלֶדֶת וְהַמְצֹרֵעַ שְׁמֵתוֹ
עַד מָתִי מְטַמְּאִין בְּמִשְׁאָה. אִמֵּר לָהֶן רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, עַד שִׁימוּק הַבֶּשֶׂר
כמבואר במשנתנו.

וְתִמְנִי לְזִיבָה – ושמונה מחשש זיבה, שמא קודם בואה ראתה זיבה
שלשה ימים וצריכה שבעה נקיים, לפיכך בכל יום בשבוע הראשון
יש לחוש שמא תמו בו שבעה נקיים וצריכה לטבול בו. ואף ביום
השמיני לטבול, שמא ראייתה השלישית היתה ביום שבאה לפנינו,
קודם בואה, ורק ביום השני התחילה ספירתה. ואם אִתָּא קָמָן
בְּלִילְיָוָתָא – בלילה, יִהְיֶינָה לָהּ תִּמְנִי טבילות לַחֲשֵׁשׁ נִדָּה, כי בכל
לילה משבעת הלילות הבאים יש לחוש שמא ביום שלפניו כלו ימי
נידוטה והגיעה עת טבילתה, וכן יש לחוש שמא ראתה בליל בואה
לפנינו, ורק ביום השביעי יכלו ימי נידוטה, וצריכה לטבול משום כך
גם בלילה השמיני. וְשֵׁב לְזִיבָה – ושבע מחשש זיבה, בכל ימי השבוע
הראשון, שבכל יום יש להסתפק שמא תמו בו שבעה נקיים.
מקשה הגמרא: הרי מצד זִיבָה, תִּמְנִי טבילות בְּעֵינָא, כפי שאמרנו
לגבי אשה שבאה לפנינו ביום, ונמצא שיש כאן טבילה אחת יתירה
על חמש עשרה הטבילות שבברייתא. מיישבת הגמרא: אֶלָּא אִידִי
וְאִידִי – בין שבאה ביום בין שבאה בלילה, נותנים לה שֵׁב לְנִדָּה
וְתִמְנִי לְזִיבָה.

מקשה הגמרא: הרי כשבאה בְּלִילְיָוָתָא, תִּמְנִי טבילות לְנִדָּה בְּעֵי, כפי
שאמרנו תחילה, ומדוע אמרת כעת שהן שבע בלבד. מתרצת
הגמרא: לגבי חשש זִיבָה, דְּפָסִיקָא לִיה – שדבר טבילתה ביום
השמיני קבוע ומוחלט, דְּלֹא שָׁנָא כִּי אִתָּא קָמָן בְּיָמָא לֹא שָׁנָא
כִּי אִתָּא קָמָן בְּלִילְיָא – שאין הבדל אם באה לפנינו ביום או בלילה
שבכל אופן צריכה שמונה טבילות לזיבתה, חָשִׁיב לָהּ – מנה התנא
את הטבילה השמינית עם השאר. אבל לגבי חשש נִדָּה, דְּלֹא פָסִיקָא
לִיה – שאין דבר טבילתה בלילה השמיני קבוע ומוחלט, דְּכִי אִתָּא
קָמָן בְּלִילְיָוָתָא בְּעֵי תִמְנִי אבל אם באה בְּיָמָא לֹא קָבָעִי תִמְנִי אלא
שבע בלבד, לֹא קָחֲשִׁיב לָהּ – לא מנאה עם השאר.

הגמרא מסיימת את ההוכחה מהברייתא, שלחכמים אין צורך שיהיו
כל הימים ספורים לפנינו: וְאִי סִלְקָא דְּעֵתָךְ סְפוּרִין לְפָנֵינוּ בְּעֵינָא
ואין לסמוך על חוקת טהרה בלבד, כָּל הַנִּי טבילות שטובלת ביום
לְמָחָל, הרי לא ספרה עדיין שבעה נקיים, תִּסְפּוּר שְׁבַעָה וְהָרָד
[ו-אחר כך] תִּטְבֹּל יום אחד בלבד. אֶלָּא לָאוּ, שְׁמַע מִינָּה שְׁבַעָה וְהָרָד
זו לשיטת רַבֵּנּוּ הִיא החולקים על רבי עקיבא, דְּאִמֵּר לֹא בְּעֵינָא
סְפוּרִין לְפָנֵינוּ אלא אפשר לסמוך על חוקת טהרה. ורב סבר כמותם.
הגמרא דוחה את הראיה: אִמֵּר לִיה רַב אֲחָא בְּרִיה דְּרַב יוֹסֵף דְּרַב
אִשִּׁי, לָאוּ תְרוּצִי קְמַתְרִיצִין לָהּ – וכי לא תירצנו את לשון הברייתא
ל'א ראיתי כל עיקר', שאמרה ראיתי ואיני יודעת כמה ראיתי. אם כך,
כיצד נוכיח ממנה מזה שיטת חכמים, הרי אפשר לתרץ את לשון
הברייתא באופן אחר שלא תהיה ממנו ראיה, וְתִרְצִין וְאִמֵּר הֵן,
שאמרה ראיתי דם ואחר כך סְפַרְתִּי ימים נקיים סמוך לביאתי
לפניכם, וְאִינִי יוֹדַעַת כְּמָה ימים סְפַרְתִּי, וכן אִם בְּיָמֵי נִדָּה סְפַרְתִּי
– האם היתה זו ראיה נדה ולא היתה צריכה לספור כלל, וְאִם בְּיָמֵי
זִיבָה סְפַרְתִּי – או היתה זו ראיה זיבה ומה שספרינו נצרך לי למנון
שבעה נקיים. לפיכך מְטַבְּלִין אוֹתָהּ חֲמֵשׁ עָשָׂר טבילות, שהן
שבע טבילות בלילה מחשש נדה, כפי שנתבאר, ועוד שמונה טבילות
ביום מחשש זיבה, כי יש להסתפק שמא השלימה שבעה נקיים
כהלכתם קודם שבאה לפנינו ודוים עת טבילתה, או שמא ספרה רק
מקצתם ובכל יום יש לחוש ששלמו בו ימי ספירתה, לפיכך צריכה
לטבול ביום בואה לפנינו וכן בכל שבעת הימים הבאים. אבל אם
ברור שלא ספרה כלל, מודים חכמים שאינה טובלת לזיבתה עד
שתספור לפנינו.

מקשה הגמרא: הרי אם אמרה סְפַרְתִּי וְאִינִי יוֹדַעַת כְּמָה סְפַרְתִּי,
הֵן יוֹמָא מִיָּהּ אִי אִפְשָׁר דְּלֹא סְפָרָה – לא יתכן שלא ספרה כבר
יום אחד לפחות, ואם כן תִּקְרָה לָהּ מְבִילָה – נחסר ממספר הטבילות
שחייבה אותה הברייתא. שהרי אין לחוש שמא ראתה ביום בואה, כי
אם ראתה בו היתה סותרת ספירתה. וכיון שבאותו יום ודאי לא
ראתה, שוב אינה צריכה לטבול ביום השמיני מחשש זיבה, ולא
בלילה השביעי מחשש נדה.
רב אחא בריה דרב יוסף מרץ את הברייתא באופן אחר: אֶלָּא אִמֵּר

מותרת היא לכהונה, שנאמר בה (דברים כד ד) 'כִּי תֹעֲבָה הוּא לִפְנֵי ה', ללמד שרק היא תֹעֲבָה וְאִין בְּנֵיהָ תֹעֲבִין וְאִסּוּרִים. עוד שאלה שני מצורעין שנטהרו, ולפני שהקריבו קרבנות טהרתם נתעברו קרבנותיהן זה בזה, וקרב קרבנו של אחד מהן ואין ידוע של מי קרב ושל מי נותר, ומת אחד מהן ומהמזוהרים, השני מה תהא עליו שיוכל להקריב קרבנותיו. שאינו יכול להקריב הנותר, שאם הקרב כבר, היה של החי הרי הנותר של המת, וחטאת שמתו בעליה מתה. וקרבן אחר אינו יכול להביא, שמא כבר הקריבו חובתו ונמצא שמביא חטאת שאינו חייב בה שהיא חולין בעזרה. אמר להן רבי יהושע, תקנתו היא, שכותב שטר מתנה על כל נכסיו לאחרים, ונמעתה הוי עני שהרי אין לו שום נכסים, ומביא חטאת העוף כדן מצורע עני, וחטאת זו היא על הספק, ואין בזה איסור חולין בעזרה. מקשה הגמרא על עצה זו: והאיכא אשם – והרי יש לו גם חיוב אשם, שגם הוא התערב, וכיון שאין האשם בא מן העוף אינו יכול להביאו בספק, ובלעדיו אינו נטהר לקדשים, ומה תהא עליו. מתרצת הגמרא: אמר שמואל, אין עצתו של רבי יהושע אמורה אלא בשכבר קרב אשמו קודם לחטאת, ואינו צריך תקנה אלא לחטאתו. מקשה הגמרא: אמר רב ששת, וכי נברא רבה ו-אדם גדול? בשמואל לימא כי האי מילתא – יאמר כדברים אלו, שהרי קשה כמאן מהתנאים תירץ כן, אי כרבי יהודה הסובר שאין מביאים אשם מספק בתנאי שאם אינו חייב שהיה שלמים, ולכן הוצרך שמואל לתרץ שכבר קרב אשמו, אם כן אין מועילה עצתו של רבי יהושע שיתן נכסיו לאחרים, שהרי (דאמר) [האמר] רבי יהודה, שזמן הקרבת האשם קבועה את דינו, שאם היה אז עשיר חייב בחטאת ועולת בהמה כעשיר אף שאחר כך העני, ואם היה אז עני חייב בחטאת ועולת העוף כעני אף שאחר כך העשיר. ואם כן אי אפשר להעמיד הברייתא שכבר קרב אשמו, שהרי היה אז עשיר, ויבין דקבועה לה אשם דינו בפשיטות, לא מצי מיתי חטאת בדרלות – הרי אף כשיפקיר נכסיו שוב אינו יכול להביא חטאת העוף

כעני, ולא יוכל לעשות בעצתו של רבי יהושע. והיכן נחלקו במצורע עני שהעשיר או להיפך, דתנן (נעים פ"ד מ"ג), מצורע שהביא אחד מקרבנותיו קרבן עני, ואחר כך העשיר, או שהביא אחד מקרבנותיו בעודו עשיר והעני, הכל הולך אחר חטאת – כל חיוב קרבנותיו הנותרים הולך לפי מצבו כשהקריב החטאת, שאם היה אז עשיר, חייב עולת בהמה כעשיר, אף שהעני, ואם היה אז עני אינו חייב אלא עולת העוף אף כשהעשיר, דכרי רבי שמעון. ורבי יהודה אומר, הכל הולך אחר מצבו בזמן הקרבת האשם. רבי אליעזר בן יעקב אומר, הכל הולך אחר מצבו כשהביא הצפורים שהוא שבעה ימים קודם. ואם כן איך עצתו של רבי יהושע כשיטת רבי יהודה. ואי עצתו של רבי יהושע כרבי שמעון דאמר חטאת קבועה, ולכן אף כשכבר קרב אשמו, כיון שעדיין לא קרבה חטאתו שהיא הקובעת, יכול להביא קרבן עני, ויפה תירץ שמואל, עדיין יקשה שלרבי שמעון לא היה צריך שמואל להעמיד שכבר קרב אשמו, אלא אף על גב דלא קרב אשם, נתיי אחר – ביא אשם אחר מספק, ויתנה שאם אינו חייב באשם זה יהא זה שלמים, שבאים בנדבה ומתנות הדם בהם כאשם, דהא שמעון ליה לרבי שמעון דאמר ליתיה ולתני – שמביא אשם ומתנה, וגם כאן יביאנו מספק ויתנה. והיכן מצינו שלרבי שמעון מביא אשם מספק, דתנא, מצורע שנתרפא, וספק לו אם היה מצורע מוחלט החייב ביום השמיני קרבן לטהרתו, או לא, אמר רבי שמעון, למחרת תגלחתו וטבילתו שאו ראוי להביא קרבנותיו, מביא כבש לאשמו ולזוגו ו-ולוג שמן עמו, ומעמידו בשער נקנור ומתנה עליו ואומר, אם מצורע הוא, כלומר אם אני מצורע מוחלט שנתרפא וחייב בקרבנות, הרי הכבש לאשמו ולזוגו עמו לחובתו, ואם לאו שאינו מצורע, אשם זה יהא שלימי נדרת. ומאחר שקרבן זה הוא ספק אשם ספק שלמים, יש לנהוג בו כחומרות בשבניהם, ולכן אותו אשם מעון שתהיה

המשך ביאור למס' נדה ליום ראשון עמ' א

המשך הברייתא: ואם אמרה, לא ראיתי דם כל עיקר, לא היום ולא בימים הקודמים, מטבילין אותה חמש עשרה טבילות. רבא תמה על דין זה, ומדמה אותו למעשה שהיה: אמר רבא, האי דינא דלא דינא דיני גנלי – חוק זה שאינו חוק הגון היה לאנשי גלח, ראית ליה תורא – מי שיש לו שור, לירעי חד יומא – צריך לרעות את כל בהמות העיר יום אחד, ודלית ליה תורא, לירעי תרי יומי. אתרמי לחו ויתאמר פר ארמלתא – נודמן להם יתום בן אלמנה, שלא היו לו שוורים, יחבי ליה תורא – נתנו לו את השוורים וכפודו לרעותם שני ימים, אול נכסניהו – הלך ושחטם, ואמר להו, דאית ליה תורא לשקול חד משכא – מי שיש לו שור מהשוורים הללו יקח עור אחד, דלית ליה תורא לשקול תרי משכא – ומי שאין לו אף שור מהם, יקח שני עורות. אמרי ליה, מאי האי דקאמרת – מהו דבר זה שאמרת. אמר להו, סוף דינא בתחלת דינא – הדין של העסק האחרון שנעשה בשוורים, הרי הוא כדן העסק הראשון

שנעשה בהם, תחלת דינא, לאו מאן דלית ליה ערף – וכי לא אמרתם שמי שאין לו שוורים יטול חלק גדול יותר ברעייתם, סוף דינא נמי, מאן דלית ליה ערף. וכפי שסברתו של אותו יתום ודאי תמוהה, הלא נמי בברייתא יש לתמוה, ומה היכא דאמרה ראיתי, סני – (מספיק) לה אי בתשע טבילות אם אמרה שראתה ביום, אי באחת עשרה טבילות אם אמרה שראתה בין השמשות, היכא דקאמרה איהי לא ראיתי כלל, וכי תעלה על דעתך דכעניא חמש עשרה טבילות. אלא אימא קבי – כך היא כוונת הברייתא, שאם אמרה ראיתי ואיני יודע כמה פעמים ראיתי, ואי בימי נדה ראיתי או בימי זיקה ראיתי, מטבילין אותה חמש עשרה טבילות. הגמרא מבארת מה הן טבילות אלו: אתאי קמן ביממא, והבינו לה שב לנדה – נותנים לה שבע טבילות מחשש נדה, שתטבול בשבעת הלילות הראשונים כי יש להסתפק בכל יום שמא היום כלו שבעת ימי נידותה וצריכה לטבול בלילה שלאחריו.

המשך ביאור למס' נדה ליום ראשון עמ' ב

ועוד שאלה בת משולחת – בת של גרושה שהחזירה בעלה באיסור אחר שנישאה לאחר מה היא לבנה, האם נעשית חללה ואסורה לבנה, מי אמרין לאיסורה בקל והומר, ומה אלמנה לבנה גדול שאף שאיסורה קל שאין איסורה שוה בכל – שאינה אסורה אלא לבנה גדול, החמירה תורה שבנה פגום – חלל, זו – משולחת שאיסורה שוה בכל, אינו דין להחמיר בה שבנה פגום. או דילמא

יש לפרוך הקל וחומר, מה לאלמנה לבנה גדול שאיסורה חמורה, שכשנישאת לו היא עצמה מתחללת מכהונה, שכשימות אסורה לבנה הדיק, וכן אינה שבה לאכילת תרומה ככל בת כהן שהתאלמנה מישראל בלא זרע, ולכן גם בתה מתחללת מכהונה, אבל משולחת שאינה מתחללת כשהחזירה, יש לומר שאף בתה אינה מתחללת. אמר להן רבי יהושע,

עד תגלחת שניה שיעשה, כשיטהר בודאי מן הצרעה. או שמא לא יביא אשמו כלל, כיון שאינו אלא ספק טמא, ואין צריך לו להביא להכשירו שום דבר, ומה שמביא חטאתו ביום תגלחתו – היינו כרבי עקיבא, דאמר במסכת נזיר שאם גלח בשמיני – מביא קרבנותיו בו ביום. והכא זהו כמו גילוח בשמיני, ששהא אותו מפני נזירות טהרה. וימתנה על חטאתו: אם טמא אני – חטאתי זו חובתי לנזירות טומאה, ועולה נדבה" – פירושו: עולת בהמה שהיא ספק משום נזירות טומאה. "ואם טהור אני – עולה זו חובתי, וחטאת מספק. ומגלח ראשו וקטנו וגבות עיניו, בדרך שהמצורעים מגלחים". ואחר גילוח זה כתוב בתוספתא (פרק ששי): מביא עולת בהמה כו'. ונראה שחסר כאן "וסופר שלשים יום" – פירושו: לימי נזירות טהרה.

וספק נזירות טהרה הוא מונח. ואינו יכול לגלח לצרעתו תגלחת שניה, הראויה להיות לסוף שמונה ימים של ראשונה, עד שירוק עליו מן הדמים, ושמא נזיר טהור הוא, וטוב לו להביא עולה מספק מחטאת ושלמים. כפירשתי לעיל. לפיכך יהא החטאת והשלמים עד סוף נזירות טהרה, שהיא אחר טהרת צרעתו בודאי. "ומתנה על העולה שהוא מביא עכשיו, ואומר: אם טמא אני" – פירושו: אם טמא הייתי בתגלחת ראשונה, "העולה ראשונה היא נדבה, וחטאת העוף חובה, וזו תהא חובה. ואם טהור אני – עולה ראשונה היא חובה, וזו נדבה" – כי תגלחת זו של עכשיו אינה כלום, שאינה צריכה לא לנזירות ולא לצרעת. כי אם הראשונה היתה של נזירות טהרה, אם כן לא היה מצורע, שימי צרעתו אינן עולין לימי נזירות, כדאמרין בפרק "מי שאמר הריני נזיר מגלח" (נזיר יז, ב), וכן בפרק "שני יוריים" (שם סב, ב). "וחטאת העוף שהבאתי או, ספק. ומגלח ראשו וקטנו וגבות עיניו, בדרך שהמצורעים מגלחים" – וזו היא תגלחת שניה של מצורע, הראויה להיות בסוף שבעת ימי ספירות מתגלחת ראשונה, אלא שאינו יכול לעשות עד עכשיו מפני ספק נזירות שעליו, שגילוח ספק מצורע אינו דוחה איסור גילוח נזיר, כדפירשנו. "רבי שמעון אומר: למחר מביא אשמו" כו', כדן מצורע בשמיני שלו, והוא יום ששים ואחד. "ומתנה עליו כו', ואוכל בקדשים מיד" – היינו, אוכל בקדשים אחר ששים יום דקתי לעיל, ומוכיח בהדיא שיום הששים ואחד בשמיני שלו, ומוכיח נמי "דלמחרת" זהו למחרת של ששים ואחד, והוא במקום יום שמיני לתגלחתו, כדפירשתי.

כל קרבנות היחיד טעונן סמיכה, חוץ מבכור ומעשר ופסח. ואילו אשם, לא מפיק. ובפרק "כל הפסולין" (ובחים לג, א) פליגי אי סמיכת אשם מצורע דאורייתא או לא, ומידו לכולי עלמא סמיכה בעי. ובפרק בתרא דנגעים (משנה ח) תנן: בא לו ואצלו אשם, סומך שתי ידיו עליו. והא דקאמר הכא "ואותו אשם טעון סמיכה" – היינו, באקופי דיא, למאן דאמר סמיכת אשם מצורע לאו דאורייתא. ומשום דסמיכתו חלוקה משאר אשמות, קאמר הכי. וכן נסכים נמי לא קטני משום ספקא דשלמים, דהא תנן (מנחות ז, ב) דכל חטאת ואשם אין טעונן נסכים, אלא שחטאתו ואשמו של מצורע טעונים נסכים, אלא משום דחלוקה משאר אשמות קא חשיב לכל הנהו מילי דחלוקה מנייהו. **כתוב** אחר אומר ישא ה' פניו אליך – לפי הפשט לא משמע שהקדוש ברוך הוא נרשא את פניהם, דלא כתיב "שא ה' פניך", ומשמע שיפנה אליך להשלים לך שלום. ובספרי נמי דריש: שסיר הקדוש ברוך הוא פנים של זעם. מיהו התלמוד חשיב ליה כאילו כתיב "פניך". וטפי היה ליה להתלמוד לאקשויי מ"הנה נשאתי פניך גם לדבר הזה" דלוט (בראשית יט) ומן "וישא ה' פני איוב" (איוב מב).

כאן קודם גזר דין וכו' – תימנה: בדברך "מי שמתו" (ברכות כב, ב) קאמר: אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם, כתוב בתורתך "אשר לא ישא פנים", מפני מה אתה נושא פנים לישראל? אמר להם: לא אשא פנים לישראל? אני אמרתי "ואבילת ושבעת", והם מדקדקים עד כביצה. משמע שמחלק בין גוים לישראל, ואמאי לא משני כי הכא, או הכא כדת? ויש לומר: דלעולם שנייה דהכא עיקר, וקרא דאמר "לא ישא פנים" מיירי בין בישראל בין בגוים. בגוים – אפילו קודם גזר דין, שוהו לו להשפט, ולישראל – לאחר גזר דין. אבל הוא נכנס להם לישראל לפנים משורת הדין, ונרשא להם פנים קודם גזר דין כדמשמע הכא מקרא ד"ישא ה' פניו אליך". ומלאכי השרת אמרו לפני הקדוש ברוך הוא: למה נכנסת לישראל לפנים משורת הדין, ונרשא להם פנים קודם גזר דין? והשיב לו: אשאל אתה פנים? וכו'. **כאן** בעושה תשובה וכו' – בספרי משני אדך קשיא: כאן קודם גזר דין, כו'. ותימנה: דבראש השנה פרק קמא (יז, ב) אמר: גודלה תשובה שמקדעת גזר דינו של אדם, שנאמר "ושב ורפא לו". מיתבי: השב בינתיים – מוחלין לו, לא שב בינתיים" – פירושו: קודם גזר דין, "אפילו הביא כל אילי נביות – אין מוחלין לו!" ומשני: "לא קשיא, הא – ביחיד, הא – בצבור". אלמא, ביחיד אין תשובה מקדעת גזר דין של אדם, ובשמתתן משמע דמועלת תשובה אפילו ביחיד, דומיא דבני עלי, ואפילו לאחר גזר דין. דאילו קודם גזר דין, פשיטא דדקדוש ברוך הוא מקבל תשובה. ועוד: "דלמתיים" משמע לאחר גזר דין ויש לומר: דסוגיא דשמתתן, כרבי יצחק, דאמר: יפה צעקה, בין קודם גזר דין בין לאחר גזר דין. **ואין** נציב מלך מטמא – משמע: אבל אי לא היה נציב מלך – מטמא, אפילו לרבי שמעון נמי איכא למימר דמטמא אפילו באהל. וכן נמי ציין מערתא דרבי בנאה, בפרק "חזקת הבתים" (בבא בתרא נח, א) אתי נמי כרבי שמעון, דאחר מתן תורה דאיקרו ישראל "אדם", איכא לפלוגי. אבל קודם מתן תורה, אין חילוק, דהרב רבי משה מפונטיוא פירש: דבגזר מ"ר (נ"א, ב) מביא מ"ר בארץ בקבר" קברי מתים שלפני הדבור. אלמא, קודם מתן תורה מטמא, אף על גב דלא איקרו "אדם" ואי אפשר לומר כן, דדך סוגיא ד"כזהו גדול" לא אתיא אלא כרבי שמעון, דממעט להו מ"אדם". ועוד: "או בקבר" גבי מגע כתיב, ואחר מתן תורה מטמאין קברי גוים במגע, ולא אימעט לרבי שמעון אלא מאהל. והכי מסיק בפרק "הבא על יבמתו" (יבמות סא, א) ונראה לפרש: ד"לפני הדבור" – היינו, קודם שנאמר פרשת אהל. דהיינו, קודם שהוקם המושכן, כדאייתא בגיטין פרק "הניזקין" (ס, א): שמונה פרשיות נאמרו ביום הקמת המושכן, וחשיב פרשת פרה ופרשת טמאין, דסלקא דעתך "כי ימות באהל" מכאן ולבאה כתיב, ולחכי איצטריך "או בקבר", וקאי ריבויא א"כי ימות", ולא א"אדם". וכי האי גוונא איכא בפרק בתרא דהוריות (יא, א): "כי יחיה" – פרט שלפני הדבור, דגבי יבבה. **מתים** לעתיד לבא צריכים הזאה – ואם תאמר: אמאי לא בעי הק' בעיא על בן השונמית, דאיירי ביה? ויש לומר: שמא משום דכתיב קרא לעתיד לבא (ויחזקאל לו) "חוקתי עליכם מים טהורים", ומספקא ליה אי הק' זריקה היא שלישו ושבעיו, אי לא. אבל בן השונמית, פשיטא ליה דלא בעי הזאה.

נדה – דף ע עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שני) קכט

אשתו של לזט שנעשתה לנציב מלח, מהו שיתטמא כמותו. אמר
להם רבי יהושע, מת מטמא ואין נציב מלח מטמא.
עוד שאלו: בן שונמית שמת והחיהו אלישע, מהו שיתטמא לאחר
שהחיהו. אמר להן רבי יהושע, מת מטמא ואין חי מטמא.
עוד שאלו: מתים שיקומו לעתיד לבא בתחיית המתים, שבהם ודאי
אין להסתפק שיטמאו אחרים כמתים, שהרי כבר נתעכל גופם
הראשון שמת. אלא עדיין יש להסתפק האם צריכין הוואה באפר
פרה אדומה ביום שלישי ושביעי כטמא מת, שאם היו לפני מותם
טמאי מתים ולא קבלו אז הוואה, הרי טומאה שבהם להיכן הלכה.
או אין צריכין, שהם עכשיו בריה חדשה. אמר להן רבי יהושע,
לכשיחיו אז נחכם להן – נתיישב בדבר, שעכשיו אין צורך לפשוט
ספק זה. איכא דאמרי שכך אמר להם רבי יהושע, לכשיבא הספק
להכרעתנו, בתחיית המתים, הרי אז משה רבינו עמיהם והוא יפשוט
הספק.
ואלו הם שלשה דברי דרך ארץ ששאלו. השאלה הראשונה: מה
יעשה אדם ויחכם בתורה. אמר להן רבי יהושע, ירבה ללמוד
בישיבה, ויחכם על ידי דיבור ופלפול התלמידים, וימנע מלעסוק
בסחורה, שיהיו לבו וזמנו פנויים לקנות חכמה. אמרו לו אנשי
אלכסנדריא, הרבה עשו בן ולא הועיל להם. אמר להם, שאכן אין
די בכך, אלא גם יבקשו רחמים ממי שהחכמה שלו, שנאמר
(משלי ב' ו') 'כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה', כלומר, שאין
בכח ההשתדלות לבד לקנות החכמה, אלא מתנת ה' היא, ועל כן
יבקש רחמים מה'.
מביאה הגמרא ברייתא המבארת הענין הנלמד מפסוק זה: תני רבי
חייא, מהי כוונת הפסוק שה' נותן חכמה מפיו, משל למלך בשר ודם
שעשה כעודה לעבדיו, ומשנהו – שולחן – לאוהביו שמחבבם יותר
משאר בני הסעודה, ממה שלפניו למאכלו, שהם הדברים המעולים
שבסעודה, כך גם נותן ה' מפיו ולא מאוצר אחר לאוהביו המבקשים
ממנו.
שואלת הגמרא: אם כן שהדבר תלוי בבקשת רחמים, מאי קא
משמע לן – למה אמר שירבה בישיבה. משיבה הגמרא: דהא בלא
הא לא כניא – השמיע להם שזה בלא זה, והיינו בקשת רחמים בלא
שירבה בישיבה אינה מספקת לקניית חכמה.
עוד שאלו: מה יעשה אדם ויתעשר, אמר להן רבי יהושע, ירבה
בסחורה וישא ויתן באמונה. אמרו לו, הרבה עשו בן ולא הועילו,
אמר להם, שאכן אין די לאדם בכך, אלא גם יבקש רחמים ממי
שהעושר שלו, שנאמר (תני ב' ח'), 'לי הכסף ולי הוזהב נאם ה'
צבאות'. שואלת הגמרא: אם כן שהדבר תלוי בבקשת רחמים, מאי
קא משמע לן – למה אמר להם שירבה בסחורה. משיבה הגמרא:
דהא בלא הא לא כני – שזה בלא זה, והיינו בקשת רחמים בלא
שירבה בסחורה אינה מספקת להתעשר.
עוד שאלו: מה יעשה אדם ויהיה לו בנים וזכרים – הגונים. אמר
להם רבי יהושע, ישא אשה תהוננת לו שתעד לגדל בניו לתורה
ולמודות מעולות וטובות.

שחיתותו בצפון – בצפון העזרה כאשם, וימנעו מהנת דם על
הבהונות כאשם מצורע, וטעון סמיכה, ונתנופה וזהו
ושוק כשלמים, ונאכל לזכרי בהונה ליום ולילה בלבד, כאשם
שהוא מקדשי קדשים הנאכלים רק לזכרי בהונה וליום ולילה בלבד.
ולא הורו לו חכמים לרבי שמעון, מפני שמביא קדשים לבית
הפסול – גורם לקדשים להגיע לידי פסול, שאם אינו חייב באשם הרי
קרוב זה הוא שלמים שנאכלים לשני ימים ולילה, וכיון שנוהג בו
כחומרת אשם, שורף הנותר אחר יום ולילה, ונמצא שמפסיד
השלמים שלא כדיונם.
ומעתה קשה, מדוע תירץ שמואל שתשובת רבי יהושע שהטאת
מביא כעני, מדובר שקרב אשמו, הרי אין זה לא כרבי יהודה שסובר
שבהקרב האשם נקבע דינו כעשיר, ושוב אין מועיל שיהיה עני,
ולא כרבי שמעון שלשיטתו אין צורך להעמיד שכבר קרב אשמו,
שהרי יכול להביא האשם בתנאי.
מתרצת הגמרא: שמואל סבר לה כרבי שמעון בחדא – בדבר אחד,
שהטאת קובעת חיובו כעשיר או כעני, ולכן אף שקרב אשמו
בעשירות יכול להביא חטאת העוף כשיעני. ופליג עליה בחדא –
וחולק עליו בדבר אחד, במה שהתיר להביא אשם בתנאי, שבו
סובר שמואל כחכמים שאין מביא אשם בספק, ולכן הוזק לתרץ
שקרב אשמו.
הגמרא מביאה את המשך שאלות אנשי אלכסנדריא: ואלו הם
שלשה דברי אנדה ששאלו. השאלה הראשונה: כתוב אחד אמר
(יחזקאל יח לב) 'כי לא אחפץ במות המת נאם ה' אלהים והשיבו
והיו, כלומר שחפץ ה' שישבו הרשע בתשובה ויחיה, וכתוב אחד
הנאמר בבני עלי שחטאו בעבודת הכהונה והוכיחם אביהם, אמר
(שמואל א' ב כה), 'לא ישמעו לקול אביהם כי חפץ ה' להמיתם'.
מתרץ להם רבי יהושע: כאן – הכתוב שאומר שאין ה' חפץ במות
הרשעים, הוא בעושי תשובה, כאן – והכתוב שאומר שחפץ ה'
במיתתם, הוא בשאין עושי תשובה.
עוד שאלו: כתוב אחד אמר (דברים י' ז), 'כי ה' אלהיכם וגו' אשר
לא ישא פנים ולא יקח שוחד', וכתוב אחד אמר (במדבר ו' כו)
'ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום', שה' כן נושא פנים.
מתרץ להם רבי יהושע: כאן – הכתוב שאומר שה' נושא פנים, הוא
קודם גזר דין, כאן – והכתוב שאומר שאינו נושא פנים, הוא לאחר
גזר דין.
עוד שאלו: כתוב אחד אמר (תהילים קלב יג) 'כי בחר ה' בציון
אנה למושב לו', וכתוב אחד אמר (ירמיה לב לא) 'כי על אפי
ועל חמתי היתה לי העיר הזאת למן היום אשר בנו אותה ועד
היום הזה', שאומר ה' שאינו רוצה בציון אלא מתקיימת כביכול על
אפו ועל חמתו. מתרץ להם רבי יהושע: כאן – הכתוב שאומר שה'
בוחר בציון, הוא קודם שנשא שלמה את בת פרעה, כאן – והכתוב
שאומר שאינו רוצה בה, הוא לאחר שנשא שלמה את בת פרעה,
שהיה ביום שהוקם בית המקדש.
ואלו הם שלשה דברי בורות – שטות – ששאלו. השאלה הראשונה:

המשך ביאור למס' נדה ליום שלישי עמ' א

מחיים, וכדברי חכמים להלן. ונמצא שיש בו ספק אם רובו של דם
זה יצא בחייו ומיעוטו במוותו, וכן ספק אם מיעוטו של דם זה יצא
בחייו ורובו במוותו, והו' דם תבוסה הטמא רק מדרבנן,
שמדאורייתא אינו טמא עד שיהיה בו רביעית שלמה שיצאה לאחר
מיתתו.
מביאה הברייתא מחלוקת נוספת בדם תבוסה: רבי יהודה אמר,
הרוג שיצא ממנו רביעית דם והיה מוטל במטה ורמו מטמא
מהמטה לגומא, טמא, מפני שהמטה של מיתה – שיצאה לאחר
מיתתו מעורבת בו, ואף שכל טיפה וטיפה כשמתערבת יש רוב דם
טהור כנגדה, אינה בטלה ברוב ומטמאה מטעם שיתבאר. ויחכמים
מטהרין, מפני

שיצא ממנו דם, בין בחייו בין במוותו – בזמן שאין ידוע אם הוא חי
או מת, ולכן יש ספק אם בחייו יצא כולו, ספק אם במוותו יצא
כולו, ועוד ספק אם חלקו בחייו וחלקו במוותו, והו' דם תבוסה
שמטמא מדרבנן.
ויחכמים אומרים, אין זה דם תבוסה שטומאתו מדרבנן, שהרי יש בו
צד שכולו לאחר מיתה, ודינו ככל ספק טומאה, שאם נולד הספק
ברשות היחיד ספקו טמא מדאורייתא, ואם נולד ברשות הרבים
ספקו מהור מדאורייתא. אלא איוהו דם תבוסה שטומאתו מדרבנן,
הרוג שיצא הימנו רביעית דם וודאי שאין כולה לאחר מיתה, אלא
חלקה יצא בחייו וחלקה במוותו, ובתנאי שעדיין לא פסק קילוח
הדם, שיצאה הרביעית כאחת ולא טיפה אחר טיפה, שאם הדם
מטפטף אינו טמא, שכל טיפה שיצאה לאחר מיתה בטלה בדם שיצא

וְיִקְדָּשׁ עֲצָמוֹ לַהֲתַנְּחָה בְּצִנְיָנוֹת בְּשַׁעַת תְּשֻׁמִּישׁ. אָמְרוּ לוֹ אֲנָשִׁי
 אֲלֵכֶסְנֹדְרִיא, הֲרַבָּה עָשׂוּ בֶן וְלֹא הוֹעִילוֹ. אָמַר לָהֶם, אֲכַן אֵין דִּי בִכְרִי,
 אֱלֹא גַם יִבְקֹשׁ רַחֲמִים מִמִּי שֶׁהִבְנִים שָׁלוֹ, שְׁנֵאֲמַר (תְּהִילִים קכז
 ג) 'הִנֵּה נִחַלְתָּ ה' בְּנִים שָׂכָר פְּרִי הַקָּמָן, כְּלוּמַר, שִׁמְתַּנְתָּ ה' הִיא,
 וְעַל כֵּן יִבְקֹשׁ רַחֲמִים מֵה'. שְׁוֹאֵל הַגִּמְרָא: אִם כֵּן שְׁתַּלִּי בִבְקֶשֶׁת
 רַחֲמִים, מֵאֵי קָא מְשַׁמַּע לָן – לְמַה אָמַר לָהֶם לִישָׁא אִשָּׁה הוֹגַת
 וּלְקַדֵּשׁ עֲצָמוֹ. מְשִׁיבָה הַגִּמְרָא: דִּקָּא בְּלֹא הָא – שׁוּבָה בְּלֹא זֶה, וְהֵינִי
 בְּקֶשֶׁת רַחֲמִים בְּלֹא הַשְׁתַּדְּלוּת זֶה, לֹא סָגִי – אֵינָה מוֹעִילָה לְכַךְ.

מִבְּאֵרֶת הַגִּמְרָא דִּרְשֵׁת הַפְּסוּק. שְׁוֹאֵלֶת הַגִּמְרָא: מֵאֵי 'שָׂכָר פְּרִי
 הַקָּמָן', מְשִׁיבָה הַגִּמְרָא: אָמַר רַבִּי חֲמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, בְּשָׂכָר
 שֶׁמְשַׁהֲדִין עֲצָמָן מִלְּהוֹרֵעַ, בְּכַפָּן בְּשַׁעַת תְּשֻׁמִּישׁ, כְּדִי שִׁתְּוִירֵעַ אִשְׁתִּי
 תַּחֲלִילָה, נִתֵּן לִי הַקְדָּוָשׁ בְּיוֹד הוּא שָׂכָר פְּרִי הַקָּמָן – שָׂכָר עַל
 שִׁמְשֻׁהִין עֲצָמָם בְּבֶטֶן, וּמַהוּ שָׂכָר, בְּנִים זָכָרִים, כִּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר 'נִחַלְתָּ ה'
 בְּנִים'.

שְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה: בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים [וְכו'], כֹּל הַנָּשִׁים הַמְתוּת דִּין
 סְמוּךְ לַמִּיתָתָן כְּנֻדוֹת. וּבֵית הַלַּל אוֹמְרִים, אֵין דִּין נִדָּה אֵלָא כְּשִׁמְתָהּ
 נִדָּה.

מִבְּרֵית הַגִּמְרָא: מֵאֵי מְעַמְיָהוּ דְּבֵית שְׁמַאי שֶׁאֵף הַטְּהוּרוֹת דִּין
 סְמוּךְ לַמִּיתָתָן כְּנֻדוֹת, אֵי נִימָא – אִם נֶאֱמַר שְׁטַעֲמָם מְשׁוּם דְּבִתְרִי
 (אֲסַתֵּר ד' ד') לְגַבִּי אֲסַתֵּר הַמַּלְכָּה כְּשִׁמְעָה שְׁמֹרֵדִי קָרַע אֶת בְּגָדֶיהָ
 וְלָבַשׁ שֵׁק וְאָפַר שִׁמְמוֹתָהּ הַפֹּחַד וְהַבְּהוּל 'וְתַחֲלִילָה לְמַלְכָּה מֵאֵי',
 וְאָמַר רַב, שֶׁהִלְשׁוּ 'וְתַחֲלִילָה לְמַלְכָּה שֶׁפָּרְקָה נִדָּה. וְהָכָא נָמִי –
 וְאֵף כֵּאֵן סְמוּךְ לִיצִיאַת נִשְׁמָתָה אֲנִי בִּיעֲתוּתָא דְּמִלְּאָכָא דְּמוֹתָא –
 מַחֲמַת הַבְּהוּלָה וְהַפֹּחַד מִמֶּלֶךְ הַמּוֹת חֲזָא – רֵאשִׁיתָה דֵּם, וְלָכֵן אָמְרוּ
 בֵּית שְׁמַאי שֶׁהַמְתוּת דִּין כְּנֻדוֹת.

מִקְשָׁה הַגִּמְרָא עַל טַעַם זֶה: וְהָאֵין תִּנְּן לְעִיל (לֵט). בַּמִּשְׁנָה, שֶׁאֵף
 שִׁכְשָׁהִיגַע זִמְנָה לִרְאוּת וְלֹא בִדְקָה עֲצָמָה, הִרִי הִיא טִמְאָה אֵף
 שִׁבְדָּקָה לֵאחֹר מִכֵּן וְנִמְצָאָה טְהוּרָה, שְׁבֻדָּא רֵאשִׁיתָה בִּזְמַן שֶׁרִגִּילָה
 לִרְאוּת בּוֹ, מִכָּל מְקוֹם אִם בְּאוֹתוֹ זִמְנָה הִיתָה תַּתְּחַבֵּאת מִלִּיסְטִים אוֹ
 שְׁהִיתָה בְּעִיר שְׁתַּחַת מְצוּר, אִם בִּדְקָה לֵאחֹר מִכֵּן וְלֹא מִצָּאָה דֵּם הִרִי
 הִיא טְהוּרָה, שֶׁחֲרָדָה שְׁהִיא נִתּוּנָה בַּהּ מִסְּלִקְתָּ אֶת הַדָּמִים, וְתוֹלִים
 שֶׁאֵין לֹא רֵאשִׁיתָה. וּמִבְּאֵר שֶׁהַחֲרָדָה מוֹנַעַת הָדֵם, וְאֵין נֶאֱמַר שֶׁפָּחַד
 מִלֶּאךְ הַמּוֹת גּוֹרֵם לִרְאוּתָהּ.

מִתְרַצֵּת הַגִּמְרָא: הָא לֹא קָשְׁיָא, שִׁישׁ לְחַלֵּק בֵּין הַמְּקָרִים, שֶׁאֵין
 פְּחָרָא צְמִית, אֵךְ בִּיעֲתוּתָא מִרְפִּיא – פָּחַד שֶׁהוּא דֹאגָה הַמִּתְמַשְׁכֶּת
 שֶׁאֵינָה בֹאָה פְּתָאוּם, צוּמַת וּמְכוּוֹץ אֶת הַמְּקוֹר וְעוֹצֵר הָדֵם, וְלָכֵן
 הַיּוֹשֵׁבֶת בַּבְּעוֹר אוֹ הַנִּחְבָּאת מִהִלִּיסְטִים, שֶׁדֹאגָתָה מִתְמַשְׁכֶּת, פָּחַד זֶה
 מִסְּלַק הַדָּמִים מִמֶּנָּה. מַה שֶׁאֵין כֵּן חֲרָדָה הֵינִי פָּחַד פְּתָאוּם, כִּפְּחַד
 מִלֶּאךְ הַמּוֹת שֶׁבִּנְדִינוּנָה, וְכֵן בִּאֲסַתֵּר שִׁשְׁמוּעַת מוֹרְדֵי הַגִּיעָה אֵלֶיהָ
 בַּפְּתַע פְּתָאוּם, חֲרָדָה זֶה גּוֹרֵמַת שִׁיתְרַפָּה וּפִתְחָה מְקוֹרָה וְתִרְאָה דֵּם.

דוּחָה הַגִּמְרָא טַעַם זֶה: אֱלֹא קֶשֶׁה עַל טַעַם זֶה, מִהָא (דַּתְנָן) [דַּתְנָא],
 שִׁכְשָׁם שְׁלִבֵית שְׁמַאי כֹּל הַנָּשִׁים הַמְתוּת נִדּוֹת, כִּמוֹ כֵּן בֵּית שְׁמַאי
 אוֹמְרִים, כֹּל הָאֲנָשִׁים הַמְתִּים דִּין כֹּבֵין. וּבֵית הַלַּל אוֹמְרִים, אֵין
 זָב אֱלֹא מִי שְׁמָת – שֶׁסְמוּךְ לַמִּיתָתָהּ הִיא זָב. וְאִם אֲכַן טַעַם בֵּית
 שְׁמַאי מְשׁוּם פָּחַד מִלֶּאךְ הַמּוֹת הַגּוֹרֵם לִרְאוּתָהּ, הִרִי בִּאֲנָשִׁים אֵף אִם
 יֵצֵא מִמֶּה זָב עַל יַד פָּחַד, אֵינֶם נִטְמָאִים בְּיֹבֵבָה, שֶׁהִרִי אֵיךְרִי כָאֵן –
 יֵשׁ לְקֹרֹא כָאֵן מַה שֶׁלְּמוּדָה הַבְּרִייתָא לְעִיל (לַה). מִזְהַכְּתוּב (וִיקָרָא טו
 ב) 'אִישׁ אִישׁ כִּי יִדְּהָ זָב מִבְּשָׂרוֹ זָב טִמָּא', שֶׁאֵין טִמָּא אֵלָא כְּשׁוֹב
 מִבְּשָׂרוֹ, כְּלוּמַר מִכָּא אֲבָרָה, וְלֹא מִקְּחָת אוֹיָנִס, כִּפְּחַד אוֹ אִינִס אַחֵר,
 וּמִכָּךְ שְׁבִית שְׁמַאי מִטְמָאִים גַּם בִּאֲנָשִׁים הַמְתִּים, אֵף שְׁרַאֲיִיה שִׁמְחַמַת
 פָּחַד אֵינָה מִטְמָאֶתָם, מוֹכֵחַ שֶׁאֵין טַעַם מַחֲמַת רֵאשִׁיתָה הַבֹּאָה מִפְּחַד
 מִלֶּאךְ הַמּוֹת.

הַגִּמְרָא מִבְּאֵרֶת טַעַם אַחֵר לְבֵית שְׁמַאי: אֱלֹא מְעַמָּא דְּבֵית שְׁמַאי
 שֶׁהַנָּשִׁים הַמְתוּת נִדּוֹת, אֵינוֹ מְשׁוּם רֵאשִׁיתָה דֵּם עוֹשׂוֹת נִדּוֹת מִן
 הַתּוֹרָה, אֵלָא תִקְנַת חֲכָמִים הִיא לְנַהוּג בְּכָל הַמְתוּת כְּנֻדוֹת, לְהַטְבִּיל
 כְּלִידָהּ וּבִגְדֶיהָ שֶׁנִּגְעוּ בָּהֶן לְפָנֵי הַמִּיתָה, בְּרִיתָא, בְּרִיתָא שְׁנֵי קוֹדֵם
 הַתְּקֵנָה הִיוּ מְטַבְּלִין בְּלִים וּבְגָדִים עַל גְּבִי נִדּוֹת מִתּוֹת – רַק אֵלוֹ
 שֶׁנִּגְעוּ בְּנָשִׁים שִׁמְתוֹ בְּנִדְתָן, שֶׁאֵין מִטְמָאוֹת אָדָם וְכָלִים בְּנִגְעֵיהָ, וְהִיוּ

נִדּוֹת חַיִּוֹת מִתְּבַיִּישׁוֹת שֶׁאֵפִילוֹ בְּשַׁעַת מִיתָתָן נוֹהֲגִין בָּהֶן מִנְּהַג שׁוֹנֵה
 מִשְׁאֵר הַנָּשִׁים, וְטוֹמַאתָן נִזְכַּרְתָּ. לָכֵךְ הַתְּקִינָה, שֶׁהִיוּ מְטַבְּלִין אֶת
 הַכֹּלִים וְהַבְּגָדִים עַל גְּבִי [–שֶׁנִּגְעוּ] בְּכָל הַנָּשִׁים סְמוּךְ לַמִּיתָתָן, וְאֵף
 בִּאֵינִן נִדּוֹת, מִפְּנֵי כְּבוֹדָן שֶׁל נִדּוֹת חַיִּוֹת. וְכֵן בְּרִיתָא שְׁנֵי מְטַבְּלִין
 אֶת הַכֹּלִים וּבְגָדִים רַק עַל גְּבִי זָבִין מִתֵּן – שִׁמְתוֹ בְּיֹבֵבָתָם, וְהַכֹּלִים
 נִגְעוּ בָּהֶם סְמוּךְ לַמִּיתָתָם, וְהִיוּ זָבִין חַיִּין מִתְּבַיִּישִׁין שֶׁאֵף בַּמִּיתָתָם
 שׁוֹנִים הֵם מִשְׁאֵר אֲנָשִׁים. לָכֵךְ הַתְּקִינָה שֶׁהִיוּ מְטַבְּלִין עַל גְּבִי כָּל
 הָאֲנָשִׁים – שֶׁכֹּלִים שֶׁנִּגְעוּ בְּכָל מַת סְמוּךְ לַמִּיתָתָהּ, וְאֵף שֶׁאֵינוֹ זָב,
 צָרִיכִים טְבִילָה, מִפְּנֵי כְּבוֹדָן שֶׁל זָבִין חַיִּים.

מִשְׁנָה

הַמִּשְׁנָה מִבְּאֵרֶת דִּינִי טוֹמַאתָ דֵּם הַיּוֹצֵא מִן הַמְּקוֹר בְּשַׁעַת מִיתָה:
 הָאִשָּׁה שֶׁמִּתָּה וְיֹצֵאתָ מִמֶּנָּה רְבִיעִית הַלּוֹג דֵּם מִן הַמְּקוֹר, רְבִיעִית
 זֶה מְטַמָּאָה בְּמִגַּע מְשׁוּם כֶּתֶם שֶׁל נִדָּה אֵף בְּמִשְׁהוּ מִמֶּנָּה, כִּדָם הַיּוֹצֵא
 בַּחַיָּיה. וְגַם מְטַמָּאָה בְּאֵהֶל בְּרִבְעִית שְׁלֹמָה, כִּדָם הַיּוֹצֵא לֵאחֹר
 מִיתָה. רַבִּי יְהוֹדָה אוֹמֵר, אֵינָה מְטַמָּאָה מְשׁוּם כֶּתֶם, מִפְּנֵי שֶׁהֵדָם
 נֶעְקֵר מִזְּמִיקוֹר רַק מִשְׁמָתָה [–לֵאחֹר שִׁמְתָה], וְאֵינָה נִדָּה בְּרֵאשִׁיתָה
 שֶׁלֵּאחֹר מִיתָה.

מוֹסִיפָה הַמִּשְׁנָה: וּמוֹדָה רַבִּי יְהוֹדָה בְּיוֹשֻׁבָתָה עַל מְשַׁכְּרָה שֶׁכִּרְעָה
 לִלְדָתָהּ וּמִתָּה וְיֹצֵאתָ מִמֶּנָּה רְבִיעִית דֵּם מִן הַמְּקוֹר, שֶׁהִיא מְטַמָּאָה
 אֵף בְּמִשְׁהוּ מְשׁוּם כֶּתֶם, שְׁתוּלִין שְׂדֵם זֶה נֶעְקֵר מִחַיִּים מַחֲמַת הַלִּידָה.
 אָמַר רַבִּי יוֹסִי, הוֹאִיל וְנֶעְקֵר מִחַיִּים, לְפִיכָךְ אֵין זֶה רְבִיעִית דֵּם הַמַּת
 וְאֵינָה מְטַמָּאָה בְּאֵהֶל.

נִמְרָא

שְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה, שֶׁרַבִּי יְהוֹדָה חוֹלֵק עַל תֵּנָא קָמָא וּמִסְתַּהֵר מְשׁוּם כְּתָם,
 מִפְּנֵי שְׂדֵם הַנֶּעֱקֵר לֵאחֹר מִיתָה אֵינוֹ טִמָּא בְּטוֹמַאתָ נִדָּה. מִקְשָׁה
 הַגִּמְרָא: מִכְּלָל – מִדְּבַרֵי רַבִּי יְהוֹדָה מְשַׁמַּע דְּתֵנָא קָמָא כְּכָר שֶׁאֵף
 עַל גְּבִי דְנֶעְקֵר דֵּם רַק מִשְׁמָתָה, מְטַמָּאָה מְשׁוּם כֶּתֶם, וְכִידָע נִיתֵן
 לִזְמַר כֵּךְ, וְהִרִי וְדֵאִי שֶׁאֵין טוֹמַאתָ נִדָּה אֵלָא מַחֲיִים. מִתְרַצֵּת הַגִּמְרָא:
 אָמַר יְעִירִי, אֲנִינִם הָאִשָּׁה אֵינָה נִדָּה מַחֲמַת דֵּם זֶה, שֶׁאֵין רֵאשִׁיתָה לֵאחֹר
 מִיתָה, אֵךְ נִחְלָקוּ בְּטוֹמַאתָ הָדֵם עֲצָמוֹ אֵף שֶׁנֶּעֱקֵר לֵאחֹר מִיתָה, מְשׁוּם
 נִגְיַעְתּוֹ בַּמְּקוֹר מַחֲיִים, וּבִדִּין מְקוֹר מְקוֹמוֹ מִטָּמָא אֵיכָא בִּינְיָהוּ –
 נִחְלָקוּ תֵנָא קָמָא וְרַבִּי יְהוֹדָה בִּדִּין הָרַחֵם שֶׁהוּא מְקוֹר הַדָּמִים בִּאֲשָׁה,
 הָאֵם הוּא נִחְשָׁב מְקוֹם טִמָּא וְכָל דֵּם הָבָא דְרַכּוֹ טִמָּא שֶׁנִּגְעָה בּוֹ. לְתֵנָא
 קָמָא הַמְּקוֹר טִמָּא, וְלָכֵן אֵף שֶׁנֶּעֱקֵר לֵאחֹר מִיתָה שֶׁאֵין נִחְשָׁב
 לִרְאוּתָהּ, מִכָּל מְקוֹם טִמָּא שֶׁנִּגְעָה בַּמְּקוֹר, וְלְרַבִּי יְהוֹדָה אֵין הַמְּקוֹר
 טִמָּא, וְלָכֵן כְּשֶׁנֶּעֱקֵר הָדֵם אַחֵר מִיתָה שֶׁאֵינָה רֵאשִׁיתָה, אֵינוֹ טִמָּא.

שְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה, בְּדַעַת רַבִּי יְהוֹדָה הַמְּסַהֵר דֵּם הַנֶּעֱקֵר לֵאחֹר מִיתָה
 מִטוֹמַאתָ נִדָּה: וּמוֹדָה רַבִּי יְהוֹדָה בְּיוֹשֻׁבָתָה עַל מְשַׁכְּרָה וּמִתָּה וְיֹצֵאתָ
 מִמֶּנָּה רְבִיעִית דֵּם, שֶׁהִיא מְטַמָּאָה מְשׁוּם כְּתָם. אָמַר רַבִּי יוֹסִי, לְפִיכָךְ
 אֵינָה דֵם הַמַּת וְאֵינָה מִטְמָאָה בְּאֵהֶל.

מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: מִכְּלָל – מִדְּבַרֵי רַבִּי יוֹסִי חוֹלֵק בְּדֵם הַיּוֹצֵא מִיּוֹשֻׁבָתָה
 עַל הַמְּשַׁכְּרָה וּמִתָּה, וּמִסְתַּהֵר מִטוֹמַאתָ אֵהֶל מְשׁוּם שֶׁנֶּעֱקֵר מַחֲיִים,
 מְשַׁמַּע דְּתֵנָא קָמָא [–רַבִּי יְהוֹדָה] כְּכָר, שֶׁבְּאֵהֶל נָמִי מְטַמָּא כִּדָם
 הַמַּת, וְכִידָע נִיתֵן לִזְמַר כֵּךְ, וְהִרִי וְדֵאִי שֶׁאֵין טוֹמַאתָ מַת אֵלָא בְּנֶעֱקֵר
 לֵאחֹר מִיתָה.

מִתְרַצֵּת הַגִּמְרָא: אָמַר רַבִּי יְהוֹדָה, הַכֹּל מוֹדִים בְּדֵם שִׁדּוּעַ בּוֹ שֶׁנֶּעֱקֵר
 כּוֹלוֹ מַחֲיִים שֶׁאֵין בּוֹ טוֹמַאתָ מַת, אֵלָא דֵם תְּבוּסָה אֵיכָא בִּינְיָהוּ –
 דֵּם שֶׁיֵּצֵא בְּשַׁעַת מִיתָה, וּסְפָק אִם נֶעֱקֵר כּוֹלוֹ מַחֲיִים אוֹ חֲלָקוֹ מַחֲיִים
 וְחֲלָקוֹ לֵאחֹר מִיתָה, שֶׁמִּטְמָא מוֹדְרָבֵן כְּמִבְּאֵר בְּבִרְיָא לְהֵלֵךְ, בִּכְךָ
 נִחְלָקוֹ אִם טוֹמַאָה זֶה שִׁיכַת אֵף בְּנִידוֹן מִשְׁתַּנּוּ, שֶׁלְרַבִּי יְהוֹדָה גַּם בְּדֵם
 שִׁיכַת מִזְוִירֵשֶׁבֶת עַל הַמְּשַׁכְּרָה יֵשׁ לְהַסְתַּפֵּק כִּדָם תְּבוּסָה וּמִטְמָא. וְלְרַבִּי
 יוֹסִי אֵינוֹ כִּדָם תְּבוּסָה, שֶׁכִּיוֵן שִׁיכַת שֶׁכְּכִרְעָה לִילָד וְדֵאִי שֶׁנֶּעֱקֵר
 מַחֲיִים וְאֵינוֹ מִטְמָא.

מִבְּיָאָה הַגִּמְרָא בְּרִייתָא הַמִּבְּאֵרֶת הָאֻפֵּן שֶׁמִּטְמָא מוֹדְרָבֵן וְלֹא
 מִדְּאֻרִייתָא: דְּתֵנָא, אֵיחֻדוֹ דֵם תְּבוּסָה שֶׁנִּמְנָה (אֵהֶלּוֹת פ"ב מ"ב) בֵּין
 הַדְּבָרִים הַמִּטְמָאִים בְּאֵהֶל. פִּירִישׁ רַבִּי אֱלֵעָזָר בְּרַבִּי יְהוֹדָה, הָרוּג

1 ויקדש עצמו - לשמש בצניעות. שמשוהו - להוציא את הזרע. פחדא צמית -
2 דאגת יראה כי הכא, מפני פחד ברכום, והגיע שעת וסתה ולא בדרקא - טהורה,
3 שהחרידה מסלקת הדמים. ביעותותא - ההקלות פתאום, שאדם רואה או שומע -
4 נבהל, מרפא. אלא הא דתנן כל האנשים - המתים מחזקין להו כובץ סמוך
5 למיתתו, ואי טעמייהו דבית שמאי משום

6 ביעותותא דמלאך המות - זכרים ונקבות -
7 מטמא? הא זכר אינו מטמא באונס, דקרינן
8 ביה "מבשרו" - ולא מחמת אונסו. אלא
9 מעמייהו דבית שמאי - מדרבנן, משום כבוד
10 ובין התקינו שיהו מטבילין כלים של סמוך
11 למיתה, אף על פי שלא נגעו בהם לאחר
12 מיתה. [כלים] - אף הכלים של קודם
13 למיתה. מתביישין - שאפילו במיתתן הם
14 משונן מכל אדם. משנה מטמא משום
15 כתם - דרם נדה במשהו, דאי משום טומאת
16 מת - לא מטמא אלא ברביעית. וטמא
17 באהל - אם כל הרביעית יחד. שמשפאה
18 משום כתם - שנעקר מחיים. גמרא לתנא
19 קמא מקור מקומו טמא - הילכך, אף על
20 גב שנעקר לאחר מיתה - מטמא בנדות,
21 מפני שהיה במקור מחיים, ואף על גב דלאחר
22 מיתה לאו רואה היא. באהל נמי טמא -
23 בתמינה. הוי יוצא מחיים? דם תבוסה איכא
24 ביניהו - לרבי יהודה, הואיל וספק הוא:
25 ספק אם נעקר כולו מחיים, ספק אם נעקר
26 מקצתו לאחר מיתה - הוה דם תבוסה,
27 ומדרבנן מטמא באהל. דמדאורייתא - עד
28 שתהא רביעית לאחר מיתה. ורבי יוסי סבר:
29 האי לאו דם תבוסה הוא, דכין דכורעת לילד
30 הוא - כולו נעקר מחיים. איזהו דם תבוסה
31 - דאמרין בפירקין דלעיל (סב), דטומאתו
32 דרבנן. בחייו ובמותו - שהתחילה הרביעית
33 לצאת מחיים: ספק כולו מחיים, ספק כולו
34 במותו - זהו דם תבוסה, וטמא מדרבנן
35 באהל, דאמרין בפירקין דלעיל: דם תבוסה
36 - דרבנן. וחכמים אומרים - זה אינו, הואיל
37 ואיכא לספוקי: שמא כולו במותו - הוה ליה
38 ספק טומאה דאורייתא ברשות היחיד, וספקו
39 טמא. אלא איזהו דם תבוסה - דטומאתו
40 מדברי סופרים. הרוג שיצא בו' - דפשיטא
41 לן דלא נפיק מיניה רביעית שלמה לאחר
42 מיתה, וספק רובו מחיים בו' - רבנא
43 אשמעינן: דאף על גב דמספקא לן אי רובו
44 מחיים, גזר עליה טומאה, ומיהו אי הוה נמי
45 רובא לאחר מיתה - אין טומאתו מן התורה,
46 דרביעית שלמה דמת בעינן, ומיהו אי הוה
47 פשיטא לן דרובא מחיים - לא גזר עליה. שראשון

1 ויקדש עצמו בשעת תשמיש. אמרו: הרבה עשו בן, ולא
2 הועילו! אלא: יבקש רחמים ממי שהבנים שלו, שנאמר:
3 "הנה נחלת ה' בנים שִׁכְר פרי הבטן". מאי קא משמע
4 לן - דהא בלא הא לא סגי. מאי "שִׁכְר פרי הבטן"? אמר
5 רבי חמא ברבי חנינא: בשִׁכְר שמשוהו עצמן בבטן כרי
6 שתוריע אשתו תחילה - נותן לו הקדוש ברוך הוא שִׁכְר
7 פרי הבטן, "בית שמאי אומרים" [וכו.]. מאי מעמייהו
8 דבית שמאי? אי ניקא משום דכתיב "ותתחלחל
9 המלכה" ואמר רב: מלמד שפרסה נדה, הכא נמי -
10 אנב ביעותותא דמלאכא דמותא חיזא. והאנן תנן:
11 שחרדה מסלקת את הדמים! - הא לא קשיא, פחדא
12 צמית, ביעותותא - מרפא. - אלא, הא דתנן, בית
13 שמאי אומרים: כל האנשים מתים זבין, ובית הלל
14 אומרים: אין זב אלא מי שמת זב. אקרי כאן
15 "מבשרו" - ולא מחמת אונס! אלא, מעמא דבית
16 שמאי דתנא: בראשונה היו מטבילין פלים על גבי
17 נדות מתות, והיו נדות חיות מתביישות. התקינו שיהו
18 מטבילין על גבי פל הנשים, מפני כבודן של נדות
19 חיות. בראשונה היו מטבילין על גבי זבין מתין, והיו
20 זבין חיין מתביישין. התקינו שיהו מטבילין על גבי פל
21 האנשים, מפני כבודן של זבין חיים. משנה האשה
22 שמתה ויצאה ממנה רביעית דם - מטמאה משום
23 כתם, ומטמאה באהל. רבי יהודה אומר: אינה מטמאה
24 משום כתם, מפני שנעקר משמתה. ומוזהר רבי יהודה
25 ביושבת על משבר ומתה, ויצאה ממנה רביעית דם -
26 שיהא מטמאה משום כתם. אמר רבי יוסי: לפיכך אינה
27 מטמאה באהל. גמרא מכלל דתנא קמא סבר: אף על
28 גב דנעקר דם משמתה - מטמאה משום כתם? אמר רבי
29 זעירי: מקור מקומו טמא איכא ביניהו. "ומודה רבי
30 יהודה". מכלל דתנא קמא סבר באהל נמי מטמא?
31 אמר רב יהודה: דם תבוסה איכא ביניהו. דתנא,
32 איזהו דם תבוסה? פירש רבי אלעזר ברבי יהודה:
33 הרוג שיצא ממנו דם בין בחייו בין במותו, ספק
34 בחייו יצא ספק במותו יצא, ספק בחייו ובמותו -

1 והאנן תנן שחרדה מסלקת הדמים - בלאו מתניתין דכא, הוה מצי למפרך אדרב,
2 אלא אגב דקאי לפרושי מתניתין פריך אמתניתין. אלא טעמא דבית שמאי
3 כדתנן בראשונה - משמע דרך לא אתי בבית הלל, ותימה: דבסוף מועד קטן (כוב),
4 תני לה גבי שאר "בראשונה" דקתני התם, דהוי הילכתא פסיקא. משמע, דבכולהו
5 הלכתא כמו שהתקינו לבסוף, ובתוספתא
6 דמכילתין (פרק תשעי) קתני לכולהו ואומר
7 רבינו נתן: דבריתא דכא איירי בכלים שזיו
8 עליה סמוך למיתה, ומודו בית הלל בכלים
9 שיש עליהם טומאת זבה. אבל פלוגתא
10 דמתניתין ארישא, דוב זבה מטמאין באבן
11 מסמא עד שימוק הבשר כו' שמא יתעלפה.
12 ודרך חומרא מוקי בית שמאי בכל הנשים
13 שמשמטאין באבן מסמא עד שימוק הבשר,
14 ואהא דוקא פליגי בית הלל. ועוד יש לומר:
15 ד"בראשונה" דכא, היינו דמתחילה היו
16 נהגין בבית הלל, ולבסוף התקינו לכולי
17 עלמא שיהיו נהגין בבית שמאי.

18 **מטמא** משום כתם - פירוש: כרם נדה
19 במשהו, דאי משום מת - בעי
20 רביעית. מקור מקומו טמא איכא ביניהו -
21 לתנא קמא: מקומו טמא. ולא לענין שיהא
22 הדם הנוגע בו טמא טומאת מוגע, דאפילו
23 בלא מקור ליטמא אפילו פחות מרביעית,
24 משום דנגע בנות. אלא כתם ראייה גמורה
25 קאמר, שישמא הדם בנגע ובמשא אף על גב
26 דלאו רואה היא לאחר מיתה, הואיל והיה
27 במקור מחיים. ומשעת כבוס ליכא לטמא
28 כמו כתם - דהא דאי השתא הוא דאתא
29 דם, ולא מחייו טומאת כתם אלא להיות
30 טומאה בפחות מרביעית (במשהו).

31 **בין** בחייו בין במותו - מפרש ואולי: ספק
32 בחייו כולו, ספק במותו כולו. ספק בחייו
33 ובמותו, קצת בחייו קצת במותו. הכי גסינן
34 בפירוש רבינו תנאל ובתוספתא דאהלות
35 (פרק רביעי): הרוג שיצא ממנו רביעית דם
36 בחייו ובמותו, ועדיין לא פסק, ספק רובו
37 מחיים בו' - ורבינו שמואל כתב דלא
38 איתפרש. ומפרש רבינו יצחק: "עדיין לא
39 פסק" - הדם משמת, ושמת הולך ורובה עד
40 שיהא רביעית שלמה. ואף על גב דהשתא
41 ליכא אלא רובא לאחר מיתה - דגזרו אטו
42 כולו מדין דם תבוסה. אבל כשראינו שבפסק
43 משמת - לא גזרו עליו דין דם תבוסה, כי
44 בודאי לא יצא רביעית לאחר מיתה במה
45 שיצא אחריו כן. "ודמו מטפטף לגומא" -
46 (שמוא) מספקא ליה לרבינו יצחק: אי בעי רבי
47 יהודה ועדיין לא פסק כרבנן, ויסיפה של
48 מיתה" - לאו דוקא. אלא הכי קאמר: ומה
49 שיטפף לאחר מיתה - אינו מתבטל ראשון
50 ראשון, אלא מצטרפין כולן עד שיהא בו
51 שיעור לטמא. ורבנן מטהרין - דראשון
52 ראשון בטל. או דילמא: לא בעי "עדיין לא
53 פסק" ויסיפה? דנקט דוקא, מדקאמר לקמן
54 "שאני אומר טיפה של מיתה עומדת לה על
55 העץ", הא אם ירדה למטה - הוה מטמא
56 רבי יהודה, אף על גב דאין דרך לעמוד על

העץ אלא מעט. ורבנן דקאמרי "ראשון ראשון נפסק" -
טוב מפרש: "עדיין לא פסק" - פירוש: מלחיות שותה, אילו היה מטפטף - היה טהור, דראשון ראשון בטל. וחכמים דבית רבי יודין תנא קמא, דמפרש טעמייהו אמאי
פליגי אדרבי יהודה: מפני שראשון ראשון נפסק. וכן נמי רבי יהודה בחר הכי מפרש טעמא אמאי פליג אדרבי שמעון "שאני אומר טיפה של מיתה עומדת על העץ". ורבינו
תם מפרש: "עדיין לא פסק" - שאחר שנודע לנו שמת, ראינו שלא פסק. ובדאי איכא מיעוט לאחר מיתה, כדמפרש ואולי "ספק רובא מחיים, ספק מיעוט" כו'. ואתא לאפקי
מתנא קמא דאמר אפילו היכא דאיכא לספוקי שמא יצא כולו מחיים. טמא. ודמון מטפטף לגומא - רבי יהודה נקט "גומא" - משום שהזכיר טפטוף שיהא יחד ומצטרף.
דבלאו גומא אינו מתערב יפה, אלא נוטף כאן וכאן. אבל רבי שמעון נקט "שותה" - אפילו בארץ מתערב יפה.

רבי יהודה לטעמיה דאמר אין דם מבטל דם – ואם תאמר: לרבא דמשני אליבא דרבי יהודה בובחים בפרק "התערובת" (ע"טב) דבכל מקום אית ליה לרבי יהודה מין במינו לא בטיל, וכן נמי בפרק "הערל" (יבמות פ"א, ב) גבי "חתיכה של חטאת" וגבי "פרוסה של לחם הפנים", דקאמר התם רבי יהודה: לא תעלה, ומוק

לה התם רבה בר בר חונא: כשנמוחה. ופרקי:

אי הכי, מאי טעמא דרבי יהודה? ומשני: רבי יהודה לטעמיה, דאמר מין במינו לא בטיל. וההיא דקאמר התם בטיל – היינו בטומאה דרבנן, דמדאורייתא – בכל שהוא טגי. אם כן, הכא נמי דם תבוסה דרבנן, וליבטל ברובא! ויש לומר: כיון דשייך ביה טומאה רביעית דם דמטמא באהל – ראי להחמיר בו יותר, ולא בטל ברובו במינו. ואם תאמר: ולפרוך מהכא לרב חסדא, דאמר בפרק "הקומץ רבה" (מנחות כ"ג, א): נבלה בטלה בשחוטה, דבתר מבטל אזילין, ואי אפשר לשחוטה שתעשה נבלה, והוי ליה מין בשאינו מינו. והכא נמי, אי אפשר לדם המבטל להיות טמא וליבטל ביה דם של אחר מיתתו! ויש לומר: דהתם אליבא דתנא דבי רבי חיאי פליגי רב חסדא ורבי חנינא, דסבר התם כרבי יהודה. אבל לרבי יהודה גופיה אין חילוק, ולעולם לא בטיל. מערה אין נוגעת לא – ואם תאמר: וליתני "אינה נוגעת", לדגופיה לא איצטריך, דפשיטא דמערב, דהא אינה מטמאה בהיסט! ויש לומר: דאיצטריך לאשמעינן דלא חיישין שמא נגעה. והכי נמי איכא לפרושי הא דתניא במסכת ידים "כל שאינו מטמא את המים במשא כשר לנטילת ידים ויש שררצים לדקדק דאם מטמא במשא אינו – כשר לנטילת ידים". ומתוך כך אסורין לקבל מים מן גוי, ושיבוש הוא: דהא נדה ויולדת ונטלות ידיהן, אף על פי שמשמאות במשא. וכל שכן עבשיו, שאנו נוטלין כולנו ממי טמאים. ונראה דהתם איירי לתרומה או לחולין שנעשו על טהרת תרומה, ולא אתא לדיוקא אלא לדגופיה דבשר לערות לידים. ואף על גב דמטמא דבשר – לא חיישין שמא יגע. ולעיל מיניה תניא: הכל כשרין לטילוי דים, ואפילו טמא מה, ואפילו בועל נדה שאינו מטמא (בהיסט). ושמא כי היכי דקיל מנדה, שאינו מטמא משכב תחתון ואלאו כעליון, ושטבילתו ביום, הכי נמי קיל מנדה שאינו מטמא בהיסט. ומיהו קשיא: הא דתנן במסכת כלים (פרק ראשון משנה ב): למעלה מחן נבלה, דמטמא במשא. למעלה מחן בועל נדה, שמשמא משכב תחתון כעליון. אלמא, מטמא נמי במשא! מיהו מצנין למימרי: דאף על גב דאינו מטמא במשא, קאמר שפיר "למעלה מנבלה" – כיון דאיכא חומרא דחא, דלית נבלה. דהכי נמי תנן לעיל "מטמא באבן מסמא", ותנן בתר הכי "למעלה מחן שמשמא באהל", אף על גב דאינו מטמא באבן מסמא. ואומר רבינו יצחק: דלא קשה מידי, אפילו אי מטמא במשא כנבלה – היינו, דמטמא את

הטהור הנושא. אבל כשהוא נושא את הטהור, כגון הכא שהוא נושא את המים – לא מטמא. כדאמר בפרק "רבי עקיבא" בשבת (פ"ג, ב). זה היסוד של זה, שלא מצנין לו חבר בכל הטהרה כולה, שאם תבריע טומאה את הטהרה בכף מאזנים, שיהא טמא. חולין הטבולין לחלה לאו כחלה דמו – דוקא לענין טבול יום. כדאמרין לעיל בפרק קמא (ו, א): כל שהיא מטמא חולין בו. ואם נפל מרוקא ומדם טהרה על כפר של תרומה שהוא טהור – והכי תנן בריש פרק שני וטבול יום "משקין היורצין ממנו, כמשקה הנוגע בהן, אלו ואלו אין מטמאין". – מפרש רבינו תם: במשקה תרומה הנוגע בהן, אלו ואלו אין מטמאין את הקדשים, אבל מפסל פסלי ליה. אבל תרומה – אפילו אינה פוסלת, כדתייבא – שאם נפל רוקה ודם טהרה על כפר של תרומה, שטהורה. ואין לפרש במשקה חולין הנוגע בהן, דהא טבול יום אינו מטמא משקה חולין – ומאי קאמר "אלו ואלו אין מטמאין" (קדשים)? אפילו מפסל נמי לא מטמא ואין לפרש במשקה חולין שנעשו על טהרת הקדש – דהא חורו לומר בשמעתין דלאו כפיה דמו.

הרואה יום אחד עשר וטבילה לערב בו – דספירת ערב, לאו ספירה היא, כדקאמר בגמרא: ושין בטבילת לילה שאינה טבילה. מכאן קשה לפירוש רש"י שפירש בפרק שני דובחים (כ"ג, א) ובפסחים פרק "כיצד צולין" (פ"א, א) דקאמר לרבי יוסי דקאמר: מקצת היום ככולו, חובה שראתה בשביעי שלה – אינה סותרת לאחר טבילה. ופרקי: התם: אלא זבה גמורה, היכי משכחת לה? ומשני: בשופעת. אי נמי: בראה בשני בין השששות. ופירש רש"י: הא דלא משני "ברואה בלילות" – משום דלמאן דאמר מקצת היום ככולו, לילה חשיבא ספירה, ולא צריך עמוד השחר לטבול. והשתא קשה: דאם כן, מתניתין דלא כרבי יוסי! וכן מתניתין דמגילה פרק "הקורא" (כ"א, ב) דתנן: כולן שעשו משעלה עמוד השחר כשרו. משמע דבלילה לא הוי ספירה

שראשון ראשון נפסק. – שאין זב בקילוח, אלא נוטף. והלכך, אפילו היה רוב לאחר מיתה – טהור, שהרי מתחילה דם נפל מחיים בתוך הגומא, ואחר כך נפל דם מיתה עליו טיפין טיפין. כל טיפה וטיפה שנפלה, בטלה בהם הראשון שהיה בגומא מחיים. והיכא אמרין דם תבוסה? בשוכב על הארץ דמו זב ואינו נפסק, ההוא כי הוי לאחר מיתה רובא, אזלינן בתריה מדרבנן. ואי נמי מספקא לן, גזיר כהו טומאה. דאין דם מבטל דם – בפרק "בסי דהים". שותת לארץ – שאינו נוטף, אלא שותת ואינו נפסק. והלכך, לא מבטל ההוא דלאחר מיתה שהוא הרבה. אבל נוטף ראשון בטל, ואפילו טפה שלאחר מיתה מרובה – בטלה, שלא נפל ביחד. משנה מערה מים לפסח – מכיל אל כלי לרחוץ בו את בשר הפסח. אבל במים אינה נוגעת, שהיא טבולת יום שטבילה לסוף שבעים. ואין לה הערב שמש עד יום שמונים, שהוא תכף להבאת כפרתה. והכתוב עשאה טבולת יום, דכתיב (ויקרא יב) "בכל קדש לא תגע", וקיימא לן: "בכל קדש" – לרבות את התרומה. וטבול יום, שני הוא. וכשהיא מערה, אינה נוגעת במים אלא בבכלים, ושני אינו מטמא כלי. חורו לומר הרי היא כמגע מים – שהוא ראשון לקדשים, אבל לחולין – לא. והלכך, אפילו נוגעת במים אם תרצה שהמים חולין הם וטבול יום שני הוא ואין שני עושה שלישי בחולין ואף על פי שהמים הללו נעשים על טהרת הקדש שהרי לרחיצת פסח עשויות לא מהני בהו שני דחולין תנעשה על טהרת הקדש לאו כקדש דמו. גמרא נוגעת – במים – לא. כקדש דמו – ומהני בהו שני. משנה ומדים שאוכלת כמעשר – כיון טבול יום. וקוצה לה חלה – עד שהיא תקרא עליה שם, ומנחתה בכלי. ומקפת – ומקרת הכלי אצל העיסה, כמו "אקפניה", ולא אדמו, בשחיתת חולין (ג, א), וכמו "אין מקיפין שתי חביות", במסכת ביצה (ל"ב, ב). ובגמרא מפרש: דמצוה לתרום מן המוקף מן הקרוב דלבר שהוא תורם עליו. ואם נפל מרוקא – דהווי להו משקים היורצין מן הטבול יום, וטהורים, כדתייבא בגמרא. צריכה טבילה – ליל שמונים לתרומה, מפני שטבולת יום ארוך היא, והסירה דעתה מן התרומה. ואם ישראלית היא – טבולת לביאת מקדש. אינה צריכה – אבל לקדשים – כדתייבא בגמרא. דקיימא לן (תלמוד בבלי, א, א) דהא חורו לומר בשמעתין דלאו כפיה דמו.

הרואה יום אחד עשר וטבילה לערב בו – דספירת ערב, לאו ספירה היא, כדקאמר בגמרא: ושין בטבילת לילה שאינה טבילה. מכאן קשה לפירוש רש"י שפירש בפרק שני דובחים (כ"ג, א) ובפסחים פרק "כיצד צולין" (פ"א, א) דקאמר לרבי יוסי דקאמר: מקצת היום ככולו, חובה שראתה בשביעי שלה – אינה סותרת לאחר טבילה. ופרקי: התם: אלא זבה גמורה, היכי משכחת לה? ומשני: בשופעת. אי נמי: בראה בשני בין השששות. ופירש רש"י: הא דלא משני "ברואה בלילות" – משום דלמאן דאמר מקצת היום ככולו, לילה חשיבא ספירה, ולא צריך עמוד השחר לטבול. והשתא קשה: דאם כן, מתניתין דלא כרבי יוסי! וכן מתניתין דמגילה פרק "הקורא" (כ"א, ב) דתנן: כולן שעשו משעלה עמוד השחר כשרו. משמע דבלילה לא הוי ספירה

נדה – דף עא עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שלישי) קלג

הדחת קרבן הפסח, משום שטבול יום שני הוא ואין שני מטמא כלי.
ואין חוששים שמא נגעה במים. אלא שצריכה להיזהר שלא תיגע
במים, שטבול יום מטמא משקים ונעשים שלישי לטומאה. ואף
שהמים חולין הם ואין שלישי בחולין, מכל מקום כיון שמיועדים הם
לקרבן פסח, הרי הם חולין שנעשו על טהרת הקודש, וטברו בתחילה
שחולין שנעשו על טהרת הקודש הרי הם כקודש שיש בו שלישי
לטומאה. הָיוּ הַחֲכָמִים בָּהֶם בִּשְׁנֵי דְּבָרִים, א. לֹא־מִדָּה שֶׁאֵין טָבֹל יוֹם
כְּשֵׁנִי בַלְבָּד, אלא החמירו בו לעשותו אף כראשון לטומאה, ולכן
היושבת על דם טהור שדינה כטבול יום הֲרִי הִיא כְּמִנְעֵי מִטָּמֵא מֵת –
כמי שנוגע בטמא מת שנעשה ראשון שהרי נגע באב הטומאה, ואם
תיגע בקדשים תעשם שני. וזוהי החמירו בה יותר מבראשונה. ב.
חולין שנעשו על טהרת הקודש אינם כקודש, ולכן אף נוגעת במים
ואינם נטמאים, משום שאינה כמגע טמא מת אלא לְקַדְּשִׁים, אבל
לחולין דינה כטבול יום שאינו אלא שני ואין שני עושה שלישי
בחולין, וזוהי הקילו יותר מבראשונה.
זה שהחמירו לעשות טבול יום כמגע טמא מת לקדשים הוא כְּדָרְבָּרִי
בֵּית הַלֵּל, אֲבָל בֵּית שַׁמַּי אוֹמְרִים שֶׁהַחֲמִירוּ לַעֲשׂוֹתוֹ אֵף אֲב
הַטּוֹמֵאָה כְּמִטָּמֵא מֵת, ואם יגע בקדשים יעשם ראשון לטומאה.

נמרא

מבאר הגמרא סברת החכמים בראשונה וסברתם כשחזרו בהם:
ממה שבראשונה אמרו שהיושבת על דם טהור מערה מים לפסח, יש
לדייק שְׂמַעְרָה בלא לגעת במים אֵין ו-כן דווקא כך מותרת, אבל
שתהיה נִזְנֶעֶת במים לֹא, אף שחולין הם, אֲלֵמָּה שסברו שחולין
שֶׁנֶּעְשׂוּ עַל טְהָרַת הַקֹּדֶשׁ כְּקֹדֶשׁ דָּמֹו, ולכן אם תיגע במים ייעשו
הם שלישי כטבול יום הנוגע בקודש. שאם הם בחולין אף שתיגע
במים אין בכך כלום, מפני שאין טבול יום שהוא שני מטמא חולין.
מבאר הגמרא סברתם כשחזרו בהם: אֵימָּה – אמור וברא הַיָּסֵפָא,
הָיוּ לֹא־מִדָּה הֲרִי הִיא כְּמִנְעֵי מִטָּמֵא מֵת שהוא ראשון, שאם תיגע במים
נעשים שני, וזין זה הוא לְקַדְּשִׁים – כשנוגעת בקדשים. ויש לדייק
שדווקא לְקַדְּשִׁים אֵין ו-כן הוא שיוולדת הרי היא כמגע טמא מת,
אבל לחולין לֹא, שאינה מטמאתם, אֲלֵמָּה שלאחר שחזרו סברו
שחולין שֶׁנֶּעְשׂוּ עַל טְהָרַת הַקֹּדֶשׁ לֹא כְּקֹדֶשׁ דָּמֹו. נמצא ששית
החכמים בראשונה וכשחזרו בהם, תלי במחלוקת התנאים (חולין
לה: בחולין שנעשו על טהרת הקודש אם כקודש הם או שאינם
כקודש.
מוסיפה הגמרא לבאר מה ששנינו שטבול יום הרי הוא ראשון:
מִתְּנִיתִין מִנִּי, אֲבָּא שְׁאוּל הִיא, דְּתַנָּי, אֲבָּא שְׁאוּל אוֹמֵר, מִטָּבֹל
יוֹם הִיא תַּחֲלִילָה – ראשון לטומאה לְקֹדֶשׁ – כשנוגע בקדשים,
ולכן בכוחו לְטַמֵּא שְׁנִיִּים – שעושה בנגיעתו שני, והשני עושה
שלישי, ונקראים טמאים שמשמאים אחרים, וְהַשְׁלִישִׁי בְּכּוּחוֹ לְפָסוּל
אֶחָד – לעשותו רביעי, והרביעי נקרא רק פסול ולא טמא שאינו
מטמא אחרים.

משנה

ממשיכה המשנה לבאר דיני יושבת על דם טהור: וּמִזִּידִים בֵּית שַׁמַּי
ובית הלל שהחמירו ביושבת על דם טהור להחשיבה כטמאה
לקדשים, שְׁמִיד שֶׁטָּבְלָה, הִיא אוֹכֵלֶת כְּמַעֲשֵׂר שֶׁנִּי כָּל טָבֹל יוֹם
ולא החמירו בה יותר.
וְכֵן קִוְּצָה – חותכת ומפרישה לָהּ חֶלֶה מִן הַעִיסָה וְעֵדִין אֵינָה
קִרְיָא לָהּ שֶׁם חֵלָה, נמצא שאינה נוגעת אלא בחולין שאין טבול יום
מטמאם, שאם תקרא לה שם הרי תטמאה בנגיעתה, שהרי טבול יום
הנוגע בתרומה וחלה מטמאם, אלא מניחתה בכלי וּמִקְפָּת –
ומקרבתו לשאר העיסה, שמצוה לתרום מהקרב לדבר שעליו
תורמים, וְאִז קִרְיָא לָהּ שֶׁם חֵלָה.
וְכֵן אִם נָפַל מִרוּקָה וּמִדָּם מִתְּהָרָה וְשִׁדְמָה בִּימֵינִים אִלּוּ טְהוֹר וְעַל כֶּכֶר
שֶׁל תְּרוּמָה, מוֹדִים הֵם שֶׁהוּא טְהוֹר, שֶׁהַמִּשְׁקִים הַיּוֹצֵאִים מִטָּבֹל יוֹם
טהורים.

המשך בעמוד קכ

שֶׁרָאשׁוֹן רָאשׁוֹן נִפְסָק – שיש הפסק בין טיפה לטיפה, ולפיכך אף
שרובו לאחר מיתה, טהור, שמתחילה נפל דם טהור שמחיים בגומא
ואחר כך טיפס עליו דם מיתה, וכל טיפה וטיפה בטלה בדם הראשון
הטהור. מקשה הגמרא: שְׁפִיר ו-יפה) כְּאֵמָרִי לִיָּה רִבְּנָן לְרַבִּי יְהוֹדָה
שאין דם הנוטף מטמא, שטל בטהור, ומדוע לא קיבל דבריהם
ומטמא. מתרצת הגמרא: רַבִּי יְהוֹדָה הִסּוּבֵר שֶׁאֵין כָּל טִיפָה וְטִיפָה
בטלה, לְטַעְמִיהָ – הולך בזה בשיטתו בדם החייב בכיסוי שהתערב
ברוב דם הפטור, דְּאֵמָר אֵין דָּם מְכַבֵּל דָּם שֶׁמִּין בְּמִינוֹ אֵינוֹ בִּטֹל
וחייב בכיסוי, ואף כאן אין טיפת הדם שלאחר מיתה בטלה בטהור.
מביאה הברייתא עוד מחלוקת בדם תבוסה: רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר, צָלוּב
ו-תלוין) עַל הָעֵץ שְׂדָמֹו שֹׁתֵת לְאֶרֶץ בִּלָּא הַפֶּסֶק, וְנִמְצָא תַּחְתּוֹ
רַבִּיעִית דָּם, מִטָּמֵא הֵדֵם. רַבִּי יְהוֹדָה מְטַהֵר, מִשּׁוּם שֶׁכְּשֶׁהָדֵם שֹׁתֵת
מִמֶּנּוּ כִּשְׁהוּא עַל הָעֵץ, אֲנִי אוֹמֵר שֶׁכִּפָּה שֶׁל מִיתָה נִשְׁאָרָה עֲזֻמָּתָה
לֹא עַל גַּב הָעֵץ, וְמָה שֶׁהִתְאַסַּף תַּחְתּוֹ הוּא דָם שֶׁמִּחַיִּים וְטְהוֹר.
מקשה הגמרא: וְרַבִּי יְהוֹדָה הַמְטִיחַ מִשּׁוּם כִּךְ, נִימָא אִיהוּ לְנִפְשִׁיָּהּ
– יאמר כך לעצמו גם ברישא במוטל במיטה, שאף שם טהור את
הדם שבגומא, מִשּׁוּם שֶׁאֵין אוֹמֵר טָפָה שֶׁל מִיתָה עֲזֻמָּתָה עַל גַּב
הַמִּטָּה, וְמָה שֶׁהִתְאַסַּף תַּחְתּוֹ הוּא דָם שֶׁמִּחַיִּים, וְיֵשׁ לְטַהֵרוֹ בְּצָלוּב.
מתרצת הגמרא: שְׁאֵנִי כְּמִטָּה דְּמַחֲלָלָה – שאין טיפה של מיתה
נשארת לעמוד במיטה, מִשּׁוּם שֶׁישׁ בָּהּ חֲלָלִים וְנִקְבִים וְדִרְכָם מַחֲלָל
הדם ונופל לארץ, מִה שֶׁאֵין כֵּן בְּצָלוּב אֲפֶשֶׁר שֶׁהִטִּיפָה שֶׁל מִיתָה
נשארת על העץ.

משנה

א. הטמא שטבל קרוי טבול יום עד צאת הכוכבים, ודינו כשני
לטומאה, שנאמר (ויקרא יא לב) 'בַּיָּמִים יוֹבֵא וְיִטָּמֵא עַד הָעֶרֶב וְטָהַר',
הרי שהכתוב קראו טמא (שבת יד:). וכיון שאינו אלא כשני, נמצא
שאינו מטמא חולין, שאין שני עושה שלישי בחולין אבל אם נגע
בתרומה עושה אותה שלישי, ואם שלישי זה נגע בקדשים עושה
אותם רביעי. משנה (כלים פ"א מ"ה), רמב"ם (שאר אבות הטומאה
פ"ה ה"א).
ב. יולדת היושבת על דם טהור, דהיינו שטבלה אחר ימי טומאת
לידתה, שהם שבועיים לנקבה ושבוע לזכר, הרי היא טבולת יום
ארוך עד אחר ימי טהרתה, שהם ששים וששה לנקבה ושלושים
ושלשה לזכר, שבימים אלו אם ראתה דם אינה מטמאה, ועל כן
נקרא דם טהור. ודינה בימים אלו כטבול יום, ועדיין אינה אוכלת
תרומה עד שיכלו ימי טהור, כדכתיב (ויקרא יב ד) 'בְּכֹל קֹדֶשׁ לֹא
תִגַּע' ולמדו מפסוק זה (יבמות עה). שאף בתרומה אסורה.
ג. אלו הן דרגות הטומאות, המת עצמו הוא הדרגה העליונה של
הטומאות שהיא אבי אבות הטומאה, והנטמא ממנו הוא אב
הטומאה, וכן הזב והזבה הנדה ויולדת הרי הם אבות הטומאה.
והנטמא מאב הוא ולד הטומאה ונקרא אף ראשון לטומאה, והנטמא
מראשון הוא שני לטומאה, והשני לטומאה אינו מטמא חולין אלא
תרומה וקדשים בלבד, ונעשים שלישי לטומאה, והשלישי אינו
מטמא אלא קדשים בלבד, ונעשים רביעי לטומאה, והרביעי אינו
מטמא כלום.
כל מקום שנאמר באוכלין פסול, פירושו, שהוא עצמו טמא, אבל אין
בכוחו לטמא אוכלין אחרים. רמב"ם (טומאת מת פ"ה ה"ח – ט, שאר
אבות הטומאה פ"א ה"א – ד).
ד. חולין שנעשו על טהרת הקודש, היינו שקיבל עלינו לשמורם
בטהרה כקדשים, נחלקו בהם תנאים (חולין לה:): האם נוהג בהם
תורת קבלת טומאה כקדשים וכדינם המבואר לעיל ב' – ג') וחייב
לנוהג בהם בטהרה כפי קבלתו, או שאינם כקדשים משום שאין ממש
בקבלתו.
המשנה מבאר את גרי טומאת יולדת היושבת על דם טהור:
כְּרָאשׁוֹנָה הִי אוֹמְרִים, הַיּוֹשֶׁבֶת עַל דָּם טְהוֹר – משעה שטבלה
מטומאת הלידה עד אחר יום השמונים ללידה נקבה וארבעים לזכר,
שדינה אז כטבול יום, הִיָּתָה מְעַרָה ו-מותר לה לערות) מִים לְצוּרֵךְ

ובית הלל אומרים, פטורים מן הקרן, שמן התורה יום אחד עשר
 אינו צריך שימור למחרתו, שהרי יום השנים עשר אינו מימי זיבה.
 אבל מדרבנן טמאה ומטמאת בועלה, שגזרו יום אחד עשר מפני
 הימים שלפניו, שלא יבואו להקל בהם.
 מבארת המשנה דינה כששמרה מקצת יום המחרת: מכלה ביום של
 אחריו – שאחר יום האחד עשר שראתה בו, ושמשא את ביתה בו,
 ששימור למקצת היום ככולו, ואחר כך ראתה. בית שמאי אומרים,
 אף שאינה סותרת טהרתה שהרי אינה בימי זיבה, מכל מקום היא
 ובעלה מטמאין משכב ומושב מדרבנן, שגזרו על שימור של יום
 אחד עשר משום שימור של ימי זיבה, שאם ראתה בהם סותרת
 ומצטרף יום זה לזיבתה. ופטורין מן הקרן שהרי שימשה בהיתר,
 ששימור למקצת היום ככולו. ובית הלל אומרים, הרי זה שלא
 המתין לערב נקרא פגול – ממחר לחטוא, שמא יתרגל לשמור רק
 מקצת היום אף בתוך אחד עשר, אבל אינם מטמאין משכב ומושב.
 מבארת המשנה דינה בתוך אחד עשר יום: ופדורים בית הלל
 הסוברים ברואה ביום האחד עשר שאין היא שומרת יום כנגדו,
 בראיה בתוך אחד עשר יום, ומכלה לערב ושמשא באותו הערב,
 שפטמאין משכב ומושב וחיובין בקרן על בעילתה, אף שלא
 ראתה למחרת, שהרי היא זבה קטנה. ואם מכלה ביום של אחריו
 כדינה, ושמשא בו, הרי זה תפלות – (הנהגה) רעה, שמא תראה בו
 ותצטרף הראייה לזיבה, ונמצא שאין טבילתה טבילה. ומעט – ובמה
 שהם נוגעים ביום זה אחר שטבלה, לענין טומאה וטהרה, וכן
 בעילתה, לענין קרבן, תלוין ועומדים בספק, שאם תראה בו הרי היא
 זבה והוא בועל זבה ומטמאים מה שנגעו אף קודם הראייה, וחיובים
 קרבן על בעילתה. ואם לא תראה הרי היא טהורה, והנוגעים בהם
 טהורים ובעילתה היתה.

גמרא

מביאה הגמרא ברייתא המבארת סברות מחלוקת בית שמאי ובית
 הלל: תנו רבנן, ושוין בית שמאי ובית הלל במכלה בלילה לזבה
 קטנה שראתה בתוך האחד עשר יום, שאינה מכלה בלא שומרת
 קצת ביום שלמחרת ואז טבול, ולכן שוין הם בראיה בתוך אחד
 עשר יום, ומכלה לערב שאחר יום הראייה ושמשא, שפטמא
 משכב ומושב וחיובין בקרן על בעילתה, שהרי היא זבה קטנה שלא
 שמרה יום כנגד יום.

מבארת הברייתא במה שנחלקו: לא נחלקו אלא ברואה ביום אחד
 עשר יום שלמחרתו אינו מימי זיבה אלא תחילת ימי נדה, שאם
 טבלה בערב ושימשה, בזה נחלקו, שפית שמאי אומרים, היא
 ובעלה מטמאין משכב ומושב וחיובין בקרן, כדון שומרת יום.
 ובית הלל פטורין מקרן, שאינה כשומרת יום כנגד יום
 מדאורייתא, שאין יום שאחר אחד עשר צריך שימור, שהרי אין הוא
 מימי זיבה.

מביאה הברייתא קושיות בית שמאי לבית הלל ותשובתם: אמרו להן
 בית שמאי לבית הלל, מאי שנא ראיית יום אחד עשר מראיית יום
 תוך אחד עשר, אם מודים אתם ששינה לו לטומאה שבלילה שאחר
 ראיית יום אחד עשר מטמאין משכב ומושב כאחר ראיית תוך אחד
 עשר, וכי לא יסוה לו ראיית יום אחד עשר לראיית תוך אחד עשר
 גם לחיוב קרן, אם שימשה בלילה שלאחריו. אמרו להן בית הלל
 לבית שמאי, לא, שלענין קרבן יש לחלק ביניהם, שאף אם אמרת
 בתוך אחד עשר יום שאם שימשה בלילה חייבים קרבן, אין זה אלא
 משום שכן יום שלאחריו מימי זיבה הוא, שאם תראה בו אחר
 שראתה שני הימים שלפניו, הרי הוא מצטרף עמו – (עם הימים
 שלפניו) לזיבה – לעשותה זבה גדולה שצריכה שבעה נקיים וקרן
 לטהרתה, ועל כן צריך שימור. וכי תאמרו כך גם ביום אחד עשר,
 שאין יום שלאחריו [מצטרף] [שנצטרף] עמו לזיבה, שאף אם
 תראה בו אינה נעשית זבה גדולה, שיום זה אינו מימי זיבה אלא מימי
 נדה.

אמרו להם בית שמאי, אמנם ביארתם החילוק בין יום אחד עשר

לימים שלפניו, מכל מקום ביום אחד עשר עצמו השוו מדרבנן
 – (דבריהם) בו לענין טומאה וקרן ולא תחלקו ביניהם, שאם יום
 האחד עשר שינה לו ליום שבתוך האחד עשר לטומאה שבשניהם
 מטמאין משכב ומושב, שבראייה בו נעשית זבה, אם כן יסוה לו גם
 לקרן, שאם שימשה בלילה שלאחריו יחייבו קרבן, כמו בתוך
 האחד עשר. ואם לא שינה לו לקרן שבראייה בו אינה נעשית זבה,
 אם כן יש לכם לומר שגם לא יסוה לו לטומאה שהרי אינה נעשית
 בו זבה.
 אמרו להם בית הלל, טעם החילוק בין הדברים, שאם הכיאתוהו
 – (הבאנו להוסיף מדרבנן) את יום האחד עשר ליד – (לענין) טומאה
 להחשיבו כימי הזיבה, אין זה אלא להחמיר לטומאתה מדרבנן, אבל
 לא נביאהו את יום האחד עשר להחשיבו כימי הזיבה ליד – (לענין)
 קרן, שדבר זה בא להקל, שכשמביאים קרבן כשאינם חייבים בו מן
 התורה, הרי הוא חולין בעזרה. ועוד מדבריהם אתם נושכין –
 מוקשים, שגם לשיטתכם פעמים שהחמירו לטומאה, ולא לקרבן.
 שאתם אומרים, ראתה בתוך האחד עשר יום ומכלה יום שלאחריו
 ושמשא, ואחר כך ראתה לפני סוף היום, מטמא משכב ומושב
 למפרע, ופטורה מן הקרן שהרי עשתה שימור לפני ששימשה.
 ומקשים בית הלל לבית שמאי, כשם שהקשיתם עלינו שנשואה
 המידות ביום האחד עשר, אף אתם השוו מדרבנן ביום ששומרת
 בתוך אחד עשר, שאם שינה לו – ללילה שאחר הראייה לטומאה,
 יסוה לו גם לקרן. ואם לא שינה לו לקרן, לא יסוה לו גם
 לטומאה. ובה מסיימים בית הלל תשובתם, אלא על כרחך שלא
 השווהו אלא להחמיר ולטמאות ולא להקל להביא קרבן שאינם
 חייבים בו משום חולין בעזרה. הקא נמי – כך גם אנו נחלק ביום אחד
 עשר להשוותו לתוך אחד עשר, רק להחמיר לטמאות ולא להקל
 לחייב קרבן.

מבארת הגמרא חומרא נוספת לבית שמאי: אמר רב הונא, משכבה
 ומושבה ששכבה וישבה עליו ביום השני לראייתה בתוך אחד
 עשר, בית שמאי מטמאין מדרבנן אף על פי שטבלה ואף על פי
 שלא ראתה עד סוף היום וחזר למפרע שטהורה היא. מבררת
 הגמרא: מאי טעמא שהחמירו בכך. מבארת הגמרא: כיון דאילו
 הוויא – שאילו היתה רואה ביום זה היתה מטמאה למפרע
 מדאורייתא שהרי מצטרף הוא לזיבה, השתא נמי מטמא – גם
 עכשיו שלא ראתה בו גזרו שטמאה למפרע, שלא יבאו לטעות
 ולטהרה אף כשראתה.

שואלת הגמרא: אמר רב יוסף, מאי קא משמע לן, תנינא – הרי
 שנינו זאת כבר במשנה, מכלה יום שלאחריו אחר שראתה ביום
 האחד עשר ושמשא את ביתה ואחר כך ראתה, בית שמאי
 אומרים, מטמאה משכבות ומושבות ופטורה מן הקרן. ומזה
 נשמע דינו של רב הונא, שכשם שהחמירו שטמאה מדרבנן למפרע
 ביום השנים עשר אף בלא ראיית זיבה, שהרי ראתה ביום שכבר אינו
 מימי זיבה, אף ביום ספירה שבתוך האחד עשר יום יש לטמאות אף
 בלא ראייה, ששני האופנים שוים שימי ספירה הם בלא ראיית זיבה,
 ומה חידש רב הונא. משיבה הגמרא: אמר רב כהנא, דין המשנה
 שראתה ביום השנים עשר שאני מדינו של רב הונא שהחמיר אף
 כשלא ראתה, ואין להוכיח מחומרת בית שמאי בראתה ביום שנים
 עשר, שחמירו אף בתוך האחד עשר בלא ראתה, ועל כן הוצרך רב
 הונא להשמיענו חומרא זאת.

מקשה הגמרא: אמר רב יוסף, וכי ראתה מאי הוי – אף שבמשנתנו
 מדובר כשראתה, מה בכך, הרי אין זו ראיית זיבה אלא ראיית דגה
 היא, שביום השנים עשר תחילת נדה הוא, ולמה יחמירו בזה יותר
 משלא ראתה בתוך האחד עשר יום. מתרצת הגמרא: אמר ליה אביי
 לרב יוסף, רב כהנא שאמר שכשראתה שונה הדבר, אף על פי
 שראית נדה היא, הכי קא נשניא ליה – כך היה קשה לו על דברך
 שדמית דין המשנה לדין רב הונא, שעדיין יש לחלק ביניהם, בשלמא
 שהחמירו לטמאות למפרע היקא דראתה ביום השנים עשר אף
 שאינה ראיית זיבה, משום דגורין ראייה דגה אטו שלא יטעו

ובית הלל פוטרין מן הקרבן – דלא בעי שימור. אבל לענן טומאה – מודו מדרבנן להחמיר, גזירה יום אחד עשר אטו תוך אחד עשר יום, דמטמאה בועלה מדאורייתא עד שתספור קצת יום המחרת, כדילוף לקמן מ"יחיה לה". מבלה יום שלאחריו – דעבדה שימור קצת. ושימור מעליא הוא, אלא שתוך אחד עשר יום – אסור לעשות כן, שלא תבא לידי ספק שמה תראה לאחר

שמימי, ומצטרף הימים לזיבה, ואין טבילה טבילה. מטמאין משכב ומושב – ואפילו בועלה, מדרבנן גזרו אטו תוך אחד עשר יום. ופוטרין מן הקרבן – דהא עבדי שימור, ואף על פי שחזרה וראתה – אין מצטרפין לזיבה, שהרי תחילת נדה היא. גריגן – ממחר לחטוא, שמא ירגיל בכך תוך אחד עשר. אבל לענן טומאה – טהור. וחיובין בקרבן – ואפילו לא תראה למחר, דהא בעי שימור, והרי בעל זבה קטנה. מבלה יום שלאחריו – דעבדה קצת שימור, ושמישה. הרי זו תרבות רעה – שמה תראה אחר כן, ותצטרף לשלפניו, ואין טבילה טבילה. ומנען – לענן טומאה וטהרה. ובעילתו – לענן קרבן. תלוין – שאם תראה – מגען גזע זבה, וחיובין בקרבן. ואם לא תראה – מגען טהור ובעילתו פטורה. גמרא תנו רבנן ושון בטובלת לילה לזבה – ואף על פי שחולקין בית הלל ברואה יום אחד עשר וטבילה לערב שפטריין מן הקרבן – הנהם, משום דיום אחד עשר לא בעי שימור. הילכך, לאו זבה הואי. אבל זבה קטנה של תוך אחד עשר יום בעיא שימור, דאין טבילה לילה עולה עד שתשמור יום המחרת קצת וטבול. ושון ברואה תוך אחד עשר יום וטבילה לערב ושמישה שחיובין בקרבן – ככילו בועלה ביום, והך סיפא פירוש דרישא הוא. אם שיהו לו לטומאה – שאם מודים שמיטמאה בועלה משכב ומושב ליל מוצאי אחד עשר. בתוך אחד עשר מצטרף עמו לזיבה – הילכך, צריכה לשמור יום המחרת כנגד יום הראייה. להחמיר – מדרבנן. להקל – להביא חולץ בעורה. נגשים – מוקשי. אמר רב הונא משכבות ומושבות שבשני – לראייתה. הרואה תוך אחד עשר, וטבילה יום שלאחריו, לבית שמאי ימחמירי ומטמאין משכב ומושב מדרבנן לאחר טבילה, ואפילו לא ראתה, מאי טעמא? דכיון דכי חזיא – מטמאה למפרע מדאורייתא, שהרי מצטרף לזיבה. כי לא חזיא נמי – גורין מדרבנן אטו ראתה. תנינא מבלה יום שלאחריו – יום שנים עשר, שאינו מצטרף, ואחר כן ראתה. וקסלקא דעתיה: האי ראתה דלאחריו – כאילו לא ראתה תוך אחד עשר דמיא, דהא עכשיו היא מטמאה מתחילת נדה, ואינה שוטלת טבילה של שחרית. והך טומאה, מדרבנן היא. דגורין שנים עשר אטו אחד עשר, הכי נמי גורין לא ראתה אטו ראתה. ראיית נדה היא – ואינה מצטרפת, אלא מעכשיו מטמאה. וטומאת מעת לעת הוא דאיכא עליה, וטומאת מעת לעת אינה מטמאה את בועלה אלא משום דגורין יום שלאחר אחד עשר אטו תוך אחד עשר דאורייתא. הכי נמי, תוך אחד עשר כי לא ראתה בשני אחר טבילה, גורין אטו ראתה. אמר רב אבי לרב יוסף רב כהנא – דאמר, ראתה שאני – הכי קא קשיא ליה: אף על גב דרך טומאה מדרבנן, ליכא למימר דכי היכי דגורי בית שמאי ראייה שניה דלאחר אחד עשר אטו ראייה שניה תוך אחד עשר, הכי נמי גזרו לא ראתה אטו ראתה – דראייה בראייה מחלפא, ראתה בלא ראתה לא מחלפא. ועוד תנן – דלא כרב הונא. הרואה ראייה אחת של זוב – באיש מיירי. בשומרת יום כנגד יום – שבני שלה, שמועה תלוי אחר טבילה, אף זה מגעו תלוי. אם טבל לאחר ראייה ונגע במעשר – טבילה מיד. קתני מידא לבית שמאי שומרת יום חב בראייה ראשונה שוין.

ובית הלל אומרים: פטורים מן הקרבן. מבלה ביום של אחריו ושמישה את ביתה, ואחר כך ראתה – בית שמאי אומרים: מטמאין משכב ומושב, ופטורין מן הקרבן. ובית הלל אומרים: הרי זה גרגרן. ומודים ברואה בתוך אחד עשר יום, וטבילה לערב ושמישה – שמיטמאין משכב ומושב, וחיובין בקרבן. מבלה ביום של אחריו ושמישה – הרי זה תרבות רעה, ומנען ובעילתו תלוין. גמרא תנו רבנן: ושון בטובלת לילה לזבה – שאינה טבילה. ושון ברואה בתוך אחד עשר יום, וטבילה לערב ושמישה – שמיטמאה משכב ומושב, וחיובין בקרבן. לא נחלקו אלא ביום אחד עשר יום, שפית שמאי אומרים: מטמאין משכב ומושב, וחיובין בקרבן. ובית הלל – פוטריין מקרבן. אמרו להן בית שמאי לבית הלל: מאי שנא יום אחד עשר מיום תוך אחד עשר? אם שיהו לו לטומאה, לא ישוה לו לקרבן? – אמרו להן בית הלל לבית שמאי: לא אם אמרת בתוך אחד עשר יום – שכן יום שלאחריו מצטרף עמו לזיבה, תאמרו ביום אחד עשר – שאין יום שלאחריו שצטרף עמו לזיבה! – אמרו להם בית שמאי: השוה מדותיכם, אם שיהו לו לטומאה – ישוה לו לקרבן, ואם לא שיהו לו לקרבן – לא ישוה לו לטומאה. – אמרו להם בית הלל: אם הביאנוהו לידי טומאה – להחמיר, לא נביאהו לידי קרבן – להקל. ועוד, מדדריכם אתם נושכין, שאתם אומרים, מבלה יום שלאחריו ושמישה, ואחר כך ראתה – מטמא משכב ומושב, ופטורה מן הקרבן אף אתם השוה מדותיכם – אם שיהו לו לטומאה – ישוה לו לקרבן, ואם לא שיהו לו לקרבן – לא ישוה לו לטומאה! אלא – להחמיר ולא להקל, הכא נמי – להחמיר ולא להקל. אמר רב הונא: משכבה ומושבה שבשני – בית שמאי מטמאין, אף על פי שטבילה, אף על פי שלא ראתה. מאי טעמא? – ביון דאילו חזיא – מטמאה, השתא נמי מטמא. אמר רב יוסף: מאי קא משמע לן? תנינא: מבלה יום שלאחריו ושמישה את ביתה, ואחר כך ראתה. בית שמאי אומרים: מטמאה משכבות ומושבות ופטורה מן הקרבן! אמר רב פהנא: ראתה שאני. – אמר רב יוסף: וכי ראתה מאי הוי? ראייה דנדה היא! – אמר רב אבי לרב יוסף: רב פהנא הכי קא קשיא ליה, בשלמא היכא דראתה – גורין ראייה דנדה אטו ראייה דזבה, אלא היכא דלא ראתה – מאי גזרו בה? ועוד: תנן, הרואה ראייה אחת של זוב – בית שמאי אומרים: בשומרת יום כנגד יום, ובית הלל אומרים: כבעל קרי.

ותניא

ומפרש רבינו תם: דהכי פריך, וזה ביממא היכי משכחת לה, מדכתיב "כל ימי זוב טומאתה" אמרין לקמן: אימר ביממא תהוי זבה. משמע דבראית ימים היא נעשית זבה. מיהא תימא: מאי קא משני "ברואה בשני בין השמשות", מכל מקום ליכא אלא שתי ראיות ביום: וצריך לומר: דלא חש להזכיר השלישית, כיון שהזכיר השניה, ממילא ידעין השלישית. וכן צריך לומר, לפירוש רש"י בדסוף פרק דנזיר (טז,א) דאיכא נמי הך סוגיא ב"ב צולץ" (פסחים פא,א), ומשני: דחזאי תלתא יומי סמוך לשקיעת החמה, דלא הוי שהות דסליק ליה למנינא. ו"תלתא יומי" – לאו דוקא, ודחזאי סגי כשראתה בשני עד הלילה. ורבינו יצחק מפרש: "זבה גמורה לרבי יוסי, היכי משכחת לה?" כיון דאית ליה לרבי יוסי מקצת היום ככולו בתחילת היום, דקאמר: זב הרואה בשביעי שלו – אינו סותר התחלת היום, וישלים שבעה. הוא הדין נמי דסוף היום ככולו, ואפילו ראתה בלילה – מה בכך? מכל מקום מקצת היום ככולו, וסוף היום להוי שימור: וכן משמע בבזיר (טז,א) דקאמר: "ולרבי יוסי כו' כיון דחזאי פלגא דיומא, איך פלגא סליק לה שימור" – משמע שסוף היום, מחצות ואילך, הוי שימור דאיך פלגא ומשני: "דחזאי תלתא יומי סמוך לשקיעת חמה, דלא הוי שהות" – פירוש: סוף היום סליק לה למנינא דראייתה. ואם תאמר: ולרבי יוסי ננינא "וכי כבותרא אמרה לשמעיה", דאית ליה מקצת היום ככולו, ושמעיה דרב אוקמינן לעיל (טז,א) דלא כבותרא, ובגזירא אוקמינן רב כרבי יוסי ויש לומר: דכי אית ליה מקצת היום ככולו – היינו בשביעי לזבה, שהוא יום אחרון של חשבונה, וכן בשומרת יום כנגד יום, מקצת יום ספירה עולה, ואינה סותרת. שאין לה למנות יותר, והוא סוף חשבונה. אבל בתחילת הספירה – לא אמרין שסוף היום שהיא פוסקת בו, שיהא ככולו. מיהו קשה: דאמרין בפרק קמא דראש השנה (י,א): אמר רבא, קל דחומר: ומה נדה, שאין תחילת היום עולה לה בסופה – סוף היום עולה לה בתחילתה. שנה, שתחילת היום עולה לה בסופה – אינו דין שסוף היום עולה לה בתחילתה. ומאי קשיא? זבה תוכיב לרבי יוסי, שתחילת היום עולה לה בסופה, ואין סוף היום עולה לה בתחילתה ואומר רבינו יצחק: דאילו דרבנן קאמר רבא, ולא אליבא דרבי יוסי. ועוד נראה לומר: דאפילו לרבי יוסי אין שייך לומר "ויכח" מובה לנדה, דגבי נדה – דין הוא שיהיה יום ראשון מן החשבון, כי למה לא יהיה ככל הטומאות שאין צריכין נקיים? אבל זבה, דצריכה נקיים – ניד דבסוף החשבון יעלה, שמדי שנסב, השביעי, נכנס בתורה. מכל מקום, יום שפוסקת בו, שאינו טהור – אינו דין שיעלה לה לחשבון הנקיים.

אף אתם השוה מדותיכם – ואם תאמר: ומאי סלקא דעתיה דבית שמאי, הא ודאי לדידהו נמי איכא לאקשוי הכי? ויש לומר: דקסברי בית שמאי דיום אחד עשר שהוא מדאורייתא, אי מחמירין ביה לטמא משכב ומושב – אתי למימר ביה חיוב קרבן. אבל ביום שלאחריו, שהכל יודעין שהוא מדרבנן – לא אתי לחיובי קרבן אי מחמירין ביה לטמוי משכב ומושב. אמר רב כהנא ראתה שאני – ואדרבה, מנליה לרב הונא בתוך אחד עשר יום בלא ראתה. והיינו דקאמר "רב כהנא הכי קא קשיא ליה" – פירוש: אדרב הונא. ועוד: תניא דלא כרב הונא.

אלא

אשר יראה ראייה שניה, ומצטרף לזיבה. כבעל קרי – וטהור למעשה, לאחר

אלא אימא כבועל שומרת יום כנגד יום – וקשה: דאם כן, מסקינן דשומרת יום כנגד יום בשני שלה אין בועלה מטמא משכב ומושב, והא תנאי: "טבלה ביום שלאחריו, ושמשא את ביהה, ואחר כך ראתה – מטמאין משכב ומושב", ו"מטמאין" משמע לשון רבים, דקאי אתרווייהו, היא ובועלה! ולכיבא למימר: "ראתה שאני", דהא מתרצא מילתא דרב יוסף, ואידדו רב

כהנא. ויש לומר: דהך משקנא דהכא, ליישובי מילתא דרב הונא אתא, דלא תקשי ליה מברייאתא, ומיהו מילתא דרב יוסף אדחי. וניחא נמי טפי לרב הונא דלא תקשי "מאי קשמעך לך", דודאי ראתה שאני, כדמרתך אבי מילתיה דרב כהנא. וסבר רב הונא דלענין בועלה, דלא שכיה, אית לן למימר "ראתה שאני", אבל אידי, דשכיח בה דמים, אפילו לא ראתה – גזרינן אטו ראתה. כי היכי דגזרינן ראתה ביום שנים עשר, אטו ראתה תוך אחד עשר, ואף על גב דראית שנים עשר אינה סותרת. ועוד אומר רבינו יצחק: דאפילו קיימא מילתא דרב יוסף, נחא דלא קשה ממתניתין. דודאי ביום שלאחריו, דהיינו ביום שנים עשר דשכיח בועל גבה, דליכא איסור אדורייתא – מטמא בועל משכב ומושב, אף על גב דלא ראתה. אבל תוך אחד עשר יום בשני שלה, אף על גב דגבי ידיה לא מפלגינן בין ראתה ללא ראתה – מכל מקום בועל אינו מטמא משכב ומושב, אלא בראתה. מאי שנא איהו – פירש בקונטרס: מאי שנא בועל, דלא מטמא משכב ומושב. ותימה: דהיינו האי דפרך בתר הכי "מאי שנא בועל דלא מטמא משכב ומושב?" ויש לומר: דמעיקרא פריך משום לתאי ידיה. וכי משני דלא שכיה ביה דמים, פריך: ולטמא משום לתאי ידיה. ורבינו יצחק מפרש: מאי שנא דאידו רואה ראייה אחת של זוב, דתולין משכבות ומושבות שכן ראשונה לשניה, ואין מטמא אלא על ידי תליה אם יראה, ואם לא יראה – טהורין. "ומאי שנא אידי", דכי רואה תוך אחד עשר יום דמטמא משכב ומושב, ואף על גב דלא ראתה לרב הונא. מיהו לא דמי דהתם – משום דכי ראתה, סתרה. ולכן החמירו בלא ראתה. אבל זב – אפילו יראה, לא יסתור. לכך נראה: "מאי שנא אידי", דכי טבלה יום שלאחר אחד עשר יום ושמשא וראתה – דמטמא משכב ומושב בלא תליה, אף על גב דהתם נמי אין סתירה. ולהאי פירוש דפרשינן דראתה לאו דוקא, פריך. אבל לאידך פירושה דאמרין ראתה שאני, אבל לא ראתה תולין – שוין איהו ואידי. **אלא** חצי לוג שמן לתורה ורביעית יין לגור – נראה דהכי שמע מרביה, וגרסינהו. אי נמי: רבי עקיבא חלק עליו מכל שלשה אלה, כדאמר לקמן בגי עשר יום, עשר. והלכתא לרבי אלעזר בן עזריה, קראי לרבי עקיבא. והוא הדין נמי דבשלישי פליג, אף על גב דלא אשכחן.

רבי יוחנן אמר הלכה אחד עשר – תימה: במאי פליגי רבי יוחנן וריש לקיש? הא רבי אלעזר בן עזריה לא איירי אלא בחשבון הימים שבתוך אחד עשר, דשייכא בהו זיבה. אבל בשימור אחד עשר – לא איירי כלל. וכן משמע, מדפרך לקמן "חיי קראי גינהו", ואי איהו איירי בהלכתא אחד עשר – לישנא קרא, למנן הימים שהיא זבה. והלכתא, לשימור אחד עשר! ויש לומר: דודאי "הלכה" דקאמר רבי אלעזר בן עזריה, לא איירי אלא במנן הימים דשייכי בהו זיבה. ורבי יוחנן וריש לקיש בסברא בעלמא פליגי, דרבי יוחנן קאמר: כיון דיום שאחר אחד עשר הוא גרות – אין אחד עשר צריך ספירה. וריש לקיש סבר: דאפילו שימור אינו נעשה לעשירי, כיון דאינו ראוי להצטרף לזיבה גדולה, דליכא אלא שני ימים. והשתא נחא דהתלמוד פריך שפיר "קראי גינהו".

ותניא המסיט את הראייה – בית שמאי אומרים: תולין, ובית הלל מטהרין. **משקבות ומושבות שפין ראייה ראשונה לראייה שנייה** – בית שמאי תולין, ובית הלל מטהרין. **וקתני רישא: הרוזה ראייה אחת של זוב – בית שמאי אומרים: בשומרת יום כנגד יום כנגד יום. אלמא: שומרת יום כנגד יום, לבית שמאי תולין! לא תימא "שומרת יום כנגד יום", אלא אימא "בבועל שומרת יום כנגד יום".** מאי שנא איהו דלא מטמא משכב ומושב, ומאי שנא איהו דמטמא ליה? איהו דלא שכיח ביה דמים – לא גזור ביה רבנן, אידי דשכיח ביה דמים – גזור בה רבנן. ומאי שנא משכב ומושב דמטמא ליה, ומאי שנא בועל דלא מטמא ליה? **משכב ומושב דשכיח – מטמא ליה, בועל דלא שכיח – לא מטמא.** תנן: **מבלה יום שלאחריו ושמשא – הרי זו תרבות רעה, מנען ובעילתו תלויין. מאי לאו, דברי הכל היא? לא, בית הלל היא. דתניא, אמר להם רבי יהודה לבית הלל: וכי לזו אתם קורין "תרבות רעה"? והלא לא נתפסו זה אלא לבעול את הנדה! נדה סלקא דעתך? אלא אימא "לבעול את הזבה". וזבה סלקא דעתך? אלא אימא "לבעול שומרת יום כנגד יום".** **איתמר: עשירי – רבי יוחנן אמר: עשירי פתשיעי, מה תשיעי – בעי שימור, אף עשירי – בעי שימור. ריש לקיש אמר: עשירי באחד עשר, מה אחד עשר – לא בעי שימור, אף עשירי – לא בעי שימור. איבא דמתני לה אהא, אמר לו רבי אלעזר בן עזריה לרבי עקיבא: אפילו אתה מרבה "בשמן" ["בשמן"] כל היום כולו – איני שומע לך! אלא, חצי לוג שמן לתורה, ורביעית יין לגור, ואחד עשר יום שפין נדה לגדה – הלכה למשה מסיני. מאי "הלכה"? רבי יוחנן אמר: הלכה אחד עשר. ריש לקיש אמר: הלכות אחד עשר. רבי יוחנן אמר: הלכה אחד עשר, אחד עשר הוא דלא בעי שימור – הא לאחריו עבד שימור. וריש לקיש אמר: הלכות אחד עשר, לא אחד עשר בעי שימור, ולא שימור לעשירי הוי. – הני הלכות גינהו? הני קראי גינהו! **דתניא: יכול הרוזה שלשה ימים בתחילת נדה רצופים. תהא זבה. ומה אני מקיים "אשה כי תהיה זבה דם יהיה זכה" – ברוזה יום אחד (אבל הרוזה שלשה ימים בתחילה תהיה זבה)? תלמוד לומר:****

"בלא

ותניא – בוב בראייה ראשונה. המסיט את הראייה – טהור שהסיט את הטפה ראשונה. בית שמאי אומרים תולין – אם יחזור הזב ויראה היום שנים – נמצא זב גמור למפרע, חזב מטמא במשא. ובית הלל מטהרין – כמסיט את הקרי, דלא מטמא במשא. משכבות ומושבות כו' – אלמא מדמקשי בית שמאי ראייה ראשונה לשומרת יום, וקתני משכב ומושב של בין ראייה ראשונה לשניה תולין, אלמא משכב ומושב דשומרת יום בשני שלה תולין, ואם לא תראה – טהורה. דוקא בשני, אבל בראשון – לא סלקא לה טבילה, עד שתשומר קצת שני, וכל זמן שלא טבלה – זבה היא. **אלא אימא כבועל שומרת יום – דמודה רב הונא בבועלה בשני לאחר טבילתה.** שזאי תולה כל זמן שלא ראתה, ואין טומאתה עליו אפילו מדרבנן. **מאי שנא איהו** – בועל. דלא מטמא משכב ומושב – דליה, ומאי שנא איהו דמטמא? איהו דלא שכיה ביה דמים לא גזור ביה רבנן – לטמא משכב ומושב, כל זמן שלא ראתה לאחר תשמיש. **ומאי שנא משכב ומושב – כיון דאמרת "אידי דשכיח בה דמים, גזור בה רבנן" – מאי שנא בועל, דלא גזור ביה רבנן שתטמאנו? דברי הכל – ואפילו בית שמאי, וקתני בשני שבתוך אחד עשר מגיעה תלוי, וקשיא לרב הונא: עשירי – אין לו צורך לזיבה, שאין מצטרף עמו אלא אחד עשר דהוי לזו תרי. דפשיטא לן כיין דבעי שימור. אמר ראתה בו, דהא ראוי להביאה לידי זבה גמורה. **אף עשירי – אם התחילה לראות בו. בעי שימור – אחד עשר כנגדו, אף על גב דאינה ראויה לבא לידי זבה גמורה. כאחד עשר – לבית הלל דאמר: לא בעי שימור. בשמן בשמן – גבי רבובת של תודה במנחות בפרק "שתי מדות" (פסא), דכתיב "הקריב על זבח התודה", וכתיב תלתא "בשמן". ותניא: אילו נאמר "בשמן" – הייתי אומר כל המנחות ללוג. תלמוד לומר "בשמן" דכתיב "דחלות ורקיקין – הוי ריבוי אחד ריבוי, למעט לחצי לוג. **איני שומע לך** – ללמד דבר זה על המקרא. והשכלל למשה מסיני על פה הוא. **שבין נדה לנדה – בין סוף נדה לתחילת נדה, משכלו ימי נדה אינה חוזרת להיות נדה לישב לראייה אחת ששה וחזא, עד שיכלו אחד עשר יום. מאי הלכה – דמשמע איום אחד עשר קאמר רבי אלעזר בן עזריה דהוי הלכה למשה מסיני, ובעי התלמוד: מאי הלכותיו משאר הימים שלפניו? הלכה אחד עשר – דברב אחד הוא חלק משלפניו. הלכות אחד עשר – בשני דברים הוא חלק. שימור לאחריו – לעשירי. לא איהו בעי שימור – מדאורייתא לשימור אחד עשר כנגדו, ולא לאחריו הוי שימור. דעשירי לא בעי שימור מדאורייתא, הואיל ולא תבא בהן לידי זיבה, ומדרבנן מיהא אפילו רואה יום אחד עשר – אסורה לשמש ביום שלאחריו, בדקתני מתניתין "הרי******

זה גרגרין", ואמרין בפרק "בא סימן" (נדה נדא). "גרגרין" דתנן – אסור. יכול הרוזה שלשה ימים בתחלת נדה רצופים תהא זבה – לספירת שבועה נקיים ולקרנן, דכתיב (ויקרא טו) "ימים רבים", וקמגרין לה ספירה וקרנן? **מה אני מקיים ואשה כי תהיה זבה** – האומר בפרשה ראשונה, שלא הצריכה ספירת נקיים וקרנן. **ברואה יום אחד** – אבל ראתה שלש – תהא זבה. תלמוד לומר – בפרשה שניה.

בלא

נדה – דף עב עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום רביעי) קלז

ומנעין ובעילתן שלה ושל הבעל תלויין בספק, שאם תראה היום
הרי היא זבה והוא בועל זבה. מאי לאו – וכי אין משמעות המשנה
שאם לא תראה שאז מגעה תלוי ואינו טמא, דברי הכל היא, שאף
לבית שמאי אינה מטמאה אלא אם כן ראתה, ואם כן קשה על רב
הונא. מתרצת הגמרא, לא, אלא משנתנו שטת בית הלל היא, אבל
לבית שמאי מטמאה אף כשלא ראתה, כרב הונא.
ומוכיחה הגמרא מברייתא שהמשנה אינה אלא דברי בית הלל:
דתניא, אמר להם רבי יהודה לביית הלל שאמרו שאם טבלה ביום
שלאחריו ושמשוה הרי זו תרבות רעה, וכי לזו אתם קורין תרבות
רעה בלבד, ולא איסור גמור, והלא לא נתבון זה הבעל אלמא
לבעול את הנדה. ומוכח שדברים אלו שבמשנה דברי בית הלל הם,
ולכך היקשה רבי יהודה לבית הלל.
עכשיו מבררת הגמרא את קושייתו של רבי יהודה: נדה סלקא דעתך
– וכי עלה על דעתך לומר שנתכוון זה לבעול את הנדה, הרי בימי
זיבה היא. משיבה הגמרא: שאין כוונתו לומר לבעול את הנדה, אלמא
אימא – (תפרש), שכוונתו לומר לבעול את הזבה. חזרת הגמרא
ושואלת: ועדיין זבה סלקא דעתך – וכי עלה על דעתך לומר
שנתכוון לבעול את הזבה, הרי לא בעל אלא אחר שמרה מקצת
היום וטבלה ואין היא זבה. משיבה הגמרא: אין כוונתו לומר שנתכוון
לבעול את הזבה, אלמא אימא, לבעול שומרת יום כנגד יום, שאם
תראה היום, סותרת ואין טבילתה טבילה.
מביאה הגמרא מחלוקת אמוראים בדין יום העשירי מימי הזיבה:
איתמר, יום העשירי מימי הזיבה נחלקו בדינו, רבי יוחנן אמר, יום
העשירי דינו בתשיעי, מה תשיעי בעי שימור – כשם שהוראה דם
ביום התשיעי עליה לשמור למחרתו בטהרה ורק אחר כך מותרת
לבעול, אף עשירי בעי שימור – כך הוראה בעשירי עליה לשמור
יום האחד עשר ורק אחר כך היא מותרת. וריש לקיש אמר, עשירי
כאחד עשר, מה אחד עשר לא בעי שימור – כשם שלראית יום
האחד עשר אינה צריכה לשמור את יום השנים עשר אלא טובלת
מיד ומותרת בלילה, אף עשירי לא בעי שימור – כך גם לראית יום
העשירי אינה צריכה לשמור את יום האחד עשר, אלא בלילה
שאחריו מותרת כבר לטבול מן התורה.
מביאה הגמרא לשון אחרת במחלוקת זו: אימא דמתני לה – יש
השונים מחלוקת זו אהא – על ברייתא זו, שרבי יוחנן וריש לקיש
נחלקו בפירושה, ולא במחלוקת בפני עצמו.
ששנינו בענין השמן שבלחמי תודה, שרבי עקיבא ורבי אלעזר בן
עזריה נחלקו במקור הדין ששיעורו שונה משיעור השמן שבשאר
מנחות, שכל המנחות שיעורן בלוג שמן, ואילו תודה שיעורו בחצי
לוג שמן. רבי עקיבא לומד זאת מהיתור 'בשמן' 'בשמן' (ויקרא ז יב)
הנאמר בלחמי תודה, שאין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט ששיעורו
חצי לוג בלבד. אמר לו רבי אלעזר בן עזריה לרבי עקיבא, אפילו
אתה מרבה בהוכחות זדורש כך מ'בשמן' 'כל היום כולו,
איני שומע לך, כי איננו זקוקים לכך, אלמא שיעור חצי לוג שמן
'לתודה', וכן דין רביעית הלוג יין לזיר – שזה שיעורו ללקות על
שתיית יין. ודין אחד עשר יום ששני ימי נדה לימי נדה שלאחריהם,
שהם ימי זיבה, הלכה למשה מסיני הם. ובביאור הלכה זו נחלקו,
שמכך שיום האחד עשר הזכר בהלכה זו בפני עצמו משמע שדינו
שונה מהמים שלפניו, ועל כך שאלו מאי הלכה על יום זה ששונה
הוא מהמים שלפניו. ובתשובת שאלה זו נחלקו. רבי יוחנן אמר,
הלכה אחת התקבלה למשה בסיני ליום האחד עשר, ששונה הוא
בדבר אחד מימים שלפניו. ריש לקיש אמר, הלכות אחד עשר –
בשתי הלכות שונה הוא מהמים שלפניו. ומבאר הגמרא
מחלוקת: רבי יוחנן אמר, הלכה אחת נאמרה ליום האחד עשר,
והיא, שיום אחד עשר הוא כעני שימור, שאם ראתה בו אינה
צריכה לשמור למחרתו, הא לאחריני עביד שימור – אבל לימים
אחרים נעשה הוא שימור, שאם ראתה בעשירי שלפניו שומרת את
יום האחד עשר, ולדין זה אין הוא שונה מהמים שלפניו. וריש לקיש
אמר, הלכות אחד עשר – שתי הלכות נאמרו בו, א. לא אחד עשר

ומעתה ששנינו שלבית שמאי שומרת יום דינה כזב, אם כן נוכל
ללמוד ממה שמיצנו שיטתם כזב לגבי טומאת משכבות ומושבות
שלו לאחר ראייה ראשונה, לדין משכבות ומושבות בשומרת יום
ביום השני.
והרי בענין זה תניא בברייתא שיטת בית שמאי, טהור המסיט
(והמזין) את טיפת הרהייה הראשונה של הזב, בית שמאי אומרים,
תולין טומאתו בספק, שאם יחזור הזב ויראה ראייה נוספת נמצא שזב
גמור הוא למפרע מעת ראייתו הראשונה וטיפה שלו מטמאה
בהיסט, אבל אם לא יראה שנית אין זו טיפת זוב ואינה מטמאה
בהיסט. ובית הלל מטהרין אותו במיט טיפת קרי שאינו מטמא
בהיסט, שכל שלא ראה ראייה נוספת דינו כבעל קרי שאם טבל נטהר
מטומאתו, וכשיחזור ויראה שוב, נעשה זב ומטמא רק מכאן ואילך
כזב. וכמו ששנינו לעיל (ע"א) שלבית הלל אין ראייה שניה של זב
סותרת למפרע.
ועתה ממשיכה הברייתא ומבארת שכמו כן נחלקו במשכבות
ומושבות שאחר ראייה ראשונה: משכבות ומושבות ששכב וישב
עליהם בין ראיה ראשונה לראיה שנייה, בית שמאי תולין
טומאתם בספק, שאם יראה שנית נמצא שזב גמור הוא ומטמא
משכב ומושב למפרע, ואם לא יראה אין הוא זב אלא דינו כבעל קרי
ואינו מטמא. ובית הלל מטהרין משכבות ומושבות אלו אף אם
יראה שנית, מפני שבראייה ראשונה אינו אלא כבעל קרי, וכשיראה
ראייה שניה אינו נעשה זב למפרע אלא מטמא מכאן ואילך.
עתה מסיקה הגמרא ומוכיחה מהמשנה שלא כרב הונא: מאחר
ששנינו בברייתא שלבית שמאי משכבות ומושבות שלאחר ראייה
ראשונה תולין, ואם לא יראה שנית לא יטמא, ונקטי רישא – ושנינו
במשנה שהזבאה בתחילת דברינו, הוזהר ראיה אחת של זוב, בית
שמאי אומרים, בשומרת יום כנגד יום, שלבית שמאי שומרת יום
שזה בדינה לזב, אלמא ששומרת יום כנגד יום לבית שמאי תולין
לגבי טומאת משכבות ומושבות כמו כזב, שאם לא תראה שנית לא
טמא, ומכאן קשה לרב הונא שביאר את שיטת בית שמאי במשנה
שמשמטת משכבות ומושבות אף בלא ראתה.
מתרצת הגמרא: לא תימא – אל תאמר שלבית שמאי ראייה
ראשונה של זב מטמא בשומרת יום כנגד יום, אלמא אימא – אלא
תפרש כוונת המשנה שדין הראייה הראשונה של זב כדינו של בועל
שומרת יום כנגד יום, שבשניהם תולין, ואינם מטמאים למפרע
אלא אם כן ראתה. אבל שומרת יום עצמה מטמאה למפרע אף בלא
ראתה כרב הונא.
שואלת הגמרא: מאי שנא איהו – במה שונה הבעל? דלא מסימא
משכב ומושב – שלא גזרו בית שמאי שיטמא כל זמן שלא ראתה,
ומאי שנא איהו – (השומרת יום) דמסימא ליה – שגזרו בה שתטמא
אף כשלא ראתה. מתרצת הגמרא: שיש לחלק ביניהם, איהו
(והבעל) דלא שכיחי ביה דמים – שאין מצוי בו דמים המטמאים,
לא גזור ביה רבנן שיטמא למפרע אלא כשראתה. אבל איהו
(השומרת יום) דשכיחי ביה דמים – שמצוי בה דמים המטמאים,
גזור ביה רבנן שתטמא אף כשלא ראתה.
שואלת הגמרא עוד: ומאי שנא משכב ומושב שלה דמסימא ליה
– שמשמטתו אף כשלא ראתה, משום שהדמים מצויים בה, ומאי
שנא הבעל דלא מסימא ליה – שאינה מטמאתו כלל במגעה כשלא
ראתה, אף שהדמים מצויים בה. ואף שחילקנו שהבעל אינו מטמא
משכב ומושב משום שלא מצוי בו דמים, מכל מקום היה לה לטמאתו
במגעה שבעה ימים כשם שטימאה משכבות ומושבות שלה. מתרצת
הגמרא: יש לחלק, משכב ומושב שלה דשכיחי – שמצוי הוא
שיושבת ושוכבת עליהם, מסימא ליה, אבל בועל דלא שכיחי –
שאין מצוי שיבעל זבה לא מסימא – לא גזרו בו חכמים שיטמא,
שבדבר שאינו מצוי לא גזרו בו חכמים.
הגמרא מקשה עוד על שיטת רב הונא: תנן, ראתה בתוך האחד עשר
ומכלה ביום שלאחריה אחר שמרה מקצת היום ושמשוה, הרי זו
תרבות – (הנהגה) רעה שמא תסתור, ונמצא שאין טבילתה טבילה.

1 **כְּלָא עַתָּה נִדְתָּה** (על נדתה), שאינה נעשית זבה אלא כששלשת ימי
 2 ראייתה אחר ימי נדתה, כלומר, בזמן הַסְמוּךְ לַנִּדְתָּה – ביום שאחר
 3 שבעת ימי נדתה, שראתה בשמיני תשיעי ועשירי לנדתה.
 4 מבררת הברייטא: וְאִין לִי שנעשית זבה אֶלָּא כשהתחילו ימי
 5 ראייתה סְמוּךְ לַיְמֵי נִדְתָּה, אבל כשהתחילו בזמן הַמוּפְלָג לַנִּדְתָּה
 6 ו-המרוחק מימי נדתה ביום אֶחָד, שביום השמיני הסמוך לנדתה לא
 7 ראתה, אלא בתשיעי עשירי ואחד עשר, מִנֵּין שגם בכך נעשית זבה.
 8 משיבה הברייטא: תִּלְמוּד לִזְמַר (שם) בייטור לשונו 'א' כִּי תֻּזַּב
 9 לרבות גם כשלא ראתה ממש סמוך לימי נדתה שנעשית זבה.
 10 מבררת עוד הברייטא: אִין לִי שנעשית זבה אֶלָּא כשהתחילו ימי
 11 ראייתה ביום התשיעי לנדתה המרוחק יום אֶחָד בלבד מנדתה, אבל
 12 מִנֵּין לְרִבּוּת גם כשימי ראייתה בזמן הַמוּפְלָג מנדתה יותר מיום
 13 אחד, דהיינו ביום הַשְּׁנִי, שְׁלִשָּׁה, אַרְבָּעָה, חֲמִשָּׁה, שִׁשָּׁה, וְשִׁבְעָה,
 14 שְׁמוֹנֶה, תִּשְׁעָה, עֶשְׂרֵה שאחר נדתה, מִנֵּין שנעשית זבה כשרואה
 15 בהם שלשה ימים רצופים. משיבה הברייטא: אֶמְרֵת – יש לנו לומר
 16 לרבות ראייה בימים אלו, מִה מִצִּיגוּ כְּרִבְעֵי שאחר נדתה שְׁרָאִי
 17 להיות ראשון לַסְפִּירָה של ז' נקיים, כשראתה בראשון שני ושלשי,
 18 וְהִתְרַבָּה שְׁרָאִי להצטרף לימי זִיבָה שלפניו, שהרי כשראתה בשני
 19 ובשלשי הרי הרביעי הוא יום השלישי לזיבה, אֶף אֲנִי אֲזַיְד לרבות
 20 גם את יום הַעֲשָׂרִי שְׁהָרִי רָאִי הוא לַסְפִּירָה, שכשראתה בראשון
 21 שני ושלשי הרי יום העשירי היום האחרון מה' נקיים שספירה, ולכן
 22 גם יהיה רָאִי להצטרף לשלשת ימי זִיבָה כשתראה בימים אלו
 23 שלשה ימים רצופים. וכן הימים שלפניו שגם הם ראויים להיות
 24 מספירת ז' נקיים כשראתה בשלשת הימים הראשונים.
 25 אחר שלמדנו לרבות שהימים הראויים לספירתה אף נעשית בהם
 26 זבה, מבררת עוד הברייטא: וּמִנֵּין לְרִבּוּת יום הַאֶחָד עֶשְׂרֵה אף על פי
 27 שאינו ראוי לספירת ז' נקיים כשראתה בשלשה ימים הראשונים.
 28 משיבה הברייטא: תִּלְמוּד לִזְמַר (שם) בייטור לשונו 'כְּלָא עַתָּה נִדְתָּה'
 29 לרבות אף המופלג הרבה.
 30 מבררת עוד הברייטא: אם כן שהתרבה אף המופלג יָבֹול הייתי לומר
 31 שְׁאֵנִי מְרַבָּה אֶף יום הַשְּׁנִי עֶשְׂרֵה שִׁבְעָה לימים שלפניו לעשותה
 32 זבה גדולה כשראתה בעשירי ובאחד עשר. משיבה הברייטא: אֶמְרֵת
 33 לֹא – אינו כן, אלא יום השנים עשר מימי נדה הוא ואינו מצטרף
 34 לזיבה.
 35 שואלת הברייטא: מאחר שהכתוב מרבה לזיבה אף המופלג הרבה,
 36 וְמָה רֵאִיתָ לְרִבּוּת אֶחָד עֶשְׂרֵה וְלִזְיָא שְׁנִי עֶשְׂרֵה שאינו מימי זיבה.
 37 משיבה הברייטא: מְרַבָּה אֲנִי אֶחָד עֶשְׂרֵה שְׁרָאִי לַסְפִּירָה ראייה
 38 שהתחילה ביום שהתרבה מ'א' כִּי תֻּזַּב, דהיינו כשראתה בשני
 39 שלשי ורביעי שאו היום האחרון של ז' הנקיים שלה כלה ביום האחד
 40 עשר, ולכן יום האחד עשר דומה לרביעי שראוי לספירה ונרבה שגם
 41 יהא ראוי לזיבה, וְמוֹצִיא אֲנִי שְׁנִי עֶשְׂרֵה שְׁאֵין רָאִי לַסְפִּירָה יום
 42 שהתרבה מ'א' כִּי תֻּזַּב, ואינו דומה לרביעי שראוי לספירה ולכן
 43 לא התרבה לזיבה.
 44 עד עתה למדה הברייטא הימים הראויים לזיבה, עתה מתחילה
 45 הברייטא ללמוד מנין הראיות שנעשית בהם זבה ודיני טומאתה
 46 וספירתה. מבררת הברייטא: וְאַחֲרָם שֶׁאִמְרָה הַכְּתוּב (שם) 'מִיָּם רַבִּים'
 47 אִין לִי שנעשית זבה ומטמאה במגעה וכן מטמאה משכבה ומושבה
 48 אֶלָּא כשראתה שְׁלִשָּׁה יָמִים רצופים, כמשמעות הלשון 'רַבִּים',
 49 ראתה שְׁנֵי יָמִים רצופים מִנֵּין שמטמאה. משיבה הברייטא: תִּלְמוּד
 50 לִזְמַר (שם) כִּלְיָי זֶה טְמֵאָה בַּיּוֹם הַזֶּה טְמֵאָה הוּא, לְמוֹדוֹ
 51 מתיבת 'מ' המיותרת שאף הרואה שני ימים, נעשית זבה לענף
 52 טומאה. מבררת הברייטא: ראתה יום אֶחָד מִנֵּין שמטמאה. משיבה
 53 הברייטא: תִּלְמוּד לִזְמַר (שם) 'כִּלְיָי' – שהוסיף תיבת 'כִּלְיָי' ללמד,
 54 שאף הרואה יום אחד בלבד מטמאה.
 55 עתה לומדת הברייטא דיני טומאתה מהכתוב: 'טְמֵאָה' (שם) מְלֻמָּד
 56 שְׁהוּבָה מִטְּמֵאָה אֶת בּוֹעֵלָה שֶׁמְפֹרֶשׁ בָּהּ (שם כד) וְאִם שָׁכַב
 57 יִשְׁכַּב אִישׁ אִתָּה וְתָהִי נִדְתָּה עָלָיו וְטָמֵא שְׁבַעַת יָמִים וְכָל הַמִּשְׁכָּב

58 אֲשֶׁר יִשְׁכַּב עָלָיו וְטָמֵא.
 59 ממשיכה הברייטא לדרוש הפסוק: 'הִיא' (שם כה) הנאמר בפסוק
 60 מיעוט הוא, וללמד שרק היא –הזבה מִטְּמֵאָה אֶת בּוֹעֵלָה וְאִין הַזֶּבֶ
 61 מִטְּמֵאָה מִה שְׁהוּבָה בּוֹעֵל. מבארת הברייטא הטעם שצריך מיעוט לזה,
 62 וְהִלָּא דִּין הוּא – שלולא שמיעט הכתוב היה ניתן ללמוד מקל וחומר
 63 שהזב טמא את הנבעלת לו, וְמָה הִיא – הזבה שאף שהקילה בה
 64 התורה שְׁאִינָה מִטְּמֵאָה בְּשֵׁלשׁ רָאִיּוֹת ביום אחד, שתהיה זבה
 65 גדולה להצריכה קרבן לטהרתה כְּבָנִיָּם – כשם שמטמאה כשראתה
 66 בשלשה ימים רצופים, ואף על פי כן החמירה בה התורה שִׁמְטָמָה
 67 אֶת בּוֹעֵלָה, הוּא – הזב שהחמירה בו התורה שִׁמְטָמָה בְּשֵׁלשׁ רָאִיּוֹת
 68 ביום אחד כְּבָנִיָּם – כשם שמטמא בשלשה ימים רצופים, האם אִינוֹ
 69 מן הדין שְׁנַחמיר בו ונאמר שִׁמְטָמָה מִה שְׁהוּבָה בּוֹעֵל. וכדי שלא
 70 נלמד קל וחומר זה, תִּלְמוּד לִזְמַר 'הִיא' למעט שהיא מִטְּמֵאָה אֶת
 71 בּוֹעֵלָה וְאִין הַזֶּב מִטְּמֵאָה מִה שְׁהוּבָה בּוֹעֵל.
 72 מבררת הברייטא: וּמִנֵּין (שהוא) [שְׁהִיא] עוֹשָׂה ו-מטמאה מְשַׁכָּב
 73 וּמוֹשָׁב. תִּלְמוּד לִזְמַר (שם כו) כִּלְיָי הַמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר תִּשְׁכַּב עָלָיו כֹּל יָמִי
 74 זֹכֶה כְּמִשְׁכָּב נִדְתָּה יִהְיֶה לָּהּ וְכָל הַכִּלְיָי אֲשֶׁר תִּשָּׁב עָלָיו טָמֵא יִהְיֶה
 75 כְּטָמֵא נִדְתָּה. מבררת הברייטא: וְאִין לִי ללמוד שמטמאה משכב
 76 ומושב אֶלָּא כשראתה שְׁלִשָּׁה יָמִים רצופים, אבל כשראתה רק שְׁנֵי
 77 יָמִים מִנֵּין שמטמאה משכב ומושב. תִּלְמוּד לִזְמַר (שם) 'מִי' שאף
 78 הרואה שני ימים בלבד מטמאה. מבררת הברייטא: ראתה יום אֶחָד
 79 מִנֵּין שמטמאה משכב ומושב. משיבה הברייטא: תִּלְמוּד לִזְמַר (שם)
 80 'כִּלְיָי' – שהוסיף הכתוב תיבת 'כִּלְיָי' ללמד, שאף הרואה יום אחד
 81 בלבד מטמאה משכב ומושב.
 82 עתה לומדת הברייטא דין שומרת יום: מבררת הברייטא: וּמִנֵּין
 83 שְׁסוּפֵרֶת אֶחָד – שצריכה לספור יום אחד נקי לראיית יום אֶחָד,
 84 שהרי אין מפורש בכתוב אלא ספירת ז' נקיים לראיית שלשה.
 85 משיבה הברייטא: תִּלְמוּד לִזְמַר (שם כו) 'הִיָּה לָּהּ רִיבָה הוּיָה נוֹסַפִּת
 86 של שימור, ללמדנו על ספירת יום כנגד יום.
 87 שואלת הברייטא: אף שלמדנו שסופרת יום כנגד יום, עדיין יָבֹול
 88 היית לומר שצריכה שתספור שְׁבַעָה לראיית שְׁנֵי יָמִים וְדִין הוּא –
 89 שהרי ניתן ללמוד זאת מקל וחומר, וְמָה הוּא – הזב שהקילה בו
 90 התורה שְׁאִין סוֹפֵר אֶחָד – יום אחד נקי לראיית אֶחָד, החמירה בו
 91 התורה שְׁסוּפֵרֶת שְׁבַעָה נקיים לראיית שְׁנֵי יָמִים, הוּבָה, שהחמירה
 92 בה התורה שְׁסוּפֵרֶת יום אֶחָד נקי לֶאֱחָד, האם אִינוֹ מן הדין שְׁנַחמיר
 93 בה שתספור שְׁבַעָה נקיים אף לראיית שְׁנֵי יָמִים. תִּלְמוּד לִזְמַר 'הִיָּה
 94 לָּהּ, לומר שאף כשראתה שני ימים אִינָה סוֹפֵרֶת אֶלָּא יוֹמָה האחד
 95 שקבעה לה התורה.
 96 מסיקה הגמרא הקושיא מברייטא זו על הנאמר לעיל שאחד עשר יום
 97 הלכה למשה מסיני היא: אֶלְמָא קְרָאִי נִינְהוּ – הרי שמוכח
 98 מהברייטא שכל דיני אחד עשר יום נלמדים מהכתובים, ולא מהלכה
 99 למשה מסיני כנאמר בברייטא לעיל. מתרצה הגמרא: אין באן
 100 סתירה, שמחלוקת תנאים היא, לְרַבִּי עֲקִיבָא שלא קיבל מרוב הלכה
 101 למשה מסיני זו, קְרָאִי – דיני אחד עשר יום נלמדים מהכתובים,
 102 ולשיטתו נשנתה ברייטא זו. אבל לְרַבִּי אֱלֵעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה הַלְבָּתָא –
 103 דיני אחד עשר יום הלכה למשה מסיני הם כמבואר בברייטא
 104 הקודמת.
 105 שואלת הגמרא: אֶמֶר לִיה רַב שְׁמַעְיָה לְרַבִּי אַבָּהּ, מאחר שכתוב
 106 (ויקרא טו כה) 'וְזָבֹה בִּי זָבֹה זֶה דָּמָה יָמִים רַבִּים' וגו', שנכתב ראיות
 107 הזבה בלשון 'יָמִים', אִימָא בְּיָמָא תִּהְיֶה – האם תאמר שרק אשה
 108 הרואה ביום תהיה זָבָה, בְּלִילִיָא תִּהְיֶה – אבל הרואה בלילה לא
 109 תהיה זבה אלא תהיה נָדָה. משיבה הגמרא: אֶמֶר לִיה רַבִּי אַבָּהּ, עֲלֵךְ
 110 ו-כדי שלא תאמר כן אֶמֶר קְרָא 'עַל נִדְתָּה' ולמדנו לעיל מבאן
 111 לרואה בזמן הַסְמוּךְ לַנִּדְתָּה שהוא היום השמיני, שזבה היא. והרי
 112 'סְמוּךְ לַנִּדְתָּה' אִימָת הוּא –אימתי הוא, הלא בְּלִילִיָא הוא שהרי
 113 זמנו מתחיל מיד אחר כלות שבעת ימי נדתה בכניסת ליל שמיני,
 114 וְלִרְאוּהָ בּוֹמֵן זֶה קָא קְרִי לָהּ –קוראת לה התורה וְזָבָה, ומוכח שאף

אין לי אלא יום אחד מנן לרבות מופלג שנים ושלשה – אגב ריהטא נקט "שנים",
 ד"שנים" היינו יום שני לימי זיבה, דהיינו מופלג יום אחד שריבה כבר, דהא מני
 ואזיל עד עשרה ואחד עשר. ואם כן, "שנים" היינו שני. הוא שמטמא בראיות
 כבימים אינו דין בו – תימה: דאיכא למפרך, מה להיא – שכן מטמא באונס! והכי
 אמרין בריש פרק "בנות כותים" (נדה לבג).
 דלא לפינן מהודרי. וכן לקמן, דקאמר: מה
 הוא שאינו סופר אחד לאחד בו – איכא
 למפרך: מה להוא – שכן מטמא בראיות
 כבימים: מיהו בזה מצוין שפיר למילף, דלגבי
 ספירה אחמיר דחמנא באשה מבאיש. ולענין
 ספירה עבד שפיר קל וחומר, הואיל ולענין
 ספירה מצוין שהחמיר באשה מבאיש. וצריך
 לומר: שאינו קל וחומר גמור, אלא כמו גילוי
 מילתא בעלמא, לגלות זה על זה. וצריך עיין:
 דאיכא מקומות דאיכא תרי קראי לרס נדות
 ולזיבות, ויש מקומות דנפקא מחד קרא.
 תלמוד לומר כל ימי נדתה – תימה: דרך
 מוקמין כרבי עקיבא. אלמא, רבי
 עקיבא קא דריש "כל". וכן בשלהי פרק
 "התערובת" (ובחים פבא) דריש רבי עקיבא
 "כל". ואם כן, כי קאמר בפסחים פרק "אלו
 עוברין" (מגב). מאן שמעת ליה דדריש "כל"?
 רבי אליעזר הוא – דלמא רבי עקיבא הוא,
 דדריש נמי "כל"? ויש לומר: דאין לרמות
 דרשות ד"כל" להדרי, דיש "כל" דשיך
 למדרש לכולי עלמא. והאי דשמעתין,
 דלמנינא – מדרש שפיר, דמד"ימי" למנינא,
 "כל" נמי למנינא.
 תנא דבי אליהו כל השונה הלכות – אית
 ספרים דלא גרסינן ליה, מיהו בפירוש
 רש"י איתא, ורבינו תם הגיהו בספרו. וכן
 נראה דאידי דאירי לעיל בהלכותא, מיעתי
 לה לסיים בדבר טוב. ואיתא נמי כן במגילה
 פרק בתרא (כחג). והכי נמי אמרין ב"אין
 עומדין" (ברכות לאא): שכן מצונו בנביאים
 הראשונים, שסיימו דבריהן ברבי שבה
 ותנחומין.

הדרן עלך תינוקות וסליקא לה מסכת נדה

לרבי עקיבא, קרא, לרבי אלעזר בן עזריה – הלכתא. אמר ליה רב שמעיה לרבי אבא:
 אימא, ביממא – תהיו זבה, בליליא – תהיו נדה! אמר ליה: עלך אמר קרא "על נדתה" – סמוך
 לנדתה, סמוך לנדתה אימת הוי? – בליליא, וקא קרי לה "זבה". תנא דבי אליהו: כל השונה
 הלכות בכל יום – מוכסח לו שהוא בן העולם הבא, שנאמר "הליכות עולם לו" – אל תקרי
 "הליכות" אלא "הלכות".

הדרן עלך תינוקות וסליקא לה מסכת נדה

לרבי עקיבא קרא – דלא גמור הך הלכתא הלכה למשה מסיני דקאמר רבי אלעזר בן עזריה. וכי יזכי דיליף
 בין פרישה ראשונה דכתיב בה "שבעת ימים תהיה מקראי". ביממי – ראתה ביום – תהיה זבה, כדכתיב (ויקרא טו) "ימים רבים". אבל ראתה בלילות
 חצי לוג שמן לאתונה מקראי, הכי נמי יליף אחד עשר יום שבין נדה לנדה מקראי. ביממי – ראתה ביום – תהיה זבה, כדכתיב (ויקרא טו) "ימים רבים". אבל ראתה בלילות
 – לא תהא זבה. סמוך לנדתה – ליל שמני. שהרי ימי נדות, כל שבעה עד הלילה, כדכתיב "שבעת ימים תהיה בנדתה". הלכות – משנה וברייתא, הלכה למשה מסיני.

הדרן עלך תינוקות וסליקא לה מסכת נדה

בלא עת נדתה – אינו אומר לך אלא בראה שלשה אחר ימי נדתה, סמוך לנדתה:
 שראתה יום ראשון אחר שבעת ימי נדתה, וראתה שמיני, ותשיעי, ועשירי. או כי
 תזוב – לרבות רואה תשיעי ועשירי ואחד עשר. מנין לרבות שנים שלשה בו? –
 שכולן יש להן דין אחד? אמרת מה מצונו ברביעי – לימים שאחר הנדה. שהוא
 ראוי – לספירת נקיים אם ראתה ראשון שני
 שלישי, ופסקה. וראוי לזיבה – לצרף עם שני
 שלישי רביעי, אם לא ראתה בראשון. דהא
 אתרבי מופלג יום אחד מקרא ד"או כי תזוב",
 דהיינו שני שלישי רביעי. אף אני מרבה כל
 אלו עד עשירי, ועשירי בכלל שזון ראויין
 לספירה, אם ראתה שלשה ראשונים –
 משכי שבעה נקיים עד שיהו נמי נאקן לזיבה
 באיזה מהם שתראה שלשה רצופין. מנין
 לרבות אחד עשר – שיצטרף עם הראשונים
 לזיבה לשלשה רצופין, ואף על גב שאינו
 ראוי לספירת נקיים של זיבת שלשה
 ראשונים? תלמוד לומר בלא עת נדתה –
 ואפילו מופלג לימים הרבה. יכול – כיון
 דכתיב "בלא עת נדתה", שאני מרבה אף
 שנים עשר. שאם ראתה עשירי אחד עשר
 שנים עשר – תהא זבה גמורה, ולא תהא
 תחלת נדה בראית שנים עשר, אלא מצטרף
 לזיבה? יום אחד עשר – שהוא ראוי
 לספירת זיבה, "או כי תזוב" – דזיבה רביעי
 מתרבי מ"או כי תזוב", ולאותה זיבה משכי
 ימי ספירה עד אחד עשר. ואין לי – שתקרא
 זבה לטומאה אלא רואה שלשה רצופין.
 תלמוד לומר ימי – "כל ימי זוב טומאתה
 כימי נדתה תהיה". טמאה – מלמד
 שטמאמה את בועלה בנדה, שמפורש בה
 "אשר ישכב איש וגו'. היא שאינה טמאה
 – בשלש ראיות ביום אחד טומאת זוב גמור
 לקרבן, כאילו ראתה שלשה ימים. אבל זב –
 מטמא בין בשלש ראיות ביום אחד, בין
 בשלשה ימים רצופין, בבבא קמא בפרק
 "ביצד הרגל" (כרא, ואין לי – עושה משכב
 ומושב בימים שאחר הנדה, אלא הרואה
 שלשה ימים, שני ימים מנן? תלמוד לומר –
 "כל המשכב אשר ישכב עליו כל ימי זובה
 כמשכב נדתה". יהיה לה – הוסיף לה יהיה
 של שמור. הוא שאינו סופר אחד לאחר –
 זב בעל ראייה אחת – כבעל קרי, וטובל בו
 ביום, סופר שבעה – לשנים. אלמא קרא
 ניהו – כל דין אחד עשר שבין נדה לנדה,
 מכאן למדנו שזון אחד עשר יום, והרואה
 בהם שלשה – הרי זו זבה. והרואה באחד
 בשנים – סופרת יום כנגד יום. ולסוף אחד
 עשר מתחילין ימי נדה, אם תראה אחד –
 תשב ששה הווא. שהרי לא רבינן לדין יום
 זובה אלא אחד עשר, ומכאן ואילך הרי היא
 בין פרישה ראשונה דכתיב בה "שבעת ימים תהיה בנדתה". לרבי עקיבא קרא – דלא גמור הך הלכתא הלכה למשה מסיני דקאמר רבי אלעזר בן עזריה. וכי יזכי דיליף
 בין פרישה ראשונה דכתיב בה "שבעת ימים תהיה מקראי". ביממי – ראתה ביום – תהיה זבה, כדכתיב (ויקרא טו) "ימים רבים". אבל ראתה בלילות
 חצי לוג שמן לאתונה מקראי, הכי נמי יליף אחד עשר יום שבין נדה לנדה מקראי. ביממי – ראתה ביום – תהיה זבה, כדכתיב (ויקרא טו) "ימים רבים". אבל ראתה בלילות
 – לא תהא זבה. סמוך לנדתה – ליל שמני. שהרי ימי נדות, כל שבעה עד הלילה, כדכתיב "שבעת ימים תהיה בנדתה". הלכות – משנה וברייתא, הלכה למשה מסיני.

פרק ראשון – מאימתי

מסכת ברכות עוסקת בעיקרה בדיני קריאת שמע, תפילות וברכות, והמסתעף מהם, והיא כוללת ארבעה עניינים עיקריים: א. דיני קריאת שמע וברכותיה. ב. דיני שלש התפילות, שחרית מנחה וערבית, ותפילת מוסף. ג. דיני ברכות הנהנין. ד. דיני ברכות ההודאה והשבח. מסכת זו נקבעה בראש המסכתות, משום חשיבותם של העניינים בהם היא עוסקת, כקריאת שמע שיש בה מיסודות האמונה ('יחוד ה' וכדומה), ומשום שענייניה נוהגים בכל יום ויום.

פרק זה עוסק בדיני קריאת שמע וברכותיה, ומתבארים בו שלושת העניינים הללו: א. זמני קריאת שמע בערבית ובשחרית. ב. אופן הקריאה. ג. הברכות שיש לברך לפני קריאת שמע ולאחריה. כמו כן מתבארים בפרק דיניה של מצות זכירת יציאת מצרים בכל יום.

משנה

נאמר בתורה בפרשת שמע (דברים ו ז) 'וְדִבַּרְתָּ בָם וּבְשִׁבְכָךְ וּבְקוֹמֶיךָ'. חכמים למדו מפסוק זה (לקמן י:) שיש לקרוא קריאת שמע פעמיים ביום, בזמן השכיבה [קריאת שמע של ערבית] ובזמן הקימה [קריאת שמע של שחרית]. ומכיון שאין הדבר ברור אימתי הם זמן השכיבה וזמן הקימה, הוצרכה המשנה לבארם. משנתנו עוסקת בזמני קריאת שמע של ערבית.

המשנה מבארת אימתי מתחיל זמן קריאת שמע של ערבית: **מאימתי קורין את שמע בערבין** – ממתי אפשר לקרוא קריאת שמע בכל ערב. **משענה שהפנהנים** שנטמאו וטבלו **נגנבים** – רשאים להכנס **לאכול בתרומתן**, דהיינו משעת צאת הכוכבים, שמאז הוא זמן שכיבה. אבל הקורא קודם לכן לא יצא, מפני שאין דרכם של בני אדם לשכב קודם לצאת הכוכבים, ואין זמן זה נחשב בזמן שכיבה.

המשנה מבארת אימתי הוא סוף זמן הקריאה, ומביאה שנחלקו תנאים בדבר: זמן קריאת שמע של ערבית נמשך עד סוף **האשמונה** [המשמרת] **הראשונה** משלש המשמרות שבלילה, דהיינו עד שליש הלילה, אבל לאחר מכן אין זה זמן שכיבה. אלו הם **דברי רבי אליעזר**. ו**חכמים** חולקים ואומרים שזמן הקריאה הוא עד **חצות הלילה**. **רבן גמליאל אומר**, זמן הקריאה הוא עד **שיעלה עמוד השחר** – עד שיאירו השמים במזרח, כלומר עד סוף הלילה, משום שכל הלילה נחשב זמן שכיבה.

המשנה מביאה מעשה בענין זה, וממנו מתבארת דעת חכמים: **מעשה ובאו בניו של רבן גמליאל לאחר חצות הלילה מבית המשתה** – ממקום שנערכה בו סעודה, ואמרו לו לאביהם, עדיין לא קרינו את קריאת שמע, ושאלוהו האם לדעת חכמים שזמן הקריאה הוא עד חצות הלילה [והלכה כמותם], חייבים הם לקרותה עכשיו אף שכבר עבר זמן חצות. **אמר להם רבן גמליאל**, אף על פי שכבר עבר זמן חצות הלילה, **אם לא עלה עדיין עמוד השחר**, **חייבין אתם לקרות קריאת שמע** אף לשיטת חכמים, משום שגם הם מודים שזמן קריאת שמע מן התורה הוא כל הלילה.

הוסף רבן גמליאל ואמר לבניו, **ולא על מצוה זו של קריאת שמע בלבר, אמרו חכמים שזמנה עד חצות**, אף על פי שמן התורה זמנה עד שיעלה עמוד השחר, **אלא כל מה שאמרו חכמים שזמן מצותם הוא עד חצות**, מן התורה **מצותן עד שיעלה עמוד השחר**, וחכמים הם שהגבילו את הזמן והקדימוהו לחצות. כך הוא הדין **בהקטיר חלבים של קרבנות והקטיר אברים של קרבן עולה**, שכאשר נזרק דמם ביום ועדיין לא הוקטרו, **מצותן להקטירם כל הלילה עד שיעלה עמוד השחר** ואו, בשעה שעלה עמוד השחר, אם לא היו על המזבח, נפסלו בלינה. וכן **כל הקדשים הנאכלים ליום אחד**, כלומר שזמן אכילתם הוא ביום הקרבתם ובלילה שלאחריו [כגון חטאת, אשם, כבשי עצרת, מנחות ותודה], שאמרו חכמים (זבחים נג.) שזמן אכילתם מסתיים בחצות הלילה, מן התורה **מצותן לאכלם עד שיעלה עמוד השחר** [ולא רק עד חצות], שרק בעלות השחר הם נעשים 'נותר' ואסור לאכלם עוד.

סיים רבן גמליאל את דבריו ואמר, **אם בן, שמודים חכמים שמן התורה אפשר לקרוא קריאת שמע ולאכול קדשים עד עלות השחר**,

למה אמרו חכמים שזמן מצוות אלו הוא רק עד חצות. התשובה לכך היא, שאמרו כן **כדי להרחיק את האדם מן העבירה**, שלא יכשל בביטול מצות קריאת שמע, על ידי שידחה את קריאתה לשעה מאוחרת ולבסוף ישכח לקרותה ויעבור זמנה, וכן שלא יכשל באכילת קדשים אחר זמנם [ושהוא איטור שעונשו כרת], על ידי שידחה את אכילתם לשעה מאוחרת ולבסוף יאכלם אחר עלות השחר. לכך זירזוהו חכמים ואמרו שיקרא קריאת שמע עד חצות וכן שיאכל את הקדשים עד חצות, אף שמן התורה נמשך זמנם גם אחר שעה זו.

גמרא

הגמרא דנה בשאלת התנא 'מאימתי קורין את שמע בערבין'. שואלת הגמרא: **תנא היכא קאי** – היכן עמד התנא בלימודו, **דקתני** – שמתוך כך התחיל לשנות ולברר 'מאימתי קורין את שמע בערבין'. כלומר, ממה ששאל התנא 'מאימתי קורין את שמע בערבין', משמע שפשוט היה לו שחייבים לקרוא קריאת שמע, ומדיהן למד חובה זו. ותו – ועוד יש לשאול, **מאי שנא תנאי בערבית פרישא** – מדוע ביאר התנא תחילה את זמן קריאת שמע של ערבית, ורק לאחר מכן (להלן ט:) ביאר את זמן קריאת שמע של שחרית, **לתני דשחרית פרישא** – היה לו לפתוח תחילה בביאור זמן קריאת שמע של שחרית.

משיבה הגמרא: **תנא אקרא קאי** – התנא עסק בלימוד המקרא, **דכתיב (דברים ו ז) 'וְדִבַּרְתָּ בָם וּבְשִׁבְכָךְ בְּבֵיתְךָ וּבְלִבְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁבְכְּךָ וּבְקוֹמֶיךָ'**, ומקרא זה מלמד שחייב אדם לקרוא קריאת שמע, ומתוך כך החל התנא לברר במשנתנו אימתי הוא זמנו של חיוב זה. ומאחר ובפסוק הוזכרה קריאת שמע של ערבית קודם קריאת שמע של שחרית, שהרי נאמר בתחילה 'וּבְשִׁבְכְּךָ' ורק לאחר מכן נאמר 'וּבְקוֹמֶיךָ', על כן פתח התנא בבירור זמן קריאת שמע של ערבית. ו**הכי קתני** – וכך כוונת התנא לשנות, **זמן קריאת שמע של דשכיבה שלמדנו מן הפסוק, אימת** – אימתי הוא מתחיל, **משענה שהפנהנים נגנבים לאכול בתרומתן**.

הגמרא מביאה תירוץ נוסף על הקושיא השניה (מדוע הקדים התנא לעסוק בקריאת שמע של ערבית). אומרת הגמרא: **ואי בעית אימא** – ואם תרצה תוכל ליישב, קודם שהקדים התנא לבאר את זמן קריאת שמע של ערבית שביאר את זמן קריאת שמע של שחרית, הוא משום דלילף **מכרייתו של עולם** – שלמד סדר זה מבריאת העולם, **דכתיב (בראשית א ה) 'וַיְהי ערב וַיְהי בקר יום אחד'**, הרי שבבריאת העולם קדם הערב לבוקר, ולפיכך הקדים גם התנא לבאר את זמן קריאת שמע של ערבית, קודם שביאר את זמן קריאת שמע של שחרית.

הגמרא דנה בתירוץ השני. מקשה הגמרא: **אי הכי** – אם כך, שטעם הקדמת קריאת שמע של ערבית הוא משום שבכל מקום יש להקדים את הערב לבוקר, וכפי שמצינו בבריאת העולם, מעתה קשה, **סיפא דקתני** – המשנה להלן (יא.) ששנינו בה, **בשחר** – בבוקר, בעת שקורא האדם קריאת שמע של שחרית, **מברך שתים** – שתי ברכות **לפניה** – קודם קריאתה, וברכה אחת מברך **לאחריה** – אחר קריאתה, ובערב, בעת קורא קריאת שמע של ערבית, **מברך שתים** – שתי ברכות **לפניה ושתיים לאחריה**, הרי שהקדימה המשנה לעסוק בברכות קריאת שמע של שחרית קודם שתעסוק בברכות קריאת שמע של ערבית, ואילו לפי המבואר כאן שיש להקדים בכל מקום את הערב לבוקר, **לתני** – היה לתנא לשנות את הדינים דקריאת שמע של ערבית [בתחילה]. מתרצת הגמרא: **התנא פתח במשנתו בביאור זמן קריאת שמע של ערבית, והדר תני** – ולאחר מכן שנה במשנה שאחריה (לקמן ט:) את זמן קריאת שמע **בשחרית**, לפי שכאמור, יש להקדים בכל מקום את דיני הערב לדיני הבוקר. עד **דקאי** – וכיון שכבר עמד ועסק בדיני קריאת שמע **בשחרית**, **פריש מילי** – סיים לבאר את דיני קריאת שמע **בשחרית**, ופירש במשנה האמורה (יא.) את סדר ברכותיה, **והדר פריש מילי** – ולאחר מכן חזר לפרש את דיני קריאת שמע **בערבית**, ופירש את סדר ברכותיה.

מאימתי קורין וכו'. פי' רש"י ואנן היכי קרינן מבעוד יום ואין אנו ממתנין לצאת הכוכבים כדמפרש בגמ' על כן פירש רש"י שקריאת שמע שעל המטה עיקר והוא לאחר צאת הכוכבים. והכי איתא בירושלמי אם קרא קודם לכן לא יצא ואם כן למה אנו מתפללין קריאת שמע בבית הכנסת כדי

לעמוד בתפלה מתוך דברי תורה. תימא לפירושו והלא אין העולם רגילין לקרות סמוך לשכיבה אלא פרשה ראשונה (לקמן דף ס:) ואם כן שלש פרשיות היה לו לקרות. ועוד קשה דצריך לברך בקריאת שמע שתים לפניו ושתים לאחריה בערבית. ועוד דאותה קריאת שמע סמוך למטה אינה אלא בשביל המזיקין כדאמר בסמוך (דף ה.) ואם תלמיד חכם הוא אינו צריך. ועוד קשה דא"כ פסקין כרבי יהושע בן לוי דאמר תפלות באמצע תקנום פי' באמצע בין שני קריאת שמע בין קריאת שמע של שחרית ובין ק"ש של ערבית. ואנן קי"ל כר' יוחנן דאמר לקמן (דף ד:) איחורו בן העולם הבא זה הסומך גאולה של ערבית לתפלה. לכן פי' ר"ת דאדרבה קריאת שמע של בית הכנסת עיקר. ואם תאמר היאך אנו קורין כל כך מבעוד יום. ויש לומר דקיימא לן כרבי יהודה דאמר בפרק תפלת השחר (דף כו.) דזמן תפלת מנחה עד פלג המנחה דהיינו אחר עשר שעות פחות רביע ומיד כשיכלה זמן המנחה מתחיל זמן ערבית. ואם תאמר היאך אנו מתפללין תפלת מנחה סמוך לחשכה ואפילו לאחר פלג המנחה. יש לומר דקיימא לן כרבנן דאמרי זמן תפלת המנחה עד הערב ואמרין לקמן (דף כו.) השתא דלא אתמר הלכתא לא כמר ולא כמר דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד. מכל מקום קשיא דהוה כתיב קולי דסתרן אהרתי שדרי מאיזה טעם אנו מתפללין ערבית מיד לאחר פלג המנחה משום דקיימא לן דשעת המנחה כלה כדברי רבי יהודה ומיד הוי זמן ערבית ובזמן התפלה עצמה לא קיימא לן כרבי יהודה אלא כרבנן. על כן אומר ר"י דדאי קריאת שמע של בית הכנסת עיקר ואנו שמתפללין ערבית מבעוד יום סבירא לן כהני תנאי דגמרא דאמרי משעה שקדש היום וגם משעה שבני אדם נכנסים להסב דהיינו סעודת ע"ש והיא היתה מבעוד יום ומאותה שעה הוי זמן תפלה. וגם ראייה (לקמן כו:) דרב הוי מצלי של שבת בערב שבת ומסתמא גם היה קורא קריאת שמע מכל אותן הראויות משמע דקריאת שמע של בית הכנסת היא עיקר. והא דקאמר בירושלמי למה הוי קורין בבהכ"נ וכו' אמר ר"ת שהיו רגילין לקרות ק"ש בחדם תפלתם כמו שאנו רגילין לומר אשרי

מאימתי קורין את שמע בערבין. משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן. כהנים שנטמאו וטבלו והעריב שמשן והגיע עתם לאכול בתרומה: עד סוף האשמורה הראשונה. שליש הלילה כדמפרש בגמרא (דף ג.) ומשם ואילך עבר זמן ולא מקרי תו זמן שכיבה ולא קרינן ביה

בשכבך ומקמי הכי נמי לאו זמן שכיבה לפיכך הקורא קודם לכן לא יצא ידי חובתו. אם כן למה קורין אותה בבית הכנסת כדי לעמוד בתפלה מתוך דברי תורה והכי תניא בבב"י בברכות ירושלמי. ולפיכך חובה עלינו לקרותה משתחשך. ובקריאת פרשה ראשונה שאדם קורא על מטתו יצא: עד שיעלה עמוד השחר. שכל הלילה קרוי זמן שכיבה: הקטור חלבים ואברים. של קרבנות שנזרק דמן ביום: מצותן. להעלות כל הלילה ואינן נפסלים בלינה עד שיעלה עמוד השחר וכן למטה מן המזבח דכתי' לא ילין לבקר (שמות לד:) חלבים. של כל קרבנות: אברים. של עולה: וכל הנאכלים ליום אחר. כגון חטאת ואשם וכבשי עצרת ומנחות ותורה: מצותן. זמן אכילתן: עד שיעלה עמוד השחר. והוא מביאן להיות נותר דכתיב בתורה לא יניח ממנו עד בקר (ויקרא ז) וכלם מתורד ילמדו: אם כן למה אמרו חכמים עד חצות. בקריאת שמע ובאכילת קדשי: כדי להרחיק אדם מן העבירה. ואסורם באכילה קודם זמן כדי שלא יבא לאכול לאחר עמוד השחר ויתחייב כרת וכן בקריאת שמע לזרז את האדם שלא יאמר יש לי עוד שהות ובתוך כך יעלה עמוד השחר ועבר לו הזמן. והקטור חלבים דקתני הבא לא אמרו בו חכמים עד חצות כלל ולא נקט לזרז הבא אלא להודיע שכל דבר הנוהג בלילה כשר כל הלילה. והכי נמי תנן בפרק שני דמגילה (דף כו.) כל הלילה כשר לקצירת העומר ולקטור חלבים ואברים: היבא קאי. מהיבא קא סליק דתנא ביה חובת קריאת שמע שהתחיל לשאול כאן זמן הקריאה: אקרא קאי. ושם למד חובת הקריאה: ואיבע"א. הא דתנא ערבין ברישא יליף מבריתו של עולם: והדר תנא בשחרית. מאימתי קורין את שמע בשחרית: משעת צאת הכוכבים. שהוא

גמר ביאת השמש כדיליף לקמן דילמא

קורין את שמע בערבין? משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן. עד סוף האשמורה הראשונה, דברי ר' אליעזר. וחכמים אומרים: עד חצות. רבן גמליאל אומר: עד שיעלה עמוד השחר. משעה וכאו כניו מבית המשתה, אמרו לו: לא קרינו את שמע. אמר להם: אם לא עלה עמוד השחר, תיבינן אתם לקרות. ולא זו בלבד אמרו, אלא כל מה שאמרו חכמים "עד חצות", מצותן עד שיעלה עמוד השחר. הקטור חלבים ואברים, מצותן עד שיעלה עמוד השחר. וכל הנאכלים ליום אחר, מצותן עד שיעלה עמוד השחר. אם כן, למה אמרו חכמים "עד חצות"? כדי להרחיק אדם מן העבירה. גמ' תנא היבא קאי דקתני "מאימתי"? ותו, מאי שנא דתני בערבית ברישא? לתני שחרית ברישא! תנא אקרא קאי, דכתיב "בשכבך ובקומך", והכי קתני: זמן קריאת שמע לשכיבה אימתי? משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן. ואי בעית אימא, יליף מבריתו של עולם, דכתיב "ויהי ערב ויהי בקר יום אחד". אי הכי, סיפא דקתני "בשחר מברך שתים לפניו ואחת לאחריה, ובערב מברך שתים לפניו ושתים לאחריה", לתני דערבית ברישא! תנא פתח בערבית, והדר תני בשחרית, עד דקאי בשחרית, פריש מילי דשחרית, והדר פריש מילי דערבית. אמר מר: משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן. מפדי פהגים אימתי קא אכלי תרומה? משעת צאת הכוכבים. לתני

27 "משעת צאת הכוכבים!" מלתא אגב אורחיה קמשמע לן: פהגים אימתי קא אכלי בתרומה? משעת צאת הכוכבים. והא קמשמע לן, דכפרה לא מעכבא, דתנא: "ובא השמש וטהר", ביאת שמשו מעכבתו מלאכול בתרומה, ואין כפרתו מעכבתו מלאכול בתרומה. וממאי דהאי "ובא השמש" ביאת השמש, והאי "וטהר" טהר יומא?

דילמא

תחלה ואותה ק"ש אינה אלא לעמוד בתפלה מתוך דברי תורה. ומכאן נראה מי שקורא קריאת שמע על מטתו שאין לברך וגם אינו צריך לקרות אלא פרשה ראשונה: ליתני דשחרית ברישא. כדאשכחן בתמיד דכתיב של בוקר תחלה: אי הכי סיפא דקתני שחרית ברישא. אי אמרת בשלמא דסמך אקרא דבשכבך א"כ אינו מקפיד קרא אלא אק"ש. אלא א"כ דסמך אקרא דבריתו של עולם א"כ קפיד אבל מילי א"כ סיפא דקתני וכו': מברך שתים לפניו וכו'. (ירושלמי) ושבע בברכות הוי בנגד שבע ביום הללתיך (תהלים קט) ולא קא חשיב יראו עינינו דההיא ברכה חקנו רבנן כדי להמתין לחבריהם בבית הכנסת. ודוקא בבית הכנסת שלהם שהיו עומדים בשדה והם מסוכנים מן המזיקים אבל בבתי כנסיות שלנו אין צריכין להמתין לחבריהם אלא בלילה: והא קמ"ל דכפרה לא מעכבא. וא"ת הא תנינא דדא זימנא במס' נגעים (פי"ד) ומייתי לה בהערל (דף עד:) העריב שמשו אוכל בתרומה וי"ל דרגילות של משניות לאשמועינן בקרצא אף למה שמפרש בברי:

דילמא ביאת אורו. שיאור השמש ביום השמיני ויטור האיש עצמו בהבאת קרבנותיו ואחר יאכל: אם כן. דהאי קרא וטור לשון צווי הוא נימא קרא ויטור מאי וטור: אדכי. לשון עבר נתפנה מן העולם השמש: מכרייתא. דקתני לקמן בשמעתין משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן וראיה לדבר צאת

הכוכבים ש"מ אן כפרתן מעכבתן: משתעני. שאין לו קר להדליק בסעודה: סיפא ודאי פליגא אמתני'. דקתני הכא עד שעה שעומד ליפטר מתוך הסעודה והיינו לא כר' אליעזר ולא כרבנן ולא כרבן גמליאל. דדריש ובשבכך תחלת זמן שכיבה ובמתני' תנן עד סוף האשמורה הראשונה: עניי וכתן. עני כל ליליתו וכתן טמא לאכול בתרומה: חד שעורא הוא. צאת הכוכבים: בערבי שבתות. מההדין לסעודה שהכל מוכן: שאין ראיה לדבר. שהיום כלה בצאת הכוכבים וזכר לדבר איכא: דמחשבי. ועושין מלאכה בלילה משקיעת החמה עד צאת הכוכבים: ומקדמי. ומשכימין קודם היום דאימא יום לא הוי עד הנץ החמה והם מקדימין מעלות השחר דהוי כמו מהלך ה' מילין (פסחים דף גג:) ת"ש והיה לנו הלילה משמר. מדקאמר היום מלאכה אלמא האי דעבר מעלות השחר עד צאת הכוכבים יממא הוא. וזכר לדבר איכא דכל עת מלאכה קורא הכתוב יום: קס"ה. רוב בני אדם היינו עניים כלומר בני אדם בערבי שבתות ועניים בימות החול חד שעורא הוא: משעה שקדש היום בערבי שבתות. היינו בין השמשות ספק יום ספק לילה וכיון דספק הוא קדש היינו מספק: משעה שהכהנים טובלים. היינו קודם בין השמשות כדי שיהא קודם ליום בין השמשות הערב שמש והכי אמרינן בבבא מדליקין (דף לה.) דזמן הטבילה קודם בין השמשות מעט: והלא כהנים מבעוד יום הם טובלים. רבי יהודה לטעמיה דאמר בבבא מדליקין בין השמשות כדי מהלך חצי מיל קודם צאת הכוכבים קרוי בין השמשות והוי ספק הלכך טבילה מדממי הכי מבעוד יום היא ולא זמן שכיבה הוא ולקמן מפרש מאי אהדר ליה רבי מאיר: נכנסין להסב. אית דאמרי בימות החול ואית דאמרי בשבתות מכל מקום מאוחר הוא (לכולם): והי מינייהו מאוחר. (לכולם) דעני או דבה: ה"א אי ס"ד דעני קודם ר' חנינא היינו ר' אליעזר: בין השמשות דרבי יהודה מהלך חצי מיל לפני צאת הכוכבים ודרבי יוסי כהרף עין לפני צאת הכוכבים ודרבי מאיר כרבי יוסי ס"ל וכי טביל מקמי הכי סמוך לחשכה הוא חזק שכיבה קרינן ביה: קשיא

דילמא ביאת אורו. פי' רש"י עד שיוצא אורו של יום השמיני ומאי וטור טור גברא שיטור האיש בהבאת קרבנותיו. ותימא לפירושו לפרוך אההיא דהערל (דף עד:) דהעריב שמשו אוכל בתרומה וכו' מנלן דביאת שמשו הוא. ועוד היכי מצי למימר דמיירי בורחה דאי בורחה הוא הוה מצי למכתב

בקרא חורח השמש וטור כמו ממזרח השמש (בבבא בא) או לשון יציאה כמו השמש יצא על הארץ (בראשית ט) ונקט בקרא ובא השמש אלמא דהיינו שקיעת החמה. ועוד דבסמוך קא מבעיא ליה האי ובא השמש אי ביאת אורו הוא ופשיט מברייתא זכר לדבר וכו' תפשוט ממתניתין (דנגעים פ"ד) העריב שמשו אוכל בתרומה אלמא דהיינו ביאת שמש. וי"ל דה"פ ממאי דהאי ובא השמש וטור ביאת שמש הוא ממש ומאי וטור טור יומא דהיינו צאת הכוכבים דילמא ביאת אורו הוא דהיינו תחלתה של שקיעת החמה והוא תחלת הכנסתה ברקיע ועדיין יש שהות ביום חמש מילין עד צאת הכוכבים ומאי וטור טור גברא והשתא למתניתין דהערל לא קשה מידי דמצי למימר העריב שמשו דהתם היינו ביאת אורו ואף מהתם לא תפשוט דהיינו צאת הכוכבים. משום הכי איצטרך לאתויי הכא הברייא דצאת הכוכבים: אם כן לימא קרא ויטור. אף על גב דבבבא מקומות כתיב וטור. התם ליכא למיטעי אבל הכא דאיכא למיטעי הוה ליה למכתב ויטור: משעה שהעני נכנס לאכול פתו במלח. תימא עני גופיה מתי יתפול דהא אמרת זמן אכילתו היינו זמן ק"ש וכיון שבא זמן ק"ש אסור להתחיל בסעודה עד שיתפול ברישא כדתינא לקמן (דף ד:) וקורא ק"ש ומתפול ואוכל פתו ומברך וכל העובר על דברי חכמים חייב מיתה ויש לומר דזמן תפלה הוי קודם לזמן סעודה דלאו דוקא משעני נכנס לאכול אלא פורתא מעיקרא קאמר שעד שיכניס לו סעודתו יקרא ויתפול:

אע"פ שאין ראיה לדבר. ראיה גמורה אינה דהא לא מיירי התם לענין ק"ש: וא" ס"ד דעני קדים רבי חנינא היינו ר' אליעזר. ולא מצי למימר דעני קדים לקדוש היום או קדוש היום קדים לשעורא דעני. דלא מסתברא לחלק כל כך בשעורי זמן שכיבה דכל זמנים הללו אית ביה: אמר ליה ר' יהודה והלא כהנים מבעוד יום הם טובלים. תימא תיקשי ליה לנפשיה שהרי פלג המנחה מבעוד יום היא והוא אומר (לקמן דף כו.) מיד כשיעבור פלג המנחה הוי זמן תפלת ערבית. ויש לומר דלדידיה לא קשיא אלא דריש בשבכך ובקומן אבל לרבנן דדרשי קשיא דאינו זמן שכיבה:

קשיא

פתו במלח. ר' אחאי ואמרי לה ר' אחא אומר: משעה שרוב בני אדם נכנסים להסב. ואי אפרת' עני' ו'כהן' חד שעורא הוא, ר' חנינא היינו ר' יהושע! אלא לאו שמשע מינה, שעורא ד'עני' לחוד ושעורא ד'כהן' לחוד? שמשע מינה! הי מינייהו מאוחר? מסתברא ד'עני' מאוחר. דאי אפרת' ד'עני' מוקדם, ר' חנינא היינו ר' אליעזר! אלא לאו שמשע מינה שעורא ד'עני' מאוחר? שמשע מינה! אמר מר, אמר ליה ר' יהודה, והלא כהנים מבעוד יום הם טובלים! שפיר קאמר ליה ר' יהודה לר' מאיר! ור' מאיר הכי קאמר ליה: מי סברת דאנא אפין השמשות דידך קא אמינא? אלא אפין השמשות דר' יוסי קא אמינא! דאמר ר' יוסי: בין השמשות כהרף עין, זה נכנס וזה יוצא, ואי אפשר לעמוד עליו.

קשיא

ברכות – דף ב עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שישי) קמג

הזמן המוקדם ביותר שבמשנה הוא סוף האשמורה הראשונה, ואילו
השעה בה מסיים העני את סעודתו קודמת לזמן זה הרבה. אלא שיש
לשאול על הַיִּישָׁא – מה ששנתה הברייתא בראשית דבריה,
שתחילת זמן קריאת שמע הוא בשעה, שהעני נכנס לאכול פיתו
במלה, מִי לִימָא פְּלִינָא אֲמַתְנִיתִין – האם נאמר שגם בכך חולקת
הברייתא על משנתו שאמרה שהזמן הוא משעה שהכהנים נכנסים
לאכול בתרומתן.
משיבה הגמרא: לֹא, אין מחלוקת בין המשנה והברייתא אודות
תחילתו של זמן קריאת שמע, משום שהזמן בו הֵעֲנִי נכנס לאכול את
פיתו בכל לילה, והזמן בו פָּתַן נמא שטבל נכנס לאכול בתרומה, וְחַד
וְעִירְיָא הוּא – שיעור זמן אחד הם, ששניהם נכנסים לאכילתם
בצאת הכוכבים, וזוהי תחילתו של זמן קריאת שמע בין למשנה ובין
לברייתא.
הגמרא מבררת האם אכן ניתן לומר ששיעורי 'עני' ו'כח' שוים,
ששניהם נכנסים לאכילתם בזמן אחד, ומביאה ברייתא ממנה יש
לדון בכך. מקשה הגמרא: וכי עני וכחן שיעורם שוה, וְרַמְנִהוּ – הרי
יש להקשות על כך מברייתא אחרת, מֵאִימְתִי מִתְחִילִין לְקָרוֹת
קְרִיאַת שְׁמַע פְּעֻרִית, מִשְׁעָה שְׁבָנִי אֲדָם נִכְסִין לֵאכֹל פֶּתֶן
פְּעֻרִי שְׁבָתוֹת – כלילות שבת, שזמן האכילה בערבי שבתות הוא
בשעה מוקדמת יותר מאשר בימות החול, משום שהכל מוכן
לסעודה מבעוד יום, דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְחֻכְמִים אֲמִירִים, תחילתו של
זמן קריאת שמע הוא מִשְׁעָה שְׁחֻכְמִינִים שנטמאו וטבלו ביום וְנִכְסִין
– מוקרתים) לֵאכֹל בְּתְרוּמָתָן, וְסִימָן שֶׁלִּדְבָר, אימתי הוא זמן זה שבו
הכהנים זכאים לאכול בתרומה, צֵאת הַכּוֹכָבִים, שהוא סיום היום
ותחילת הלילה.
מוסיפה הברייתא: וְאָף עַל פִּי שְׁאֵין רֵאִיָּה גְמוּרָה לְדָבָר, שצאת
הכוכבים הוא הזמן בו מסתיים היום ומתחיל הלילה, מכל מקום יש
זָכָר – רמז מועט) לְדָבָר, שְׁנֶאמַר לגבי עולי בבל שבנו את חומת
ירושלים (נחמיה ד טו), וְאֶנְחֵנוּ עֹשִׂים בְּמִלְאָהָ וְהָצִים מַחֲזִיקִים
בְּרַמְחִים, מַעֲלוֹת הַשָּׁחַר עַד צֵאת הַכּוֹכָבִים, וכיון שאין דרך בני
אדם לעסוק במלאכתם בלילה וכן אינם מפסיקים את מלאכתם
מבעוד יום, יש בפסוק זה רמז שהיום הוא הזמן שמעלות השחר ועד
צאת הכוכבים, והלילה מתחיל מצאת הכוכבים ואילך.
מוסיפה הברייתא: וְאִמְרִי עוֹד הַפְּסוֹק שֶׁאֲחֹרָיו (שם ד טז), שנחמיה
אמר לפני 'וְהָיוּ לָנוּ הַלֵּילָה מִשְׁמֵר וְהָיוּ מִלְאָכָה', כלומר, בלילה
נשמור מעט האויבים, וביום נעסוק במלאכת הבנין. יש מכך חיזוק
לרמז שהתבאר, שהרי מבוואר כסאן שכל זמן המלאכה נקרא בלשון
הכתוב בשם 'יום', ומאחר ובפסוק הקודם נאמר שעסקו במלאכה
מעלות השחר ועד צאת הכוכבים, יש ללמוד מכאן שבצאת
הכוכבים מסתיים היום ומתחיל הלילה.
קודם שהגמרא דנה בזמני הקריאה האמורים בברייתא, היא מבארת
את סיום דברי הברייתא. שואלת הגמרא: מֵאִי 'וְאִמְרִי' – לשם מה
הוסיפה הברייתא את הפסוק השני בכדי ללמוד ממנו שהלילה
מתחיל מצאת הכוכבים, הרי כבר מהפסוק הראשון שנאמר בו
שעסקו במלאכה מעלות השחר עד צאת הכוכבים, יש רמז לכך
שבצאת הכוכבים מסתיים היום, שהרי אין דרך בני אדם לבנות
בלילה, וכן אינם מפסיקים את מלאכתם מבעוד יום, וכאמור.
משיבה הגמרא: כוונת הברייתא לומר כך, וְכִי תִימָא – אם תרצה
לדחות את הראיה מהפסוק הראשון, ולומר שבאמת מִכִּי עָרְכָא
שְׁמִישָׁא – מזמן שקיעת החמה כבר לִילֵיא הוּא, ולא רק מזמן צאת
הכוכבים, וְאִינִהוּ – והעובדים שם בבנין החומה דְּמַחֲשָׁבִי – היו
מחשיכים, כלומר, ממשיכים את עבודתם בלילה לאחר שקיעת
החמה, עד צאת הכוכבים, וְסִימָנִי – וכן היו משיכים להתחיל את
עבודתם מעלות השחר קודם שיתחיל היום, ונאמר שאף התחלת
היום אינה בעלות השחר אלא רק מהנץ החמה שלאחר מכן, וזאת
משום שמהירו לגמור את בניית החומה בכדי להנצל מהאויבים
שהציקו להם, ואם כן אי אפשר ללמוד מהפסוק מתי היא תחילת
הלילה. על כך משיבה הברייתא, תָּא – [בוא] שְׁמַע מה שנאמר שם
בהמשך, וְהָיוּ לָנוּ הַלֵּילָה מִשְׁמֵר וְהָיוּ מִלְאָכָה, ומבואר בפסוק זה
שלא עבדו אלא ביום ולא הקדימו והחשיכו כלל, ונמצא שכל זמן
המשך בעמוד עא

דִּילָמָא – שְׁמַא יֵשׁ לַפֶּרֶשׁ אֵת הַפֶּסּוּק בִּאֲפֹן אַחֵר, שְׁמַה שְׁנֶאמַר וְהָיָה
 הַשֶּׁמֶשׁ, בִּיָּאת אֲוֵרוֹ הוּא – הַכּוֹנֵנָה בּוֹ הִיא שְׁתּוּרָח הַשֶּׁמֶשׁ בְּבוּקֵר
 שֶׁל הַיּוֹם הַשְּׁמִינִי, שְׁהוּא יוֹם הַבָּאת כִּפְרָתוֹ, וְיָמָא – וּמַהּ פִּירוּשׁוֹ שֶׁל
 מַה שְׁנֶאמַר וְיָמָהּ, הַכּוֹנֵנָה בּוֹ הִיא מְהֵרָ גְבָרָא – שִׁיטְהָר הָאֵדָם עַל
 יַד הַבָּאת קֶרְבִּנּוּתוֹ. וְהֵינָּה שְׁדַּבְּרִי הַפֶּסּוּק הֵם בִּלְשׁוֹן צִיּוּר, שְׁכֹאשֶׁר
 תְּבוּא הַשֶּׁמֶשׁ, כְּלוֹמֵר כֹּאשֶׁר תּוֹרַח, וְיִטְהַר, מוֹטֵל עַל הָאֵדָם לְהַבִּיא
 אֶת קֶרְבִּנּוּתוֹ, וְרַק לֵאחֲרַי מִכֵּן הוּא מוֹתֵר בְּתֵרומָה. אִם אֲכַן נִפְרַשׁ
 כִּפְּירוּשׁ זֶה, נִמְצָא שֶׁהַכֹּהֵנָה מַעֲכֵבֶת בְּאִכִּילַת הַתְּרומָה, שְׁאִינוּ יֻכַּל
 לֵאכּוֹלָה קֹדֶם הַבָּאת קֶרְבִּנּוּתוֹ, וּמִנָּךְ לְבִרְיִיתָא לַפֶּרֶשׁ בִּאֲפֹן הָאֲחֵר
 שֶׁעַל פִּיו אֵינָה מַעֲכֵבֶת.
 מִתְרַצָּת הַגִּמְרָא: אָמַר רַבָּה בַּר רַבִּי שִׁילָא, אֵין לּוֹמַר כִּפְּירוּשׁ זֶה,
 שִׁיּוּבָא הַשֶּׁמֶשׁ הוּא בִּיָּאת [וְזִרְיָתָ] אֲוֵרוֹ וְיִטְהַר הוּא צִיּוּר שִׁיבִיא
 קֶרְבִּנּוּתוֹ, שְׁאֵם כֵּן לִיָּמָא קֶרָא [וְהִידָה לַפֶּסּוּק לּוֹמַר] וְיָמָהּ, שְׁהוּא
 לְשׁוֹן צִיּוּר, וְלֹא וְיִטְהַר שְׁמִשְׁמַעוּ שֶׁבְּבוּא הַשֶּׁמֶשׁ הוּא נִטְהָר מִמִּילָא
 אִלָּא וְדֹא, יָמָא – מַהּ פִּירוּשׁוֹ שֶׁל מַה שְׁנֶאמַר וְיָמָהּ, הַכּוֹנֵנָה בּוֹ הִיא
 מְהֵרָ יוֹמָא – נִטְהָר הַיּוֹם וְהַתְּפַנָּה אֹרֶה הַשֶּׁמֶשׁ מִמֶּנּוּ, וְלִשׁוֹן הַפֶּסּוּק הִיא
 בְּרִאמְרֵי אֵינִישִׁי [כִּפִּי שְׁרִגְלִים הָאֲנָשִׁים לּוֹמַר] אֵינְרָב שְׁמִשְׁא
 וְיָדְרִי יוֹמָא – שְׁקַעָה הַחֲמָה וְנִטְהָר הַיּוֹם, כְּלוֹמֵר, הַתְּחִלָּה הַשֶּׁמֶשׁ
 אֵין הָעוֹלָם לְגַמְרִי מִמִּילָא מַה שְׁנֶאמַר קֹדֶם לָכֵן וְיָבֹא הַשֶּׁמֶשׁ הֵינָּה
 שְׁקִיעַת הַחֲמָה וְלֹא וְיִטְהַר. וְנִמְצָא שְׁכוֹנוֹת נִפְסָק כֵּן הִיא, שְׁאֵחַר
 שֶׁהָעֵרִיבָה הַשֶּׁמֶשׁ לְגַמְרִי בִּצְאָת הַכּוֹכְבִּים, רְשִׁאי הַכֹּהֵן לֵאכּוֹל
 בְּתֵרומָה, וּכְדַבְּרֵי הַבְּרִיִּיתָא.
 הַגִּמְרָא מְבִיאָה הוֹכַחָה אַחֲרָת, שֶׁהַפֶּסּוּק יָבֹא הַשֶּׁמֶשׁ וְיִטְהַר עוֹסֵק
 בְּהִרְבֵּה שֶׁמֶשׁ: בְּמַעֲרָבָא – בֶּאֱרֵץ יִשְׂרָאֵל, הָא [וְהוֹכַחָה זֹו] דְּרַבָּה בַּר
 רַבִּי שִׁילָא, שְׁאֵין לּוֹמַר שִׁיטְהַר הוּא טְהָר גְּבָרָא [מִשּׁוּם שְׁאֵם כֵּן הִידָה
 לַפֶּסּוּק לּוֹמַר וְיִטְהַר], לֹא שְׁמִיעַ לְהוֹ – לֹא שְׁמַעוּהּ, וּמִשּׁוּם כֵּן בְּעוֹ
 לְהַ מִּיבְּעִיא – הַתְּפַנָּה סִפֵּק בִּפְּירוּשׁ הַפֶּסּוּק, וְכֵן הַתְּפַנָּה, הָא – זֶה
 שְׁנֶאמַר וְיָבֹא הַשֶּׁמֶשׁ, הָאם בִּיָּאת שְׁמִשׁ הוּא – הַכּוֹנֵנָה בּוֹ לְשִׁקִּיעַת
 הַחֲמָה, וְלִפִּי זֶה יָמָא – שְׁנִטְהָר הַיּוֹם וְהַתְּפַנָּה אֹרֶה הַשֶּׁמֶשׁ מִמֶּנּוּ לְגַמְרִי,
 הִיא שְׁמֵהּ יוֹמָא – שְׁנִטְהָר הַיּוֹם וְהַתְּפַנָּה אֹרֶה הַשֶּׁמֶשׁ מִמֶּנּוּ לְגַמְרִי,
 וְהֵינָּה צֵאת הַכּוֹכְבִּים. אִי דִּילָמָא – שְׁמַא נִפְרַשׁ בִּאֲפֹן אַחֵר, שִׁיּוּבָא
 הַשֶּׁמֶשׁ, בִּיָּאת אֲוֵרוֹ הוּא – הַכּוֹנֵנָה בּוֹ לְזִרְיָתָ הַחֲמָה בְּבוּקֵר הַיּוֹם
 הַשְּׁמִינִי, וְיָמָא – וּמַהּ פִּירוּשׁוֹ שֶׁל מַה שְׁנֶאמַר וְיָמָהּ, הַכּוֹנֵנָה בּוֹ הִיא
 מְהֵרָ גְבָרָא – שִׁיטְהָר הָאֵדָם עַל יַד הַבָּאת קֶרְבִּנּוּתוֹ, וְרַק אִזּוּ יֻכַּל
 לֵאכּוֹל בְּתֵרומָה.
 וְהָרִד פְּשֻׁטוֹ לָהּ – וְאַחֲרַי כֵּן פִּשְׁטוּ בְּנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֶת סִפִּיקָם
 מִבְּרִיִּיתָא, מְדַקְּתֵין [וּמִכֵּךְ שְׁשִׁנִּינוּ] בְּבְרִיִּיתָא, מְאִימִיתָ מִתְּחִלָּין
 לְקִרְוַת קִרְיָתָא שְׁמַע בְּעִרְבִית וְכו', מַשְׁעָה שֶׁהַכּוֹהֵנִים זָכָאִין לֵאכּוֹל
 בְּתֵרומָתוֹ, סִימָן לְדַבְּרֵי צֵאת הַכּוֹכְבִּים, הִידָה שְׁמֵן אִכִּילַת תְּרומָה
 הוּא בִּצְאָת הַכּוֹכְבִּים, וְאִף שְׁעִדִּין לֹא הִבִּיא אֶת כִּפְרָתוֹ, אִם כֵּן שְׁמַע
 מִיָּנָה – מוֹכַח מִבְּרִיִּיתָא זֹו שִׁיּוּבָא הַשֶּׁמֶשׁ הָאֲמֹר בִּפְסוּק, בִּיָּאת
 שְׁמִשׁוֹ הוּא – הַכּוֹנֵנָה בּוֹ לְשִׁקִּיעַת הַחֲמָה, וְיָמָא – וּמַהּ פִּירוּשׁוֹ שֶׁל
 מַה שְׁנֶאמַר וְיָמָהּ, הַכּוֹנֵנָה בּוֹ הִיא מְהֵרָ יוֹמָא – שְׁנִטְהָר הַיּוֹם
 וְהַתְּפַנָּה אֹרֶה הַשֶּׁמֶשׁ מִמֶּנּוּ, וְאִזּוּ מוֹתֵר הַכֹּהֵן לֵאכּוֹל בְּתֵרומָה, וְמַה
 שֶׁלֹּא הִבִּיא אֶת כִּפְרָתוֹ אֵינוּ מַעֲכָבוּ מִכֵּךְ.
 ?

הגמרא דנה בסתירות שנמצאו בדברי התנאים. מקשה הגמרא: **קָשְׁיָא דְרַבִּי מַאִיר אֲדָרְבֵי מַאִיר** - דברי רבי מאיר סותרים זה לזה, שבברייתא השניה (לעיל ב:) אמר שזמן קריאת שמע הוא משעה שבני אדם נכנסים לאכול פיתם בערבי שבתות, והיינו לאחר צאת הכוכבים, ואילו בברייתא השלישית (שם) אמר שזמן קריאת שמע הוא משעת טבילת הכהן שהיא קודם בין השמשות.

מתרצת הגמרא: שתי ברייתות אלו נשנו על ידי תנאי תנאים - שני תנאים, שנחלקו **אֶלְיָא** - [לפי שיטתו] **דְרַבִּי מַאִיר**. כלומר, התנאים בברייתות חולקים ביניהם מה היא דעתו של רבי מאיר אודות זמן קריאת שמע, אם הוא מתחיל רק לאחר צאת הכוכבים או שהוא מתחיל כבר קודם בין השמשות.

עוד מקשה הגמרא: **קָשְׁיָא דְרַבִּי אֲלִיעֶזֶר אֲדָרְבֵי אֲלִיעֶזֶר** - דברי רבי אליעזר סותרים זה לזה, שבמשנתנו (לעיל ב:) אמר שזמן קריאת שמע הוא 'משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן' דהיינו מצאת הכוכבים, ואילו בברייתא (לעיל ב:) אמר שזמן הוא 'משעה שקדש היום בערבי שבתות', דהיינו מעת בין השמשות.

מתרצת הגמרא: המשנה והברייתא נשנו על ידי תנאי תנאים - שני תנאים, שנחלקו **אֶלְיָא** - [לפי שיטתו] **דְרַבִּי אֲלִיעֶזֶר**. כלומר, המשנה והברייתא חולקות ביניהן מהי דעתו של רבי אליעזר אודות תחילת זמן קריאת שמע, אם היא בצאת הכוכבים או עוד קודם לכן, בתחילת בין השמשות.

עוד מתרצת הגמרא: **וְאִיבְעִית אִמָּא** - ואם תרצה תוכל ליישב זאת כך, מה שנאמר ב**רִשְׁאָא** - [בתחילת המשנה] שתחילת זמן קריאת שמע 'משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן', **לֹא רַבִּי אֲלִיעֶזֶר הָיָא** - אין זה מדברי רבי אליעזר, אלא דעתו היא כמבואר בברייתא, שהזמן הוא משעה שקדש היום בערבי שבתות. ומה שנאמר במשנה 'דברי רבי אליעזר', מוסב רק על המשך הדברים, שסוף זמן קריאת שמע הוא עד סוף האשמורה הראשונה.

שנינו במשנה, שלדעת רבי אליעזר זמן קריאת שמע של ערבית הוא עד סוף האשמורה הראשונה של הלילה.

בלשון המקרא מצינו שהלילה מתחלק ל'אשמורות'. האשמורות נקראות כך על שם שבכל אחת מהן ממונה משמרה אחת של מלאכים לעבוד ולשיר לפני ה', ונחלקו התנאים [בברייתא לקמן (ע"ב)] במספר המשמרות שבליילה, שלדעת רבי יש בליילה ארבע משמרות, ולדעת רבי נתן שלש בלבד.

הגמרא מבארת מדוע לא נקט רבי אליעזר שיעור זמן ברור לסוף זמן קריאת שמע, ואגב כך היא גם מבארת מהי דעתו במנין המשמרות שבליילה. שואלת הגמרא: **מַאי קָסְבַּר** - מה סובר **רַבִּי אֲלִיעֶזֶר** לגבי מנין המשמרות שבליילה, **אִי קָסְבַּר** - אם הוא סובר כדעת רבי נתן (שם) **שֶׁשָּׁלֹשׁ מִשְׁמֵרוֹת הָיוּ הַלֵּילָה**, כלומר שהלילה מתחלק לשלש משמרות, ונמצא שאורך כל משמרה הוא ארבע שעות [ומתוך שתיים עשרה שעות של הלילה], אם כן **לִמָּא** - היה לו לומר בפירוש שזמן קריאת שמע הוא עד **אַרְבַּע שָׁעוֹת** - עד סוף השעה הרביעית של הלילה, שאז מסתיימת האשמורה הראשונה. **וְאִי קָסְבַּר רַבִּי אֲלִיעֶזֶר** כדעת רבי (שם) **שֶׁאַרְבַּע מִשְׁמֵרוֹת הָיוּ הַלֵּילָה**, ונמצא שאורך כל משמרה הוא שלש שעות, **לִמָּא** - היה לו לומר בפירוש שזמן קריאת שמע הוא עד **שָׁלֹשׁ שָׁעוֹת** - עד סוף השעה השלישית של הלילה, שזוהו עת סימנה של האשמורה הראשונה. מדוע נקט רבי אליעזר שהזמן הוא 'עד סוף האשמורה הראשונה', שהוא זמן שאינו מבורר דיו.

משיבה הגמרא: **לְעוֹלָם קָסְבַּר** - באמת סובר רבי אליעזר ששֶׁלֹשׁ מִשְׁמֵרוֹת הָיוּ הַלֵּילָה, כאמור להלן בברייתא, ונמצא שסוף האשמורה הראשונה הוא בסוף השעה הרביעית, והיא **קָא מִשְׁמַע קִין** - ודבר זה משמיענו רבי אליעזר [במה שתלה את סוף הזמן בסוף האשמורה הראשונה, ולא אמר 'עד ארבע שעות' שהוא שיעור ברור יותר]. **דְאִיבָא** - [שיש] מִשְׁמֵרוֹת של מלאכים בְּרִיקָע, וכנגדן **אִיבָא מִשְׁמֵרוֹת בְּאִיקָא** - יש משמרות בארץ, והם הסימנים [ולהלן] לזמניהן של המשמרות בשמים, ועל ידי אותם סימנים יכול כל אדם להבחין האם הגיע סוף זמן קריאת שמע.

הגמרא מביאה ברייתא, שבה מבוארים דברי רבי אליעזר באופן האמור: **דְתֵנִיָא בְּרִייתָא, רַבִּי אֲלִיעֶזֶר אָמַר, שֶׁלֹשׁ מִשְׁמֵרוֹת הָיוּ הַלֵּילָה** - הלילה מתחלק לשלש משמרות של מלאכים, **וְעַל** - [ובעת] **כָּל מִשְׁמֵר וּמִשְׁמֵר יוֹשֵׁב הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא וְשׂוֹאֵג בְּאֵר, שְׁנַאמַר** בנבואת ירמיה על חורבן בית המקדש (ירמיה כה ל), **'ה' מְמַרֵם יִשְׂאֵג וּמִמְעוֹן קִדְּשׁוּ יִתֵּן קוֹלֹ, שְׂאֹג יִשְׂאֵג עַל נְהוֹ, וְהִינּוּ** שמשמים ישאג הקב"ה מתוך אבלו על חורבן ביתו, ומשלש לשונות השאגה [ישאג 'שאוג' ישאג] שנאמרו בפסוק, **יֵשׁ לַלְמוּד שֶׁה' שׂוֹאֵג** שלש שאגות, שאגה אחת על כל משמר. מוסיף רבי אליעזר, **וְסִימָן לְדָבָר** - הסימן להבחין במשמרות אלו הוא, שבמשמרה הראשונה **חֲמֹר נֹעֵר, ובמשמרה השנייה כְּלָבִים צוֹעֲקִים, ובמשמרה השלישית תִּינוּק יוֹנֵק מִשְׁדֵּי אֲמוֹ וְאִשָּׁה מְסַפֶּרֶת** - [מדברת] **עִם בְּעֵלָה**. סימנים אלו שאמר רבי אליעזר בברייתא, הם המשמרות שבארץ שהוזכרו בגמרא קודם לכן.

הגמרא מבארת על איזה חלק במשמרה מורים הסימנים. שואלת הגמרא: **מַאי קָא חָשִׁיב** - אלו זמנים מציין **רַבִּי אֲלִיעֶזֶר** בסימנים שנתן לאשמורות. כלומר, האם הסימנים מורים על תחילת האשמורות, או על סופן. ובין כך ובין כך קשה הצורך בכל שלושת הסימנים. משום **שֶׁאִי** - [אם] את תחילת משמרות **קָא חָשִׁיב** - [ציין] רבי אליעזר בסימנים אלו, אם כן קשה, לתחילת משמרה ראשונה **סִימָנָא** - [סימן] **לְמָה** לי, מדוע צריך לה סימן, הרי תחילת המשמרה הראשונה **אוֹרְתָא** - [ערב] הוא, תחילת הלילה שהוא עת צאת הכוכבים, וזהו זמן הניכר לכל ואין צורך סימן בכדי להכירו. ואי את סוף משמרות **קָא חָשִׁיב** - [ציין] רבי אליעזר בסימנים אלו, אם כן קשה, **לְסוֹף מִשְׁמֵרָה אַחֲרוֹנָה לְמָה** לי **סִימָנָא**, מדוע צריך לו סימן, הרי זמן סוף המשמרה האחרונה **יָמָא** - [יום] הוא, כלומר שתחילת היום הוא סוף המשמרה האחרונה, וזהו זמן הניכר לכל ואינו צריך סימן.

משיבה הגמרא: אלא ודאי שאין הסימנים שוים [שלא כפי שסברנו שכולם מורים על תחילת המשמרה או שכולם מורים על סוף המשמרה]. **אֶלָּא** רבי אליעזר **חָשִׁיב** - [ציין] את הסימנים **לְסוֹף מִשְׁמֵרָה רִאשׁוֹנָה**, שאז החמור נוער, ותחילת משמרה אחרונה, שאז תינוק יונק מאשה מספרת עם בעלה, **וְאִמְצִיעִית דְאִמְצִיעִיתָא** - ולאמצע המשמרה האמצעית, דהיינו חצות הלילה, שאז הכלבים צועקים.

תשובה נוספת: **וְאִיבְעִית אִמָּא** - ואם תרצה תוכל ליישב זאת כך, **כִּוְלָהּ סוֹף מִשְׁמֵרוֹת קָא חָשִׁיב** - אכן כל הסימנים שנתן רבי אליעזר הם סימנים לסוף המשמרות, וְכִי תִימָא - ואם תאמר ותקשה, הרי למשמרה האחרונה **לֹא צָרִיךְ** לתת סימן, שהרי זהו זמן תחילת היום והדבר ניכר לכל, יש ליישב זאת כך, **לְמַאי נִפְקָא מִינָה** - לאיזה ענין יש צורך בסימן זה, **לְמִיקְרֵי** - לדעת מתי לקרוא קריאת שמע של שחרית **לְמָאן דְגָנִי** - [למי ששוכב] **בְּבֵית אֶפֶל** ואינו רואה שהתחיל היום, ולא ידע זמן קריאת שמע של שחרית **אִמָּרָה** - [אימתי הוא]. לאדם זה יועיל הסימן, שבינו ישמור **דְאִשָּׁה מְסַפֶּרֶת עִם בְּעֵלָה** וְתִינוּק יוֹנֵק מִשְׁדֵּי אֲמוֹ, ידע שהתחיל היום ולקיים ולקרי - יעמוד ממיתו ויקרא קריאת שמע.

התבאר בברייתא לעיל שעל כל משמר ומשמר הקב"ה שואג כארי. הגמרא מבארת מה הוא אומר באותה שעה: **אָמַר רַב יִצְחָק בְּרִי שְׂמוּאֵל מִשְׁמֵרָה דָּרַב** - [בשם רב], **שֶׁלֹשׁ מִשְׁמֵרוֹת הָיוּ הַלֵּילָה, וְעַל כָּל מִשְׁמֵר וּמִשְׁמֵר יוֹשֵׁב הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא וְשׂוֹאֵג בְּאֵר, וְאָמַר 'אִוִּי לְגָנִים שְׁלִי** [עם ישראל], **שְׁבַענִינֹתֵיהֶם הַחֲרָבְתִי אֶת בֵּיתִי** - [בית המקדש] **וְשִׁרְפִיתִי אֶת חִבְלֵי הַנְּגִלִיתִים לְבִין אוֹמוֹת הָעוֹלָם**.

הגמרא מביאה ברייתא נוספת בענין זה: **תֵּנִיָא בְּרִייתָא, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, פַּעַם אַחַת הָיְתָי מַחֲלָף בְּדֶרֶךְ, וְנִכְנְסִיתִי לַחוֹרֵבָה אַחַת מֵחוֹרֵבוֹת יְרוּשָׁלַם לְהִתְפַּלֵּל, בָּא אֵלָיו הַנְּבִיא וְכוּר לְפָנָיו, וְשָׁמַר** - [והמתין] **לִי עַל הַתַּפֶּחַת שֶׁל הַחוֹרֵבָה, (וְהַמְתִּין לִי) עַד שֶׁשִּׁימַמְתִּי תַפְלִיתִי. לְאַחַר שֶׁשִּׁימַמְתִּי תַפְלִיתִי אָמַר לִי אֵלִיהוּ הַנְּבִיא, שְׁלוֹם עֲלֶיךָ רַבִּי. וְאָמַרְתִּי לוֹ, שְׁלוֹם עֲלֶיךָ רַבִּי וּמוֹרִי. וְאָמַר לִי, בְּנִי, מִפְּנֵי מַה נִּכְנְסָתִי לַחוֹרֵבָה זוֹ. אָמַרְתִּי לוֹ, כִּדִּי לְהִתְפַּלֵּל. וְאָמַר לִי, הִיא לָךְ לְהִתְפַּלֵּל בְּדֶרֶךְ, וְלֹא לְהִכְנֹס לַחוֹרֵבָה. וְאָמַרְתִּי לוֹ, מִתִּיבָא הָיְתָי שָׁמָּה וְפָסִיקוּ בִּי** - [אותו] **עוֹבְרֵי דְרָבָי, וְלֹכֵן נִכְנְסִיתִי לַחוֹרֵבָה**

קשיא דר' מאיר אדר' מאיר. דלא מצי למימר בשעה אדם נכנסין וכוון
חד שעורא הוא דאם כן רבי מאיר היינו רבי אחאי לפי' רש"י שפי'
שרוב בני אדם נכנסין להסב דהיינו בע"ש. ווגם כן לא מסתברא למימר דבני
אדם ממנהרין כל כך בערבי שבתות כמו בזמן שהכהנים טובלין דהיינו מבעוד יום
קודם הערב שמש:

קשיא דרבי אליעזר אדרבי אליעזר. דלא מצי למימר משקדש היום
וכהנים נכנסין לאכול בתרומתן חד שעורא
הוא. דא"כ ר' אליעזר היינו ר' יהושע:
למאן דגני בבית אפל. ואת' והלא רבי
אליעזר בעי (לקמן ד' ט): עד
שיכיר בין תכלת לכתרי בק"ש של שחרית.
וי"ל מ"מ כיון שידע מתי יעלה עמוד
השחר. קודם שיקום ויזמן עצמו כבר הגיע
אותו עת: ה"ה לך להתפלל תפלה קצרה.
לכאורה משמע שאין זה הבינו. דהא קא
בעי לקמן (ד' ל) מאי איכא בין הבינו
לתפלה קצרה. א"כ לפי' הקוץ שפי' בבאן
דהיינו הבינו קשה. אלא ע"כ היינו תפלה
אחריתא כדמפרש לקמן צרכי עמך מרובים
וכו'. וגם על זה קשה דלקמן אמרינן שאין
לומר תפלה של צרכי עמך אלא במקום
סכנה. ורבי יוסי לא היה במקום סכנה פי'
במקום לסטים. מדהשיב לו שמא יפסיקו בי
עוברי דרכים ולא השיב שמא יחרגו
לסטים. ונראה לי כפי' תפלה קצרה
דהכא היינו הבינו. ואע"ג דליש' עלה אביי
אמאן דמתפלל הבינו. היינו דוקא בעיר
אבל בשדה מותר. והא דאמר' לקמן מאי
איכא בין הבינו לתפלה קצרה. הכי קאמר
בין תפלה קצרה דאמר בפ' תפלת השחר
(דף כט:) כגון צרכי עמך וכו'. אבל ודאי
תפלה קצרה דהכא צ"ל הבינו:

ועונין יאה שמיה הגדול מבורך. מכאן
יש לסתור מה שפי' במחזור
ויטרי יאה שמיה רבא שזו תפלה שאנו
מתפללין שימלא שמו כדכתיב (שמות יז)
כי יד על כס יה שלא יהא שמו שלם
וכסאו שלם עד שימחה זרעו של עמלק
ופירשו כך יהא שמיה' שם יה רבא
כלומר שאנו מתפללין שיהא שמו גדול
ושלם ומבורך לעולם הוי תפלה אחרת
כלומ' ומבורך לעולם הבא. וזה לא נראה
מדקאמר הכא יהא שמיה הגדול מבורך
משמע דתפלה אחת היא ואינו רוצה
לומר שיהא שמו גדול ושלם אלא יהא
שמו הגדול מבורך וגם מה שאומרים
העולם לכך אומרים קדיש בלשון ארמית
לפי שתפלה נאה ושבח גדול הוא על כן
נתקן בלשון תרגום שלא יבינו המלאכים
ויהיו מתקנאין בנו וזה אינו נראה שהרי
כמה תפלות יפות שהם בלשון עברי אלא
נראה כדאמרין בסוף סוטה (דף מט.) אין
העולם מתקיים אלא אסדרא דקדושתא
ואיהא שמיה רבא דבתר אגדתא שהיו
רגילין לומר קדיש אחר הדרשה ושם היו
עמי הארצות ולא היו מבינים כולם לשון
הקודש לכך תקנוהו בלשון תרגום שהיו
הכל מבינים שזה היה לשונם:
במקומן

קשיא דרבי מאיר אדרבי מאיר. לעיל אמר משהבני אדם נכנסין לאכול
פתן בערבי שבתות והוא שעור מאוחר משל כהן. והכא אמר משעת טבילה
שהיא קודם בין השמשות: **קשיא דר' אליעזר.** דברייתא אדר' אליעזר דמתני':
ואב"א רישא. דמתני': **לא ר' אליעזר היא.** והא דקתני דברי ר' אליעזר אסוף

הזמן קאי דקאמר עד סוף האשמורה
הראשונה ופליגי רבנן עליה ואמרי עד
1 חצות. דרבי אליעזר דריש בשבכך זמן
2 התחלת שכיבה שבני אדם הולכים לשכב
3 זה קודם וזה מאוחר. ורבנן דריש כל זמן
4 שכיבה דהיינו כל הלילה אלא שעשו סייג
5 לדבר ואמרו עד חצות. ור"ג לית ליה ההוא
6 סייג: **מאי קסבר ב'**. הוה ליה לומר זמן
7 הניכר: **אי קסבר.** דפליגי תנאי לקמן בהא
8 מלתא איכא מאן דאמר ג' משמרות היו
9 הלילה במשמרות עבודת המלאכים ושיר
10 שלהם נחלק שלש חלקים ראשונה לכת
11 אחת שניה לכת אחרת שלישית לכת
12 שלישית. ואיכא מאן דאמר ארבע
13 משמרות היו הלילה: והא קמ"ל. כשנתן
14 לך סימן זמן הקריאה בסוף האשמורה ולא
15 פי' לך סימן מפורש למדך שיש חיבר לכל
16 אדם בדבר כי היכי דאיכא ברקיע: **ישאג**
17 **שאוג ישאג.** הרי ג' ואשה מספרת עם
18 בעלה. כבר הגיע קרוב ליום ובני אדם
19 מתעוררים משינתן והשוכבים יחד מספרים
20 זה עם זה: **מאי קא חשיב.** סימנים הללו
21 שנתן למשמרות הארץ היכן נתנו. בתחלת
22 האשמורות או בסוף: **אורתא הוא.** צאת
23 הכוכבים: **ושמר.** והמתין כמו לא יאמר
24 אדם לחבירו שמור לי בצד ע"ג פלוני
25 (סנהדרין דף טג:) ובב"ב בפ' החובל (דף צ"ג):
26 שמרה עומדת על פתח חצרה. וכן ואביי
27 שמר את הדבר (בראשית לו.) שומר
28 אמונים (שעריהו כו.) תפלה קצרה.
29 (הבינו) ולקמן מפרש לה בפ' תפלת השחר
30 (דף כט.) **אשרי המלך שמקלסין אותו**
31 **בביתו כד.** אשרי כל זמן שהיה קלוס זה
32 בתוך הבמ"ק: **מפני חשד.** שלא יאמרו
33 זונה מוכנת לו שם: **ומפני המפולת.**
34 שחומת החורבה רעועה ומסוכן הוא פן
35 תפול החומה עליה: **ותיפוק ליה.** כלומר
36 למאן לנו ג' טעמים לדבר א' הרי די באחת
37 מןן אם לא בא ללמדך שיש שעות שאין
38 הטעם הזה וצריך להניח בשביל זה:
39 בחדתי

קשיא דר' מאיר אדר' מאיר! תרי תנאי אליבא דר'
מאיר. **קשיא דר' אליעזר אדר' אליעזר!** תרי תנאי
אליבא דר' אליעזר. ואיפיעית אימא, רישא לאו ר'
אליעזר היא: עד סוף האשמורה: **מאי קסבר ר'**
אליעזר? **אי קסבר שלש משמרות היו הלילה, לימא**
6 **"עד ארבע שעות!" ואי קסבר ארבע משמרות היו**
7 **הלילה, לימא "עד שלש שעות!" לעולם קסבר שלש**
8 **משמרות היו הלילה, והא קמשמע לן: דאיכא**
9 **משמרות ברקיע, ואיכא משמרות בארעא, דתניא: ר'**
10 **אליעזר אומר: שלש משמרות היו הלילה, ועל כל**
11 **משמר ומשמר יושב הקדוש ברוך הוא ושאג בארי,**
12 **שאגאמר: "ה' ממרום ישאג, וממעון קדשו יתן קולו,**
13 **שאוג ישאג על גוהו". וסימן לדבר: משמרה ראשונה**
14 **- חמור נזער; שניה - בלבים צועקים; שלישית -**
15 **תינוק יונק משדי אמו, ואשה מספרת עם בעלה. מאי**
16 **קא חשיב ר' אליעזר? אי תחלת משמרות קא חשיב,**
17 **תחלת משמרה ראשונה סימנא למה לי? אורתא**
18 **הוא! אי סוף משמרות קא חשיב, סוף משמרה**
19 **אחרונה למה לי סימנא? ימא הוא! אלא חשיב סוף**
20 **משמרה ראשונה, ותחלת משמרה אחרונה, ואמצעית**
21 **דאמצעיתא. ואיפיעית אימא: כוליה סוף משמרות קא**
22 **חשיב, וכי תימא אחרונה לא צריך, למאי נפקא מינה?**
23 **למיקרי קריאת שמע למאן דגני בבית אפל ולא ידע**
24 **זמן קריאת שמע אימת; בין דאשה מספרת עם בעלה**
25 **ותינוק יונק משדי אמו, ליקום וליקרי. אמר רב יצחק**
26 **בר שמואל משמיה דרב: שלש משמרות היו הלילה,**
27 **ועל כל משמר ומשמר יושב הקדוש ברוך הוא ושאג**
28 **בארי, ואומר: "אוי לבנים שבעונותיהם התרחבתי את**
29 **ביתי ושרפתי את היכלי והגליתים לבין אופות**
30 **העולם". תניא, אמר ר' יוסי: פעם אחת הייתי מהלך**
31 **בדרך, ונכנסתי לחורבה אחת מחורבות ירושלים**
32 **להתפלל. בא אליהו זכור לטוב ושמר לי על הפתח (והמתין לי) עד שפיימתי תפילתי. לאחר**
33 **שפיימתי תפילתי אמר לי: שלום עליך, רבי! ואמרתי לו: שלום עליך, רבי ומורי. ואמר לי:**
34 **בני, מפני מה נכנסת לחורבה זו? אמרתי לו: להתפלל. ואמר לי: היה לך להתפלל בדרך.**
35 **ואמרתי לו: מתירא הייתי שמא יפסיקו בי עוברי דרכים. ואמר לי: היה לך להתפלל תפלה**
36 **קצרה. באותה שעה למדתי מפני שלשה דברים: למדתי שאין נכנסין לחורבה, ולמדתי**
37 **שמתפללין בדרך, ולמדתי שהמתפלל בדרך מתפלל תפלה קצרה. ואמר לי: בני, מה קול**
38 **שמעתי בחורבה זו? ואמרתי לו: שמעתי פת קול שפנהמת פיונה ואומר: אוי לבנים**
39 **שבעונותיהם התרחבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתים לבין האומות. ואמר לי: תייד**
40 **וחיי ראשך! לא שעה זו בלבד אומרת כך, אלא בכל יום ויום שלש פעמים אומרת כך.**
41 **ולא זו בלבד, אלא בשעה שישאל נכנסין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ועונין "הא שמיה**
42 **הגדול מבורך", הקדוש ברוך הוא מנענע ראשו ואומר: אשרי המלך שמקלסין אותו בביתו**
43 **כך! מה לו לאב שהגלה את בניו, ואוי להם לבנים שגלו מעל שולחן אביהם. תנו רבנן:**
44 **מפני שלשה דברים אין נכנסין לחורבה: מפני חשד, מפני המפולת, ומפני המזיקין. "מפני חשד"**
בחדתי

בחדתי. שנפלה מחדש שהחומה שלה נפלה ועודנה בחוקתה: חשד נמי ליכא. דתנן (במסכת קידושין דף פ) אבל אשה מתיחדת עם שני אנשים: בתרי ופריצי. דאמרין התם לא שנו אלא בכשרים: במקומן חיישינן. במקום שהם מצויין תדיר חיישינן אפילו בתרי: בדברא. בשדה: קדמו עיני אשמורות. אלמא חצות לילה שהיה דוד עומד שתי משמרות יש

בהם: ור' נתן. אמר לך האי קדמו עיני אשמורות דקאמר דוד קדמו לשאר מלכים קאמר שדרכן לעמוד בשלש שעות ביום בתחלת שעה שלישית: שית דליליא. חצות לילה הוי שש שעות: ותרתי דיממא. ששאר מלכים ישנים הוו להו תרתי משמרות של שמונה שעות: אלא לדבר הלכה. אסור לספר לפניו שהכל חייבין לספר בהן והמת דומם והוה ליה לתעג לרש חרף עושהו (משלי יז): אבל מילי דעלמא. שאין גבאי למחריש בון לית לן בה: מאורתא. מתחלת הלילה: בנשף בערב יום. בהערב היום קרוי נשף: ח"ק. קרא חצות לילה: מעולם לא עבר עלי חצות לילה בשניה. שקודם לכן הייתי עומד: מתמנמנ כסוס. עוסק בתורה כשהוא מתמנמנ. כסוס הזה שאינו נרדם לעולם אלא מתמנמנ ועוד תמיד: בשירות ותשבחות. והכי מפרש בההוא קרא להודות לך וגו': למחרתם. ליום מחרת של חנייתם שם: ח"ג. אי הכי לכתוב מהנשף ועד הנשף או מהערב ועד הערב אלא אמר רב אשי תרי נשפי הוו: נשף יממא. קפץ ועלה כמו לנשף מדוכתיה (מגילה דף ג.) וכמו האי בוקא דאטמא דשף מדוכתיה טרפה (חולין דף מב): ואתא איהו ואמר בחצות. לפי שלא היה יודע לכוין השעה ולהעמיד דבריו בשעת המאורע: כגוד היה תלוי למעלה ממטתו. ונקביו לצד צפון כיון שהגיע חצות הלילה רוח צפונית מנשבת בו דאמר מר (בב"ב דף כה.) ארבע רוחות מנשבות בכל יום ויום שש שעות ראשונות של יום מנשבת רוח מזרחית מהלך החמה ושש אחרונות רוח דרומית ובתחלת הלילה רוח מערבית ובחצות הלילה רוח צפונית: אין הבור מתמלא מחוליות. העוקר חוליא מבור כרוי חוזר ומשליכו לתוכו אין מתמלא בכך. אף כאן אם אין אתה מכין לעניים שבנו מזונות ממקום אחר אין אנו יכולין לפרנסם משל עצמנו: יועצים באחיתופל. איזה הדרך ילכו והיאך יציבו מצב ומשחית וטכסיסי מארב מלחמה: ונמלכין בסנהדרין. נוטלין מהם רשות כדי שיתפללו עליהם: ושואלין באורים ותומי'. אם יצליחו: ח"ג. מאי קרא ואחרי אחיתופל בניו בן יהוידע ואביתר ושר צבא למלך יואב אחיתופל זה יועץ:

בניהו

במקומן חיישינן. פי' שידוע שרגילין שם המזיקין. וההיא דלעיל דבתרי ופריצי ליכא משום מזיקין איירי בסתם שאין רגילין: אין. אומרינן בפני המת אלא דבריו של מת. ופסק רב אלפס משום רב האי דוקא דברי תורה אבל דברים דעלמא לית לן בה. דוקא בארבע אמות שלו: רוח צפונית מנשבת. פי' לברה דהא אמרין בפרק לא יחפור (ב"ב דף כה.)

שהיא מנשבת עם כל אחד ואחד: ואתא איהו ואמר בחצות. ואם תאמר מכל מקום לימא בחצות כמו שאמרו לו מן השמים דהא אמת אמרו לו. וי"ל שלא רצה לומר להם דבר שלא היה יכול להראות ולהוכיח אם ישאלו לו: ואין הבור מתמלא מחוליות. פירש רש"י אם יחפור ויחזיר בו עפרו לא יהא מלא. ותימא דאין הגדון דומה לראיה שהרי לא היה אומר להם אלא לטול מן העשירים וליתן לעניים. אם היה מצוה לטול מן העניים ולחזור וליתן להם אז היה דומה למשל. ומפרש רבינו תם מחוליות מנביעתו כלומר אין הבור מתמלא מן המים הנובעים בו. ובתוספתא יש אין הבור מתמלא מחוליות אלא אם כן מושכך לו מים מצד אחר. ור"י פירש שאם תחפור מצד זה ותניח מצד אחר לא תמלא. שמה שנותן כאן חסר כאן. כמו כן מה שנטול מן העשירים יתחסר מן העשירים: בניהו

17 אמר ר' יהושע בן לוי: כתוב אחד אומר: "חצות לילה אקום להודות לך על משפטי צדקך", וכתוב אחד אומר: "קדמו עיני אשמורות". הא ביצד? ארבע משמרות הוי הלילה. ור' נתן סבר לה בר' יהושע, דתנן, ר' יהושע אומר: עד שלש שעות, שבין דרך מלכים לעמוד בשלש שעות. שית דליליא ותרתי דיממא הוו להו שתי משמרות. רב אשי אומר, משמרה ופלגא נמי "משמרות" קרו להו: ואמר ר' זריקא, אמר ר' אמי, אמר ר' יהושע בן לוי: אין אומרים בפני המת אלא דבריו של מת. אמר ר' אבא בר כהנא: לא אמרין אלא בדברי תורה, אבל מילי דעלמא לית לן בה. ואיכא דאמר, אמר ר' אבא בר כהנא, לא אמרין אלא בדברי תורה, וכל שבין מילי דעלמא. ודוד, בפלגא דליליא הוה קאי? מאורתא הוה קאי! דכתיב, "קדמתי בנשף ואשועה". וממאי דהא "נשף" אורתא הוה? דכתיב: "בנשף בערב יום, באישון לילה ואפילה". אמר ר' אושעיא, אמר ר' אחא: הכי קאמר (דוד): מעולם לא עבר עלי חצות לילה בשניה. ר' זורא אומר: עד חצות לילה היה מתמנמנ כסוס, מכאן ואילך היה מתגבר בארי. רב אשי אומר: עד חצות לילה היה עוסק בדברי תורה, מכאן ואילך בשירות ותשבחות. ו"נשף" אורתא הוה? הא "נשף" צפרא הוה! דכתיב, "ויבם דוד מהנשף ועד הערב למחרתם", מאי לאו מצפרא ועד ליליא? לא, מאורתא ועד אורתא. אי הכי, לכתוב "מהנשף ועד הנשף", או "מהערב ועד הערב"! אלא אמר רבא: תרי נשפי הוו, נשף ליליא ואתי יממא, נשף יממא ואתי ליליא. ודוד, מי הוה ידע פלגא דליליא אימת? השתא משה רבינו לא הוה ידע, דכתיב "בחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים", מאי "בחצות"? אילימא דאמר ליה קודשא בריך הוא "בחצות", מי איכא ספקא קמי שמיא? אלא דאמר ליה (למחר) "בחצות" (פי' השתא), ואתא איהו, ואמר "בחצות". אלמא, מספקא ליה! ודוד הוה ידע! דוד, סימנא הוה ליה, דאמר רב אחא בר ביזנא, אמר ר' שמעון חסידא: כגוד היה תלוי למעלה ממטתו של דוד, וכיון שהגיע חצות לילה, בא רוח צפונית ונושבת בו ומנגנ מאליו, מיד היה עומד ועוסק בתורה עד שעלה עמוד השחר. כיון שעלה עמוד השחר נכנסו חכמי ישראל אצל, אמרו לו: אדונינו המלך, עמך ישראל צריכין פרנסה. אומר להם: לכו והתפרנסו זה מזה. אמרו לו: אין הקומין משיביע את הארץ, ואין הבור מתמלא מחוליות. אומר להם: לכו ופשטו ידיכם בגדוד. מיד יועצים באחיתופל ונמלכין בסנהדרין ושואלין באורים ותומים. אמר רב יוסף: מאי קרא? (דכתיב) "ואחרי אחיתופל בניהו בן יהוידע ואביתר, ושר צבא למלך יואב". אחיתופל - זה יועץ, וכן הוא אומר: "ועצת אחיתופל אשר יעץ בימים ההם, כאשר ישאל (איש) בדבר האלהים".

בניהו

לפני ה' אלו הם דברי רבי. רבי נתן אומר, שלש משמרות הן ולא ארבע.
הגמרא מבארת את מקורו של רבי נתן. מבררת הגמרא: מאי מעמא דרבי נתן – מהו טעמו ומקורו של רבי נתן שאמר שיש בלילה שלש משמרות בלבד. משיבה הגמרא: רבי נתן למד זאת מדברי רבי במלחמת גדרון במדן (שופטים ז ט), ויבא גדרון וימא איה אשור אתו בקצה המנה, ראש האשמורות התיכונה, כלומר שבא לקצה המחנה בתחילת המשמרה האמצעית, והנא – ושנינו בתוספתא (שם), אין שייך לשון 'תיכונה' אלא כשיש כמותה לפניה ולחריה, ובהכרח שהלילה מתחלק לשלושה חלקים שוים שהם שלש המשמרות, וגדרון בא בתחילת המשמרה השנייה שהיא האמצעית. שואלת הגמרא: ורבי שסובר שיש ארבע משמרות בלילה, כיצד יפרש פסוק זה. משיבה הגמרא: לדעת רבי מאי – מה הכוונה 'האשמורות התיכונה', הכוונה היא למשמרה (אחת מן התיכונה שבתכונות – אחת משתי המשמרות האמצעיות. כלומר, אין הכרח שיש דווקא משמרה תיכונה אחת, אלא שתי המשמרות האמצעיות נקראות 'תיכונות', משום ששתיהן בין המשמרה הראשונה לאחרונה, וכוונת הכתוב שגדרון בא לקצה המחנה בראש אחת ממשמרות אלו ואלא פירש הכתוב איזו מדן). שואלת הגמרא: ורבי נתן מה יענה על טענה זו שיתכן כי הכוונה לאחת מן התיכונות, ולא שישנה תיכונה אחת בלבד. משיבה הגמרא: רבי נתן יאמר לרבי, מי בתיב – וכי כתוב בפסוק 'ראש האשמורות התיכונה שבתכונות' ושכך היה לפסוק לומר אילו היתה כוונתו שיש שתי משמרות תיכונות, 'האשמורות התיכונה' בתיב, ומשמע מלשון זה שיש רק משמרת תיכונה אחת, ובהכרח שאין בלילה אלא שלש משמרות.
הגמרא מבארת את מקורו של רבי. מבררת הגמרא: מאי מעמא דרבי – מה טעמו ומקורו של רבי שאמר שיש בלילה ארבע משמרות. משיבה הגמרא: אמר רבי זריקא, אמר רבי אמי, אמר רבי יהושע בן לוי, בתיב – (פסוק) אחד אומר (תהלים קיט טב) 'חצות לילה אקום להודות לך על מפעמי צדקה', והיינו שדוד המלך אומר שהוא קם בחצות הלילה, ובתיב אחד אומר (שם קיט קמח) 'קדמו עיני אשמורות', והיינו שדוד המלך אומר שהוא קם משנתו בעת שנתו עוד שתי משמרות מן הלילה, הא כיצד מתיישבים יחד שני הכתובים, בהכרח שארבע משמרות הן הלילה, ונמצא שכאשר קם בחצות, נשארו מן הלילה עוד שתי משמרות.
שואלת הגמרא: ורבי נתן הסובר שיש שלש משמרות בלילה, מה ישיב על ראייה זו. משיבה הגמרא: רבי נתן קבר לה ברבי יהושע, דתנן במשנה (לקמן טז), רבי יהושע אומר, זמן קריאת שמע של שחרית הוא עד שלש שעות – עד השעה השלישית מהיום, שכן דרך מלכים לעמוד ממיתם בשלש שעות. וכיון שדוד היה קם בחצות ואילו שאר מלכים קמו רק אחר שעתים מתחילת היום, נבוא שחשון בכמה שעות קדם להם דוד בקומו משנתו, שית דלילא – שש שעות הלילה, מחצות עד הבוקר, ועוד תרתי דיקמא – שעתים בתחילת היום, והוון להו – אלו יחד הן שמונה שעות שהן כאורכן של שתי משמרות ולפי שיטתו של רבי נתן שיש שלש משמרות בלילה וכל משמרה היא ארבע שעות, ולכן אמר דוד 'קדמו עיני אשמורות', שבקומו משנתו קדם למלכים בשתי משמרות. נמצא ששני הכתובים, 'חצות לילה אקום' ו'קדמו עיני אשמורות', אינם סותרים זה את זה, שאמנם קם בחצות, אך הקדים את שאר מלכים בזמן של 'אשמורות'. תירוצו נוסף: רב אשי אומר, באמת מחצות הלילה, בה קדם דוד לקום משנתו, עד הבוקר, אין אלא משמרה אחת ועוד חצי משמרה (שהרי לדעת רבי נתן יש שלש משמרות בלילה, וכל משמרה היא ארבע שעות, ונמצא שאתן שש שעות שמחצות עד הבוקר, הן משמרה ומחצה), אך מכל מקום משמרה ופלא נמי משמרות קרו להו – גם משמרה ומחצה נקראים בלשון הפסוק 'משמרות', כיון שיש בהן יותר ממשמרה אחת, ולכן אמר הפסוק 'קדמו עיני אשמורות' לשון רבים.
הגמרא מביאה דבר נוסף שאמר רבי זריקא בשם רבי אמי בשם רבי יהושע בן לוי: ואמר רבי זריקא, אמר רבי אמי, אמר רבי יהושע

משיבה הגמרא: טעם זה נצרך ביהדותי – בחורבה חדשה, שנפלו קירותיה סמוך לבנייתם לפי שהיו רעועים מתחילתם, ואלו שלא נפלו הם חדשים וחזקים ואין חשש שיפלו, וחדשה הברייתא שאף על פי שאין חשש מפולת בחורבה זו, בכל זאת אין נכנסים אליה, מפני החדש.
שואלת הגמרא: עדיין קשה מדוע נצרך הטעם של חשד אף בחורבה חדשה, ותיפוק ליה – הרי גם בלא טעם זה אין להכנס אליה משום שיש לחשוש בה למזיקין. משיבה הגמרא: הטעם של חשד נצרך ביהדותי – כשנכנסים לשם שני אנשים יחד, שבאופן זה אין חשש מזיקים, משום שהשניים אינם מזיקים לשני אנשים הנמצאים יחד, וחדשה הברייתא שגם באופן זה אסור להם להכנס לחורבה, מפני החדש, והיינו שיחדשו בהם שנכנסו לצורך זנות.
מקשה הגמרא: אי ביהדותי – אם מדובר בשני אנשים הנכנסים יחד, חשד נמי ליכא – גם אין חשש שיחדשו בהם שנכנסו לשם זנות, שהרי לגבי אסור יחוד שנינו (קידושין פ:) שאשה יכולה להתייחד עם שני אנשים מפני שכל אחד מהם מתבייש מחבירו ואינו חוטא, ואם כן אין לחשוד בהם כלל.
מתרצת הגמרא: מדובר ביהדותי ופריצי – בשני אנשים הפרוצים בעריות, שאף שהם שנים אסור להם להתייחד עם אשה, משום שאינם מתביישים זה מזה, ועל כן שייך בהם חשד כאשר הם נכנסים לחורבה, ולכן אין להם להכנס לחורבה חדשה, אף שאין בה חשש מפולת ומזיקים.
הגמרא מבארת מדוע הוצרכה הברייתא לטעם השני. שואלת הגמרא: מדוע נצרך הטעם השני שהוא מפני המפולת, שיש לחשוש שקירות החורבה יפלו עליו ויסתכן, ותיפוק ליה – הרי גם בלא טעם זה אסור להכנס לחורבה, משום שיש לחשוש לחשד ומזיקין.
משיבה הגמרא: טעם זה נצרך ביהדותי – בשני אנשים הנכנסים יחד, שבאופן זה אין חשש מזיקים, ובשרי – ואותם אנשים הם כשרים וידועים כיראי חטא, ולכן אין לחשוש לחשד (שהרי מותר לשני אנשים כשרים אף להתייחד עם אשה), וחדשה הברייתא שגם באופן זה אסור להם להכנס לחורבה (ושאינה חדשה), לפי שיש לחשוש בה למפולת.
הגמרא מבארת מדוע הוצרכה הברייתא לטעם השלישי. שואלת הגמרא: מדוע נצרך הטעם השלישי שהוא מפני המזיקין, ותיפוק ליה – הרי גם בלא טעם זה אסור להכנס לחורבה, מפני החששות של חשד ומפולת.
משיבה הגמרא: טעם זה נצרך בחורבה חדשה, שאין בה חשש מפולת, וכאמור, וביהדותי ובשרי – ומדובר כשבאים להכנס לתוכה שני אנשים כשרים, שבאופן זה אין חשש שיחדשו בהם, וחדשה הברייתא שגם באופן זה אסור להם להכנס לחורבה, משום שיש לחשוש בה למזיקים.
מקשה הגמרא: אי ביהדותי – אם מדובר בשני אנשים, מדוע אסור להם להכנס לחורבה מפני חשש מזיקים, הרי באופן זה מוזיקין נמי ליכא – אין גם חשש מזיקים, שהרי התבאר שהשניים אינם מזיקים לשני אנשים הנמצאים יחד.
מתרצת הגמרא: מדובר במקומן – במקום שמצויים בו מזיקים תמיד, ובאופן זה חיישינן – חוששים שיוזקו אפילו לשנים.
הגמרא מבארת באופן נוסף מדוע נצרך הטעם של חשש מזיקים: ואיבעית אימא – ואם תרצה תוכל לבאר זאת כך, לעולם מדובר ביהדותי – באדם אחד, ומדובר בחורבה חדשה (חדשה) דקא דברא – הנמצאת בשדה, כלומר שהיא מחוץ לעיר, דהתם – ששם באותה חורבה, משום חשד ליכא – אין חשש שיחדשו, דהא אשה דברא לא שכיחא – שהרי אין מצוי שאשה תהיה בשדה, וכן אין חשש מפולת שהלא חדשה היא, ומשום מוזיקין איכא – אבל יש לחשוש למזיקים, כיון שהוא נכנס אליה לבדו.
הגמרא שבה לדון במספר המשמרות שבלילה, ומביאה מחלוקת תנאים בענין זה: תנו רבנן בברייתא (תוספתא פ"א ד"ג), ארבע משמרות הן הלילה – הלילה מתחלק לארבעה חלקים שוים, שעל כל חלק ממונה פקידה אחת של מלאכים לעבוד בו ולומר בו שירה

1 בן לוי, אין אומריין – אין מדברים) בפני המלך, אלא רק דבריו של
2 מלך – עניינים השייכים למלך, וכפי שיבואר.
3 הגמרא מבארת מה הם הדברים שאסור לומר בפני המלך: אמר רבי
4 אבה בר כהנא, לא אומריין – לא אמרנו דין זה שאין לומר בפני המלך
5 דברים שאינם שייכים לו, אלא רק בדברי תורה, משום שהכל חייבים
6 לדבר בהם, ועל כן זהו בזיון עבורו שאינו יכול לדבר בדברים אלו,
7 ולכן אין לדבר לפניו אלא בדבריו, כגון הלכות הספד, הוצאת המת
8 וקבורה. אבל לדבר לפניו מילי דעלמא – ענייני העולם, לית לן בה
9 – אין לחוש ואפשר לדבר בהם בפניו, משום שאין לו בזיון בכך שאינו
10 מדבר דברים אלו.
11 הגמרא מביאה דעה חולקת: ואיכא דאמרי – ויש שאמרו שמועה זו
12 בלשון אחרת, אמר רבי אבה בר כהנא, לא אומריין – לא הוצרכנו
13 לומר דין זה שאין לומר בפני המת דברים שאינם שייכים לו, אלא כדי
14 לחדש [שאפילו] בדברי תורה אין לדבר בפניו, אף על פי שיש בכך
15 מצוה, וכל שכן שאין לדבר בפניו במילי דעלמא – בענייני העולם,
16 שדבר פשוט הוא שאין לדבר בפניו דברים שאין מצוה לדבר בהם.
17 ועל כן אין לדבר בפניו דברי תורה וענייני העולם אלא אם הם דבריו,
18 כגון הלכות הספד וקבורה, או דברים הנוגעים לעסק קבורתו ושבחיו
19 וכדומה.
20 ?
21 הגמרא שבה לדון במה שהתבאר לעיל שדוד המלך היה קם בחצות
22 הלילה. מקשה הגמרא: וכי דוד המלך בפלגא דליליא הוה קאי –
23 בחצות הלילה היה קם וכמו שהתבאר לעיל מהפסוק (תהלים קיט
24 סב) 'חצות לילה אקום להודות לך', הרי במקום אחר מבואר
25 דמאורתא הוה קאי – שכבר מהערב, מתחילת הלילה, היה קם,
26 דכתיב (שם קיט קמז) 'קדמתי בנשף ואשועה', והיינו שאמר דוד
27 שהיה מקדים לקום בתחילת הלילה לפני שאר בני אדם, והיה אז
28 צועק בתפילה לפני ה'. הגמרא מבארת את קושיתו: וממאי דהאי
29 נשף? אורתא הוא – ומנן לנו ש'נשף' פירושו תחילת הלילה, יש
30 ללמוד זאת מדכתיב (משלי ז ט), 'בנשף בערב יום באישון לילה
31 ואפילה', וכוונת הפסוק היא, לעת הנשף שהוא בערב היום, מתחילת
32 הלילה, בעת שמשחיר הלילה ובאה האפילה. ומוכח מהפסוק
33 ש'נשף' הוא תחילת הלילה. ומעתה קשה, שבפסוק 'קדמתי בנשף
34 ואשועה' מבואר שדוד המלך היה קם בתחילת הלילה, ובפסוק
35 'חצות לילה אקום' מבואר שהיה קם רק בחצות.
36 הגמרא מביאה שלשה תירוצים ביישוב סתירה זו: לכל הדעות היה
37 דוד המלך קם עוד מתחילת הלילה, כאמור בפסוק 'קדמתי בנשף
38 ואשועה', ונחלקו האמוראים כיצד ליישב את הפסוק 'חצות לילה
39 אקום'.
40 תירוצו ראשון: אמר רב אשיעא אמר רבי אחא, מה שאמר הכתוב
41 'חצות לילה אקום' אין הכוונה שאז ממש קם משנתו, אלא הכי
42 קאמר (דוד) – כן כוונת הכתוב, שדוד המלך, מעולם לא עבר עלי
43 חצות לילה בשינתו, משום שהייתי ער עוד קודם לכן.
44 תירוצו שני: רבי יודא אמר, אף שהיה דוד קם עוד מתחילת הלילה,
45 אבל עד חצות הלילה הוה עוסק בתורה כשהוא מתנמנם בסוס,
46 שהוא מתנמנם ומתעורר כל העת. מכאן ואילך – מחצות והלאה,
47 הוה מתנמנמ בארי ומתעורר לגמרי, ומה שנאמר 'חצות לילה אקום',
48 היינו שאז התגבר בארי להתעורר לגמרי.
49 תירוצו שלישי: רב אשי אמר, מתחילת הלילה עד חצות הלילה הוה
50 דוד עוסק בדברי תורה, מכאן ואילך – ומחצות והלאה היה עוסק
51 בשירות ותשבחות. כוונת הפסוק 'חצות לילה אקום להודות לך על
52 משפטי צדקך' אינה שאז קם משנתו, אלא שמאז ואילך היה קם
53 מלימודו לעסוק בשירות ותשבחות.
54 ?
55 הגמרא שבה לדון אימתי הוא הזמן הקרוי 'נשף'. מקשה הגמרא:
56 ונשף אורתא הוא – וכי 'נשף' הוא תחילת הלילה וכפי שהתבאר
57 לעיל, הא נשף צפרא הוא – הרי במקום אחר מבואר ש'נשף' הוא
58 הבוקר, דכתיב בענין המלחמה שנלחם דוד בעמלקים ששרפו את
59 העיר צקלג (שמואל א' ל ז), 'ויכם דוד מהנשף ועד הערב
60 למחרתם', שהכה דוד את עמלק מה'נשף' עד הערב, והיה זה

למחרת היום שחנן שם דוד ואנשיו, ויש לברר, מאי – מה הכוונה
62 'מהנשף ועד הערב' – לאו – וכי אין הכוונה שדוד הכה בהם מצפרא
63 ועד ליליא – מהבוקר עד הלילה, ואם כן מוכח מכך ש'נשף' פירושו
64 תחילת היום, ושלא כפי שהתבאר לעיל ש'נשף' פירושו תחילת
65 הלילה.
66 דוחה הגמרא: לא זו כוונת הכתוב, אלא הכוונה היא שדוד הכה בהם
67 מאורתא ועד אורתא – מתחילת הלילה הראשון עד תחילת הלילה
68 השני, ובאמת 'נשף' פירושו תחילת הלילה.
69 מקשה הגמרא: אי הכי – אם כך, ש'נשף' ו'ערב' הן מילים נרדפות,
70 וכוונת הכתוב מתחילת הלילה ועד תחילת הלילה, היה לו לכתוב
71 'מהנשף ועד הנשף', או 'מהערב ועד הערב', ולא היה לו לשנות
72 את לשונו ולכתוב 'מהנשף ועד הערב'. ובהכרח ש'נשף' הוא בוקר,
73 וכוונת הכתוב שדוד הכה אותם מהבוקר ועד הערב. ונמצא
74 שהסתירה בכתובים עדיין קיימת, שבכתוב זה משמע ש'נשף' הוא
75 בוקר, ואילו בפסוק המובא לעיל 'בנשף בערב יום באישון לילה
76 ואפילה' (משלי ז ט), משמע ש'נשף' הוא ערב.
77 הגמרא מתרצת את הסתירה בכתובים באופן אחר: אלא אמר רבא,
78 'נשף' אינו ערב או בוקר אלא הוא מלשון קפיצה, ועל כן תרי נשפי
79 הוו – ישנם שני זמנים הנקראים 'נשף': א. בתחילת הבוקר, כאשר
80 נשף ליליא ואחרי יממא – קפץ הלילה והלך, ובא הבוקר. ב. בתחילת
81 הלילה, כאשר נשף יממא ואחרי ליליא – קפץ היום והלך, ובא
82 הלילה. ומיושבת הסתירה בכתובים, שאכן 'נשף' לפעמים פירושו
83 ערב וכמו בפסוק (שם) 'בנשף בערב יום' וגו', ולפעמים פירושו בוקר
84 וכמו בפסוק (שמואל א' ל ז) 'ויכם דוד מהנשף ועד הערב'.
85 ?
86 הגמרא שבה לדון בפסוק (תהלים קיט סב) 'חצות לילה אקום', שניתן
87 ללמוד ממנו כי דוד המלך ידע אימתי היא עת חצות הלילה. שואלת
88 הגמרא: ודוד מי הוה ידע פלגא דליליא אימת – וכי דוד המלך ידע
89 מתי היא חצות הלילה, השתא – הלא אפילו משה רבינו לא הוה
90 ידע – לא ידע מתי חצות, והראיה מדכתיב בפסוק שאמר משה רבינו
91 לפרעה לפני מכת בכורות (שמות יא ד-ה), 'זה אמר ה' בחצות
92 הלילה אני יוצא בתוך מצרים' (שמות יא ד-ה), 'זה אמר ה' בחצות
93 להבין מאי – מהו) 'בחצות' שמשמעו בערך בשעת חצות, ומדוע לא
94 אמר 'בחצות' שמשמע בחצות בדיוק, אולימא דאמר ליה קודשא
95 בריך הוא – אם נאמר שהקב"ה עצמו אמר למשה 'בחצות', לא יתכן
96 לומר כן, שהרי מי איכא ספקא קמי שמיא – וכי יש ספק לפני
97 הקב"ה אימתי היא עת חצות, שמחמת ספק זה הוצרך לומר כן, אלא
98 בהכרח דהקב"ה אמר ליה (למחרת) למשה 'בחצות' (כי השתא),
99 ואתא איהו – ובא הוא, משה רבינו, ואמר 'בחצות', משום שלא ידע
100 אימתי הוא בדיוק זמן זה, ולא יכול היה להוכיח בזמן המכה שדבריו
101 נכונים. אלאמא מספקא ליה – ומוכח מכך שאפילו משה רבינו לא
102 ידע אימתי עת חצות, ודוד הוה ידע – וכי יעלה על הדעת שדוד היה
103 חכם יותר וידע מה שלא ידע משה.
104 משיבה הגמרא: מה שדוד ידע מתי היא חצות, אינו משום שהיה חכם
105 ממשה רבינו, אלא דוד סימנא הוה ליה – היה לו סימן לדעת זאת,
106 וכפי שיתבאר במימרא דלהלן.
107 הגמרא מביאה מימרא המבארת את סדר יומו של דוד המלך, ובתוך
108 הדברים מתבאר הסימן שהיה לו לדעת אימתי היא עת חצות. דאמר
109 רב אחא בר בינא אמר רבי שמעון חסידא – [החסיד] כנור הוה
110 תלוי למעלה ממפתח של דוד, ונקבים שהיו בו פנו לצד צפון, וביין
111 שנגיע זמן חצות הלילה, בא רוח צפונית ונושבת בו – בכינור,
112 והיה הכינור מנגן מאליו על ידי הרוח, וכשהיה שומע דוד את נגינת
113 הכינור, מיד היה עומד ממיטתו ועוסק בתורה, עד ששלה עמוד
114 השחר. ונמצא שהיה לדוד סימן על ידי הכינור לדעת מתי היא עת
115 חצות, ולמשה לא היה את הסימן האמור, ולכן לא ידע עת חצות
116 אימתי היא.
117 ממשיך רבי שמעון חסידא ואומר: ביין ששלה – כאשר עלה עמוד
118 השחר, נכנסו חכמי ישראל אצלו – אצל דוד המלך, ואמרו לו,
119 אדונינו המלך, עמד ישראל צריכין פרנסתא. אמר להם דוד המלך,
120 לכו והתפרנסו זה מזה, כלומר, שהעשירים יפרנסו את העניים.
המשך בעמוד קעג

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך - הלכות שבת

1. מדינה או עיר שרוב יינם שָׁכַר או שָׁאָר מְשָׁקִים ^(כה) 47 דְּהֵינּוּ שְׁדָרְךָ רֹב אֲנָשֵׁי הָעִיר לְקַבֹּעַ סְעוּדוֹתֵיהֶם עַל
- 2 הַשָּׁכָר או שָׁאָר מְשָׁקִים כְּמוֹ שֶׁהוּא דָרָךְ לְקַבֹּעַ עַל הַיָּין בְּמָקוֹם שֶׁהֵינּוּ מְצוּי הָרֵי מְשָׁקִין אֵלּוּ בְּעִיר זֹו כְּמוֹ יוֹן
- 3 וְנִקְרָאִים שֵׁם חוֹמֶר מְדִינָה לְעֵנְיִן כָּל הַדְּבָרִים הַמְּעוֹנִיִּים כּוּם וְכָל שְׂאִין יוֹן הַרְבֵּה גָדֹל סְבִיבוֹת הָעִיר כְּמִהְלֵךְ יוֹם

הלכתא רבנא

- קלים וכיו"ב⁴⁴. משקאות חשובים בימינו שקובעים עליהם סעודה הנחשבים כחמר מדינה הם י"ש, בירה, ליקר וכד'⁴², משקאות גרועים שאינם חשובים: אינם נחשבים כחמר מדינה אפילו במקום שקובעים עליהם סעודה - ואפילו בשעת הדחק ובהם נכלל מים⁴³, מיצים טבעיים, משקאות
- משקאות חשובים שאין קובעים עליהם סעודה כגון חלב או שמן וכיו"ב אין להחשיבם כחמר מדינה כי אם בשעת הדחק⁴⁵. משקאות שקביעות סעודתם וחשיבותם בספק כמו קפה או תה אין להחשיבם כחמר מדינה כי אם בשעת הדחק⁴⁶.

ציונים והוספות

- למשקה דחמר מדינה ואין לקדש ולהבדיל עליהן. ובעצם גם בטיי ובחלב רק בדחק גדול יש לסמוך עליהן להבדיל ולקדש עליהם וגם בעה"ש שם כתב שרק מפני הדחק יש מקילין על טיי וחלב. ובמ"ב ס"ק כ"ד כתב שאין לקדש ולהבדיל על חלב בשם הברכ"י, ואודות טיי לא הזכיר משמע שגם על טיי אין לקדש ולהבדיל, וכן ודאי מן הראוי לעשות, ובפרט שבמדינתנו מצוי יין אבל מ"מ אם נודמן שאין לו יין ולא שום משקה אחר אלא טיי וחלב יכול לסמוך על המקילין בהבדלה והקידוש יהיה על הפת. ולענין טיי וחלב מה עדיף לפ"מ שבארתי בטעם המתירין נמצא שטיי עדיף, אך אולי מצד החשיבות חלב עדיף, ולכן אין בידי להכריע מה עדיף לו בשעת הדחק. אבל במיני סאדע גם בשעה"ד לא יקדש ולא יבדיל עליה. ובמשנ"ב הנ"ל משמע ששמן דינו כחלב. ע"כ. ולהעיר שהוא רק לענין חלב ושמן וכיו"ב שאין חשיבותם גדולה כ"כ, אבל דבר חשיבותו גדולה ביותר - דינו כחמר מדינה - גם כשאין קובעים עליו סעודה (כדלהלן מסימן קפב ס"ג).
- 46) שהרי אין שותים קפה לפני או באמצע הסעודה ואינו נכנס בגדר 'שקובעים עליו סעודה' (עיין שו"ע"ר סימן תקכט ס"ד), וכן על אף חשיבותם, מכל-מקום ודאי שאין להם חשיבות כיון (שהוא גדר 'חמר מדינה') ומסתבר שדינם כחלב ושמן הנ"ל, ובקצות השולחן סי' צז בבדה"ש ס"ק ח': ולפ"ז משקה טיי וקאפי לא שייך כלל לחמר מדינה. . אפילו במקומות שדרכם לשתות טיי או קאפי בקביעות בקבוץ חברים יחד (ואין במקומם יין או משקה אחר כלל),
- אלא שעל פי המסופר שאדה"ז (אוצר ספורי חב"ד כרך טו ע' 102) וכ"ק אדמו"ר (אשכנזא דרבי ע' 92) הבדילו על קפה, וכן השיב כ"ק אדמו"ר לחייל בצבא ארצות-הברית ששאל על איזה משקה לעשות הבדלה, וענהו על בירה או תה (ס' היחידות ע' 207. קובץ 'בסוד שיח' ע' 25, הובא בקיצור הלכות הנ"ל), וכן ברשימות היום"ע רחצ על הצמח-צדק שהיה מקדש בלילה על היין, וביום על קאווע שווארצע שטארקע מתוק (קפה שחור חזק), ומשמע שדינו כחמר מדינה. וייתכן לומר שקפה בזמנו
- 42) ובהם גופא יש להקדים לפי סדר החשיבות, וכן מצד מה שמשכר יותר (קיצור הלכות משו"ע"ר מילואים (ב) לס' ערב).
- 43) סימן קפב ס"ג, הובא להלן.
- 44) גדר משקאות גרועים מבואר בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ב סי' עה) וז"ל: בדבר המשקאות של מיני סאדע אם יש להם דין חמר מדינה לקדש בשחר ולהבדיל עליהן, הנכון לע"ד דהן כמים בעלמא דאף ששותין אותם גם בסעודות החשובות ומכבדין בהם אבל הוא רק כשתית מים לצמאון ולהתקרר בימים החמים ובשעה החם להם, והכבוד בהם הוא ג"כ רק כשצריכין לזה וגם במים צוננין מכבדין כשצריכין להם. וחשיבות משקה הוא שאין השתיה מחמת שצריכים להם לצמאם אלא שותים אותם אף בלא צורך לגופם אלא בשביל כבוד הסעודה וכבוד האורחים, דאין שום אדם שותה יין וי"ש ושכר לצמא דע"ז שותין מים שיותר עדיפי אלא רק לכבוד בעלמא שותין אותן ואלו המינים נקראים בשם משקה וחמר מדינה.
- ואף המתירין לקדש ולהבדיל על טיי מתוק עיין בעה"ש סימן ערב סעי' י"ד נראה שבטיי דרך העולם שמכבדין ושותים זה אף שאין צריכים כלל לשתות אלא מפני הכבוד ולכן מחשיבים זה למשקה אף שלכאורה הם מים ממש.
- 45) באגרות קודש ח"ט ע' סג: קידוש על חלב; הנה אף שיש למצוא סמיכות לזה, אבל דבר תמוה הוא ביותר, ובברכי יוסף ושערי תשובה והובאו במשנה ברורה בסימן ע"ב - פסקו בפירוש שאין לעשות קידוש והבדלה על חלב (ובהמשך המכתב: להשמיט ע"ד הבדלה על חלב).
- ובשו"ת אגרות משה הנ"ל: והמתירין גם על חלב אולי הוא מחמת שחלב שותין שלא לצורך צמאון וכשמכבדין לאורח בכוס חלב לא יוכל לומר שאינו רוצה לשתות משום דאינו צמא, דחלב שותין גם שלא לצמאון ויתחשב שאינו רוצה להתכבד ולכבד, לכן מחשיבין זה למשקה שמכבדין בו כחמר מדינה, אבל המיני סאדע אין שותים אותם אלא לצמאון, וכשיכבדו אותו במשקה סאדע והוא אינו צמא ולא ישתה, לא יתחשב לאינו רוצה להתכבד ולכבד, לכן אף לדידהו אין להחשיב זה

1 שֶׁאֵף שֶׁמִּצְוֵי הַרְבֵּה יֵין אֶצֶל הַחֲנוּנִי מִן הַסֵּתֶם אֵין דֶּרֶךְ רוֹב אֲנָשֵׁי עִיר זוֹ לִקְנוֹת יֵין תָּמִיד מִן הַחֲנוּנִי אֲלֵא קוֹבְעִים
2 רוֹב סְעוּדוֹתֵיהֶם עַל שָׁאָר מִשְׁקִים וְהָרִי הֵם חוֹמֶר מְדִינָה⁴⁹ וְאֵף בְּמִקְוֹמוֹת שֶׁהֵינִי גְדֹל שֵׁם וּבִשְׁנָה אַחַת לָקָה הֵינִי
3 וְאֵינִי מִצְוִי כָּל כֶּךָ וְרוֹב הָעִיר קוֹבְעִים רוֹב סְעוּדוֹתֵיהֶם בִּשְׁנָה הַהִיא עַל שָׁאָר מִשְׁקִים הָרִי מִשְׁקִים אֵלֹו חוֹמֶר מְדִינָה
4 בִּשְׁנָה הַהִיא.
5 וַיֵּשׁ חוֹלְקִין עַל כָּל זֶה וְאוֹמְרִים שְׂאִינוּ נִקְרָא חוֹמֶר מְדִינָה אֲלֵא אִם בֶּן רוֹב הַשְּׁנָה אֵין הֵינִי מִצְוִי כָּלֵל בְּכָל הָעִיר
6 אֲפִילוֹ אֶצֶל הַחֲנוּנִי אֲבָל אִם רוֹב הַשְּׁנָה הוּא מִצְוִי אֶצֶל הַחֲנוּנִי אֵף שֶׁהוּא בְּיוֹקֶר אֵין שׁוֹם מִשְׁקָה נִקְרָא חוֹמֶר מְדִינָה
7 לְעִנְיָן כָּל הַדְּבָרִים הַטְּעוּנִים כּוֹס (חוּץ מִבְּרַכַּת הַמְּזוּן מִטַּעַם שֶׁנִּתְבָּאָר בְּסִימָן קפ"ב⁵⁰) אֵף בִּשְׁעָה שְׂאִין הֵינִי מִצְוִי
8 כָּלֵל בְּעִיר.
9 וּמִנְהַג הָעוֹלָם בְּסִבָּרָא הָרִאשׁוֹנָה:

חלק ב סימן ערב על איזה יין מקדשין סעיף י

הלכתא רבתא

בן] הם חמר מדינה - במדינות כארץ ישראל וארצות
הברית שהיין גדל ומצוי בכל מקום - מכל מקום כיון
שדרך רוב האנשים לקבוע סעודתם גם על משקאות אחרים
- חל עליהם דין חמר מדינה⁴⁸.

צינונים והוספות

בשכר וכיו"ב, אולי י"ל דלא איכפת לן הסיבה לזה, אם היא
משום שהיין לא גדל שם והוא ביוקר, או משום שטבע האנשים
באותו מקום (ובאותו הזמן) הוא כזה שאינם שותים יין כ"כ,
אלא עיקר שתייתם החשובה היא שאר משקים. . . ודוגמא לזה
י"ל במציאות ימינו, שכיון שנהגו בסעודות החשובות כסעודות
חתונה, סעודות שויו"ט וכו', שקובעים הסעודה ומכבדים את
האורחים לא דוקא ביין, אלא גם, ואולי עוד יותר, במשקאות
חשובים אחרים כיו"ש, שכר וכיו"ב - נראה שע"פ דברי רבינו
הנ"ל יש מקום להקל, ולקדש על שאר משקין החשובין אף
שהיין גדל ממש באותו מקום או כמהלך יום סביב, כיון שרוב
אנשי העיר משתמשים במקומנו ובתקופתנו בשאר משקין
חשובים במקום יין. . . אבל מ"מ לענין מעשה לכתחילה. . .
מצוה מן המובחר לקדש לעולם על היין.

עד"ז סימן קפב ס"ב: כוס ברכת המזון אינה אלא של יין ולא
של שאר משקין אפילו קבע סעודתו עליהם שכל כוס של ברכה
לא תקנו אלא מיין שהוא משמח אלקים ואנשים.

ובמקומות שאין היין מצוי והשכר או שאר משקין הם חמר
מדינה דהיינו שרוב אנשי המקום דרכם לקבוע עליהם סעודתם
כמו שקובעים על היין במקומות שהוא מצוי מברכים עליהם
ברכת המזון אף על פי שיש יין בעיר וכל שאין יין הרבה גדל
כדרך יום סביבות כל העיר אפילו גדל מעט סמוך לעיר וגם
מצוי הרבה יין בחנות אין זה נקרא מצוי כיון שהוא ביוקר
ובודאי אין רוב אנשי העיר קובעים תמיד סעודתם עליו.

ומכל מקום מצוה מן המובחר לברך על יין וכ"ש אם יש לו יין
בביתו שאין זה הידור כלל לברך על שאר משקים אלא א"כ יש
לו מעט לצורך קידוש שקידוש קודם לברכת המזון מפני שהוא
טעון כוס לדברי הכל ואף שאפשר לקדש על הפת מכל מקום
עיקר הקידוש נתקן על היין כמו שיתבאר בס' רע"א.

50) סעיף ב, הובא לעיל, ושם נתבאר שעיקר הקידוש נתקן על
היין - משא"כ בברכה"ז.

היה נחשב למשקה חשוב ביותר הדומה ליין - גם כשאין שותים
אותו באמצע הסעודה (ע"ד משקה החומץ 'מעד' המובא להלן
מסימן קפב ס"ג), ועוד שיתכן שמדובר שם בשעת הדחק ממש,
וצ"ע אם כן הוא גם בזמננו שאין בו חשיבות גדולה (ראה לעיל
משו"ת אג"מ).

47) בסימן קפב ס"ג חילק בין המשקים השונים: וכל זה
במשקים חשובים כשכר וכיוצא בו אבל משקים גרועים כמו מה
שקורין במדינות אלו (קווא"ס) או (בארש"ט) אין להם חשיבות
יותר ממים ואין מברכים עליהם ברכת המזון אפילו במקום
שדרך רוב אנשי העיר לקבוע סעודה עליהם ואצ"ל קידוש
והבדלה לפי שאינו נקרא חמר מדינה אלא מה שיש לו חשיבות
באותה מדינה כעין חשיבות יין בכל המדינות.

48) ואפילו אינו שתיית רוב אנשי העיר אלא שותין אותו
לפרקים בלבד מפני חשיבותו כמו (מע"ד) במדינות אלו לא
נגרע מפני זה לברך ולקדש עליו כיון שזהו מפני חשיבותו
שהוא חשוב יותר מן השכר ולכן ראוי יותר לכוס של ברכה מן
השכר וגם הוא חמר מדינה יותר ממנו כיון שחשוב יותר שהרי
כל מעלת היין לכוס של ברכה אינו אלא מפני חשיבותו ולא
מפני שהוא רוב השתייה במקומות שהוא מצוי לרוב שהרי אף
במקומות ששאר משקים הם רוב השתייה אעפ"כ מצוה מן
המובחר ביין מפני חשיבותו א"כ כל משקה שחשוב יותר הוא
קרוב ליין יותר.

ובסימן תעב סכ"ט הביא משקים גרועים נוספים שאינם כחמר
מדינה לעולם: מי תפוחים (שקורין עפ"ל טראנ"ק) ומי זנגביל
שקורין (אינגב"ר וואש"ר) ומי שורש שקורין (לאקרי"ץ).

49) קיצור הלכות משוע"ר מילואים (א) לס' ערב: היינו על
פי דברי רבינו בקו"א כאן סק"א, שהסביר הטעם לדעה זו:
"שהכל תלוי ברוב אנשי העיר משתמשים את השכר במקום
יין. . . ואף שהיין מצוי בחנות אין בכך כלום אם הרוב
משתמשים בשכר במקום ביין". עיי"ש באריכות. ומכיון
שהעיקר הוא השימוש בפועל, אם משתמשים יותר ביין או

1 וכל זה כששכח לסלק הנר מהטבלא קודם כניסת השבת
2 שלכן לא נעשית הטבלא בסיס לדבר המוקצה כיון שאינה
3 משמשת אז לנר מדעת בעל הבית אלא מחמת שכחתו אבל אם
4 מדעתו הניח הנר על הטבלא שיהיה עליה בכניסת השבת הרי
5 נעשית בסיס להנר וטפלה אליו ואסורה בטלטול כמוהו לפיכך
6 אסור לנערה אף אם הנר הוא של שעה וכיוצא בו ואף אם צריך
7 למקום הטבלא אבל מותר ליגע בטבלא כמו שמותר ליגע בכל
8 מוקצה כמ"ש בסי' ש"ח ועל ידי נכרי מותר לטלטלה ולנערה
9 מטעם שנתבאר בסי' רע"ו.

10 ויש אומרים שאינה נקראת בסיס אלא א"כ היתה דעתו שיהיה
11 הנר עליה כל השבת כולה אבל אם היה דעתו לסלקו אחר כניסת
12 השבת על ידי נכרי או על ידי ניעור או שאר טלטול מן הצד
13 הרי זה מותר לנערה אם הנר של שעה וכיוצא בו ויש לסמוך
14 על דבריהם להקל במקום הפסד כגון נר שעל השלחן שנפל על
15 השלחן וחושש שלא ישרף השלחן ינער השלחן והנר נופל
16 מעליו אם הוא של שעה וכיוצא בו אם היה דעתו מבעוד יום
17 לסלקו מעל השלחן בשבת על ידי נכרי או על ידי טלטול מן
18 הצד.

19 ואם נפל הנר על המפה שעל השלחן אע"פ שהנר היה עומד
20 עליה בכניסת השבת לא נעשית המפה בסיס לו לדברי הכל
21 מטעם שיתבאר בסי' ש"ט ויכול לנערה שיפול הנר מעליה או
22 שאר מוקצה שנפל עליה בשבת אע"פ שאין שם הפסד אם לא
23 ינער.

24 ואף אם נפל הנר או שאר מוקצה שעל השלחן שנעשה בסיס
25 להנר שהיה מונח עליו בכניסת השבת מכל מקום אם היה מונח
26 על השלחן בכניסת השבת דהיינו בבין השמשות גם להם
27 (שלצורך השבת) הרי נעשה בסיס לאיסור ולהיתר בכניסת
28 השבת ואף לאחר שסלקו הלחם ממנו לא נעשה בסיס להנר
29 בלבדו כיון שהוא כבר אחר כניסת השבת ולפיכך יכול לנערו
30 להפיל מעליו הנר ושאר מוקצה לטלטלו אח"כ כמו שירצה וכן
31 אם היו מונחים עליו בין השמשות שאר דברים שאינם מוקצים
32 והוא שיהיו (הלחם או) שאר הדברים חשובים יותר מן דליקת
33 הנר דהיינו מן השלהבת שהנר נעשה בסיס אליה כמ"ש בסי'
34 רע"ט.

35 ואם צריך לגוף השלחן לטלטלו למקום אחר אם אפשר לנער
36 ממנו הנר (כגון שא"צ עוד לנר זה) ינערנו ממנו מתחלה ע"י
37 שיטה השלחן ויפול הנר מעליו ואח"כ יטלטלנו למקום שירצה
38 ואם אי אפשר לנער (כגון שהוא צריך עוד לנר זה במקום האחר
39 או שיש חשש הפסד בניעור זה שלא ישבר הנר) רשאי לטלטלו
40 בעוד הנר עליו הואיל ולא נעשה בסיס לו בלבדו בבין השמשות
41 ואפילו אם אינו צריך עוד לנר אלא שצריך למקום השלחן ואם
42 ינער שם הנר לא יוכל לעשות חפצו באותו מקום מותר לטלטל
43 השלחן עם הנר שעליו למקום אחר הואיל ולא נעשה השלחן
44 בבין השמשות בסיס לאיסור בלבדו וכמו שיתבאר כל זה בסי'
45 ש"ט וש"י עיין שם כל פרטי דינים אלו וטעמיהם:

46 ז' מותר להניח נר של שבת מבעוד יום על גבי אילן וידלוק
47 שם בשבת אבל אין מניחין נר של יו"ט דולק על האילן
48 אפילו מבעוד יום גזרה שמא יעלה באילן ביו"ט ליטול ממנו
49 הנר ונמצא משתמש במחובר לקרקע ביו"ט שהוא אסור מטעם

50 שיתבאר בסי' של"ו אבל בשבת אין לחוש שמא יעלה עליו
51 ליטול הנר לאחר שיכבה שהרי הוא אסור בטלטול אף לאחר
52 שיכבה כמו שיתבאר בסי' רע"ט:

53 ח' מותר לכפות קערה של חרס על גבי הנר בשביל שלא יאחזו
54 האור בקורה שמה שהוא מטלטל הקערה בשבת בשביל
55 הצלת הקורה האסורה בטלטול בשבת אין בזה שום איסור כלל
56 וכל שכן שמותר לכפותה על הנר כדי לשמש מטתו ומכל מקום
57 צריך שיניח מעט אור תחתיה שאם לא כן יכבה הנר:

חלק ב סימן רעו שלא לגרום כבוי הנר טעמים וז'

58 א' מותר לכבות את הנר בשביל החולה שישן אם הוא חולה
59 שיש בו חשש סכנה אם לא יישן וכן מי שמתירא מפני
60 לסטים שלא יהרגוהו מותר לכבות הנר שלא יראוהו שפקוח
61 נפש דוחה שבת אפילו בחשש ספק סכנה כמו שיתבאר בסי'
62 שכ"ח.

63 אבל אם אין שם חשש סכנת נפשות אלא סכנת ממון וכן בשביל
64 חולה שאין בו סכנה אסור לכבות מדברי סופרים ואם כבה פטור
65 מפני שאין איסור מן התורה אלא במלאכה הצריכה לגופה
66 כלומר שהמלאכה צריכה לו בשביל גופה דהיינו שצריך לו גוף
67 הדבר שגוף המלאכה נעשית בו כגון שמכבה עצים דולקים
68 בשביל הפחמים שהם ראויים לצורפים שגוף מלאכת הכיבוי
69 נעשה בגוף הפחמים שהם צריכים לו אבל מלאכה שאינה
70 צריכה לגופה היא כשהיא צריכה לו בשביל דבר אחר שאין גוף
71 המלאכה נעשית בו כגון שמכבה את הנר מפני שחש על השמן
72 שלא ידלק כולו עכשיו או מפני שחש על חרס הנר שלא יבקע
73 כשהפתילה דולקת עליו שגוף מלאכת הכיבוי נעשה בפתילה
74 והוא מתכוין במלאכתו מפני שצריך לשמן או לנר וכן המכבה
75 את הדליקה מפני שחש על ממנו וכן המכבה גחלת בשביל
76 שלא יזוקו בה רבים וכן זה שמכבה בשביל החולה או מפני
77 הלסטים הרי זה מלאכה שאינה צריכה לגופה כיון שאינו
78 מתכוין בשביל צורך הפחמים או הפתילה שהכיבוי נעשה בהן.

79 ואפילו אם מכבה בשביל שצריך לפתילה אינו חייב אלא אם כן
80 צריך לחזור ולהדליקה אחר זמן וגם היא פתילה חדשה שזהו
81 פעם ראשון שהודלקה וגם לא הובהבה קודם שהודלקה שע"י
82 כיבוי זה היא מיתקנת להדלקה יותר ממה שהיתה בתחלה אבל
83 אם אין צריך לחזור ולהדליקה לאחר זמן ואפילו אם צריך
84 לחזור ולהדליקה אלא שהיא פתילה ישנה שכבר הודלקה פעם
85 אחת ואפילו היא פתילה חדשה שלא הודלקה מקודם כלל אלא
86 שהובהבה קודם שהודלקה שע"י כיבוי זה אינה מותקנת
87 להדלקה יותר ממה שהיתה בתחלה הרי זה מלאכה שאינה
88 צריכה לגופה שאף שהוא צריך לגוף הדבר שהמלאכה נעשית
89 בו דהיינו שהפחם שבראשה שהכיבוי נעשה בו הוא צריך לו
90 שיהא נוח לחזור ולהדליקה מכל מקום כיון שהדבר שהמלאכה
91 נעשה בו אינו מתתקן כלום ע"י המלאכה יותר ממה שהיה
92 בתחלה הרי אין המלאכה צריכה לגופה של אותו דבר כלל כיון
93 שאין מתקנת אותו כלום ואינה נקראת מלאכה הצריכה לגופה
94 אלא אם כן שהמלאכה מתקנת את גוף הדבר שנעשית בו יותר
95 ממה שהיה בתחלה שאז היא צריכה לגופה וגם שיהא צורך
96 לאדם בגוף הדבר שהמלאכה נעשית בו ומתקנת אותו:

ב במה דברים אמורים בכיבוי שהיא מלאכת קלקול שמקלקל
ההבערה לפיכך אינה חשובה צריכה לגופה בזה בלבד מה
שגוף הדבר שנעשית בו צריך להאדם אלא עד שגוף הדבר
מתקן ע"י המלאכה שנעשית בו יותר ממה שהיה בתחלה וכן
הסותר בנין על מנת לחזור ולבנותו או הקורע על מנת לחזור
ולתפור אין אסור מן התורה אלא אם כן אם דעתו שיהא בנין
האחרון יותר טוב מן הראשון וכן בתפירת הבגד שנמצאו
הסתירה והקריעה הן מתקנים הבנין והבגד שיהיו יותר טוב
מבתחלה שמבלעדי הסתירה והקריעה אי אפשר כלל לתקן
הבנין והבגד שיהיו יותר טובים אבל שאר מלאכות שאינן
מלאכות הקלקול אף [אם] אינן מתקנות את גוף הדבר שנעשית
בו שכיון שגוף הדבר שנעשית בו הוא צריך להאדם הרי זה
המלאכה הצריכה לגופה כגון המוציא קרדום מרשות לרשות
כדי לחתוך בו שאף שאין הקרדום מתקן כלל בהוצאה זו הרי
זה חייב הואיל והוא צריך לגוף הדבר שהוציא אבל אם אינו
צריך לגוף הדבר שהוציא כגון המוציא מת לקבורה שגוף המת
אין לו בו שום צורך כלל הרי זה מלאכה שאינה צריכה לגופה
וכן כל כיוצא בזה.

ויש אומרים שאפילו מלאכת הקלקול אין צריך שיהיה התיקון
יותר טוב מבתחלה חוץ ממכבה הנר שאינו חייב אלא אם כן
נתכוין להבהב הפתילה ע"י כיבוי זה שתהא נוחה לחזור
ולהדליקה אבל אם אינו חושש על הבהובה אלא שמתכוין
בכיבוי לחוס עליה שלא תדלק כולו עכשיו אף פי שמתכוין
כדי לחזור ולהדליקה לאחר זמן מכל מקום עיקר גוף הדבר
שמלאכת הכבוי נעשה בו הוא הפחם שבראשה שהאור אחז בו
וכיון שאין כוונתו בכיבוי בשביל שצריך לפחם זה אלא בשביל
שצריך לשאר הפתילה שלא אחז בה האור הרי זה מלאכה
שאינה צריכה לגופה אלא לדבר אחר שאין המלאכה נעשית בו:

ג וכל זה להאומרים שמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור
עליה ואינה אסורה אלא מדברי סופרים אבל יש חולקין על
זה ואומרים שאפילו מלאכה שאין צריכה לגופה חייב עליה מן
התורה ומכל מקום אף לפי דבריהם מותר לכבות הנר בשביל
שיישן החולה שיש בו סכנה וכן מי שמתירא מפני הלסטים
ויש חשש (סכנה בדבר) סכנות נפשות אבל אם אין שם אלא
חשש צער הגוף בלבד בענין שאי אפשר לבא לעולם לידי חשש
סכנה מצער ההוא אסור לכבות ואם כבה חייב לפי דבריהם.

ד והכל מודים בפסיק רישיה ולא ימות שחייב עליו מן התורה
לפעמים וכיצד מצינו זה והלא כשאנו מתכוין למלאכה
בוודאי אין צריך לגופה כלל מצינו בכגון שהדבר ידוע שנוח לו
במלאכה שנעשית בלא כוונתו וחפץ הוא בה אע"פ שלא נתכוין
לה והרי היא צריכה לו עכשיו שכבר נעשית מאליה בלא כוונתו
כיצד כגון נקב שבחבית שמוציאין בו היין שפקוק בנעורת של
פשתן שהנעורת בלועה מיין הרבה וכשמוציאה וחוזר ופוקק בה
ומהדקה בחוזק אי אפשר שלא יסחוט יין ממנה ואע"פ שאינו
מתכוין אלא לסתום הנקב הרי זה פסיק רישיה ואם יש כלי תחת
פקיקת הנעורת שהיין הנסחט ממנה נוטף לתוכו הרי זה חייב
על פקיקה זו שהדבר ידוע שנוח לו ביין הנסחט מהנעורת לתוך
הכלי שיוכל ליהנות ממנו כשיהיה בכלי אבל כשיהיה בלוע
בנעורת אין לו בה הנאה של כלום והרי זו מלאכה הצריכה
לגופה אע"פ שלא נתכוין לה וכן כל כיוצא בזה:

חלק ב סימן רעח שיכול לכבות הנר בשביל החולה וכו' ד' טעמים:

לקוטי תורה

כוחות וחיות אלקיים מצומצמים ומוגדרים) שמהם
נשפעת חיות פרטית לכל נברא להחיותו ולקיימו -
ולפיכך, לגבי הקב"ה עצמו כל הנבראים הם בבחינת
"רוח שפלים".

בבחינת חיצוניות מלכותו ית' לבד.
חיות אלקית זו המתפשטת ממנו ית' לברוא
ולהחיות הנבראים היא רק בחינת "חיצונית" מאלקות
- בחינת "מלכותו ית' לבד".

כדכתיב מלכותך מלכות כל עולמים, שחתהוות
כל עולמים וחיותם אינו אלא מבחינת מלכותו ית'.
הפירוש הפנימי בכתוב "מלכותך מלכות כל
עולמים" הוא, שחיות כל העולמות כולם, גם של
העולם העליון ביותר, אינה אלא ממידת מלכותו ית',

כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ כו',
דחינו שהשפיל את עצמו כביכול וצמצם בעשרה
מאמרות, יהי רקיע כו', בששת ימי המעשה, לברוא
ולהוות ולהחיות רוח שפלים.

התוכן הפנימי של שביתת הקב"ה ביום השבת
(שאינו ח"ו כפשוטו, שהרי לא בעמל ברא הקב"ה את
עולמו) יובן ע"פ ביאור אופן התהוות העולמות
והנבראים, וקיומם וחיותם בששת ימי המעשה:

דהנה הקב"ה בכבודו ובעצמו הוא למעלה ונבדל
לגמרי מגדר נבראים, ובריאת העולמות וקיומם הוי
השפלה (היינו ירידה) עצומה לפניו ית', לפי שהבריאה
מוגדרת ומוגבלת, ובכדי שיומשך בה שפע מוגבל זה
מאתו ית' צריך להיות צמצום עצום, שהקב"ה צמצם
את אורו בעשרה מאמרות פרטיים (שהם עשרה מיני

1 שהיא המידה האחרונה (כידוע בענין "עשר ספירות"
2 עליונות, שמלכות היא ה"ספירה" האחרונה).

3 [והולך ומסביר זה שמדת המלכות המח' העולמות
4 היא רק בחינה חיצונית בלבד (כאמור):]

5 ואינו כדמיון הנשמה המחיה את הגוף, שמתלבשת
6 בתוכו להחיותו, ויש לה התפעלות ממקרי ושנוי
7 הגוף בו'.

8 אף שחיות הנבראים היא חיות אלקית כאמור,
9 והיא מתלבשת בתוך כל הנבראים כמו שאמרו בזהר
10 דהקב"ה "ממלא כל עלמין" (ממלא כל העולמות) כדי
11 להחיותם, מ"מ, "אינו כנשמת האדם תוך גופו שהיא
12 נתפסת תוך הגוף עד שמתפעלת ומקבלת שינויים
13 משינויי הגוף וצער, מהכאות או קרירות או חמימות
14 האש וכיוצא", וכפי שרואים שצער גופני בא' מאברי
15 הגוף פועל בלבול והעדר המנוחה בכללות הנפש -
16 דזהו רק בנשמה, לפי שגם מהות הנשמה עצמה
17 מתלבשת בתוך הגוף;

18 משא"כ אני הוי' לא שניתני כתיב, שאין בו שום
19 שינוי ח"ו מצד רבוי הנבראים, וכמאמר אתה הוא
20 עד שלא נברא העולם בו'.

21 אע"פ שהקב"ה מהוה ומחיה ומקיים את העולם,
22 עם כל זה "אינו מתפעל ח"ו ממאורעי העולם ושינויו
23 ולא מהעולם עצמו, שכולם אינן פועלים בו שום שינוי
24 ח"ו", היינו לא רק שאין הקב"ה מתפעל מהשינויים
25 שבנבראים, אלא גם עצם פעולת הבריאה אינה פועלת
26 שינוי בהקב"ה; דנברא העושה איזו פעולה, הרי
27 בשעת מעשה הוא עסוק בזה, שכוחות נפשו מלובשים
28 בעשי', ונמצא שנפשו מתפעלת ומשתנית ע"י העשי',
29 שאינו דומה מצב הנפש קודם העשי' למצבה בשעת
30 העשי'; משא"כ אצלו ית', אע"פ שהוא בורא את
31 העולם, אין פעולה זו עושה בו שום שינוי.

32 וזהו פירוש נוסח התפלה "אתה הוא עד שלא
33 נברא העולם אתה הוא משנברא העולם" - "פירוש
34 הוא ממש בלי שום שינוי" - שבריאת העולם הזה וכן
35 בריאת כל העולמות העליונים אינה פועלת שום שינוי
36 ו"התפעלות" בהקב"ה, כי הוא ית' אינו משתנה כלל
37 מהבריאה.

38 [והטעם לכך:]

39 לפי שאינו מתלבש בתוך העולמות להחיותם
40 בבחינת פנימיות מהותו ועצמותו ית'.

41 ההבדל בין הנשמה שמתפעלת ממקרי הגוף
42 להקב"ה שאינו משתנה ח"ו מן הבריאה, הוא לפי
43 שהקב"ה בכבודו ובעצמו אינו מתלבש בתוך העולמות,
44 דאע"פ שהוא ית' נמצא בכל מקום, מכל מקום, להיות
45 שאינו "מתלבש" בהם, הוא נשאר ברוממותו והבדלתו
46 מן הנבראים, ולפיכך אינו משתנה מהם.

47 [ואך לכאור' קשה, הרי סוף-סוף נמשכת מאתו ית' חיות
48 אלקית לברוא ולהחיות את הנבראים, וכיצד אינו משתנה
49 על ידי המשכת החיות מאתו ית'?

50 לזה ממשיך:]

51 אלא רק התפשטות זיו והארה ממנו ית'.
52 החיות האלקית המתפשטת מאתו ית' אינה אלא
53 "הארה" בלבד ממהותו ועצמותו ית'. משל לדבר
54 מהשמש המאירה לארץ ולדרים עלי': ישנו עצם כדור
55 השמש עצמו (המאור), וישנו אור השמש המתפשט
56 ממנו להאיר את העולם, וכשם שאין אור זה חלק מגוף
57 כדור השמש אלא זיו והארה בעלמא ממנו, כך אין
58 החיות האלקית המח' העולמות, מהותו ית' בעצמו,
59 כי אם זיו והארה בעלמא ממנו ית'.

60 ולכך אין בריאת העולמות פועלת בו שום שינוי,
61 דכמו במשל הנ"ל מאור השמש, שהיות וגוף השמש
62 עצמו אינו מתפשט כלל לארץ, והאור המתפשט מן
63 השמש לארץ הוא רק זיו בעלמא (שאין בו מאומה
64 ממהות השמש), לכן אין השמש משתנית במאומה
65 מפעולת האור והזיו, דאין שום נפק"מ ושינוי לשמש
66 אם אור השמש מאיר לארץ ומחמם אותה ומצמיח כו',
67 אם לאו - כך בנמשל למעלה, דהיות שהקב"ה בכבודו
68 ובעצמו "אינו מתלבש בתוך העולמות", והחיות
69 האלקית המתלבשת בעולמות להוותם ולהחיותם היא
70 רק הארה בלבד ממהותו ועצמותו ית', על כן אין
71 בריאת והתהוות העולמות פועלת שום שינוי בו ית'.

72 שעלה ברצונו להיות מלך עליהם.

73 זהו גם הטעם שהחיות המתפשטת ממנו ית'
74 להחיות העולמות היא מידת מלכותו ית' (כנ"ל, שחיות
75 כל העולמות היא ממלכותו ית'), לפי שענין המלכות
76 (מה "שעלה ברצונו להיות מלך עליהם") מורה על
77 ענין זה - "התפשטות חיצונית", זיו והארה בלבד.

78 פירוש: ענין המלכות הוא רק ענין חיצוני במלך,
79 שכן, כל גדר המלכות הוא רק הנהגת הזולת, היינו שאין
80 זו מעלה ושלמות של המלך עצמו (כמו שכלו ומדותיו

1 - שהן מעלות ועניני שלימות של נפש האדם עצמה,
2 היינו האדם כשהוא לעצמו, שהוא איש חכם, חסדן
3 וכיוצא בזה), אלא רק בשייכות לבני אדם שחוץ ממנו.
4 ונמצא, שהמלכות היא בחינה חיצונית, היינו
5 בחינה שהיא רק בשביל מה שמחוץ לאדם.

6 והוא חיותם וקיומם מה שנקרא שמו עליהם,
7 וכמ"ש הודו על ארץ ושמים כו'.
8 זאת ועוד:

9 במדת המלכות גופא, רק בחינה חיצונית ממנה
10 נמשכת בנבראים להחיותם ולקיימם.

11 וכפי שאנו רואים במלך בשר ודם להבדיל,
12 שהמלך מנהיג את המדינה בדרך של התנשאות, שאין
13 המלך עצמו מתגלה ומתקרב אל העם - שהרי הוא
14 נשאר "מרום" ובהבדלה מהם; ורק ש"אימת" המלך
15 היא על העם, ועל ידי אימה זו המתפשטת מן המלך
16 עליהם, הוא מושל עליהם ומנהיג אותם.

17 וזהו גם פירוש המאמר "מלך שמו נקרא" - שרק
18 "שם" המלך נקרא על העם, לפי שאין "עצמות" המלך
19 מתפשטת עליהם, אלא רק "אימתו" לבד. וזה נקרא
20 "שם" המלך, דכמו ש"שם" המלך אינו חלק ממהות
21 המלך עצמו ורק חיצוניותו (וערכו של "שם" המלך
22 לגבי המלך עצמו, הוא כערך הארת השמש לגבי
23 השמש), כך "אימת המלך" המתפשטת מן המלך על
24 אנשי מדינתו להנהיג אותם, הוא ענין חיצוני לגבי
25 עצמות המלך.

26 וכך בנמשל, שהקב"ה בעצמו רם ונשא מנבראים,
27 ורק "הארה" מתפשטת ממנו ית' להחיות העולמות
28 בבחינת "שמו", וזהו "הודו על ארץ ושמים", רק הוד
29 וזיו בעלמא. וזהו תוכן הענין "שהתהוות כל עולמים
30 וחיותם אינו אלא מבחינת מלכותו ית'", דזה מדגיש
31 כיצד בריאת העולמות וקיומם הם רק מהארה לבד
32 המתפשטת ממנו ית', כענין שם המלך שנקרא על
33 מדינתו ועמו.

34 [אלא שבמלך בשר ודם, התפשטות המלך על
35 המדינה היא רק בשביל הנהגת העם (ולא בשביל עצם
36 קיומם, שהרי העם קיים בלי המלך), ואילו למעלה, זה
37 "שעלה ברצונו להיות מלך עליהם" - הוא הוא הקיום
38 והחיות של הנבראים].

39 והתפשטות זו נחשבת ירידה והשפלה גדולה לגבי
40 הקב"ה בבחינת פנימיותו.

41 מאחר שהחיות האלקית המתפשטת ומתלבשת
42 בעולמות היא רק זיו והארה בלבד מאתו ית' (שאין
43 בה מאומה ממהותו ועצמותו ית'), מובן, שגילוי
44 והמשכת הארה חיצונית זו מאתו ית' היא ירידה
45 והשפלה עצומה לגבי הקב"ה בכבודו ובעצמו, מאחר
46 שאין לזיו והארה זו שום תפיסת מקום לגבי הקב"ה
47 ("פנימיות" דלמעלה).

48 וזהו מה שמלאכת הבריאה היא השפלה גדולה
49 לפניו ית', וכנ"ל, שהקב"ה "השפיל את עצמו כביכול
50 וצמצם בעשרה מאמרות", שהן רק זיו והארה בלבד.

51 וביום השבת נתעלה בבחינת פנימית אין סוף ב"ה,
52 והרי זה נק' בחינת שביתה אצלו.

53 לאחר שנתבאר תוכן ענין "מלאכת" הבריאה
54 בששת ימי המעשה, היינו הצמצום והירידה וההשפלה
55 להמשיך מאתו זיו והארה בלבד לברוא ולהחיות
56 העולמות - יובן גדר "שביתה" הקב"ה ביום השבת.
57 דבגמר מלאכת הבריאה, היינו כשסתיימים ההשפלה
58 והצמצום בעשרה מאמרות, אזי היא העלי' כביכול
59 מירידה והשפלה זאת (כמו שמבאר בסמוך), שהחיות
60 חוזרת ועולה בבחינת "פנימיות אין סוף ב"ה", כפי
61 שהוא ית' רם ונשא לגמרי מגדר הבריאה.

62 - ו"עלי" זו קרוי "שביתה" אצלו ית'.

63 [וביאור הקשר בין "עלי" ל"שביתה"]:

64 עד"מ כאדם המדבר, שבשעה שהוא מדבר מצמצם
65 שכלו ומורידו בהדבורים, וכאשר אינו רוצה לדבר
66 פוסק ושובת, והרי אז עלה שכלו למקורו אשר שם
67 משכן החכמה.

68 כמו אדם (להבדיל) הרוצה לבאר סברא עמוקה
69 לתלמיד, שצריך לעמול למצוא מלים מתאימות
70 שיוכלו לבטא את הרעיון העמוק, ונמצא שבשעה
71 שמדבר דברי שכל הוא מצמצם את רעיונותיו ומורידם
72 במלים מסויימות, ובגמר דיבורו כאשר הוא פוסק
73 ושובת מלדבר, אזי חוזר ו"עולה" השכל למקורו,
74 למקום ששוכנת שם החכמה תמיד, ששכלו שב
75 ו"עולה" למדרגתו העצמית, כפי שהוא בלי צמצום
76 וירידה בתוך המילים;

77 וכך הוא בנמשל, שבמשך ששת ימי המעשה
78 הקב"ה מצמצם ומשפיל את אורו וחיותו בתוך "עשרה
79 מאמרות" (דיבורו ית'), וביום השבת שובת ו"עולה"
80 מצמצום זה.

1 ונמצא, שהתוכן הפנימי של "שביתה" הוא "עלי".
 2 בן, ויותר מכן לאין קץ ותכלית, מתעלה ביום
 3 השבת למעלה ממדרגת החכמה, שנחשבת כעשי'
 4 גופני' במ"ש כולם בחכמה עשית.
 5 בנמשל, ה"עלי" שבאה על ידי השביתה מדיבורו
 6 ית', היא גדולה הרבה יותר לאין קץ מהעלי' שבמשל
 7 הנ"ל מאדם השובת מדיבורו.
 8 כי בדיבור האדם, שנפשו היא נפש שכלית (היינו
 9 שהשכל הוא ממהות הנפש עצמה), הרי בגמר הדיבור,
 10 כשהאדם שב למדרגתו העצמית (כפי שהיא למעלה
 11 מירידה וצמצום בדיבור), הרי העלי' למקורו היא
 12 ל"משכן החכמה".
 13 אבל למעלה, הרי הקב"ה בכבודו ובעצמו הוא
 14 למעלה מעלה מגדר החכמה, והוא מרומם כל כך
 15 מחכמה עד שמדרגת החכמה נחשבת כעשי' גופנית
 16 אצלו ית' (שזהו הפירוש הפנימי ב"כולם בחכמה
 17 עשית", שאף גילוי בחינת חכמתו ית' (שהיא הבחינה
 18 הראשונה והעליונה ביותר בבריאה) נחשב כמו עשי'
 19 גשמית לגבי הקב"ה.
 20 אלא כמאמר אנת חכים ולא בחכמה ידיעא כו'.
 21 ועל זה אמרו בתיקונים "אנת הוא חכים ולא
 22 בחכמה ידיעא", דזה שהקב"ה הוא "חכם" ("אנת
 23 חכים") אינו כלל ענין החכמה הידוע אצל נבראים, כי
 24 חכמתו כפי שבאה לידי גילוי בשביל בריאת העולמות
 25 (היינו חכמה דאצילות), אף שהיא חכמתו ית' וחכמה
 26 עילאה, אין לה שום ערך ודמיון אל הקב"ה עצמו, עד
 27 שהיא כעשי' גופנית אצלו ית', כנ"ל, שמזה מובן, דזה
 28 ש"אנת הוא חכים" אינו בערך כלל וכלל לנבראים.
 29 ולפיכך, ה"עלי" של אורו ית' (מהצמצום בעשרה
 30 מאמרות) ביום השבת "בבחינת פנימית אין סוף ב"ה",
 31 היא עלי' למעלה מעלה מחכמתו ית', מאחר שהקב"ה
 32 בכבודו ובעצמו אינו בגדר חכמה כלל.
 33 [לאחרי שנתבאר תוכן ענין שביתת הקב"ה - יובן
 34 הטעם ששמירת שבת שייכת רק לנשמות ישראל:]
 35 ולפי שישאל עלו במחשבה.
 36 הפירוש הפנימי במאמר רז"ל "ישראל עלו
 37 במחשבה" הוא, שנשמות ישראל נמשכו ממחשבתו
 38 ית', דלא כשאר כל הנבראים כולם (אפילו מלאכים
 39 עליונים) שנבראו רק מדיבורו ית' - דזה מורה על
 40 העילוי שבנשמות ישראל, שמקורן הוא מה"פנימיות"

41 של אלקות. שכן, המעלה במחשבה על הדיבור היא,
 42 שכח הדיבור הוא רק כח חיצוני של הנפש, שעל ידו
 43 מוציא האדם את רעיונות שכלו או רגשי לבבו אל
 44 הזולת שחוץ ממנו, היינו שהדיבור הוא מה שהאדם
 45 מגלה את עצמו לאחרים, משא"כ המחשבה היא בתוך
 46 האדם עצמו, ושם מתגלה פנימיות האדם ואמיתתו
 47 לעצמו.
 48 וכך, בחינת דיבורו של הקב"ה הוא מה שהקב"ה
 49 מצמצם את אורו בשביל התהוות נבראים, משא"כ
 50 נשמות ישראל מושרשות בהקב"ה בכבודו ובעצמו
 51 שהוא למעלה מגדר "זולת", כמשל מחשבת האדם
 52 להבדיל שהיא בתוך האדם עצמו.
 53 וכמאמר ואתה נפחת בי ומאן דנפח כו'.
 54 וזהו מ"ש בבריאת האדם "ויפח באפיו נשמת
 55 חיים", ואמרו רז"ל "מאן דנפח מתוכו נפח". דהנה יש
 56 שני אופנים שאדם מוציא הבל מפיו - על ידי דיבור
 57 או על ידי נפיחה, ו"כמו שיש הפרש והבדל גדול
 58 באדם התחתון עד"מ, בין ההבל שיוצא מפיו בדיבורו
 59 להבל היוצא על ידי נפיחה, שביוצא בדיבורו מלובש
 60 בו כח וחיות מעט מזעיר והוא בחינת חיצוניות מנפש
 61 החי' שבקרבו, אבל ביוצא בכח הנופח דמתוכו נפח
 62 מלובש בו כח וחיות פנימי' . . ככה ממש . . יש הפרש
 63 עצום מאד למעלה בין כל צבא השמים . . שנבראו
 64 מאין ליש וחיים וקיימים מבחינת חיצוניות החיות
 65 והשפע שמשפיע אין סוף ב"ה להחיות העולמות,
 66 ובחינה זו נקראת בשם רוח פיו עד"מ כמ"ש וברוח פיו
 67 כל צבאם . . ובין נשמת האדם שנמשכה . . מבחינת
 68 פנימיות החיות והשפע שמשפיע אין סוף ב"ה".
 69 כלומר:
 70 כשם שבנפיחה גשמית מלובש כח פנימי של
 71 האדם, כך הוא בנמשל אצל הקב"ה, דלשון "ויפח"
 72 שנאמר כלפי מעלה בבריאת נשמת האדם מורה על כך
 73 שבהמשכה זו (לברוא נשמה) מלובשת "תוכיות
 74 ופנימיות" של הקב"ה כביכול.
 75 ואמרו רז"ל מאין באת כו'.
 76 ועל זה אמרו רז"ל "מאין באת", שהפירוש הפנימי
 77 בזה הוא, שהנשמה שרשה מבחינת "אין", כלומר,
 78 "אין" הוא תואר על אור אין סוף ב"ה שלמעלה לגמרי
 79 מגדר הנבראים, כי מאחר שאין לנבראים שום השגה
 80 ותפיסה בו ית' לכן קוראים אותו בשם "אין".
 81 והיות והנשמה היא "חלק אלקה ממעל ממש",

1 ומושרשת במהותו ועצמותו ית' - בחינת "אין", לכן
2 אמרו חז"ל "מאין באת".

3 **שבחינת ומדרגת ישראל נבזה מאד נעלה מבחינת**
4 **התפשטות חיצונית מלכותו ית'.**

5 אשר מכל זה מובן, שנשמות ישראל הן "גבוה
6 מאד נעלה" מהאור והחיות המתפשטים ממנו ית'
7 להחיות העולמות ושאר הנבראים, משום שאותה חיות
8 היא רק מבחינת "חיצונית המלכות", משא"כ נשמות
9 ישראל מושרשות בפנימיות אור אין סוף ב"ה עצמו.

10 **ולכן נאמר ושמרו בני ישראל את השבת, להתקדש**
11 **בקדושתו ית'.**

12 ומטעם זה גם קדושת שבת - שהיא גילוי פנימיות
13 אור אין סוף ב"ה, כנ"ל - שייכת רק לנשמות ישראל,
14 לפי שרק הן מושרשות בבחינת פנימיות אור אין סוף
15 ב"ה.

16 וזהו הפירוש הפנימי ב"ושמרו בני ישראל את
17 השבת", שאין הכוונה רק לשמירת מצוות לא תעשה
18 שבה, אלא כענין השמירה כפשוטו, שבני ישראל
19 "שומרים" את השבת, היינו שבכוחם של ישראל
20 "לשמור" קדושה זו בתוכם, עד שהם עצמם יתקדשו
21 בקדושתו ית' המאירה כיום השבת.

22 **להיות שבת לה' אלקיך כו'.**
23 ועל זה נאמר "שבת לה' אלקיך", דקאי על גדר
24 שביתת האדם, שצריך להגיע לידי בחינת "שבת לה'
25 אלקיך", כלומר, ענינה של שמירת שבת הוא,
26 שקדושתו ית' (המאירה בשבת) תשכון בתוך הנשמה,
27 עד שהוי' יהי' "אלקיך" - אלקה שלך, שהאדם מתקדש
28 "בקדושתו ית'".

29 **וכתיב ביני ובין בני ישראל אות היא כו', כלומר,**
30 **כמוני כמוהם כביכול.**

31 ובזה יובן מה שנאמר בשבת "ביני ובין בני" אות
32 היא גו', שעצם נתינת השבת לבני"ה היא אות, מפני

33 שהיא מורה על הקשר הפנימי שבין הקב"ה לישראל,
34 "כמוני כמוהם כביכול". שהרי עניינה של שבת הוא
35 גילוי אור אין סוף ב"ה עצמו שלמעלה מגדר
36 הנבראים, ורק נשמות ישראל מסוגלות להכיל
37 ו"לשמור" גילוי אלקות זה, מחמת היותן מושרשות
38 כביכול במדרגה זו, כנ"ל.

39 ונמצא, דזה גופא ש"ושמרו בני ישראל את
40 השבת" הוא "אות" "ביני ובין בני ישראל" - שישאל
41 וקב"ה אחד הם כביכול, עד שהקב"ה אומר על בני
42 ישראל "כמוני כמוהם כביכול".

43 וזהו ששת ימים תעבוד כו', בבחינת חיצונית עשי'
44 כדי פרנסתו, וביום השביעי שבת לה', להיות
45 מתעלה במקורא דכולא, להבטל אליו ולדבקה בו
46 ית'.

47 היות שנשמות ישראל הן בבחינת "כמוני כמוהם
48 כביכול", על כן גם עבודתן עלי אדמות היא דומה
49 לבוראן, דכשם שבששת ימי המעשה משפיל הקב"ה
50 את עצמו כביכול ומצמצם את אורו וחיותו ב"עשרה
51 מאמרות" להוות ולהחיות את העולמות, שחיות זו היא
52 רק התפשטות חיצונית ממנו ית' (הנק' חיצונית
53 מלכותו ית') - כך נצטוו ישראל "ששת ימים תעבוד",
54 שבמשך ששת ימי החול הם "משפילים" את עצמם
55 להתעסק בעניני העולם הזה בשביל פרנסה (לשם
56 שמים), שעשי' זו היא ענין חיצוני לגמרי (שאין
57 פנימיות הנשמה מתגלית בזה).

58 וכשם שבשבת יש "שביתה" למעלה, שהקב"ה
59 מתעלה כביכול מהשפלה חיצונית זו ואז מתגלה
60 פנימיות אור אין סוף ב"ה - כך הוא בבני ישראל,
61 ש"ביום השביעי" עבודתם היא - "שבת לה'",
62 להתעלות לגמרי מעניני העולם ולגלות את קדושת
63 הנשמה כפי שהיא מצד שרשה ומקורה, ועי"ז הם
64 מתבטלים לאלקות, לדבקה בו ית' בתכלית הדביקות
65 וההתאחדות.

ושמרו בני ישראל את השבת פרק ראשון

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

שערי אורה

1 (יט) **והנה** גוון האור הנאחז בפתילה שחור הוא ואינו נק'
2 אור המאיר כלל אדרבה הוא נק' אשא אוכמא
3 נהורא אוכמא לפי שמשנתה גוונו לפי מהות דבר המכלה

4 ושוורף כנ"ל אך הנה מבואר למעלה בשרש כליון הפתילה
5 שהוא נה"ט למעלה מאור האלקי' דנשמה כו' א"כ גם
6 באש שחור זה שרשו הוא למעלה מאור העליון עד שבכחו

1 להמשיך את האור העליון הלבן הנקרא אור המאיר ממילא
2 ומאליו וכמו שאנו רואים שאש התחתון הכבוי בפתילה
3 כאשר יעמידוהו תחת אור הדולק ימשכוהו אליו כו' לפי
4 שיש שרש לאש זה השחור למעלה מן האור המאיר והוא
5 בבחי' אויר דק שנק' אויר חשוך שמשם מקור מוצא מציאת
6 האור המאיר והוא בחי' החשך שהוא ההעלם שקודם לאור
7 כמ"ש והארץ היתה תהו וחשך כו' ואח"כ א' יהי אור ויבדל
8 בין האור והחשך ויקרא לאור יום ולחשך קרא לילה כו'
9 אבל קודם שהבדיל היה החשך קודם לאור וכמ"ש יוצר
10 אור ובורא חשך הרי חשך בבריאה שקודם ליצירה והוא
11 מ"ש ישות חשך סתרו וגם למטה כבוייתו של עולם ברישא
12 חשוכא כו' שהוא בחי' העלם העצמות שקודם לגילוי האור
13 בקו"ח כו' וע"כ בהכרח שאש זה השחור שרשו בחשך
14 והעלם מקור האור דלזה בכחו להמשיכו וזהו מטעם הנ"ל
15 בכליון הפתילה ששרשו בז' מלכים דתהו שנק' חשך
16 העליון שקדם לאור החכמה דתיקון שמשם אור הוי"ה
17 דנשמ' וכתוב כיתרון האור מן החשך דהיינו כאשר עצם
18 החשך עצמו יאיר יש בו יתרון אור רב הרבה בכפלי
19 כפליים לאין שיעור מעצם בחי' אור המאיר שיצא אחר
20 ההעלם דחשך העליון וגם אחר שהבדיל בין האור וחשך
21 וקרא לאור יום ולחשך קרא לילה שהוא החשך גמור אבל
22 שרש זה החשך דלילה הוא בחשך העליון (שנק' אויר דק
23 וחשוך כנ"ל) וההפרש הוא בין אור דחכמה שנק' אור
24 המאיר הנ"ל שהוא אינו מאיר בלילה שלא יוכל להאיר את
25 החשך רק כמו שגם אור הנר שמדליק בלילה אינו מאיר
26 רק במקומו אבל החשך במקומו עומד וכך הוא ענין נה"ח
27 שמאיר באור הנר דנשמה משא"כ כאשר החשך עצמו יאיר
28 הוא בא בוודאי ממקור האור שלמעלה מן האור דחכמה
29 אשר ע"כ גם בחשך דלילה יאיר כמו ביום וכמ"ש ולילה
30 כיום יאיר וכמו ויהי הענן והחשך ויאר את הלילה כו'
31 שהוא מבחי' העלם העצמות שנק' מאור ששם נא' וגם
32 חשך לא יחשיך ממך כחשכה כאורה כו' וזהו שרש אש
33 השחור שבפתילה שהוא למעלה מנה"ח ע"כ בכחו
34 להמשיכו אליו כו' וכך יובן למעלה בכללות ההשתלשלות
35 דקו"ח שנק' אור המאיר בכללות שנמשך בשם הוי"ה
36 באבי"ע עד נשמות בגופי' בעוה"ז להאיר את החשך שהוא
37 חיבור האור בפתילה כנ"ל שע"ז אמר כי אתה נרי הוי"ה
38 כו' והוא הוי"ה הב' שבי"ג מדה"ר שנמשך לאבי"ע בגילוי
39 מבחי' ההעלם דהוי"ה הא' שע"ז א' ויקרא ה' ה' דפסיק
40 טעמא בגווייהו כו' מטעם שאין ערך לגילוי אור המאיר
41 לגבי בחי' ההעלם שבעצמות אעפ"י שהוא בחי' ה' אחרוני'
42 שנקרא מל' דא"ס כנ"ל אך זהו דוקא כאשר האור דקו"ח
43 בא אחר הצמצום דחשך סתרו וכמו מאצי' לבריאה
44 דברישא חשוכא כו' אבל כאשר בחי' העלם העצמות ממש
45 מאיר שזהו גבוה הרבה יותר מאור המאיר דקו"ח כנ"ל
46 וע"כ מאיר גם בחשך דלילה כמו ביום ממש משום דהחשך

47 עצמו יש בו יתרון אור רב כו' כנ"ל אז אין הפסק כלל בין
48 ב' הויות הנ"ל דהעלם וגילוי מאחר שההעלם עצמו בא
49 לגילוי משום דקמ"י כחשכה כאורה כו' ואז א' ולילה כיום
50 יאיר כו' (וזהו גילוי האור דעצמות א"ס ב"ה ממש שלפני
51 החשך העליון שגם החשך העליון מאיר כאור כו' לעת ערב
52 יהי' אור כו' שזה האור שמאיר בלילה ודאי גדול מאור
53 היום כמ"ש שיש יתרון האור מן החשך עצמו כשמאיר
54 מטעם הנ"ל עד שנכלל בו אור המאיר כי יש בכלל מאתים
55 מנה וד"ל וזהו וה' יגיה חשכי וה' בתוס' וי"ו לחבר ב'
56 הויות הללו יחד ולא עוד אלא להוסיף אור גדול בהויה
57 דאור המאיר שא' תחלה כי אתה נרי הוי"ה כו' ע"י וי"ו זה
58 המחבר כו' היפך הפסק הטעמים שבין ב' הויות דיי"ג
59 מדה"ר הנ"ל והענין הוא כנ"ל דהעכו"ם טמאו כל השמנים
60 שבהיכל שהוא אור חכמה שבתורה הנגלית כמ"ש
61 להשכיחם תורתך כו' ומצאו שמן טהור שמן הטוב שהוא
62 פנימית ומקור האור דח"ע כמו שהוא בעצמות א"ס ב"ה
63 שנק' אור ז' הימים שנגנו לצדיקים לע"ל וע"כ הדליקו
64 ממנו ח' ימים כנ"ל והעיקר הוא מה שהדליקו נרות
65 בחצרות קדשן כו' שזהו מה שהחשך עצמו מאיר שהוא
66 יתרון אור גדול מאור דחכמ' ע"כ מזה המשיכו במקור
67 האור דתורה להיות תור' אור בגילוי רב יותר מעצם אור
68 המאיר כו' וזהו עיקר ענין מצות נ"ח להיות החשך דלילה
69 מאיר מצד עצמו ששרשו בחשך העליון שלמעלה מן האור
70 המאיר דחכמ' וכנ"ל בשרש אש השחור כו' וד"ל וביאור
71 הענין לפי שבימי חשמונאי' נפלו כנ"י בתחתית המדריגה
72 שא"א הי' שיאיר להם מבחי' אור המאיר דחכמ' ע"כ גברו
73 העכו"ם להשכיחם תורתך כו' וכמו שאנו רואים בעקבות
74 משיחא בדור האחרון שתערוב' טו"ר יותר הרבה מדורות
75 הראשונים דגם שהיו בהם רשעים גדולים אבל צדיקים
76 שבהן היו צדיקים באמת קרובים לנבואה ורה"ק כו' כי
77 הטוב נבדל לגמרי מן הרע ע"כ היו אז צד"ג ורשעים
78 גדולים משא"כ בדורות האחרונים אין צד"ג ולא רשעים
79 גמורים כ"כ כו' מצד שבחי' הטו"ר מעורבים לפי שבכל
80 דור מתברר עה"ד טו"ר ודורות הראשונים הי' בערך הראש
81 לגבי הגוף וע"כ נק' נשמות שבדור האחרון בשם עקבות
82 משיחא כמו אשר חרפו עקבות משיחך והענין הוא דנשמות
83 הגבוהות כחם חזק מאד לגבור על הגוף שתומ"י שיתבונן
84 בגדולת ה' יגבור כח הדביקות אלקי' להפוך חומריות הגוף
85 גם הוא לה' לבדו כו' כביטול היש לאין וזהו אור המאיר
86 שנק' נה"ח שמדליק בפתילה כנ"ל אבל נשמות השפלות
87 מאד שבעקבות משיחא אעפ"י שמתפעלים בדביקות
88 אלקית אין בהן כח להפוך חומריות הגוף כלל וכלל גם
89 אחר כל השגות אלקות בהתפעלות רב לא יזיזו טבעיות
90 הגוף כלל ונשאר הגסות והחומריות במקומה בשלימות
91 ולא יכלה באור האלקי כלל ודוד הי' מרכבה לבחי' מל'
92 ראה בבחי' נשמות שבעקביים שהן בבחי' חשך גמור דק"נ

1 מובלע ברע דנה"ט שלא יועיל להן אור האלקי דנה"ח
2 להאירם רק הרי יש כאן כליון פתילה באש השחור והוא
3 התשובה שמהפך חשוכא עצמו לנהורא שזהו החשך מצד
4 עצמו מאיר שהוא בהיפוך הרע עצמו לטוב ע"י תשובה
5 אמיתית כו' ע"כ א' וה' יגיה חשכי חשך גמור דקליפה
6 הגסה יגיה אור שתאיר הרבה יותר מאור דנה"ח שבצ"ג
7 שא' כי אתה נרי ה' כו' מטעם הנ"ל באש השחור כו' וז"ש
8 וה' בתוס' וי"ו המחבר להמשיך מחשך העליון תוס' אור
9 גדול הרבה מאשר נר הוי"ה מאיר אחר ההעלם דחשך וע"כ
10 אין הפסק בכאן אדרבה מחבר מאור הגדול דחשך סתרו

11 להוסיף אור בשם הוי"ה הראשון והוא מ"ש יגיה חשכי
12 עד"מ מקשת הנראה בו ג' גוונים דשמש בהבהקה יתירה
13 הרבה יותר מגוף הג' גווני אור הללו בשמש עצמו כו'
14 וכמ"ש במ"א בענין מראה הקשת הוא מראה הנוגה כו'
15 והוא מ"ש בר"מ ואני שלשת החצים צדה אורה שהם ג'
16 גווני קשת נהירין בימיהי דמלכא משיחא דוקא ע"י
17 תשובה דוקא והיינו בחי' כתר ש"ט שלמעלה גם מאור
18 העליון דשמן הטוב כו' וז"ש וגבה מאד וזהו כתנות אור
19 בא אחר היפוך החשך דק"נ לאור דוקא ע"י התשובה
20 מטעם הנ"ל וד"ל:

שער החנוכה

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו – [הנחת כ"ק אדמו"ר מהר"ש]

1 **והנה** למעלה נק' מלאך מט"ט בשם נער כמ"ש נער
2 הייתי גם זקנתי וארז"ל שרו של עולם אמרו,
3 שהוא מט"ט, וע"ד הקבלה מט"ט ו"ק דיצירה, והנה יש
4 בזה ג"כ שני בחי' הא' היא היינו כשו"ק דיצירה מקבלי'
5 מאצי', והב' היינו כמו שהם עצמן ומשפיעין למטה כו'
6 ולכן יש מיט"ט מלא ביו"ד אחר המ' (מיט"ט) ויש בלא
7 יו"ד (מט"ט) והיינו בעת שהוא מקבל מאצי' נק' מיט"ט
8 ביו"ד (כי יו"ד היא השפעה מאצי' יו"ד חכ' כו',
9 בפרד"ס שער אבי"ע פ"ד המל' כשהיא כלולה מכל
10 הע"ס דאצי' נק' יו"ד וכשמתלבש' במט"ט אזי נק'

11 מיט"ט ביו"ד) ובעת שהוא משפיע למטה נק' מט"ט בלא
12 יו"ד (וכמ"ש בזהר ח"ב דפ"ח ע"א וכ"כ בזהר ח"ב
13 דס"ג ע"ב דהוא יומא מתברכין מיני' כל שית יומין
14 וכל חד יהיב מזונא לתתא כל חד ביומו, מההי' ברכה
15 דמתברכי' ביומא שביעאה, אלא שיש באצי' ג"כ בחי'
16 זו והיינו שג' מידות דאצי' מקבלי' מיומא שביעאה היינו
17 בחי' בינה, ופי' נער שההשפעה הוא בבחי' קטנות ע"ד
18 אתווין רברבין אתווין זעירין פי' שאתווין זעירין הוא כמו
19 אתווין רברבין אלא שהם בצמצום וכמ"כ בחי' נער הוא
20 שההשפעה בקטנות).

קול מצהלות חתנים

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

1 **ובזה** יובן שני הפי' דויהי מקץ, דלפי' הזהר דקאי על קץ
2 הימים היינו שאין בנפש שום ביטול לאלקות והיינו
3 איבוד וכליון הימים עי"ז מסתלק הגילוי אור דמאמר קו
4 המדה וממילא אין נעשה יחוד הימים, השנתיים ימים
5 דחו"ב וזו"נ כ"א לצורך קיום העולמות מהרשימו שנשאר
6 שהיא קנה המדה, ולפי פי' הארז"ל דקאי על קץ הימין
7 היינו כשיש בנפש ב' המדריגות כלה אז נמשך גילוי אור"פ
8 שנתייחדו ויתחברו אור"כ ביחוד גמור ועי"ז מתגלה ימינו
9 של הקב"ה בכדי שיהי' גאולה.
10 **ובזה** יובן פי' המד"ר ע"פ קץ שם לחושך, כי הנה איתא

11 בפרדס שיש ג' מיני חושך הא' חושך האמיתי הנק' לגבי'
12 ית' בשם חשך כמ"ש ישן חשך סתרו דקאי על כתרא
13 עילאה, ונק' בשם חשך כי כתרא עילאה אע"ג דאיהו אור
14 צח כו' אוכם הוא קדם עילות העילות שמתבושש מגדולתו
15 ית' האמיתי. וגבו' נק' בשם חשך כי הוא צמצום אורו,
16 ומזה מתהווה בהשתלשלות למטה רע גמור חשך והעלם.
17 וע"י שמתגבר א"ע על הרע שבנפשו ומהפך אותו לאור
18 ומעלה אותו לשרשו שהוא תגבורת החסדים עי"ז מתגלה
19 החשך דכתרא עילאה, וזהו שאמר נעקר יצה"ר מן העולם
20 נעקר אופל וצלמות שמאיר גילוי כ"ע. ואע"ג שאפשר

- 1 לפרש דקאי על ביטול הימים ומסתלק לשרשו לכ"ע, אבל
2 הלשון נעקר משמע שנעקר היצה"ר לגמרי, וא"א להיות

ויהי מקץ שנתיים

בס"ד, פ' מקץ, תרל"ב.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

- 1 **אופן הגבול בכלים דאצילות**
2 דהנה על מנת להבין זאת יש להרחיב ולבאר מהי דרגת
3 האורות ומהי דרגת הכלים, - כלים דאצילות הן בבחינת
4 גבול וכמו שכתוב בספר עבודת הקודש⁸⁸, ראייה לזה שאם
5 תאמר שיש לו - לבורא כח בכלתי בעל גבול ואין לו כח
6 בגבול אתה מחסר שלימותו וכיון שבבורא יש את שלימות
7 הכל, ודאי שיש לבורא גם את כח ההגבלה בו' והגבול
8 הנמצא ממנו תחלה הן עשר הספירות בו', עד כאן דברי
9 עבודת הקודש⁸⁹.
10 וחכונתה על הכלים דאצילות שהן בבחינת גבול ובמה
11 מתבטא הגבול בכלים של האצילות, הרי לכאורה כבר ראינו
12 לעיל מספר יצירה ש"מידתן עשר שאין להם סוף"? הנה
13 בכל זאת יש בהם מידה של גבול - והיינו בזה גופא שהן
14 נגדר ומהות בחינת חכמה וחסד - עצם זה שספירת החכמה
15 היא דוקא חכמה ולא בינה, ובחינת החסד היא דוקא חסד
16 ולא גבורה בזה מתבטא ההגבלה שלהם בו', דעיקר מציאות
17 בחינת חכמה וחסד הוא לא באורות אלא בכלים דוקא בו'.
18 וגם יש בחינה נוספת של הגבלה בכלים דאצילות, והוא
19 בהתפשטות שלהן - של הספירות, וכמו מאמר חכמים
20 (בפרקי היכלות) שמבטא שיש איזה שהוא שיעור
21 להתפשטות גילוי אורו של הבורא שיעור קומה של יוצר
22 בראשית רל"ו (236) **אלפים רבבות פרסאות** - וכמובן
23 הכוונה להתפשטות רוחנית, רק כדי לתת לזה המחשה
24 מוחשית משווים זאת לשטח ומקום גשמי (פרסא - מידת
25 אורך בתלמוד) כמניין גמטריה של ורב כח⁹⁰ (236) בו',
26 ויש לומר - מלשון זו של הרבי נ"ע "ויש לומר" משמע
- 27 שזהו ביאור מחודש במאמר חכמים זה, דשיעור והגבלה
28 זאת של רל"ו אלפים רבבות פרסאות הוא לא בעולם
29 האצילות עצמו, כמו שהיה ניתן לחשוב בפשטות, אלא הוא
30 כמו שהוא בעולמות הנמוכים כבריאה יצירה עשיה דהיינו
31 כאשר נמשך כבריאה הוא בבחינת מספר כזה, אבל
32 באצילות עצמו אינם בבחינת שיעור ומדה עדיין
33 בהתפשטות בו',
34 וכמו שנתבאר במקום אחר⁹¹ דכללות ענין הגבול בכלים של
35 האצילות, אין הכוונה שהם עצמם מוגבלים בפועל, אלא רק
36 בזה שהם בחינות שונות של חכמה וחסד וכו' שזה לא גבול
37 בפועל אלא רק גבול בכח, אלא שעל ידי הכלים הוא
38 שתהיה בהם ועל ידם ההגבלה חוץ לאצילות בעולמות
39 בריאה יצירה עשיה, אבל באצילות גופא אינם בבחינת גבול
40 בו', וזהו מה שכתוב בספר יצירה⁹² מדתן עשר שאין להם
41 סוף ומבואר במקום אחר שזהו שנאמר "אין להם סוף" זה
42 לא רק בבחינת האורות אלא גם בבחינת הכלים שאין להם
43 גבול כמו שהן באצילות בו'.
44 אבל מכל מקום יש איזה שהוא הגדרה בכלים גם כמו שהן
45 באצילות - וזה מתבטא בזה שהן בבחינת מציאות מדות
46 וכחות בו', אבל לעומת זאת האורות שבעולם האצילות
47 אינם בבחינת מציאות מדות - כלומר אין באורות שום
48 הגדרה כמו שיש בכלים, והסיבה לזה שהרי הם - האורות,
49 הארה מאור אין סוף המאציל שאינו נגדר מדות כלל -
50 האור אין סוף הוא בלי גבול ממש שאין בו שייכות להגדרה
51 של מידות כאלו ואחרות, כמו כן ההארה גם כן אינו נגדר
52 מדות בו'.

שהגבול הנמצא ממנו תחלה היה העולם הזה שהוא חסר מהשלמותו, חסרת הכח שהוא ממנו, ולפי שאין לחסר שלמותו יש לנו לומר בהכרח שהוא בגבול מבלי גבול, והגבול הנמצא ממנו תחלה הם הספירות שהם כח השלם וכח החסר, כשהם מקבלים מהשפע הבא משלמותו הם כח שלם, ובהמנע השפע מהם יש בהם כח חסר, ולכן יש להם כח לפעול בהשלמה ובחסרון, והשלמות והחסרון הם הדברים המבדילים בין דבר לדבר.

90. תהילים קמז, ה.

91. ראה ספר הערכים חב"ד חלק ד' עמ' ס"ח ואילך, וש"נ.

92. פרק א' משנה ד'.

88. של המקובל רבי מאיר גבאי.

89. וזה לשונו המלא שם (חלק א' פרק ח'): אדון יחיד שרש כל השרשים ית' הפליא עצה הגדיל תושיה להאציל אצילותו בו להיות מקום שבו יברא המציאות, ולהיותו כלי בו יתקיים, כי בלתו לא היה כל זה איפשר כלל. וזה לשון החכם הרב המקובל רבי עזריאל ז"ל שקבל מפי הרב החסיד רבי יצחק סגי נהור בן הראב"ד ז"ל שהיה שלישי לאלהיו ז"ל. הוסיף השואל לשאול באי זה הכרח תכרית שיש שם עשר ספירות, כי רצוני לומר שאין שם רק איין סוף בלבד: תשובה איין סוף הוא שלימות מבלי חסרון, ואם תאמר שיש לו כח בלי גבול, ואין לו כח בגבול אתה מחסר שלמותו, ואם תאמר

1 וכידוע דשרש האורות הן מאור הקו דשרש המשכתו של
2 אור הקו הוא מהאור אין סוף שלפני הצמצום וכמו שכתוב
3 בעין חיים⁹³ בתיאור הצמצום הראשון: המשיך קו דק מאור
4 העליון כו', וכיון ששרש האורות של האצילות הוא בקו
5 שנמשך מהאור אין סוף, שהוא פשוט בתכלית הפשיטות
6 ואין בו שום הגבלה והגדרה, גם באורות שנמשכו ממנו אין
7 הגבלה והגדרה.
8 אבל שואל הרבי נ"ע: והגם דהמשכת הקו הוא על ידי
9 הצמצום ואם כן גם בו יש הגבלה? כלומר, כיצד אנו
10 אומרים שבגלל שהאורות נמשכו מהקו הם לא מוגבלים,
11 הרי גם הקו עצמו נמשך על ידי צמצום והגבלה?
12 וכדי לחזק את השאלה, מבאר הרבי נ"ע מדוע באמת
13 חייבים לומר שהמשכת הקו הוא מהצמצום: דכללות
14 התהוות האצילות הן אצילות האורות ואצילות הכלים הכל

15 הוא על ידי הצמצום שהיה באור אין סוף ברוך הוא, שהרי
16 הצמצום הראשון היה כהאור וכנודע דלפני הצמצום היה
17 הגילוי בבחינת אין סוף ממש, ובשביל שתהא איזה שהיא
18 התהוות הוצרך להיות צמצום.
19 וכמו שכתוב בעין חיים בתחלתו דטרם שנאצלו הנאצלים
20 כו' היה אור עליון פשוט ממלא כל המציאות כו' ולא היה
21 לא בחינת ראש ולא בחינת סוף אלא הכל היה אור אחד
22 פשוט שזה בחשוואה אחת והוא הנקרא אור אין סוף כו',
23 והרי הקו הוא בחינה כזו שיש לה ראש וסוף, וממילא לא
24 יתכן שהיה מציאות הקו לפני הצמצום, וענין הצמצום הוא
25 שנתעלם בחינת האין סוף ונמשך האור בבחינת מדה ומשקל
26 לפי ערך העולמות כו'. שזה עניינו של אור הקו הנקרא "קו
27 המידה", למדוד את האור ולהגבילו לפי ערך העולמות ואם
28 כן מוכח שגם המשכת הקו היא על ידי הצמצום.

ליל ב' דחג השבועות, תער"ב

93. שער א' ענף ב'.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים קונטרסים

1 טענת האומות שעזב ה' את הארץ, כי זו השפלה לפניו להשגיח בארץ, והשתחוו לשמש ולירח
2 שזרכם עובר השפעה הגשמי, כי מ'קליפה' אפשר לקבל בלי יגיעה וביטול, אבל מקדושה השפעה
3 בא ע"י עבודה בביטול

4 וְהַעֲנִין הוּא, דְּהִנֵּה אֲמוֹת הָעוֹלָם אוֹמְרִים "כִּי עַל כָּל
5 גוֹיִם הָיָה, עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ", וְאֲשֶׁר הוּא יִתְבָּרֵךְ
6 יִשְׁגִּיחַ בַּעֲלוּלִים הַשְּׁפָלִים כְּמוֹ הָאָרֶץ וְכָל אֲשֶׁר בָּהּ הָיָה
7 זֶה הַשְּׁפָלָה לִפְנֵי יִתְבָּרֵךְ, וְלָכֵן דַּעְתָּם כִּי עֹזב הָיָה אֶת
8 הָאָרֶץ מִלְּהִשְׁגִּיחַ עָלֶיהָ וּמִסֵּרָה וּנְתָנָה בְּיַד הַמַּזְלוֹת הֵם
9 הַפּוֹכְכִים וְגִלְגָּלִיָּהֶם, וְכִתִּיב "וּמִמָּגֵד תִּבְּוֹאת שְׁמִשׁ, וּמִמָּגֵד
10 גָּרַשׁ יִרְחִים", דְּהַשְׁמֵשׁ וְהִירַח פּוֹעֲלִים טִיב הַצְמִיחָה, וְהִינוּ
11 דְּגוּף וְעֵצִים כֹּחַ הַצְמִיחָה לְהַצְמִיחַ הוּא בְּאֶרֶץ דִּוְקָא,
12 דְּהָאָרֶץ יֵשׁ בָּהּ כֹּחַ הַצּוֹמֵחַ לְהַצְמִיחַ כָּל מִינֵי צִמָּח, וְרַק
13 טִיב הַצְמִיחָה הוּא עַל יְדֵי הַשְׁמֵשׁ וְהִירַח, וְכִמוֹ שְׁאֵנוּ
14 רֹאִים בְּמוֹחַשׁ שֵׁשׁ דְּבָרִים אֲשֶׁר טִיב צְמִיחָתָם הוּא מְקוֹר
15 הַלְבָּנָה, וְיֵשׁ דְּבָרִים אֲשֶׁר טִיב צְמִיחָתָם הוּא מַחֵם הַשְׁמֵשׁ
16 אוֹ מִתְקַף וְרִיחָתוֹ, וְלָכֵן הִנֵּה אֲמוֹת הָעוֹלָם מִשְׁתַּחֲוִים
17 לַשְּׁמֵשׁ וְיִרַח לְהִיּוֹת כִּי עַל יָדָם הוֹלֵךְ הַשְּׁפַע בְּצִמְחִית

18 דְּבָרִים הַגְּשָׁמִיִּים. וְהֵגֵם כִּי בְּדוֹרוֹ שֶׁל אַחָאֵב יָדְעוּ
19 שֶׁפְּעֻלָּתָם שֶׁל הַשָּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ אֵינֶם מַצֵּד עֲצָמָם כִּי אִם
20 מְאַלְקוֹת דְּרָךְ בָּם, מְכַל מְקוֹם לְהִיּוֹת כִּי לֹא רָצוּ לְהִיּוֹת
21 בְּבַחֲנִינַת כְּטוֹל, עַל כֵּן קָרְאוּ לְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא רַק בְּשֵׁם
22 "אַלְקָא דְּאַלְקִיָּא" וְהִשְׁתַּחֲוּוּ לַכַּעַל וְלְאַשְׁרָה בְּכּוֹנֵה
23 שְׁמֵשׁ לְהֵם שֶׁפַּע גְּשָׁמִי, וְכִדְאִיתָא בְּזִהָר חֶלֶק ב (דף קכח
24 עמוד א) "דְּרוּחַ מְסַאָבָא אִיהוּ אֲוִדְמִין תְּדִיר בְּמִגְנָא
25 וְרִיקְנִיָּא, וְאֲוִדְבֵּן בְּלֹא אֲגָרָא, וְאֵנִים לְכַנֵּי נֶשֶׁא לְמִשְׁרֵי
26 עֲלִיָּהוּ, וּמִפְתִּי לֹון לְדִיָּרָא עֲמָהוּן בְּכִמָּה פְּתוּיִין, וְרוּחַ
27 קוּדְשָׁא לֹאוּ הָכִי, אֶלָּא בְּאֲגָר שְׁלִים, וּבְאַשְׁתְּדִלוּתָא רַב
28 סְגִי, וּבְאַתְדְּכֹאוּתָא דְּגִרְמִיָּה וּבְאַתְדְּכֹאוּתָא דְּמִשְׁכְּנִיָּה
29 וּבְכִרְעוּתָא דְּלִבְיָה וּנְפִשִׁיָּה"^א, וְהִינוּ דְּקִלְפָּה נוֹתֶנֶת בְּחִנָּם
30 בְּלֹא דְּכִיּוּתָא דְּגִרְמִיָּה^ב, וּמִשְׁתַּדֵּל לְפָתוּת בְּנֵי אָדָם, אֶכָּל
31 שֶׁפַּע הַקְדָּשָׁה בָּא בְּעִבּוּדָה דִּוְקָא שְׁזָהוּ בְּאַשְׁתְּדִלוּתָא רַב

י. אלקי האלקים. יא. שרוח הטומאה מזדמנת תמיד בחינם ובריקנות, ונמכרת בלא שכר, ואונסת לאנשים לשרות עליהם, ומפתה אותם לדור עמם בכמה פיתויים, ו(אילו) רוח הקדושה לא כך, אלא בשכר שלם, ובהשתדלות רבה גדולה, ובזיכור עצמו, ובזיכור משכנו, וברצון לבו ונפשו. יב. זיכור עצמו.

- 1 סג'י, ובאתדכא ותא דגמיה י' שהוא ענין הכטול, ובכעו תא
2 דלכיה ונפשיה י', הינו כשהוא כרצון ותשוקה, וכדורו של
3 אחאב הגם שיצדעו את האמת דכל השפעה הוא מאלקות,
4 אכל בכדי להיות פלי לקבלה הוא על ידי הכטול דוקא,
5 והם לא רצו בכטול זה, לכן היו משתתפים לכוכבים
6 ומזלות בכדי שימשוך להם שפע גשמיית.

ד"ה לעולם יהא אדם

יג. בהשתדלות רבה גדולה, ובזיכון עצמו. יד. וברצון לבו ונפשו.

לקוטי דיבורים

- 1 ובדוגמא כזה יובן בהפרש דמס"נ דנה"ב ומס"נ
2 דנה"א, דמס"נ דנה"ב קורא וממשיך גילויים, שיהי גילוי
3 אלקות למטה (וגילוי העצמות שיהי לע"ל ע"י העבודה
4 דעכשיו הנה זהו מתן שכרן של העבודה דעכשיו בדרך
5 גילוי מלמעלה) אבל המס"נ דנה"א, הנה זה קורא
6 וממשיך בחי' העצמות, וזהו דהמס"נ דנה"א מה שאינו
7 חפץ בגילויים, הנה בזה הוא קורא וממשיך את העצמות,
8 ובה יובן לנו המעשה הידוע דפ"א נפל הרבי על גשר
9 ואמר: מי לי בשמים ועמך לא חפצתי בארץ⁵³ - איני
10 רוצה בגן עדן התחתון, איני רוצה בגן עדן העליון, רוצה
11 אני בך בלבד, שזה יסוד העבודה של הנה"א מצד עצמו,
12 לרצות עצמות א"ס ב"ה. וזהו כובד ראש שקודם התפלה,
13 שזהו יסוד לעבודת התפלה. והענין הוא דהנה בהתבוננות
14 יש ב' ענינים, הא' הוא מה שלומד ענין אלקי בהבנת ענין
15 בריאה יש מאין, עד"מ, או ענין אחר, ולומדו בעיון להבין
16 הדבר על בוריו כלימוד סוגיא בגליא שבתורה בפרטי
17 סברות הסוגיא ההיא, דלאחר שלומד את דבר ההלכה,
18 ה"ה מתבונן בכללות הסוגיא בהנועם שכלי שבזה, וכן
19 הוא בלימוד פנימיות התורה בהבנת ענין שכל אלקי
20 בבריאה יש מאין, דכאשר לומד פרטי הענין איך דהאין
- 21 הוא נמצא תמיד בהיש להוותו ולהחיותו, ועם זה הוא
22 בדרך העלם והסתתר הבורא מהנברא, ואשר שני ענינים
23 אלה הם הפכיים בעצם מהותם, ושניהם מוכרחים לצורך
24 התהוותו של היש וקיומו, וזהו דהוא ית' מפליא לעשות
25 מקשר רוחניות וגשמיות, ומבין הענין על בוריו בפרטי
26 ביאוריו והסבר סברותיו של הענין, דבר דבר על אופנו,
27 מסודר בסדר טוב בכלי שכלו וכלי מוחו, ואחרי כן
28 מתבונן בכללות הענין, היינו בתמצית המושג מכל
29 אריכות ההשגה בהבנת הענין, והתבוננות זו דתמצית
30 המושג, הנה לבד זאת מה שפועל בו קליטת הענין, הנה
31 פועל בו התפעלות כעין השתוממות בחסד עליון
32 שבהפלאת הבריאה אשר ברא ויצר מוח גשמי שיהי כלי
33 להבנות והשגות גבוהים כאלו, והתבוננות הב' היא
34 בתפלה עצמה, שאז הוא מרגיש נועם אלקי בהענין,
35 והיינו דבהתבוננות הא' כל ענינו הוא שמתעסק בהשגת
36 ההשכלה והבנתה, והשתוממות ההתפעלות בתמצית
37 המושג הוא רק בגודל עוצם מעלת השכלה זו והפלאתה,
38 ובהתבוננות דתפלה הוא הרגש הנועם האלקי, נועם
39 האלקות שלמעלה מהשגה, ומתבטל מהשגתו לגמרי ובא
40 לכלל כוסף אל העצמי שלמעלה מגדר השגה.

ב' דחג השבועות, תרצ"ג

(53) תהלים עב, כה.

[דברי ימי חיי אדמו"ר הזקן]

- 1 רוב המהגרים לערי רוסיא הפנימית גדולי התורה היו אזרחי ליטא שבניהם וחתניהם היו סוחרים
2 גדולים ויחזו למי⁹² עתיד מזהיר בסחר המדינה החדשה ובמכתביהם להוריהם הזקנים שנשואו בליטא
3 והסתדרו בארחות חיים באהלה של תורה היו משבחים ומהללים את המצב המוסרי וגם התורני של
4 הקהלות ברוסיא.
5 הכל ידעו שכל זה בא להם הודות לעבודתו הקדושה של הוד כ"ק אדמו"ר הזקן במשך כעשרים

(92) אוצ"ל: למו.

1 שנה – תקכ"ג-תקמ"ג – על ידי שלוחים וצירים מיוחדים ומה גם בעשר שנים האחרונות תקמ"ג-תקנ"ג
2 הנה הרבה משפחות חסידים העתיקו מושבם לרוסיא הפנימית ובהם ועל ידם נתרחה חוג פעולת כ"ק
3 אדמו"ר הזקן בהרבצת תורה ויסוד בתי לימוד לצעירים ונערים.

4 הליטאים המהגרים יוצאי ווילנא שהיו מהמקורבים לספירות הגבוהות של המתנגדים וידעו את
5 הרדיפות אשר רדפו את החסידים ונשיאיהם מימי קדם ובפרט החרם דשנת תקמ"ב⁹³, כתבו לקרוביהם
6 ומכריהם בשבחם של החסידים ונשיאם כ"ק אדמו"ר הזקן אשר עבודתם הפורי' בהרבצת תורה ויראת
7 שמים בתוככי בעלי המלאכות מעידה על מהותם כי הם יראי אלקים באמת ובאמונה שלמה. ומורנו
8 הגאון ואתו עמו הראב"ד וכל סגולת גדולי התורה טעו במשפטם אשר בלא גבית עדות ובירור דברים
9 כדיני התורה הטילו עליהם חרם.

10 וכפי שאנחנו רואים – כתבו – את הנהגת האנשים הנקראים חסידים – תלמידי מורם ורבים הגאון
11 המגיד מליאזנע – ביראת שמים ובחבת התורה ומוסרים נפשם על הצדקה באהבה וחבה גדולה לכל
12 עני ונכה רוח, הנה עושים זאת בזריזות ובחיבה כי כן יצוה עליהם מורם ורבים באגרותיו וע"י צירים
13 מיוחדים ששולח אליהם לעתים קרובות.

14 אחד המהגרים, ר' זונדיל וואַלף שמו, אף כי הי' בינוני בידיעת התורה, אבל הי' כרוך אחרי גדולי
15 התורה תלמידי הגר"א וביחוד הי' מסור ונתון בכל לבו ונפשו לקיים כל דבר שליחות בהנוגע לרדיפות
16 על החסידים וכמה פעמים נסתכן בשביל לקיים אחת השליחות, הוא הי' בין הנוסעים לפרסם את החרם
17 דשנת תקל"ב וגם הי' אחד מחבורת הקנאים – רוצחים⁹⁴ – שהלכו לעיר שווינציאן לקיים את הפסק
18 דין הידוע בשנת תקמ"א ובספירות המתנגדים התיחסו אליו ביחס של חיבה בגלל עבודתו הגדולה
19 ברדיפת החסידים.

ע' קכו. ספר השיחות תרפ"ד ע' 54. וראה ספר השיחות תש"ד ע' 158.

93) ראה "חסידים ומתנגדים" (ירושלים, תש"ל) ח"א ע' 330.

94) ראה גם אגרות קודש אדמו"ר הזקן ח"א ע' יז ואילך. ע' קיג.

אגרות קודש

[אמצע סיון תרפ"א]

1 ...בפת שחרית. והשי"ת יתן לו מנוחה ויקבל ענג מכל אשר
2 יעשה ברו"ג, ויעמיד על עצמו לקיים כאמור, יראה ויוכח
3 בעזרתו ית' כי יוטב בריאותו אי"ה ולא יוסיף לדאבה עוד.
4 והנה לא על הלחם לבד יחי' האדם כ"א כו' הלחם של
5 חסידים הוא ההתקשרות שלהם, אבל אין זה עוד מספיק
6 ובפרט בעתים הללו, שלקה האל אותנו ונטל עטרת תפארת
7 ראשינו, הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע,
8 ושה פזורה ישראל, יתומים נאנחים מבלי מאגד ומחבר, עלינו

1 להתחזק לעורר איש את רעהו, ולאגד אגודות לומדי דא"ח
2 בקביעות עתים לתורה, ובחתעוררות התפלה איש איש באשר
3 תשיג מוחו ולבו, והחלש יאמר גבור אני לעשות רצון אבינו
4 שבשמים. ובאמת גבורים אנחנו בכח תורת אבותינו רבותינו
5 הקדושים זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, אשר במסירת נפשם
6 הטהורה והאצילה, סללו לנו דרך רחבה לעלות בית"אל.
7 והמאור הגדול על דרכינו יזרח ויאיר, וכל אשר ילך בדרך
8 הקדש, הנה בזכותם יותמך בתמיכה וסעד אלקי במוחש.
9 כבד עלי הדבר במאד מאד לדבר בסוד חסידים ואנשי

הקדושים, והנכון היות כן.
מדוע לא יאגדו אגודת לומדים בכל יום בשיעורי נגלה ודא"ח, ובפרט בשבת ויו"ט. מדוע לא יגבילו זמני התוועדות יחדיו לשמוח בנועם גזעם, חסידים הראשונים, ולדבר דא"ח, ולעורר על העבודה הן בתפלה והן בעבודת היום, בהתעסקות בעניני העיר בהגדלת החדרים תלמוד תורה, ומי יאמר ישיבה, ושאר עניני העיר. הלא האדם שני פעלים לו פרטי וכללי, וכאוי"א צריך למצוא לו ענין להתענין בו לטובת הרבים בדעה ישרה ובתמימות לב, ומזמן לזמן להתאסף יחד, ולהרבות קירוב הלבבות וההתאחדות, ובוה יפיקו חסידי אבותינו רבותינו הקדושים רצון מכל אבותינו רבותינו הקדושים זצוקלה"ה נג"מ זי"ע.
יגיד נא שלום וברכה בשמי לכל אוהבינו וידידינו אוהבי בית מורס ורבים הרה"ק זצוקלה"ה נג"מ זי"ע מוקירי ומכבדי רצונו הקדוש, שהוא רצון הוי"ו ב"ה, ויעוררם על כל האמור בכאב לב, ואשר זה תקוותי, כי בוא יבוא דבר הוי"ו להאיר ולהעיר לב כל אחד ואחד בחסד וברחמים.
והי' ברכה ושלוש כאוי"א והדו"ש בן מורו ורבו.

אג"ק מוהרי"צ צדך יח

מעשה, אשר קטנם עבה כו', אבל הדבר נוגע עד הלב ועד בכלל, הלא כעשרים וחמשה שנה זכני האל ית' עמוד בקירוב אל איש האלקים, אשר כל זה הי' מעינו לילה ויום, התרפס לפני האלקים והתחנן כי יעזור יגן ויושיע לעם קודש להתקשר אל התורה והמצוה והתעוררות התפלה כמבואר בהקונטרסים שפרסם, ביקש והתחנן, וכרועה נאמן כלכל עדתו, וידרוש כי איש את רעהו יתדברו בדברים היוצאים מן הלב, לזכך את המדות, ולטהר את ההשגות שיהי' מתאימות אל הלימוד וההדרכה האלקית, אשר גילו לנו אבות העולם.
ועתה מה. כל אחד יביט מי המתחיל, ועיי' כמה ענינים צדיים מתבטלים הקביעות בלימוד, הן בנגלה והן בדא"ח, וכן בשאר הענינים בצדקה אהבת ודיבוק חברים, וכמה מן העיירות הנחשבים על דגל המקושרים והעומדים ראשונה לכל דבר טוב בהרגש של חסידות, ובכ"ז הנה הוא כמו מן השפה ולחוץ, ויוצאים ידי חובתם בענינים חיצוניים באיזה תמיכה על אחד הענינים ובהתלהבות במכתב והדומה, והעיקר לפעמים חסר. אין אגודה ללמוד דא"ח הן בספר והן בע"פ, וטעם תפלה מי יטעום אותה, רק לעת מן העתים אחד בעיר ושנים במחוז, ולהתקבץ יחדיו בסוד אוהבים נאמנים, בני אב אחד, הוא פעם או פעמיים בשנה. הכן הוא כוונת רבותינו

המשך למס' ברכות ליום שבת קודש עמוד א

להתפלל. ואמר לי, היה לך להתפלל בדרך תפלה קצרה, והיינו תפילת 'הביננו', ולא להכנס לחורבה.
רבי יוסי מבאר את אשר למד מדברי אליהו הנביא: אמר רבי יוסי, באותה שעה למדתי ממנו שלשה דברים: א. למדתי שאין נכנסין לחורבה. ב. ולמדתי שמתפללין – שצריך להתפלל בדרך. ג. ולמדתי שהמתפלל בדרך מתפלל תפלה קצרה, כדי שלא יפריעוהו עובדי דרכים.
רבי יוסי ממשיך בסיפור המעשה: ואמר לי אליהו הנביא, בני, מה (איהו) קול שמעת בחורבה זו. ואמרתי לו, שמעתי בת קול שמנהמת (ממילת) ביונה ואומרת, אוי לבנים שלי (עם ישראל), שפגעו ונתייהם תחרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתים לבין האומות.
ואמר לי אליהו בלשון שבועה, חידך וחי ראשך, לא בשעה זו בלבד הבת קול אומרת כך, אלא בכל יום ויום שלש פעמים אומרת כך. הוסיף אליהו הנביא ואמר, ולא זו בלבד, אלא בכל שעה שישאל

נכנסין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות, וענין 'יהא שמיא' (שמו) הגדול מבורך, הקדוש ברוך הוא כביכול מנענע ראשו כמי ששרוי בצער, ואומר, אשרי המלך שמקלסין אותו בביתו כך, כלומר, שבח גדול היה למלכותי, כשהיה בית המקדש קיים, והיה קילוס זה נשמע בבית המקדש. מה (אוי) לו לאב (הקב"ה) שהגלה את בניו (עם ישראל), ואוי להם לבנים שגלו מעל שולחן אביהם.
הגמרא מביאה ברייתא המבארת את טעמי האיסור להכנס לחורבה: תנו רבנן בברייתא, מפני שלשה דברים אמרו חכמים שאין נכנסין לחורבה: א. מפני החשך, שלא יחדשו את הנכנס, שהוא נכנס לשם לצורך זנות. ב. מפני סכנת המפולת, שקירות החורבה רעועים ויש לחשוש שיפלו עליו. ג. ומפני סכנת המזיקין (שדים), שהם מצויים במקום שאין בו ישוב, ויש לחשוש שיוקדו.
הגמרא מבארת מדוע נצרכים כל הטעמים. שואלת הגמרא: מדוע נצרך הטעם הראשון שהוא מפני החשך, ותיפוק ליה – הרי גם בלא טעם זה יש ללמוד שאסור להכנס לחורבה משום חש המפולת.

פרק ו הלכה א

המקדש כלו לא היה במישור, אלא במעלה ההר. פשאדם נכנס משער מזרחי של הר הבית מהלך עד סוף החיל בשנה, ועולה מן החיל לעזרת הנשים בשתיים עשרה מעלות. רום כל מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה:

נקודות משיחות קודש

הטעם שהרמב"ם מתחיל בשלילה – "המקדש כולו לא היה במישור", ואינו כותב את החיוב בלבד "המקדש כולו היה במעלה ההר" – יש לומר: לדעת הרמב"ם קיום מצוות העשה של "ועשו לי מקדש" בבנין בית המקדש, היה בהמשך לה"משכן שעשה משה רבנו (במדבר) כמו שכתב הרמב"ם בתחילת הלכות בית הבחירה. לכן היה מקום לומר שכשם שכל המשכן היה במישור, וחלק אחד בו לא היה גבוה מן האחר, כך היה גם המקדש באופן זה. לכן מתחיל הרמב"ם: המקדש כולו לא היה במישור (כמו המשכן), אלא במעלה ההר.

כיוון שספר היד החזקה תוכנו הוא "הלכות הלכות", מובן שהמקדש היה הולך ועולה בשיפוע לא רק מצד מבנה ההר אלא זהו עניין של הלכה ב"מקדש כולו". על המקדש: (א) לא להיות במישור. (ב) להיות "במעלה ההר". יתירה מזו: אין זה תנאי של לכתחילה בלבד, אלא זהו תנאי לעיכובא.

אבל צריך להבין: מה הסברא שבעניין זה צריך המקדש להיות שונה מהמשכן? ויש לומר הביאור בזה: חילוקי המקומות שהיו במקדש "במעלה ההר" – הם בהתאם עם זה שכל אחד מהם היה בו תוספת ועליה בקדושה לגבי המקום שלפניו. דין זה הוא רק במקדש, ולא במשכן, כי זה קשור עם גדר הקדושה שנתחדש במקדש.

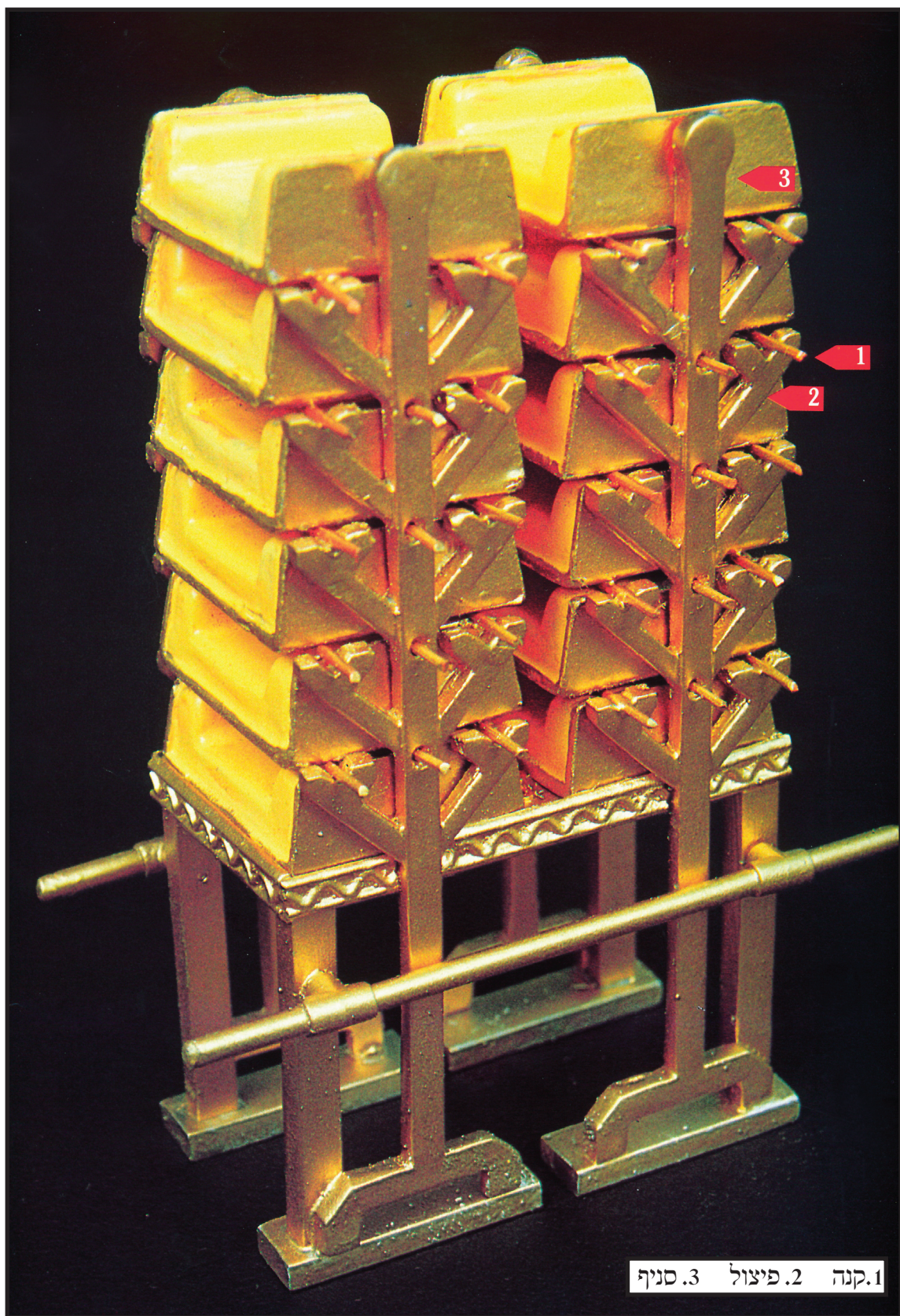
ההסברה בזה: ישנו חילוק עיקרי בין המשכן ובין המקדש: המשכן היה בנין ארעי, ואילו בית המקדש היה "דירת קבע". במשכן חלות הקדושה היתה רק בהבנין וחלקיו – הקרשים והיריעות. אבל בבית המקדש היתה גם "קדושת מקום" – עצם מקום

המקדש נתקדש, ובשני עניינים: (א) בנוגע לבית המקדש נאמר "המקום אשר יבחר ד' אלקיכם בו". (ב) היה מעשה קידוש של קרקע (ריצפה) של המקדש. במשכן לאחר שפרקוהו ונסעו משם – לא נשארה שום קדושה במקום הראשון. מה שאין כן בבית המקדש בו הבחירה היא במקום, לכן הקדושה קבועה שם לעולם ועד. לכן מדגיש הרמב"ם חילוק זה שבין המשכן למקדש, כי דווקא בזה בא לידי ביטוי חידוש עיקרי שבמקדש לעומת המשכן – בקדושת המקום.

מאחר שעניינו של בית המקדש הוא להמשיך את השראת השכינה בעולם, באופן שהקדושה תחדור בתוך הגשמיות ותעלה אותה, לכן התבטא זה גם במציאותו הגשמית של העולם – המקום שבו עמד בית המקדש היה בהר, למעלה מהמקומות שסביבו. וככל שהעליה ומדרגת הקדושה שבמקדש היו נעלות יותר, היה גם המקום הגשמי גבוה יותר בגשמיות.

על פי זה מובן גם הטעם שקדש הקדשים שבמקדש לא היה נבדל בגובהו מהיכל המקדש: העניין שהקדושה של המקדש פועלת במקום הגשמי שייך למדרגות הקדושה שהדרגה הנמוכה הינה בערך להעליונה, שהיא נעלית הימנה "בשתיים עשרה מעלות", וכיוצא בזה. אבל כשמדובר על מדרגה בקדושה שהיא נעלית באין ערוך – אין שייך שזה יתבטא בגובה מקום גשמי. בקדושה של קדש הקדשים, ששם בהמקום היה הגילוי של עצמותו ומהותו ית', במקום הארון שהוא לא בערך כלל לשאר חלקי המקדש – עילוי כזה אינו יכול להתבטא בגובה של מקום גשמי, שהוא מדוד ומוגבל.

(לקוטי שיחות חלק כט, פר' ראה)

פרק ג משנה ג

רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: שְׁלֹשָׁה שְׂאֵבְלוֹ עַל שְׁלֶחֶן אֶחָד וְלֹא אָמְרוּ עָלָיו דְּבָרֵי תוֹרָה, בְּאֵלּוֹ אָכְלוּ מִזְבְּחֵי מִתִּים, שֶׁנֶּאֱמָר: כִּי כָל שְׁלֶחָנוֹת מְלֹאוֹ קִיָּא צָאָה בְּלִי מְקוֹם. אָכַל שְׁלֹשָׁה שְׂאֵבְלוֹ עַל שְׁלֶחֶן אֶחָד וְאָמְרוּ עָלָיו דְּבָרֵי תוֹרָה, בְּאֵלּוֹ אָכְלוּ מִשְׁלַחְנוֹ שֶׁל מְקוֹם, שֶׁנֶּאֱמָר: וַיִּדְבֹּר אֵלָיו זֶה הַשְּׁלֶחָן אֲשֶׁר לִפְנֵי ה':

נקודות משיחות קודש

מסיחין בסעודה, ועם זאת כתב "כל שולחן שלא אמרו עליו דברי־תורה, כאילו אכלו מזבחי־מתים". וצריך לומר שכוונתו היא, קודם האכילה או לאחריה⁷ או כדברי האליהורבה שהביא המשנה־ברורה⁸ שבין תבשיל לתבשיל מותר לדבר.

(ליקוטי שיחות, כרך לה, עמ' 225)

יש להבין את דברי התנא, ששלושה שאכלו יחדיו ולא אמרו דברי־תורה, כאילו אכלו מזבחי־מתים - הלא ביטול תורה הוא ענין חמור מאוד והעונש עליו חמור יותר (מ"כאילו אכלו מזבחי־מתים") וכפי שלמדנו⁹, "כל שאפשר לעסוק בתורה ואינו עוסק" נאמר עליו¹⁰ "כי דבר ה' בזה ואת מצותו הפר - הכרת תכרת!"

ולאידך גיסא - המשנה ממשיכה ואומרת, "שלושה שאכלו.. ואמרו עליו דברי תורה כאילו אכלו משלחנו של מקום", וצריך להבין: האם זהו כל השכר בעבור אמירת דברי־תורה, והרי השכר על לימוד תורה רב ונעלה באין־ערוך¹¹!

כן יש להבין את הלשון "שלושה שאכלו", מדוע דוקא "שלושה"?

ביאור הענין: משנתנו לא באה לתאר את השכר על לימוד תורה ואת העונש על ביטול תורה, אלא להשמיענו את גודל מעלת הלימוד והשפעתו על האכילה. אומרת לנו המשנה כי שולחן שנאמרו עליו דברי־תורה - המאכל עצמו נעשה חלק מ"שלחנו של מקום".

מעלה מיוחדת זו קיימת רק אם בסעודה השתתפו לפחות "שלושה", שכן אז יש קביעות; כמו לענין "זימון" ובדוגמת "בתלת זימני הווי חזקה" (בשלוש פעמים הרי זו "חזקה"). כל ענין רוחני שיש בו "קביעות" - פועל ומשפיע גם על הגשמיות. לכן, תורה שלומדים באופן של "קביעות", בזמן הסעודה, מעלה את האכילה ועושה אותה לחלק מ"שלחנו של מקום".

ולאידך גיסא - אם בעת קביעות האכילה לא נאמרו דברי־תורה, הרי זה "כאילו אכלו מזבחי־מתים". זאת מכיון שהתורה היא "תורת חיים"¹² ובלעדיה אין "חיות"; לכן מוגדרת אכילה שכזו כאכילה מ"זבחי מתים" (היפוכה של אכילה שנאמרו עמה דברי־תורה "תורת חיים").

(שיחות קודש תשכ"ח - פרשת שלח)

נשאלת השאלה: כיצד מותר לדבר (אפילו דברי־תורה) בעת הסעודה, הרי למדנו¹ "אין מסיחין בסעודה שמא יקדים קנה לוושט ויבוא לידי סכנה" ("כשיוצא הקול נפתח אותו כובע שעל פי הקנה ונכנס בו המאכל ומסתכן.. מאכל ומשתה הולך דרך הושט" - רש"י)?

ויש לומר כי אמנם נחלקו בכך אמוראים:

נאמר בגמרא²: "רב נחמן ורב יצחק הוי יתבי בסעודתא; אמר ליה רב נחמן לרב יצחק, 'לימא מר מילתא' (יאמר אדוני דברי־מה); אמר ליה, 'הכי אמר רבי יוחנן - אין מסיחין בסעודה שמא יקדים קנה לוושט ויבא לידי סכנה'".

ולכאורה יש לתמוה, וכי רב נחמן לא ידע ש"אין מסיחין בסעודה"?!

זאת ועוד: מכיון שרב יצחק סבר שאסור לדבר בשעת הסעודה, כיצד אמר מה שאמר? ואף אם נאמר כי מוכרח היה להשמיע לרב נחמן את הדין ש"אין מסיחין" - היה עליו לקצר בדבריו ולומר רק את עצם ההלכה ואילו את הטעם לכך ("שמא יקדים וכו'") יכול היה לדחות לאחר מכן!

ונראה לבאר, שבאמת גם רב נחמן ידע את ההלכה ש"אין מסיחין בסעודה". כוונתו באומרו "לימא מר מילתא" היתה לא לסתם דברים, אלא לדברי תורה. זאת משום שלדעת רב נחמן הדין ש"אין מסיחין בסעודה" מפני הסכנה חל אך ורק על שיחת חולין ולא על דברי־תורה. בדברי־תורה - סובר רב נחמן - אין לחוש לסכנה שכן "תורה מגנא ומצלא"³ מפני כל סכנה אפשרית.

על כך השיב לו רב יצחק - כי מכיון שטעם הדין ש"אין מסיחין בסעודה" הוא, "שמא יקדים קנה לוושט ויבא לידי סכנה" - הרי שהלכה זו חלה גם על דברי־תורה. כדוגמת דברי הגמרא⁴ לגבי עשיית מצוה - שאף כי "שומר מצוה לא ידע דבר רע"⁵ ו"שלוחי מצוה אינן נוזקין", בכל־זאת - "היכא דשכיח הזיקא, שאני" (במקום שההזיק מצוי, שונה הדבר ואין להסתכן אף לא לצורך מצוה). לכן האריך רב נחמן והוסיף את הטעם לאיסור - "שמא יקדים קנה לוושט" - כדי להדגיש שבמקרה זה חל הגדר של "שכיח הזיקא" (הנזק מצוי) ולכן אין מסיחין בשעת הסעודה, אפילו לא בדברי־תורה.

להלכה, כתב המגן־אברהם⁶ שאף בדברי־תורה אין

(1) תענית ה, ב. (2) שם. (3) סוטה כא, א. (4) פסחים ח, ב. (5) קהלת ח, ה. (6) אורח־חיים סימן קע ס"ק א. (7) כמו שכתב ה"ערוך השלחן" שם. (8) שם ס"ק א. (9) סנהדרין צט, א. (10) שלח טו, לא. (11) ראה לדוגמה להלן פ"ו משנה א. (12) ברכת "שים שלום" בתפילת שמונה־עשרה.

פרשת ואתחנן

ג. וְאַתְּחַנֵּן אֶל־יְהוָה בַּעַת הַהוּא לֵאמֹר: ^ב אֲדֹנָי יְהוֹה אַתָּה הַחֲלוּת לְהִרְאוֹת אֶת־עַבְדְּךָ אֶת־גְּדֹלְךָ וְאֶת־יָדְךָ הַחֲזָקָה אֲשֶׁר מִי־אֵל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה כְּמַעֲשֵׂיךָ וּכְגִבּוֹרֶיךָ: ^ה אֶעֱבְרֶה־נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הַהוּא הַטּוֹב הַזֶּה וְהַלְבֵּן: ^ו (ל) ^ז וַיַּתְעֵבֶר יְהוָה בִּי לְמַעַנְכֶם וְלֹא שָׁמַע אֵלַי וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי רַב־לְךָ אֶל־תּוֹסֵף דִּבֵּר אֵלַי עוֹד בַּדְּבָר הַזֶּה: ^ח עֲלֶה | רֹאשׁ הַהַפְסָה וְשֹׂא עֵינֶיךָ יִמָּה וְצַפְנָה וְתִימְנָה וּמִזְרַחָה וּרְאֵה בְּעֵינֶיךָ כִּי־לֹא תַעֲבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה: ^ט וְצוּ אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וְחִזְקָהוּ וְאַמְצוּהוּ כִּי־הוּא יַעֲבֹר לִפְנֵי הָעָם הַזֶּה וְהוּא יַנְחִיל אוֹתָם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּרְאֶה: ^י וְנִשְׁבַּ בְּנֵי מוֹל בֵּית פְּעוֹר: ^{יא} ד' וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל שִׁמַּע אֶל־הַחֲקִים וְאֶל־הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אֲנִכִּי מִלְּמַד אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת לְמַעַן תַּחֲיוּ וּבְאַתֶּם וִירְשֶׁתֶם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם נָתַן לָכֶם: ^{יב} לֹא תִסְפוּ עַל־הַדְּבָר אֲשֶׁר אֲנִכִּי מַצִּוֶּה אֶתְכֶם וְלֹא תִגְרְעוּ מִמֶּנּוּ לְשֹׁמֵר אֶת־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר אֲנִכִּי מַצִּוֶּה אֶתְכֶם: ^{יג} עֵינֵיכֶם הִרְאוֹת אֶת אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה בְּבַעַל פְּעוֹר כִּי כִלְהָאִישׁ אֲשֶׁר הִלֵּךְ אַחֲרָי בַּעַל־פְּעוֹר הַשְּׂמִידוֹ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִקְרָבָךְ: ^{יד} וְאַתֶּם הַדְּבָקִים בִּיהוָה אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כְּלָכֶם הַיּוֹם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קדושי שיחות 17 עמ' 91)

כבד את אביך ואת אמך

"לכבוד הבורא צוה לכבד האב, המשתתף ב'יצירה' (רמב"ן). יש לכבד את הדיין "ב'יצירה", ולא כתב גם כפי שכתבו המפרשים ש"השקנה והאכליהו והלבישוהו", שכן יצירת הולד היא שתפות גלויה עם הקב"ה, שנותן בו נשמה; ואלו האכלת הלבן היא דבר טבעי, שהאב עושה (כאלו) בכת עצמו, אף שבאמת הקב"ה הוא הנותן את כל העולם.

(ישראל) שני ה' ראה | למדתי אתכם חקים ומשפטים כאשר צונו יהוה אלהי לעשות פן בקרב הארץ אשר אתם באים שמה לרשתה; וישמרתם ועשיתם כי הוא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים

אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת כָּל־הַחֲקִים הָאֵלֶּה וְאַמְרוּ רַק עַם־חֲכָם וְנָבוֹן הִנּוּ הַגְּדוֹל הַזֶּה: ^א כִּי מִי־נָוִי גְדוֹל אֲשֶׁר־לוֹ אֱלֹהִים קְרָבִים אֵלָיו כִּיהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּכָל־קְרָאֵנוּ אֵלָיו: ^ב וּמִי נָוִי גְדוֹל אֲשֶׁר־לוֹ חֲקִים וּמִשְׁפָּטִים צְדִיקִים כָּכָל־הַתּוֹרָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אֲנִכִּי נָתַן לִפְנֵיכֶם הַיּוֹם: ^ג שְׁכַת זְבוּחַ ^ד כִּנְחָה ^ה רַק הַשְּׁמֹר לְךָ וּשְׁמֹר נִפְשֶׁךָ מְאֹד פֶּן־תִּשְׁכַּח אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־רָאוּ עֵינֶיךָ וּפְנִיָסוּרוּ מִלְּבַבְךָ כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ וְהוֹדַעְתָּם לְבְנֶיךָ וּלְבְנֵי בְנֶיךָ: ^ו יוֹם אֲשֶׁר עָמַדְתָּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּחֵרֵב בְּאֶמֶר יְהוָה אֵלַי הִקְהֵל־לִי אֶת־הָעָם וְאַשְׁמַעֵם אֶת־דְּבָרֵי אֲשֶׁר יִלְמְדוּן לִירְאָה אֹתִי כָּל־הַיָּמִים אֲשֶׁר הֵם חַיִּים עַל־הָאָדָמָה וְאֶת־בְּנֵיהֶם יִלְמְדוּן: ^ז וְתִקְרְבוּן וְתַעֲמְדוּן תַּחַת הַהָר וְהָהָר בְּעַר בָּאֵשׁ עַד־לֵב הַשָּׁמַיִם חֹשֶׁךְ עָנָן וְעַרְפֹּל: ^ח וַיְדַבֵּר יְהוָה אֲלֵיכֶם מִתּוֹךְ הָאֵשׁ קוֹל דְּבָרִים אַתֶּם שֹׁמְעִים וְתִמְנָה אֵינְכֶם רְאִים וְזוֹלָתִי קוֹל: ^ט וַיִּגַּד לָכֶם אֶת־בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר צִוָּה אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת עֲשֵׂת הַדְּבָרִים וּכְתַבְכֶּם עַל־שְׁנֵי לַחֹת אֲבָנִים: ^י וְאַתִּי צִוָּה יְהוָה בַּעַת הַהוּא לְלַמֵּד אֶתְכֶם חֲקִים וּמִשְׁפָּטִים לַעֲשׂוֹתָם אַתֶּם בָּאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: ^{יא} וְנִשְׁמַרְתֶּם מְאֹד לְנַפְשֵׁיכֶם כִּי לֹא רְאִיתֶם כָּל־תְּמוּנָה כַּיּוֹם דִּבֶּר יְהוָה אֲלֵיכֶם בְּחֵרֵב מִתּוֹךְ הָאֵשׁ: ^{יב} פֶּן־תִּשְׁחַתּוּן וַעֲשִׂיתֶם לָכֶם פֶּסֶל תְּמוּנַת כָּל־סֶמֶל תְּבֻנִית זָכָר אוֹ נִקְבָּה: ^{יג} תְּבֻנִית כָּל־בְּהֵמָה אֲשֶׁר בָּאָרֶץ תְּבֻנִית כָּל־צִפּוֹר כָּנָף אֲשֶׁר תִּעוֹף בַּשָּׁמַיִם: ^{יד} תְּבֻנִית כָּל־רֶמֶשׂ בָּאָדָמָה תְּבֻנִית כָּל־דָּגָה אֲשֶׁר־בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ: ^{טו} וּפְנִי־תִשָּׂא עֵינֶיךָ הַשְּׂמִימָה וּרְאִיתָ אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הַיָּרֵחַ וְאֶת־הַכּוֹכָבִים כֹּל צֶבֶא הַשָּׁמַיִם וְנִדְחַת וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לָהֶם וַעֲבַדְתָּם אֲשֶׁר חָלַק יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֹתָם לְכָל־הָעַמִּים תַּחַת כָּל־הַשָּׁמַיִם: ^{טז} וְאַתְּכֶם לָקַח יְהוָה וַיּוֹצֵא אֶתְכֶם מִכּוֹר הַבְּרוֹל מִמִּצְרַיִם לַהֲיוֹת לוֹ לְעָם נִחְלָה כַּיּוֹם הַזֶּה: ^{יז} וַיהוָה הִתְאַנֵּף־בִּי עַל־דְּבָרֵיכֶם וַיִּשָּׁבַע לְבַלְתִּי עֲבָרִי אֶת־הַיַּרְדֵּן וּלְבַלְתִּי־בֹא אֶל־הָאָרֶץ

הָאֵשׁ: לו וְתַחַת כִּי אָהַב אֶת־אֲבֹתֶיךָ וַיִּבְחַר בְּזֶרְעוֹ
 אַחֲרָיו וַיּוֹצֵאֲךָ בְּפָנָיו בְּכַחוֹ הַגָּדֹל מִמִּצְרָיִם:
 11 לְהוֹרִישׁ גּוֹיִם גְּדֹלִים וְעַצְמִים מִמֶּךָ מִפְּנֵי
 לְהַבְיִאֲךָ לְתַת־לָךְ אֶת־אֲרָצָם נַחֲלָה בְּיוֹם הַזֶּה:
 12 וַיִּדְעַת הַיּוֹם וְהַשַּׁבָּת אֶל־לִבְכָּךְ כִּי יְהוָה הוּא
 הָאֱלֹהִים בְּשָׂמִים מַמְעַל וְעַל־הָאָרֶץ מִתַּחַת אֵין
 עוֹד: 13 וְשִׁמְרָתְךָ אֶת־חֻקּוֹ וְאֶת־מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אֲנִי
 מִצְוֶה הַיּוֹם אֲשֶׁר יִיטֵב לָךְ וּלְבָנֶיךָ אַחֲרֶיךָ וּלְמַעַן
 תִּאָּרֶךְ יָמִים עַל־הָאָדָמָה אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן
 לָךְ בְּלִהְיֹתָם: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות 12 עמ' 93)

כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמְךָ

יֵשׁ לְשָׂאוֹל, מִה בֵּין אָב וָאֵם, שְׂחִיבִים בְּכַבּוּדָם, לְכוֹכְבִּים
 וּמְזֻלּוֹת, שְׂאִין רְאוּי לְכַבֵּד, אֵף שֶׁעַל יָדָם מְנַהֵג הַקִּבְ"ה אֶת
 הָעוֹלָם וּמְשַׁפֵּעַ אֲלֵינוּ. וּמִבְּאֵר עַל כֵּךְ בְּחִסְדֵּיכֶם, שֶׁלֹּאֲבָא הַשָּׁמַיִם
 אֵין בְּחִירָה לְהַשְׁפִּיעַ אוֹ לֹא לְהַשְׁפִּיעַ, וְהֵם רַק 'בְּגִרָה' בִּיד הַחֻצָּב
 בּוֹ; וְאֵלּוֹ הוֹרִים בְּעַלִּי בְּחִירָה הֵם וְשׁוֹתֵפִים לְהַקְבִּי בִּיצִירַת
 הָעוֹלָם, וְלִכְן נִצְטַוִּינוּ לְכַבֵּדָם.

שלישי 14 אִזּוּ יִבְדִּיל מִשָּׁה שְׁלֹשׁ עָרִים בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן
 מִזִּרְחָה שָׁמֶשׁ: 15 לָנֶם שְׁמָה רוֹצֵחַ אֲשֶׁר יִרְצַח
 אֶת־רֵעֵהוּ בְּכַל־דֵּעַת וְהוּא לֹא־שָׂנֵא לוֹ מִתְמַל
 שְׁלֹשׁ וְנֶם אֶל־אַחַת מִן־הָעָרִים הָאֵל וְחָי: 16 אֶת־
 בָּצֵר בַּמִּדְבָּר בָּאָרֶץ הַמִּישֹׁר לְרְאוּבֵנִי וְאֶת־רֵאמֹת
 בְּגִלְעָד לְגָדִי וְאֶת־גִּזְלֹן בְּשָׁשׁ לְמִנְשֵׁי: 17 וְזֹאת
 הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל: 18 אֵלֶּה
 הָעִדּוֹת וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל־
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתָם מִמִּצְרָיִם: 19 בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן בְּנֵי־
 מוֹל בֵּית פְּעוֹר בָּאָרֶץ סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב
 בְּחֻשְׁבוֹן אֲשֶׁר הִכָּה מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתָם
 מִמִּצְרָיִם: 20 וַיִּירָשׁוּ אֶת־אֲרָצוֹ וְאֶת־אֲרָץ אֶ עֹג מֶלֶךְ־
 הַבָּשָׁן שְׁנֵי מַלְכֵי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן מִזִּרְחָה
 שָׁמֶשׁ: 21 מִעֲרֵעֶר אֲשֶׁר עַל־שַׁפְת־נַחַל אֲרֵנָן וְעַד־
 הַר שִׂיאֵן הוּא חֶרְמוֹן: 22 וְכָל־הָעִרְבָה עֶבֶר הַיַּרְדֵּן
 מִזִּרְחָה וְעַד יָם הָעֵרֶבָה תַּחַת אֲשֶׁרֶת הַפְּסָגָה: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות 12 עמ' 94)

כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמְךָ

"רַב יוֹסֵף, כִּי הָיָה שָׁמַע קֹל כְּרָעָא דְאִמְיָה, אָמַר: אִיקוּם

הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ נַחֲלָה: 11 כִּי
 אֲנִי מֵת בָּאָרֶץ הַזֹּאת אֵינִי עוֹבֵר אֶת־הַיַּרְדֵּן
 וְאַתֶּם עוֹבְרִים וִירְשִׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה הַזֹּאת:
 12 הַשְׁמֵרוּ לָכֶם פֶּן־תִּשְׁכַּחוּ אֶת־בְּרִית יְהוָה
 אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר כָּרַת עִמָּכֶם וַעֲשִׂיתֶם לָכֶם פֶּסֶל
 תְּמוּנַת כָּל אֲשֶׁר צִוָּךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: 13 כִּי יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר אֲכָלָה הוּא אֵל קָנָא: פ 14 כִּי־תוֹלִיד
 בָּנִים וּבָנִי בָנִים וְנוֹשְׁנָתֶם בָּאָרֶץ וְהִשְׁחַתֶּם וַעֲשִׂיתֶם
 פֶּסֶל תְּמוּנַת כָּל וַעֲשִׂיתֶם הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה־אֱלֹהֶיךָ
 לְהַכְעִיסוֹ: 15 הַעֲיִדְתִּי בָכֶם הַיּוֹם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־
 הָאָרֶץ כִּי־אֲבִד תֵּאבְדוּן מִהָרָ מֵעַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר
 אַתֶּם עוֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ לֹא־תֵאָרִיכֶן
 יָמִים עָלֶיךָ כִּי הַשְׁמֹד תִּשְׁמְדוּן: 16 וְהַפִּיץ יְהוָה
 אֶתְכֶם בְּעַמִּים וּנְשֹׂאֲרֹתֶם מִתִּי מִסַּפֵּר בְּגוֹיִם אֲשֶׁר
 יִנְהֹג יְהוָה אֶתְכֶם שָׁמָּה: 17 וְעַבַּדְתֶּם־שָׁם אֱלֹהִים
 מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם עֵץ וָאֲבֹן אֲשֶׁר לֹא־יִרְאוּן וְלֹא
 יִשְׁמְעוּן וְלֹא יֵאָכְלוּ וְלֹא יִרְחֹן: 18 וּבְקִשְׁתֶּם מִשָּׁם
 אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּמִצֵּאתָ כִּי תִדְרָשְׁנוּ בְּכָל־לִבְכָּךְ
 וּבְכָל־נַפְשְׁךָ: 19 בָּצֵר לָךְ וּמִצְאוֹךְ כָּל הַדְּבָרִים
 הָאֵלֶּה בְּאַחֲרִית הַיָּמִים וּשְׁבַת עַד־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
 וְשָׁמַעַת בְּקוֹל: 20 כִּי אֵל רַחוּם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא
 יִרְפֶּךָ וְלֹא יִשְׁחִיתֶךָ וְלֹא יִשְׁכַּח אֶת־בְּרִית אֲבֹתֶיךָ
 אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לָהֶם: 21 כִּי שָׂא־נָא לְיָמִים רַאשֵׁינִים
 אֲשֶׁר־הָיוּ לִפְנֶיךָ לְמוֹתֵי הַיּוֹם אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים |
 אָדָם עַל־הָאָרֶץ וּלְמִקְצֵה הַשָּׁמַיִם וְעַד־קֶצֶה
 הַשָּׁמַיִם הִנֵּהיָה בְּדֶבֶר הַגְּדוֹל הַזֶּה אוֹ הַנִּשְׁמַע
 בָּמָהוּ: 22 הַשְׁמַע עִם קוֹל אֱלֹהִים מִדְּבַר מִתּוֹךְ־
 הָאֵשׁ כְּאֲשֶׁר־שָׁמַעַת אֶתָּה וַיְחִי: 23 אוֹ | הַנִּסָּה
 אֱלֹהִים לָבוֹא לִקְחַת לּוֹ גוֹי מִקְרֵב גוֹי בְּמִסְתֵּי
 בָּאֵתֶת וּבְמוֹפְתִים וּבְמִלְחָמָה וּבְכֵד חֻזָּקָה וּבְכוֹרֵעַ
 נְטוּיָה וּבְמוֹרָאִים גְּדֹלִים כָּל אֲשֶׁר־עָשָׂה לָכֶם
 יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם בְּמִצְרָיִם לְעֵינֶיךָ: 24 אֶתָּה הָרַאתָ
 לְדַעַת כִּי יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד מִלְּבָדוֹ:
 25 מִן־הַשָּׁמַיִם הַשְׁמִיעַךְ אֶת־קוֹל לְיִסְרָךְ וְעַל־הָאָרֶץ
 הָרָאֲךָ אֶת־אֲשׁוֹ הַגְּדוֹלָה וּדְבָרֶיךָ שָׁמַעַת מִתּוֹךְ

תִּרְצַח: ׀ ׀ ׀ תִּנְאָף: ׀ ׀ ׀ תִּנְגַּב: ׀ ׀ ׀ וְלֹא תִעֲנֶה בְּרַעַךְ עַד שׁוּא: ׀ ׀ ׀ וְלֹא תִחְמַד אִשֶּׁת רַעַךְ ׀ ׀ ׀ וְלֹא תִתְאֲוֶה בֵּית רַעַךְ שְׂדֵהוּ וְעִבְדּוֹ וְאִמָּתוֹ שׁוּרֹו וְחִמּוּרֹו וְכָל אֲשֶׁר לְרַעַךְ: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ה עמ' 310)

כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמְךָ

כְּתַב הַרְמָב"ם (ממרים ו, ד): "וְהָאֵב שֶׁהִיָּה תִלְמִיד בְּנוֹ, אֵין הָאֵב עוֹמֵד מִפְּנֵי הַבֶּן, אֲבָל הַבֶּן עוֹמֵד מִפְּנֵי אָבִיו". וְעוֹד כְּתַב (שם יא), שֶׁ"אֶפִּילוֹ הִיָּה אָבִיו רָשָׁע . . . מִכְבָּדוֹ וּמִתִּירָא מִמֶּנּוּ". וְאֲזִיל לְשִׁיטָתוֹ, שֶׁבְּכַבֵּד אָב וְאִם אֵין עֲפָקָא מִינָהּ מַעֲלָתָם וְדִרְגָתָם שֶׁל הַחֹרִים. וְיִמְתַּק עַל פִּי הַמְבָאָר בְּחִסְדוֹת, שֶׁהַקָּשֶׁר שֶׁל אָב וּבֶן הוּא 'עֵצִים עִם עֵצִים', וְאֵינוֹ מִשְׁתַּנָּה עַל יְדֵי שְׁנוּי בְּגִלּוּיִם.

חֲמִישִׁי יִתְּ אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה דִּבְרֹו יְהוָה אֶל־כָּל־ קְהִלְכֶּם בְּהָר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ הָעֲנָן וְהָעֶרְפֶּל קוֹל גָּדוֹל וְלֹא יִסָּפֵר וַיִּכְתְּבֶם עַל־שְׁנֵי לְחֹת אֲבָנִים וַיִּתְּנֶם אֵלָי: כ וַיְהִי בְּשִׁמְעֶכֶם אֶת־הַקּוֹל מִתּוֹךְ הַחֹשֶׁךְ וְהָהָר בָּעַר בָּאֵשׁ וַתִּקְרְבוּן אֵלָי כָּל־רֹאשֵׁי שְׁבִטֵיכֶם וּזְקֵנֵיכֶם: כב וַתֹּאמְרוּ תָן הָרְאֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֶת־כְּבוֹדוֹ וְאֶת־גְּדֻלּוֹ וְאֶת־קִלּוֹ שָׁמַעְנוּ מִתּוֹךְ הָאֵשׁ הַיּוֹם הַזֶּה רֹאֵינוּ כִּי־יִדְבֹּר אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם וְחִי: כג וְעַתָּה לָמָּה נִבְּרָה כִּי תֹאכְלֵנוּ הָאֵשׁ הַגְּדֹלָה הַזֹּאת אִם־יִסָּפֵק ׀ ׀ ׀ אֲנַחְנוּ לְשִׁמְעַת אֶת־קוֹל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עוֹד וּמָתָנוּ: כד כִּי מִי כָל־בָּשָׂר אֲשֶׁר שָׁמַע קוֹל אֱלֹהִים חַיִּים מִדְּבַר מִתּוֹךְ־הָאֵשׁ כָּמֶנּוּ וַיְחִי: כה קָרַב אַתָּה וּשְׁמַע אֶת כָּל־אֲשֶׁר יֹאמַר יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֵת ׀ תִּדְבֹּר אֵלֵינוּ אֵת כָּל־אֲשֶׁר יִדְבֹּר יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֵלֶיךָ וּשְׁמַעְנוּ וְעֲשִׂינוּ: כו וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת־קוֹל דְּבָרֵיכֶם בְּדִבְרֶכֶם אֵלָי וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָי שְׁמַעְתִּי אֶת־קוֹל דְּבָרֵי הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבְּרוּ אֵלֶיךָ הִיטִיבוּ כָל־אֲשֶׁר דִּבְּרוּ: כז מִי־יִתֵּן וְהָיָה לְבַבְכֶּם זֶה לָהֶם לִירְאָה אֹתִי וּלְשִׁמּוֹר אֶת־כָּל־מִצְוֹתַי כָּל־הַיָּמִים לְמַעַן יִיטֵב לָהֶם וּלְבָנֵיהֶם לְעֹלָם: כח לֹךְ יֹאמַר לָהֶם שׁוּבוּ לָכֶם לְאַהֲלֵיכֶם: כט וְאַתָּה פֹּה עֹמֵד עֹמְדִי וְאַדְבִּירָה אֵלֶיךָ אֶת כָּל־הַמִּצְוָה וְהַחֲקִים וְהַמְשַׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּלְמְדֶם וְעֲשׂוּ בָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנֹכִי נָתַן לָהֶם לְרִשְׁתָּהּ: לו וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשׂוֹת כָּאֲשֶׁר צֻוֵּה

מִקְמִי שְׂכִינָה דְּאֶתְיָא" (קידושין לא, ב). לֹשׁ לְבָאָר דְּבָרֵי רַב יוֹסֵף עַל פִּי הַמְבָאָר בְּחִסְדוֹת, שֶׁכֵּחַ הַהוֹלָדָה הוּא כַּח בְּלִי גָבּוּל, לְהוֹלִיד עַד אֵין סוּף, וְגַם עֵצִים הַהוֹלָדָה הוּא כְּעֵין לֹשׁ מֵאֵין. וְכַח זֶה הָרִי לֹא נִמְצָא בְּנִבְרָא, בַּעַל גָּבּוּל, מִצַּד עֲצָמוֹ, אֲלֵא מִצַּד הַקָּב"ה, שֶׁהוּא בְּלִי גָבּוּל, וְהוּא שֶׁקָּבַע כַּח זֶה בְּטַבַּע הָאָדָם.

רְבִיעִי ה' א וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים שָׁמַע יִשְׂרָאֵל אֶת־הַחֲקִים וְאֶת־הַמְשַׁפָּטִים אֲשֶׁר אֲנֹכִי דֹבֵר בְּאָזְנוֹיְכֶם הַיּוֹם וּלְמַדְתֶּם אֹתָם וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשׂוֹתָם: ז יְהוָה אֱלֹהֵינוּ כֶּרֶת עִמָּנוּ בְּרִית בְּחֹרֶב: ח לֹא אֶת־אֲבֹתֵינוּ כֶּרֶת יְהוָה אֶת־הַבְּרִית הַזֹּאת כִּי אֲתָנוּ אֲנַחְנוּ אֵלֶּה פֹה הַיּוֹם כָּלָנוּ חַיִּים: ט פָּנִים ׀ בְּפָנִים דִּבְרֹו יְהוָה עִמָּכֶם בְּהָר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ: י אֲנֹכִי עֹמֵד בֵּין־יְהוָה וּבֵינֵיכֶם בָּעֵת הַהִוא לְהַגִּיד לָכֶם אֶת־דְּבַר יְהוָה כִּי יִרְאֶתֶם מִפְּנֵי הָאֵשׁ וְלֹא־ עֲלִיתֶם בְּהָר לֵאמֹר: יא * אֲנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֵיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל־פְּנֵי לֹא תַעֲשֶׂה־לְךָ פֶסֶל ׀ כָּל־ תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם ׀ מִמַּעַל וְאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתַּחַת וְאֲשֶׁר בַּמַּיִם ׀ מִתַּחַת לָאָרֶץ לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֶם כִּי אֲנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֵיךָ אֵל קָדָא פֶּקֶד עוֹן אֲבוֹת עַל־בָּנִים וְעַל־שְׁלֵשִׁים וְעַל־רַבָּעִים לְשָׁנָא וְעֲשֵׂה חֶסֶד לְאֻלָּפִים לְאַהֲבִי וּלְשִׁמְרִי מִצְוֹתַי: יג לֹא תִשָּׂא אֶת־שֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֵיךָ לְשׁוּא כִּי לֹא יִנְקֶה יְהוָה אֶת אֲשֶׁר־יִשָּׂא אֶת־שְׁמוֹ לְשׁוּא: יד שְׁמֹר אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ כָּאֲשֶׁר צֻוֵּךְ ׀ יְהוָה אֱלֹהֵיךָ שְׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעֲשִׂיתָ כָּל־מְלָאכָתְךָ וַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת ׀ לַיהוָה אֱלֹהֵיךָ לֹא תַעֲשֶׂה כָּל־מְלָאכָה אַתָּה וּבִנְךָ־וּבִתְךָ וְעַבְדְּךָ־וְאִמָּתְךָ וְשׁוֹרְךָ־וַחֲמֹרְךָ וְכָל־ בְּהֵמָתְךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ לְמַעַן יָנוּחַ עַבְדְּךָ וְאִמָּתְךָ כָּמוֹךָ וְזָכַרְתָּ כִּי־עַבֵּד הָיִיתָ ׀ בָּאָרֶץ מִצְרַיִם וַיֹּצֵאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֵיךָ מִשָּׁם בְּיַד חֲזָקָה וּבִזְרֹעַ נְטוּיָה עַל־פֶּן צֻוֵּךְ יְהוָה אֱלֹהֵיךָ לַעֲשׂוֹת אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת: יז כַּבֵּד אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־אִמְךָ כָּאֲשֶׁר צֻוֵּךְ יְהוָה אֱלֹהֵיךָ לְמַעַן ׀ יֹאדִיכֶן יָמֶיךָ וּלְמַעַן יִיטֵב לְךָ עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵיךָ נָתַן לְךָ: יח לֹא

יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אַתְּכֶם לֹא תִסְרוּ יָמִין וּשְׂמָאל: ^ז בְּכָל־
הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אַתְּכֶם תֵּלְכוּ לְמַעַן
תַּחֲיוּן וְטוֹב לָכֶם וְהֶאֱרַכְתֶּם יָמִים בָּאָרֶץ אֲשֶׁר
תִּירְשׁוּן: ^ו וְזֹאת הַמִּצְוָה הַחֲקִים וְהַמְשַׁפְּטִים
אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לְלַמֵּד אַתְּכֶם לַעֲשׂוֹת
בָּאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: ^ה לְמַעַן
תִּירָא אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשֹׁמֵר אֶת־כָּל־חֻקֹּתָיו
וּמִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אֲנִי מֵצִוְּךָ אֹתָהּ וּבְנֶה וּבְנֶה כָּל־יְמֵי
חַיֶּיךָ וּלְמַעַן יֵאָרְכֶן יָמֶיךָ: ^ד וְשָׁמַעַתְּ יִשְׂרָאֵל וְשָׁמַרְתָּ
לַעֲשׂוֹת אֲשֶׁר יִיטֵב לָךְ וְאֲשֶׁר תִּרְבּוֹן מְאֹד בְּאֶשֶׁר
דִּבֶּר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ לָךְ אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדִבֶּשׁ: ^פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כב עמ' 214)

כפד את אביך ואת אמך

"תלמיד שרוצה ללכת למקום אחר, שהוא בוטח שיקרא
סימן ברכה בתלמודו... ואביו מוחה בו... אינו צריך לשמוע
לאביו בזה" (שו"ע י"ד ס"מ). ויש לשאול, מדוע מופיעה הלכה
זו בהלכות כבוד אב ואם, אף שמקומה, לכאורה, בהלכות
תלמוד תורה. ויש לומר, כי גם סימן ברכה לבן בתלמודו הוא
כבוד אב ואם.

ששי ^ז שָׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה ^א אֶחָד:
^ה וְהִתְבַּתְּ אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לִבְּךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ
וּבְכָל־מְאֹדְךָ: ^ו וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי
מֵצִוְּךָ הַיּוֹם עַל־לִבְּךָ: ^ז וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם
בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בַּדֶּרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ:
^ח וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל־יָדְךָ וְהָיוּ לְטֶטֶפֶת בֵּין עֵינֶיךָ:
^ט וּכְתַבְתָּם עַל־מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ: ^ס וְהָיָה
כִּי־יִבְיֵאֶךָ ^א יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע
לְאֲבֹתֶיךָ לְאֲבֹתֶיךָ לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לֵאמֹר לָךְ עָרִים
גְּדֹלֹת וְטֹבָת אֲשֶׁר לֹא־בָנִיתָ: ^ב וּבָתִּים מְלֵאִים
כֶּל־טוֹב אֲשֶׁר לֹא־מְלָאתָ וּכְרַת חֲצוּבִים אֲשֶׁר
לֹא־חִצַּבְתָּ כְּרָמִים וְיִיתִים אֲשֶׁר לֹא־נִטְעַתָּ וְאִכְלַתָּ
וְשָׁבַעְתָּ: ^ג הַשְׁמֹר לָךְ פֶּן־תִּשְׁכַּח אֶת־יְהוָה אֲשֶׁר
הוֹצִיאָךְ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים: ^ד אֶת־יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ תִירָא וְאֹתוֹ תַעֲבֹד וּבְשִׁמּוֹ תִשְׁבַּע: ^ה לֹא
תִלְכּוֹן אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים מֵאֱלֹהֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר
סְבִיבוֹתֶיכֶם: ^ו כִּי אֵל קָנָא יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּקִרְבְּךָ

פֶּן־יִחַרְה אַף־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּךָ וְהִשְׁמִידְךָ מֵעַל פְּנֵי
הָאֲדָמָה: ^ס לֹא תִנְפּוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם כַּאֲשֶׁר
נִסִּיתֶם בַּמֶּסֶה: ^ז שָׁמֹר תִּשְׁמְרוּן אֶת־מִצְוֹת יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם וְעֲדֹתָיו וְחֻקֹּיו אֲשֶׁר צִוָּה: ^ח וַעֲשִׂיתָ הַיֵּשֶׁר
וְהַטּוֹב בְּעֵינֵי יְהוָה לְמַעַן יִיטֵב לָךְ וּבָאתָ וִירִשְׁתָּ
אֶת־הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע יְהוָה לְאֲבֹתֶיךָ:
^ט לְהִדְרֶךְ אֶת־כָּל־אִיְבֶיךָ מִפְּנֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה: ^ס
^ב כִּי־יִשְׁאַלְךָ בְּנֶה מָחָר לֵאמֹר מָה הָעֲדֹת וְהַחֲקִים
וְהַמְשַׁפְּטִים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אַתְּכֶם:
^ג וְאָמַרְתָּ לְבְנֶה עַבְדִּים הָיוּ לְפָרְעָה בְּמִצְרַיִם
וַיֹּצִיאֵנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה: ^ד וַיִּתֵּן יְהוָה
אוֹתוֹת וּמִפְתִּים גְּדֹלִים וְרַעִים ^א בְּמִצְרַיִם בְּפָרְעָה
וּבְכָל־בֵּיתוֹ לְעֵינֵינוּ: ^ב וְאוֹתָנוּ הוֹצִיא מִשָּׁם לְמַעַן
הִבִּיא אֹתָנוּ לָתֵת לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע
לְאֲבֹתֵינוּ: ^ג וַיִּצְוֵנוּ יְהוָה לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־הַחֲקִים
הָאֵלֶּה לְיִרְאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְטוֹב לָנוּ כָּל־
הַיָּמִים לְחַיֵּינוּ כְּתוּם הוּא: ^ד וַעֲדָקָה תִּהְיֶה־לָּנוּ
כִּי־נִשְׁמַר לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה הַזֹּאת לִפְנֵי יְהוָה

אלהינו כאשר צונו: ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ה עמ' 155)

כפד את אביך ואת אמך

"עשר מצוות נצטוו ישראל במרה, שבע שקבלו עליהן בני
נח... וכבוד אב ואם" (פנהדרק נח, ב). וקשה, מדוע נענש יצחק
על שלא קים כבוד אב, והרי בני נח לא נצטוו על כך. ויש לומר,
דהנה בני נח נצטוו על הדינים, ולפי שיטת הרמב"ן נכללת
במצוה זו כל מה שנחוצ לשובו של עולם; והרי כבוד אב נחוצ
לישובו של עולם.

שביעי ^ז ^א כִּי יִבְיֵאֶךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־
אָתָּה כֹּאֲשֶׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ וְנִשְׁלַ גּוֹיִם־רַבִּים ^א מִפְּנֶיךָ
הַחֲתִי וְהַגֵּרָשִׁי וְהָאֱמֹרִי וְהַכְּנַעֲנִי וְהַפְּרָזִי וְהַחִוִּי
וְהַיְבוֹסִי שְׂבַעָה גּוֹיִם רַבִּים וַעֲצוּמִים מִמֶּךָ: ^ב וְנִתְּנָם
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהִכִּיתֶם הַחֲרָם תַּחְרִים אֹתָם
לֹא־תִכְרַת לָהֶם בְּרִית וְלֹא תִחַנֵּם: ^ג וְלֹא תִתַּחֲתֶן
בָּם בְּתוֹךְ לֹא־תִתֵּן לָבָנוּ וּבָתּוֹ לֹא־תִקַּח לְבָנֶיךָ:
^ד כִּי־יִסֹּר אֶת־בְּנֶה מֵאַחֲרֵי וְעָבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים
וְחָרָה אַף־יְהוָה בָּכֶם וְהִשְׁמִידְךָ מְהֵרָ: ^ה כִּי אִם־כָּה

וַתִּגְדַּל וַיִּתְקַדֵּשׁ שְׁמָהּ רַבָּא. אַמֵּן בְּעָלְמָא דִּי כְּרָא כְּרֻעוּתָהּ
וַיִּמְלִיךְ מַלְכוּתָהּ, וַיַּצְמַח פּוּרְקָנָהּ וַיִּקְרַב מְשִׁיחָהּ. אַמֵּן
בְּחַיִּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בְּעֵנְלָא וּבְזִמְן
קָרִיב וְאַמְרוּ אַמֵּן: אַמֵּן יְהֵא שְׁמָהּ רַבָּא מְכַד רַבָּא מְכַד לְעָלְמָא עֲלֵמָיָא. יִתְבַּרְךְ:
יְהֵא שְׁמָהּ רַבָּא מְכַד לְעָלְמָא עֲלֵמָיָא. יִתְבַּרְךְ,
וַיִּשְׁתַּבַּח, וַיִּתְפָּאֵר, וַיִּתְרוֹמֵם, וַיִּתְנַשֵּׂא, וַיִּתְהַדָּר, וַיִּתְעַלֶּה,
וַיִּתְהַלָּל, שְׁמָהּ דְּקַדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אַמֵּן לְעָלְמָא מִן כָּל
בְּרַכְתָּא וְשִׁירָתָא, תְּשַׁבַּחְתָּא וְנַחֲמָתָא, דְּאַמִּירָן בְּעָלְמָא,
וְאַמְרוּ אַמֵּן: אַמֵּן

★ ★ ★

מפטיר ט וַיִּדְעַתְּ כִּי־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא הָאֱלֹהִים הָאֵל
הַנָּאֵמָן שֹׁמֵר הַבְּרִית וְהַחֲסֵד לְאַהֲבָיו וּלְשֹׁמְרֵי
כְּתִיב מִצְוֹתוֹ קִרִּי מִצְוֹתָיו לְאַלֶּף דָּוָר: וּמִשְׁלֵם לְשֹׁנְאָיו
אֶל־פָּנָיו לְהַאֲבִידוֹ לֹא יֵאָחֵז לְשֹׁנְאוֹ אֶל־פָּנָיו
יִשְׁלֹם־לוֹ: וְשֹׁמְרֹתָ אֶת־הַמִּצְוָה וְאֶת־הַחֻקִּים
וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אֶנְכִּי מִצְוֶה הַיּוֹם
לַעֲשׂוֹתָם: פפפ

~ נקודות משיחות קודש ~ (מענה לשאלה – לקוטי שיחות לט עמ' 239)

פכד את אביך ואת אמך

תעתיק בפסת נייר את הדבור פכד את אביך גו' עד סוף,
ויהיה זה בכיסך (לכד בשבת, פמוכן), ומזמן לזמן תקרא אותו.
עד חג השבועות הבא עלינו לטובה.

ק"ח פסוקים, עזאל סימן.

תַּעֲשׂוּ לָהֶם מִזְבְּחֹתֵיהֶם תִּתְּצוּ וּמִצְבָּתָם תִּשְׁבְּרוּ
וְאֲשִׁירֵיהֶם תִּגְדְּעוּן וּפְסִילֵיהֶם תִּשְׂרֹפוּן בָּאֵשׁ: וְכִי
עִם קְדוֹשׁ אֲתָה לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּךָ בָּחַר | יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ לְהָיוֹת לוֹ לְעַם סִגְלָה מִכָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר
עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה: וְלֹא מִרַבְּכֶם מִכָּל־הָעַמִּים חֶשֶׁק
יְהוָה בְּכֶם וַיִּבְחַר בְּכֶם כִּי־אַתֶּם הַמְעַט מִכָּל־
הָעַמִּים: כִּי מֵאֲהֶבֶת יְהוָה אֲתֶכֶם וּמִשְׁמְרוּ אֶת־
הַשְּׁבָעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם הוֹצִיא יְהוָה אֶתְכֶם
בֶּיַד חֲזָקָה וַיַּפְדֶּךָ מִבְּיַת עַבְדִּים מִיַּד פְּרָעָה מֶלֶךְ־
מִצְרַיִם: וַיִּדְעַתְּ כִּי־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא הָאֱלֹהִים
הָאֵל הַנָּאֵמָן שֹׁמֵר הַבְּרִית וְהַחֲסֵד לְאַהֲבָיו וּלְשֹׁמְרֵי
כְּתִיב מִצְוֹתוֹ קִרִּי מִצְוֹתָיו לְאַלֶּף דָּוָר: וּמִשְׁלֵם לְשֹׁנְאָיו
אֶל־פָּנָיו לְהַאֲבִידוֹ לֹא יֵאָחֵז לְשֹׁנְאוֹ אֶל־פָּנָיו יִשְׁלֹם־
לוֹ: וְשֹׁמְרֹתָ אֶת־הַמִּצְוָה וְאֶת־הַחֻקִּים וְאֶת־
הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אֶנְכִּי מִצְוֶה הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם: פפפ

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת ליל שמחת תורה תשמ"ו)

פכד את אביך ואת אמך

"פכד את אביך ואת אמך . . בְּתֵר דְּמִית, אִי תִימָא הָא פִּטוֹר
מְנִיָּה הוּא, לֹא הָכִי, אִף עַל גַּב דְּמִית אֶתְחִיב בִּיקְרִיָּה יְתִיר" (והר
סוף פרשת בחקתי). וְהֵר – מוֹרָה עַל אֹר וְגִלּוּי. בְּחֻקְתִּי – מוֹרָה עַל
כָּלּוֹת הַתּוֹרָה, כִּי צְרִיכִים לָקִים אֶת כָּל הַתּוֹרָה, גַּם הַמִּשְׁפָּטִים
וְהַעֲדוֹת, מִצַּד צוּרֵי ה', לֹא מִצַּד הַשֵּׁעַם. הָוִי אוֹמֵר: הַחֲיוֹב לְכַבֵּד
אֵב גַּם לְאַחֵר מוֹתוֹ הוּא בְּכָל עֲנִינֵי הַתּוֹרָה וּבְאַפָּן שֶׁל גִּלּוּי.

★ ★ ★

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׁם מִשָּׁה לְפָנַי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֲנִינִים הֵיחָא לְפִתְחוּקִים בָּהּ, וְתִמְכִּיָּה מֵאֲשֶׁר. דְּרִכִּיָּה דְּרִכִּי־נַעַם, וְכָל־נִתְיבִיתָהּ שְׁלוֹם. אַרְךְ יָמִים בְּיִמִּינָהּ, בְּשִׂמְחָהּ
עֲשֶׂר וְכָבוֹד. וְיִ חֲפִיז לְמַעַן צִדְקוֹ, יִגְדִּיל תּוֹרָה וַיֵּאדָּר:

מדִּיקִים לַגְּלוּל הַסֵּפֶר תּוֹרָה נִגַּד הַתּוֹרָה, שִׁמְקוֹם הַתּוֹרָה יִהְיֶה בְּאַמְצַע הַסֵּפֶר תּוֹרָה מִבְּחוּץ. * הַאֲבִנְט חוֹגְרִים בְּתַחֲלִיל
שְׁלִישׁ הַתַּחֲתוֹן שֶׁל הַסֵּפֶר תּוֹרָה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה
היא על הכל לשמוע ההפטרות כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרות לפנייה

**בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם
הַנִּאמְרִים בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשְׁנָה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ
וּבְנִבְיָאֵי הָאֱמֶת וְצִדִּיק:**

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרות כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרות כאחד בקול רם ששני קולות
אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרות ושומעין הברכות
מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרות לפרשת ואתחנן לקריאה בציבור ולשמו"ת בישיעה פרק מ

מ א נַחֲמוּ נַחֲמוּ עַמִּי יֹאמֶר אֱלֹהֵיכֶם: ב דַּבְּרוּ עַל-לֵב יְרוּשָׁלַיִם וּקְרָאוּ אֵלֶיהָ כִּי מְלֵאָה צָבָאָה כִּי
נִרְצָה עֲוֹנָהּ כִּי לָקְחָה מִיַּד יְהוָה כַּפָּלִים בְּכָל-חַטָּאתֶיהָ: ג קוֹל קוֹרֵא בַּמִּדְבָּר פָּנוּ דֶּרֶךְ יְהוָה יִשְׂרָאֵל
בַּעֲרֹכָה מִסֵּלָה לְאֱלֹהֵינוּ: ד כִּלְגִּיא יִנְשֵׂא וּכְלֹהֶר וּגְבֻעָה יִשְׁפֹּלוּ וְהִנֵּה הָעֶקֶב לְמִישׁוֹר וְהִרְכָּסִים
לְבִקְעָה: ה וְנִגְלָה כְבוֹד יְהוָה וְרָאוּ כָל-בָּשָׂר יַחְדּוֹ כִּי פִי יְהוָה דִּבֶּר: ו קוֹל אֹמֵר קְרֵא וְאֹמֵר מַה
אֶקְרֵא כִּלְהַבִּשֵׁר חֲצִיר וּכְלֹחֶסֶדוֹ בְּצִיץ הַשְּׂדֵה: ז יִבֶּשׁ חֲצִיר גִּבֹּל צִיץ כִּי רוּחַ יְהוָה נִשְׁבָּה בּוֹ
אֲכֹן חֲצִיר הָעֵם: ח יִבֶּשׁ חֲצִיר גִּבֹּל צִיץ וּדְבַר אֱלֹהֵינוּ יָקוּם לְעוֹלָם: ט עַל הַר-גִּבְעָה עַל-יֶלְדָּה מִבְּשֶׁרֶת
צִיּוֹן הָרִימִי בִפֶּה קוֹלְךָ מִבְּשֶׁרֶת יְרוּשָׁלַיִם הָרִימִי אֶל-תִּירְאֵי אִמְרֵי לְעָרֵי יְהוּדָה הִנֵּה אֱלֹהֵיכֶם:
י הִנֵּה אֲדֹנֵי יְהוָה בַּחֲזֹק יָבֹוא וְזָרְעוּ מִשְׁלָה לּוֹ הִנֵּה שִׁכְרוּ אֹתוֹ וּפְעֻלָּתוֹ לִפְנֵינוּ: יא כִּרְעָה עֲדָרוֹ
יִרְעָה בִּזְרָעוֹ יִקְבֹּץ טְלָאִים וּבְחִיקוֹ יִשָּׂא עֲלוֹת יִגְהַל: יב מִי-מִדֹּד בִּשְׁעָלוֹ מִים וְשָׁמַיִם בּוֹרֵת תִּפְּן
וְכָל בִּשְׁלֵשׁ עֶפֶר הָאָרֶץ וְשָׁקַל בְּפָלֶם הָרִים וּגְבֻעוֹת בְּמֵאוֹנוֹם: יג מִי-תִכֵּן אֶת-רוּחַ יְהוָה וְאִישׁ
עֲצָתוֹ יוֹדֵעֵנוּ: יד אֶת-מִי נֹעֵץ וּבִינָהוּ וּלְמַדָּהוּ בְּאַרֶח מִשְׁפָּט וּלְמַדָּהוּ דַּעַת וְדֶרֶךְ תְּבוּנוֹת יוֹדֵעֵנוּ:
טו הֵן גּוֹיִם כְּמֶר מִדְּלִי וּכְשֹׁחַק מֵאוֹנִים נַחֲשָׁבוּ הֵן אִיִּם כְּדֶק יִטּוּל: טז וּלְבָנוֹן אֵין דִּי בַּעַר וְחִיתוֹ
אֵין דִּי עוֹלָה: יז כִּלְחֻגִּים כְּאֵין נִגְדּוֹ מֵאֶפֶס וְתָהוּ נַחֲשָׁבוּ-לוֹ: יח וְאַל-מִי תִדְמִיוֹן אֵל וּמַה-דְּמוּת
תַּעֲרֹכוּ-לוֹ: יט הַפֶּסֶל נִסְדָּ חָרָשׁ וְצֹרֵף בּוֹהֵב יִרְקַעֵנוּ וְרִתְקוֹת כֶּסֶף צוֹרֵף: כ הַמִּסְכָּן תְּרוּמָה עֵץ
לֹא-יִרְקֵב וּבַחַר חָרָשׁ חָכֵם וּבְקִשְׁלוֹ לְהַכִּין פֶּסֶל לֹא יִמוּט: כא הָלוֹא תִדְעוּ הָלוֹא תִשְׁמְעוּ הָלוֹא
הִגִּד מֵרֹאשׁ לָכֶם הָלוֹא הִבִּינוֹתֶם מוֹסְדוֹת הָאָרֶץ: כב הֵישֵׁב עַל-חֹג הָאָרֶץ וְיִשְׁבִּיהָ כַּחֲנֻכִּים הַנוֹטָה
כְּדֹק שָׁמַיִם וּמִתְחַם כְּאֵהֵל לְשִׁבְתָּ: כג הַנוֹתֵן רוּזִיִּים לְאֵין שְׁפָטִי אָרֶץ פִּתְחוּ עֲשֵׂה: כד אֵף כִּלְנִפְעוּ
אֵף כִּלְזָרְעוּ אֵף כִּלְשִׁירֵשׁ בְּאָרֶץ גְּזֻעִם וְגַם נִשֵּׂף בָּהֶם וּיְכַשּׁוּ וְסַעֲרָה פִּקֵּשׁ תִּשְׁאֵם: כה וְאַל-מִי
תִּדְמִיוֹנִי וְאַשּׁוּהָ יֹאמֶר קְדוֹשׁ: כו שְׂאוּ-מְרוֹם עֵינֵיכֶם וְרָאוּ מִי-כִּרְא אֱלֹהֵי הַמוֹצִיא בְּמִסְפָּר צָבָאִם
לְכֻלָּם בְּשֵׁם יִקְרֵא מֶרֶב אוֹנִים וְאַמִּיץ כֹּחַ אִישׁ לֹא נַעֲדָר:

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוֹר כָּל הָעוֹלָמִים, צָדִיק כָּל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנָּאֵמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֵמֶת וְצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזָר לֹא יֵשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנָּאֵמָן כָּל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפֶּשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִגְיָה:

שְׂמַחְנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ, בְּמַהֲרָה יָבוֹא וְיַגְל לַפָּנוּ, עַל כֶּסֶּאֱוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחְלוּ עוֹד אַחֲרֵים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בִשְׁם קִדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְפֹּה גֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתָּה לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁה וְלִמְנוּחָהּ, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֲךָ בְּכִי כָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

סוף זמן קידוש לבנה באה"ק:
ליל שישי, ט"ו מנחם אב

המשך ביאור למס' ברכות ליום שבת קודש עמ' ב

1 למלחמה: אָמַר רַב יוֹסֵף, מֵאֵי קָרָא – מֵהוּ הַפְסוֹק שֶׁבּו גֵרָמּוּ שֶׁכֶּךְ
2 הוּא סוֹדֵר הַדְּבָרִים, שֶׁתְּחִילָה מְתִיעֵצִים עִם אַחֲיוֹתוֹפֶל וְאַחֲרָיו כֶּךְ
3 בְּסִנְהֶדְרִין וְאַחֲרָיו כֶּךְ בְּאֹרִים וְתוֹמִים, (דְּכָתִיב) זֶה הַפְסוֹק הַנֶּאֱמָר
4 בְּעֵינֵי הַמְּמוֹנִים שֶׁמִּינֵה דוֹד הַמֶּלֶךְ (דִּה"א' כו' לֵד), וְאַחֲרָיו אַחֲיוֹתוֹפֶל
5 בְּנִיחָיו בֶּן יְהוֹדָע וְאַבְיָתָר וְשֶׁר צָבָא לְמֶלֶךְ יוֹאָב, וְכִפִּי שִׁיבֹאֵר.
6 רַב יוֹסֵף מְבָאֵר אֶת הַפְסוֹק: 'אַחֲיוֹתוֹפֶל', זֶה הַיּוֹעֵץ שֶׁמִּיעֵץ כִּי־צֶדֶק
7 לְהַלְחֵם, וְכֵן הוּא (הַפְסוֹק) אֹמֵר בְּמִרְדָּב אֲבִשְׁלוֹם, עַל הַעֲצוֹת שֶׁנֶּתַן
8 אַחֲיוֹתוֹפֶל לְאַבְשָׁלוֹם (שְׁמוּאֵל ב' טו' כג) 'עֲצַת אַחֲיוֹתוֹפֶל אֲשֶׁר יָעַץ
9 בְּיָמֵי הָהֵם כֹּאֲשֶׁר יִשְׁאַל (אִישׁ) בְּדָבָר הָאֱלֹהִים'. וּמִכֶּךָ שֶׁהוֹזָכַר
10 אַחֲיוֹתוֹפֶל בְּתַחֲלִיל הַפְסוֹק (דִּה"א' שם), מְבֹאֵר שֶׁבְּתַחֲלִילָה מְתִיעֵצִים
11 עִם אַחֲיוֹתוֹפֶל.

1 אָמַר לוֹ חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל דֶּרֶךְ מִשְׁל, אֵין תְּקוּמָן (מִלֵּא אֲגִרָּהּ, דִּהִינִי
2 מִזֶּמֶן מוֹעֵט) מְשַׁבֵּעַ אֶת הָאָרֶץ הָרֵעֵב, וְאָף כֹּאן אֵין פֶּרְסָה מוֹעֵטָה
3 מִסְפִּיקָה לָנוּ, וְכֵן אֵין תְּבוֹרָה מְתַמְלָא מְחֻלָּתָהּ – הַעוֹקֵר חֲתִיכַת עֶפֶר
4 מִבוֹר וְחֻזּוֹר וּמִשְׁלִיכָה לְתוֹכוֹ, אֵין הַבוֹר מִתְמַלָּא בִּכְךָ, אֵלֹא עֲלִיו
5 לְהַבִּיא עֶפֶר מִמֶּקוֹם אַחֵר כְּדִי לְמַלֵּא אֶת הַבוֹר, וְאָף כֹּאן, אִם לֹא תִכֵּן
6 לְעֵנִים מִזֶּמֶן מִמֶּקוֹם אַחֵר, לֹא נוֹכַל לְפָרְסָה אוֹתָם מִשְׁל עֲצֻמּוֹ. אָמַר
7 לָהֶם דוֹד הַמֶּלֶךְ לְחֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל, לָבוּ וּפְשְׁטוּ יְדֵיכֶם בְּגִדְדִי – צִאוּ
8 וְהַלְחֲמוּ בְּגוֹיִים שֶׁבִּיבְכֶם, וְתַתְּפִרְנֶסוּ מִן הַבִּיזָה וְהַשְׁלָל. מִיָּד יוֹעֵצִים
9 בְּאַחֲיוֹתוֹפֶל – מְתִיעֵצִים עִם אַחֲיוֹתוֹפֶל כִּי־צֶדֶק לְהַלְחֵם, וְנִמְלָכִין
10 בְּסִנְהֶדְרִין – וְנוֹטְלִים רִשּׁוֹת מִהַסְנֶהדְרִין, כְּדִי שִׁתְּפִלּוּ עֲלֵיהֶם,
11 וְשִׁוְאֵלִין בְּאֹרִים וְתוֹמִים הָאֵם יִצְלִחוּ.
12 הַגְּמָרָא מְבִיאָהּ מִקֹּדֶם לְדַבְרֵי רַבִּי שְׁמַעוֹן חֲסִידָא אֲדוּתָהּ סוֹדֵר הַיִּצִּיאָה

לוח זמנים לשבוע פרשת ואתחנן בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ק)	5:52	5:56	8:46	8:47	9:18	9:19	10:27	10:28	19:42	19:37	20:07	20:02	19:18	20:13
חיפה (ק)	5:48	5:52	8:43	8:45	9:15	9:17	10:26	10:27	19:44	19:39	20:10	20:05	19:10	20:16
ירושלים (ק)	5:48	5:52	8:43	8:45	9:14	9:16	10:25	10:26	19:43	19:38	20:09	20:04	18:59	20:12
תל אביב (ק)	5:52	5:56	8:45	8:47	9:17	9:19	10:27	10:28	19:42	19:38	20:08	20:03	19:19	20:15
אוסטריה וינה (ק)	5:22	5:30	8:38	8:41	9:09	9:13	10:26	10:29	20:39	20:30	21:13	21:04	20:14	21:21
אוסטרליה מלבורן (ח)	7:20	7:14	9:19	9:16	9:51	9:48	10:43	10:41	17:34	17:39	18:01	18:05	17:20	18:16
אוקראינה אודסה (ק)	5:32	5:39	8:43	8:47	9:15	9:19	10:31	10:33	20:34	20:26	21:07	20:58	20:10	21:02
אוקראינה דונייצק (ק)	4:57	5:05	8:12	8:16	8:44	8:48	10:01	10:03	20:12	20:03	20:46	20:37	19:47	20:41
אוק. דנייפרופטרובסק (ק)	5:07	5:15	8:23	8:26	8:55	8:58	10:12	10:14	20:24	20:15	20:59	20:49	19:59	20:53
אוק. ז'יטומיר (ק)	5:27	5:36	8:45	8:49	9:17	9:21	10:35	10:38	20:55	20:46	21:31	21:21	20:29	21:25
אוקראינה קייב (ק)	5:18	5:27	8:37	8:41	9:09	9:13	10:27	10:30	20:50	20:40	21:26	21:15	20:24	21:19
איטליה מילאנו (ק)	6:01	6:08	9:11	9:14	9:43	9:46	10:58	11:00	20:58	20:50	21:30	21:22	20:33	21:38
אקוואדור קיטו (ח)	6:09	6:09	8:43	8:43	9:13	9:12	10:15	10:15	18:31	18:31	18:53	18:53	18:13	18:57
ארגנטינה ב. איירס (ח)	7:47	7:42	9:49	9:46	10:21	10:19	11:14	11:12	18:13	18:17	18:39	18:43	17:59	18:54
ארגנטינה ברילוצ'ה (ח)	8:49	8:42	10:47	10:44	11:18	11:15	12:09	12:07	18:54	19:00	19:23	19:28	18:41	19:32
ארה"ב בולטימור (ק)	6:02	6:07	9:03	9:05	9:35	9:38	10:48	10:49	20:23	20:17	20:52	20:45	20:00	20:49
ארה"ב ברוקלין נ.י. (ק)	5:46	5:52	8:50	8:53	9:22	9:25	10:35	10:37	20:18	20:11	20:47	20:40	19:54	20:53
ארה"ב ג'רסי (ק)	5:47	5:53	8:51	8:53	9:23	9:25	10:36	10:38	20:17	20:11	20:47	20:39	19:54	20:53
ארה"ב דטרויט (ק)	6:18	6:24	9:25	9:27	9:56	9:59	11:10	11:12	20:59	20:51	21:29	21:21	20:35	21:35
ארה"ב היוסטן (ק)	6:36	6:40	9:28	9:29	10:00	10:02	11:09	11:10	20:19	20:14	20:44	20:39	19:57	20:50
ארה"ב לוס אנג'לס (ק)	5:58	6:03	8:55	8:57	9:27	9:29	10:38	10:39	20:00	19:54	20:26	20:21	19:37	20:31
ארה"ב מיאמי (ק)	6:43	6:46	9:31	9:32	10:03	10:04	11:11	11:12	20:11	20:07	20:35	20:31	19:50	20:41
ארה"ב ניו הייבן (ק)	5:42	5:48	8:45	8:48	9:18	9:21	10:31	10:33	20:13	20:07	20:43	20:36	19:50	20:51
ארה"ב שיקאגו (ק)	5:37	5:43	8:43	8:46	9:15	9:17	10:29	10:30	20:17	20:10	20:47	20:39	19:53	20:51
בוליביה לה פאס (ח)	6:49	6:46	9:13	9:11	9:42	9:40	10:41	10:40	18:30	18:31	18:52	18:53	18:13	18:57
בלגיה אנטוורפן (ק)	6:00	6:09	9:20	9:24	9:52	9:57	11:11	11:14	21:36	21:26	22:13	22:02	21:10	22:23
בלגיה בריסל (ק)	6:01	6:10	9:21	9:25	9:53	9:57	11:11	11:14	21:36	21:26	22:13	22:02	21:10	22:22
בלרוס ליובאוויטש (ק)	4:56	5:07	8:26	8:31	8:57	9:02	10:19	10:22	21:07	20:55	21:49	21:36	20:39	21:40
ברזיל ס.פאולו (ח)	6:38	6:35	8:52	8:50	9:23	9:22	10:20	10:19	17:48	17:51	18:12	18:14	17:32	18:21
ברזיל ריו דה ז'נרו (ח)	6:23	6:20	8:38	8:36	9:09	9:07	10:06	10:05	17:36	17:38	17:59	18:01	17:20	18:08
בריטניה לונדון (ק)	5:16	5:25	8:37	8:42	9:09	9:13	10:28	10:31	20:57	20:47	21:35	21:23	20:31	21:43
בריטניה מנצ'סטר (ק)	5:16	5:26	8:42	8:47	9:13	9:18	10:34	10:37	21:13	21:02	21:53	21:41	20:46	22:04
גרמניה ברלין (ק)	5:18	5:28	8:41	8:46	9:13	9:18	10:33	10:36	21:06	20:56	21:45	21:33	20:40	21:37
גרמניה פרנקפורט (ק)	5:45	5:54	9:05	9:09	9:36	9:40	10:55	10:57	21:17	21:08	21:53	21:43	20:51	21:47
דרום אפריקה יוהנסבורג (ח)	6:41	6:38	8:56	8:54	9:26	9:24	10:04	10:04	17:47	17:50	18:11	18:14	17:32	18:18
הודו בומביי (ח)	6:13	6:15	8:54	8:55	9:27	9:28	10:33	10:33	19:17	19:15	19:41	19:38	18:57	19:42
הודו פונה (ח)	6:07	6:09	8:50	8:51	9:22	9:23	10:28	10:29	19:14	19:12	19:38	19:35	18:54	19:39
הונגריה בודפשט (ק)	5:15	5:22	8:28	8:32	9:00	9:04	10:17	10:19	20:25	20:16	20:58	20:49	20:00	20:53
טורקיה איסטנבול (ק)	5:54	6:00	8:58	9:01	9:30	9:33	10:44	10:45	20:26	20:19	20:55	20:48	20:02	20:52
יוון אתונה (ק)	6:23	6:28	9:23	9:25	9:55	9:57	11:07	11:08	20:40	20:34	21:08	21:01	20:17	21:05

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
			ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מולדובה קישינב (ק)	5:38	5:46	8:50	8:53	9:22	9:26	10:38	10:41	20:43	20:35	21:16	21:07	20:18	21:11
מקסיקו מ. סיטי (ק)	7:04	7:06	9:52	9:52	10:22	10:22	11:29	11:29	20:22	20:19	20:45	20:42	20:01	20:46
ניו זילנד קרייטצ'רץ' (ח)	7:44	7:37	9:35	9:32	10:08	10:04	10:57	10:55	17:28	17:34	17:57	18:03	17:16	18:07
נפאל קטמנדו (ח)	5:19	5:22	8:12	8:13	8:42	8:44	9:52	9:52	19:01	18:57	19:26	19:21	18:40	19:25
סינגפור סינגפור (ח)	7:03	7:03	9:33	9:32	10:05	10:05	11:07	11:07	19:19	19:18	19:41	19:40	19:00	19:44
פולין ורשא (ק)	4:48	4:57	8:11	8:16	8:43	8:47	10:02	10:05	20:36	20:25	21:14	21:03	20:09	21:07
פרו לימה (ח)	6:25	6:24	8:45	8:44	9:18	9:17	10:17	10:16	18:04	18:05	18:26	18:27	17:47	18:31
צרפת ליאון (ק)	6:16	6:24	9:28	9:31	10:00	10:03	11:15	11:17	21:17	21:09	21:49	21:41	20:52	21:56
צרפת פריז (ק)	6:16	6:24	9:33	9:37	10:04	10:08	11:22	11:24	21:37	21:28	22:12	22:02	21:12	22:20
קולומביה בוגוטה (ח)	5:46	5:46	8:22	8:22	8:52	8:52	9:56	9:55	18:20	18:19	18:42	18:41	18:01	18:45
קנדה טורונטו (ק)	6:00	6:06	9:08	9:11	9:40	9:43	10:54	10:56	20:47	20:40	21:18	21:10	20:23	21:24
קנדה מונטריאול (ק)	5:31	5:38	8:42	8:45	9:14	9:17	10:29	10:31	20:29	20:21	21:01	20:53	20:04	21:08
קפריסין לרנקה (ק)	5:52	5:56	8:46	8:48	9:20	9:22	10:30	10:32	19:51	19:46	20:18	20:13	19:29	20:17
רוסיה מוסקבה (ח)	5:23	5:35	8:57	9:02	9:27	9:33	10:50	10:53	21:47	21:35	22:31	22:17	21:19	22:41
רוסיה רוסטוב נא דונו (ח)	5:53	6:01	9:06	9:09	9:38	9:42	10:55	10:57	21:01	20:52	21:34	21:25	20:36	21:29
שווייץ ציריך (ק)	5:55	6:03	9:10	9:14	9:41	9:45	10:58	11:01	21:08	21:00	21:42	21:33	20:43	21:48
תאילנד בנגקוק (ח)	5:59	6:00	8:37	8:38	9:10	9:10	10:15	10:15	18:49	18:47	19:12	19:10	18:30	19:14

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משפחת י"ג תשרי תשמ"מ סכ"ח - התנועדות תשמ"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהג הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:
יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותציעדנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכל פלאיב ואורב ולסמים וחיית רעות בדרך ומכל פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו אולגה שרח בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחי

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להורדת קבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס: www.chazak.co.il